الجامع الصحيح

SAHÎH-İ MUSLİM VE TERCEMESİ

Terceme:

Mehmed Sofuoğlu

İRFAN

SAHÎH-İ MUSLİM

VE

TERCEMESİ

Muhterem Okuyucularımız,

Eserimizin birinci baskısı tamamlandığı vakit «Diyanet İşleri Başkanlığı»na, tetkik edilmesi ve faydalı bulunduğu takdirde bir miktar satın alınması için müracaat etmiştik. «Diyanet İşleri Başkanlığı» tarafından tetkik edildiğini beyan sadedinde cevabî yazıyı sizlere de arzetmeyi uygun bulduk. Saygılarımızla.

İRFAN YAYINEVİ

———oOo———

T. C.
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
A N K A R A

Din. İşl. Yk. Krl. Bşk. D/5 - 3/72 — 29 Mart 1972

104

KONU : Sahihi Müslim adlı
Kitap Hk. — 000619

B A Ş K A N L I K   M A K A M I N A

İLGİ : 19.6.1970 gün ve 3 - A - 63/620 sayılı yazı.

M. Sofuoğlu tarafından tercüme edilen ve İrfan Yayınevinde neşredilerek bir miktar satın alınması istenen «Sahih-i Müslim» adlı tercüme eserden Başkanlık Kütüphanemiz için (   ) takım satın alınmasının uygun olacağı mütalaa edilmiştir.

Keyfiyet arz olunur.

İmza
A. Hamdi KASABOĞLU
Başkan Vekili

İmza
Osman KESKİOĞLU
Üye

İmza
Dr. A. Arslan AYDIN
Üye

İmza
Dr. Lütfi DOĞAN
Üye

OLGUNLAŞTIRMA DAİRESİ BAŞKANLIĞINA
UYGUNDUR. /3/1972
B A Ş K A N

ASLI GİBİDİR

الجامع الصحيح

للإمام أبي الحسين مسلم بن الحجاج القشيري النيسابوري

Ebu'l-Hüseyin Müslimu'bnu'l-Haccâc
el-Kuşeyrî en-Niysâbûrî
(206-261)

SAHÎH-İ MUSLİM
VE
TERCEMESİ

CİLD: 1

Mütercim :
MEHMED SOFUOĞLU
İst. Yüksek İslâm Enstitüsü Öğretim Üyesi

İRFAN
YAYIMCILIK VE TİCARET
Çatalçeşme Sk. Defne Han No: 27/14
Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel: 511 09 60

Irfan Yayınevi No. 7/1

Baskı: ÇEVİK MATBAACILIK — 1988

بسم الله الرحمن الرحيم

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ
مَنْ يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَا هَادِيَ لَهُ
وَاَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ
وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

BÜTÜN HAMD ALLAH'A MAHSUSTUR. O'NA HAMD EDER O'NDAN YARDIM İSTERİZ. ALLAH KİME HİDAYET EDERSE ARTIK ONU KİMSE SAPTIRAMAZ. KİMİ DE DALÂLETE DÜŞÜRÜRSE ONU KİMSE HİDAYETE ERDİREMEZ. EŞSİZ, ORTAKSIZ BİR TEK ALLAH'DAN BAŞKA İLÂH OLMADIĞINA ŞEHÂDET EDERİM. MUHAMMED'İN O'NUN KULU VE ELÇİSİ OLDUĞUNA DA ŞAHÂDET EDERİM[1].

1. Müslim, Cumua, tahfîfu's-salât ve'l-hutbe. Hz. Peygamberin bir hutbe başlangıcıdır.

TAKDÎM

1. TERCÎH ve TERCEME SEBEBİ

1957-1958 yıllarında Bağdad'da el-Medresetu'l-Mercâniyye'de Irak'lı meşhûr âlim Ebu Şâkir Muhammed Fuâd el-Âlûsî (1382/1962) nin huzurunda *Müslim Sahîh*'ini okudum. Bu «Huzurda okuma — *el-Kırâatu ale'ş-Şeyh* —» işi tamamlandığı zaman muhtevalarının mevsûkiyeti bakımından Kur'ân'dan sonra yer yüzündeki kitapların en sağlamı ve en kıymetlisi bulunan *İki Sahîh*'i terceme etmek fikri gönlüme düşmüştü. Çünkü bu iki kitap, üçüncü hicret asrına kadarki hadîs âlimlerinin en sağlam ilmî usuller ve pek ağır sıhhat şartları ile tenkîd süzgecinden süzüle süzüle gelen ve böylece en sahih oldukları ümmetin icmâı ile de kararlaşan hadîslerin çoğunu bir araya toplamışlardır. Bunlardaki hadîslerin hepsi son Peygamber Muhammed Mustafa (S) nın insanlık için en doğru en iyi ve hiç eskimiyecek ta'lîmleri ve hayat düstûrlarıdır.

Bu iki den birincisinin hiç olmazsa bir «*Tecrîd*» i türkçeye terceme edilmiştir. Müslim Sahîhi'nin ise şimdiye kadar türkçe tercemesi neşrolunmamıştır[2]. Halbuki Türkler bu ölmez esetrlerin tam tercemelerinden onların hâlis îman, ibâdet, ahlâk... Öğreten muhtevalarından mahrum veya müstağnî kalamazdı. Daha evvelki asırlarda bu sahadaki âlimlerin ve ilmî faâliyetlerin bolluğu sebebiyle belki bu ihtiyaç pek hissedilmiyordu. Son asırlarda ise bilhassa memleketimizde hadîs tedrîsinde bir duraklama ve gittikçe büyüyen bir boşluk meydana gelmiştir. Bunun neticesinde de müslüman Türk halkı kaynakları yerli veya yabancı bir takım murâfeler ve bid'atların zehrine ve çeşitli hurâfeci bid'atçıların tahripkâr faâliyetlerine mâruz kalmıştır. Bunları yok etmeye yegâne çâre Kur'ân-ı Kerîm ve sahîh hadîslere süratle dönmek, Allah'ın ve Rasûlünün ebediyyen eskimiyecek düstûrlarından bol bol yaymak ve okutmaktır. İşte bu ihtiyaç özellikle zamanımızda had safhaya ulaşmış, artık ana hadîs kaynaklarının muhtevalarını öğretmek bir zaruret olmuştur.

Esasen Kitab ve sünneti öğrenib öğretmek, kitap ve sünnet ilmini yaymak bir çok vesîlelerle bizzat Hz. Peygamber tarafından emir ve

---

2. İstanbul kütüphanelerinde ve fihristlerini görebildiğimiz diğer kütüphanelerde şimdiye kadar bir «Müslim Tercemesi» ne muttali' olamadık. Ancak merhum Ragıp Efendinin altı ciltlik bir Müslim Tercemesi yazmış olduğu oğlu Prof. Hamdi Ragıp Atademir'den işitilmiştir, fakat biz bunu görüp inceleyemedik.

tavsiye buyurulmuştu. Allah'ın Rasûlü: *«Benim sözümü işitip belleyen, sonra da onu işittiği gibi başkalarına ulaştıran kimsenin yüzünü Allah ağartsın. Zira nice kimseler var ki, yüklendikleri fıkhı kendilerinden daha fakîh olanlara ulaştırırlar»* buyurmuştu (Buhârî, Müslim..). Ve keza Fetih ve Vedâ haccı hutbelerinde: *«Benim dediklerimi hâzır olanlar gâip olanlara* (yani burada bulunmıyanlara ve müstakbel nesillere) *tebliğ etsin..»* emrini bir kaç defa tekrarlamıştı (Buhârî, İlim, liyubellığı'l-ilme'ş şâhidu'l-gâibe).

İşte bu düşüncelerle terceme fikri gelişti, olgunlaştı, nihayet Hak Teâla bir *vesîle* halkederek bu hayırlı hizmete başlamayı ben nâçiz kulu Mehmed Sofuoğlu'na müyesser kıldı [3].

2. YAPILAN İŞ ve BEKLENEN FAYDALAR

Şimdi burada 1120 yılı aşan zaman içindeki İslâm âlimlerinin ve onlara tâbî olarak Muhammed Ümmeti'nin *iki Sahîh*'den biri kabul ettikleri MÜSLİM SAHÎH'ini aslını tercemesi ile birlikte sunuyoruz.

Tercemeden evvel; 1. TERCİH ve TERCEME SEBEBİ, 2. YAPILAN İŞ ve BEKLENEN FAYDALAR, 3. TERCEMEDE TAKİP EDİLEN USÛL, 4. TERCEMEDEKİ BAZI HUSUSLAR ve KISALTMALAR paragraflarını kapsayan bir TAKDİM ve HADÎS'İN ÖNEMİ, İMAM MUSLİM'İN HAL TERCEMESİ, SAHÎH ÜZERİNE BİR TEDKÎK, KAYNAK KİTAPLAR FİHRİSTİ başlıklarını içine alan bir *GİRİŞ* bölümü takdîm ediyoruz.

Bu suretle okuyucunun bir karşılaştırma kolaylığı bulacağını, aradığı konuları ve hadîsleri göz önünde tutabileceğini, Allah Rasûlünün öğrettiklerini gönül itmînanı ile okuyup belleyebileceğini, çeşitli konularla ilgili hadîslerin çok güzel toplanmış olması sebebiyle İslâm'ı öğrenme ve

---

3. Kur'ân-ı Kerim'de vesile ile sarih olarak ilgili iki âyetten birisi şudur:

«ياايها الذين آمنوا اتقوا الله وابتغوا اليه الوسيلة وجاهدوا فى سبيله لعلكم تفلحون

: Ey iyman edenler, Allah'dan korkun, O'na (yaklaşmaya) vesile arayın ve O'nun yolunda savaşın ki, felah bulasınız» (el-Mâide: 35). Diğeri de el-İsrâ; 57. âyettir. Bize takdir buyurulan vesile ile, haddizatında ağır ve büyük olan bu hayırlı hizmeti hakkıyle başarmanın cidden güç olduğunu bile bile yalnız Allah'ın inâyetine güvenerek bu işi üzerimize aldık.

«...اللهم لا مانع لما اعطيت ولامعطى لما منعت ولاينفع ذاالجد منك الجد

... Allah'ım! Senin verdiğine mani' olabilecek hiç yok, vermediğini verebilecek de hiç yok! Baht ve zenginlik sahibinin baht ve zenginliği, senin lutûf ve ihsanın yerine geçib de kendisine faide vermez (Buhârî, Sıfatu's-salât zikr ba'de's salât; Müslim, Salât, ma yekûlu iza rafaa re'sehu mine'r-Rukû', Mesâcid, İstihbâbu'z-zikr ba'de's-salât).

öğretmede kolaylıklar bulacağını, Sahîh üzerindeki tedkîkin bu konuya bir aydınlık getireceğini ve eserin önemini bir kat daha belirteceğini, daha geniş inceleme ve araştırma yapacaklara naçizâne bir başlangıç ve muhtasar bir rehber olacağını ümit ediyoruz.

Yapılan bu tedkîkin ve tercemenin nihâî olduğu, eksiklerden, kusurlardan berî bulunduğu düşüncesi hiç bir zaman aklımızdan geçmez. Biz daha öncekilerin çalışmalarından çok istifadeler ettik. Allah Rasûlünün hadîslerini dosdoğru ve sâde bir şekilde tercemeye gayret ve cehid sarfettik. Bu yolda uhdemize düşen *teblîğ* vazifemizi —karınca karârınca— yerine getirmeye çalıştık. Esasen «*her bir ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır*» (Yusuf: 76). Bizden sonrakilerin bu vâdîde daha başarılı gayretler göstermeleri ve bu yüzden kat kat hayırlara nâil olmaları en hâlis dileğimizdir.

3. TERCEMEDE TAKÎBEDİLEN USÛL

Lüzumlu hazırlık ve istişârelerden sonra Müslim Sahîh'inin 1330 Hicrî tarihli Matbaâ-i Âmire tab'ı ile yine büyük ölçüde ona istinadeden 1374/1955 tarihli Mısır tab'ı esas alındı. Sahîh'deki kitap, bâb ve hadîs rakamları Muhammed Fuâd Abdulbâkî tarafından *Miftâhu Kunûzi's-Sunne* ve *el-Mu'cemu'l-Mufahras li Elfâzı Hadîsi'n-Nebevî* adlı fihristlerden de faydalanarak hazırlanan bu son baskıya göredir.

Muslim Sahîh'i hiç bir eksiltme ve arttırma yapılmadan her bir hadîsi rakamlanmış senedler ve metinler halinde kendi harfleri ile alındı. Bunun altına senedi işaret eden noktalardan sonra metin kısmının tercemesi yine rakamlı olarak konuldu. Sahîh içindeki kitap başlıkları tercemeye lüzum görülmeyerek aynen, bâb başlıkları ise terceme edilerek alındı. Kitap başlıkları büyük harflerle, bâb başlıkları da küçük kapital harflerle yazıldı. Asıllarındaki müteselsil rakamlar tercemede de aynen muhâfaza edildi. Yani her kitap içindeki ahdîsler mustakil bir rakam aldığı gibi bir de bütün Sahîh'de bulunan aslî ve tekrarsız hadîsler iki hilâl arasında ayrıca bir rakam zincirine bağlandı.

Tercemelerde, aslına sadâkat, vazgeçilmez bir esas kabul edildi. Çünkü tercemede aslına sadâkat, bu işin ilk ve son şartıdır. Bütün tercemelerde böyle olması icabetmekle beraber bilhassa her kayd ve ıtlâkı bir takım şer'î hükümlere kaynak, muhtelif mezhep imamlarına delîl ve dayanak olan böyle ana eserlerde tercemenin aslına mutâbakatı çok önem kazanır. Bunun için gücümüzün yettiği nisbette sadâkatla tercemeye itinâ gösterildi. Bazı yerlerde metnin kolayca anlaşılmasını temin için tercemeye tamamlayıcı lafızlar ilâvesi gerektiğinde bunlar da ekseriya iki hilâl içinde gösterildi.

Bazan gerektikçe hâşiye olarak hadîsle ilgili açıklamalar verildi. Fa-

kat bu açıklamaların aslı gölgelememesine âzamî dikkat gösterildi. Esasen Muslim, hadîsleri öyle mâhirâne tasnîf etmiştir ki, izahı gereken bazı yerlerin izahını, müteâkip hadîslerdeki ifadeler ve ziyadelerle sağlamıştır. Bu sebebden çok defa yalnız tercemelerle yetinildi. Bu suretle Allah Rasûlü'nün ta'lîmleri mümkin mertebe olduğu gibi gözler önüne konuldu. Bundan maksadımız, tercemeleri okuyan herkesin kendi irfan seviyesine göre bu Nebevî irşadlardan nasibini almasıdır. Çünki, hiç bir kimse Peygamber kadar öğretici olamıyacağı gibi ne kadar hakîm olursa olsun hiç bir şahsın sözü de Peygamber'in sözlerinden daha doğru, daha güzel ve daha tesîrli olamaz. Zira: والله يقول الحق وهو يهدى السبيل *Allah hakkı söyler ve ancak O, doğru yolu gösterir»* (el-Ahzab: 4).

«Muhakkak sözlerin en hayırlısı Allah'ın kitabı, yolların en hayırlısı da Muhammed'in yoludur»[4].

O halde dünya ve âhiretle ilgili her işte önce başkalarının değil Allah'ın ve Rasûlü'nün sözleri olduğu gibi görülmeli ve her şeyden evvel onlar dinlenilmelidir.

GİRİŞ kısmını ve hadîs tercemelerini hazırlarken faydalandığımız ve isimlerini zikrettiğimiz kitaplardan, basılmış yahut yazma halindeki Müslim Şerhlerinden bilhassa çok faydalandık. Buhârî ile Müslim'in sıhhatlarında ittifak ettikleri hadîslerde ise fazla olarak Buhârî Şerhleri ile Tecrîd-i Sarîh Tercemesi'nden de istifadeler ve karşılaştırmalar yaptık. Bütün müslümanları ilgilendiren böyle ilmî ve dinî eserler müşterektir. Onlarda geçmiş ve muâsır bir çok âlimin çalışma payı ve hakkı vardır. Bütün bunlarla beraber TAKDÎM'in YAPILAN İŞ ve BEKLENEN FAYDALAR bölümünde işaret ettiğimiz gibi noksansızlık iddiâmız yok, kusurları asgarî hadde indirme cehdi ve samîmiyeti vardır.

4. TERCEMEDEKİ BAZI HUSUSLAR ve KISALTMALAR

Tercemenin hemen üstündeki asılda sened ve metin aynen mevcud olduğu ve senedi tedkîk etmek isteyenlerin oradan daha kolaylıkla takibedebilmeleri mümkin bulunduğu için senedlerin tercemesi yoluna gidilmedi. Zaten senetteki râvîlerin isimlerini sadece latin harfleri ile sıralamaktan öteye geçmeyecek olan bir sened tercemesinden beklenen fayda sağlanmıyacaktı. Üstelik bazı edâ sîgalarının ve tabirlerin tercemesinde içinden çıkılmıyacak güçlüklerle karşılaşılacaktı. Zira bilhassa *Haddesenâ»* ve *«Haddesenî»* tabirlerini ihtiva eden bir isnadı bütün ıstılahî ma'-

---

4. Müslim, Cumua, tahfîfu's-salât ve'l-hutbe.

nâlarına ve inceliklerine sadâkat göstererek türkçede güzel bir tabir ile sevketmek cidden pek müşkil bir iştir[5].

---

5. Nitekim tahdis sigasını tercemede güçlüklerle karşılaşıldı: Tahdîs ıstılah olarak umumiyetle «Semi'tu» da olduğu gibi üstad hadîs tekrîr ederken onun ağzından hadis almayı ifade eder. Çünkü haddesenî demek Semi'tu demeye en yakın bir tâbirdir. İhbar ise daha geniş anlamda yani hem üstadın tekbirlerini dinlemekte hem de üstadın huzurunda okumakta kullanılır. İhbar'ın huzurda okumaya diğer bir deyişle Arz'a tahsîsi şâyi olduktan sonra hadisçilerin çoğu tarafından bu iki tabir arasında fark gözetilmeye başlanmıştır. Bir çok hadisçilere göre ahbaranâ ile Enbeenâ ve Nebbeenâ lafızları hadesenâ'nın dûnundadır. Maamafih haddesenâ ile ahbaranâ lafızlarının birini diğeri yerine kullananlar da mevcud olmuştur. Bunların en meşhurları şunlardır:

İbn şihab ez-Zührî	(124/741)
Hammâd ibn Seleme	(167/783)
İmam Mâlik	(179/795)
Abdullah ibn Mubârek	(181/797)
Huşeym ibn Beşir	(188/803)
Sufyân ibn Uyeyne	(198/813)
Yahya ibn Said el-Kattân	(198/813)
Yezid ibn Hârûn	(206/821)
Abdurrazzâk	(210/825)
Abdullah ibn Mûsâ	(213/828)
Amr ibn Avn	(220/835)
Yahya ibn Yahya et-Teymî	(226/840)
Ishâk ibn Râhûye	(236/850)
Buhârî	(256/869)
Ebu Mûsâ Ahmed ibn Furat	(258/871)

Bunların karşısında hâdîsin değerlendirilmesindeki tesîrinden dolayı bu iki lafzın birini diğeri yerine ikamet etmeyi câiz görmeyenler de var olagelmiştir. Onlar da şunlardır:

İbn Cureyc	(149/766)
İmam Evzâî	(157/773)
Abdullah ibn Vehb el-Mısri	(198/813)
İmam Şâfii	(204/819)
İmam Ahmed	(241/855)
Abdullah ibn Sâlih	(248/862)
İmam Müslim	(261/874)
İmam Nesâi	(303/915)

Eda sigalarındaki bu ince farklara çok dikkat gösterenlerden biri İmam Müslim'dir. (Şerhu'n-Nevevi, Mukaddime, s. 21-22). O'nun Sahîh'ini terceme ederken bu dikkat ve itinaya tercemede de aynen riâyet etmek bir diyânet ve emânet borcu telâkki edildi. Bu sebeble «Haddesenâ» ları, «Bize haber verdi» şeklinde tercemeye gönlümüz râzi olmadı. «Bize nakletti», «Bize rivayet etti», «Bize hikâye etti», «Bize anlattı», «Bize irâd etti» gibi tabirler de ıstılahi yönden bunun mukabili ve dengi değildi. Bunlardan her birine «Hadis» sözü de ilâve edilirse belki bir dereceye kadar maksad hasıl olur. Fakat bu hem sözü çoğaltır, hem de yine yeteri kadar onu karşılayamazdı.

«Haddesenâ» lugat bakımından «Bize söyledi» şeklinde tercemeye uygunsa da hâsseten «hadis söylemek» suretindeki ıstılahi ma'nâyı ifadede hafif görüldü.

Sonra bu kabil olsa bile sened tercemesi okuyucuların çoğuna bir ma'nâ ifade etmiyeceği gibi hem kitaba hem okuyucuya fazladan bir yük ve kalabalık olacaktı. Çünkü tabiî olarak okuyucu senedden ziyade doğrudan doğruya Rasûlullah'ın tebliğlerine O'ndan naklolunan hadîslere itibar edecektir. Zaten aslolan da onlardır, sened sadece hadîsin mevsûkiyetinin dayanağı ve vesikasıdır. O da hemen tercemenin üstünde aslı ile mevcuttur.

«Bize tebliğ etti» şeklinde tercemeye gelince bu, türkçe kullanılışa daha yakın bulunduğu, Kur'ân-ı Kerim'de de çok geçtiği ve hatta bizzat Rasûlullah'ın bazı hadîslerinde **«Benden tebliğ edin»** meâlinde vârid olduğu halde hadis meclislerinde hadis takrir eden üstadlar bunu kullanmamışlar, «Belleganâ fulânun: Bize fulan tebliğ etti» şeklinde bir tâbire gitmemişlerdir.
«Bize takrir etti» şekli de hem türkçe ifâde bakımından hem de hadisleri nakledişteki fiilî durumu göstermesi bakımından maksada hayli uygundur. Fakat bu tabir de hadisçiler arasında kullanılmamıştır. Hadis meclislerinde ve hadis derslerinde senedlerdeki ricâl ve müteâkip nesillerdeki üstadlar daima birbirlerine takrir edegelmiş oldukları halde bütün hadis tarihi boyunca üstadlardan hiç biri «Karraranâ fulânun: Bize fulan takrir etti »tabirini kullanmamıştır.
Hakiykaten tebliğ ve takrir, tahdisden apayrı birer kökten gelmekte ve ıstılah olarak tabiatiyle bir çok ince ma'nâlarda tahdisin tam mürâdifi olamamaktadır. Hayli araştırma ve istişârelere rağmen tahdisin türkçede uygun bir karşılığı bulunamadı. Nihayet tam türkçe olmamakla beraber bunu «Bize tahdis etti» şeklinde terceme etmeyi en sâlim yol gördük. Hadis kitaplarındaki tahdis'in ma'nâsı bu izahlarımızın başında görüldüğü gibi üstad'ın talebesine veya hâzır bir meclise elindeki kaynakdan hadisleri Peygamberden itibaren kimlerin kimlerden aldıklarını, alma tarz ve ifadelerini aynen tekrar edip sıralayarak bizzat takrir edip söylemesini yani «Bize fulan, hadis söyledi» demeyi ifade eder. Fazla olarak eda sıgaları denilen bu ifadelerin altında üstadın yazılı bir kaynağa isnad ettiği de bilinir. (Buhârî'nin kaynakları, s. 47, 48, 49, 60, 67. Türk târih kongresi, «İslâm tarihinde rivayetlerin değeri.» İslâm Tedkikleri Ens. dergisi 1956-1957 «İslâm târihinin kaynağı olmak bakımından hadisin ehemmiyeti») Bu böylece anlaşıldıktan sonra artık bunun türkçede tam karşılığının bulunmuş yahud bulunmamış olması pek mühim değildir. Haddesenâ'yı «Bize tahdis, etti» şeklinde terceme edip, bunu hemen hemen aynen muhafaza etme maksadını güttüğümüz için bize yapılması muhtemel serzenişleri önceden kabullendik. Ve Peygamber'den itibaren takriben 14 asırdan beri bütün İslâm âlemindeki hadis imamları tarafından ısrarla kullanıla yelen ve artık değişmez bir ıstılah olan **Haddesenâ** veya **Haddeseni**'yi bu şekilde muhafazaya meylettik. İlmî iktidarlarına, dindarlıklarına ve aynı zamanda Türk dil ve Edebiyâtı bilgilerine itimâd ederek istişâre etitğimiz bazı vezat da bu kanaatimizi haklı görmüş ve bizi tasvibetmişlerdir.
Diğer edâ sigalarının tercemelerinde ise hemen heamen dâima yine kendileri kullanıldı. Bunlar zaten türkçede böyle kullanılmışlardır. **Enbeenâ** ve **Nebbeenâ** tabirleri ise, mânâca **Ahbaranâ**'ya denktir. Bunlar Ahbaranâ ma'nâsındadır. Bu sebeble ikisi de **«Bize haber verdi»** şeklinde terceme edilebilir.
Edâ sigaları denilen bu Haddesenâ ve benzeri tabirlerin ıstılah olarak taşıdıkları ma'nâ incelikleri ve hadisçilerin bunlara atfettikleri büyük ehemmiyet ve nihayet **hadisleri** kıymetlendirmekteki tesirleri, **Hadis Usûlü** kitaplarının ilgi bölümlerinde **tafsil edilmiştir.**

Bize sened tercemesini lüzumsuz kılan diğer bir sebeb de, bu kitapta her ne varsa hepsinin sahîh olduğu artık tamamiyle ve ittifakla malûm ve müsellem bulunması keyfiyetidir (Şerhu'n-Nevevî, s. 19).

İşte bu sebeblerden dolayı umûmî olarak sened tercemesinden vazgeçildi. Fakat aşağıdaki husûslar da dikkate alındı:

1. Bazan içinde lüzumlu bilgiler ve faydalar bulunan ve okuyucuya fazla bir yük teşkil etmiyecek olan senedler yine tam tercemeleriyle verildi.

2. Senedin sevkinde hadîsin vürûd sebebi, takviyesi veya ittisali ile ilgili delillerin bulunduğu yerlerde bu bilgileri muhafaza etmek için sened bazan tâbiûndan olan râvîden veya daha berisindeki râviden itibaren terceme edildi.

3. Sahabîye yakın olan râvîlerde tahvîl yapılmış ve her isnadda da ayrı ayrı Rasûlullah'ın sözleri bulunmuşsa böyle yerlerde tahvîl işaretini koyduktan sonra: (Yine fulandan) şeklinde terecem edilerek bunlara işaret olundu.

4. Arka arkaya birkaç senedin toplandığı çok TAHVÎL'li hadîslerde cezim sigasını ifade ve raptı sağlamak için (burada râvî... diye tahdîs etti) şeklinde bir belirtme yapıldı.

5. Muslim ekseriya aslî hadîsleri yazdıktan sonra o hadîlerin veya onlara yakın lafızlarla olan ahdîslerin sadece isnadlarını arka arkaya dizer. Eğer varsa küçük lafız farklarını da buralarda gösterir. Bu suretle hadîsin çeşitli senedlerini göz önüne koyup, yaygınlığını ve geliş yollarının çokluğunu, dolayısiyle mevsûkiyet kuvvetini belirtmiş olur. Sadece isnadlardan ibaret olan böyle yerlerde yalnız isnadların kaynağı durumunda olan râvîlerin isimleri yazılıp, farklı kısımlar doğrudan doğruya sahiplerine nisbet edilerek gösterildi.

6. «An fulanin an fulanin» zincirinin tercemesinde «O da fulandan O da fulandan» şeklinde araya bir «O da» kelimesi koymak terceme yönünden ve nakil zincirinin iyice belirmesi bakımından lüzumlu görüldü.

7. Sened ve Metin aralarında ricâlin biribirlerinden nakillerini hikâ eden mükerrer «kale»ler, muhaddislerin kısaltma maksadile kabul etikleri bir örf olarak yazılmayıp mukadder kılınırlar.

Muslim'in Sahîh'inde ise bu iiknci «kale»ler bazı senet ve metinlerde zikredilmiştir. İşte bunlar tercemelerinde yine mukadder kılındı.

8. Bazı yerlerde iki hilâl arasında mevcud bulunan (şunu kasdeder) yahut (o fulanın oğludur) gibi tavzîhler, Muslim'in itinâsına hürmet ve aslına sadâkat olmak üzere çok yerde aynen muhafaza edildi. Nâdiren de bunlar senedden itibar olundu.

9. Hadîs'in rakamını yazdıktan sonra senedin tamamiyle veya kısmen terkedildiği yerlerde, terkedilen kısma işaret edecek bir çizgi çekildi. Sonra ekseriya sahâbîden, ara sıra tâbiîlerden olan râvîsinin ismi

ve bunun Rasûlullah'a hadîsi nisbet etme tarzı gösterildi. Ancak, burada Muslim Sahâbî ismini hangi lafızlarla zikretmişse ekseriya o lafız muhafaza edildi. Meselâ; Muslim bazen «an Âişete» bazan «an Âişete zevci'n-Nebiyy (S)», bazan «an ibn Umer», bazan «an Abdillahi'bni Umer» bazan «Ennehû kale» bazan «Enne'n-Nebiyye (S) kale kezâ kezâ» bazan «kale kale Rasûlullah (S)» lafızları ile hadîsi sevketmiştir. İşte bunlar ve bunlara benzer lafızların tercemelerinde de asıllarına sâdık kalındı.

10. Râvînin hadîsi ref' ve nisbet etme şekline gelince; bu nisbet umumiyetle heb cezim sigası iledir. Bu cezim ifadeleri türkçede buyurdu, dedi, emretti, buyurdu ki, şöyle demiştir...» gibi ma'lûm fiiller kullanılarak veya «*dır*» edâtı ie temin edilmeye çalışıldı. Meselâ: «Ebu Hureyre (R) şöyle dedi! Rasûlullah (S) buyurdu ki...», «Âişe (R) dan: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur..» gibi.

Çünkü «rivayet olunmuş, buyurulmuş, söylenmiş, denilmiş» gibi sadece «*mişli*» tabirlerin türkçede bir gevşeklik ma'nâsını ifadede kullanılması galibdir. Nâdiren de olsa gevşeklik anlatan bir siga gelince o da cezim (kesinlik) göstermeyen tabirlerle ifadelendirilmeye çalışıldı.

11. Hadîsin Peygambere nisbeti bu suretle gösterildikten sonra metin tercemesine geçildi. Metinlerde arttırma eksiltme yapmaksızın Sahîh'te bulundukları gibi türkçeye terceme etmek yegâne maksadımız olmuştur.

12. Muslim Sahîh'inin bilhassa senedlerinde sahâbî isimlerinden son ekseriya *Tardiye* usûlü (رضي الله عن..) mevcud değildir. Fakat tercemelerde bu husustaki umûmî örfe uyularak Sahâbî isimlerinden sonra tardiye lafızları bir (R) harfiyle remizlendirildi[6].

Tasliye ve *Teslîme*'leri de (S) harfi ile, yalnız Teslîme'ler ise (A) harfi ile remizlendirildi. Bu tasliye, teslîme ve tardiye harflerinin işaret ettikleri tabirler cinsiyet ve kemiyete uygun surette okunmalıdır. Meselâ: Rasûlullah SALALLAHU ALEYHİ VE SELLEME, Ebu Bekr RADIYALLAHU ANH, Âişe RADIYALLAHU ANHÂ, Mûsâ ve Îsâ ALEYHİMÂ'S-SELÂMU, Ashâb ALEYHİMU'S-SELÂMU, Ummehâtu'l-Mu'minîn ALEYHİNNE'S-SELÂMU... gibi.

13. (İBN) ler umûmiyetle üç har. halinde ve nadiren makamlarının gerektirdiği okuma tarzları ile yazıldı.,

14. Özel isimlerle mensûbiyetlerdeki târif harfleri, okuma tarzının gerekli kıldıkları hariç umumiyetle yazılmadı.

15. *Umer, Usmân, Lukman* gibi hâs isimlerde asıllarının telaffuzu

---

6. Hazfedilen veya kısaltılarak remız haline getirilen diğer kelimeler ve remızleri için hadis usulü kitaplarının ilgili bahislerinde yeter bilgiler verilmiştir.

esas tutuldu. Zaten arapçada «O, Ö, Ü» sesleri olmadığı gibi özel isimleri böyle eserlerde değiştirmek de doğru görülmedi.

16. «SAHÎH-İ MUSLİM TERCEMESİ» nde geçen âyet meâlleri bazan aynen, bazan da küçük tasarruflarla Muhammed Hamdi Yazar (1942)ın «Hak Dîni Kur'ân Dili»nden veya Hasan Basri Çantay (1964)ın «Kur'ân-ı Hakîm ve Meâli Kerîm»inden alınmıştır.

Bu teferruatlı TERCEME USÛLÜ'müzün gayesi, İmam Muslim'in şu kıymetli tasnîfini mümkin olduğu kadar bütün kıymetleri ve güzellikleri ile türkçeye aktarmak, aynı zamanda bu kıymetli muhtevanın gönüllere melâl vermeden okunmansını sağlamaktır.

Bu tercemenin naçiz şahsımız tarafından yapılmasına terğîb ve teşvîkleriyle vesîle olan kimselere, çalışmalarımız devamınca eserlerinden ve istişârelerinden faydalandığımız muhterem zevata ve nihayet bu büyük eseri neşr için mühim bir yatırım yaparak Türk Milletine sönmiyecek bir İRFAN huzmesi sunan İRFAN YAYINEVİ'ne hem kendimiz, hem de MUHAMMEDÎ hakîkatler adına teşekkürlerimizi ifade etmek isteriz. Bu meyanda bütün şu hayırlı teşebbüs ve hizmetleri, hizmet ve teşebbüs sâhipleri için kesiksiz bir âhiret azığı kılmasını da Cenab-ı Hak'dan niyaz eyleriz.

ربنا اغفر لنا ولإخواننا الذين سبقونا بالإيمان ولا تجعل في قلوبنا غلا للذين آمنوا ربنا إنك رءوف رحيم

: *Ey Rabbımız! Bizlere ve daha önden iyman ile bizi geçmiş olan kardeşlerimize mağfiret buyur ve gönüllerimizde iyman etmiş olanlara karşı bir kin bırakma! Ey Rabbimiz şüphe yok ki sen Raûfsun Rahîmsin* (el-Haşr: 10).

ربنا آتنا من لدنك رحمة وهيئ لنا من أمرنا رشدا

RABBENÂ ÂTİNÂ MİN LEDÜNKE RAHMETEN VE HEYYİ' LENÂ MİN EMRİNA RAŞEDEN :

Ey Rabbimiz! Bize tarafından bir rahmet ver ve işimizden bizim için bir muvaffakiyet hazırla! (el-Kehf: 10).

Mehmed SOFUOĞLU

27 Muharrem 1385
29 Mayıs 1965
İSTANBUL

GİRİŞ

Hazırlayan :

MEHMED SOFUOĞLU

A — HADÎS'İN ÖNEMİ

«Allah insanları ibadetlerle mükellef ve farzları kendilerine zarûrî kıldı. Onlara peygamberlerini gönderdi. Mahlukâtına mükellefiyetler yüklemeye, onların da kendisine ibâdet etmelerini istemeye, kendi yönünden hiç bir ihtiyaç ve zarûret yokken onlara dînini teşri' buyurdu. Bununla, kendinden bir ihsan ve in'âm olarak sırf kullarının faydasını muradetti. Nitekim sayılması imkânsız pek çok nîmetler in'am ve ihsan buyurmuştur[1]. Kulların Allah'a ibadetle meşgul olmaları ni'meti ise en büyük nimettir. Çünkü, ibadetlerden gayrı olan nimetlerin faydası fânî dünyaya aiddir. İbâdetlerin faydası ise hem dünya, hem âhiret faydalarını kapsar. Dünya ve âhiret faydalarını toplayan nimet ise elbette 'ki en büyük ni'met ve en feyizli ihsandır...»[2]

«O Allah ki Rasûlunu hidâyet kanunu ve Hak dini ile bütün dinlerin üzerine çıkarmak için gönderdi» (et-Tevbe: 33, el-Feth: 28, es-Saff: 9).

Peygamber de Allah'ın risaletini bütün insanlara iletip en kavî hüccetleri gözler önüne koydu.

İmdi akıl ve (aklı irşad eden) vahiy insan için en büyük iki ilâhî nimettir. Bu en büyük nimetleri iyi kullanmıyanlar ve kıymetini bilmeden bu fânî hayattan geçenler: «لو كنا نسمع او نعقل ما كنا فى اصحاب السعير *: Eğer biz işitir veya akıl eder olsaydık bu cehennem ashâbı içinde bulunmazdık»* (el-Mülk: 11) diye itiraflar ve nedâmetler ızhar edeceklerdir[3]. Akıllarını iyi kullananlar Kur'ân-ı Kerîm'de çeşitli vesilelerle medholunmuş ve müjdelenmişlerdir:

فبشر عباد الذين يستمعون القول فيتبعون احسنه اولئك الذين هديهم الله واولئك هم اولوا الالباب

: Kullarımı müjdele! Onlar ki sözü dinlerler sonra da onun en güzeline

---

1. «وما بكم من نعمة فمن الله ثم اذا مسكم الضر فاليه تجئرون

: Size ulaşan her ni'met Allah'dandır. Sonra size her hangi bir keder ve musibet dokunduğu zaman ancak O'na feryad edersiniz» (en-Nahl: 53).

2. Mâverdi, «Edebü'd-Dünya ve'd-Din».
3. Bu âyette teklifin Sem'î (naklî) ve aklî delillere müstenid olduğuna ve bunların ilzam edici iki hüccet bulduğuna delâlet vardır. (Nesefî, Medarik).

tâbi olurlar[4]. *İşte onlar Allahın kendilerine hidâyet verdiği kimselerdir, işte onlar o temiz akıllılardır»* (ez-Zümer: 17-18).

Akıllarını ilâhî talimlere göre kullananlar elbette medhe ve müjdeye lâyık olan gerçekten uyanık bahtiyarlardır. Çünkü *«Sözlerin en hayırlısı Allah'ın kelâmı, hidâyetlerin en hayırlısı da Muhammed'in hidâyetidir*[5]. Bunda hâlis akıl sahiplerinin bir şüphesi yoktur. Bu ilâhî talimlerin tamâmı olan İslâm Dîni, sâde, kolay ve asla eksimeyecek şekli ile bu iki esastan alınarak öğrenilir ve öğretilir. İslâm dininin öğrenim ve öğretiminde doğrudan doğruya delillerine ve asıllarına gitmek yani Kur'ân ve sahîh hadîseri iyi bellemek ve belletmek en sağlam yoldur. Kur'ân-ı Kerîm müminlere dâimâ delillere dayanmalarını, delilsiz, ilimsiz asla bir hareket ve hükümde bulunmamalarını emrederek meâlen: *«Bir de hiç bilmediğin bir şeyin ardınca gitme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların herbiri ondan mesul bulunuyor»* (el-İsrâ: 36); *«... Helâk olan apaçık bir delîlden sonra helâk olsun, yaşayan da apaçık bir delilden sonra hayatta kalsın..»* (el-Enfâl: 42)»; «... De ki *Allah hakka hidayet eder. O halde hakka hidayet eden mi uyulmaya daha layıktır, yoksa* (hayat ve) *hidayet verilmediökçe kendi kendine doğru yolu bulamıyan mı? Ne oluyor size? Nasıl hükmediyorsunuz? Mamafih onların çoğu sırf bir zan ardında gider, fakat zan hakdan hiç birşeyin yerini tutmaz..»* (Yunus: 35-36); *«Şimdi Rabbından bir beyyine üzerinde bulunan kimse hiç o kötü ameli kendine süslü gösterilmiş de heva hevesleri ardına düşmüş kimselere benzer mi?»* (Muhammed: 14) buyurmuştur.

İnsanlığın dünya ve âhiret hayatı için lüzumlu en kesin delîller ve ebedî bürhanlar ancak Allah'ın kelâmı olan Kur'ân-ı Kerîm'de ve Rasûlünün hadîslerinde mevcuddur. Dinin hâlisini, hiç eskimez ve ölümsüzünü Kur'ân ile Hadîs takrîr ve tesbit etmiştir. Kur'ân-ı Kerîm hiç şüphesiz okunmuş ve ebediyyen okunacak ilâhî bir vahiydir, *Vahyi metlüvvdür.* Hadis de onun tefsiri, beyanı ve tatbikatı olan *Vahyi gayri metlüvvdür.* Çünkü onun bu tebliğ, tefsir ve beyan vazifesi hakkında: *«Sana da bu zikri indirdik ki kendilerine indirileni insanlara açıkça beyan edesin. Ve taki onlar da iyice fikirlern kullanırlar.»* (en-Nahl: 44), *«Bu kitabı sana ancak hakkında ihtilâf etikleri şeyleri açıkça anlatman için ve iyman edecek herhangi bir kavme bir hidâyet ve rahmet olarak indirdik»* (en-Nahl: 64) buyurulmuştur.

Rasûlullah'ın müminleri ve hata bütün insanlığı ta'lim ve terbiye

---

4. Bu kavl kelimesindeki «el» tarif harfi bazılarına göre cins içindir. Bu takdirde Kur'ân, Hadîs vediğer bütün beşerî yayınları, neşriyatı dinler de bunlar içinden hak ile batılı temyiz edip derece derece en efdal olanlarını tercih ederler, yani en güzel olanına tâbi olurlar demek olur. Bu güzel olan söz de şüphesiz Kur'ân ve hadîsledir.

5. Muslim, Cum'a, tahfîfu's-salât ve'l-hutbe.

vazifeleri hakkında da şu tavsifler yapılmıştır: «*Hakiykaten Allah müminleri minnettar kıldı. Zira içlerinde kendilerinden bir Rasûl gönderdi ki bu onlara Allah'ın âyetlerini okur, onları tezkiye eder, onlara kitap ve hikmet öğretir. Halbuki bundan evvel açık bir dalâlet içinde idiler*» (Âli İmran: 164); «*Allah, ummîler içinde kendilerinden bir Peygamber gönderdi ki, bu onlara âyetlerini okur, onları tertemiz yapar, onlara kitabı hikmeti öğretir. Halbuki onlar daha evvel hikiykaten apaçık bir sapıklık içinde idiler. Ve onlardan henüz kendilerine katılıp erişmemiş bulunan diğerlerine dahi* —Kitap ve hikmet öğretir— (el-Cum'a: 2-3)»; «*Ve her halde sen hiç şüphesiz pek büyük bir ahlâk üzerindesin*» (el-Kalem: 4).

İşte hadîs, kendisi ve vazîfeleri, Kur'ân-ı Kerîm'de bu ve daha başka suretlerle tavsif buyurulan Hz. Muhammed'in sözleri ile fi'lî ve takrîri sünnetlerinin ifadeleridir. O, mahlukatın en fasihidir, ona *Cevâmiü'l-Kelim* [6] verilmiştir. O. insanlığın en büyük önderidir.

Onun açtığı eskimez çığırın yani SÜNNET'in ifâdeleri olan Hadîsler, İslâm îmanının, İslâm ibâdetlerinin, İslâm hukuku ve ahlâkının Kur'ân-ı Kerîm'den sonra başlıca kaynağı ve delilidir.

Hazreti Peygamber emir ve nehiy hususunda vahye tâbî olduğundan dolayı (el-En'am: 50, el-A'raf: 203, Yunus: 15, el-Ahkaf: 9) onun emir ve nehiylerine itâat, Allah'ın emir ve nehiylerine itâat sayılır (en-Nisa: 89).

Hadîsler bu vasıfları ile aynı zamanda beşerî bütün iyi faaliyet sâhaları için bu en seçkin zâtın örnek halini de beyan ederler. O'nun hâlinde ise yalnız müslümanlar için değil bütün insanlık âlemi için en yüksek ve en güzel bir hayat nümunesi vardır:

«لقد كان لكم فى رسول الله اسوة حسنة لمن كان يرجوا الله واليوم الآخر وذكر الله كثيرا

: *And olsun muhakkak ki Allah'ın Rasûlünde sizi niçin, Allah'ı ve âhiret gününü umar olanlar ve Allah'ı çok ananlar için pek güzel bir örnek vardır*» (el-Ahzab: 21) [7].

Onu iyi benlerin kalbi ve kafası gerçekten aydın olur. Hadîsleri öğretmek dîni öğretmekdir. «*Din ise Allah'a, Rasûlüne, müslümanların*

---

6. Buhârî, İ'tısam bi'l-Kitab ve's-Sünneh, Kavlü'n-Nebiyy «Buistu bi cevâmi'l-Kelim». Cevamiü'l-Kelim, câmialı sözler demektir, bunlar lafızca az fakat ma'nâca zengin ve câmialı ifadelerdir.

7. Bu âyet Rasulüllah'ın yalnız sözleri ile değil fiil ve halleri ile de mukteda bih (kendisine uyulacak bir önder) olduğunu naslaştırır. Yani Rasulüllah din ve ahlâkın nazariyelerini tebliğ ve pekiştirmek ile kalmamış gerek harpte gerek sulhte fiilleri ve tatbikatı ile onların bütün inceliklerini kendisinde müşahhas olarak göstermiştir. Onun için Peygamberin sîretinde her noktada insanlık âlemi için pek güzel bir örnek vardır. Bu örnekliği Allah ve âhiret gününe inanıb da Allah'ı çok zikretmekte olan kimseler içindir. Yoksa sade dünya hayat ve ziynetini arayanlar, Allah'ı ve âhireti düşünmeyenler için değil (Kur'ân Dili 5/3883).

imamlarına (önder ve başkanlarına) *ve umum halka nasihattir, hayırhâhlıktır»* [8].

İşte, bunlar ve daha başka sebeplerden dolayı hadîsle meşgul olmak ilmî gayretlerin ve hayır nevilerinin en kıymetlilerindendir. Şu halde hadîsleri okuyup öğrenmek onları herkese öğretmek, meşguliyetlerin ve mesleklerin en makbuludur.

Hadîs hususunda tasnif edilen kitapların kıymetçe en önde gelenleri de Ebû Abdillah Muhammedu'bnu İsmail el-Buhârî (256/869) nin *el-Câmiu's-Sahîh*'i ile Ebu'l-Huseyin Muslimubnu'l-Haccâc el-Kuşeyrî (261/884) nin *el-Câmiu's-Sahîh*'idir.

---

8. Buhârî ,İyman, ed-Dinu'n-Nasiha. Müslim, İyman, ed-Dinu'n-Nasiha.

B — İMÂM MUSLİM'İN HAL TERCEMESİ

1. NESEBİ, NİSBETİ ve DOĞUMU :

Ebu'l-Huseyin Muslimu'bnu'l-Haccâc ibn Muslim ibn Verd ibn Kurşân el-Kuşeyrî en-Niysaburî, hicrî 202 veya 206 (M. 817 veya 821) yılında Niysabur'da doğmuştur[9]. Kendisi Kuşeyr adlı büyük ve meşhur bir kabileye mensuptur. Bu kabilenin ismi de Kuşeyr ibn Ka'b'dan gelmektedir.

2. SİYAHATLARI ve ÜSTADLARI :

Muslim Nisyrâbur'daki üstadlardan tahsîlini tamamladıktan sonra hadîs işitmek ve ilim talebi uğrunda Hicaz, Mısır, Suriye, Irak, İran ve Türkistan'da siyahatler yapmıştır. Bağdad'a bir çok defa gelmiş orada hadîs takrîr etmiştir. Bu sebeple Bağdad'lılar kendisinden hadîs rivayetinde bulunmuşlardır. Kendisi hadîs rivayetinde sika'lardan yani en güvenilir râvîlerdendir.

İlim aramak için gittiği yerler ve buluştuğu âlimlerden bazıları şunlardır:

Horasan-Niysâbur'da Yahya'bnu Yahyâ (226/840), Ishaku'bnu Râhûye (238/852), Kuteybetu'bnu Saîd (240/854) ve diğerleri. Rey'de Mu-

---

9. Niysâbur, Merv, Herat ve Belh, Horasan'ın dört büyük şehridir. Bunların en ehemmiyetlisi Niysâbur'dur. Batlamyus Kitâbü'l-Melhame'de burasını tarif ve tavsif etmiştir. Şehir münbit bir ova kenarındadır, etrafında yüksek dağlar vardır. Müslümanlar Niysâbur'u ilk defa Hz. Umer zamanında Ahnefu'bnu Kays eli ile fethetmişlerdir. İkinci defa Usmanu'bnu Affan zamanında 30-31 yıllarında Abdullah ibn Âmir ibn Kureyz kumandasında sulhan fethetmişlerdir. Niysâbur ilk ve orta çağlarda büyük bir ilim ve irfan merkezi idi. Burada pek çok âlimler yetişmiştir. Bunların en meşhurlarından Umer Hayyam ile Feridü'd-Din Attar'ın türbeleri buradadır. Hâkim ibn'l-Beyyi' en-Niysâburî (405/1041), Niysabur âlimleri hakkında sekiz ciltlik bir tarih yazmıştır. Yâkût el-Hamavî (626/1228) ve Kâtip Çelebi (1067/1656) tarafından zikredilen bu eser, Abdulgâfir ibn İsmâil el-Fârisî tarafından 518/1124 senesine kadar devam ettirilmiştir. Hâkim'in eseri, ez-Zehebî (748/1347) tarafından kısaltılmıştır. (Mu'cemu'l-Buldan 5/331-333, İslâm Ans. Nişapur maddesi, Cüz: 93, s. 302-304).

hammed'ubnu Yahya ibn Mihran el-Cemmâl (238/852), Ebu Ğassan ve diğerleri. Irak-Bağdad'da Ahmedu'bnu Hanbel (241/855), Basra'da Abdullah'ibnu Mesleme el-Ka'nabî (221/836), Kûfe'de Hafsu'bnu Gıyâs (222/837) ve diğerleri. Hicaz'da Midîne'de İsmailu'bnu ebî Uveys (226/840), Mekke'de Saîdu'bnu Mansûr (227/841), Ebu Mus'ab ve diğerleri Mısır'da Amru'bnu Sevad, Harmelatu'bnu Yahya (243/857) ve diğer bir çokları.

Muslim bir çok siyahatlarından sonra tekrar Niysabur'a dönmüş ve orada ikamet etmiştir. O'nun Niysabur'da emlâkı ve serveti vardı. Kendisi ölümüne kadar bu şehirde ticaretle meşgul olmuştur.

Muslim'in Buhârî ile arkadaşlığı ve O'na sıkı bağlılığı vardır. «Kur'ân-ı telaffuz etmenin mahlukiyeti meselesi»nden dolayı kendi hocası Muhammedu'bnu Yahya ez-Zuhlî (257/870) ile Buhârî'nin arası açılınca, Muslim Zuhlî'yi terkedip Buhârî tarafını tutmuştur[10]. Bu yüzden bazı güçlüklere ve itablara da maruz kalmıştır. Bu meseleye tekrar döneceğiz.

Üstadlarının başlıcaları toplu olarak şunlardır :

Abdullahi'bnu Mesleme el-Ka'nabî (221/836).
Abdullahi'bnu Muhammed ibn Esma (230/844).
Ahmed ibn Hanbel (241/855).
Ahmedu'bnu Yunus (268/881).
Aliyyubnu'l-Ca'd (230/844).
Amru'bnu Hafs ibn Gıyâs el-Kûfî (222/836).
Amru'bnu Sevâd.
Ebu Âsım Ahmedu'bnu Cevvas.
Ebu Bekir ibn Ebî Şeybe (235/849).
Ebu Mus'ab ez-Zührî (242/856).
Ebu'r-Rabî' ez-Zehranî (234/848).
Ebu Zür'ati'r-Râzî (264/877).
Halefu'bnu Hişâm (229/843).
Harmeletu'bnu Yahya et-Tucûbî (Şâfiî'nin arkadaşı 243/857).
İbrahimu'bnu'l-Munzir (236/850).
İbrahimu'bnu Mûsâ el-Ferrâ (230/844).
İshaku'bnu Râhûye (238/852).
İsmailu'bnu Ebî Uveys (226/840).
Kuteybetu'bnu Saîd (240/854).
Mâliku'bnu İsmail en-Nehdî (219/834)
Muhammedu'bnu Amr Zuneyc.
Muhammedu'bnu Müsennâ (252/866).
Muhammedu'bnu Rumh et-Tucîbî (242/856).
Muhammedu'bnu Seleme el-Murâdî.

---

10. Buhârî ile ez-Zühlî'nin bozuşması hakkında Tabakâtu-ş-şâfiiyyeti'l-Kübrâ (2/19-21) ve diğer ana kaynaklarda tafsilât vardır.

Muhammedu'bnu Yahya ibn Ebî Umar (243/857).
Saîdu'bnu aMnsûr (227/841).
Muhammedu'bnu Yahya ibn Mihran el-Cemmal (238/852).
Muhammedu'bnu Yesar.
Usman ıbnu Ebi Şeybe (239/853).
Sureycu'bnu Yûnus (235/849).
Şeybânu'bnu Ferrûh (235/849).
Ubeydullahi'bnu Muâz ibn Muâz (237/851).
Ubeydullahi'bnu Umer el-Kavârîrî)235/849).
(Tarihu Bağdâd, 13/100-104).

3. TALEBELERİ *(Kendinden rivayette bulunanlar):*
Muslim'in, kendisinden ilim almış ve aldıkları ilmi O'ndan rivayet etmiş bir çok talebeleri vardır. Onlardan başlıcaları şunlardır:
Abdullahi'bnu Muhammed eş-Şarkî.
Ahmedu'bnu Seleme (286/889).
Aliyyu'bnu Hüseyin el-Cüneyd (291/903?).
Aliyyu'bnu Hüseyin ibn Harb (319/931?).
Ebu'l-Abbas Muhammedu'bnu İshâk ibn Serac (271/884).
Ebu Amr Ahmedu'bnu Mubârek el-Mustemlî (284/897).
Ebu Avâne Yakubu'bnu Ishak el-İsferâînî (316/928).
Ebu Bekr Muhammedu'bnu Nadr el-Cârûdî.
Ebu Bekr ibn Huzeyma (311/923).
Ebu Hâmid Ahmedu'bnu Muhammed eş-Şarkî (320/932).
Ebu Hâtim er-Râzî (277/890).
Ebu Hamid Ahmedu'bnu Hamdûn el-A'meş.
Eb Îsâ et-Tirmizî (275/888 yahut 279/892).
Hâtimu'bnu Ahmed el-Kindî.
Huseynu'bnu Muhammed ibn Ziyâd el-Kubbânî (279/892).
(Ki bu zat Muslim Sahîh'inin en mühim râvîsidir.)
İbrahimu'bnu Muhammed Sufyân el-Fakih ez-Zâhid (308/920).
İbrahimu'bnu Ebî Tâlib.
Mekkiyyu'bnu Abdân.
Muhammedu'bnu İshâk ibn Huzeyme (311/923).
Muhammedu'bnu Abdilvehhâb el-Ferrâ (272/885).
Muhammedu'bnu Mahled (331/942).
Mûsâ'bnu Hârûn.
Nasru'bnu Ahmed el-Hâfız (293/905).
Yahye'bnu Saîd.
Zekeriyya ibn Dâvûd el-Haffâf ve diğerleri [11].

11. Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-Lugât 2/89-92, Tehzîbu't-Tehzib 10/126-127, Matbûâtu'l-Arabiyye 2/1745-1746.

4. TASNİF ETTİĞİ ESERLER :

Müslim'in hadîs sahasında tasnîf etiği eserlerin en büyüğü, en kıymetlisi ve ölümsüzü şüphesiz EL-CÂMİU'S-SAHÎH adlı hadîs mecmuasıdır. Hamd, nimet, fadl ve minnet ancak kendisine mahsus olan Allah, Muslim'i böyle bir kitab tasnîf etmeye muvaffak kılmakla müslimanlara büyük bir ihsanda bulunmuştur. Bununla âhiret yurdunda müellifine hazırladığı nimetlere ilâveten MUSLİM ismini ve ona senâyı ebedileştirmiştir. Kitabın faidesi hiç şüphe yok bütün müslümanlara şamil olmuştur. Buna tekrar döneceğiz.

Muslim, bundan başka fıkha ve râvîlere dâir eserler ve hal tercemeleri de yazmıştır, fakat bunların bir kısmı zamanımıza kadar muhafaza edilememiştir. Bunlardan başlıcaları şunlardır:

Rubâiyyat fi'l-Hadîs.
Tabakâtu'r-Ruvât.
Kitabu'l-Esmâ ve'l-Künâ.
Kitabu Efrâdı'ş-Şâmiyyîn.
Kitabu'l-Efrâd.
Kitabu'l-Akrân.
Kitabu'l-İntifâ' bi Cüludi's-Sibâ'.
Kitabu Evlâdi's-Sahâbe.
Kitabu't-Tarih.
Kitabu'l-Câmi' Alel'-Ebvâb.
Kitabu's-Suâlât an Ahmed ibn Hanbel.
Kitabu'l-İlel.
Kitabu Hadîsi Amr İbn Şuayb.
Kitabu'l-Muhadramîn.
Kitabu Men leyse lehu illâ Râvin Vâhid.
Kitabu'l-Vuhdan.
Kitabu't-Temyîz.
Kitabu Evhâmi'l-Muhaddisîn.
el-Musnedu'l-Kebîr ale'r-Rıcâl.
Meşâyihu's-Sevrî.
Meşayihu Şu'be.
Meşayihu Mâlik".

5. VEFATI :

Muslim dünyaya gelişinin hedeflerine uygun, semereli bir ömür sürdükten sonra ellibeş veya ellidokuz yaşında iken 261/875 yılı 24 Receb

12. İsmail Paşa, Hediyyetü'l-Arifîn Esmau'l-Müellifîn ve Âsâru'l-Musannıfîn 2/231-232.

Pazar akşamı vefat etmiş, 25 Receb Pazartesi gününde de Niysâbur'un dış mahallesi olan Nasrâbad'ta defnedilmiştir —Allah O'na rahmet eylesin—. Tarih u Bağdad'ın yazıldığı 5. asra kadar kabri mahfuz kalmıştır".

6. MUÂSIRLARININ MUSLİM HAKKINDA BAZI BEYANLARI :

Ahemdu'bnu Seleme şöyle demiştir: «Ebu Zur'a (264/877) ve Ebu Hâtim (277/980) den işittim. Onlar Muslim ibn Haccâc'ı, Sahîh hadîsleri bilmek hususunda kendi asırlarındaki şeyhler üzerine takdim ederlerdi.»

Ishak ibn Mensur (251/865) Muslim'e: «Allah Seni müslimanlar için bâki kıldığı müddetçe bizler asla hayrdan mahrum kalmayız» demiştir. Ebu Amr şöyle dedi: Hâfız Ebu Kureyş'den bize rivayet edildi ki o, şöyle demiştir: Ben Ebu Zur'a er-Râzî'nin yanında bulunuyordum. Derken Muslim'bnu Haccâc geldi ve selâm verdi, bir süre oturdu. İkisi müzakere ettiler, nihayet muslim kalkıp gitti. O esnada ben Ebu Zur'a'ya: Bu, SAHÎH'de 4.000 hadîs cemetti dedim. Bunun üzerine Ebu Zur'a: Geri kalan sahîhleri kime bıraktı? dedi.

Ahmedu'bnu Seleme der ki: Muslim için bir müzakere meclisi akdolunmuştu. Orada kendisinin bilmediği bir hadîs soruldu. Muslim hemen evine döndü kandilini yaktı ve evdekilere «Bu gece benim yanıma hiç kimse girmesin» dedi. Kendisine: Bize bir sele hurma hediyye edildi, dediler. Onu bana ketirin, dedi. Ben kendisine o bir sele hurmayı getirdim. Kendisi birer birer hurmaları yiyerek o hadîsi arıyordu. Bu tarzda hadîs aramaya tâ sabaha kadar devam etti. Kendisi farkında olmadan sele'deki bütün hurmaları yemişti. Nihayet hurmaları bitirmiş ve hadîsi de bulmuş olarak sabaha erişti. (Bu sebepden kendisinde bir ağırlık hasıl olduğu ve neticede hastalandığı, ölümünün de bu yüzden meydana geldiği söylenmiştir).

Muslim, boylu boslu, beyaz sakallı ve beyaz saçlı idi. Sarığının bir tarafını iki omuzu arasına salıverirdi. Şeyhi" Muhammedu'bnu Abdilvehhâb onun hakkında: «Muslim, nâs'ın âlimlerinden ve ilim dağarcıklarındandır. Onun hakkında hayırdan başka bir şey bilmem» dedi. Kendisi bezzâz yani kumaş taciri idi.

Ebu Kureyş: İDünya hadîs hâfızları dörttür, onlardan biri de Muslim'dir» demiştir.

Ebu Amr Hamdân dedi ki: İbn Akde'ye: ikisinden hangisi daha hâ-

---

13. Tarihu Bağdad 13/100-104, el-Muntazam, 5/32-33, Tezkiratu'l-Huffâz 2/165-167, Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-Lugât 2/89-92, el-Bidaye ve'n-Nihaye 11/33-34, Şerhu'n-Nevevi, Mukaddime.

14. Bütün hadîs kitaplarında bu Şeyh tabiri; imam, âlim, üstâd ma'nâsınadır. Tarikat şeyhi veya kabile şeyhi anlaşılmasın.

fızdır, Buhârî mi, Muslim mi? diye sordum. Muhammed bir âlim idi, Muslim de bir âlimdir, dedi. Bu suali kendisine birkaç defa sordum, şöyle cevap verdi: Şamlılar hakkında Muhammed'in yanılması vâkı' olabilir. Çünkü Muhammed onların kitaplarını aldı ve onlara baktı. Kitaplarda bazen bir kimse künyesi ile zikrolunur, diğer bir yerde de ismi ile söylenir. Muhammed bunları iki kişi zanneder. Muslim'e gelince O'nun illetler hakkında yanılması yoktur. Çünkü o, sadece müsnedleri yazmış, maktû'ları ve murselleri yazmamıştır» ".

7. MUSLİM'İN BUHÂRÎ İLE MÜNASEBETİ :

Muslim'in kendisi Buhârî'den istifade eden ve hadîs ilminde Buhârî'nin bir nazîri olmadığını itiraf eyleyenlerdendir. Bu sebeple Muslim Buhrî'nin tilmîzlerinden sayılır. Muslim'in Sahîh'inde Buhârî'den rivayeti yoktur. Fakat diğer kitaplarında O'nun rivayetlerinden nakilleri vardır.

Buhârî ömrünün sonuna doğru Niysâbur'a geldiği zaman Muslim O'ndan hiç ayrılmamış, daima O'na gidip gelmiş, O'nun ilmini görüp son derece hürmet ve bağlılık göstermiştir. Bundan sonra daima Buhârî'yi müdafâa eder olmuştur. Buhârî'ye bağlılığı yüzünden kendi üstadı Muhammedu'bnu Yahya ez-Zuhlî (257/870) yi bile terketmiştir. Bir gün aralarında Muslim de varken Zuhlî halka! «Dikkat edin, *Mese'eletu'l-Lafz* yani Kur'ân'ın lafzını telaffuz etmenin mahluk olması meselesi'nde kim Buhârî'nin fikrine kail olursa bizim meclisimizden ayrılsın!» dedi. Bunun üzerine Muslim, birden ayağa kalktı, ridâsını omuzuna aldı ve herkesin gözü önünde meclisi terkedip evine gitti. Zuhlî'den dinlemiş olduğu hadîsleri toplayıp bir hammal sırtına yükleyerek Zuhlî'nin evine yolladı. Bir daha O'na ziyarete gitmedi. Sahîh'inde ve diğer eserlerinde Zuhlî'den rivayeti terketti ve ondan gelen rivayetleri hep mursel olarak rivayet eder oldu.

İşte bu suretle Muslim Zuhlî'yi tamamen terketmiş, artık ondan ne Sahîh'inde ne de diğer eserlerinde rivâyette bulunmamıştır. Buhârî ise Muhammedu'bnu Yahya ez-Zuhlî kendi aleyhinde bulunduğu halde ondan rivayeti terketmemiştir, hem Sahîh'inde hem de diğer eserlerinde Zuhlî'den rivayette bulunmuştur.

Muslim'in Buhârî'yi takdir etmesi :

Muslim'in Sahîh bildiği bir hadîs üzerine bir defa bir müzakere cereyan etmişti. Buhârî had'sin senedinde onun bilmediği bir illeti gösteri-

---

15. Tarihu Bağdad 10/100-104, Tehzibu't-Tehzib 10/126-128, el-Muntazam 5/32-33, Tezkiretu'l-Huffâz 2/165-167, el-Bidaye ve'n-Nihaye 11/33-34, Şerhu'n-Nevevî Mukaddime.

verince Muslim hemen ayağa kalkıp iki gözünün ortasından öpmüş ve: Bırak ayaklarını da öpeyim ey üstadların üstadı, muhaddislerin seyyidi, hadîs illetlerinin tabibi! diyerek minnettarlık hislerini ıhzâr etmiştir".

Muslim'in bir muallel hadîs vesilesiyle Buhârî'yi çok takdir ettiği bu vak'a şöyle cereyan etmiştir: Bir gün Niysâbur'da Buhârî'nin meclisinde Muslim de hazır bulunuyordu. Bu sırada birisi Haccacu'bnu Muhammed tarîkından ve: عن ابن جريج عن موسى بن عقبة عن سهيل بن صالح عن ابيه عن ابى هريرة isnadı ile

كفارة المجلس اذا قام العبد ان يقول : سبحانك اللهم وبحمدك اشهد ان لا اله الا انت. استغفرك واتوب اليك

== Bir kulun dedikodulu bir meclisten kalktığı zaman *Sübhanekellâhümme...* demesi o meclise iştirak ettiğinin keffâretidir» hadîsini sevketti ve Buhârî'ye bu husustaki fikrini sordu. Mecliste hazır bulunan Muslim söz alarak: «Dünyada bundan sağlam isnad olur mu? İbn Cureyc, Mûsâ ibn Ukbe'den, o da Süheyl ibn Ebî Sâlih'den rivayet etmiş. Dünyada bu kadar kuvvetli isnad ile hiç bir hadîs gördün mü? dedi. Fakat Muhammedu'bnu İsmail Buhârî: Evet, amma ma'lûldür.» deyince, Muslim'i bir titreme aldı ve LÂ İLAHE İLELLAH! Bakalım illeti neresinde ise bana söyle dedi. Lâkin Buhârî başka tarîklerden de yine Haccâcu'bnu Muhammed'den olmak üzere kendisine bu hadîsin ulaştığı senedleri ile zikretti ve akabinde «Allah'ın örttüğünü sen de ört. Bu, halkın Haccâcu'bnu Muhammed'den onun da ibn Cüreye'den rivayet ettikleri büyük bir hadîstir» demekle yetindi ve illeti beyan etmek istemedi. Muslim ısrar etti başını öptü, ağlamaklı oldu. Buhârî bu kadar ısrarı görünce: Öyle ise yaz diyerek:

حدثنا موسى بن اسماعيل حدثنا وهيب. حدثنا موسى بن عقبة عن عون بن عبد الله قال قال رسول الله صلعم

isnad ile hadîsi rivayet etti. Bunun üzerine Muslim: «Sana buğzeden ancak hasedinden eder. Dünyada senin daha bir mislin olmadığına şehâdet ederim» diyerek Buhârî'ye karşı hayranlık ve takdirlerini ifade etti".

---

16. Tarihu Bağdad 10/100-104; Ebu'l-Fidâ, el-Muhtasar min Ahbari'l-Beşer 2/54; İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihaye 11/33-34.
17. Tarihu Bağdâd 13/100-104, el-Bidâye ve'n-Nihâye 11/33-34.
Bu anlatışa göre her iki hadisin metni birdir. Lâkin hadîs birinci sened ile ma'-lûl ikinci ile sahihtir. Her iki senedde dikkat edilirse şu anlaşılır: Buhârî'nin ma'lûl dediği rivayet hep an'ane ve nihayetinde merfu' olarak serdedilmiştir. Halbuki diğer rivayette sened —tâbiî olan— Avn ibn Abdillâh ibn Utbe'ye kadar hep **Haddesenâ** lafzı ile sevkedildikten sonra Ebu Hureyre (R)ın ismi zikredil-

8. İLİMDEKİ KEMÂL DERECESİ :

Âlimler Muslim'in celâleti ve imamlığında, hadîs sanatındaki mahâret ve mertebesinin yüksekliğinde, bundaki tekaddümü ve iktidarında ittifak etmişlerdir.

O'nun celâdetine imametine, hadîs ilimlerindeki ustalığına, takvasına, iktidar ve tefennününe en büyük delil bu *-el-Câmiu's-Sahîh* adlı kitabıdır. Ondaki tertib güzelliği, ziyade ve noksansız olarak hadîs tarîklerini hulasa ediş, isnadlar ziyadesiz ittifak ettiği zaman isnadlarda tahvîlden sakınış, metin ve senedde velev bir harf dahi olsa râvîlerin lâfızlarındaki ihtilâflara tenbihe itina, müdellislerin işitmesi tasrih edilmiş olan rivayetlere dikkat çekme ve kitabında ma'rûf olan diğer meziyyetler, kendinden evvel ve sonra hiç bir kitapta görülmemiştir. Bu meziyetler O'nun hadîsdeki kemâl derecesinin yüksekliğini apaçık gösteren beyyineler ve Hak şahidleridir.

Muslim'in Sahîh'ini dikkatle tadkîk edenler, siyak güzelliğine ve uslûbunun bedâheti içine emanet ettiği tahkîk kıymetlerine, tedkîk cevherlerine, takvaya, ihtiyata ve rivayetlerdeki ciddî araştırmasına, tarîkleri özetleyişine, dağınıkları zabtedişine ve diğer hârika güzellik ve özelliklerine muttali' olanlar, O'nun büyük bir imam olduğuna, kendi asrından sonrakilerin O'na erişemediğine kanî olurlar.

«ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء والله ذو الفضل العظيم

: *Bu, Allah'ın, kimi dilerse ona vereceği bir fadl* (u inayet) *dır. Allah, büyük fadl sahibidir*» (el-Hadîd: 21, el-Cum'a: 4) [18]. ,

---

meksizin irsâl edilmiştir. Meğer merfu' olarak rivayet edilip duran hadîs mursel imiş...

Bu hadîsi Tirmizî bu isnad ile Hasen dediği gibi İbn Hıbbân ile Hâkim de Sahîh demişlerdir (Tecrîd Ter. 1/173-174).

18. Nevevî, Şerhu Muslim; Mukaddime 10-11, 21; Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-Lugât, 2/89-92.

C — MUSLİM'İN SAHÎHİ ÜZERİNE BİR TEDKÎK

1. SAHÎH'İN MUSLİM'E İSNAD ZİNCİRLERİ :

«Sahîh'in Muslim'e nisbeti şöhretin en yüksek mertebesindedir. Bu kitap mecmûu itibariyle Muslim'den tevâtüren gelmiş ve binaenaleyh bunun Ebu'l-Huseyin Muslimu'bnu'l-Haccâc el-Kuşeyrî'nin tasnîfi olduğuna kat'î ilim hasıl olmuştur.

Muslim'e kadar kesiksiz bir isnadla kesiksiz rivayet haysiyetine gelince bu bakımdan O'nun tarîkı bu şark İslâm âleminde Ebu İshâk İbrahimu'bnu Muhammed ibn Sufyân (308/920) ın Muslim'den rivayetine inhisar etmektedir. Mağrib beldelerinde bu Ebu Ishak rivayeti ile beraber bir de «Ebu Muhammed ibn Ahmed ibn Ali el-Kalânisî'den o da Muslim'den tarîkı ile de rivayet olunur.

Sahîh'i, ibn Süfyân (308/920) dan bir cemaat rivayet etmiştir, Culûdî (368/978) onlardan biridir. Culûdîden de bir cemaat rivayet etmiştir, Fârisî (448/1056) de bunlardandır. Fârisî'den de bir cemâat rivayet etmiş, Ferâvî (Furâvî şeklinde de zaptedilmiştir: 530/1035) de bunlardandır. Ferâvî'den birçok halk rivayette bulunmuş, bunlardan biri de Mansûr (608/1211) dur. Mansûr'dan da bir çokları rivayette bulunmuştur ki bunların biri de Nevevî'nin şeyhi Ebû Ishak (664/1246) dır"[19].

2. SAHÎH'İN EBU ISHÂK RİVAYETİ ve NEVEVÎ'YE ULAŞMASI:

Nevevî Sahîh'in isnadını şöyle belirtir:

«Muslim'in Sahîh'i hakkındaki isnadıma gelince bize İmam Muslimu'bnu'l-Haccâc'ın Sahîh'inin hepsini Dımaşk Câmiinde Ebû Ishak İbrahimu'bnu Ebî Hafs Umar ibn Mudar el-Vâsıtî (664/1246) haber verdi. Dedi ki: Bize künyeler sâhibi Ebu'l-Kasım, Ebu Bekir, Ebu'l-Feth Mansûru'bnu Abdil-Mun'im el-Ferâvî (608/1211) haber verdi. Dedi ki: Bize Ebu Abdillah Muhammedu'bnu Fadl el-Ferâvî)530/1035) haver verdi. Dedi ki: Bize Ebu'l-Huseyn Abdu'l-Ğâfir el-Fârisî (448/1056) haber verdi. Dedi ki: Bize Ebu Ahmed Muhammedu'bnu Îsâ el-Cülûdî (368/978)

---

19. Şerhu'n-Nevevî, Mukaddime, s. 11.

haber verdi. Dedi ki: Bize Ebu Ishâk İbrahimu'bnu Muhammed İbn Sufyan (308/920) haber verdi. Dedi ki: Bize İmam Ebu'l-Huseyn Muslim'ubnu'l-Haccâc (261/874) haber verdi.

Bize ve kendisinde müşterek bulunduğumuz zamanımız ahâlisine hâsıl olan bu isnâd —Allah'a hamdolsun— âlî isnadın en yüksek derecesindedir. Bizimle Muslim arasında altı zât vardır...» ".

Nevevî, Sahîh'in bu rivayeti hakkında şu güzelliği de zikretmektedir :

«Muslim'in Sahîh'i için olan bu rivayetimizde bir letâfet hasıl olmuştur. O da isnadın Niysâburlularla ve muammerlerle (uzun ömürlülerle) zincirlenmiş bir isnad olmasıdır. Çünkü Sahîh'in râvîlerinin hepsi muammerler ve şeyhimiz Ebu Ishak'dan Muslim'e kadar bunların hepsi de Niysâburludurlar. Şeyhimiz her ne kadar Vâsıtlı ise de Niysâbur'da uzun müddet ikâmet etmiştir» ".

Nevevî buradaki râvî ve üstadlarının hal tercemelerini de vermiştir ".

MUSLİM'İ NEVEVÎYE BAĞLAYAN RİVAYET ZİNCİRİ ŞEMASI :

Ebu'l-Huseyin Muslimu'bnu'l-Haccâc (261/874).



Ebu Ishak İbrahimu'bnu Muhammed İbn Sufyan (308/920).



Ebu Ahmed Muhammedu'bnu Îsâ el-Celûdî (368/978).



Ebu'l-Huseyin Abdü'l Ğâfir el-Fârisî (448/1056).



Ebu Abdillah Muhammedu'bnu'l-Fadl el-Ferâvî (530/1035).



Ebu'l-Feth Mansûru'bnu Abdil-Mun'im el-Ferâvî (608/1211).



Ebu Ishak İbrahim ibn Ebî Hafs Umer ibn Mudarr el-Vâsıtî (664/1246).



Muhyi'd-Dîn Ebu Zekeriyyâ Yahya'bnu Şeraf.. en-Nevevî (676/1277) ".

---

20. Şerhu'n-Nevevî, Mukaddime, s. 6.
21. Şerhu'n-Nevevî, Mukaddime, s. 7.
22. Şerhu'n-Nevevî, Mukaddime, s. 7-11.
23. Nevevî, Şerhu Muslim, Mukaddime, s. 6.
Burada Muslim Sahîh'ini okuyup okutarak rivayet etmiş ve bu suretle esere ve müslümanlığa çok hayırlı hizmetler ifâ eylemiş olan bu zevatı kısa hal terce-

3. SAHÎH'İN KALÂNİSÎ RİVAYETİ :

«el-Kalânisî'ye gelince O'nun rivayeti mağrib ahalisi aarsında yayılmıştır. O'nun mağriblilerden başkaları indinde rivayeti yoktur. Kalânisî'nin rivayeti Mağrib'e Ebu Abdillah Muhammedu'bnu Yahya ibn el-Hazzâ et-Temîmî el-Kurtubî (416/1025) ve diğerleri vâsıtasiyle girmiştir. Onlar bu rivayeti Mısır'da Ebu'l-Alâ Abdu'l-Vahhâb ibn Îsâ ibn Abdirrahmân ibn Hâmân el-Bağdâdî'den dinlemişlerdir.

---

mesiyle tanıtmak yerinde olacaktır. Hem bu suretle **el-Câmiu's-Sahîh**'in rivayet zincirinin tarih yönünden sağlamlığı tebarüz ettirilmiş olacaktır.

1. NEVEVÎ'NİN HAL TERCEMESİ :

Muhyid'd-Din Ebu Zekeriyya Yahya'bnu Şeref.. en-Nevevî 631/1233 de Şam'ın güneyinde bulunan **Nevâ**'da dünyaya gelmiştir. Daha küçük yaşta iken kabiliyyeti göze çarpan Nevevî'yi babası Şam'daki **el-Ravâhiye** Medresesine götürmüştür. Nevevî orada önce tıb tahsil etti. Fakat çok geçmeden kendisini tamamen islâmî ilimlere verdi. Bu arada 651 de babası ile birlikte Hacca gitti. 655 senesine doğru eserler vermeye başladı. 655 te yeni ölen Ebu Şâme'nin yerini almak üzere Şam'daki **Eşrefiyye Dâru'l-Hadîs**'ine davet edildi. Tahsil yıllarında sıhhatı bozulmuş olmasına rağmen, son derece kanaatkâr bir hayat sürdü, hatta maaş bile almadı. Çok geçmeden âlim bir insan olarak o derece şöhret kazandı ki Sultan Baybars'ın huzuruna çıkıp Şamlıların müsâdere edilen bahçelerini geri vermesi, Suriyelilere yüklenen savaş vergilerinin kaldırılması ve müderrislerin gelirlerinin azaltılmaması hususları ileri sürmek cesaretini gösterdi. Fakat gayretleri boşa çıktı ve Baybars bu vergilerin meşrûiyyetine dâir fetvayı imzalamıyan Nevevî'yi Şam'dan çıkarttı. Nevevî ömründe evlenmemiş, **Nevâ**'da doğduğu evde babasının yanında 676/1277 de ölmüştür.

Nevevî'nin şöhreti zamanımıza kadar devam etmiştir. Kendisi hadis ilminde pek geniş bilgiye sahipti. Bu hususta muahhar devirlerde kabul edilenlerden daha da sıkı ölçüler tatbîk etmiştir. Hadis'e dair beş eseri sahih olarak kabul etmektedir. Bununla beraber İbn Mâce'nin **Sünen**'ini hususiyle Ahmed ibn Hanbel'in **Musned**'i ile aynı seviyede sayar. Muslim'e karşı yakınlık duymasına rağmen Buhârî'ye daha yüksek bir mevki verir. Muslim'in Sahîh'i için en büyük şerhi yazmıştır. «el-MİNHÂC Fİ ŞERHİ SAHÎH-İ MUSLİM İBNİ'L-HACCÂC» adındaki bu şerhe eklediği mukaddimede eserin nakil tarihini, bir de hadis ilminin bir hulasasını yazmıştır. Yalnız isnadlar üzerinde mülahazalarını yazmak ve hadîsleri dil bilgisi bakımından izah etmekle kalmayıp, bunları kelâm ve fıkıh bakımlarından da şerhetmiştir. Sözlerini desteklemek için başlıca mezheb kurucularına dayanmakla yetinmiyerek **Evzâî, Atâ** gibi ilk fakîhlerin reylerini de zikretmektedir. Ayrıca Muslim'in eserine **başlıkları —tercemeleri—** da eklemiştir. Umumi kaynaklarda 50 kadar eseri zikredilmiştir. Bunlardan başlıcaları şunlardır :

Şerhu Muslim (ismi ve tavsîfi yukarıda geçti),
Kitabu'l-Erbain,
Şerhu'l-Buhârî (kısmî şerh),
Şerhu suneni Ebî Dâvûd (kısmî şerh),
et-Takrîb ve't-Teysîr li Ma'rifeti Suneni'l-Beşîri'n-Nezîr,
Minhâcu't-Tâlibîn ve Umdetu'l-Muttakîn,
Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-lugât,

Ebu'l-A'lâ Abdu'l-Vahhâb şöyle dedi: Bize Şâfiî mezhebi üzerine fakîh olan Ebu Bekr Ahmedu'bnu Muhammed ibn Yahya el-Aşkar tahdîs etti. Dedi ki: Bize Muhammed el-Kalânisî tahdîs etti. Dedi ki: Bize Muslim (bin Haccâc) tahdîs etti...»

Hılyetu'l-Ebrâr ve Şiâru'l-Ahyâr fi Telhisi Deavât ve'l-Ezkâr (Ezkâru'n-Nevevi diye meşhurdur).
Riyâzu's-Sâlihin min Kelâmı Seyyidi'l-Murselin.
et-Tıbyân fi Âdâbı Hameleti'l-Kur'ân, Bustanu'l-Ârifin fi'z-zuhdi ve't-Tasavvuf (bitirilememiştir).
Nevevi'nin ehemmiyeti Fakih ve Muhaddis olarak çok büyüktür. Şâfii çevrelerinde Minhâcü't-Talibin ve bunun iki şerhi, ibn Hacer'in Tuhfe'si ve er-Ramli'nin Nihâye'si Şâfii menâksıkinin hemen hemen birer kanun kitabı telâkki edilmiştir. Muslim Şerhi mukaddimesindeki kendi ifadesine göre bütün Kütübü Sitte'nin. Ahmedu'bnu Hanbel Musned'inin ve Mâlik'in Muvatta'ının âli isnad ile rivâyet haklarını elde etmiş ve bu konuda da ismini unutulmaz kılmıştır.
Zeki, çalışkan, mutteki, cesur ve mücâhid olan bu büyük âlimin daha genç sayılacak çağında 45 yaşında vefat etmesi elbette ilâhi takdirdir. Fakat böyle fakih, keskin görüşlü, dürüst ve yiğit bir âlimin eğer ömrü vefat etseydi kimbilir islâm'a ve insanlığa daha ne büyük hizmetler ve ne kıratta eserler bırakacaktı. Eserlerinden pek çok faydalandığımız bu değerli âlime Cenab-ı Hak'dan bol bol rahmetler dilerken hâsseten zamanımızda da böyle gerçek ilimli, dürüst ve yiğit islâm âlimlerinin çoğalmasını Rabbu'l-Alemin'den niyâz eyleriz!

2. NEVEVÎ'nin şeyhi Ebu Ishak İbrahimu'bnu Ebi Hafs Umer ibn Mudar el-Vâsıti'dir. İskenderiyye'de 664/1246 yılı Recebi'n yedinci günü vefat etmiştir.

3. Ebu'l-Kunâ, Ebul'-Kasım, Ebu Bekr, Ebu'l-Feth Mansûru'bnu Abdi'l-Mun'im ibn Abdillah ibn Muhammed ibn Fadl ibn Ahmed ibn Ebi'l-Abbas es-Sâidi el-Ferâvi sonra en-Niysâbûri. Ferâve'ye mensuptur. Ferâve, Horasan hududunda bir beldedir. Babasından, dedesinden ve babasının dedesi Ebû Abdillah Muhammed ibn Fadl'dan ve daha başkalarından rivayette bulunmuştur. Doğumu 522 Ramazan ayındadır. Niysâbur'un Şâzyah semtinde 608/1211 Şabanında vefat etmiştir.

4. Ebu Abdillah Ferâvi'ye gelince O, Ebu Mansûr'un dedesi Muhammed ibn Fadl'dır. Nesebinin tamamı oğlunun torunu Mansûr'un nesebinde geçmiştir. Bu Ebu abdillah, fıkıh, tefsir, hadis ilimlerindeki kudreti, âli isnadının çokluğu, talebelerinin fazlalığı, her gittiği yerde ilim neşri ile tanınmış bir âlim idi. Kendisi hakkında râvilerinin çokluğundan dolayı «Bin Râvili Ferâvi» derlerdi. Doğumu kendisine sorulduğunda: «Doğumum takriben 441 yılındadır.» demişti. Ölümü 530/1035 senesi Şevval ayının 21 veya 22 Pedşembe gününde vâkı' olmuştur. Muslim'in Sahih'ini Ebu Said el-Buhâyri'nin kıraati ile Abdu'l-Ğafir'den 448 yılında dinlemiştir.

5. Ebu'l-Huseyn Abdu'l-Ğafir ibn Muhammed ibn Abdi'l-Ğafir ibn Ahmed ibn Muhammed ibn Said el-Fârisi el-Fesevi sonra en Niysâbûri. Muslim Sahih'ini 365 senesinde Cülûdi'den dinlemiştir. Bunun oğlunun oğlu Ebu'l-Huseyn Abdi'l-Ğafir —ki «el-Mufhim li Şerhi Sahihi Muslim», «Zeylu Târihi Niysâbur» ve «Kitabu Mecma'ıl-Ğarâib» adlı eserlerin sahibidir— onu şöyle anlatır: Kendisinden bir çok imamlar hadis dinlemiştir. Hâfız Ebu'l-Hasen es-Semerkandi, O'nun huzurunda Muslim Sahih'ini otuz kereden fazla okumuştur. Ebu Said Buhayri de O'nun huzurunda Sahih'i yirmi defadan fazla okumuştur. Ebu'l-Kasım Kuşeyri ve Vâhidi de O'nun huzurunda okumuşlardır.

SAHİH'İN KALANİSÎ RİVAYETİNE ÂİD ŞEMA :

Ebu'l-Huseyn Muslimu'bnu'l-Haccâc el-Kuşeyrî (261/874).

↓

Ebu Muhammed Ahmed ibn Ali el-Kalânisî.

↓

Ebu Bekr Ahmed ibn Muhammed ibn Yahya el-Aşkar.

↓

Ebu'l-Alâ Abdu'l-Vehhâb ibn Îsâ ibn Abdi'r-Rahmân ibn Mâhân el-Bağdâdî.

↓

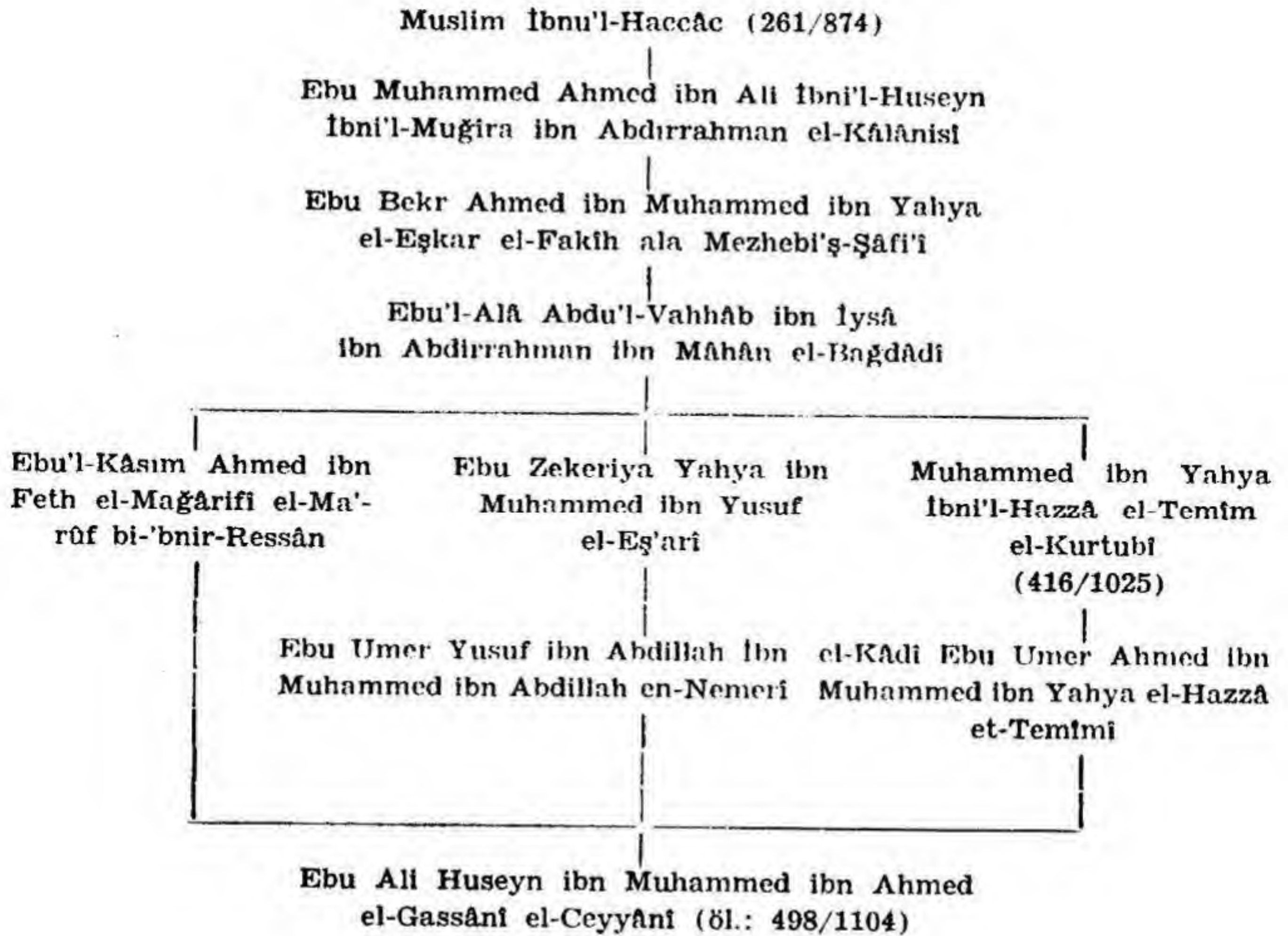
Ebu Abdillah Muhammed ibn Yahyâ ibn el-Hazzâ et-Temîmî el-Kurtubî (416/1025) [24].

---

95 seneyi ikmal ederek 448/1056 yılı Şevval ayının beşinci günü vefat etti ve altıncı günü Ebu Bekr ibn Huzeyme'nin türbesinde defn olundu.
Bazıları 353 yılında doğduğunu bildirmişlerdir.
6. Ebu Ahmed Muhammedu'bnu Îsâ ibn Muhammed ibn Abdirrahman ibn Amriyye ibn Mansûr ez-Zâhid en-Niysâbûrî el-Cülûdî. Cülûd «cild» in cem'idir. Ebu Amr ibn Salah: «O Niysâbur'daki Cülûdilerin silinmiş olan sikkesine mensuptur» demiştir. Diğer bir kayda göre Cülûd İfrikıye'de bir karye adıdır. Bir Başka rivayete göre de bu köy Şam'dadır.
Ebu Ahmed Cülûdî Kitap istinsah eder ve bu el emeği ile geçinirdi. Ebu Bekr ibn Huzeyme'yi ve O'ndan öncekileri dinlemiştir. Sufyânu's-Sevrî mezhebinde idi. 80 yaşında iken 368/978 yılında 24 Zilhiccesinde Çarşamba günü vefat etti.
7. Ebu Ishak Ibrâhîm ibn Muhammed ibn Sufyân en-Niysâbûrî. Muslim'in meclisinde çok bulunanlardandır. İbrahimu'bnu Süfyan, Hicaz'da Niysabur'da, Rey'de, Irak'da hadîs dinlemiştir. Kendisi: «Muslim bize kitabı kırâat etmeyi iki yüz elliyedi senesi Ramazanında bitirdi» demiştir.
308/920 yılı Receb ayında vefat etti. (Şerhu'n-Nevevî, Mukaddime, s. 6-10).
24. Şerhu'n-Nevevî, Mukaddime, s. 11-12.

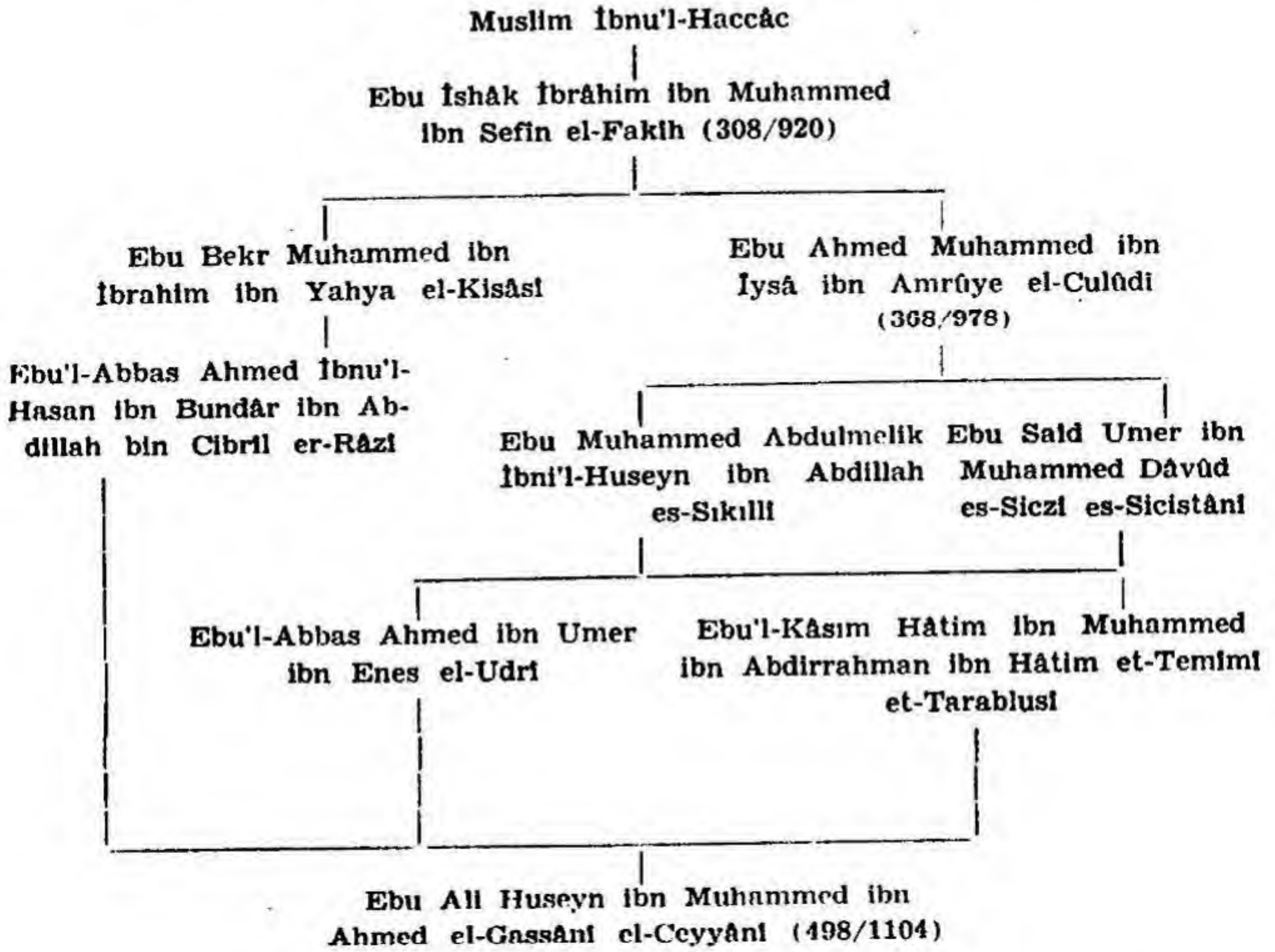
el-CÂMİU'S-SAHÎH'İN ENDELÜSDEKİ RİVAYET ZİNCİRLERİ ve BAZI FERİ'LERİ

1. Muslim'i Kâdî Iyâz'ın hocası Ebu Ali Huseyn ibn Muhammed el-Gassânî'ye bağlıyan Kalânisi rivayetine âid şema:



Takyîdu'l-Muhmel, 15 a-b, 132 a-b.

2. *Muslim'i Kâdi İyâd'ın Hocası Ebu Ali Huseyn ibn Muhammed el-Gassânî'ye bağlıyan Kalânisi rivayetine âid şema:*



Ebu Ali Huseyn ibn Muhammed el-Gassânî Muslim'den bir üçüncü rivayet olan Ebu Bekr el-Cûzakiy rivayeti hakkında da şöyle der: «Muslim'den Ebu Hâtim Mekkiy ibn Abdân en-Nîsâburî, ondan da Ebu Bekr el-Cûzakıy rivayetine gelince, bu rivayetten bize birşey vâkı olmamıştır» (Takyîdu'l-Muhmel, 15 a-b, 132 a-b).

4. RÂVÎLERİN KİTABI RİVAYETTE BAZI HALLERİ :

İbnu's-Salah (643/1245)ın tedkîkine göre bu Kalânisî rivayeti, kitabın sonundaki üç cüzde, Ebu Ishak rivayeti ile —rivayet tariki bakımından— küçük bir farklılık göstermektedir. Bu cüzlerin başlangıcı uzun «*İfk Hadîsi*»dir. Çünkü Ebu'l-Alâ ibn Mâhân bunu «Ebu Ahmed el-Cülûdî'den o da ibn Süfyan'dan o da Muslim'den» tarîki ile rivayet etmektedir. İbnu's-Salah şarkta yayılmış olan Ebu Ishak İbrahim ibn Muhammed ibn Sufyan vasıtası ile gelen Cülûdî rivayeti hakkında şu izahatı vermektedir:

«Cülûdî'nin, İbrahim ibn Sufyan'dan gelen rivayetinde nüshalar, rivayeti alışı gösteren tâbirde ihtilâf etmektedir. Bu rivayet *«Haddesenâ İbrahîmu»* sigası ile mi yahud *«Ahbaranâ İbrahîmu»* sigası ile midir? Tereddüd, Cülûdi'nin İbrahim'in lafzından mı işittiği yahud huzurunda mı okuduğu hususunda vâki olmaktadır. En ihtiyatlı olan *«Ahbaranâ İbrahîmu, Haddesenâ İbrahimu»* denilmekdir. Binaenaleyh okuyucu (karî) bedel olmak üzere bunların her ikisini de telâffuz etmelidir. Bize göre *«Arbaranâ»* ile yetinmek câizdir. Çünkü o, arkadaşı Abdu'r-Razzâk et-Tabsî'nin el yazısından alarak Ferâvî'nin tesbit ettiği nüshadan benim naklettiğim rivayette de böyledir. Niysâbur'da, içinde şeyhimiz Mueyyed'in semâ'ı bulunan bir asıldan intihab ettiğim kitapda, Hâfız Ebu'l-Kasım ed-Dımaşkî el-Asâkirî'nin el-Ferâvî'den kendi el yazısı ile olan rivayette ve bundan başkalarında da hep böyle *«Ahbaranâ»* şeklindedir. Bu hususta tereddüd edenin hükmü *«Ahbaranâ»*ya dönüp varmaktır. Çünkü her tahdîs tahkikatta bir ihbardır, fakat her ihbâr bir tahdîs değildir» [25]

İbnu's-Salah, İbrahimu'bnu Sufyan rivayetinde dikkatten kaçan üç nokta bulunduğunu, bazılarının bunları beyandan gaflet ettikleri şöylece izah etmektedir:

«İyi bil ki kitapta İbrahimu'bnu Sufyan'ın Muslim'den dinleyemediği bir yer vardır ki orada: *«Ahbaranâ İbrahimu an Muslim»* denilir de *«Ahbaranâ Muslim»* ve ne de *«Haddesenâ Muslim»* denilmez. İbrahimu'bnu Sufyan'ın Muslim'den bu kısım için olan rivayeti, ya icâzet yolu iledir, yahud da vicadet tarîki iledir. Râvîlerin çoğu Fihristlerinde, Tesmî'lerinde, icazetlerinde ve diğer şeyhlerinde bunu beyan etmekten ve tahkîkni yapmaktan gaflet etmişlerdir. Bunu kitabın hepsinde: *«Ahbaranâ İbrahim,* Kale: *Ahbaranâ Muslim»* şeklinde söylemektedirler.

Üç yerde mevcut olup dikkatten kaçan bu noktalar itimad edilmiş asıllarda tahkîk olunmuştur:

Birincisi; Kitabu'l-Hacda Halk ve't-Taksîr bâbındaki ibn Munir rivayeti ile olan ibn Umer (R) ın «Rasûlullah (S) buyurdu ki: *Allah saçını kestirenlere rahmet etsin...»* hadîsindedir.

Benim, Hâfız Ebu'l-Kasım ed-Dımaşkî'nin kendi el yazısı ile olan aslında müşâhade ettiğim suret:

اخبرنا ابواسحق ابراهم بن محمدابن سفيان عن مسلم قال : حدثنا ابن نمير حدثنا ابى
حدثنا عبيد بن عمرالحديث

şeklindedir.

Hâfız Ebu Amir el-Abderî'nin el yazısı ile olan asılda da ifade böyledir, ancak o, *«Haddesenâ Ishâk»* demiştir. Ve yine benim, Sahîh'te,

---

25. Aynı eser, s. 12.

Ebu Ahmed el-Culûdi'den alınmış kadim bir asılda müşâhade ettiğim şekil şudur:

من هنا قرأت على ابى احمد: حدثكم ابراهيم عن مسلم وكذا فى كتابه الى العلامة:

: Buradan itibaren Ebu Ahmed'in huzurunda okudum. Size İbrahim Muslim'den tahdis etmiştir. İşarete kadar kitabında durum böyledir.»

Bu işaret sekiz varak sonraki İbn Umer (R) hadîsinin başladığı yerdedir. Bu hadîs:

ان رسول الله صلعم اذا استوى على بعيره خارجاً على سفر كبر ثلاثاً

: *Rasûlullah (S) bir sefere çıkarken binitinin üzerine doğrulduğu zaman üç defa tekbir getirirdi*» hadîsidir.

Cülûdî'den alınmış olan bu asılda, o işaretin yanında «الى هنا قرأت عليه : Buraya kadar O'nun huzurunda okudum» sözlerini müşâhade ettim. «*Aleyhi* (huzurunda) tâbiri ile: Cülûdî'den o da Muslim'den» demek ister. Buradan itibaren de «*Haddesenâ Muslim* : Bize Muslim tahdîs etti» demiştir.

Hâfız Ebu'l-kasım'ın kendi el yazısı ile olan aslında o işâretin yanında buradan itibaren: «*Haddesenâ Muslim*» der ve «*İlâ hunâ*» da şek vardır.

İkincisi: Bunun evveli «*Vasâyâ*» nın başında Muslim'in:

حدثنا ابو خيثمة زهير بن حرب ومحمد بن المثنى واللفظ لمحمد بن المثنى

sözü ile başlayan şu ibn Ömer Hadisindedir:

ماحق امرئ مسلم له شئ يريد ان يوصى فيه يبيت ليلتين الاووصيته مكتوبة عنده

: Kendisinde bir şey bulunub da onda vasiyet etmek isteyen müsliman bir kişiye vasiyyeti yanında yazılı bulunmadıkça iki gece yatması câiz değildir.» Buradan, Muslim'in *el-Kasâme* bahsinde, *Huveysa* ve *Muhaysa* kıssasında:

حدثنى اسحاق بن منصور اخبرنا بشر بن عمر وقال: سمعت مالك بن انس

hadîsinin sonuna kadardır. Bu kısım on varak tutmaktadır.

Cülûdî'den alınmış olan asılda ve hâfız Ebu Âmir Abderî'nin el yazısı ile olan asılda, bu hadîsin baştarafından Muslim'den dinleyemediği yerin son bulduğu zikredilmiş ve İbrahim'in «*Haddesenâ Muslim*» sözü tekrar başlamıştır. Hâfız Ebu'l-Kasım ed-Dımaşkî'nin aslında ise, bu hadîsin dinlenilememiş kısım da dahil olduğu yahud olmadığı hususunda tereddüde benzer bir şey vardır. İtimad edilen birincisidir.

Üçüncüsü: Bunun başlangıcı İmâret (Emirlik) ve Hilâfet hadîslerinde Muslim'in: حدثنى زهير بن حرب حدثنا شبابة ..»

sözleri ile başlayan ve Nebiyy (S) in: انما الامام جنة = *İmam ancak bir kalkandır»* buyurduğu Ebu Hureyre hadîsidir. Buradan itibaren «Kitabu's-Sayd ve'z-Zebâyih'deki: حدثنا محمد بن مهران الرازى حدثنا ابو عبدالله حماد بن الخيط kavline yani اذا رميت سهمك = okunu *attığın zaman..* haberini anlatan Ebu Sa'lebe el-Huşenî hadîsine kadar devam etmektedir. Bu hadîsin başında İbrahim'in *«Haddesenâ Muslim»* sözü avdet etmiştir. Bu *Fevât* (elden geçib giden ve bir daha ulaşılamıyan şey), fevatların en çoğudur, bu, on sekiz varak kadardır. Bunun evvelinde Hâfız Abderî'nin babası olan Nîysâbur'lu büyük hâfız'ın el yazısı ile —Ki kendisi kitabı Muhammedu'bnu Yezid el-Adl'den o da İbrahim'den rivayet eder idi— من هنا يقول ابراهيم : قال مسلم (Buradan itibaren İbrahim, *Kale Muslim* der) ibaresi vardır. Halbuki bu isnad, Cülûdî'den alınmış olan asılda, Ebu Âmir el-Abderî'nin aslında ve Ebu'l-Kasım ed-Dımaşkî'nin aslında *«An»* kelimesi iledir. Bundan evvel geçen *Fait'*deki, Cülûdî'den alınmış olan asılda, Ebu Âmir el-Abderî'nin aslında ve Ebu'l-Kasım'ın aslında da böyledir. İşte bu söz, onun, bunu Muslim'den *Vicâdet*'le rivayet etmesini ve hem de *İcâzeti* muhtemil kılmaktadır. Fakat nüshaların bazısında —Bir kısmının veya hepsinin— bunun Muslim'den icâzet sureti ile olduğu hakkında tasrîh vardır.» ".

5. SAHÎH'İN TE'LİFİ :

Muslim Sahîh'ini te'lifte Buhârî'nin yolunu takibetmiş, O'nun ilminden ve tasnîfinden faydalanmış, Sahîh seçiminde O'nun gösterdiği dikkat ve titizliği kendisi de göstermiştir (Tarihu Bağdad).

İbn Salah, Muslim'in Sahîh'inde gösterdiği şartı şöyle tesbit etmiştir: «Hadîs evvelinden âhirine kadar Sika'nın sika'dan nakli suretiyle muttasıl olacak, Şâzlık'tan ve illetten sâlim bulunacaktır. Bu, sahîh hadîsin tarifidir. Kendisinde bu şartlar topluca bulunan her hadîs, muhaddisler arasında ihtilafsız olarak sahîh hadîstir. Sıhhatında ihtilaf ettikleri hadîslere gelince, bu ihtilafın sebebi bazan hadîste bu şartlardan birinin bulunmaması olur..»

Muslim, Sahîh'inin *Mukaddime*'sinde hadîsleri üç kısma ayırdığını söylemiştir: Birincisi, Mutkın Hâfızların rivayet ettikleri, ikincisi Mestûr'ların hıfz ve itkanda orta halli kimselerin rivayet ettikleri, üçüncüsü de zaiflerin ve metrukların rivayet ettikleridir. Birinci kısmı bitirdikten sonra ikinci kısımdan rivayetleri yazdığını, üçüncü kısma gelince sadece ona meyl ve itimad etmediğini söylemiştir. Âlimler, Muslim'in

---

26. Aynı eser, s. 12-13.

bu taksiminden maksadının ne olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Hâfız Ebu Abdillah Hâkim (405/1014) ile meslektaşı Hâfız Ebu Bekr Beyhakî (458/1065): «Muslim ancak birinci kısımdaki hadîsleri yazmıştır, ikinci kısımdaki hadîsleri yazmadan ölüm O'nu alıp götürmüştür.» demişlerdir.

Kâdî İyâd (544/1149): «İşte bu, Hakim'in ve O'na tâbî olan şeyhlerin kabul ettiği görüştür. Dikkat eden vetaklîde bağlanmayan için ise mesele böyle değildir. Çünkü Muslim'in hadîs yazmaktaki taksimine dikkat edersen, söylediği gibi insanlardan üç tabaka üzerine (birinci, ikinci ve üçüncü derecedeki râvîlere göre) olduğunu görürsün:

Birinci kısım Hâfızların hadîsidir. Bunun yazılması bitince *setr, sıdk* ve *ilim* ehlinden olmakla beraber mahâret ve itkan'da birinci dereceden olmayan râvîlerin hadîslerini yazar. Sonra âlimlerin veya çoğunun töhmetli görmekte ittifak ettiği kimselerin hadîslerinin terkine, bir kısmının ittiham ve bir kısmının sahîh gördüklerinin de nefyedilmesine işaret eder, onları burada zikretmez. Kitabın babları arasında zikrettiklerini, ilk iki tabakanın hadîsleri olarak buldum. Onlardan ikinci derecede isnadları da birincileri mutâbaat ve istişhâd etmek üzere yahud birinci babda bir şey bulamamış olduğu yerlerde getirmiştir. Daha sonra da bazılarının, haklarında söz söylediği diğerlerinin de tezkiye eylediği ve hadîslerini tahrîc ettiği bir kısım râvîleri de zikretmiştir. Nitekim Buhârî de böyle yapmıştı. Binaenaleyh kanaatımca Muslim, zikrettiği üzere el-CÂMİU'S-SAHÎH kitabında her üç derecedeki râvîleri getirmiş, kitabını da buna göre tertiplemiş ve bunu da MUKADDİME'deki taksîminde beyan etmiştir. Kendisinin kat'iyyetle izhar ettiği gibi dördüncü tabakayı terketmiştir.

«Hâkim ise bunu, Muslim her bir tabaka için bir kitap yazmayı ve her tabakanın hadîslerini husûsî bir kitapta takdîm etmeyi muradetti diye tefsîr etti. Halbuki Muslim'in muradı böyle değildir. O, te'lifinden zâhir olduğu ve maksadından anlaşıldığı veçhiyle bunları bablarda toplamayı ve iki tabakanın hadîslerini getirmeyi muradetmiştir. Binaenaleyh birinci tabaka ile başlar, sonra istişhâd ve mutâbaat olmak üzere ikinci tabakayı getirir, nihayet üç kısmın hepsini de eserine almıştır. Bu üç tabaka ile hâfızları, sonra onları takibedenleri kasdetmiş olması, üçüncü tabakayı da terketmiş olması ihtimal dahilindedir.»

«Bu te'vilimi ve bu husustaki re'yimi bu konuyu anlayan kimselerle müzâkere ve mübâhese etitm, neticede her insaflı kişinin bu re'yi doğru gördüğünü ve zikrettiğim şeyin kendisine de zâhir olduğunu müşâhade ettim. Bu husus, kitabı teemmül edenlere ve babların hepsini mütâlea eyleyenlere zâhirdir.»

Muslim'in arkadaşı İbn Sufyan'ın: «Muslim, senedli hadîslerden üç kitap tahrîç etmiştir: Biri insanlara karşı okuduğu şu kitap, ikincisi içi-

ne İkrime, Megâzî sahibi ibn Ishak ve benzerlerinin girdiği, üçüncüsü de zaiflerin dahil olduğudur» sözü ile bizim görüşümüze itiraz olunamaz. Zira ibn Sufyan'ın sözünü teemmül edersen onun, Muslim'in kitabının başında zikrettiği ve Hâkim'in işaret eylèdiği maksada uygun düşmediğini görürsün ".

Nîysâbur'un hadis hâfızlarından biri olan Mekkî ibn Abdân şöyle demiştir: Müslim ibn Haccâc'dan işittim, şöyle diyordu: «Şâyet hadîs âlimleri iki yüz yıl hadîs yazmakla meşgul olsalar nihayet onların dönüp dolaşmaları şu müsned üzerinde olacaktır.» Yine Muslim'den işittim şöyle diyordu: «Şu kitabımı Ebu Zur'a er-Râzî (264/877) ye arzettim. O'nun, kendisinde illet olduğunu işaret ettiği her hadisi terkettim. "Sahîh'dir, illeti yoktur" dediği her hadîsi kitabımda yazdım».

Hatîb el-Bağdâdî (463/1070) Muslim'den senedli olarak: «Ben bu *el-Müsnedü's-Sahîh*'i üç yüzbin işitilmiş hadîs içinden tasnîf ettim» dediğini rivayet etmiştir.

İbn Şarkî dedi ki, Muslim'den işittim, şöyle diyordu: «Şu el-Müsned kitabıma koyduğum her şeyi muhakkak huccetle koydum, ondan düşürdüğüm her şeyi de yine huccetle düşürdüm».

Ahmed ibn Seleme (286/899) de şöyle demiştir: «Muslim, Sahîh'i te'lif ederken on iki sene diğer rivayette on beş sene onunla beraber bulundum. Sahîh, mükerrerlerle beraber on iki bin kadar hadisten meydana gelmiştir ".

6. BUHÂRÎ İLE MUSLİM'İN ŞARTLARI :
(Sahîh te'lâfinin dayandığı şartlar)

Buhârî ve Muslis, kendi kitaplarına aldıkları rivayetler için kabul ettikleri şartları sarîh olarak bildirmemişlerdir. Bunların Sahîh'lerindeki sıhhat şartlarını araştıran âlimler, başlıca şu üç görüşü ileri sürerler:

1. Hâkim Niysâbûrî (405/1014) in *Ulûmu'l-Hadîs ve el-Medhal ilâ Marifeti Kitâbi'l-İklîl* (Şehid Ali Paşa Kütüp. rak. 346)kitaplarında verdiği görüş: «Sıhhatı üzerinde ittifak edilenlerin birincisi Buhârî ile Muslim'in seçtikleri hadîslerdir, bunlar Sahîh'in birinci derecesidir. Bu iki imamın seçtikleri hadîsi Rasûlallah (S) den rivayette şöhreti olan ve en az iki râvîsi bulunan meşhur bir sahabî rivayet eder; ondan da en az iki Sika râvîsi olup kendisi de sahâbî'den rivayet etmekle meşhur bir tâbiî, sonra ondan da tâbiîlerin tâbiîlerinden yine bir çok sika râvîleri

27. Aynı eser, s. 22-24.
28. Şezerâtu'z-Zeheb 2/144-145, Tezkiretu'l-Huffâz 2/165-167; en-Nücûmu'z-Zâhira 3/33.

olan mutkin bir hâfız rivayet eder, nihayet Buhârî yahud Muslim'in Şeyhi rivayetinde adaletle meşhur bir hâfız olur.»

Hâkim'e göre gerek Buhârî gerek Muslim, kitaplarında ancak kendilerine asgarî ikişer ikişer veya daha fazla Peygambere kadar râvîler zinciri ile giden hadîsleri almışlardır. Yani bir hadîsi kitaplarına almak için onun en aşağı iki senedinin bulunmasını şart koşmuşlardır. Hâkim'in bu görüşü bazılarınca kabul edilmemiştir.

2. Ebu'l-Fadl Muhammed ibn Tâhir el-Makdisî (507/1113) nin görüşü:

«Buhârî ile Muslim'in şartı, tâ meşhur bir sahâbîye varıncaya kadar nâkillerinin hep sika oldukları muttefakun aleyh olup, diğer sika'lar ve *Sept*'ler (huccet sayılan râvîler) tarafından da hılâfı rivayet edilmeyen hadîsi, muttasıl ve inkıtasız bir sened ile tahric etmektir. Sahâbînin iki veya daha ziyade râvîsi var ise ne âlâ, yalnız bir tek râvîsi olup da tarîki sahîh olursa onunla da yetinirler».

İbn Hacer Askalânî (852/1448) nin de söylediği gibi Şeyhayn, kendi kitaplarına hadîs kabul etme hususunda bu esas üzerine yürümüşlerse de bazen bunun yerine kâim olacak tercîh ettirici bir sebebden dolayı bu kaideden bazı fedakârlıklar da yapmışlardır (Tedrîbu'r-Râvî).

3. Hâfız Ebu Bekr Muhammed ibn Mûsâ el-Hâzımî (584/1192) nin görüşü:

«Sahîh'in şartı, isnâdı muttasıl ve râvîsi Muslim, Sâdık, gayrı müdellis, gayrı muhtalit, adalet sıfatları ile muttasıf, dâbıt, mütehaffız, sâlim zihinli, az vehimli, ve salim itikatlı olmaktır»[29].

7. SAHİHAYN'IN MAKBÛLİYET SEBEBLERİ :
(Sahîhayn'ın en sahîh olma sebebleri)

«Sahîhayn'da hafızların münekkidleri tarafından tenkîde uğramış hadîslerin toplamı 220 dir. Bunların 32 si her ikisinde, 78 i yalnız Buhârî'de, 110 tanesi de yalnız Muslim'dedir. Lâkin itiraz edenlerin zayıf gördüğü bu hadîslerin hiç biri, yaralayıcı bir illet ile ma'lûl değildir. Nitekim ibnu Hacer el-Askalânî, Buhârî Şerhinin mukaddimesinde Buhârî'dekilerin hepsini birer birer zikrederek Sahîh olduklarını isbat etmiştir...»

«Buhârî ile Muslim'in ilmî salabet ve salahiyetleri pek geniş, sahîh'i sakîm'den temyîz etme iktidarları diğerlerinden pek yüksek olduğundan dolayı ve daha başka karineler sebebi ile kitapları bütün âlimlerin makbûlü olmuştur..»

---

29. Tedrîbu'r-Râvî, s. 38-39, Mukaddimetu Feth, 1-6, el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn, s. 384-388, Tecrîd Terc., 1/232.

«Bazıları Sahihayn sahibleri bir hadîsi sahîh kabul etmekte yalnız râvinin zabtına, adâletine, irsâl etmemesi haline bakmakla yetinip başka cihetl dikkate almamışlardır zanneder. Halbuki iş zannettikleri gibi değildir. Onlar bu ricâlin kendi şeyhleri ile olan münasebet derecelerini de araştırmışlardır. Her râvînin kendinden rivayet ettiği zatın meclisine devamı az mıdır, çok mudur? Onun memleketlisi olup hadîsleri ile ülfet ve mümâresesi var mıdır? Yoksa yabancı bir memleketten gelip kendisi ile teberrüken yaptığı mülâkatlarda bazı hadîslerini işitip savuşmuş bir kimse midir?.. gibi ancak hadîs ve hadîs usûlü ilimlerinde kâmil maharetl olub son derece dikkat etmeyi itiyad etmiş en büyük âlimlerin farkına varacağı hususları da göz önüne almışlar ve yazdıklarını o kitaplara tevdî' etmişlerdir. Câmi'lerinin Kitabullah'dan sonra kitapların en sahîhi olması işte bu gibi yüksek meziyyetlerle tahakkuk etmiştir (Tecrid Ter. 1/230, 251).

Ve işte bu makbûliyetleri sebebiyle de asırlar boyunca sahîh hadîslerin kuvvet itibariyle dereceleni̇şlerinde şaşmaz bir ölçü ve dâima baş vurulan bir mi'yâr tanınmışlardır. Nitekim en başta mütevâtir hadîsler gelir. Sonra kuvvet itibariyle bu dereceleniş şöyledir:

1. Buhârî ile Muslim'in ittifak ettikleri,
2. Buhârî'nin infirad ettikleri,
3. Muslim'in infirad ettikleri,
4. Buhârî ile Muslim'in *Câmi*'lerinde olmadığı halde her ikisinin şartlarına uyan hadîsler,
5. Yalnız Buhârî'nin şartlarına uyanlar,
6. Yalnız Muslim'in şartlarına uyanlar,
7. Her ikisinni dışında kalan diğer hadîs imamları indinde sahîh olan hadîsler (İbnu's-Salah, Mukaddime, s. 11-12, Tecrid Ter., 1/229).

8. ŞEYHU'L-İSLÂM İBNU TEYMİYYE (728/1327) NİN SAHÎHAYN HAKKINDAKİ FİKİRLERİ :

Bir hadîsin sahîh olup olup olmadığına hükmetmekte hadîs imamları ne Buhârî'yi ne de Muslim'i taklid etmeiş değillerdir. Bu iki musannıfın sahîh addettikleri hemen bütün hadîsler kendilerinden evvel de hadîs imamlarınca sahîh bulunmuş ve kabul edilmişlerdir. Kendi asırlarında da öyle idi. Kendilerinden sonra da hadîs imamları bu kitapları tedkîk gözünden geçirip, bu iki imamın sahîh dediklerine kendileri de sahîh demekte muvafakat ettiler. Yalnız bir takım hâfızların eleştirerek aleyhte hüküm verdikleri takrîben yirmi hadîslik az bir miktarını istisna etmek lâzım gelir. Tenkîde uğrayan bu yerlerin çoğu Muslim'dedir. Bunlarda da bir takımları onlardan yana, bir takımları da tenkîdcilerden yana çıkmışlardır. Lâkin işin doğrusu bu babda tafsîl üzere hüküm vermektedir. Bazı yerler vardır

ki hakîkaten tenkîde şayandır: Ummu Habibe hadîsi, خلق الله التربة يوم السبت hadîsi, üç yahud daha fazla rükû ile Küsuf namazı kılındığını bildiren hadîs bu cümledendir[30]. Buhârî'ye edilen tenkidlerin bazıları yerinde değildir. Tenkîde hakkıyla uğramaktan en uzak olan Buhârî'nin Sahîh'idir. Buhârî hemen daima tenkîd edilebilecek bir lafız rivayet etti mi derhal tenkîd edilmiş olduğunu beyan eden lafzı da rivayet etmiştir. Hulasa bu, yedi bin dirhemi tenkîd edip de içinden bir kaç dirhemi —onlar da büsbütün faidesiz ve sahte olmamak üzere— hîleli olmasına benzer. Buhârî san'atında imam olan bir zat'tır. Bu iki kitabın hadîslerinin toplamı —tekrarsız takrîbî olarak— yedi bin kadardır. Bunu söylemekten maksadımız bu iki kitabın hadîslerini kendilerinden evvel ve sonra bir çok yüksek imamın eleştirdiklerini, sayısını ancak Allah'ın bilebileceği bir çok zevâtın kendilerinden bunları rivayet etmiş olduklarını ve bu hadîsleri ne rivayet ne de tashîh etmekte yalnız kalmadıklarını söylemektir.

Bunu hıfzeden zat: انا نحن نزلنا الذكر وانا له لحافظون : KUR'ÂN'I BİZ İNDİRDİK BİZ, ONUN KORUYUCULARI DA ŞÜPHESİZ BİZİZ» (el-Hicr: 9) buyuran büyük koruyucu Allah Taâlâdır»[31].

9. SAHÎHAYN'IN MUKAYESESİ :

Sırf Sahîh'lerden ibaret olmak üzere yani Sahîh'den başka neviden hadîs karıştırmaksızın kitap yazan ilk hâfız, Muhammed ibn İsmail el-Buhârî (256/869) dir. Buhârî kendinden evvel te'lîf edilmiş bütün hadîs kitapları içinden *Sahîh* olan hadîsleri *Hasen* ve *Zaîf* olanlardan ayırmış ve yalnız Sahîhlerini *«el-Câmiu's-Sahîh»* ine koymuştur. Diğer bir deyişle Buhârî kendi asrına kadar sened ve metin bakımından Sahîh oldukları hususunda umumî bir icmâ hasıl olmuş hadîsleri bu kitabına koymuştur. Buhârî'yi böyle bir te'life sevkeden âmiller arasında, daha önceki müellefâtın çeşitli değerde hadîsleri ihtiva etmeleri, bunların de-

---

30. İbnu Teymiyye'nin işaret etitği bu üç hadisin Muslim'deki yerleri:
a - Ummu Habîbe Hadîsi: Salatu'l-Musafirîn, fadlu's-sünenî'r-râtibe kable'l-feraiz ve ba'dehunne ve beyanı adedihinne 101-103 «728».
b - «Halakallahu't-Turbete yevme's-sebt» hadîsi: Sıfatu'l-munafıkîn, ibtidau'l-halk... 27 «2789».
d - Dört rukû'lu küsûf namazı:
Küsûf, zikru men kale: innehu rekea semani rekaâtin fi erbai secedâtin 18-19 «908-909».
Bu küsûf namazı hadîsi Buhârî'nin «Kitabu'l-Küsûf» unun müteaddid bablarında başka başka sahâbîler tarafından rivayet edilmiştir.
31. Minhacu's-Sunne (4/58-59): Fasl, Kâler-Râfızî, el-Burhanu'l-Hâmis ve'l-İşrûn, Kavluhû Taâlâ (54 فسوف يأتى الله بقوم يحبهم ويحبونه ...) المائدة:

lil olarak kullanılmasında bazı zorluklar ve görüş ayrılıklarının bulunması, fıkhın çeşitli bablarında tereddütsüz olan hucceteleri bir arada ve herkesin kolaylıkla istifade edebileceği bir tarzda toplama temayülü.. zikredilebilir.

Kendisi bu teşebbüsünün sebebini — devrinde hadîs ve fıkıh'ta Emîru'l-Mü'minîn olan Ishaku'bnu Râhûye (238/852) nin te'sirini — şöyle anlatır: «Bir gün Ishak ibn Râhûye'nin yanında idik. Nebiyy (S) in sünnetinin yalnız Sahîh olanlarını muhtasar bir kitapta toplasanız, dedi. İşte bu söz bana tesir etti. Bunun üzerine ben *el-Câmiu's-Sahîh*'i toplamaya başladım. Bu kitaba Sahîh olandan başkasını yazmadım. Kitap uzamasın diye terkedip yazmadığım Sahîhler de, yazdıklarımdan çoktur. Buraya yazdıklarımı altı yüz bin hadis içinden seçtim. Sahîh'i on altı senede tamamladım. Onu kendim ile Allah arasında huccet edindim.»

Yine Buhârî'nin dediğine göre bu kitabı el-Mescidü'l-Haram'da tasnîf etmiştir. İçine yazacağı her bir hadis için bütün sıhhat delillerini topladıktan sonra bir de boy abdesti alıp iki rek'at namaz kılarak istihâre etmiş, ancak Sahîhliğine kesin kanaat getirdikten sonra bu kitaba yazmıştır. Buhârî böyle harika dikkatler ve titizliklerle meydana getirdiği eserine «el-CAMİU'L-MUSNEDU'S-SAHİHU'L-MUHTASAR MİN UMÛRİ RASÛLİLLAH Sallellahu Aleyhi Ve Sellem VE SUNEHİHÎ VE EYYÂMİHÎ» adını vermiştir[32].

Buhârî eserini tamamladıktan sonra bunu devrinin en yüksek ilim otoritelerinden olan Ahmed İbn Hanbel (241/855) e, Yahya ibn Maîn (233/847) e, Ali ibn Medînî (235/849) ye ve daha başkalarına arzetmiştir. Bunların hepsi eseri çok güzel bulmuşlar, sadece dört hadîs müstesna olmak üzere bütün kitabın sıhhatına şehadet etmişlerdir. Ebu Câfer Muhammed Ukaylî (322/943): «Bu dört hadîs hususundaki söz yine Buhârî'nin sözüdür, onlar da sahîh'tir» demiştir. Onlardan sonra her asırdaki âlimler bunu kabul etmişler ve sıhhatça bütün tasnîflere üstün olduğuna şehadet eylemişlerdir.

Rivayete göre Buhârî'den Sahîh'ini doksan bin kadar talebesi dinlemiştir. Bunlar içinden Sahîh'in en meşhur râvîleri şunlardır:

1. Ebu Abdillah Muhammed ibn Yusuf ibn Matar ibn Sâlih ibn Bişr el-Firabrî (320-932). Firabrî bir kere 248 yılında Firab'da, bir kere de

---

32. Ebu Ali Hüseyin ibn Muhammed, Takyidu'l-Muhmel.. 13 b, Bayezıt Kütüb., rak. 1211.
Nevevi, Şerhu Sahihi'l-Buhâri 6 b - 7 a Süleymaniyye Kütüb. Kılıç Ali Paşa kısmı, rak. 243; Ta'lîkatu's-Suyûti ale'l-Buhârî 2 a; Umdetu'l-Kâri 1/8 el-Fevâid el-Ulâ.
Fatih kütübhanesi rak. 1061-1063 de kayıtlı olup hicri 736 senesinde istinsah edilen Buhârî nushasının zahrında da bu isim, «el-Cüz'us-Sâni minel-Câmiis-Sahih min Hadîsi Rasulillah (s)...» tarzında kısaltılmıştır.

252 yılında Buhârâ'da olmak üzere Sahîh'i iki defa bizzat Buhârî'den dinlemiştir.

2. İbrahim ibn Ma'kıl ibn Haccâc en-Nesefî (294/906).
3. Hammad bin Şâkir en-Nesevî (290/902).
4. Ebu Talha Mansur ibn Muhammed ibn Ali ibn Kurayne el-Bezdevî (329-940).
5. Ebu Abdillah el-Huseyin ibn İsmail el-Mahâmilî (330/941) [33].

Bu rivayet yollarının müteaddid kolları ve feri'leri de vardır.

«Buhârî iktabında tanınmış bir sahâbîden rivayet edilen ve râvîleri sika'dan olup, aralarında rivayet hususunda ihtilaf bulunmıyan hadîsleri toplamış ve bu suretle bütün râvî halkalarını birbirine bağlıyarak hadîsin kaynağına kadar gitmiştir.» (İslâm Ans., 2/771-772).

Eserini doksan yedi kitaba ve bunları da 3730 bâb'a ayırmıştır. Buhârî «*Bâb*» adıyla ayırdığı bu bölümlere ekseriya bir çok mütalealar ilâve etmiştir. Hadîsleri bu bâblara —tercemelere— misal olarak vermiştir. İbn Hacer'in sayımına göre Sahîh'de muallaklar, mutâbeatlar ve mevkuflar hariç mükerrerlerle birlikte 7397 hadîs vardır. Tekrarsız olarak Rasûlullah'a vasledilmiş metinler ise 2602 adeddir.

Buhârî'nin açtığı bu yeni çığırda yani sırf sahîhleri toplama yolunda aynı tesirler ve sebeblerle Muslimu'bnu'l-Haccâc el-Kuşeyrî ve diğerleri yürümüştür. Muslim de yukarıda kısmen tanıtmaya çalıştığımız bu meşhur eserini el-CÂMİU'S-SAHÎH veya el-MUSNEDÜ'S-SAHÎH adını vermiş ve bu suretle kitabın muhtevasını ismi ile hulâsa ve takdim etmiştir. O da eserini çok az bir farkla hemen hemen aynı vasıfları hâiz hadîsleri toplamakla meydana getirmiştir. Muslim'in eseri 54 kitaptan ibarettir. Bunlarda hadîsin mûtâd mevzuları bulunmaktadır. Hadîsler fıkhın ilgili kısımları ile sıkıca bağlı bir şekilde sıralanmıştır. Kitapların adedinde ve ifadelendirilişlerinde ayrılıklar olmakla beraber her ikisinde de hadîslerin çeşitli kitap isimleri altında toplanması bir benzerlik teşkil eder. Bu şekil diğer hadîs mecmualarının çoğunda da böyledir. Ancak bâb'lar hususunda Muslim'in durumu Buhârî'den tamamiyle farklıdır. Muslim'in Sahîh'inde kitaplar sarîh olarak bâb'lara (fasıllara) ayrılmamıştır. Nevevî bu konuda şöyle der: «Müslim, Sahîh'ini bir çok bâb'lara göre tertip etti, o hakikatta bâb'lara ayrılmıştır. Fakat Muslim kitabın hacmi artmasın diye veya başka sebeplerden dolayı bâb'ların adlarını yani *Terceme*lerini zikretmemiştir. Bir cemaat O'nun bâb'larının adlarını koymuş yani bâb'ları tercemelendirmiştir. Bunların bazısı güzel bazısı güzel değildir. Bu güzel olmayış ya *Terceme* ibaresindeki bir

---

33. Fethu'l-Bâri Mukaddime, Tabakâtu'ş-Şâfiyye 2/1-18, Tâlikatu's-Suyûtî ale'l-Buhârî, el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn, s. 379, Tecrid Ter. Şerhu'n-Nevevî ale'l-Buhârî, 6 a - 6 b, Takyidu'l-Muhmel 13 b. ve devamı.

kusurdan yahud lafzının rekâketinden yahud da bunlardan başka sebeblerden iberi gelmiştir. İnşâallah ben onları yerlerine yakışacak bir takım ibarelerle ta'bir etmeye gayret edeceğim.»[34].

Nevevî'nin hakîkaten fevkalade bir isabetle yerlerine koyduğu bâb başlıkları «Tercemeler», İmam Muslim'in bu konuda yaptığı ihtisar'ı ve icmâli tafsîle ve açıklığa kavuşturmuştur. Bunların sayısı yaptığımız sayıma göre 1322 bâb'dır. Muslim Sahîh'inin mukaddemesi ile bu 54 kitabında 1322 kadar olan bütün bâb'larında ise yine yaptığımız sayım sonunda 5677 kadar müstakil rakam almış hadîsin mevcud olduğu görülmüştür.

«Muslim eserine hadîs ilmine giriş mâhiyetinde uzunca bir *Mukaddime* eklenmiştir. Buhârî'de böyle bir şey yoktur. Muslim'in eseri Kur'ân'a tahsîs edilmiş kısa bir tefsîr bölümü ile nihayet bulmaktadır. Buhârî'de bu kısım çok mufassaldır. Muslim'de tefsîr kısmının kısalığına mukabil eserin *Mukaddime* kısmından sonra İslâmın en eski kelâm ilmine dair mufassal bir icmâl olan *Kitâbu'l-îmân* kısmı son derece geniş ve kıymetlidir.» (İslâm Ans., 8/821-822).

Gâlip görüşe göre Buhârî'nin kitabı Muslim'in kitabından daha sahîhdir, çıkartılan fıkhî hükümleri ile hükme ilişkin nükteleri ve diğer fâideleri de ondan çoktur. Buhârî'nin daha üstün olduğu, Muslim'in sâdık taraftarı olup, Sahîh'ine çok mühim bir şerh yazmış bulunan Nevevî tarafından da kabul edilmektedir.

İmam Şâfiî (204/819) nin: «Yer yüzünde Mâlik'in kitabından daha doğru hiç bir kitap bilmiyorum», diğer bir rivayete göre: «Allah'ın kitabından sonra Mâlik'in *Muvatta'*ından daha sahîh bir kitap yoktur» demiş olmasına gelince, bu sözler *Sahîhayn*'ın telîfinden evvel söylenmiştir. Sonra Mâlik, Muvatta'ına yalnız Sahîh hadîsleri yazmakla yetinmemiş, *Mursel, Munkati'* ve birçok *Belâğ*'larını da yazmıştır[35].

Buhârî ise muttasıl olarak işitmiş olduğu hadislerin isnadlarını kasden keser veya ta'lîk eder. Bu şekildeki gayrı muttasıl hadîslerin kimi başka yerde mevsûlen iyrâd edilmiş de orada ihtisar için müsned olmıyarak zikredilmiş, kimi şartına muvafık olmadığından şartına uygun olan diğer hadîslerden ayrılsın diye isnadını tamamen zikretmiştir. Ve bu gibi yerlerde ya tenvi' ya istişhâd yahud bazı Kur'ân âyetlerini tefsîr.. gibi maksadlar gütmüştür[36].

---

34. Şerhu'n-Nevevî, Mukaddime, s. 21.

35. **Belâğ**, Müellifin isnad etmeksizin «Beleğanî an fulânin = Fulanın dediği bana bâliğ oldu» diyerek zikrettiği metindir.

36. Buhârî'nin Sahîh'ini tasnif usulü hakkında şu açıklamalar da yapılmıştır: «Buhârî hadîsleri hiç umulmadık bâblara dercetmekle beraber böyle yapması büsbütün gayesiz de değildir. O'nun da kendine göre bir tertibi ve meseleleri,

Bununla beraber Hâkim'in Şeyhi Ebu Ali Nîysabûrî, Muslim'in Sahîh'i için —kitabın hutbesinden sonra Peygamber'in hadîslerine hiç bir kimsenin sözü karışmadığından dolayı— «gök kubbesi altında Muslim'in kitabından daha Sahîh hiç bir kitap yoktur» demiştir.

Meslemetu'bnu Kasım el-Kurtubî (353/964) de tertibinin güzelliğine bakarak: «Muslim'in kitabı gibisini te'lîf etmiş hiç bir kimse yoktur» demiştir. Mağrib âlimlerinin ve bu arada İbnu Hazm ez-Zâhirî de bu görüştedirler.

Cumhura göre Buhârî Camii'nin daha sahîh olması isnadlarında ittisal daha kuvvetli, ricâlindeki itkân (sağlamlık) daha çok olduğundandır. Bunları şöyle tefsîl edebiliriz:

1. Muslim'in bırakıp da yalnız Buhârî'nin, hadîslerini kitabına almakta münferid kaldığı râvîler 480 civarındadır. Bunların içinde doğru yanlış, hakkında söz söylemiş olanlar yalnız 80 râvîdir, yani altıda bir nisbetindedir. Buhârî'nin bırakıp da yalnız Muslim'in, hadîslerini kitabına almakta infirad ettiği râvîler 620'dir. Bunların 160 tanesi yani takrîben dörtte biri hakkında söz söylenmiştir. Nevevî'ye göre Buhârî'nin kendilerinden hadîs aldığı halde Muslim'in hadîs almadığı kimselerin sa-

---

bir tasnif ediş usûlü vardır. Kendisi bu kitabından bahsederken şöyle demiştir: ...lâkin bu kitabın içinde tekrar edilmiş hiç bir hadis koymak istemem, içinde şayet tekrarı îyhâm eder bir şey görürsen —iyice dikkat edersen anlarsın ki— gerek isnada ve gerek mühmeli takyid, müphemi tefsir eder bir ziyadeyi ihtiva gibi metne âid bir faide için yazılmıştır. Bu nüktelere ancak kitabı tam bir bir uyanıklık ve dikkatle tetebbû' eden vâkıf olabilir. Bu dediğim gayelerden hâlî olarak bir tekrar vâki olmuşsa kasdım olmaksızın olmuştur. Hem de böylesi nâdiren vukû bulmuştur..»

Hâfız Ebu'l-Fadl Muhammed ibn Tâhir el-Makdisî (507/1113) şöyle diyor : «Malumun olsun ki Buhârî, bazan bir hadisi müteaddid yerlerde zikreder ve her babda başka bir isnadla istidlâl eder ve hadisi hangi babda yazmışsa o babın gerektirdiği ma'nâyı oradaki rivayetten çıkarır. Aynı isnad ile ve aynı lafız ile bir hadisi iki yerde tekrar ettiği nâdirdir. Bir hadisi tekrar ettiğinde başka tarik ile irâd eder. Ve bundan bazı faydalar gözetir. Meselâ bir hadisi bir sahabiden rivâyet ettikten sonra yine o hadisi diğer sahabiden rivâyet etmiş bulunursa maksadı o hadîsi garabetten kurtarmak olmuştur. Bizzat kendi şeyhlerine varıncaya kadar ikinci, üçüncü... tabakaların ravileri hakkında da bunu yapar. O hadîsi müteaddit yerlerde okuyanlar tekrar edilmiş sanırlar. Hakikatte ise o fazla bir faideyi müştemil olduğu için tekrar sayılmaz. Zahirî tekrardan bir farkı da bazı râvîlerin tam, diğer bazılarının muhtasar olarak rivâyet ettikleri aynı hadîsin hangi lafızları, hangi râvîye âid olduğunu ayırt ederek göstermektir ki bunun için her birinden nasıl vârid olmuş ise öylece hadîsi rivayet eder. Ve nâkilinden şüphe varsa bu suretle izâle eyler. Kezalik hem mevsûl hem mürsel, hem merfu' hem mevkûf olarak vârid olmuş mutaârız hadîsler vardır ki Buhârî'ce Vaslı yahud ref'i (merfûluğu) tereccuh etmiştir. İşte bu gibi yerlerde aynı hadîsi iki tarik ile rivâyet eder ki bununla taâruzun kendisince hükhü olmadığını vasıl veya ref'i suretlerinin tereccuh etmiş olduğunu anlatmak ister» (Tecrid Ter. 1/489).

yısı 434'tür. Buhârî'nin kendilerinden hadîs almadığı halde Muslim'in kendilerinden hadîs aldığı kimseler ise 525 şeyh'tir. (Şerhu'n-Nevevî, Mukaddime, s. 16).

2. Buhârî, münferid olduğu râvîlerden, hakkında söz edilenlerin hadîslerini çok çok kitabına almamıştır. «İkrime an ibn Abbas (= İkrime o da ibn Abbas'dan)» tercemesinden başka hiç birinin bütün hadîslerini veya çoklarını almaz.

Muslim ise «Ebu Zubeyr an Câbir», «Suheyl an Ebîhi», «Alâ ibn Abdirrahmân an ebîhi», «Hammâd ibn Seleme an Sâbit» gibi tercemelerin (isimlerin) çok rivayetlerini almıştır.

3. Hakkında söz söylenmiş olanlardan Buhârî'nin münferid olduğu kimselerin çoğu kendi şeyhlerindendir. Yani onlarla uzun müdded görüşmüş, hallerini öğrenmiş, hadîslerine muttali' olarak sağlamlarını diğerlerinden ayırt etmiş olduğu kimselerdir.

Muslim'in bu kabilden ricâli ise ekseriya kendi zamanından evvelki tâbiîler ile tâbiîlerin tâbiîlerindendirler. Muhaddisin, zamanca uzak râvîlerden fazla kendi şeyhlerini tanıyacağı şüphesizdir. Buhârî, hakkında söz edilen bu gibi şeyhlerini başkalarının görüşü hilâfına olarak sika saydığı için rivayetlerini kitabına almakta mahzur görmemiştir.

4. Buhârî kitabına hıfz itkan'da birinci dereceye varan râvîlerin rivâyetlerini almış ondan, sonraki tabakadan ancak ta'lîk olarak rivayet etmiştir.

Muslim'in ise ikinci tabakadan usûl olarak rivâyetleri çoktur.

5. Buhârî, hadîsin sahîh olması için gereken beş şarta yani Şâz olmamak, Muallel olmamak, Sened muttasıl olmak, Ricâl adl ve tâmmu'z-Zabt olmak şartlarına ilâveten râvînin kendi şeyhinden semâ'ı olduğunun sâbit olmasını da şart koşar. Râvî ile merviyyun anh'ın yalnız bir zamanda yaşamış olmalarını (çağdaş olmalarını) kâfi görmeyip bir de görüşmüş olduklarının sübûtunu şart kılar.

Muslim ise müdellis olmayan râvî'nin «an fulânin» demesini kavuşmaya haml ettiklerine bakarak, likâ'nın da ayrıca sübutunu şart addetmez.

Bu maddeyi şöyle de ifade edebiliriz: Buhârî, buluşma (likâ) sabit olmadıkça *an'aneyi* ittisâl ma'nâsına almaz. Çok kere de bir râvînin muan'an hadîsini îrâdettikten sonra o râvînin muan'an semâını ispat maksadı ile o bahisle hiç ilgisi olmayan diğer bir hadîsi orada rivâyet eder.

Muslim ise muan'an hadîste râvî ile mervîyyun anh'ın yani râvî ile, kendisinden hadîs aldığı kimsenin buluşmaları sabit olmasa da yalnız çağdaş bulunmaları dolayısiyle ittisal olduğuna kaildir.

Buhârî ile Muslim'in şartlarda ayrıldıkları en mühim fark işte bu çağdaşlığın buluşmaya hamledilip edilemiyeceği meselesidir.

6. Her iki kitapta tenkîde uğramış hadîslerin sayısı 220 kadardır. Bunlardan Buhârî'ye âid olanları 80'den azdır. Hangisi daha az tenkîde uğramış ise elbette o daha üstün olacaktır[37].

Muslim'in Üstün Tarafları:

Bu böyle olmakla beraber Muslim Sahîh'inin Buhârî Sahîh'ine üstünlükleri ve inkâr edilmez meziyetleri vardır:

Buhârî'de bir mukaddime yoktur. Doğrudan doğruya hadîs serdine geçilmiştir.

«Muslim ise yapacağı işi önceden plânlaştırmış ve bunu açık olarak belirtmiştir. Hatta muan'an hadîsler hakkında ciddî bir prensip müdafaası da yapmıştır.» (Buhârî'nin Kaynakları, s. 193-194).

Muslim bir hadîsin bütün tarîklerini müteaddit isnadlar ve muhtelif lafızlarla bir araya toplam ve o hadîs, fıkhın ahngi bâb'ına ait ise oraya yazar. Bu toplama esnasında da en önce Mutkin (yani sağlam belleyen ve bellediğini iyice muhâfaza eden) hâfızların rivâyetlerini yazar, mestûrların, hıfzda ve itkan'da orta derecede olanların naklini sonraya, zaiflerin ve metrûkların rivâyetlerini de mütâbeat ve istişhâd olarak daha sonraya bırakır. Aranan hadîs hem daha kolay bulunur hem de gerek senedler, gerek metinler hep birden göz önünde tutulup çıkarılacak hükümler kolayca çıkarılır.

Buhârî ise bir çok hadîsleri —ancak kendisinin bildiği ve fakat haber vermediği bir tertiple— başkalarının hatırına gelebilecek yerlere yazmadığı gibi, hadîsi içinde bulunabilecek muhtelif hükümlere göre de parçalara böler ve ayrı ayrı yerlere yazar. Bunların kitap içindeki yerini bulmak çok mümârese ister. Bu zorluğa mukabil Buhârî'nin de kitabının bâb'larını tertip etmekte gösterdiği bir çok incelikler ve akılları hayrette bırakan ustalıklar vardır.

Muslim kitabına sahîh hadîslerden başka bir şey karıştırmamıştır. Mukaddimesinden sonra muhtevasını sadece sahîh hadîsler teşkil eder.

Muslim tekrardan şiddetle kaçınmıştır. Hadîsleri, ilgili bulundukları bâb'lara tam bir dikkat ve titizlikle yerleştirmiştir. Bir hadîs arandığı zaman hemen bulunabilecek bir kolaylık arzeder. Halbuki biraz evvel de işaret ettiğimiz gibi Buhârî'de bir hadîsi hadîs ilminden bir hayli nasîbi olan kimseler bile kolay kolay bulamazlar.

Muslim'in Sahîh'inin intizam ve tertibini şu sebeblere bağlamak isteyenler olmuştur:

«Muslim kitabını ikamet ettiği yerde, kaynaklarının yanıbaşında ve şeyhlerinin hayatta bulunduğu bir sırada meydana getirmiştir. Hadîsle-

---

37. Şerhu'n-Nevevî Mukaddime, s. 16, el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn, 388-399, Tecrîd Ter. 1/211-215.

rinin arasından başka söz serdinden kaçınmıştır. Kitabın uslûbuna, siyâkına gayret göstermiştir. Buhârî gibi muhtelif bâb'larda hadîsleri parçalamağa mecbur kalacak şekilde ahkâm istinbatına çalışmamıştır. Muhtelif hadîs zincirlerini bir yerde toplayabilmiştir *Mevkûf* hadîslere ehemmiyet vermemiş, sadece *Müsned* hadîslerle meşgul olmuştur..» (Buhârî'nin Kaynakları, s. 198-199).

Rivâyet edilen lafzı aynen edâ hususunda Muslim'in Sahîh'deki itinası Buhârî'den fazladır. Muslim ma'nâyı tağyîr etmese bile râvîlerin bir harfte de olsa ihtilâflarını beyan eder. Buhârî ise ma'nâ ile rivâyeti (rivâyet bil ma'nâ'yı) tecvîz edenlerden olduğu için dikkatin bu kadarını zâid görür. Hatta bazıları «rivayet hususunda tutulacak yol Muslim'in yolu olmak gerekirdi; lâkin ne çare ki olmadı» detmişlerdir.

Muslim, mevkûf ve maktû' hadîslerden hiç birini kitabına almamayı iltizam etmiştir. Lâkin hadîsin bütün tarîklerini bir arada zikrettiği için mükerrerleri Buhârî'den çoktur. Şöyle ki Müslim hadîsleri, ilgili bulundukları kitab ve bâb'larda güzelce toplamış olmakla beraber bazı hadîsleri birden fazla yerde tekrar etmiştir. Bunların adedi M. F. Abdulbâkî'nin sayımına göre 137 ye bâliğ olur. Bunlardan 71 hadîsi ilk defa koyduğu kitaptan başka bir kitap içinde tekrar yazmıştır. (Sahîhu Muslim, 5/601).

Muslim'in hadîsleri takrîben hep Buhârî'deki merfu' hadîslerdir. Onda, Buhârî'de olmayan 820 kadar hadîs bulunduğu tesbit edilmiştir.

Muslim'i Savunma:

Muslim'i, Sahîh'in şartından olmayan bir takım zaifların ve orta derecedeki kimselerin rivâyetlerini kitabına aldığından dolayı ayıplayanlar vardır. Fakat diğer bir çokları da kendisini şu surette savunmuşlardır:

1. Bu râvîlerin bazıları başkasınca zaif ise de kendince sika'dırlar.
2. Bu gibi rivayetleri asıllarda değil mutâbaat ile şevâhidde vâki olmuştur. Muslim, asıl olmak üzere önce Sahîh ve pürüzsüz bir isnad ile hadîsi zikrettikten sonra aslı te'kîd ve sıhhatında mübâlağa olsun diye ona dair olan zaîf isnad veya isnadları da zikreder. Ve sonraki isnadları ile bazı ziyadeler rivayet ederse o da asla aid bir faideyi ihtiva etmiş olur.
3. Kendisine zaiflik ârız olmuş bir zaîfden, aklının bozulmasından önce hadîs almış ise rivayetini —sonradan vâkî olan zaafından dolayı— kitabına almaktan korkmaz. Nitekim Abdullah ibn Vehb el-Mısrî'nin kardeşi Ahmed ibn Abdirrahmân 250/864 senesinden ve Muslim'in Mısır'dan çıkışından sonraki bir zamanda aklı karışıp bozuldu, işte onun rivayetini kitabına almaktan dolayı elbette Muslim ayıplanamaz.
4. Sika'lardan rivayet etmiş olduğu ehlince bilinen bazı hadîsleri,

sika'ların tarîkinden rivayet ettiğinde *nâzil isnâd* olacaksa Muslim hadîsin mevsûkiyeti erbabınca malum olduğuna güvenerek— bazan o kuvvette olmayan diğer bir tarîkten *âlî isnâd* olarak rivayet eder.

Ebu Zur'a er-Râzî, Esbat ibn Nadr ile Katan ve Ahmed ibnu Îsâ el-Mısrî'den rivayetine itiraz ettiği zaman, Muslim şu cevabı vermişti:

«Sika'ların, bu adamların şeyhlerinden rivayet ettikleri hadîsler hangileri ise ben yalnız bunları, onlardan rivayet ettim. Onların rivayetleri de bana âlî isnad ile vâkî oluyordu. Onlardan daha mevsûk olanların rivayetleri de bize nâzil isnad ile geliyordu. İşte o sebebten dolayı yalnız bunların hadîslerini aldım» [38].

5. Muslim Sahîh'inde *Vicâdet*'le alınmış bazı hadîsler *«an»* lafzı ile rivayet edilmişse de o hadîsler diğer tarîklerden mevsûl olarak da rivayet edilmiş olduklarından onlarda *tedlîs* korkusu yoktur. .

Netice olarak Buhârî'nin Sahîh'i kıdem, senedlerinin yüksekliği, kendisinin diğer bir çok hadîsçilere rehberlik etmiş olması ve hadîs san'atının inceliklerine engin vukûfu sebebleriyle, talebesi ve bir takipçisi olan Muslim'den yüksektir. Fakat Muslim'in de Buhârî'ye çok yakın geniş bir ihatası, sağlamlık ve pekinliği kendisine has bir takım özellik ve güzellikleri vardır. Bir şair bu mukayese ve tercih yönleri hususunda şunları söylemiştir:

تشاجر قوم فى البخارى ومسلم   لدى قالوا اى ذين يقدم فقلت

لقد فاق البخارى صحة   كما فاق فى حسن الصناعة مسلم

= Bir cemaat benim yanımda Buhârî'nin Sahîh'i ile Muslim'in Sahîh'i hakkında münakaşa ettiler, bu ikisinden hangisi öne geçirilir? dediler. Ben de san'at güzelliği bakımından Muslim üstün olduğu gibi, sıhhat itibariyle de şüphesiz Buhârî üstündür, dedim» (Istılahâtı Fıkhıyye Kâmûsu, 1/456).

10. MUSLİM'İN TA'LÎKLERİ :

Ta'lîk, muharric'in kendi şeyhinden başlıyarak bir veya daha ziyade râvî ismini arka arkaya terketmesi veya bütün silsileyi bırakması suretiyle hadîsi en yukarıdaki râvîye —cezim sîğâlarından biri ile— isnad etmesidir. Böyle rivayet edilen hadîse *Muallak* hadîs adı verilir.

Muslim'de yalnız 17 hadîs ta'lîk edilmiştir. Bu adedi 14 e ve hatta 12 ye indirenler de vardır. Bunlar bir tanesi müstesna olmak üzere mevsûlen de rivayet edilmişlerdir.

---

38. Şerhu'n-Nevevî, Mukaddime, s. 24-26. Tecrîd Ter. 1/215.

Buhârî'de 1341 hadîs ta'lîk edilmiştir. Bunların 1181 tanesi kitabın başka yerlerinde vasledilmiştir, geriye 160 ta'lik kalmış oluyor [39].

İbn Salah bu hususta şu izahları verir: Buhârî ve Muslim'de munkatı' suretinde vâkî olan rivayetler Sahîh derecesinden zaîf derecesine indirilecek münkati' nev'ine katılmazlar. Bu nev'i, tâlîk diye isimlendirilmiştir. Bu nev'e bu ismi veren Ebu'l-Hasan ed-Dârekutnî (385/995) dir. Bunu *el-Cem' Beyne's-Sahîhaynde Humeydî* (448/1095) ve Mağribli âlimlerden başkaları da söylemişlerdir. Bu ta'lik nev'i Buhârî'nin kitabında hayli fazladır. Muslim'in kitabında ise pek azdır. Hâfız Ebu Ali el-Ğassânî el-Ceyyânî (498/1104), Muslim'in kitabında rivayet ettikleri arasında 14 yerde inkıtâ' vukuunu îhâm eden sözleri şöyle sıralar:

1. Teyemmümde Ebu'l-Cehm hadîsi hakkında: «Ve Leysu'bnu Sa'd rivayet etti» kavli.

2. Kitabu's-Salât'da, Nebiyy (S) üzerine sâlat bâbında: «Bize, İsmâil ibn Zekeriyyâ'dan, O da A'meş'ten olmak üzere bir arkadaşımız tahdîs etti» sözü. Bu, Ebu'l-Alâ ibn Ma'hân rivayetindedir. Halbuki bu hadîsten Ebu Ahmed el-Culûdî rivayeti kabul edilmiştir ki Culûdî orada Muslim'den olmak üzere şöyle demiştir: «Bize Muhammedu'bnu Bekkâr tahdîs etti. Dedi ki: Bize İsmailu'bnu Zekeriyyâ tahdîs etti..» sözü.

3. Tekbir ile kıraat arasındaki sükût babında: «Yahya'bnu Hasan'dan ve Yunus el-Müeddeb'den bana tahdîs olundu» sözü.

4. Kitabu'l-Cenâiz'de Nebiyy (S) in geceleyin el-Baki' kabristanına çıkması hakkındaki Âişe (R) hadîsi: «Ve bana Haccâc el-A'ver'i dinleyen kimse tahdîs etti, lafız da onundur. Dedi ki: Bize ibn Cureyc tahdîs etti» sözü.

5. Cevâih bâbındaki Âişe (R) hadîsinde: «Bana ashabımızdan birden fazla kimseler tahdîs etti. Dediler ki: Bize İsmail ibn Ebî Uveys tahdîs etti» sözü.

6. Yine bu bâb'daki: «Ve Leys ıbnu Sa'd rivayet etti. Dedi ki: Bana Caferu'bnu Rabîa tahdîs etti. Ve ibnu Ebi Hudud'un alacaklısından hakkını taleb etmesi husûsundaki Ka'bu'bnu Mâlik hadîsini zikretti» sözü.

7. İhtikâru't-taâm babında, Ma'muru'bnu Abdillah el-Adevî hadîsindeki: «Bana, Amru'bnu Avn'dan arkadaşlarımızın biri tahdîs etti» sözü.

8. «Nebiyy (S) in sıfatı» ndaki: «Ebu Usame'den ve bunu O'ndan rivayet edenlerden İbrahimu'bnu Saîd el-Cevherî'den bana tahdîs olundu. Dedi ki: Bize Ebu Usame tahdîs etti..» sözü.

---

39. Bu 160 hadîsi de ibn Hacer **et-Tevfik** ismindeki güzel bir te'lifinde birer birer isnadlarını bulup vasletmiştir. İbn Hacer Buhârî'nin bütün ta'likat, mutâbaât ve mevkûfâtı hakkında **Ta'liku't-Ta'lik** adı ile müsned olarak bir kitap daha yazmıştır. Bunu da bilâhare **et-Teşvik ilâ vasli'l-Muhimmi mine't-Ta'lik** adı ile isnadsız olarak ihtisâr etmiştir (Tecrid Ter. 1/226).

9. Fedâil'in sonunda ibn Umer (R) ın Rasulullah (S) den rivayet ettiği: أرايتكم ليلتكم هذه hadisi hakkındaki sözü.

Muslim bu Hadîs'i Ma'mer'den o da Zuhri'den o da Sâlim'den o da babasından olmak üzere mevsûlen rivayet etmiştir. Sonra şöyle demiştir: «Bana Abdullah ibnu Abdirrahmân Dârimî tahdîs etti. Dedi ki: Bize Ebu'l-Yeman haber verdi. Dedi ki: Bize Şuayb haber verdi. Ve bunu Abdurrahmân ibn Hâlid ibn Musafir'den olmak üzere Leys de rivayet etmiştir. Her ikisi de Zuhrî'den olmak üzere Ma'mer'in isnadı ile, Ma'-mer'in hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir» sözü.

10. Muslim'in Kitabu'l-Kader'in sonunda Ebu Saîd Hudrî (R) ın: « لتركبن سنن من قبلكم » hadîsi hakkındaki: «Haddesenî ıddetun min ashâbinâ an Saîd ibn Ebî Meryem» sözü.

Bu hadîsi İbrahim bin Muhammed ibn Sufyan, Muhammed ibn Yahya'dan o da ibn Ebî Meryem'den şeklinde vasletmiştir. Muslim bunu sadece mutâbea ve istişhâd yolu ile irâd etmiştir.

11. Berâ' ibn Âzib'in es-Salâtu'l-Vustâ hadîsini evvelâ mevsûl olarak rivayet ettikten sonra; mutâbaa ve istişhâd'da söylemiş olduğu: «Bu hadîsi Sufyanu's-Sevrî'den el-Eşcaî de rivayet etmiştir» sözü.

12. Yine nefsi aleyhine itirafta bulunan kimseyi recm hakkındaki Ebu Hureyre hadîsini mevsûlen rivayet ettikten sonra, mutâbaat olarak söylediği: «Keza bunu leys de, Abdurrahman ibn Halid ibn Musafir'den o da ibn Şihâb'dan bu isnadla rivayet etmiştir» sözü.

13. Kitâbu'l-Imâra'da, Avf ibn Mâlik'den muttasıl olarak rivâyet ettiği «*İmâmlarınızın en hayırlıları kendilerini sever bulunduklarınızdır*» hadîsine mutâbaat olarak söylediği «Ve bunu Muâviye ibn Sâlih, Rabîa ibn Yezîd'den rivâyet etmişdir» sözü.

Ebu Ali Ğassanî, «أرايتكم ليلتكم هذه» lafızları ile Fedâil'de söylenen ibn Umer hadîsini 14. olarak zikretmiştir. Halbuki bunu ikinci kerre söylemiş olmaktadır. Binaenaleyh bu, «14» sayısından düşer. İkinci hadîs de düşecektir. Çünkü Culûdî onu Muslim'den mevsûlen rivayet etmiştir. Onun bu rivayeti ise itimad edilmiş meşhur bir rivayettir. Buna göre netice 14 değil 12 olmuştur. Bu 12 de de durum munkati' değildir[40]. Bunlardan hiç bir şey, bu görülen husustan dolayı Sahîh derecesinden çıkarılmış değildir. Bunların hepsi Sahîh cihetlerden mevsûldürler... Durum Buhârî'nin Tâ'lîkâtında da böyledir".

40. Şerhu'n-Nevevî, Mukaddime, s. 16-18.

11. MÜKERRERLERİ TOPLAMAKTAKİ USÛLÜ :

«Muslim'in Sahîh'inin diğer mecmualardan farklı olan bir tarafı da burada isnadlara daha çok dikkat edilmiş olmasıdır. Muslim'in eserinde çok defa aynı hadîsin biraz değişik metni için çok farklı isnadlar verilmektedir. Böyle bir yeni isnad, metinde ح (tahvîl veya havale «değiştirme») ile işaret edilmiştir. Muslim bu noktada çok dikkatli hareket etmekle meşhurdur» (İslâm Ans., 8/821-822).

«Muslim bir hadîsi bir isnad ile rivayet ettikten sonra diğer bir isnad ile yine o hadîsi îrâdetmek istediğinde metni aynen zikretmeyip ikinsi isnad'dan sonra «*Mislehû*» yahud «*Nahvehu*» demekle iktifa eder. Ve bununla «ikinci isnadın metni de evvelki isnadın metni gibidir, yahud ona benzer lafızlar iledir» demek ister. İşte bunu bazı muhaddisler câiz görmezler. Metin tekerrür etmiş olsa bile her isnadın akabinde ona ait lafızları aynen zikretmek lâzım gelir derler...

Bazıları da bunun cevazı için bir takım şartlar ileri sürerler. Hâkim: «*Mislehu*» demek ile «*Nahvehu*» demek arasındaki farkı gözetmek de hadîs ile meşgul olana lâzım gelen zabt ve itkân'ın bir nev'idir. Her iki isnada aid metinlerin bir lafız ile olduğuna cezm etmeden «*Mislehu*» demek halâl olmaz. Metinler lafzan muttehid olmayıp da yalnız manen muttehid iseler «*Nahvehu*» diyebilir der.

Bu meseleyi bilmek Müslim'in Sahîh'i ile meşgul olacaklara pek lâzımdır. Çünkü bu kitapta metin makamına kâim olmak üzere «*Mislehu*» ile «*Nahvehu*» lafızlarına pek çok tesadüf edilir (Tecrîd Ter., 1/462).

12. «HEMMÂM NÜSHASI GİBİ KADÎM BAZI NÜSHALARIN HADÎSLERİNE AİT SENEDİ TEKRAR EDİP ETMEMEK MESELESİ» NDE MUSLİM'İN USÛLÜ :

«Aynı sahâbî'nin rivayetlerini toplayan bazı kadîm nüshalar vardır; bunların câmî oldukları hadîslerin senedi hep birdir. Bunun bir örneği Hemmâm ibn Munebbih (132/749) nüshasıdır. Bu nüshada hadîsler hep: عبدالرزاق عن معمر عن همام بن منبه عن ابى هريرة Senedi iledir. İşte böyle bir kitabı rivayet ederken bazıları—bir çok eski asıllarda görüldüğü üzere—her hadîsin başında bu senedi olduğu gibi tekrar ederler. İhtiyata en muvâfık olanı da budur. Hatta bunu vâcib görenler de vardır.

Muhaddislerin ekserisi ise yalnız ilk hadîste, yahud her işitme meclisinde okunan ilk hadîste bu isnadı söylemekle yetinip diğer hadîslere sıra geldikçe senedlerini evvelkine idrâç ederek: «*Ve bi'l-İsnâd* = yine o isnâd ile», yahud —yine o demek olan— «*Vebihî*» derler...

Hadîsin alınış keyfiyetini beyan etmek en iyi şekildir. Nitekim Muslim:

حدثنا محمد بن رافع حدثنا عبد الرزاق اخبرنا معمر عن همام بن منبه قال هذا ما حدثنا
ابو هريرة عن محمد رسول الله صلعم

diyerek o nüshanın açtığı bâb'a muvafık bir çok hadîslerini rivayet eder. Muslim nüshadaki:

قال هذا ما حدثنا ابو هريرة عن محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم .

: Bu, Ebu Hureyre'nin bize, Allah'ın Rasûlü Muhammed (S.) den söyledikleridir» ibaresi ile bu hadîslerin oradan alınmış olduklarını beyan etmiş oluyor. Muslim'in bu bâb'daki mesleki muttariden hep böyledir: Kitabu'l-İmân: 103, 205, (248/249) arası; Kitabu't-Tahâre; 2, 21, 92, (88-89) arası, 96; Kitabu'l-Hayz: 75 rakamlı hadîsler ve benzerlerinde olduğu gibi.

Buhârî'nin tuttuğu yolda ise ıttırad yoktur. O bazan yalnız istediği hadîsi Hemmâm nüshasının ilk hadîsinin başında olan isnad ile zikreder. Bazan da ilk hadîsi senedi ile zikreder, müteakiben «Ve bi isnâdihî» diyerek arzu ettiği hadîsi rivayet eder..» (Şerhu'n-Nevevî, Mukaddime, s. 22; Tec. Ter., 1/473-475).

Muslim'i Hemmâmu'bnu Munebbih'e Bağlayan Rivayet Zinciri:

Ebu Hureyre (58/677)

↓

Memmamu'bnu Munebbih (130/747)

↓

Ma'maru'bnu Râşid (152/769)

↓

Abdurrazzaku'bnu Hemmâm (212/827)

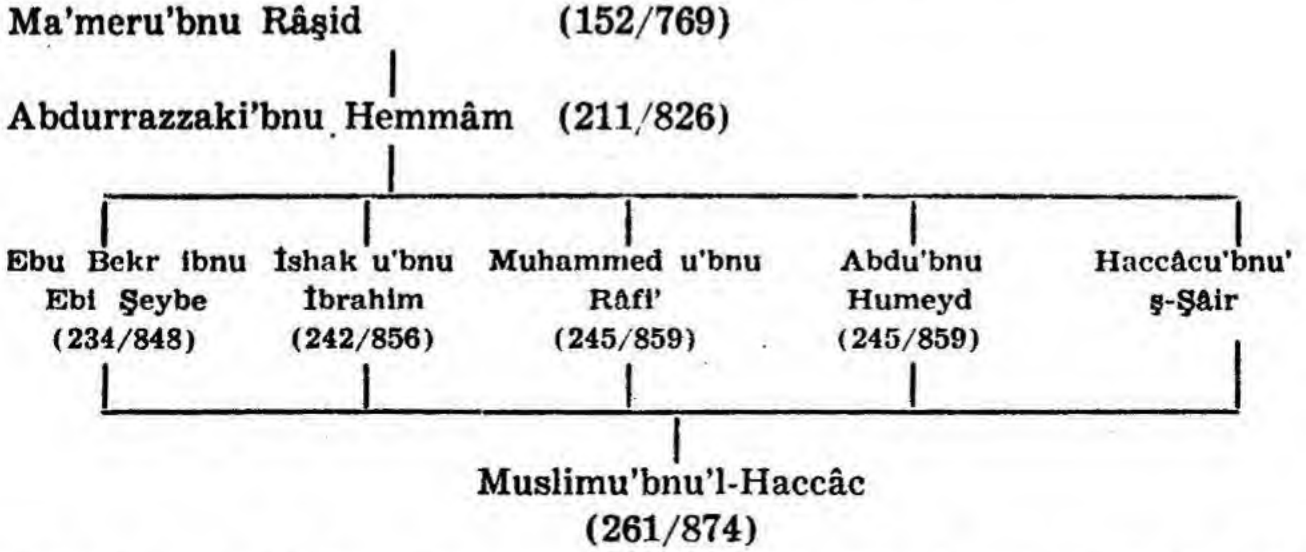
↓

Muhammedu'bnu Râfi' (245/859)

↓

Muslimu'bnu'l-Haccâc (261/874)

Muslim'i Ma'meru'bnu Râşid'e Bağlayan Rivayet Zinciri:



(Fuat Sezgin, Ma'mer ibn Raşid'in Câmii, Türkiyat mec., Cilt 12, 1955).

13. «RİVAYETLERİ TELFÎK MESELESİ» NDE MUSLİM'İN USÛLÜ :

«Râvî bir hadîsi müteaddit kimselerden almış bulunur da rivayetler ma'nen müttehid olmakla beraber lafzan farklı olurlarsa acaba: اخبرنا فلان وفلان واللفظ لفلان: Fulan ile fulan bize haber verdiler, söyleyeceğim lafız da bulanın lafzıdır. O dedi ki», yahud: قال هذا لفظ فلان قال : Şu fulanın lafzıdır. O dedi ki», yahud da; قالا اخبرنا فلان قال : O ikisi şöyle dediler, fulan bize haber verdi. Dedi ki» gibi bir ibare ile isnadları topluca serdedip sonra hadîsi hassaten birinin lafzı üzere sevk ederse câiz olur mu?

Bu, rivayetlerin telfîki meselesine umumiyetle evet diye cevap verilir. Buna benzer yerlerde Muslim'in pek hoş ibare ve uslûbları vardır. O, meselâ: حدثنا ابو بكر بن ابى شيبة وابو سعيد الاشج وكلاهما عن ابى خالد ... dedikten ve Ebu Hâlid'ten iki tarîk ile hadîsi aldığını iş'âr eder; sonra hadîs lafzının Ebu Bekr ubnu Ebî Şeybe'den mervî lafız olduğunu göstermek için isnadı yine baştan alıp: قال ابو بكر حدثنا ابو خالد الاحمر عن الاعمش diyerek hadîsi sevkeder..» (Tecrîd Ter., 1/452).

14. MUSLİM'İN HADÎSİ İHTİSAR'DAKİ DURUMU :

«Hadîsi kısaltarak nakletmek mes'elesinde kayıdlarını ve şartlarını gözeterek ihtisar etmeyi tecvîz edenlerden biri de Muslim'dir. Bunu Sa-

hîh'inin mukaddimesinde işaret etmiştir» Tecrîd Ter., 1/452; el-Câmiu's-Sahîh, s. 5).

15. «YALNIZ SİKA'NIN RİVAYETİ İLE YETİNMEK MESELESİ» NDE MUSLİM'İN USÛLÜ :

«Bir hadîs, biri mecrûh diğeri sika olan iki râvîden nakledilmiş bulunur. Meselâ Enes (R) ın bir hadîsini sika olan Sâbit Bunânî ile mecrûh bulunan Ebânu'bnu Ebî Ayyaş rivayet etmiş olurlarsa, Ebân'ın rivayetini terkedip yalnız Sâbit'in rivayeti ile yetinmek caizdir. Fakat bazı muhaddisler bunu pek uygun görmeyip her iki rivayetin söylenmesi fikrini tutarlar. Çünkü Ebân'ın rivayetinde, Sâbit'inkinde olmayan bir lafız bulunmak ve o sayede Sâbit'e âid lafzın doğru yorumunu ta'yin etmek ihtimali vardır.

Muslim bu gibi yerlerde yalnız sika'nın rivayetini senedi ile zikreder, akabinde mecrûh'dan kinâye olarak «*Ve âharu:* Bir başkası da bunu vivayet etmiştir» demek suretiyle mübhem geçer. Bununla zikrettiğimiz fayda hasıl olmuyorsa da hadîsin başka tarîkten de rivayet edildiğini bildirmek faydası vardır» (Tecrîd Ter., 1/478).

16. SAHÎH ÜZERİNE AZILAN ŞERHLER :

Muslim'in Sahîh'i üzerine muhtasar ve mufassal bir çok şerhler yazılmıştır. Bunlardan bilebildiklerimiz şunlardır:

Abdu'l-Ğafir ibn İsmail el-Fârisî (529/1134, «el-Mufhim fî Şerhi Garîbi Muslim.»

el-İmam Kıvamu's-Sünne Ebu'l-Kasım İsmail ibn Muhammed el-Isfahanî (535/1240), Şerhu Muslim.

Ebu Abdillah Muhammed ibn 'Ali el-Mâzirî (536/1141), «el-Mu'lim bi Fevâid-i Kitabi Muslim.»

el-Kâdî Iyâd ibn Mûsâ el-Yahsubî el-Mâlikî (544/1149), «el-İkmâl fî Şerhi Muslim.»

Imâdu'd-Dîn Abdurrahmân ibn Abdi'l-Ali el-Mısrî (624/1226), Şerhu Muslim..

Şemsu'd-Dîn Ebu'l-Muzaffer Yûsuf bin Kızoğlu — ibnu'l-Cevzî'nin torunu— (654/1256), Şerhu Muslim..

Ebu'l-Abbas Ahmed ibn Umer ibn İbrahim el-Kurtubî (656/1358), «el-Mufhim limâ Eşkele min Telhîsi Kitabi Muslim.»

Ebu Zekeriyyâ Yahya'bnu Şeref en-Nevevî (676/1277), «el-Minhâc fî Şerhi Muslim i'bni'l-Haccâc.»

Şemsu'd-Din Muhammed ibn Yusuf el-Kunevî (788/1386), «el-İkmâl fî Şerhi Muslim.»

Ebu Abdillah Muhammed ibn Halife el-Vuştânî el-Ubbî (827/1424), «İkmaâlu İkmâli'l-Mu'lim», (Mâzırî, Iyâd, Kurtubî ve Nevevî Şerhlerini cemetmiştir).

Ebu'l-Ferec İsâ ibn Mes'ud ez-Zevâvî (844/1440), Şerhu Muslim..

Takiyu'd-Dîn Ebu Bekr ibn Muhammed el-Hısnî ed-Dımaşkî (829/1426), Şerhu Muslim.

İbrahim ibn Muhammed ibn Sıbt ibn el-A'cemî (841/1438), «Tuhfetu'l-Muncid ve'l-Mutfhım fî Garîbi Sahîh-i Muslim.»

Muhammed u'bnu Yusuf es-Senâsî (892/1486), «Mukemmilu İkmâli'l-İkmâl.»

Celâlu'd-Dîn es-Süyûtî (911/1505), «ed-Dîbâç Alâ Sahîh-i Muslimi'-bni'l-Haccâc.»

Şihâbu'd-Dîn Ahmed ibn Muhammed el-Hatîb el-Kastallânî (923/1517), «Minhacu'l-İbtihâc bi Şerhi Muslimi'bni'l-Haccâc.»

Kâdî Zeynu'd-Dîn Zekeriyya ibn Muhammed el-Ensârî (926/1519), Şerhu Muslim.. (Bunu Şârânî zikretmiştir, müsvedelerinin çoğu kendi el yazısı iledir «Keşfu'z-Zunûn»).

Huseyin Kefevî —Kırım'da— (1010/1601), Şerhu Muslim (yarıya kadar.)

Aliyyu'l-Kârî el-Herevi Sümme'l-Mekkî (1016/1607), Şerhu Muslim..

Ebu'l-Yumun İsmail Nureddin Üsküdârî (1082/1671), Sahîh-i Muslim Şerhi.

Mustafa ibn Ümer Üsküdârî —Celeb— (1093/1682), Şerhu Muslim.

İstanbul'lu Süleyman Fâdıl Efendi (1134/1721), Şerhu Musnedi Muslim el-Müsemmâ bi «Buğyeti'l-Muslim ve Ğunyeti Muğnim.»

Ebu Muhammed Abdullah ibn Muhammed el-Med'uvv bi Yûsuf Efendi Zâde (1167/1753), «İnâyetu'l-Meliki'l-Mun'im li Şerh-i Sahîh-i Muslim.»

Kurşunlu Zâde Mustafa Efendi —Diyarbekir'li— (1190/1776), Şerhu Muslim.

Sıddîk Hasan Han (1307/1890), «es-Sirâcu'l-Vahhâc min Keşfi Matâlibi Sahîh-i Muslim'ibni'l-Haccâc.»

Cabir A. Usmanî Derbendî Dehlî (1353/1934), «Fethul'l-Mulhim Şerhu Sahîh-i Muslim» [41].

17. SAHİHAYN ÜZERİNE DİĞER ESERLER :

Muhammed ibn Ali el-Ḥâkim en-Nîsyâbûrî (405/1014), «el-Medhal ilâ Marifeti's-Sahihayn.»

---

41. Keşfu'z-Zunûn, I, 555, Brockelmann, I, 166, Sub. I, 265-266, Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri.

Ebu Ali Huseyin ibn Muhammed el-Gassânî (498/1104), Takyîdu'l-muhmel ve Temyîzu'l-Müşkil, Bayezid Kütüp. rak. 1211.

Kadî Iyâd el-Yahsubî (544/1149), «Şerhu Muşkilâti's-Sahihayn.»

Ali el-Kuraşî el-Attâr el-Mâlikî (622/1225), «Guraru'l-Fevâidi'l-Mecmûa fî Beyânı Mâ vakaa fî Sahîh-i Muslim mine'l-Ahâdîsi'l-Maktûa».

Usman u'bnu Ali eş-Şehruzûrî (643/1243), «Sıyânetu Sahîh-i Muslim Min'el-Ahlal ve'l-Ğalat ve hımayetuhû minel-İskât ve's-Sakat.»

Salâhu'd-Dîn Halil el-Alâî, «Muşkilu's-Sahîhayn» (Süleymaniye Çelebi Abdullah kısmı rak. 476/2).

Muhammed Şerif ibn Mustafa Tokâdî, «Miftâhu's-Sahîhayn».

Muhammed Şerif ibn Mustafa Tokâdî, «Ahkâmu's-Sahihayn».

Muhamed ibn İbrahim ibn Muhammed Vânî (735/1334), «er-Rubâiyyât min Sahîhi Muslim.»

18. SAHİHAYN YAHUD DA BU İKİSİNDEN BİRİ ÜZERİNE MUSTAHRAC KİTAPLAR :

«Mustahrac adlı kitaplarda Mustahric denilen müellif muteber hadîs kitaplarından birini ele alır. İçindeki hadîsleri müellifin tertibini, metinlerinin sırasını, isnadlarını gözeterek kendine has diğer tariklerden kitap sahibinin hadîsini tahrîc eder. Kendi senedleri ile kitap sahibinin — şeyhinden sahabiye kadar — senedindeki ricâlin biri ile birleşir. Bu suretle mustahric muharrice yani kitab sahibi olan müellife uğramaksızın onu şeyhinde veya daha yukarılarda birleşen diğer senedlerle rivayet tarîklerini çoğaltmış ve hadîsin yaygınlığını isbat etmiş olur» [42].

---

42. Mustahracların faydaları :

1. Hadîscilerce pek arzu edilen âlî isnad temin edilir.

2. Rivayet tariklerinin teaddüdü sayesinde rivayete olan itimadı takviye eder ki, diğer bir rivayetle taâruzu halinde çok işe yarar.

3. Asıl kitab sahibinin, kısa yazmak arzusu yahud bıkkınlık vermek korkusu yahud da başka bir sebepten dolayı kitabına yazmadığı bir çok sahih hadîs meydana çıkar.

4. Hadîs metinlerinde müphem veya eksik kalmış bazı sahih lafızlara —sahih ziyadelere— ıttıla' hasıl olur.

5. Aslın musannıfı, bir muhtelit'den (sonradan zihni bozulan bir râviden) rivayet etmiş bulunur da rivayet ettiği hadisi ihtilattan evvel mi, sonra mı işittiğini tasrih etmezse mustahric, ihtilattan evvel rivayet edildiğini ispat veya takviye eder.

6. Bazan hadîs sika olan bir müdellisden an'ane ile rivayet edilmiş olur. Bu takdirde mustahriç işitmeyi tasrih ederek rivayet ederse tedlis yüzünden hadîse ârız olan ayb giderilmiş olur.

7. Bazan «Haddesanâ fulânun» yahut «Raculün» yahut ta «Ğayru vâhidin» tarzında mübhem bir şahıstan rivayet vâki olur, mustahric bu mübhem şahsın kim olduğunu tayin eder.

Hâfızlardan bir cemaat Muslim'in Sahîh'i üzerine bir çok kitaplar tasnif etmişlerdir. Bunlar Muslim'den sonra bir müddet daha hayatta kalmışlar ve âlî isnadlara erişmişlerdir. Bunlar içinde Muslim'in bazı şeyhlerini idrak edenler de vardır. İşte bunlar Muslim'in hadîslerini, onların musannafları içinde zikrolunan bu senedlerle tahrîc etmişlerdir.

«Hülasa mustahraçlar sayesinde Sahîh ve Sünen kitaplarında yalnız bir veya iki tarîk ile rivayet edilen hadîslerin, tarîklerinin ve rivayetlerinin çokluğu açık olarak görülür. Yedi sekiz bini aşmayan Buhârî hadîslerinin altı yüz bin içinden (Sağânî, Şuyuh'l-Buhârî 3 a), yine o miktardaki Muslim hadîslerinin 300 bin hadîs iiçnden seçildiği rivayetlerinin sıhhatına emniyet gelir ve müelliflerince bilinen bu kadar hadîs içinden yalnız tarîkleri en sağlam olanlarının alınmış olduğuna kolayca hüküm verilir.» Tecrîd Ter., 1/123-125).

Mustahrac yazanların başlıcaları şunlardır:

Ebu Bekr Ahmed ibnu İbrahim ibn İsmail el-Cürcânî (371/981).

Ebu Ahmed Muhammed ibnu Ebî Hâmid el-Gıtrîfî (377/987).

Ebu Abdillah Muhammed ibnu Abbas İbn Ebî Zühl-el-Herevî (378/988).

Ebu Bekir Ahmed ibnu Musa el-Isfahanî (416/1025).

(Bu dört zat sırf Buhârî üzerine yazmışlardır.)

Ebu'Avânc Yakûb ibn İsâ el-Esferâyînî (316/927).

Ebu Muhammed Kasım ibn Esbâğ el-Beyyanî el-Kurtubî (340/951).

Ebu Cafer Ahmed ibn Hamdân el-Hayrî en-Nîysabûrî (311/923).

Ebu Bekr Muhammed ibn Muhammed en-Niysabûrî el-Esferâyînî (286/899).

Ebu Bekr Muhammed ibn Abdillah el-Cevzakî en-Niysâburî (388/998).

Ebu Hâmid Ahmed ibn Muhammed el-Herevî eş-Şârıkî (355/965).

Ebu'l-Velîd Hassan ibn Muhammed el-Kazvinî en-Niysâburî (344/955).

Ebu Imrân Mûsâ ibn Abbas el-Cuveynî en-Nîysâburî (323/934).

Ebu'n-Nasr Muhammed ibn Muhammed et-Tûsî (344/955).

Ebu Said Ahmed ibn Ebu Bekr el-Hayrî en-Nîysâburî (353/964).

Ebu'l-Fadl (Ahmed ibn Seleme en-Nîysâburî) el-Bezzâr (286/899).

Ebu Nuaym Ahmed ibn Abdillah el-Isfahânî (430/1038).

(Bu 12 zatın mustahracları sırf Muslim üzerinedir.)

Ebu Abdillah Muhammed ibn Yakub eş-Şeybanî en-Nîysâburî, ibnu'l-Ahrem (344/955).

Ebu Zerr Abd ibn Ahmed el-Herevî (434/1042).

Ebu Muhammed Hasan ibn Ebî Tâlib el-Bağdadî el-Hallâl (439/1047).

Ebu Alii Hüseyin ibn Muhammed el-Mâsercesi (365/975).

---

8. Bazan hadîsde Arab dili kaidesi'ne muhalefet olur da o ibareyi tercihte zorluğa düşülür. Böyle yerlerde mustahric diğer tarîkten lisan kaidesine uygun bir rivayet bulursa sahîh olan rivayetin o olduğu anlaşılır.

Ebu Mes'ud Süleyman ibn İbrahim el-Mulencî el-Isbahanî (486/1093).
Ebu Bekr Ahmed bin Ali-el-Mencuveyh-el-Isbahanî (428/1036).
Ebu Bekr Ahmed ibn Abdân eş-Şirâzî (388/998).
Ebu Bekr Ahmed ibn Muhammed el-Havârızmî el-Burkânî (425/1033).
(Bu 8 zatın mustahracları Sahîhayn'dan her ikisi üzerinedir.)
Buhârî üzerine 13, Muslim üzerine 16 Mustahrac yazılmıştır".

19. SAHİHAYN ÜZERİNE MÜSTEDREKLER :

Buhârî ve Müslim'in Sahîhleri üzerine *Müstedrek* isimli eserler de yazılmıştır. Müstedrek, Sahîhlerden biri veya her ikisinin şartlarını hâiz iken bu müelliflerin kitaplarına girmemiş ve dışarıda kalmış olan hadîslerin toplandığı hadîs mecmualarına verilen bir isimdir. Sahîhayn üzerine yapılan başlıca müstedrekler:

Ebu'l-Hasen Ali ibn Umer ed-Dârekudnî (385/995), «el-İstidrâkât ve't-Tetebu'» (200 kadar hadîs ihtiva eder.)

Ebu Mes'ûd İbrahim ibn Muhammed ed-Dıbaşkî (401/1010). Ziyâu'd-Dîn Ebu Abdillâh Muhammed ibn Abdi'l-Vâhid el-Makdisî ed-Dımaşkî (643/1245), Kitabu'l-Ahâdisi'l-Ciyâdi'l-Muhtâra mimmâ leyse fi's-Sahîhayn ev ahadihimâ.»

Ebu Abdillâh Hâkim ibnu'l-Beyyi' (405/1014), «el-Mustedrek alâ Kitabi's-Sahihayn», (Şemsu'd-Dîn Zehebî (748/1347) «Taakkubât» adlı bir eserinde bunu tenkîh ve telhîs etmiştir. Müstedrek mutlaka bu taakkubât ile birlikte okunmalıdır. Bu iki eser birlikte tabolunmuştur).

Ebu Bekr Ahmed ibn Huseyn el-Beyhakî (458/1065), *«el-İlzâmât»*, (Buhârî ile Muslim'in şartlarına uygun olup da kitaplarında olmayan sahîhleri toplamış ve kitaplarına bunları da almaları lâzım gelirdi ma'nâsını kastederek eserine bu ismi vermiştir).

Ebu Zerr Abd ibn Ahmed el-Herevî (434/1042), Hâkim'inki gibi Sahîhayn üzerine bir müstedreki vardır, fakat bu pek meşhur olmamıştır. Adı «Kitabu'l-Mustedrek Ale's-Sahîhayn'dır»".

20. SAHÎHAYN'I BİR ARAYA TOPLAYAN KİTAPLAR :

Sahîhayn'ı bir araya toplayan âlimler de vardır. Yalnız hadîs metinlerini araştıranlar bu kitaplara müracaatta kolaylık bulurlar. Bunların başlıcaları şunlardır:

Ebu Bekr Muhmmed ibn Abdillâh el-Cevzakî (388/998).

---

43. Şerhu'n-Nevevi, Mukaddime, s. 26. Tecrid Ter. 1/221-226, er-Risaletu'l-Mustatrafe, s. 24-28.
44. Şerhu'n-Nevevi, Mukaddime, s. 28; Tecrid Ter., 1/252-253; er-Risâletu'l-Mustatrafe.

Ebu Mes'ûd İbrahim ibn Muhammed Dımaşkî (401/1010).

Ebu Muhammed İsmail ibn Ahmed ibn Furat-es-Serahsî (414/1023).

Ebu Bekr Ahmed ibn Muhammed el-Berkânî (425/1038).

Ebu Abdillâh Muhfammed i bn Ebî Nasr el-Humeydî el-Endelûsî (488/1095).

Ebu Muhammed Huseyn ibn Mes'ûd el-Ferra el-Bağavî (516/1122).

Abdu'l-Hakk ibn Abdirrahmân el-İşbîlî -ibnu'l-Harrat- (581/1185).

Ebu Abdillâh Muhammed ibn Huseyn el-Merrî (582/1186).

Ebu Hafs Umar ibn Bedr ibn Saîd el-Mevsılî (622/1225).

Ebu Cafer Ahmed ibn Muhammed Kurtubî -ibn Ebî Hucce- (642/1244)

Bunlardan her birinin «*Kitâbu'l-Cem'beyne's-Sahîhayn*» isimli kitapları vardır. Bu ismi taşıyan şu on kitabın her birinde başka başka usuller seçilmiştir. Ancak şu var ki Humeydî'ninkinden mâadası hep bâb'lar üzerine tertip edilmiştir. Humeydî ise hadîsleri râvîleri olan sahâbilerin üstünlük derecelerine göre tertibetmiştir: Önce Ebu Bekr'in sonra diğer üç Halifenin, daha sonra cennetle müjdelenen en sahâbîden geri kalan altısının ilâ... hadîslerini sıralamıştır (Tec. Ter., 1/257).

21. SAHÎHAYN İLE BİRLİKTE DİĞER BAZILARINI DA BİR ARAYA TOPLAYAN KİTAPLAR :

Radıyyu'd-Dîn ibn Huseyn es-Sağânî (650/1252), «Meşariku'l-Envârı'n-Nebeviyye min Sıhâhi'l-Ahbâri'l-Mustafaviyye» (Bir çok şerhleri vardır).

Ebu'l-Hasen Rezin ibn Muâviye el-Abderî es-Serakustî el-Endelûsî (535/1140), «el-Cem' beyne usuli's-Sitte» (Muvatta', Buharî, Muslim, Ebu Dâvûd, Tirmizî ve Neseî).

Ebu's-Saâdât Mecdu'd-Dîn ibnu'l-Esîr el-Cezerî (606/1209), «Câmiu'l-Usûl min Ahâdîsi'r-Rasûl» (Bir çok tecridleri ve Zevâidleri vardır.)

Ebu Abdillâh (Muhammed ibn Atîk) ibn Ali el-Gırnâtî (646/1248), Kitabu «Envâru'l-Misbah fi'l-Cem'i beyne'l-Kütübi's-Sitteti's-Sıhâh» ve «Câmiul'-Cevâmiı's-Seb'a» (Sahîhayn, dört Sünen ve Dârimî'nin Süneni).

İmâdu'd-Dîn Ebu'l-Fidâ İsmail ibn Umer -ibn Kesîr- (774/1372), «el-Cem' beyne'l-Usûli's-Sitte ve mesânîd-i Ahmed ve'l-Bezzâr ve'l-Mu'cemi'l-Kebîr» (Bu büyük bir müsned'dir). Kendisi buna, «Câmiu'l-Mesânîd Ve's-Sünen el-Hâdî ilâ Akvemi Sünen» adını vermiştir.

Ebu'l-Ferec ibnu'l-Cevzî (597/1200), «Câmiu'l-Mesânîd bi Luhsı'l-Esânîd» (bunda Sahîhayn'ı, Tirmizi'yi ve müsned-i Ahmed'i cemetmiştir).

Ebu Muhammed el-Bağavî (516/1123), Mesâbihu's-Sünneh (içinde sıhâh ve hısân hadîslerden 4484 hadîs toplamıştır. Sıhâh ile, Sahîhayn'ın veya ikisinden birinin tahrîclerini, hısân ile Ebu Davud, Tirmizî ve diğerlerinin tahrîclerini kasdeder. Hatîb Tebrizî tarafından «*Mişkâtu'l-*

Mesâbih..» adı ile yeniden tertibedilmiş, bir çok âlimler tarafından şerhler yazılmıştır.) [45].

«el-Envâru'l-Lem'a fi'l-Cem'ı beyne's-Sıhahı's-Seb'a» [46].

22. SAHÎHİN MUHTASARLARI :

Ebu'l-Fadl Muhammed ibn Abdillâh el-Mursî (655/1255).

Zekiyyu'd-Dîn Abdu'l-Azîm ibn Abdi'l-Kavî el-Munzirî (656/1258) nin «*Muhtasar*»ları vardır.

Ebu'l-Abbas Ahmed ibn Ebî Hafs Umer el-Kurtubî (656/1258), «Telhîsu Sahîh Muslim» (Süleymaniye I. Ahmed kısmı, rak. 82).

23. SAHÎHAYN'IN İTTİFAKLARINI TOPLAYANLAR :

Takıyu'd-Dîn Abdu'l-Ğanî ibn Abdi'l-Vâhid el-Makdisî ed-Dımaşkî (600/1203) nin: «Umdetu'l-Ahkâm», (ibnu Dakîki'l-Îyd 702/1302 Şerhi ile 4 cild halinde Mısır'da basılmıştır.) İsminden de anlaşılacağı üzere bunda yalnız ahkâm hadîsleri ele alınmıştır.

Yine aynı müellife veya başkasına nisbet edilen, «Nesru'd-Durer fî Ahâdîsi Hayri'l-Beşer».

Muhammed Habîbullah eş-Şınkîtî (1363/1944), «Zâdu'l-Muslim fîma't-Tafaka Aleyhi'l-Buhârî maa Muslim» [47].

---

45. Tecrid Ter., 1/257; er-Risâletu'l-Mustatrafe, s. 141-142.

46. Eser baş tarafta Muslim Sahîh'inin güzel bir tecridini ihtiva etmektedir. Eserde Sahîhayn ile dört Sünen ve Dârimîn'in müsnedi toplanmıştır. Müellif evvelâ Müslimi'n Sahîh'indeki hadisleri — aynı Zebidi'nin Buhârî Tecridi tarzında — tecrid etmiş, kitabını 15 sene tedris ettikten sonra talebesinin arzusu üzerine Buhârî'nin, Müslim'de bulunmıyan hadislerini de tecrid ederek ayrı bir kısım yapmış. Bunu da bir sene kadar tedris etikten sonra İlhanlı Devletinin meşhur Sadrıâzamı Divanu'l-Memâlik sâhibi Muhammedu'bnu Cuveynî'nin emir ve tavsiyesi üzerine diğer beş kitabın Sahîhaynd'a olmayan hadislerini tecrid ederek ayrı ayrı kısımlarda toplamıştır. Böylece bu yedi kitabın ihtiva ettiği takriben 30 bin hadisi tekrarsız olarak bir araya getirmiştir. Tarihi karinelere göre eser 653/1255 ile 683/1284 yılları arasında te'lif edilmiş olmalıdır. Kitabın tam bir nushası Lâleli Kütüphanesi 404 rakamında, ilk yarısı ise Beyazıt Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi kısmı 538 rakamında ve Ayasofya Kütüphanesi 459 rakamında mevcuttur. Bu nushalarda müellif ismi yokdur. Süleymaniye Şehid Ali Paşa kısmı 373 deki nushada, Ebû Sa'd Mahmûd Ibnu'l-Kemâl es-Sâvî'nin te'lifi olduğu bir iki yerinde yazılıdır. Fotokopi hâlindeki Şehid Ali Paşa Kütüphanesi fihristi s. 16 da ve kütüphanenin tesbit fişinde de bu isim müellif olarak görülmektedir.

47. Muttafakun aleyh hadislerin hepsini toplamamıştır. Hadislerin ilk harflerine göre tertiplenmiş olarak sadece kavlî hadislerle yetinmiş, bir de bunlara **«Kâne»** lafzı ile başlıyan Şemâil hadisleri ile **«Neha»** lafzı ile başlıyan hadisleri ilâve etmiştir. Kitaptaki bütün hadislerin sayısı 1368 dir. Talebesi üstad Muhammed eş-Şernûbî şerhi ile birlikte beş cild halinde basılmıştır.

Muhammed Fuad Abdulbakiy, «el-Lu'luu ve'l-Mercân fîma't-Tefaka aleyhi'ş-Şeyhân» [48].

24. SAHÎHAYN'A «ETRAF» YAZANLAR :

Etraf kitapları, içlerinde hadîsin bütün isnadlarını toplamakla beraber, o hadîsin geri kalan kısmına delâlet edecek bir «Taraf»ının zikredilmesiyle yetinilen kitaplardır. Bunlar ya bütün hadîs kitaplarını kaplıyacak surette veya bir takım hususî kitaplara bağlanmak suretiyle meydana getirilirler.

Sahîhayn hakkındaki en meşhur *«Etraf»* kitapları şunlardır:

Ebu Mes'ûd İbrahim ibn Muhammed ibn Ubeyd ed-Dımaşkî (401/1010), «Etrâfu's-Sahîhayn».

Ebu Muhammed (Halef) ibn Muhammed ibn Ali ibn Hamdûn el-Vâsıtî (401/1010), «Etrâfu's-Sahihayn».

Ebu Nuaym Ahmed ibn Abdillah el-Isbahânî (430/1038), «Etrâfu's-Sahîhayn.»

İbn Hacer el-Askalanî (852/1148), «Etrâfu's-Sahîhayn..»

Diğer kitaplarla beraber Sahîhayn'ın Etrafı :

Ebu'l-Abbas Ahmed ibn Sâbit ibn Muhammed et-Tarkî, «Etrâfu Kutübi'l-Hamse».

Ebu'l-Fadl Muhammed ibn Tahir el-Makdısî (507/1113), «Etrâfu's-Sitte» (Sahîhân ve dört Sünen).

Cemâlu'd--Dîn Ebu'l-Haccâc Yûsuf ibnu Abdirrahmân ed-Dımaşkî (742/1341), «Etrâfu's-Sitte» [49].

25. SAHÎHAYN'IN RİCÂLİ HAKKINDAKİ KİTAPLAR :

Yalnız Buhârî'nin Ricâli Hakkında :

Ahmed ibnu Muhamed el-Kelâbâzî (398/1007).
Muhammed ibn Dâvûd el-Kurdî (925/1519).
Huseyn ibn Huseyn Şâfîzâde (1279/1862).
«Esâmi-i Ruvâtı Sahîh-i Buhârî».

---

48. Müellif bu kitapta Buharî ile Muslim'in ittifak ettiği hadisleri toplamış ve bütün faideleri ve kıymetleri cemeden bir yol tutmuş. Kitabını tertibde İmam Muslim'in tertibini seçmiş, O'nun kitap ve bâb isimlerini rakamlarıyla beraber aldığı gibi Buharî Sahih'inden de, onun Muslim ile ittifak ettiği hadisin metnini almıştır. Metinleri güzelce harekelemiştir. Hâşiye olarak hadis lafızlarını ve bazı ibareleri açıklayan latif şerhler koymuştur. Eser üç cild'de 2006 adet muttafakun aleyh hadis ihtiva etmektedir.

49. er-Risaletu'l-Mustatrafe, s. 137-139, el-Hadis ve'l-Muhaddisûn, s. 434.

Yalnız Muslim'in Ricâli Hakkında :

Ebu Bekr Ahmed ibn Ali el-Isfahânî —ibn Mencûye— (428/1036), «el-Kitâb fî Ricâli Sahîh-i Muslim).

Muhammed ibn Ahmed ez-Zehebî, «Tesmiyetu Rıcâli Sahîh-i Muslim ellezîne inferade bihim ani'l-Buhârî».

Her ikisinin Ricâli Hakkında :

Ebu'l-Kâsım Hibetullah ibn Hasen et-Taberî —Lakkânî— (498/1104).

Ebu'l-Fadl Muhammed ibn Tâhir el-Makdisî (507/1113), «Kitabu'l-Cem' beyne Ricâli's-Sahîhayn».

Şihâbu'd-Dîn Ebu'l-Huseyn Ahmed ibn Ahmed bin Hakkârî (763/1361).

Sirâcu'd-Dîn Ebu Hafs Umer ibn Raslân el-Buklînî (805/1402).

Imâdu'd-Dîn Ebu Zekeriyyâ Yahya ibn Ebî Bekr el-Âmirî el-Yemenî (893/1487), «er-Riyâdu'l-Mustatâbe fî Cümleti Men Ravâ fi's-Sahihayn Mine's-Sahâbe».

Abdu'l-Ğânî ibn Safiyiddîn Ahmed ibn Muhammed el-Bahrânî (1174/1760), «Kurratu'l-Ayneyn fî Dabtı Esmâ-ı Ricâli's-Sahîhayn» [50].

Ebu'l-Mahâsin Muhammed ibn Ali el-Hasan, Tezkîra fî Ricâli'l-Aşara Köprülü Kütüp. rak. 263. (Bunda el-Kütübü's-Sitte'den başka Ebû Hanîfe, Şafiî ve Ahmed ibn Hanbel'in Müsned'leri ve İmam Malik'in Muvatta'ı ele alınmıştır.)

26. SAHÎHAYN'IN DIŞINDAKİ SAHÎH HADÎSLER MESELESİ :

«Bazı kimseler, sahîh hadîsler yalnız Buhârî ile Muslim'in «*Câmi*«lerindeki hadîslerden ibarettir zannederler. Halbuki bu iki imâm kitaplarına Sahîh'den mâadasını almamayı taahhüd etmişlerse de, kaplayıcı bir surette bütün Sahîhleri toplamayı taahhüd etmemişlerdir. Buhârî: «*Câmi*'ime Sahîh olmadık hiç bir hadîs koymadım. Kitap pek uzun olmasın diye bir çok sahîhleri de bıraktım» demiştir.

«Sen yalnız Sahîh olan hadîsleri bir yere toplamakla bid'atcılara bize karşı silâh vermiş oldun. Onlara senin kitabında olmayan bir hadîsi huccet getirdiğimizde, dediğiniz hadîs Sahîh değildir diye cevap veriyorlar...» şeklinde söyledikleri zaman Muslim de şu cevabı vermiştir: «Ben bu kitabı ortaya çıkardığım zaman içindekiler Sahîh'tir dedim ise orada yazmadığım hadîsler zayıftır demedim. Sahîhlerden seçtiğim bu kitabı yanımda bulunsun ve benden yazacak kimsenin elinde bulunsun da sırhatından şüphe etmesin diye yazdım».

---

50. er-Risâletu'l-Mustatrafa, s. 166-170.

«Rasûlullah'ın namazının sıfatı bâbındaki; اذا اقرأ فانصتوا = *İmam Kırâat ettiği zaman susunuz!* meâlinde olan Ebu Hureyre hadîsi, Muslim'den: Bu hadis sahîh midir? diye sorulmuş. Muslim: O benim indimde sahîhtir, diye cevap vermiş. Bunun yüzerine kendisine: Öyle ise bu hadîsi niçin *el-Musnedu's-Sahîh*'e katmadın? denilmiş, Muslim buna: Ben kendimce sahîh olan her hadîsi bu kitaba yazmadım. Ben yalnız buraya sıhhatı üzerinde hadîscilerin ittifak ettiklerini koydum, demiştir.»

Rivayete göre Muslim'in sıhhat için aradığı icmâ imam Ahmed ibn Hanbel (241/855), ile Yahya'bnu Maîn (233/847), Usmân ibn Şeybe (239/853) ve Saîd ibn Mansûr Horasanî (227/841)nin icmâlarıdır.

Bazıları şeyhayn'ın fetv ettikleri sahîh hadîsler pek azdır, demişlerse de Buhârî'nin Sahîh hadîslerden terkettiklerim yazdıklarımdan çoktur, demiş olmasına; Hâkim'in de Sahîhtir diyerek *Mustedrek*'ine dercedip itirazdan salim kalan hadîsleri büyük bir kitap tuttuğuna göre bu dava müsellem değildir.. (Tecrîd Ter., 1/216, Şerhu'n-Nevevî, Mukaddime, İbnu's-Salâh, Mukaddime, s. 8).

27. MUSLİM SAHÎH'İNİN MUHTELİF TAB'LARI :

Sahîh'in müstakil veya şerhli olarak çeşitli baskıları yapılmıştır:

1265	tarihli	Kalkutta (Calcutta)	tab'ı
1283	»	Kahire	»
1290	»	Kahire	»
1319	»	Delhi	»
1320	»	Istanbul	»
1327	»	Mısır	»
1330	»	Istanbul	»
1349	»	Mısır	»
1375/1955	»	Mısır	»

İtimad edilmiş bir çok nüshalarla mükerrer mukabeleler yapılmak suretiyle hazırlanan nüshanın Mehmed Zihnî Efendi (1332/1914)nin kalemi ile harekeli, tashihli ve hâşiyeli olarak sekiz cüz (4 cild) halinde Maarif Nezareti tarafından yapılan 1330 tarihli Matbaa-ı Âmire tab'ı cidden güzeldir.

Muhammed Fuâd Abdulbâkî tarafından *«Miftâhu Kunûzi's-Sünne»* ve *«el-Mu'cemu'l-Mufahras li Elfâzı'l-Hadîsi'n-Nebevî»* adlı fihristlere göre Kitâb, bâb ve hadîsleri rakamlı ve kısa hâşiyeler konmuş olarak hazırlandıktan sonra 1375/1955 tarihinde Kahire'de yapılan tab'ı da çok güzeldir. Bu baskıda Âmire tab'ından fazla olarak çeşitli fihristlerden meydana gelen bir de *Fihristler Cildi* ilâve edilmiştir.

D — KAYNAK KİTAPLAR FİHRİSTİ[51]

1. GİRİŞ KISMINI ve TERCEMEYİ HAZIRLARKEN FAYDALANDIĞIMIZ VEYA FAYDALANILABİLECEK KAYNAKLARIN BAŞLICALARI ŞUNLARDIR :

Ahmed Emin, Duha'l-İslâm, Kahire, 1357/1938.

Ahmed Naîm ve Kamil Miras, Tecrîd-i Sarîh Tercemesi İst. 1928-1944.

Askalânî, İbn Hacer, Ta'lîku-t-Ta'lîk Ayasofya Kütüp. rak. 472.

Askalânî, İbn Hacer, Fethu'l-Bârî fî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî, İst., 1308.

Askalânî, İbn Hacer, Tehzîbu't-Tehzîb, Haydarabad, 1325.

Askalânî, İbn Hacer, Hedyu's-Sârî li Sahîhi Ebî Abdillah el-Buhârî, Bulak, 1301.

Askalânî, İbn Hacer, Nubhetu'l-Fiker fî Mustalahi Ehli'l-Eser (Aliyyu'l-Karî Şerhi ile) İst., 1327.

Askalânî İbn Hacer, Lisânu'l-Mîzan, Haydarabad, 1329-1331.

Alaî, Şeyh Salahud-Din Halil, Muşkilu-s-Sahîhayn, Süleymaniye Çelebi Abdullah kısmı rak. 476/2.

Aynî, Umdetu'l-Kârî fî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî, İst., 1308.

Bâcî, Ebu-l-Velîd: Kitabu-l-cerhi ve-ta'dîl fî esmai-r-ricâli-l-mezkura fî Sahîhi'l-Buhârî ve Muslim, Nuruosmaniye Kütüp. rak. 766.

Buhârî, Muhammed ibn İsmail, el-Câmiu's-Sahîh, İst., 1315.

Buhârî, Muhammed ibn İsmail, et-Tarihu'l-Kebir, Haydarabad, 1941-1945.

Bursalı, Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri, İst., 1333-1342.

Brockelmann; Geschichte der Arabischen Litteratur, Leiden, 1944 - 1949, Supple. 1937-1942.

Erdebilî, Muhammed ibn Ali, Camiu'r-Ruvât, Tahran, 1334.

Ebu'l-Fidâ, el-Muhtasar min Ahbari'l-Beşer)Tarihu Ebi'l-Fidâ diye de tanınır), Mısır, 1325.

Ebu Ali el Hüseyn ibn Muhammed ibn Ahmed el Gassânî el Ceyyânî, Takyîdu'l Muhmel ve Temyizu'l-Müşkil, Bayezid Kütüp. rak. 1211.

Ebu'l-Fedâil el-Hasen ibn Muhammed ibn Hasen es-Sağânî, Kitabun

51. **Fihrist** yahut sonundaki «T» nın hazfı ile **Fihris** kitaplar defteri ma'nâsınadır. Bu gün eski kütüphane defterlerine hâlâ aynı isim verilmektedir. Farsçadan muarreb olan bu kelime aslında **Câmiu'l-Eşya** demektir. Kamûs mütercimi Asım Efendi: «Fihris, O, tafsili müfredadtır ki, kitap evvellerinde müştemil olduğu fasıllar ve bâblar beyân olunur. Ve kitapların isimleri tesbit olunan sahifeye —deftere— denir.» diyor. Araplar fihris derler. Bizde iki ma'nâsı da kullanılır.

fîyhi Esamî Şuyûhi Ebî Abdillâh Muhammed ibn İbrahim ibn Muğıyra el-Buhârî, Süleymaniye, Karaçelebizade kısmı, rak. 68.

Ebu'l-Mahasin Muhammed ibn Ali ibn el-Hasen, Tezkiratu'l-Ricali'l-Aşara, Köprülü Kütüp. rak. 263.

Ebu Saîd Muhammed Abdu'l-Hâdî ibn Muhammed Abdi'l-Kerîm, Hâdî'l-Müsterşidîn ilâ ittisali'l-Musnidîn (el-Mulakkab bi takrîbi'l-Murad fî Ref'i'l-Esnâd), Haydarabad, 1355.

Ebu Ubeyd el-Kâsım ibn Sellâm el-Herevî, Garîbu'l-Hadîs, Köprülü Kütüp. rak. 455.

Ebu Zehu, Muhammed Muhammed, el-Hadîs ve'l-Muhaddisun, Mısır, 1378/1958.

Ferrâ, Takıyu'd-Din İbrahim ibn Muhammed el-Makdisî ed-Dımaşkî, ez-Zeyl Alâ Tabakati'l-Hanbeliyye.

Fihristu Dârı'l-Kutubi'l-Mısrıyye, Kahire, 1342/1924.

Hacı Halife Kâtip Çelebi, Kitabu Keşfi'z-Zünun an Esmai'l-Kutubi Ve'l-Funûn, İst. 1360-1362/1941-1943.

Hâfız Nâsıru'd-Din Ebu'l-Abbas Ahmed ibn Vecîhi-d-Dîn Muhammed ibn Mansur... Hatîbu İskenderiyye, Kitâbu'l-Mutevârî alâ Terâcimi Ebvabi'l-Buhârî, Umumi Kütüp. rak. 1115.

Hâkim, el-Medhal ilâ marifeti Kitabi'l-İklîl, Şehid Ali Paşa Kütüp. rak. 346.

Hâkim, Kitabu Ma'rifeti Ulûmi'l-Hadîs, Kahire, 1937.

Hamidullah, Sahifetu Hemmâm ibn Munebbih, Dımaşk, 1372/1953.

Hattâbî, Ebu Süleyman Hamd ibn Muhammed: Şerhu Sahîhi'l-Buhârî el-Müsemma bi İ'lâmı's-Sünen, Feyzullah Efendi Kütüp. rak. 437.

Hatîb el-Bağdadî, Kitabu'l-Kifâye fî ilmi'r-Rivaye, Haydarabad, 1357.

Hatîb el-Bağdadî, Şerefu Ashâbi'l-Hadîs, Atıf Efendi Kütüp. rak. 601.

Hatîb el-Bağdadî, el-Esmau'l-Mubheme fî enbaî'l-Muhkeme, Feyzullah Efendi Kütüp. rak. 497.

Hatîb el-Bağdadî, Kitabu'l-Fasl li'l-Vasli'l-Mudrec fi'n-Nakl, Topkapı Sarayı III. Ahmed kısmı, rak. 612.

Hatîb el-Bağdadî, Takyîdu'l-İlm, Dımaşk, 1949.

Hatîb el-Bağdadî, Tarihu Bağdad, Kahire, 1349/1931.

Hût el-Beyrûtî, Esnâ'l-Merâtib fî Ehâdîsi Muhtelifeti'l-Meratib, Kahire, 1346.

İbn Abdi'l-Hâdî, Tezkiratu'l-Huffâz, Haydarabad, tarihsiz.

İbn Asâkir, Tarihu Dımaşk, 1954.

İbnu Cevzî, el-Muntazam fî Tarîhi'l-Mulûk ve'l-Umem, Haydarabad, 1357.

İbnu'l-Esîr, en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser, Kahire, 1318.

İbnu'l-Esîr, el-Kâmil fıt'a-Tarih, Mısır, 1301.

İbnu'l-Esîr, el-Lübâb fî Tehzîbi'l-Ensâb, Mısır, 1356-1369.

İbn Hanbel, Ahmed, el-Musned, Kahire, 1313.

İbn Hanbel, Ahmed, Kitabu'l-İlel ve Mağfiretu'r-Ricâl, Ankara, 1963.

İbn Hazm, el-İhkâm fî Usûli'l-Ahkam, Kahire, 1346.

İbn Kesîr, el-Bâisu'l-Hasîs Şerhu İhtisâri Ulûmi'l-Hadîs (Tahkîk Ahmed Muhammed Şâkir) Kahire, 1370/1951.

İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye, Mısır, 1351.

İbn Ebî Ya'lâ, Tabakâtu'l-Hanâbile, Mısır, 1371/1952.

İbn Ebî Ya'lâ, Tabakâtu'l-Hanâbile (İhtisaru Muhammed ibn Abdilkadir en-Nablûsî) Dımaşk, 1350.

İbn Haldûn, el-Mukaddime, Mısır, tarihsiz.

İbn Hallikân, Vefeyâtu'l-A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zaman. Mısır, 1367/1949.

İbn Kuteybe, Kitabu'l-Haârif, Kahire, 1300.

İbn Kuteybe, Kitabu Te'vil-i Muhtelifi'l-Hadîs, Kahire, 1326.

İbn Imâd, Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbâri Men Zeheb, Kahire, 1350.

İbn Nedîm, el-Fihrist, Mısır, 1948.

İbnu's-Salah, Ulûmu'l-Hadîs («Mukaddimetu'bni's-Salâh»), Kahire, 1328 (Haleb, 1350/1931 Şerhli tab'ı).

İbn Tağrî Berdî, en-Nucûmu'z-Zâhira fî Mulûki Mısra ve'l-Kahira, 1351/1932.

İbn Teymiyye, Minhâcu's-Sünneti'n-Nebeviyye fî Nakzı Kelâmi'ş-Şîati ve'l-Kaderiyye, Bulak, 1322.

İslâm Ansiklopedisi, M.E.B. İst., 1950/1960.

İsmail Paşa el-Bağdadî, Hediyyetu'l-Ârifîn Esmeâu'l-Müellifîn ve Âsâru'l-Musannıfîn, İst., 1951-1955.

İsmail Paşa el-Bağdadî, Kitabu Izhârı'l-Meknûn fi'z-Zeyli alâ Keşfi'z-Zünûn an Esâmi'l-Kutubi ve'l-Kanûn, İst., 1945-1947.

Karî, Mulla Ali, Haşiyyetun alâ Şerhi Nuhbeti'l-Fiker fî Mustalahâti Ehli'l-Eser, İst., 1327.

Karî, Mulla Ali, Kitabu Mevduâti'l-Kebîr, İst., 1289.

Kasımî, Kavâidu't-Tahdîs min Funûni Mustalahi'l-Hadîs, Ta'lîk Muhammed Behce el-Bîtâr, Dımaşk, 1352/1925.

Kastallânî, Muslihu'd-Din, İrşâdu's-Sârî li Şerhi Sahîhi'l-Buhârî, Kahire, 1307.

Kadî Iyâd, Kitâbu'l-İlma' ilâ Marifeti Usûli'r-Rivaye ve Takyîdi's-sema' ve Cumelin min Fadâili İlmi'l-Hadîs ve Ehlihi ve Nuketin min Edebi Hameletıhî ve Naklıhî. Ayasofya Kütüp. rak. 433.

Kirmanî, el-Buhârî bi Şerhi'l-Buhârî (25 cüz) Kahire, 1935-1945.

Kurtubî, Abdullah ibn Muhammed, Akdıyetu Rasûlillah (S) Kahire, 1346.

Kehhâle, Umer Rıza, Mu'cemu Müellifîn Terâcumu Musannıfîn fı'l-Kutubi'l-Arabiyye, Dımaşk, 1376/1957.

Kettânî, Muhammed ibn Câfer, er-Risaletu'l-Mustatrafe li Beyâni Meşrûdi Kutubi's-Sunneti'l-Muşerrafe, Beyrut, 1332, Karaçi, 1379/1960.

Lutfî, Abdulbedi', Fihrisu Mahtûtâti'l-Musavvera, Kahire, 1956.

Makrîzî, Kitabu'l-Hıtat ve'l-Âsâr, Kahire, 1270.

Meknâsî, Ahmed Muhammed, Fihrisu'l-Müellifîn ve'l-Anâvîn, Tatvan (el-Mağribu'l-Aksâ) 1372/1952.

Muhammed Ebu'l-Fadl (Şeyhu'l-Ezher), et-Tırâzu'l-Hadîs fî Fenni Mustalahi'l-Hadîs, Kahire, 1943.

Muhammed Huseyin, Fihristu'l-Kutubi'l-Arabiyye el-Mahfûza bi'l-Kutuphâneti'l-Hıdviyye, Mısır, 1301-1309.

Musannafu'bni Ebî Şeybe, Köprülü Kütüp. rak. 438

Musannafu Abdırrazzak ibn Hemmam... es-San'ânî, 1-5. cüz Murad Molla Kütüp. rak. 596-600, 6. cüz Feyzullah Efendi Kütüp. rak. 541.

Nevevî, Muhyıddîn, Şerhu Sahîhi'l-Buhârî, Kılıç Ali Paşa Kütüp. rak. 243.

Nevevî, Muhyıddîn, et-Takrîb ve't-Teysîr li Ma'rifeti Suneni'l-Beşîri'n-Nezîr (Suyûtî Şerhi ile) Mısır, 1307.

Nevevî, Muhyıddîn, Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-Lügât, Gotha (Çekoslovakya), 1242.

Okiç, M. Tayyib, Bazı Hadîs Meseleleri Üzerine Tedkikler, İst., 1959.

Râmehurmuzî, Ebu Muhammed Hasan ibn Abdirrahmân, el-Muhaddisu'l-Fâsıl beyne'r-Râvî ve'l-Vâî (İst., Köprülü Kütüp. rak. 397, Şehit Ali Paşa Kütüp. rak. 537 yazma).

Şâfiî Muhammed ibn İdris, er-Risâle, Tahkîk Ahmed Muhammed Şâkir, Kahire, 1358/1940.

Şâtıbî, Ebu İbrahim ibn Musa, el-Muvafakât fî Usûli'ş-Şerîa, Mısır (Abullah Dıraz'ın Şerh ve tâlikâtı ile 4 cild).

Şâtıbî, Ebu İbrahim ibn Musa, el-İ'tisâm, Mısır, 1332.

Şattî, Muhammed Cemîl, Muhtasaru Tabakâti'l-Hanâbile, Dımaşk, 1339.

Şemsuddîn Sâmî, Kamûsu'l-A'lâm, İst., 1306-1316.

Şerif Radî, el-Mecâzâtu'n-Nebeviyye, Tahkîk Mahmûd Mustafa, Kahire, 1356/1937.

Sem'ânî Abdul Kerim ibn Muhammed, Edebu'l-İmlâ ve'l-İstimlâ, Leiden, 1952.

Safedî, Salâhu'd-Dîn Halil ibn Aybek, el-Vafî bi'l-Vefeyât, İst., 1949.

Serkis, Yûsuf Elyan, Mu'cemu'l-Matbûâti'l-Arabiyyeti ve'l-Muarraba (Matbaanın zuhurundan 1919 yılına kadar) Kahire, 1346/1928 — 1349/1931.

Sezgin, Dr. M. Fuad: Buharî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar, İstanbul, 1956.
Subkî, Tacuddîn, Tabakatu'ş-Şâfiyyeti'l-Kübrâ, Mısır, 1323.
Suyûtî, et-Tavşîh ve't-Ta'lik ale'l-Camii's-Sahîh (= Ta'liktu's-Suyûtî ale'l-Buhârî), Topkapı Saray Kütüp. Medine kısmı, rak. 261.
Suyûtî, Tedrîbu'r-Râvî fî Şerhi Takrîbi'n-Nevevî, Mısır, 1307.
Taberî, Ebu Cafer Muhammed ibn Cerîr: Târihu'l-Ümem ve'l-Mulûk, Leiden, 1876-1901.
Taşköprî Zâde Ahmed, Mevzûâatu'l-Ulûm, Mütercimi müellifin oğlu Kemâluddîn Muhammed, İst., 1313.
Taşköprî Zâde, Miftahu's-Saâde ve Misbâhu's-Siyâde, Haydarabad, 1328.
Tahânuvî Şeyh Ali, Keşşâfu Istılâhâtı'l-Funûn, İst., 1317.
Ukberî, İ'râbu Hadîsi'n-Nebevî (İst., Pertev Paşa, rak. 56).
Wensinck, (Nâşir), Dr. E. Y.: El-Mu'cemu'l-Mufahras li Elfâzı'l-Hadîsi'n-Nebevî, Leiden, 1936.
Yâfiî, Mir'âtu'l-Cinân, Haydarabad, 1337-1939.
Yakût, Ebu Abdillah Yakut ibn Abdillah el-Hamavî, Mu'semu'l-Buldân, Mısır, 1323/1906, Leipzig, 1886.
Zebîdî, Muhammed ibn Muhammed, İthâfu's-Sâde, Mısır, 1311.
Zehebî, Şemseddin, Mîzânu'l-İ'tidâl fî Nakdı'r-Ricâl, Mısır, 1325.
Zehebî, Şemsuddin, Tezkiratu'l-Huffâz, Haydarabad, 1333-1334. («Tabakâtu'l-Huffâz» da deniyor).
Zehebî, Şemsuddin, Tarihu'l-İslâm ve Tabakâtu'l-Meşâhir ve'l-A'lâm, Kahire, 1367. (Topkapı Sarayı III. Ahmed rak. 2913).
Zehebî, Şemsuddin, Siyeru'n-Nubelâ (Şimdi bazı cüzlerinde gelmiş olan «Siyeru Al'âmi'n-Nübelâ» ismi ile Mısır'da basıldı).
Zehebî Ebu Abdillah Muhammed ibn Ahmed ibn Usman ez-Zehebî, Muğnî fî Tabakâtı'l-Muhaddisîn, Feyzullah Efendi Kütüp. rak. 1528.
Zeydan, Curcî, Tarihu Edebi'l-Lugati'l-Arabiyye, Kahire, 1936.
Zikirli, Hayruddin, el-A'lâm, Kâmûsu Teracüme li Eşheri'r-Ricâli ve'n-Nisâ mine'l-Arab ve'l-Musta'rabîn vel'l-Musteşrikîn, 1373-1378/1954-1959.
Zikirli, Hayreddin, el-A'lâm'ın 10/260-360 arasında harf sırası ile ve «el-Masâdır ve'l-Merâci'» ismi ile çok güzel kitablar fihristi.

2. MUSLİM'İN HAL TERCEMESİ ve ESERLERİNDEN BAHSEDEN ANA KANAKLAR :

Ebu'l-Fidâ, el-Muhtasar min Ahbâri'l-Beşer 2/54,
Ebu Saîd Abdulhâdî, Hâdi'l-Müsterşidîn ilâ ittisâli'l-Musnidîn 328,
Ferra, Tabakâtu'l-Hanâbile 1/337, (246),

Hacı Halife (Kâtip Çelebi), Keşfüz-Zunûn, I-II: 175, 202, 485, 555, 1099, 1159, 1160, 1387, 1399, 1405, 1453, 1464, 1469.
Hâtib el-Bağdadî, Tarihu Bağdad 13/100-104,
Hayruddin ez-Zirikli, el-A'lâm 8/17-118,
Lutfi Abdu'l-Bedî', Fihrisu'l-Mahtutâti'l-Musavvara 2/210,
İbnu'l-Cevzî, el-Muntazam fî Tarihi'l-Mulûk ve'l-Umem 2:5/32-33.
İbnu'l-Esîr, el-Lubâb 2/263,
İbnu'l-Esîr, el-Kâmil fi't-Tarih 7/95, (6/7),
İbnu'l-Hacer, Tehzîbu't-Tehzîb 10/126-128,
İbnu'l-Hacer, Muhtasaru Duveli'l-İslâm 1/124,
İbn Hallikân, Vefayâtu'l-A'yân 2/119-120, (II. Tab: 4/280-282),
İbn Kesîr, el-Bidâye ve'n-Nihâye 11/33,
İbn Abdi'l-Hâdî, Tezkiratu'l-Huffâz,
İbn İmâd, Şezerâtu'z-Zeheb 2/144-145,
İbn Nedîm, el-Fihrist 1/23, (336),
İbn Tağrî Berdî, en-Nücûmu'z-Zâhira 3/33-34,
İsmail Paşa Bağdadî, Hediyyetu'l-Ârifîn 2/431,
Meknâsî, Fihrisu'l-Muellifîn ve'l-Anâvîn 299,
Muhammed Huseyin, Fihrusu'l-Hidviyye 1/315-319 (203-208),
Nevevî, Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-Lugât 2/89-92,
Nevevî, Şerhu'n-Nevevî, Mukaddime 1/1-42,
Umar Rıza Kehhale, Mu'semu'l-Muellifîn 12/233-234,
Safedî, el-Vâfî 24/145-147,
Şemsu'd-Din Sâmî, Kamûsu'l-A'lâm 6/4281,
Serkis, Mu'cemu'l-Matbûât 2/1745-1746,
Taş Köprî, Miftâhu's-Saâde 2/8-9,
Tayyibî, Miftâhu's-Saâde 2/96,
Ya'fiî Mir'âtu'l-Cinân 2/174-175,
Yusuf el-Iş, Fihrisu Mahtûtâti'z-Zehiriyye 6/202-203,
Zehebî, Tezkiretu'l-Huffâz 2/150-152, 2/165-167,
Zehebî, Siyeru'n-Nubelâ 8/275-280,
Brockelmann, I, 166 (160). Sup. I:265-266,
Fihristu'bni Hayr, 212,
İslâm Ansiklopedisi 8/821-822 (5/47-54 Hadîs dolayısiyle, 2/771-772 Buhârî dolayısiyle),
Les Manuscrits arabes de l'Escurial 3:82,
Mingana, Catalogue of aribis manuscrips, 214-217,
Muhammed Ebu Şehbe, el-Hac 6:66-71 (Mecmua),
Wensinck, Encyclopédie de l'İslam III:808, ".

---

52. Umer Rıda Kehhâle, Mu'cem'ul-Müellifîn 12/232-233; Hayruddin Zirikli, el-Alâm, 117-118 den ilâvelerle.

E — DUÂ

Artık bu uzunca GİRİŞ'e son verip sözlerimizi bitiriyor, müellif Muslim'in «MUKADDİME» sinden başlayarak Sahîh'in muhtevasının tercemesine giriyoruz. Bu muhteva, Hâtemu'l-Enbiya Muhammed Mustafâ (S) in buyurdukları, teşvik ettikleri, yahud yaptığı işler olmak üzere merfu' olarak muttasıl senedlerle rivayet edilmiş kıymetli hadîslerdir. Hak Taâlâ:

«.. وما آتاكم الرسول فخذوه وما نهاكم عنه فانتهوا ...

: PEYGAMBER SİZE NE VERDİ İSE, ONU ALIN, SİZE NE YASAK ETTİ İSE ONDAN DA SAKININ...» (el-Haşr: 7),

«لقد كان لكم في رسول الله اسوة حسنة» : AND OLSUN Kİ ALLAH'IN ELÇİSİNDE SİZİN İÇİN ÇOK GÜZEL BİR ÖRNEK VARDIR...» buyurmuştur (el-Ahzâb: 21);

Rasûlullah (S) de:

«وقد تركت فيكم ما لن تضلوا بعده ان اعتصمتم به : كتاب الله وسنة رسوله

: BEN SİZE KENDİSİNE SIKICA SARILDIĞINIZ TAKDİRDE ONDAN SONRA ASLA SAPITMAYACAĞINIZ (iki) ŞEYİ BIRAKTIM: ALLAH'IN KİTABI ve RASÛLÜ'NÜN SÜNNETİ» buyurdu (Muslim, Haccu'n-Nebiyy).

HADÎS'İN ÖNEMİ bölümünde (ez-Zümer: 17-18) işaret edilen *en güzel sözler* hiç şüphesiz işte bunlardır.

* * *

Bu tercemenin naçiz mütercim için ve bunu okuyan müslimanlar için daima akıp duracak ve hiç kesilmiyecek bir hayır ve sevap kaynağı olmasını Hak Taâlâ'dan niyaz eylerim. Ayrıca iyi bir maksadla bunu okuyup tedkîk etmek isteyenlere de rağbetler, kolaylıklar ve faydalar temennî ederim.

: BEN GÜCÜMÜN YETTİĞİ KADAR ISLAHDAN BAŞKA BİR ŞEY ARZU ETMEM. BENİM MUVAFFAKİYETİM ANCAK ALLAH YARDI-

MI İLEDİR. BEN YALNIZ O'NA GÜVENİP DAYANDIM VE YALNIZ O'NA DÖNERİM (Hûd: 88).

.. ان اريد الا الاصلاح ما استطعت وما توفيقى الا بالله عليه توكلت واليه انيب

ALLAH'IM! GÜNAHIMI, BİLGİSİZLİĞİMİ, HER İŞİMDE İSRAFIMI VE BENDEN DAHA İYİ BİLDİĞİN BÜTÜN KUSURLARIMI AFVEYLE!

ALLAH'IM! CİDDÎ VE GAYRI CİDDÎ NE SÖYLEDİMSE, KASITLI VE KASITSIZ NE İŞLEDİMSE AFVEYLE! İTİRAF EDERİM Kİ BUNLARIN HEPSİ BENDE VARDIR (Buhârî, Deavât, Kavlu'n-Nebiyy: Allahammeğfirlî...; Muslim, Zikr ve'd-Duâ, et-Teavvuz min Şerri mâ amile ve min şerri mâ lem ya'mel) [53].

اللهم اغفرلى خطيئتى وجهلى و اسرافى فى امرى له

وما انت اعلم به منى

اللهم اغفرلى هزلى وجدى وخطئى وعمدى

وكل ذلك عندى

——oOo——

53. Bu, Rasûlullah (S)in kendi şahsında Ümmetine ta'lim buyurduğu duâlardan biridir. Hiç şüphesiz kendisi dâimâ İlâhî vahye ma'kes olduğu için burada zikredilen günah ve kusurlardan tamamiyle beri'dir. Biz bunu kendi nefsimizin bir itirafı ve istiğfarı olarak buraya koymuş bulunuyoruz.

F — İÇİNDEKİLER

(Takdîm ve Giriş'e âid)

KONULAR — SAHİFELER

——oOo——

الجامع الصحيح

للإمام أبي الحسين مسلم بن الحجاج القشيري النيسابوري

Ebu'l-Hüseyin Müslimu'bnu'l-Haccâc
el-Kuşeyrî en-Niysâbûrî
(206-261)

SAHÎH-İ MUSLİM
VE
TERCEMESİ

CİLD: 1

Mütercim :
MEHMED SOFUOĞLU
İst. Yüksek İslâm Enstitüsü Öğretim Üyesi

İRFAN
YAYIMCILIK ve TİCARET
Silivri Kapı Cad. Özgünay Pasajı altı
Kocamustafapaşa-İstanbul

مقدمة

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ . وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ . وَصَلَّى اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ وَعَلَى جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ . أَمَّا بَعْدُ . فَإِنَّكَ ، يَرْحَمُكَ اللهُ بِتَوْفِيقِ خَالِقِكَ ، ذَكَرْتَ أَنَّكَ هَمَمْتَ بِالْفَحْصِ عَنْ تَعَرُّفِ جُمْلَةِ الْأَخْبَارِ الْمَأْثُورَةِ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فِي سُنَنِ الدِّينِ وَأَحْكَامِهِ . وَمَا كَانَ مِنْهَا فِي الثَّوَابِ وَالْعِقَابِ ، وَالتَّرْغِيبِ وَالتَّرْهِيبِ ، وَغَيْرِ ذٰلِكَ مِنْ صُنُوفِ الْأَشْيَاءِ . بِالْأَسَانِيدِ الَّتِي بِهَا نُقِلَتْ ، وَتَدَاوَلَهَا أَهْلُ الْعِلْمِ فِيمَا بَيْنَهُمْ . فَأَرَدْتَ ، أَرْشَدَكَ اللهُ ، أَنْ تُوَقَّفَ عَلَى جُمْلَتِهَا مُؤَلَّفَةً مُحْصَاةً . وَسَأَلْتَنِي أَنْ أُلَخِّصَهَا لَكَ فِي التَّأْلِيفِ بِلَا تَكْرَارٍ يَكْثُرُ . فَإِنَّ ذٰلِكَ ، زَعَمْتَ ، مِمَّا يَشْغَلُكَ عَمَّا لَهُ قَصَدْتَ . مِنَ التَّفَهُّمِ فِيهَا ، وَالِاسْتِنْبَاطِ مِنْهَا . وَلِلَّذِي سَأَلْتَ ، أَكْرَمَكَ اللهُ ، حِينَ رَجَعْتُ إِلَى تَدَبُّرِهِ ، وَمَا تَؤُولُ بِهِ الْحَالُ إِنْ شَاءَ اللهُ ، عَاقِبَةٌ مَحْمُودَةٌ ، وَمَنْفَعَةٌ مَوْجُودَةٌ وَظَنَنْتُ ، حِينَ سَأَلْتَنِي تَجَشُّمَ ذٰلِكَ ، أَنْ لَوْ عُزِمَ لِي عَلَيْهِ ، وَقُضِيَ لِي تَمَامُهُ ، كَانَ أَوَّلُ مَنْ يُصِيبُهُ نَفْعُ ذٰلِكَ إِيَّايَ خَاصَّةً ، قَبْلَ غَيْرِي مِنَ النَّاسِ . لِأَسْبَابٍ كَثِيرَةٍ يَطُولُ بِذِكْرِهَا الْوَصْفُ . إِلَّا أَنَّ جُمْلَةَ ذٰلِكَ ، أَنَّ ضَبْطَ الْقَلِيلِ مِنْ هٰذَا الشَّأْنِ وَإِتْقَانَهُ ، أَيْسَرُ عَلَى الْمَرْءِ مِنْ مُعَالَجَةِ الْكَثِيرِ مِنْهُ . وَلَا سِيَّمَا عِنْدَ مَنْ لَا تَمْيِيزَ عِنْدَهُ مِنَ الْعَوَامِّ . إِلَّا بِأَنْ يُوَقِّفَهُ عَلَى التَّمْيِيزِ غَيْرُهُ . فَإِذَا كَانَ الْأَمْرُ فِي هٰذَا كَمَا وَصَفْنَا فَالْقَصْدُ مِنْهُ إِلَى الصَّحِيحِ الْقَلِيلِ ، أَوْلَى بِهِمْ مِنَ ازْدِيَادِ السَّقِيمِ . وَإِنَّمَا يُرْجَى بَعْضُ الْمَنْفَعَةِ فِي الِاسْتِكْثَارِ مِنْ هٰذَا الشَّأْنِ ، وَجَمْعِ الْمُكَرَّرَاتِ مِنْهُ ، لِخَاصَّةٍ مِنَ النَّاسِ . مِمَّنْ رُزِقَ فِيهِ بَعْضَ التَّيَقُّظِ ، وَالْمَعْرِفَةِ بِأَسْبَابِهِ وَعِلَلِهِ . فَذٰلِكَ إِنْ شَاءَ اللهُ ، يَهْجُمُ بِمَا أُوتِيَ مِنْ ذٰلِكَ عَلَى الْفَائِدَةِ فِي الِاسْتِكْثَارِ مِنْ جَمْعِهِ فَأَمَّا عَوَامُّ النَّاسِ الَّذِينَ هُمْ بِخِلَافِ مَعَانِي الْخَاصِّ ، مِنْ أَهْلِ التَّيَقُّظِ وَالْمَعْرِفَةِ ، فَلَا مَعْنَى لَهُمْ فِي طَلَبِ الْكَثِيرِ ، وَقَدْ عَجَزُوا عَنْ مَعْرِفَةِ الْقَلِيلِ

ثُمَّ إِنَّا، إِنْ شَاءَ اللهُ، مُبْتَدِئُونَ فِي تَخْرِيجِ مَاسَأَلْتَ وَتَأْلِيفِهِ، عَلَى شَرِيطَةٍ سَوْفَ أَذْكُرُهَا لَكَ. وَهُوَ إِنَّا نَعْمِدُ إِلَى جُمْلَةِ مَا أُسْنِدَ مِنَ الأَخْبَارِ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَنَقْسِمُهَا عَلَى ثَلَاثَةِ أَقْسَامٍ. وَثَلَاثِ طَبَقَاتٍ مِنَ النَّاسِ. عَلَى غَيْرِ تَكْرَارٍ. إِلَّا أَنْ يَأْتِيَ مَوْضِعٌ لَا يُسْتَغْنَى فِيهِ عَنْ تَرْدَادِ حَدِيثٍ فِيهِ زِيَادَةُ مَعْنًى، أَوْ إِسْنَادٌ يَقَعُ إِلَى جَنْبِ إِسْنَادٍ، لِعِلَّةٍ تَكُونُ هُنَاكَ. لِأَنَّ الْمَعْنَى الزَّائِدَ فِي الْحَدِيثِ، الْمُحْتَاجَ إِلَيْهِ، يَقُومُ مَقَامَ حَدِيثٍ تَامٍّ. فَلَا بُدَّ مِنْ إِعَادَةِ الْحَدِيثِ الَّذِي فِيهِ مَا وَصَفْنَا مِنَ الزِّيَادَةِ. أَوْ أَنْ يُفَصَّلَ ذَلِكَ الْمَعْنَى مِنْ جُمْلَةِ الْحَدِيثِ عَلَى اخْتِصَارِهِ إِذَا أَمْكَنَ. وَلَكِنْ تَفْصِيلُهُ رُبَّمَا عَسُرَ مِنْ جُمْلَتِهِ. فَإِعَادَتُهُ بِهَيْئَتِهِ، إِذَا ضَاقَ ذَلِكَ، أَسْلَمُ.

فَأَمَّا مَا وَجَدْنَا بُدًّا مِنْ إِعَادَتِهِ بِجُمْلَتِهِ، مِنْ غَيْرِ حَاجَةٍ مِنَّا إِلَيْهِ، فَلَا نَتَوَلَّى فِعْلَهُ إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى

فَأَمَّا الْقِسْمُ الْأَوَّلُ، فَإِنَّا نَتَوَخَّى أَنْ نُقَدِّمَ الْأَخْبَارَ الَّتِي هِيَ أَسْلَمُ مِنَ الْعُيُوبِ مِنْ غَيْرِهَا وَأَنْقَى مِنْ أَنْ يَكُونَ نَاقِلُوهَا أَهْلَ اسْتِقَامَةٍ فِي الْحَدِيثِ، وَإِتْقَانٍ لِمَا نَقَلُوا. لَمْ يُوجَدْ فِي رِوَايَتِهِمِ اخْتِلَافٌ شَدِيدٌ. وَلَا تَخْلِيطٌ فَاحِشٌ. كَمَا قَدْ عُثِرَ فِيهِ عَلَى كَثِيرٍ مِنَ الْمُحَدِّثِينَ. وَبَانَ ذَلِكَ فِي حَدِيثِهِمْ.

فَإِذَا نَحْنُ تَقَصَّيْنَا أَخْبَارَ هَذَا الصِّنْفِ مِنَ النَّاسِ، أَتْبَعْنَاهَا أَخْبَارًا يَقَعُ فِي أَسَانِيدِهَا بَعْضُ مَنْ لَيْسَ بِالْمَوْصُوفِ بِالْحِفْظِ وَالْإِتْقَانِ. كَالصِّنْفِ الْمُقَدَّمِ قَبْلَهُمْ. عَلَى أَنَّهُمْ، وَإِنْ كَانُوا فِيمَا وَصَفْنَا دُونَهُمْ، فَإِنَّ إِسْمَ السَّتْرِ وَالصِّدْقِ وَتَعَاطِي الْعِلْمِ يَشْمَلُهُمْ. كَعَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، وَيَزِيدَ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، وَلَيْثِ ابْنِ أَبِي سُلَيْمٍ، وَأَضْرَابِهِمْ، مِنْ حُمَّالِ الآثَارِ وَنُقَّالِ الْأَخْبَارِ.

فَهُمْ وَإِنْ كَانُوا بِمَا وَصَفْنَا مِنَ الْعِلْمِ وَالسَّتْرِ عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ مَعْرُوفِينَ، فَغَيْرُهُمْ مِنْ أَقْرَانِهِمْ مِمَّنْ عِنْدَهُمْ مَا ذَكَرْنَا مِنَ الْإِتْقَانِ وَالِاسْتِقَامَةِ فِي الرِّوَايَةِ يَفْضُلُونَهُمْ فِي الْحَالِ وَالْمَرْتَبَةِ. لِأَنَّ هَذَا عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ دَرَجَةٌ رَفِيعَةٌ وَخَصْلَةٌ سَنِيَّةٌ.

أَلَا تَرَى أَنَّكَ إِذَا وَازَنْتَ. هَؤُلَاءِ الثَّلَاثَةَ الَّذِينَ سَمَّيْنَاهُمْ، عَطَاءً وَيَزِيدَ وَلَيْثًا، بِمَنْصُورِ بْنِ الْمُعْتَمِرِ وَسُلَيْمَانَ الْأَعْمَشِ وَإِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، فِي إِتْقَانِ الْحَدِيثِ وَالِاسْتِقَامَةِ فِيهِ، وَجَدْتَهُمْ مُبَايِنِينَ لَهُمْ. لَا يُدَانُونَهُمْ لَا شَكَّ عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ بِالْحَدِيثِ فِي ذَلِكَ. لِلَّذِي اسْتَفَاضَ عِنْدَهُمْ مِنْ صِحَّةِ حِفْظِ مَنْصُورٍ وَالْأَعْمَشِ وَإِسْمَاعِيلَ. وَإِتْقَانِهِمْ لِحَدِيثِهِمْ: وَأَنَّهُمْ لَمْ يَعْرِفُوا مِثْلَ ذَلِكَ مِنْ عَطَاءٍ وَيَزِيدَ وَلَيْثٍ.

وَفِي مِثْلِ مَجْرَى هٰؤُلَاءِ إِذَا وَازَنْتَ بَيْنَ الْأَقْرَانِ، كَابْنِ عَوْنٍ وَأَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ، مَعَ عَوْفِ بْنِ أَبِي جَمِيلَةَ وَأَشْعَثَ الْحُمْرَانِيِّ وَهُمَا صَاحِبَا الْحَسَنِ وَابْنِ سِيرِينَ. كَمَا أَنَّ ابْنَ عَوْنٍ وَأَيُّوبَ صَاحِبَاهُمَا. إِلَّا أَنَّ الْبَوْنَ بَيْنَهُمَا وَبَيْنَ هٰذَيْنِ بَعِيدٌ فِي كَمَالِ الْفَضْلِ وَصِحَّةِ النَّقْلِ. وَإِنْ كَانَ عَوْفٌ وَأَشْعَثُ غَيْرَ مَدْفُوعَيْنِ عَنْ صِدْقٍ وَأَمَانَةٍ عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ. وَلٰكِنَّ الْحَالَ مَا وَصَفْنَا مِنَ الْمَنْزِلَةِ عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ.

وَإِنَّمَا مَثَّلْنَا هٰؤُلَاءِ فِي التَّسْمِيَةِ، لِيَكُونَ تَمْثِيلُهُمْ سِمَةً يَصْدُرُ عَنْ فَهْمِهَا مَنْ غَبِيَ عَلَيْهِ طَرِيقُ أَهْلِ الْعِلْمِ فِي تَرْتِيبِ أَهْلِهِ فِيهِ. فَلَا يُقَصَّرُ بِالرَّجُلِ الْعَالِي الْقَدْرِ عَنْ دَرَجَتِهِ. وَلَا يُرْفَعُ مُتَّضِعُ الْقَدْرِ فِي الْعِلْمِ فَوْقَ مَنْزِلَتِهِ. وَيُعْطَى كُلُّ ذِي حَقٍّ فِيهِ حَقَّهُ. وَيُنَزَّلُ مَنْزِلَتَهُ.

وَقَدْ ذُكِرَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالَى عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ أَنْ نُنَزِّلَ النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ. مَعَ مَا نَطَقَ بِهِ الْقُرْآنُ مِنْ قَوْلِ اللّٰهِ تَعَالَى: وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ.

فَعَلَى نَحْوِ مَا ذَكَرْنَا مِنَ الْوُجُوهِ، نُؤَلِّفُ مَا سَأَلْتَ مِنَ الْأَخْبَارِ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ

فَأَمَّا مَا كَانَ مِنْهَا عَنْ قَوْمٍ هُمْ عِنْدَ أَهْلِ الْحَدِيثِ مُتَّهَمُونَ. أَوْ عِنْدَ الْأَكْثَرِ مِنْهُمْ. فَلَسْنَا نَتَشَاغَلُ بِتَخْرِيجِ حَدِيثِهِمْ. كَعَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مِسْوَرٍ أَبِي جَعْفَرٍ الْمَدَائِنِيِّ، وَعَمْرِو بْنِ خَالِدٍ، وَعَبْدِ الْقُدُّوسِ الشَّامِيِّ، وَمُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ الْمَصْلُوبِ، وَغِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، وَسُلَيْمَانَ بْنِ عَمْرٍو أَبِي دَاوُدَ النَّخَعِيِّ، وَأَشْبَاهِهِمْ مِمَّنِ اتُّهِمَ بِوَضْعِ الْأَحَادِيثِ وَتَوْلِيدِ الْأَخْبَارِ.

وَكَذٰلِكَ، مَنِ الْغَالِبُ عَلَى حَدِيثِهِ الْمُنْكَرُ أَوِ الْغَلَطُ، أَمْسَكْنَا أَيْضًا عَنْ حَدِيثِهِمْ.

وَعَلَامَةُ الْمُنْكَرِ فِي حَدِيثِ الْمُحَدِّثِ، إِذَا مَا عُرِضَتْ رِوَايَتُهُ لِلْحَدِيثِ عَلَى رِوَايَةِ غَيْرِهِ مِنْ أَهْلِ الْحِفْظِ وَالرِّضَا، خَالَفَتْ رِوَايَتُهُ رِوَايَتَهُمْ أَوْ لَمْ تَكَدْ تُوَافِقُهَا. فَإِذَا كَانَ الْأَغْلَبُ مِنْ حَدِيثِهِ كَذٰلِكَ، كَانَ مَهْجُورَ الْحَدِيثِ، غَيْرَ مَقْبُولِهِ وَلَا مُسْتَعْمَلِهِ.

فَمِنْ هٰذَا الضَّرْبِ مِنَ الْمُحَدِّثِينَ عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ مُحَرَّرٍ، وَيَحْيَى بْنُ أَبِي أُنَيْسَةَ، وَالْجَرَّاحُ بْنُ الْمِنْهَالِ أَبُو الْعَطُوفِ، وَعَبَّادُ بْنُ كَثِيرٍ، وَحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ ضُمَيْرَةَ، وَعُمَرُ بْنُ صُهْبَانَ. وَمَنْ نَحَا نَحْوَهُمْ فِي رِوَايَةِ الْمُنْكَرِ مِنَ الْحَدِيثِ: فَلَسْنَا نُعَرِّجُ عَلَى حَدِيثِهِمْ. وَلَا نَتَشَاغَلُ بِهِ.

لِأَنَّ حُكْمَ أَهْلِ الْعِلْمِ، وَالَّذِي نَعْرِفُ مِنْ مَذْهَبِهِمْ فِي قَبُولِ مَا يَتَفَرَّدُ بِهِ الْمُحَدِّثُ مِنَ الْحَدِيثِ، أَنْ يَكُونَ قَدْ شَارَكَ الثِّقَاتِ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ وَالْحِفْظِ فِي بَعْضِ مَا رَوَوْا. وَأَمْعَنَ فِي ذٰلِكَ عَلَى الْمُوَافَقَةِ لَهُمْ.

فَإِذَا وُجِدَ كَذَٰلِكَ، ثُمَّ زَادَ بَعْدَ ذَٰلِكَ شَيْئًا لَيْسَ عِنْدَ أَصْحَابِهِ، قُبِلَتْ زِيَادَتُهُ

فَأَمَّا مَنْ تَرَاهُ يَعْمِدُ لِمِثْلِ الزُّهْرِيِّ فِي جَلَالَتِهِ وَكَثْرَةِ أَصْحَابِهِ الْحُفَّاظِ الْمُتْقِنِينَ لِحَدِيثِهِ وَحَدِيثِ غَيْرِهِ، أَوْ لِمِثْلِ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، وَحَدِيثُهُمَا عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ مَبْسُوطٌ مُشْتَرَكٌ قَدْ نَقَلَ أَصْحَابُهُمَا عَنْهُمَا حَدِيثَهُمَا عَلَى الِاتِّفَاقِ مِنْهُمْ فِي أَكْثَرِهِ. فَيَرْوِي عَنْهُمَا أَوْ عَنْ أَحَدِهِمَا الْعَدَدَ مِنَ الْحَدِيثِ، مِمَّا لَا يَعْرِفُهُ أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِهِمَا، وَلَيْسَ مِمَّنْ قَدْ شَارَكَهُمْ فِي الصَّحِيحِ مِمَّا عِنْدَهُمْ، فَغَيْرُ جَائِزٍ قَبُولُ حَدِيثِ هَٰذَا الضَّرْبِ مِنَ النَّاسِ. وَاللَّهُ أَعْلَمُ.

قَدْ شَرَحْنَا مِنْ مَذْهَبِ الْحَدِيثِ وَأَهْلِهِ بَعْضَ مَا يَتَوَجَّهُ بِهِ مَنْ أَرَادَ سَبِيلَ الْقَوْمِ وَوُفِّقَ لَهَا. وَسَنَزِيدُ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى، شَرْحًا وَإِيضَاحًا فِي مَوَاضِعَ مِنَ الْكِتَابِ. عِنْدَ ذِكْرِ الْأَخْبَارِ الْمُعَلَّلَةِ. إِذَا أَتَيْنَا عَلَيْهَا فِي الْأَمَاكِنِ الَّتِي يَلِيقُ بِهَا الشَّرْحُ وَالْإِيضَاحُ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى.

وَبَعْدُ، يَرْحَمُكَ اللَّهُ، فَلَوْلَا الَّذِي رَأَيْنَا مِنْ سُوءِ صَنِيعِ كَثِيرٍ مِمَّنْ نَصَبَ نَفْسَهُ مُحَدِّثًا، فِيمَا يَلْزَمُهُمْ مِنْ طَرْحِ الْأَحَادِيثِ الضَّعِيفَةِ، وَالرِّوَايَاتِ الْمُنْكَرَةِ، وَتَرْكِهِمُ الِاقْتِصَارَ عَلَى الْأَحَادِيثِ الصَّحِيحَةِ الْمَشْهُورَةِ، مِمَّا نَقَلَهُ الثِّقَاتُ الْمَعْرُوفُونَ بِالصِّدْقِ وَالْأَمَانَةِ بَعْدَ مَعْرِفَتِهِمْ وَإِقْرَارِهِمْ بِأَلْسِنَتِهِمْ، أَنَّ كَثِيرًا مِمَّا يَقْذِفُونَ بِهِ إِلَى الْأَغْبِيَاءِ مِنَ النَّاسِ هُوَ مُسْتَنْكَرٌ، وَمَنْقُولٌ عَنْ قَوْمٍ غَيْرِ مَرْضِيِّينَ، مِمَّنْ ذَمَّ الرِّوَايَةَ عَنْهُمْ أَئِمَّةُ أَهْلِ الْحَدِيثِ. مِثْلُ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، وَشُعْبَةَ بْنِ الْحَجَّاجِ، وَسُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ، وَيَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْقَطَّانِ، وَعَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ مَهْدِيٍّ، وَغَيْرِهِمْ مِنَ الْأَئِمَّةِ ـ لَمَا سَهُلَ عَلَيْنَا الِانْتِصَابُ لِمَا سَأَلْتَ مِنَ التَّمْيِيزِ وَالتَّحْصِيلِ.

وَلَكِنْ مِنْ أَجْلِ مَا أَعْلَمْنَاكَ مِنْ نَشْرِ الْقَوْمِ الْأَخْبَارَ الْمُنْكَرَةَ، بِالْأَسَانِيدِ الضِّعَافِ الْمَجْهُولَةِ، وَقَذْفِهِمْ بِهَا إِلَى الْعَوَامِّ الَّذِينَ لَا يَعْرِفُونَ عُيُوبَهَا، خَفَّ عَلَى قُلُوبِنَا إِجَابَتُكَ إِلَى مَا سَأَلْتَ.



(١) باب وجوب الرواية عن الثقات وترك الكذابين، والتحذير من الكذب على رسول الله صلى الله عليه وسلم

وَاعْلَمْ، وَفَّقَكَ اللَّهُ تَعَالَى، أَنَّ الْوَاجِبَ عَلَى كُلِّ أَحَدٍ عَرَفَ التَّمْيِيزَ بَيْنَ صَحِيحِ الرِّوَايَاتِ وَسَقِيمِهَا. وَثِقَاتِ النَّاقِلِينَ لَهَا، مِنَ الْمُتَّهَمِينَ. أَنْ لَا يَرْوِيَ مِنْهَا إِلَّا مَا عَرَفَ صِحَّةَ مَخَارِجِهِ. وَالسِّتَارَةَ فِي نَاقِلِيهِ. وَأَنْ يَتَّقِيَ مِنْهَا مَا كَانَ مِنْهَا عَنْ أَهْلِ التُّهَمِ وَالْمُعَانِدِينَ. مِنْ أَهْلِ الْبِدَعِ.

وَالدَّلِيلُ عَلَى أَنَّ الَّذِى قُلْنَا مِنْ هٰـذَا هُوَ اللَّازِمُ دُونَ مَا خَالَفَهُ ـ قَوْلُ اللهِ جَلَّ ذِكْرُهُ : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ . وَقَالَ جَلَّ ثَنَاؤُهُ : مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ . وَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ : وَأَشْهِدُوا ذَوَىْ عَدْلٍ مِنْـكُمْ . فَدَلَّ بِمَا ذَكَرْنَا مِنْ هٰذِهِ الآيِ ـ أَنَّ خَبَرَ الْفَاسِقِ سَاقِطٌ غَيْرُ مَقْبُولٍ ، وَأَنَّ شَهَادَةَ غَيْرِ الْعَدْلِ مَرْدُودَةٌ . وَالْخَبَرُ ، وَإِنْ فَارَقَ مَعْنَاهُ مَعْنَى الشَّهَادَةِ فِي بَعْضِ الْوُجُوهِ ، فَقَدْ يَجْتَمِعَانِ فِي أَعْظَمِ مَعَانِيهِمَا إِذْ كَانَ خَبَرُ الْفَاسِقِ غَيْرَ مَقْبُولٍ عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ ـ كَمَا أَنَّ شَهَادَتَهُ مَرْدُودَةٌ عِنْدَ جَمِيعِهِمْ . وَدَلَّتِ السُّنَّةُ عَلَى نَفْيِ رِوَايَةِ الْمُنْكَرِ مِنَ الأَخْبَارِ . كَنَحْوِ دَلَالَةِ الْقُرْآنِ عَلَى نَفْيِ خَبَرِ الْفَاسِقِ . وَهُوَ الأَثَرُ الْمَشْهُورُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ « مَنْ حَدَّثَ عَنِّي بِحَدِيثٍ يُرَى أَنَّهُ كَذِبٌ فَهُوَ أَحَدُ الْـكَاذِبِينَ »

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَـدَّثَنَا وَكِيعٌ ، عَنْ شُعْبَةَ ، عَنِ الْحَـكَمِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدَبٍ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ أَيْضًا . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ، عَنْ شُعْبَةَ وَسُفْيَانَ ، عَنْ حَبِيبٍ ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ أَبِي شَبِيبٍ ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ ؛ قَالَا : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ذٰلِكَ .

* * *

(٢) باب تغليظ الكذب على رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم

١ – (١) وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَـةَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ ، عَنْ شُعْبَةَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَـدَّثَنَا شُعْبَةُ ، عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيًّا رضي الله عنه يَخْطُبُ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تَـكْذِبُوا عَلَيَّ فَإِنَّهُ مَنْ يَكْذِبْ عَلَيَّ يَلِجِ النَّارَ »

* * *

٢ – (٢) وحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ ، يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : إِنَّهُ لَيَمْنَعُنِي أَنْ أُحَدِّثَـكُمْ حَدِيثًا كَثِيرًا ـ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ تَعَمَّدَ عَلَيَّ كَذِبًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ » .

* * *

٣ – (٣) وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْغُبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ ، عَنْ أَبِي حَصِينٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ » .

* * *

٤ – (٤) وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُبَيْدٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ رَبِيعَةَ ؛

قَالَ : أَتَيْتُ الْمَسْجِدَ . وَالْمُغِيرَةُ أَمِيرُ الْكُوفَةِ قَالَ فَقَالَ الْمُغِيرَةُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « إِنَّ كَذِبًا عَلَيَّ لَيْسَ كَكَذِبٍ عَلَى أَحَدٍ . فَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ » .

وحدثني عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ قَيْسٍ الْأَسَدِيُّ ، عَنْ عَلِيِّ ابْنِ رَبِيعَةَ الْأَسَدِيِّ ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ وَلَمْ يَذْكُرْ « إِنَّ كَذِبًا عَلَيَّ لَيْسَ كَكَذِبٍ عَلَى أَحَدٍ » .

***

(٣) باب النهي عن الحديث بكل ما سمع

٥ — (٥) وحدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ ابْنُ مَهْدِيٍّ . قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « كَفَى بِالْمَرْءِ كَذِبًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ » .

وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَفْصٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ ذٰلِكَ .

وحدثنا يَحْيَىٰ بْنُ يَحْيَىٰ . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ ؛ قَالَ . قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ : بِحَسْبِ الْمَرْءِ مِنَ الْكَذِبِ أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ .

وحدثني أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ قَالَ : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ ؛ قَالَ : قَالَ لِي مَالِكٌ : اعْلَمْ أَنَّهُ لَيْسَ يَسْلَمُ رَجُلٌ حَدَّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ . وَلَا يَكُونُ إِمَامًا أَبَدًا ، وَهُوَ يُحَدِّثُ بِكُلِّ مَا سَمِعَ .

حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ . قَالَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ، عَنْ أَبِي إِسْحٰقَ ، عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَ : بِحَسْبِ الْمَرْءِ مِنَ الْكَذِبِ أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ .

وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ بْنَ مَهْدِيٍّ يَقُولُ : لَا يَكُونُ الرَّجُلُ إِمَامًا يُقْتَدَى بِهِ حَتَّى يُمْسِكَ عَنْ بَعْضِ مَا سَمِعَ .

وحدثنا يَحْيَىٰ بْنُ يَحْيَىٰ أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ مُقَدَّمٍ ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ حُسَيْنٍ ؛ قَالَ : سَأَلَنِي إِيَاسُ ابْنُ مُعَاوِيَةَ فَقَالَ : إِنِّي أَرَاكَ قَدْ كَلِفْتَ بِعِلْمِ الْقُرْآنِ . فَاقْرَأْ عَلَيَّ سُورَةً . وَفَسِّرْ حَتَّى أَنْظُرَ فِيمَا عَلِمْتَ .

قَالَ فَفَعَلْتُ . فَقَالَ لِيَ : احْفَظْ عَلَيَّ مَا أَقُولُ لَكَ . إِيَّاكَ وَالشَّنَاعَةَ فِي الْحَدِيثِ . فَإِنَّهُ قَلَّمَا حَمَلَهَا أَحَدٌ إِلَّا ذَلَّ فِي نَفْسِهِ . وَكُذِّبَ فِي حَدِيثِهِ .

وحدثني أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ قَالَ : مَا أَنْتَ بِمُحَدِّثٍ قَوْمًا حَدِيثًا لَا تَبْلُغُهُ عُقُولُهُمْ ، إِلَّا كَانَ لِبَعْضِهِمْ فِتْنَةً .



(٤) باب النهى عن الرواية عن الضعفاء والاحتياط فى تحملها

٦ — (٦) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ . قَالَ : حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ . قَالَ : حَدَّثَنِي أَبُو هَانِئٍ ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ مُسْلِمِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « سَيَكُونُ فِي آخِرِ أُمَّتِي أُنَاسٌ يُحَدِّثُونَكُمْ مَا لَمْ تَسْمَعُوا أَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ . فَإِيَّاكُمْ وَإِيَّاهُمْ » .



٧ — (٧) وحدثني حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ حَرْمَلَةَ بْنِ عِمْرَانَ التُّجِيبِيُّ . قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . قَالَ : حَدَّثَنِي أَبُو شُرَيْحٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ شَرَاحِيلَ بْنَ يَزِيدَ يَقُولُ : أَخْبَرَنِي مُسْلِمُ بْنُ يَسَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « يَكُونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ دَجَّالُونَ كَذَّابُونَ . يَأْتُونَكُمْ مِنَ الْأَحَادِيثِ بِمَا لَمْ تَسْمَعُوا أَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ . فَإِيَّاكُمْ وَإِيَّاهُمْ . لَا يُضِلُّونَكُمْ وَلَا يَفْتِنُونَكُمْ » .

وحدثني أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ ، عَنِ الْمُسَيَّبِ بْنِ رَافِعٍ ، عَنْ عَامِرِ ابْنِ عَبَدَةَ ؛ قَالَ : قَالَ عَبْدُ اللهِ : إِنَّ الشَّيْطَانَ لَيَتَمَثَّلُ فِي صُورَةِ الرَّجُلِ . فَيَأْتِي الْقَوْمَ فَيُحَدِّثُهُمْ بِالْحَدِيثِ مِنَ الْكَذِبِ . فَيَتَفَرَّقُونَ . فَيَقُولُ الرَّجُلُ مِنْهُمْ : سَمِعْتُ رَجُلًا أَعْرِفُ وَجْهَهُ ، وَلَا أَدْرِي مَا اسْمُهُ ، يُحَدِّثُ .

وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ ؛ قَالَ : إِنَّ فِي الْبَحْرِ شَيَاطِينَ مَسْجُونَةً أَوْثَقَهَا سُلَيْمَانُ . يُوشِكُ أَنْ تَخْرُجَ فَتَقْرَأَ عَلَى النَّاسِ قُرْآنًا .

وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَسَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْعَثِيُّ جَمِيعًا ، عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ . قَالَ سَعِيدٌ : أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ هِشَامِ بْنِ حُجَيْرٍ ، عَنْ طَاوُسٍ ؛ قَالَ : جَاءَ هَٰذَا إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ (يَعْنِي بُشَيْرَ بْنَ كَعْبٍ) فَجَعَلَ يُحَدِّثُهُ .

فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ : عُدْ لِحَدِيثِ كَذَا وَكَذَا . فَعَادَ لَهُ . ثُمَّ حَدَّثَهُ . فَقَالَ لَهُ : عُدْ لِحَدِيثِ كَذَا وَكَذَا. فَعَادَ لَهُ . فَقَالَ لَهُ : مَا أَدْرِى، أَعَرَفْتَ حَدِيثِي كُلَّهُ وَأَنْكَرْتَ هٰذَا؟ أَمْ أَنْكَرْتَ حَدِيثِي كُلَّهُ وَعَرَفْتَ هٰذَا؟ فَقَالَ لَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ : إِنَّا كُنَّا نُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ إِذْ لَمْ يَكُنْ يُكْذَبُ عَلَيْهِ . فَلَمَّا رَكِبَ النَّاسُ الصَّعْبَ وَالذَّلُولَ ، تَرَكْنَا الْحَدِيثَ عَنْهُ .

وحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : إِنَّمَا كُنَّا نَحْفَظُ الْحَدِيثَ وَالْحَدِيثُ يُحْفَظُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَأَمَّا إِذْ رَكِبْتُمْ كُلَّ صَعْبٍ وَذَلُولٍ ، فَهَيْهَاتَ .

وحَدَّثَنِي أَبُو أَيُّوبَ سُلَيْمَانُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ الْغَيْلَانِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ ، يَعْنِي الْعَقَدِيَّ . حَدَّثَنَا رَبَاحٌ ، عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ؛ قَالَ : جَاءَ بُشَيْرٌ الْعَدَوِيُّ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ . فَجَعَلَ يُحَدِّثُ وَيَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَجَعَلَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَا يَأْذَنُ لِحَدِيثِهِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِ . فَقَالَ : يَا ابْنَ عَبَّاسٍ ! مَالِي لَا أَرَاكَ تَسْمَعُ لِحَدِيثِي؟ أُحَدِّثُكَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَلَا تَسْمَعُ . فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : إِنَّا كُنَّا مَرَّةً إِذَا سَمِعْنَا رَجُلًا يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ابْتَدَرَتْهُ أَبْصَارُنَا . وَأَصْغَيْنَا إِلَيْهِ بِآذَانِنَا . فَلَمَّا رَكِبَ النَّاسُ الصَّعْبَ وَالذَّلُولَ ، لَمْ نَأْخُذْ مِنَ النَّاسِ إِلَّا مَا نَعْرِفُ .

حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ عَمْرٍو الضَّبِّيُّ حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ عُمَرَ ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ ؛ قَالَ : كَتَبْتُ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ أَسْأَلُهُ أَنْ يَكْتُبَ لِي كِتَابًا وَيُخْفِي عَنِّي . فَقَالَ : وَلَدٌ نَاصِحٌ . أَنَا أَخْتَارُ لَهُ الْأُمُورَ اخْتِيَارًا وَأُخْفِي عَنْهُ . قَالَ فَدَعَا بِقَضَاءِ عَلِيٍّ . فَجَعَلَ يَكْتُبُ مِنْهُ أَشْيَاءَ . وَيَمُرُّ بِهِ الشَّيْءُ فَيَقُولُ : وَاللهِ مَا قَضَى بِهٰذَا عَلِيٌّ . إِلَّا أَنْ يَكُونَ ضَلَّ .

حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حُجَيْرٍ، عَنْ طَاوُسٍ ؛ قَالَ: أُتِيَ ابْنُ عَبَّاسٍ بِكِتَابٍ فِيهِ قَضَاءُ عَلِيٍّ رضي الله عنه فَمَحَاهُ . إِلَّا قَدْرَ . وَأَشَارَ سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ بِذِرَاعِهِ .

حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ . حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي إِسْحٰقَ ؛ قَالَ : لَمَّا أَحْدَثُوا تِلْكَ الْأَشْيَاءَ بَعْدَ عَلِيٍّ رضي الله عنه ؛ قَالَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ عَلِيٍّ : قَاتَلَهُمُ اللهُ أَيَّ عِلْمٍ أَفْسَدُوا .

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ ، يَعْنِي ابْنَ عَيَّاشٍ . قَالَ : سَمِعْتُ الْمُغِيرَةَ يَقُولُ : لَمْ يَكُنْ

يصدق على علي رضي الله عنه في الحديث عنه، إلا من أصحاب عبد الله بن مسعود.



(٥) باب بيان أن الإسناد من الدين. وأن الرواية لا تكون إلا عن الثقات. وأن جرح الرواة بما هو فيهم جائز، بل واجب وأنه ليس من الغيبة المحرمة، بل من الذب عن الشريعة المكرمة

حدثنا حسن بن الربيع. حدثنا حماد بن زيد، عن أيوب وهشام، عن محمد. وحدثنا فضيل، عن هشام. قال وحدثنا مخلد بن حسين، عن هشام، عن محمد بن سيرين؛ قال: إن هذا العلم دين فانظروا عمن تأخذون دينكم.

حدثنا أبو جعفر محمد بن الصباح. حدثنا إسماعيل بن زكرياء، عن عاصم الأحول، عن ابن سيرين؛ قال: لم يكونوا يسألون عن الإسناد. فلما وقعت الفتنة، قالوا: سموا لنا رجالكم. فينظر إلى أهل السنة فيؤخذ حديثهم. وينظر إلى أهل البدع فلا يؤخذ حديثهم.

حدثنا إسحق بن إبراهيم الحنظلي. أخبرنا عيسى، وهو ابن يونس. حدثنا الأوزاعي، عن سليمان ابن موسى؛ قال: لقيت طاوسا فقلت: حدثني فلان كيت وكيت. قال: إن كان صاحبك مليا فخذ عنه.

وحدثنا عبد الله بن عبد الرحمن الدارمي. أخبرنا مروان، يعني ابن محمد الدمشقي. حدثنا سعيد ابن عبد العزيز، عن سليمان بن موسى؛ قال قلت لطاوس: إن فلانا حدثني بكذا وكذا. قال: إن كان صاحبك مليا فخذ عنه.

حدثنا نصر بن علي الجهضمي. حدثنا الأصمعي، عن ابن أبي الزناد، عن أبيه؛ قال: أدركت بالمدينة مائة كلهم مأمون. ما يؤخذ عنهم الحديث. يقال: ليس من أهله.

حدثنا محمد بن أبي عمر المكي. حدثنا سفيان. ح وحدثني أبو بكر بن خلاد الباهلي. واللفظ له قال: سمعت سفيان بن عيينة، عن مسعر. قال: سمعت سعد بن إبراهيم يقول: لا يحدث عن رسول الله ﷺ إلا الثقات.

وحدثني محمد بن عبد الله بن قهزاذ. من أهل مرو. قال: سمعت عبدان بن عثمان يقول: سمعت عبد الله بن المبارك يقول: الإسناد من الدين. ولولا الإسناد لقال من شاء ما شاء.

وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ : حَدَّثَنِي الْعَبَّاسُ بْنُ أَبِي رِزْمَةَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ يَقُولُ : بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْقَوَائِمُ . يَعْنِي الإِسْنَادَ .

وَقَالَ مُحَمَّدٌ : سَمِعْتُ أَبَا إِسْحٰقَ إِبْرَاهِيمَ بْنَ عِيسٰى الطَّالَقَانِيَّ ؛ قَالَ : قُلْتُ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ الْمُبَارَكِ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ! الْحَدِيثُ الَّذِي جَاءَ « إِنَّ مِنَ الْبِرِّ بَعْدَ الْبِرِّ ، أَنْ تُصَلِّيَ لِأَبَوَيْكَ مَعَ صَلَاتِكَ ، وَتَصُومَ لَهُمَا مَعَ صَوْمِكَ » قَالَ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ : يَا أَبَا إِسْحٰقَ عَمَّنْ هٰذَا ؟ قَالَ قُلْتُ لَهُ : هٰذَا مِنْ حَدِيثِ شِهَابِ ابْنِ خِرَاشٍ . فَقَالَ : ثِقَةٌ . عَمَّنْ ؟ قَالَ قُلْتُ : عَنِ الْحَجَّاجِ بْنِ دِينَارٍ . قَالَ : ثِقَةٌ . عَمَّنْ ؟ قَالَ قُلْتُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . قَالَ : يَا أَبَا إِسْحٰقَ ! إِنَّ بَيْنَ الْحَجَّاجِ بْنِ دِينَارٍ وَبَيْنَ النَّبِيِّ ﷺ مَفَاوِزَ ، تَنْقَطِعُ فِيهَا أَعْنَاقُ الْمَطِيِّ ، وَلٰكِنْ لَيْسَ فِي الصَّدَقَةِ اخْتِلَافٌ .

وَقَالَ مُحَمَّدٌ : سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ شَقِيقٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ الْمُبَارَكِ يَقُولُ عَلَى رُؤُسِ النَّاسِ : دَعُوا حَدِيثَ عَمْرِو بْنِ ثَابِتٍ فَإِنَّهُ كَانَ يَسُبُّ السَّلَفَ .

وحدثني أَبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ بْنِ أَبِي النَّضْرِ . قَالَ : حَدَّثَنِي أَبُو النَّضْرِ هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ . حَدَّثَنَا أَبُو عَقِيلٍ صَاحِبُ بُهَيَّةَ . قَالَ : كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ الْقَاسِمِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ وَيَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ . فَقَالَ يَحْيَى لِلْقَاسِمِ : يَا أَبَا مُحَمَّدٍ ! إِنَّهُ قَبِيحٌ عَلَى مِثْلِكَ ، عَظِيمٌ أَنْ تُسْأَلَ عَنْ شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ هٰذَا الدِّينِ ، فَلَا يُوجَدَ عِنْدَكَ مِنْهُ عِلْمٌ . وَلَا فَرَجٌ . أَوْ عِلْمٌ وَلَا مَخْرَجٌ . فَقَالَ لَهُ الْقَاسِمُ : وَعَمَّ ذَاكَ ؟ قَالَ : لِأَنَّكَ ابْنُ إِمَامَيْ هُدًى . ابْنُ أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ . قَالَ يَقُولُ لَهُ الْقَاسِمُ : أَقْبَحُ مِنْ ذَاكَ عِنْدَ مَنْ عَقَلَ عَنِ اللهِ ، أَنْ أَقُولَ بِغَيْرِ عِلْمٍ . أَوْ آخُذَ عَنْ غَيْرِ ثِقَةٍ . قَالَ فَسَكَتَ فَمَا أَجَابَهُ .

وحدثني بِشْرُ بْنُ الْحَكَمِ الْعَبْدِيُّ . قَالَ : سَمِعْتُ سُفْيَانَ بْنَ عُيَيْنَةَ يَقُولُ : أَخْبَرُونِي عَنْ أَبِي عَقِيلٍ صَاحِبِ بُهَيَّةَ أَنَّ أَبْنَاءً لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ سَأَلُوهُ عَنْ شَيْءٍ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ فِيهِ عِلْمٌ . فَقَالَ لَهُ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ : وَاللهِ إِنِّي لَأُعْظِمُ أَنْ يَكُونَ مِثْلُكَ ، وَأَنْتَ ابْنُ إِمَامَيِ الْهُدَى . يَعْنِي عُمَرَ وَابْنَ عُمَرَ . تُسْأَلُ عَنْ أَمْرٍ لَيْسَ عِنْدَكَ فِيهِ عِلْمٌ . فَقَالَ : أَعْظَمُ مِنْ ذٰلِكَ ، وَاللهِ ، عِنْدَ اللهِ ، وَعِنْدَ مَنْ عَقَلَ عَنِ اللهِ ، أَنْ أَقُولَ بِغَيْرِ عِلْمٍ . أَوْ أُخْبِرَ عَنْ غَيْرِ ثِقَةٍ . قَالَ وَشَهِدَهُمَا أَبُو عَقِيلٍ يَحْيَى بْنُ الْمُتَوَكِّلِ حِينَ قَالَا ذٰلِكَ .

وحدثنا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ ، أَبُو حَفْصٍ . قَالَ : سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ . قَالَ : سَأَلْتُ سُفْيَانَ الثَّوْرِيَّ وَشُعْبَةَ وَمَالِكًا وَابْنَ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الرَّجُلِ لَا يَكُونُ ثَبْتًا فِي الْحَدِيثِ . فَيَأْتِينِي الرَّجُلُ فَيَسْأَلُنِي عَنْهُ .

قَالُوا : أَخْبِرْ عَنْهُ أَنَّهُ لَيْسَ بِثَبْتٍ .

وحدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَ سَمِعْتُ النَّضْرَ يَقُولُ : سُئِلَ ابْنُ عَوْنٍ عَنْ حَدِيثٍ لِشَهْرٍ وَهُوَ قَائِمٌ عَلَى أُسْكُفَّةِ الْبَابِ . فَقَالَ : إِنَّ شَهْرًا تَرَكُوهُ . إِنَّ شَهْرًا تَرَكُوهُ .

قَالَ مُسْلِمٌ رَحِمَهُ اللهُ : يَقُولُ : أَخَذَتْهُ أَلْسِنَةُ النَّاسِ . تَكَلَّمُوا فِيهِ .

وحدثني حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا شَبَابَةُ . قَالَ : قَالَ شُعْبَةُ : وَقَدْ لَقِيتُ شَهْرًا فَلَمْ أَعْتَدَّ بِهِ .

وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ قُهْزَاذَ ، مِنْ أَهْلِ مَرْوَ . قَالَ : أَخْبَرَنِي عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنِ بْنِ وَاقِدٍ . قَالَ : قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ : قُلْتُ لِسُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ : إِنَّ عَبَّادَ بْنَ كَثِيرٍ مَنْ تَعْرِفُ حَالَهُ . وَإِذَا حَدَّثَ جَاءَ بِأَمْرٍ عَظِيمٍ . فَتَرَى أَنْ أَقُولَ لِلنَّاسِ : لَا تَأْخُذُوا عَنْهُ ؟ قَالَ سُفْيَانُ : بَلَى . قَالَ عَبْدُ اللهِ : فَكُنْتُ ، إِذَا كُنْتُ فِي مَجْلِسٍ ذُكِرَ فِيهِ عَبَّادٌ ، أَثْنَيْتُ عَلَيْهِ فِي دِينِهِ ، وَأَقُولُ : لَا تَأْخُذُوا عَنْهُ .

وَقَالَ مُحَمَّدٌ : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُثْمَانَ . قَالَ ، قَالَ أَبِي ، قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ : انْتَهَيْتُ إِلَى شُعْبَةَ فَقَالَ : هٰذَا عَبَّادُ بْنُ كَثِيرٍ فَاحْذَرُوهُ .

وحدثني الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ قَالَ : سَأَلْتُ مُعَلَّى الرَّازِيَّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعِيدٍ ، الَّذِي رَوَى عَنْهُ عَبَّادٌ . فَأَخْبَرَنِي عَنْ عِيسَى بْنِ يُونُسَ ؛ قَالَ : كُنْتُ عَلَى بَابِهِ وَسُفْيَانُ عِنْدَهُ . فَلَمَّا خَرَجَ سَأَلْتُهُ عَنْهُ ، فَأَخْبَرَنِي أَنَّهُ كَذَّابٌ .

وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَتَّابٍ . قَالَ : حَدَّثَنِي عَفَّانُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْقَطَّانِ ، عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : لَمْ نَرَ الصَّالِحِينَ فِي شَيْءٍ أَكْذَبَ مِنْهُمْ فِي الْحَدِيثِ .

قَالَ ابْنُ أَبِي عَتَّابٍ : فَلَقِيتُ أَنَا مُحَمَّدَ بْنَ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْقَطَّانِ . فَسَأَلْتُهُ عَنْهُ فَقَالَ عَنْ أَبِيهِ : لَمْ تَرَ أَهْلَ الْخَيْرِ فِي شَيْءٍ ، أَكْذَبَ مِنْهُمْ فِي الْحَدِيثِ .

قَالَ مُسْلِمٌ : يَقُولُ : يَجْرِي الْكَذِبُ عَلَى لِسَانِهِمْ وَلَا يَتَعَمَّدُونَ الْكَذِبَ .

حدثني الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هٰرُونَ . قَالَ : أَخْبَرَنِي خَلِيفَةُ بْنُ مُوسَى . قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى غَالِبِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ . فَجَعَلَ يُمْلِي عَلَيَّ : حَدَّثَنِي مَكْحُولٌ . حَدَّثَنِي مَكْحُولٌ . فَأَخَذَهُ الْبَوْلُ فَقَامَ . فَنَظَرْتُ فِي الْكُرَّاسَةِ فَإِذَا فِيهَا حَدَّثَنِي أَبَانٌ ، عَنْ أَنَسٍ ، وَأَبَانٌ عَنْ فُلَانٍ ، فَتَرَكْتُهُ وَقُمْتُ .

قَالَ : وَسَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيَّ يَقُولُ : رَأَيْتُ فِي كِتَابِ عَفَّانَ حَدِيثَ هِشَامٍ أَبِي الْمِقْدَامِ ،

حَدِيثَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ . قَالَ هِشَامٌ : حَدَّثَنِي رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ يَحْيَى بْنُ فُلَانٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ ، قَالَ قُلْتُ لِعَفَّانَ: إِنَّهُمْ يَقُولُونَ: هِشَامٌ سَمِعَهُ مِنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ. فَقَالَ: إِنَّمَا ابْتُلِيَ مِنْ قِبَلِ هٰذَا الْحَدِيثِ. كَانَ يَقُولُ : حَدَّثَنِي يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدٍ . ثُمَّ ادَّعَى ، بَعْدُ ، أَنَّهُ سَمِعَهُ مِنْ مُحَمَّدٍ .

حدثني مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ قُهْزَاذَ . قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُثْمَانَ بْنِ جَبَلَةَ يَقُولُ: قُلْتُ لِعَبْدِ اللهِ ابْنِ الْمُبَارَكِ : مَنْ هٰذَا الرَّجُلُ الَّذِي رَوَيْتَ عَنْهُ حَدِيثَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو « يَوْمُ الْفِطْرِ يَوْمُ الْجَوَائِزِ » قَالَ : سُلَيْمَانُ بْنُ الْحَجَّاجِ . انْظُرْ مَا وَضَعْتَ فِي يَدِكَ مِنْهُ .

قَالَ: ابْنُ قُهْزَاذَ . وَسَمِعْتُ وَهْبَ بْنَ زَمْعَةَ يَذْكُرُ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ . قَالَ : قَالَ عَبْدُ اللهِ ، يَعْنِي ابْنَ الْمُبَارَكِ : رَأَيْتُ رَوْحَ بْنَ غُطَيْفٍ ، صَاحِبَ الدَّمِ قَدْرِ الدِّرْهَمِ ، وَجَلَسْتُ إِلَيْهِ مَجْلِسًا . فَجَعَلْتُ أَسْتَحْيِي مِنْ أَصْحَابِي أَنْ يَرَوْنِي جَالِسًا مَعَهُ . كُرْهَ حَدِيثِهِ .

حدثني ابْنُ قُهْزَاذَ . قَالَ : سَمِعْتُ وَهْبًا يَقُولُ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنِ ابْنِ الْمُبَارَكِ ؛ قَالَ : بَقِيَّةُ صَدُوقُ اللِّسَانِ . وَلٰكِنَّهُ يَأْخُذُ عَمَّنْ أَقْبَلَ وَأَدْبَرَ .

حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ ، عَنْ مُغِيرَةَ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ؛ قَالَ : حَدَّثَنِي الْحَارِثُ الْأَعْوَرُ الْهَمْدَانِيُّ ، وَكَانَ كَذَّابًا .

حدثنا أَبُو عَامِرٍ ، عَبْدُ اللهِ بْنُ بَرَّادٍ الْأَشْعَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ مُفَضَّلٍ ، عَنْ مُغِيرَةَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ يَقُولُ : حَدَّثَنِي الْحَارِثُ الْأَعْوَرُ ، وَهُوَ يَشْهَدُ أَنَّهُ أَحَدُ الْكَاذِبِينَ .

حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ ، عَنْ مُغِيرَةَ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ؛ قَالَ : قَالَ عَلْقَمَةُ : قَرَأْتُ الْقُرْآنَ فِي سَنَتَيْنِ . فَقَالَ الْحَارِثُ: الْقُرْآنُ هَيِّنٌ . الْوَحْيُ أَشَدُّ .

وحدثني حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا أَحْمَدُ ، يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زَائِدَةُ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ؛ أَنَّ الْحَارِثَ قَالَ : تَعَلَّمْتُ الْقُرْآنَ فِي ثَلَاثِ سِنِينَ وَالْوَحْيَ فِي سَنَتَيْنِ . أَوْ قَالَ : الْوَحْيَ فِي ثَلَاثِ سِنِينَ . وَالْقُرْآنَ فِي سَنَتَيْنِ .

وحدثني حَجَّاجٌ . قَالَ: حَدَّثَنِي أَحْمَدُ ، وَهُوَ ابْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زَائِدَةُ ، عَنْ مَنْصُورٍ وَالْمُغِيرَةِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ؛ أَنَّ الْحَارِثَ اتُّهِمَ .

وحدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ ، عَنْ حَمْزَةَ الزَّيَّاتِ . قَالَ : سَمِعَ مُرَّةُ الْهَمْدَانِيُّ

مِنَ الْحَارِثِ شَيْئًا . فَقَالَ لَهُ : اقْعُدْ بِالْبَابِ . قَالَ ، فَدَخَلَ مُرَّةُ وَأَخَذَ سَيْفَهُ . قَالَ ، وَأَحَسَّ الْحَارِثُ بِالشَّرِّ ، فَذَهَبَ .

وحَدّثني عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ ، يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنِ ابْنِ عَوْنٍ ؛ قَالَ : قَالَ لَنَا إِبْرَاهِيمُ : إِيَّاكُمْ وَالْمُغِيرَةَ بْنَ سَعِيدٍ ، وَأَبَا عَبْدِ الرَّحِيمِ . فَإِنَّهُمَا كَذَّابَانِ .

حدّثنا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ ، وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا عَاصِمٌ . قَالَ : كُنَّا نَأْتِي أَبَا عَبْدِ الرَّحْمٰنِ السُّلَمِيَّ وَنَحْنُ غِلْمَةٌ أَيْفَاعٌ . فَكَانَ يَقُولُ لَنَا : لَا تُجَالِسُوا الْقُصَّاصَ غَيْرَ أَبِي الْأَحْوَصِ . وَإِيَّاكُمْ وَشَقِيقًا . قَالَ وَكَانَ شَقِيقٌ هٰذَا يَرَى رَأْيَ الْخَوَارِجِ . وَلَيْسَ بِأَبِي وَائِلٍ .

حدّثنا أَبُو غَسَّانَ ، مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو الرَّازِيُّ . قَالَ: سَمِعْتُ جَرِيرًا يَقُولُ: لَقِيتُ جَابِرَ بْنَ يَزِيدَ الْجُعْفِيَّ . فَلَمْ أَكْتُبْ عَنْهُ . كَانَ يُؤْمِنُ بِالرَّجْعَةِ .

حدّثنا الْحَسَنُ الْحُلْوَانِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَىٰ بْنُ آدَمَ . حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ . قَالَ : حَدَّثَنَا جَابِرُ بْنُ يَزِيدَ ، قَبْلَ أَنْ يُحْدِثَ مَا أَحْدَثَ .

وحدّثني سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ . حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . قَالَ : كَانَ النَّاسُ يَحْمِلُونَ عَنْ جَابِرٍ قَبْلَ أَنْ يُظْهِرَ مَا أَظْهَرَ . فَلَمَّا أَظْهَرَ مَا أَظْهَرَ اتَّهَمَهُ النَّاسُ فِي حَدِيثِهِ . وَتَرَكَهُ بَعْضُ النَّاسِ . فَقِيلَ لَهُ : وَمَا أَظْهَرَ ؟ قَالَ : الْإِيمَانَ بِالرَّجْعَةِ .

وحدّثنا حَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَىٰ الْحِمَّانِيُّ . حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ وَأَخُوهُ ؛ أَنَّهُمَا سَمِعَا الْجَرَّاحَ بْنَ مَلِيحٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ جَابِرًا يَقُولُ : عِنْدِي سَبْعُونَ أَلْفَ حَدِيثٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، كُلُّهَا .

وحدّثني حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . قَالَ ، سَمِعْتُ زُهَيْرًا يَقُولُ : قَالَ جَابِرٌ : أَوْ سَمِعْتُ جَابِرًا يَقُولُ : إِنَّ عِنْدِي لَخَمْسِينَ أَلْفَ حَدِيثٍ . مَا حَدَّثْتُ مِنْهَا بِشَيْءٍ . قَالَ ثُمَّ حَدَّثَ يَوْمًا بِحَدِيثٍ فَقَالَ : هٰذَا مِنَ الْخَمْسِينَ أَلْفًا .

وحدّثني إِبْرَاهِيمُ بْنُ خَالِدٍ الْيَشْكُرِيُّ . قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْوَلِيدِ يَقُولُ: سَمِعْتُ سَلَّامَ بْنَ أَبِي مُطِيعٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ جَابِرًا الْجُعْفِيَّ يَقُولُ : عِنْدِي خَمْسُونَ أَلْفَ حَدِيثٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

وحدّثني سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ . حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . قَالَ: سَمِعْتُ رَجُلًا سَأَلَ جَابِرًا عَنْ قَوْلِهِ

عَزَّ وَجَلَّ : فَلَنْ أَبْرَحَ الأَرْضَ حَتَّى يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ . فَقَالَ جَابِرٌ : لَمْ يَجِيءْ تَأْوِيلُ هٰذِهِ . قَالَ سُفْيَانُ : وَكَذَبَ فَقُلْنَا لِسُفْيَانَ : وَمَا أَرَادَ بِهٰذَا ؟ فَقَالَ : إِنَّ الرَّافِضَةَ تَقُولُ : إِنَّ عَلِيًّا فِي السَّحَابِ . فَلَا نَخْرُجُ مَعَ مَنْ خَرَجَ مِنْ وَلَدِهِ ، حَتَّى يُنَادِيَ مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ . يُرِيدُ عَلِيًّا أَنَّهُ يُنَادِي اخْرُجُوا مَعَ فُلَانٍ . يَقُولُ جَابِرٌ : فَذَا تَأْوِيلُ هٰذِهِ الآيَةِ . وَكَذَبَ . كَانَتْ فِي إِخْوَةِ يُوسُفَ ﷺ.

وحَدَّثَنِي سَلَمَةُ . حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرًا يُحَدِّثُ بِنَحْوٍ مِنْ ثَلَاثِينَ أَلْفَ حَدِيثٍ : مَا أَسْتَحِلُّ أَنْ أَذْكُرَ مِنْهَا شَيْئًا ، وَأَنَّ لِي كَذَا وَكَذَا .

قَالَ مُسْلِمٌ : وَسَمِعْتُ أَبَا غَسَّانَ ، مُحَمَّدَ بْنَ عَمْرٍو الرَّازِيَّ . قَالَ : سَأَلْتُ جَرِيرَ بْنَ عَبْدِ الْحَمِيدِ . فَقُلْتُ : الْحَارِثُ بْنُ حَصِيرَةَ لَقِيتَهُ ؟ قَالَ : نَعَمْ . شَيْخٌ طَوِيلُ السُّكُوتِ . يُصِرُّ عَلَى أَمْرٍ عَظِيمٍ .

حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ . قَالَ : حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ . قَالَ: ذَكَرَ أَيُّوبُ رَجُلًا يَوْمًا . فَقَالَ : لَمْ يَكُنْ بِمُسْتَقِيمِ اللِّسَانِ . وَذَكَرَ آخَرَ فَقَالَ : هُوَ يَزِيدُ فِي الرَّقْمِ .

حَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ . قَالَ : قَالَ أَيُّوبُ : إِنَّ لِي جَارًا . ثُمَّ ذَكَرَ مِنْ فَضْلِهِ . وَلَوْ شَهِدَ عِنْدِي عَلَى تَمْرَتَيْنِ مَا رَأَيْتُ شَهَادَتَهُ جَائِزَةً .

وحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . قَالَ : قَالَ مَعْمَرٌ : مَا رَأَيْتُ أَيُّوبَ اغْتَابَ أَحَدًا قَطُّ إِلَّا عَبْدَ الْكَرِيمِ . يَعْنِي أَبَا أُمَيَّةَ . فَإِنَّهُ ذَكَرَهُ فَقَالَ: رَحِمَهُ اللَّهُ . كَانَ غَيْرَ ثِقَةٍ. لَقَدْ سَأَلَنِي عَنْ حَدِيثٍ لِعِكْرِمَةَ . ثُمَّ قَالَ : سَمِعْتُ عِكْرِمَةَ .

حَدَّثَنِي الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ . حَدَّثَنَا هَمَّامٌ . قَالَ : قَدِمَ عَلَيْنَا أَبُو دَاوُدَ الأَعْمَى . فَجَعَلَ يَقُولُ: حَدَّثَنَا الْبَرَاءُ . قَالَ : وَحَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ . فَذَكَرْنَا ذٰلِكَ لِقَتَادَةَ . فَقَالَ : كَذَبَ. مَا سَمِعَ مِنْهُمْ . إِنَّمَا كَانَ ذٰلِكَ سَائِلًا . يَتَكَفَّفُ النَّاسَ . زَمَنَ طَاعُونِ الْجَارِفِ .

وحَدَّثَنِي حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ . قَالَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هٰرُونَ . أَخْبَرَنَا هَمَّامٌ . قَالَ : دَخَلَ أَبُو دَاوُدَ الأَعْمَى عَلَى قَتَادَةَ . فَلَمَّا قَامَ قَالُوا : إِنَّ هٰذَا يَزْعُمُ أَنَّهُ لَقِيَ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ بَدْرِيًّا . فَقَالَ قَتَادَةُ : هٰذَا كَانَ سَائِلًا قَبْلَ الْجَارِفِ . لَا يَعْرِضُ فِي شَيْءٍ مِنْ هٰذَا وَلَا يَتَكَلَّمُ فِيهِ . فَوَاللَّهِ مَا حَدَّثَنَا الْحَسَنُ عَنْ بَدْرِيٍّ مُشَافَهَةً . وَلَا حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ عَنْ بَدْرِيٍّ مُشَافَهَةً ، إِلَّا عَنْ سَعْدِ بْنِ مَالِكٍ .

حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ ، عَنْ رَقَبَةَ ؛ أَنَّ أَبَا جَعْفَرٍ الْهَاشِمِيَّ الْمَدَنِيَّ كَانَ يَضَعُ

أَحَادِيثَ كَلَامَ حَقٍّ . وَلَيْسَتْ مِنْ أَحَادِيثِ النَّبِيِّ ﷺ . وَكَانَ يَرْوِيهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

حدثنا الْحَسَنُ الْحُلْوَانِيُّ . قَالَ: حَدَّثَنَا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ . قَالَ أَبُو إِسْحَاقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ . وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ حَدَّثَنَا نُعَيْمُ بْنُ حَمَّادٍ . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ ، عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ ؛ قَالَ : كَانَ عَمْرُو بْنُ عُبَيْدٍ يَكْذِبُ فِي الْحَدِيثِ .

حدثني عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ ، أَبُو حَفْصٍ . قَالَ سَمِعْتُ مُعَاذَ بْنَ مُعَاذٍ يَقُولُ : قُلْتُ لِعَوْفِ بْنِ أَبِي جَمِيلَةَ : إِنَّ عَمْرَو بْنَ عُبَيْدٍ حَدَّثَنَا عَنِ الْحَسَنِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السِّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا » قَالَ : كَذَبَ ، وَاللهِ ! عَمْرٌو . وَلٰكِنَّهُ أَرَادَ أَنْ يَحُوزَهَا إِلَى قَوْلِهِ الْخَبِيثِ

وحدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ: كَانَ رَجُلٌ قَدْ لَزِمَ أَيُّوبَ وَسَمِعَ مِنْهُ . فَفَقَدَهُ أَيُّوبُ . فَقَالُوا : يَا أَبَا بَكْرٍ إِنَّهُ قَدْ لَزِمَ عَمْرَو بْنَ عُبَيْدٍ . قَالَ حَمَّادٌ : فَبَيْنَا أَنَا يَوْمًا مَعَ أَيُّوبَ وَقَدْ بَكَّرْنَا إِلَى السُّوقِ . فَاسْتَقْبَلَهُ الرَّجُلُ . فَسَلَّمَ عَلَيْهِ أَيُّوبُ وَسَأَلَهُ ثُمَّ قَالَ لَهُ أَيُّوبُ : بَلَغَنِي أَنَّكَ لَزِمْتَ ذَاكَ الرَّجُلَ قَالَ حَمَّادٌ : سَمَّاهُ، يَعْنِي عَمْرًا . قَالَ : نَعَمْ . يَا أَبَا بَكْرٍ إِنَّهُ يَجِيئُنَا بِأَشْيَاءَ غَرَائِبَ . قَالَ يَقُولُ لَهُ أَيُّوبُ : إِنَّمَا نَفِرُّ أَوْ نَفْرَقُ مِنْ تِلْكَ الْغَرَائِبِ

وحدثني حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ زَيْدٍ، يَعْنِي حَمَّادًا . قَالَ قِيلَ لِأَيُّوبَ : إِنَّ عَمْرَو بْنَ عُبَيْدٍ رَوَى عَنِ الْحَسَنِ قَالَ : لَا يُجْلَدُ السَّكْرَانُ مِنَ النَّبِيذِ . فَقَالَ : كَذَبَ . أَنَا سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ : يُجْلَدُ السَّكْرَانُ مِنَ النَّبِيذِ .

وحدثني حَجَّاجٌ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ : سَمِعْتُ سَلَّامَ بْنَ أَبِي مُطِيعٍ يَقُولُ : بَلَغَ أَيُّوبَ أَنِّي آتِي عَمْرًا فَأَقْبَلَ عَلَيَّ يَوْمًا فَقَالَ : أَرَأَيْتَ رَجُلًا لَا تَأْمَنُهُ عَلَى دِينِهِ ، كَيْفَ تَأْمَنُهُ عَلَى الْحَدِيثِ ؟

وحدثني سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ . حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا مُوسَى يَقُولُ : حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عُبَيْدٍ قَبْلَ أَنْ يُحْدِثَ

حدثني عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ : كَتَبْتُ إِلَى شُعْبَةَ أَسْأَلُهُ عَنْ أَبِي شَيْبَةَ قَاضِي وَاسِطٍ . فَكَتَبَ إِلَيَّ : لَا تَكْتُبْ عَنْهُ شَيْئًا . وَمَزِّقْ كِتَابِي

وحدثنا الْحُلْوَانِيُّ قَالَ : سَمِعْتُ عَفَّانَ قَالَ : حَدَّثْتُ حَمَّادَ بْنَ سَلَمَةَ عَنْ صَالِحٍ الْمُرِّيِّ بِحَدِيثٍ عَنْ ثَابِتٍ . فَقَالَ : كَذَبَ . وَحَدَّثْتُ هَمَّامًا عَنْ صَالِحٍ الْمُرِّيِّ بِحَدِيثٍ ، فَقَالَ : كَذَبَ .

وحدثنا محمود بن غيلان . حدثنا أبو داود . قال: قال لي شعبة : ائت جرير بن حازم فقل له : لا يحل لك أن تروى عن الحسن بن عمارة. فإنه يكذب . قال أبو داود : قلت لشعبة : وكيف ذاك؟ فقال : حدثنا عن الحكم بأشياء لم أجد لها أصلا . قال قلت له : بأى شيء؟ قال قلت للحكم أصلى النبي ﷺ على قتلى أحد؟ فقال : لم يصل عليهم . فقال الحسن بن عمارة عن الحكم عن مقسم عن ابن عباس ؛ إن النبي ﷺ صلى عليهم ودفنهم . قلت للحكم : ماتقول في أولاد الزنا؟ قال : يصلى عليهم . قلت : من حديث من يروى؟ قال : يروى عن الحسن البصرى . فقال الحسن بن عمارة . حدثنا الحكم عن يحيى بن الجزار عن علي .

وحدثنا الحسن الحلوانى . قال : سمعت يزيد بن هرون ، وذكر زياد بن ميمون ، فقال : حلفت ألا أروى عنه شيئا . ولا عن خالد بن محدوج . وقال : لقيت زياد بن ميمون . فسألته عن حديث فحدثني به عن بكر المزنى . ثم عدت إليه فحدثنى به عن مورق . ثم عدت إليه فحدثنى به عن الحسن . وكان ينسبهما إلى الكذب .

قال الحلوانى : سمعت عبد الصمد ، وذكرت عنده زياد بن ميمون ، فنسبه إلى الكذب .

وحدثنا محمود بن غيلان . قال قلت لأبي داود الطيالسى : قد أكثرت عن عباد بن منصور. فمالك لم تسمع منه حديث العطارة الذى روى لنا النضر بن شميل ؟ قال لى : اسكت . فأنا لقيت زياد ابن ميمون، وعبد الرحمن بن مهدى . فسألناه فقلنا له : هذه الأحاديث التى ترويها عن أنس؟ فقال أرأيتما رجلا يذنب فيتوب أليس يتوب الله عليه ؟ قال قلنا : نعم . قال : ما سمعت من أنس ، من ذا قليلا ولا كثيرا . إن كان لا يعلم الناس فأنتما لا تعلمان أنى لم ألق أنسا

قال أبو داود : فبلغنا ، بعد، أنه يروى . فأتيناه أنا وعبد الرحمن فقال : أتوب . ثم كان ، بعد ، يحدث . فتركناه .

حدثنا حسن الحلوانى قال : سمعت شبابة . قال : كان عبد القدوس يحدثنا فيقول : سويد ابن عقلة . قال شبابة : وسمعت عبد القدوس يقول : نهى رسول الله ﷺ أن يتخذ الروح عرضا . قال فقيل له : أى شيء هذا؟ قال : يعنى تتخذ كوة فى حائط ليدخل عليه الروح .

قال مسلم : وسمعت عبيد الله بن عمر القواريرى يقول : سمعت حماد بن زيد يقول لرجل ،

بَعْدَ مَا جَلَسَ مَهْدِيُّ بْنُ هِلَالٍ بِأَيَّامٍ : مَا هَـٰذِهِ الْعَيْنُ الْمَالِحَةُ الَّتِي نَبَعَتْ قِبَلَكُمْ ؟ قَالَ : نَعَمْ . يَا أَبَا إِسْمَاعِيلَ

وحدثنا الْحَسَنُ الْحُلْوَانِيُّ . قَالَ : سَمِعْتُ عَفَّانَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَوَانَةَ قَالَ : مَا بَلَغَنِي عَنِ الْحَسَنِ حَدِيثٌ ، إِلَّا أَتَيْتُ بِهِ أَبَانَ بْنَ أَبِي عَيَّاشٍ ، فَقَرَأَهُ عَلَيَّ .

وحدثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَا ، وَحَمْزَةُ الزَّيَّاتُ مِنْ أَبَانَ بْنِ أَبِي عَيَّاشٍ نَحْوًا مِنْ أَلْفِ حَدِيثٍ .

قَالَ عَلِيٌّ : فَلَقِيتُ حَمْزَةَ فَأَخْبَرَنِي أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ فِي الْمَنَامِ . فَعَرَضَ عَلَيْهِ مَا سَمِعَ مِنْ أَبَانَ . فَمَا عَرَفَ مِنْهَا إِلَّا شَيْئًا يَسِيرًا . خَمْسَةً أَوْ سِتَّةً .

حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ عَدِيٍّ . قَالَ قَالَ لِي أَبُو إِسْحٰقَ الْفَزَارِيُّ : اكْتُبْ عَنْ بَقِيَّةَ مَارَوَى عَنِ الْمَعْرُوفِينَ . وَلَا تَكْتُبْ عَنْهُ مَارَوَى عَنْ غَيْرِ الْمَعْرُوفِينَ وَلَا تَكْتُبْ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَيَّاشٍ مَا رَوَى عَنِ الْمَعْرُوفِينَ ، وَلَا عَنْ غَيْرِهِمْ .

وحدثنا إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . قَالَ : سَمِعْتُ بَعْضَ أَصْحَابِ عَبْدِ اللهِ قَالَ : قَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ : نِعْمَ الرَّجُلُ بَقِيَّةُ . لَوْلَا أَنَّهُ كَانَ يَكْنِي الْأَسَامِيَ وَيُسَمِّي الْكُنَى . كَانَ دَهْرًا يُحَدِّثُنَا عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْوُحَاظِيِّ . فَنَظَرْنَا فَإِذَا هُوَ عَبْدُ الْقُدُّوسِ .

وحدثني أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْدِيُّ . قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّزَّاقِ يَقُولُ : مَارَأَيْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ يُفْصِحُ بِقَوْلِهِ : كَذَّابٌ إِلَّا لِعَبْدِ الْقُدُّوسِ . فَإِنِّي سَمِعْتُهُ يَقُولُ لَهُ : كَذَّابٌ .

وحدثني عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الدَّارِمِيُّ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا نُعَيْمٍ . وَذَكَرَ الْمُعَلَّى بْنَ عُرْفَانَ . فَقَالَ : قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو وَائِلٍ قَالَ : خَرَجَ عَلَيْنَا ابْنُ مَسْعُودٍ بِصِفِّينَ . فَقَالَ أَبُو نُعَيْمٍ : أَتُرَاهُ بُعِثَ بَعْدَ الْمَوْتِ ؟ .

حدثني عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ وَحَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ ، كِلَاهُمَا عَنْ عَفَّانَ بْنِ مُسْلِمٍ . قَالَ : كُنَّا عِنْدَ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عُلَيَّةَ . فَحَدَّثَ رَجُلٌ عَنْ رَجُلٍ . فَقُلْتُ إِنَّ هٰذَا لَيْسَ بِثَبْتٍ . قَالَ فَقَالَ الرَّجُلُ : اغْتَبْتَهُ . قَالَ إِسْمَاعِيلُ : مَااغْتَابَهُ . وَلٰكِنَّهُ حَكَمَ : أَنَّهُ لَيْسَ بِثَبْتٍ .

وحدّثنا أبُو جَعْفَرٍ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ . قَالَ : سَأَلْتُ مَالِكَ بْنَ أَنَسٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الَّذِي يَرْوِي عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ؟ فَقَالَ : لَيْسَ بِثِقَةٍ . وَسَأَلْتُهُ عَنْ صَالِحٍ مَوْلَى التَّوْأَمَةِ ؟ فَقَالَ : لَيْسَ بِثِقَةٍ . وَسَأَلْتُهُ عَنْ أَبِي الْحُوَيْرِثِ ؟ فَقَالَ : لَيْسَ بِثِقَةٍ . وَسَأَلْتُهُ عَنْ شُعْبَةَ الَّذِي رَوَى عَنْهُ ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ ؟ فَقَالَ : لَيْسَ بِثِقَةٍ . وَسَأَلْتُهُ عَنْ حَرَامِ بْنِ عُثْمَانَ ؟ فَقَالَ : لَيْسَ بِثِقَةٍ . وَسَأَلْتُ مَالِكًا عَنْ هٰؤُلَاءِ الْخَمْسَةِ ؟ فَقَالَ : لَيْسُوا بِثِقَةٍ فِي حَدِيثِهِمْ . وَسَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ آخَرَ نَسِيتُ اسْمَهُ ؟ فَقَالَ : هَلْ رَأَيْتَهُ فِي كُتُبِي ؟ قُلْتُ : لَا . قَالَ : لَوْ كَانَ ثِقَةً لَرَأَيْتَهُ فِي كُتُبِي .

وحدّثني الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ . قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَىٰ بْنُ مَعِينٍ . حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ سَعْدٍ ، وَكَانَ مُتَّهَمًا .

وحدّثني مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ قُهْزَاذَ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا إِسْحٰقَ الطَّالَقَانِيَّ يَقُولُ : سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ يَقُولُ : لَوْ خُيِّرْتُ بَيْنَ أَنْ أَدْخُلَ الْجَنَّةَ وَبَيْنَ أَنْ أَلْقَىٰ عَبْدَ اللهِ بْنَ مُحَرَّرٍ ، لَاخْتَرْتُ أَنْ أَلْقَاهُ ثُمَّ أَدْخُلَ الْجَنَّةَ . فَلَمَّا رَأَيْتُهُ ، كَانَتْ بَعْرَةٌ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْهُ .

وحدّثني الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ . حَدَّثَنَا وَلِيدُ بْنُ صَالِحٍ . قَالَ قَالَ عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو : قَالَ زَيْدٌ ، يَعْنِي ابْنَ أَبِي أُنَيْسَةَ : لَا تَأْخُذُوا عَنْ أَخِي .

حدّثني أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ . قَالَ : حَدَّثَنِي عَبْدُ السَّلَامِ الْوَابِصِيُّ . قَالَ : حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّقِّيُّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو ؛ قَالَ : كَانَ يَحْيَىٰ بْنُ أَبِي أُنَيْسَةَ كَذَّابًا .

حدّثني أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . قَالَ : حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ ؛ قَالَ : ذُكِرَ فَرْقَدٌ عِنْدَ أَيُّوبَ . فَقَالَ : إِنَّ فَرْقَدًا لَيْسَ صَاحِبَ حَدِيثٍ .

وحدّثني عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ بِشْرٍ الْعَبْدِيُّ . قَالَ : سَمِعْتُ يَحْيَىٰ بْنَ سَعِيدٍ الْقَطَّانَ ، ذُكِرَ عِنْدَهُ مُحَمَّدُ ابْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ اللَّيْثِيُّ ، فَضَعَّفَهُ جِدًّا . فَقِيلَ لِيَحْيَىٰ : أَضْعَفُ مِنْ يَعْقُوبَ بْنِ عَطَاءٍ ؟ قَالَ : نَعَمْ . ثُمَّ قَالَ : مَا كُنْتُ أَرَى أَنَّ أَحَدًا يَرْوِي عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ .

حدّثني بِشْرُ بْنُ الْحَكَمِ . قَالَ : سَمِعْتُ يَحْيَىٰ بْنَ سَعِيدٍ الْقَطَّانَ ، ضَعَّفَ حَكِيمَ بْنَ جُبَيْرٍ وَعَبْدَ الْأَعْلَىٰ . وَضَعَّفَ يَحْيَىٰ بْنَ مُوسَىٰ بْنِ دِينَارٍ . قَالَ : حَدِيثُهُ رِيحٌ . وَضَعَّفَ مُوسَىٰ بْنَ دِهْقَانَ ، وَعِيسَىٰ بْنَ أَبِي عِيسَىٰ الْمَدَنِيَّ . قَالَ : وَسَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ عِيسَىٰ يَقُولُ : قَالَ لِي ابْنُ الْمُبَارَكِ : إِذَا قَدِمْتَ عَلَىٰ جَرِيرٍ فَاكْتُبْ

عِلْمَهُ كُلَّهُ إِلَّا حَدِيثَ ثَلَاثَةٍ . لَا تَكْتُبْ حَدِيثَ عُبَيْدَةَ بْنِ مُعَتِّبٍ . وَالسَّرِيِّ بْنِ إِسْمَاعِيلَ . وَمُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ .

قَالَ مُسْلِمٌ : وَأَشْبَاهُ مَاذَكَرْنَا مِنْ كَلَامِ أَهْلِ الْعِلْمِ فِي مُتَّهَمِي رُوَاةِ الْحَدِيثِ وَإِخْبَارِهِمْ عَنْ مَعَايِبِهِمْ كَثِيرٌ . يَطُولُ الْكِتَابُ بِذِكْرِهِ ، عَلَى اسْتِقْصَائِهِ . وَفِيمَا ذَكَرْنَا كِفَايَةٌ . لِمَنْ تَفَهَّمَ وَعَقَلَ مَذْهَبَ الْقَوْمِ . فِيمَا قَالُوا مِنْ ذٰلِكَ وَبَيَّنُوا .

وَإِنَّمَا أَلْزَمُوا أَنْفُسَهُمُ الْكَشْفَ عَنْ مَعَايِبِ رُوَاةِ الْحَدِيثِ . وَنَاقِلِي الْأَخْبَارِ . وَأَفْتَوْا بِذٰلِكَ حِينَ سُئِلُوا ، لِمَا فِيهِ مِنْ عَظِيمِ الْخَطَرِ . إِذِ الْأَخْبَارُ فِي أَمْرِ الدِّينِ إِنَّمَا تَأْتِي بِتَحْلِيلٍ ، أَوْ تَحْرِيمٍ ، أَوْ أَمْرٍ ، أَوْ نَهْيٍ ، أَوْ تَرْغِيبٍ ، أَوْ تَرْهِيبٍ . فَإِذَا كَانَ الرَّاوِي لَهَا لَيْسَ بِمَعْدِنٍ لِلصِّدْقِ وَالْأَمَانَةِ . ثُمَّ أَقْدَمَ عَلَى الرِّوَايَةِ عَنْهُ مَنْ قَدْ عَرَفَهُ وَلَمْ يُبَيِّنْ مَا فِيهِ لِغَيْرِهِ ، مِمَّنْ جَهِلَ مَعْرِفَتَهُ ، كَانَ آثِمًا بِفِعْلِهِ ذٰلِكَ . غَاشًّا لِعَوَامِّ الْمُسْلِمِينَ . إِذْ لَا يُؤْمَنُ عَلَى بَعْضِ مَنْ سَمِعَ تِلْكَ الْأَخْبَارَ أَنْ يَسْتَعْمِلَهَا ، أَوْ يَسْتَعْمِلَ بَعْضَهَا . وَلَعَلَّهَا أَوْ أَكْثَرَهَا أَكَاذِيبُ . لَا أَصْلَ لَهَا . مَعَ أَنَّ الْأَخْبَارَ الصِّحَاحَ مِنْ رِوَايَةِ الثِّقَاتِ . وَأَهْلِ الْقَنَاعَةِ أَكْثَرُ مِنْ أَنْ يُضْطَرَّ إِلَى نَقْلِ مَنْ لَيْسَ بِثِقَةٍ . وَلَا مَقْنَعٍ .

وَلَا أَحْسِبُ كَثِيرًا مِمَّنْ يُعَرِّجُ مِنَ النَّاسِ عَلَى مَا وَصَفْنَا مِنْ هٰذِهِ الْأَحَادِيثِ الضِّعَافِ وَالْأَسَانِيدِ الْمَجْهُولَةِ ، وَيَعْتَدُّ بِرِوَايَتِهَا بَعْدَ مَعْرِفَتِهِ بِمَا فِيهَا ، مِنَ التَّوَهُّنِ وَالضَّعْفِ - إِلَّا أَنَّ الَّذِي يَحْمِلُهُ عَلَى رِوَايَتِهَا ، وَالِاعْتِدَادِ بِهَا ، إِرَادَةُ التَّكَثُّرِ بِذٰلِكَ عِنْدَ الْعَوَامِّ ، وَلِأَنْ يُقَالَ : مَا أَكْثَرَ مَا جَمَعَ فُلَانٌ مِنَ الْحَدِيثِ ، وَأَلَّفَ مِنَ الْعَدَدِ .

وَمَنْ ذَهَبَ فِي الْعِلْمِ هٰذَا الْمَذْهَبَ . وَسَلَكَ هٰذَا الطَّرِيقَ فَلَا نَصِيبَ لَهُ فِيهِ . وَكَانَ بِأَنْ يُسَمَّى جَاهِلًا ، أَوْلَى مِنْ أَنْ يُنْسَبَ إِلَى عِلْمٍ .

وَقَدْ تَكَلَّمَ بَعْضُ مُنْتَحِلِي الْحَدِيثِ مِنْ أَهْلِ عَصْرِنَا فِي تَصْحِيحِ الْأَسَانِيدِ وَتَسْقِيمِهَا بِقَوْلٍ ، لَوْ ضَرَبْنَا عَنْ حِكَايَتِهِ وَذِكْرِ فَسَادِهِ صَفْحًا لَكَانَ رَأْيًا مَتِينًا ، وَمَذْهَبًا صَحِيحًا .

إِذِ الْإِعْرَاضُ عَنِ الْقَوْلِ الْمُطَّرَحِ ، أَحْرَى لِإِمَاتَتِهِ وَإِخْمَالِ ذِكْرِ قَائِلِهِ وَأَجْدَرُ أَنْ لَا يَكُونَ ذٰلِكَ تَنْبِيهًا لِلْجُهَّالِ عَلَيْهِ . غَيْرَ أَنَّا لَمَّا تَخَوَّفْنَا مِنْ شُرُورِ الْعَوَاقِبِ وَاغْتِرَارِ الْجَهَلَةِ بِمُحْدَثَاتِ الْأُمُورِ ، وَإِسْرَاعِهِمْ إِلَى اعْتِقَادِ خَطَإِ الْمُخْطِئِينَ ، وَالْأَقْوَالِ السَّاقِطَةِ عِنْدَ الْعُلَمَاءِ ، رَأَيْنَا الْكَشْفَ عَنْ فَسَادِ قَوْلِهِ ، وَرَدَّ مَقَالَتِهِ

بِقَدْرِ مَا يَلِيقُ بِهَا مِنَ الرَّدِّ، أَجْدَى عَلَى الْأَنَامِ، وَأَحْمَدَ لِلْعَاقِبَةِ إِنْ شَاءَ اللهُ.

وَزَعَمَ الْقَائِلُ الَّذِي افْتَتَحْنَا الْكَلَامَ عَلَى الْحِكَايَةِ عَنْ قَوْلِهِ، وَالْإِخْبَارِ عَنْ سُوءِ رَوِيَّتِهِ، أَنَّ كُلَّ إِسْنَادٍ لِحَدِيثٍ فِيهِ فُلَانٌ عَنْ فُلَانٍ، وَقَدْ أَحَاطَ الْعِلْمُ بِأَنَّهُمَا قَدْ كَانَا فِي عَصْرٍ وَاحِدٍ، وَجَائِزٌ أَنْ يَكُونَ الْحَدِيثُ الَّذِي رَوَى الرَّاوِي عَمَّنْ رَوَى عَنْهُ قَدْ سَمِعَهُ مِنْهُ وَشَافَهَهُ بِهِ. غَيْرَ أَنَّهُ لَا نَعْلَمُ لَهُ مِنْهُ سَمَاعًا وَلَمْ نَجِدْ فِي شَيْءٍ مِنَ الرِّوَايَاتِ أَنَّهُمَا الْتَقَيَا قَطُّ، أَوْ تَشَافَهَا بِحَدِيثٍ - أَنَّ الْحُجَّةَ لَا تَقُومُ عِنْدَهُ بِكُلِّ خَبَرٍ جَاءَ هٰذَا الْمَجِيءَ، حَتَّى يَكُونَ عِنْدَهُ الْعِلْمُ بِأَنَّهُمَا قَدِ اجْتَمَعَا مِنْ دَهْرِهِمَا مَرَّةً فَصَاعِدًا. أَوْ تَشَافَهَا بِالْحَدِيثِ بَيْنَهُمَا. أَوْ يَرِدَ خَبَرٌ فِيهِ بَيَانُ اجْتِمَاعِهِمَا، وَتَلَاقِيهِمَا، مَرَّةً مِنْ دَهْرِهِمَا. فَمَا فَوْقَهَا. فَإِنْ لَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ عِلْمُ ذٰلِكَ، وَلَمْ تَأْتِ رِوَايَةٌ صَحِيحَةٌ تُخْبِرُ أَنَّ هٰذَا الرَّاوِيَ عَنْ صَاحِبِهِ قَدْ لَقِيَهُ مَرَّةً، وَسَمِعَ مِنْهُ شَيْئًا - لَمْ يَكُنْ فِي نَقْلِهِ الْخَبَرَ عَمَّنْ رَوَى عَنْهُ ذٰلِكَ، وَالْأَمْرُ كَمَا وَصَفْنَا، حُجَّةٌ. وَكَانَ الْخَبَرُ عِنْدَهُ مَوْقُوفًا. حَتَّى يَرِدَ عَلَيْهِ سَمَاعُهُ مِنْهُ لِشَيْءٍ مِنَ الْحَدِيثِ. قَلَّ أَوْ كَثُرَ. فِي رِوَايَةٍ مِثْلِ مَا وَرَدَ.



(٦) باب صحة الاحتجاج بالحديث المعنعن

وَهٰذَا الْقَوْلُ، يَرْحَمُكَ اللهُ، فِي الطَّعْنِ فِي الْأَسَانِيدِ، قَوْلٌ مُخْتَرَعٌ. مُسْتَحْدَثٌ غَيْرُ مَسْبُوقٍ صَاحِبُهُ إِلَيْهِ. وَلَا مُسَاعِدَ لَهُ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ عَلَيْهِ. وَذٰلِكَ أَنَّ الْقَوْلَ الشَّائِعَ الْمُتَّفَقَ عَلَيْهِ بَيْنَ أَهْلِ الْعِلْمِ بِالْأَخْبَارِ وَالرِّوَايَاتِ قَدِيمًا وَحَدِيثًا، أَنَّ كُلَّ رَجُلٍ ثِقَةٍ رَوَى عَنْ مِثْلِهِ حَدِيثًا، وَجَائِزٌ مُمْكِنٌ لَهُ لِقَاؤُهُ، وَالسَّمَاعُ مِنْهُ، لِكَوْنِهِمَا جَمِيعًا كَانَا فِي عَصْرٍ وَاحِدٍ، وَإِنْ لَمْ يَأْتِ فِي خَبَرٍ قَطُّ أَنَّهُمَا اجْتَمَعَا، وَلَا تَشَافَهَا بِكَلَامٍ؛ فَالرِّوَايَةُ ثَابِتَةٌ. وَالْحُجَّةُ بِهَا لَازِمَةٌ. إِلَّا أَنْ يَكُونَ هُنَاكَ دَلَالَةٌ بَيِّنَةٌ، أَنَّ هٰذَا الرَّاوِيَ لَمْ يَلْقَ مَنْ رَوَى عَنْهُ، أَوْ لَمْ يَسْمَعْ مِنْهُ شَيْئًا. فَأَمَّا وَالْأَمْرُ مُبْهَمٌ عَلَى الْإِمْكَانِ الَّذِي فَسَّرْنَا، فَالرِّوَايَةُ عَلَى السَّمَاعِ أَبَدًا، حَتَّى تَكُونَ الدَّلَالَةُ الَّتِي بَيَّنَّا.

فَيُقَالُ لِمُخْتَرِعِ هٰذَا الْقَوْلِ الَّذِي وَصَفْنَا مَقَالَتَهُ، أَوْ لِلذَّابِّ عَنْهُ: قَدْ أَعْطَيْتَ فِي جُمْلَةِ قَوْلِكَ أَنَّ خَبَرَ الْوَاحِدِ الثِّقَةِ، عَنِ الْوَاحِدِ الثِّقَةِ، حُجَّةٌ يَلْزَمُ بِهِ الْعَمَلُ. ثُمَّ أَدْخَلْتَ فِيهِ الشَّرْطَ بَعْدُ، فَقُلْتَ: حَتَّى نَعْلَمَ أَنَّهُمَا قَدْ كَانَا الْتَقَيَا مَرَّةً فَصَاعِدًا، أَوْ سَمِعَ مِنْهُ شَيْئًا. فَهَلْ تَجِدُ هٰذَا الشَّرْطَ الَّذِي اشْتَرَطْتَهُ عَنْ أَحَدٍ يَلْزَمُ قَوْلُهُ؟ وَإِلَّا فَهَلُمَّ دَلِيلًا عَلَى مَا زَعَمْتَ.

فَإِنِ ادَّعَى قَوْلَ أَحَدٍ مِنْ عُلَمَاءِ السَّلَفِ بِمَا زَعَمَ مِنْ إِدْخَالِ الشَّرِيطَةِ فِي تَثْبِيتِ الْخَبَرِ ، طُولِبَ بِهِ . وَلَنْ يَجِدَ هُوَ وَلَا غَيْرُهُ إِلَى إِيجَادِهِ سَبِيلًا . وَإِنْ هُوَ ادَّعَى فِيمَا زَعَمَ دَلِيلًا يَحْتَجُّ بِهِ قِيلَ لَهُ : وَمَا ذَاكَ الدَّلِيلُ ؟ فَإِنْ قَالَ : قُلْتُهُ لِأَنِّي وَجَدْتُ رُوَاةَ الْأَخْبَارِ قَدِيمًا وَحَدِيثًا يَرْوِي أَحَدُهُمْ عَنِ الْآخَرِ الْحَدِيثَ وَلَمَّا يُعَايِنْهُ ، وَلَا سَمِعَ مِنْهُ شَيْئًا قَطُّ ، فَلَمَّا رَأَيْتُهُمُ اسْتَجَازُوا رِوَايَةَ الْحَدِيثِ بَيْنَهُمْ هٰكَذَا عَلَى الْإِرْسَالِ مِنْ غَيْرِ سَمَاعٍ ، وَالْمُرْسَلُ مِنَ الرِّوَايَاتِ فِي أَصْلِ قَوْلِنَا وَقَوْلِ أَهْلِ الْعِلْمِ بِالْأَخْبَارِ لَيْسَ بِحُجَّةٍ ـ احْتَجْتُ ، لِمَا وَصَفْتُ مِنَ الْعِلَّةِ ، إِلَى الْبَحْثِ عَنْ سَمَاعِ رَاوِي كُلِّ خَبَرٍ عَنْ رَاوِيهِ . فَإِذَا أَنَا هَجَمْتُ عَلَى سَمَاعِهِ مِنْهُ لِأَدْنَى شَيْءٍ ، ثَبَتَ عَنْهُ عِنْدِي بِذٰلِكَ جَمِيعُ مَا يَرْوِي عَنْهُ بَعْدُ . فَإِنْ عَزَبَ عَنِّي مَعْرِفَةُ ذٰلِكَ ، أَوْقَفْتُ الْخَبَرَ وَلَمْ يَكُنْ عِنْدِي مَوْضِعَ حُجَّةٍ لِإِمْكَانِ الْإِرْسَالِ فِيهِ .

فَيُقَالُ لَهُ : فَإِنْ كَانَتِ الْعِلَّةُ فِي تَضْعِيفِكَ الْخَبَرَ وَتَرْكِكَ الِاحْتِجَاجَ بِهِ إِمْكَانَ الْإِرْسَالِ فِيهِ ، لَزِمَكَ أَنْ لَا تُثْبِتَ إِسْنَادًا مُعَنْعَنًا حَتَّى تَرَى فِيهِ السَّمَاعَ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ ؟

. وَذٰلِكَ أَنَّ الْحَدِيثَ الْوَارِدَ عَلَيْنَا بِإِسْنَادِ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ ، فَبِيَقِينٍ نَعْلَمُ أَنَّ هِشَامًا قَدْ سَمِعَ مِنْ أَبِيهِ ، وَأَنَّ أَبَاهُ قَدْ سَمِعَ مِنْ عَائِشَةَ . كَمَا نَعْلَمُ أَنَّ عَائِشَةَ قَدْ سَمِعَتْ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ .

وَقَدْ يَجُوزُ ، إِذَا لَمْ يَقُلْ هِشَامٌ ، فِي رِوَايَةٍ يَرْوِيهَا عَنْ أَبِيهِ : سَمِعْتُ أَوْ أَخْبَرَنِي ، أَنْ يَكُونَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَبِيهِ فِي تِلْكَ الرِّوَايَةِ إِنْسَانٌ آخَرُ ، أَخْبَرَهُ بِهَا عَنْ أَبِيهِ ، وَلَمْ يَسْمَعْهَا هُوَ مِنْ أَبِيهِ ، لَمَّا أَحَبَّ أَنْ يَرْوِيَهَا مُرْسَلًا . وَلَا يُسْنِدَهَا إِلَى مَنْ سَمِعَهَا مِنْهُ .

وَكَمَا يُمْكِنُ ذٰلِكَ فِي هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ ، فَهُوَ أَيْضًا مُمْكِنٌ فِي أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ .

وَكَذٰلِكَ كُلُّ إِسْنَادٍ لِحَدِيثٍ لَيْسَ فِيهِ ذِكْرُ سَمَاعِ بَعْضِهِمْ مِنْ بَعْضٍ .

وَإِنْ كَانَ قَدْ عُرِفَ فِي الْجُمْلَةِ أَنَّ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ قَدْ سَمِعَ مِنْ صَاحِبِهِ سَمَاعًا كَثِيرًا ، فَجَائِزٌ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ أَنْ يَنْزِلَ فِي بَعْضِ الرِّوَايَةِ فَيَسْمَعَ مِنْ غَيْرِهِ عَنْهُ بَعْضَ أَحَادِيثِهِ ، ثُمَّ يُرْسِلَهُ عَنْهُ أَحْيَانًا ، وَلَا يُسَمِّيَ مَنْ سَمِعَ مِنْهُ . وَيَنْشَطَ أَحْيَانًا فَيُسَمِّيَ الرَّجُلَ الَّذِي حَمَلَ عَنْهُ الْحَدِيثَ وَيَتْرُكَ الْإِرْسَالَ .

وَمَا قُلْنَا مِنْ هٰذَا مَوْجُودٌ فِي الْحَدِيثِ مُسْتَفِيضٌ ، مِنْ فِعْلِ ثِقَاتِ الْمُحَدِّثِينَ ، وَأَئِمَّةِ أَهْلِ الْعِلْمِ .

وَسَنَذْكُرُ مِنْ رِوَايَاتِهِمْ عَلَى الْجِهَةِ الَّتِي ذَكَرْنَا عَدَدًا يُسْتَدَلُّ بِهَا عَلَى أَكْثَرَ مِنْهَا إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى .

فَمِنْ ذٰلِكَ ، أَنَّ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيَّ وَابْنَ الْمُبَارَكِ وَوَكِيعًا وَابْنَ نُمَيْرٍ وَجَمَاعَةً غَيْرَهُمْ رَوَوْا عَنْ هِشَامٍ

ابْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ؛ قَالَتْ : كُنْتُ أُطَيِّبُ رَسُولَ اللهِ ﷺ لِحِلِّهِ وَلِحُرْمِهِ بِأَطْيَبِ مَا أَجِدُ .

فَرَوَى هٰذِهِ الرِّوَايَةَ بِعَيْنِهَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ وَدَاوُدُ الْعَطَّارُ وَحُمَيْدُ بْنُ الْأَسْوَدِ وَوُهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ وَأَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ ؛ قَالَ : أَخْبَرَنِي عُثْمَانُ بْنُ عُرْوَةَ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

وَرَوَى هِشَامٌ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا اعْتَكَفَ يُدْنِي إِلَيَّ رَأْسَهُ فَأُرَجِّلُهُ وَأَنَا حَائِضٌ .

فَرَوَاهَا بِعَيْنِهَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَمْرَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

وَرَوَى الزُّهْرِيُّ وَصَالِحُ بْنُ أَبِي حَسَّانَ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ، كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُقَبِّلُ وَهُوَ صَائِمٌ .

فَقَالَ يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ فِي هٰذَا الْخَبَرِ فِي الْقُبْلَةِ : أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَخْبَرَهُ أَنَّ عُرْوَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُقَبِّلُهَا وَهُوَ صَائِمٌ .

وَرَوَى ابْنُ عُيَيْنَةَ وَغَيْرُهُ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ قَالَ : أَطْعَمَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ لُحُومَ الْخَيْلِ وَنَهَانَا عَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ .

فَرَوَاهُ حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ عَمْرٍو ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

وَهٰذَا النَّحْوُ فِي الرِّوَايَاتِ كَثِيرٌ . يَكْثُرُ تَعْدَادُهُ . وَفِيمَا ذَكَرْنَا مِنْهَا كِفَايَةٌ لِذَوِي الْفَهْمِ .

فَإِذَا كَانَتِ الْعِلَّةُ عِنْدَ مَنْ وَصَفْنَا قَوْلَهُ مِنْ قَبْلُ ، فِي فَسَادِ الْحَدِيثِ وَتَوْهِينِهِ ، إِذَا لَمْ يُعْلَمْ أَنَّ الرَّاوِيَ قَدْ سَمِعَ مِمَّنْ رَوَى عَنْهُ شَيْئًا ، إِمْكَانَ الْإِرْسَالِ فِيهِ ، لَزِمَهُ تَرْكُ الِاحْتِجَاجِ فِي قِيَادِ قَوْلِهِ بِرِوَايَةِ مَنْ يُعْلَمُ أَنَّهُ قَدْ سَمِعَ مِمَّنْ رَوَى عَنْهُ . إِلَّا فِي نَفْسِ الْخَبَرِ الَّذِي فِيهِ ذِكْرُ السَّمَاعِ . لِمَا بَيَّنَّا مِنْ قَبْلُ عَنِ الْأَئِمَّةِ الَّذِينَ نَقَلُوا الْأَخْبَارَ ، أَنَّهُمْ كَانَتْ لَهُمْ تَارَاتٌ يُرْسِلُونَ فِيهَا الْحَدِيثَ إِرْسَالًا . وَلَا يَذْكُرُونَ مَنْ سَمِعُوهُ مِنْهُ . وَتَارَاتٌ يَنْشَطُونَ فِيهَا فَيُسْنِدُونَ الْخَبَرَ عَلَى هَيْئَةِ مَا سَمِعُوا . فَيُخْبِرُونَ بِالنُّزُولِ فِيهِ إِنْ نَزَلُوا . وَبِالصُّعُودِ إِنْ صَعِدُوا . كَمَا شَرَحْنَا ذٰلِكَ عَنْهُمْ .

وَمَا عَلِمْنَا أَحَدًا مِنْ أَئِمَّةِ السَّلَفِ ، مِمَّنْ يَسْتَعْمِلُ الْأَخْبَارَ وَيَتَفَقَّدُ صِحَّةَ الْأَسَانِيدِ وَسَقَمَهَا ، مِثْلَ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ وَابْنِ عَوْنٍ وَمَالِكِ بْنِ أَنَسٍ وَشُعْبَةَ بْنِ الْحَجَّاجِ وَيَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ الْقَطَّانِ وَعَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ مَهْدِيٍّ

وَمَنْ بَعْدَهُمْ مِنْ أَهْلِ الْحَدِيثِ، فَتَّشُوا عَنْ مَوْضِعِ السَّمَاعِ فِي الْأَسَانِيدِ. كَمَا ادَّعَاهُ الَّذِي وَصَفْنَا قَوْلَهُ مِنْ قَبْلُ.

وَإِنَّمَا كَانَ تَفَقُّدُ مَنْ تَفَقَّدَ مِنْهُمْ سَمَاعَ رُوَاةِ الْحَدِيثِ مِمَّنْ رَوَى عَنْهُمْ - إِذَا كَانَ الرَّاوِي مِمَّنْ عُرِفَ بِالتَّدْلِيسِ فِي الْحَدِيثِ وَشُهِرَ بِهِ فَحِينَئِذٍ يَبْحَثُونَ عَنْ سَمَاعِهِ فِي رِوَايَتِهِ. وَيَتَفَقَّدُونَ ذَٰلِكَ مِنْهُ كَيْ تَنْزَاحَ عَنْهُمْ عِلَّةُ التَّدْلِيسِ.

فَمَنِ ابْتَغَى ذَٰلِكَ مِنْ غَيْرِ مُدَلِّسٍ، عَلَى الْوَجْهِ الَّذِي زَعَمَ مَنْ حَكَيْنَا قَوْلَهُ، فَمَا سَمِعْنَا ذَٰلِكَ عَنْ أَحَدٍ مِمَّنْ سَمَّيْنَا، وَلَمْ نُسَمِّ، مِنَ الْأَئِمَّةِ.

فَمِنْ ذَٰلِكَ أَنَّ عَبْدَاللهِ بْنَ يَزِيدَ الْأَنْصَارِيَّ، وَقَدْ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ، قَدْ رَوَى عَنْ حُذَيْفَةَ وَعَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ وَعَنْ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا حَدِيثًا يُسْنِدُهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ. وَلَيْسَ فِي رِوَايَتِهِ عَنْهُمَا ذِكْرُ السَّمَاعِ مِنْهُمَا. وَلَا حَفِظْنَا فِي شَيْءٍ مِنَ الرِّوَايَاتِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ يَزِيدَ شَافَهَ حُذَيْفَةَ وَأَبَا مَسْعُودٍ بِحَدِيثٍ قَطُّ. وَلَا وَجَدْنَا ذِكْرَ رُؤْيَتِهِ إِيَّاهُمَا فِي رِوَايَةٍ بِعَيْنِهَا.

وَلَمْ نَسْمَعْ عَنْ أَحَدٍ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ مِمَّنْ مَضَى، وَلَا مِمَّنْ أَدْرَكْنَا، أَنَّهُ طَعَنَ فِي هٰذَيْنِ الْخَبَرَيْنِ، اللَّذَيْنِ رَوَاهُمَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ عَنْ حُذَيْفَةَ وَأَبِي مَسْعُودٍ، بِضَعْفٍ فِيهِمَا. بَلْ هُمَا وَمَا أَشْبَهَهُمَا، عِنْدَ مَنْ لَاقَيْنَا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ بِالْحَدِيثِ، مِنْ صِحَاحِ الْأَسَانِيدِ وَقَوِيِّهَا. يَرَوْنَ اسْتِعْمَالَ مَا نُقِلَ بِهَا، وَالِاحْتِجَاجَ بِمَا أَتَتْ مِنْ سُنَنٍ وَآثَارٍ.

وَهِيَ فِي زَعْمِ مَنْ حَكَيْنَا قَوْلَهُ، مِنْ قَبْلُ، وَاهِيَةٌ مُهْمَلَةٌ. حَتَّى يُصِيبَ سَمَاعَ الرَّاوِي عَمَّنْ رَوَى

وَلَوْ ذَهَبْنَا نُعَدِّدُ الْأَخْبَارَ الصِّحَاحَ عِنْدَ أَهْلِ الْعِلْمِ مِمَّنْ يَهِنُ بِزَعْمِ هٰذَا الْقَائِلِ، وَنُحْصِيهَا - لَعَجَزْنَا عَنْ تَقَصِّي ذِكْرِهَا وَإِحْصَائِهَا كُلِّهَا.

وَلٰكِنَّا أَحْبَبْنَا أَنْ نَنْصِبَ مِنْهَا عَدَدًا يَكُونُ سِمَةً لِمَا سَكَتْنَا عَنْهُ مِنْهَا.

وَهٰذَا أَبُو عُثْمَانَ النَّهْدِيُّ وَأَبُو رَافِعٍ الصَّائِغُ، وَهُمَا مَنْ أَدْرَكَ الْجَاهِلِيَّةَ وَصَحِبَا أَصْحَابَ رَسُولِ اللهِ ﷺ مِنَ الْبَدْرِيِّينَ هَلُمَّ جَرًّا وَنَقَلَا عَنْهُمُ الْأَخْبَارَ حَتَّى نَزَلَا إِلَى مِثْلِ أَبِي هُرَيْرَةَ وَابْنِ عُمَرَ وَذَوِيهِمَا قَدْ أَسْنَدَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ حَدِيثًا. وَلَمْ نَسْمَعْ فِي رِوَايَةٍ بِعَيْنِهَا أَنَّهُمَا عَايَنَا أُبَيًّا أَوْ سَمِعَا مِنْهُ شَيْئًا.

وَأَسْنَدَ أَبُو عَمْرٍو الشَّيْبَانِيُّ وَهُوَ مِمَّنْ أَدْرَكَ الْجَاهِلِيَّةَ وَكَانَ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ رَجُلًا . وَأَبُو مَعْمَرٍ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَخْبَرَةَ . كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، خَبَرَيْنِ .

وَأَسْنَدَ عُبَيْدُ بْنُ عُمَيْرٍ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ حَدِيثًا وَعُبَيْدُ بْنُ عُمَيْرٍ وُلِدَ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

وَأَسْنَدَ قَيْسُ بْنُ أَبِي حَازِمٍ ، وَقَدْ أَدْرَكَ زَمَنَ النَّبِيِّ ﷺ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، ثَلَاثَةَ أَخْبَارٍ .

وَأَسْنَدَ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ أَبِي لَيْلَى ، وَقَدْ حَفِظَ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، وَصَحِبَ عَلِيًّا ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، حَدِيثًا .

وَأَسْنَدَ رِبْعِيُّ بْنُ حِرَاشٍ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، حَدِيثَيْنِ . وَعَنْ أَبِي بَكْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، حَدِيثًا . وَقَدْ سَمِعَ رِبْعِيٌّ مِنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، وَرَوَى عَنْهُ .

وَأَسْنَدَ نَافِعُ بْنُ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ ، عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ الْخُزَاعِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، حَدِيثًا .

وَأَسْنَدَ النُّعْمَانُ بْنُ أَبِي عَيَّاشٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، ثَلَاثَةَ أَحَادِيثَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

وَأَسْنَدَ عَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ اللَّيْثِيُّ ، عَنْ تَمِيمٍ الدَّارِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، حَدِيثًا .

وَأَسْنَدَ سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، حَدِيثًا .

وَأَسْنَدَ حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْحِمْيَرِيُّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، أَحَادِيثَ .

فَكُلُّ هٰؤُلَاءِ التَّابِعِينَ الَّذِينَ نَصَبْنَا رِوَايَتَهُمْ عَنِ الصَّحَابَةِ الَّذِينَ سَمَّيْنَاهُمْ ، لَمْ يُحْفَظْ عَنْهُمْ سَمَاعٌ عَلِمْنَاهُ مِنْهُمْ فِي رِوَايَةٍ بِعَيْنِهَا وَلَا أَنَّهُمْ لَقُوهُمْ فِي نَفْسِ خَبَرٍ بِعَيْنِهِ .

وَهِيَ أَسَانِيدُ عِنْدَ ذَوِي الْمَعْرِفَةِ بِالْأَخْبَارِ وَالرِّوَايَاتِ مِنْ صِحَاحِ الْأَسَانِيدِ . لَا نَعْلَمُهُمْ وَهَّنُوا مِنْهَا شَيْئًا قَطُّ . وَلَا الْتَمَسُوا فِيهَا سَمَاعَ بَعْضِهِمْ مِنْ بَعْضٍ .

إِذِ السَّمَاعُ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ مُمْكِنٌ مِنْ صَاحِبِهِ غَيْرُ مُسْتَنْكَرٍ . لِكَوْنِهِمْ جَمِيعًا كَانُوا فِي الْعَصْرِ الَّذِي اتَّفَقُوا فِيهِ .

وَكَانَ هٰذَا الْقَوْلُ الَّذِي أَحْدَثَهُ الْقَائِلُ الَّذِي حَكَيْنَاهُ فِي تَوْهِينِ الْحَدِيثِ ، بِالْعِلَّةِ الَّتِي وَصَفَ أَقَلَّ مِنْ أَنْ يُعَرَّجَ عَلَيْهِ وَيُثَارَ ذِكْرُهُ .

إِذْ كَانَ قَوْلًا مُحْدَثًا وَكَلَامًا خَلْفًا لَمْ يَقُلْهُ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ سَلَفَ، وَيَسْتَنْكِرُهُ مَنْ بَعْدَهُمْ خَلَفَ. فَلَا حَاجَةَ بِنَا فِي رَدِّهِ بِأَكْثَرَ مِمَّا شَرَحْنَا. إِذْ كَانَ قَدْرُ الْمَقَالَةِ وَقَائِلِهَا الْقَدْرَ الَّذِي وَصَفْنَاهُ. وَاللهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى دَفْعِ مَا خَالَفَ مَذْهَبَ الْعُلَمَاءِ. وَعَلَيْهِ التُّكْلَانُ .

•••••••

MUKADDİME

RAHMAN VE RAHÎM OLAN ALLAH'IN İSMİLE

Hamd âlemlerin Rabbı olan *Allah*'a mahsusdur, âkıbet de muttakîlerindir. *Allah*'ın salât-u selâmı Peygamberlerin sonu olan MUHAMMED'e ve bütün Nebîler ve Rasûllere olsun.

Bundan sonra sen — ALLAH sana rahmet buyursun— Hâlıkının tevfîkiyle dînin sünnetleri, hükümleri ve bunlardan sevab, ikâb, tergîb, terhîb ve daha başka şeyler hakkında Rasûlullah (S) den naklolunmuş sahîh' haberleri, nakoluna geldikleri ve ilim ehlinin kendi aralarında alıp getirdikleri senetlerle tanıma ve iyiden iyiye tedkîke azmettiğini söyledin. Böylelikle sen —*Allah* sana doğru yolu göstersin— bu haberlerin hepsini, te'lif edilmiş ve tasnifli olarak üzerinde durmayı diledin de çoğa varacak tekrarlar yapmadan onları senin için hulâsa etmemi benden istedin. Zira çoğa varacak bu tekrarların, onları anlamak ve onlardan hükümler çıkarmak maksadından seni alıkoyacağına kail oldun. —*Allah* sana kerem buyursun— istediğini iyice düşünüp karar vermeğe ve durumun icablarının düşüncesine döndüğüm zaman, inşaallah istediğin makbul bir netice ve mevcud bir fâide olacaktır. Benden bunun meşakkatlarını yüklenmemi istediğin vakıt, keşki bu işe karşı bende bir kudret ve irade halk olunsa da bunun tamamlanması bana mukadder olsa diye düşündüm. Çünkü anlatması uzun süren bir çok sebeplerden dolayı bunun fâidesi başkalarından önce bilhassa bana isâbet edecekdir. Lâkin böyle olmakla beraber bu sebeblerin özeti şudur ki insana ve bilhassa halkdan temyiz kudretine mâlik olmıyan kimselere bu nesneden az şey ihâta edib anlama ve sağlam bilme, çok şey devşirmekden daha kolaydır. Ancak başkasının yardımı ile temyiz kudretine muvaffak olanlar bu hükümden müstesnadırlar. Bu konudaki iş vasfettiğimiz gibi olunca, hadîsden sahîh olan aza yönelmek onlar için zayıf ve şüpheli olanı arttırmakdan daha yeğdir. Ancak kendisine bir parça uyanıklık ile hadîsin sebeb ve illetlerini bilme nasib olan insanlardan özel bir tabaka için bu işi çoğaltmakda bazı faydalar umud edilir. İşte bunlar —İnşâallah— kendilerine verilmiş olan kabiliyet sebebi ile çok hadîs toplamakta fâideye nâil olurlar. Teyakkuz ve ma'rifet ehlinden bulunan

bu havass, avâmın hilâfına husûsî ve ince mânaları araştırır. Avâm insanlara gelince, onlar azı bilmekden âciz iken çoğu aramalarında hiçbir mâna yoktur.

Bundan sonra sana zikredeceğim şarta göre —İnşâallah— istediğin şey'in tahrîcine[1] ve te'lifine başlıyoruz. O şart da şudur: Biz Rasûlullah (S) den senetle gelmiş olan haberlerin hepsine yöneliyor ve onları tekrarsız olarak üç kısma ayırıyoruz. Keza hadîs ricâlini de üç tabakaya bölüyoruz. Ancak kendisinde fazla mâna bulunan hadîs'in tekrarından mustağnî kalınamıyan bir yerin gelmesi, yahut da orada bulunan bir illet dolayısiyle başka bir isnadın yanında vâkî olan bir isnad olması —bu tekrarsız kaydından— müstesnadır. Çünkü hadîs'de kendisine ihtiyaç duyulan fazla bir mâna, tam bir hadîs yerine geçer. Bundan dolayı, kendisinde vasfettiğimiz ziyadelik mevcud olan hadîs'in tekrar edilmesi yahut mümkinse kısa olduğu için bu ma'nânın hadîs'in tamamından ayırt edilmesi zarûrîdir. Lâkin onu bütününden ayırmak bazan güç olur. Bu zorluk mevcud olduğu zaman hadîs'i kendi heyeti ile tekrar etmek daha sâlim yoldur. Amma bizden kendisine bir ihtiyaç yok iken bütünü ile tekrarına zarûret görmediğimiz hadîs'e gelince, bunu tekrar etmeğe İnşâallah yanaşmıyacağız.

Birinci kısma gelince, biz burada ayıblardan ve diğer kusurlardan en sâlim ve en temiz bulunan hadîs'leri takdîm etmek kararındayız. Bunlar öyle haberler ki onları nakledenler hadîs'de istikamet ehli naklettikleri şeyleri iyi bilip sağlam muhafaza eden, rivâyetleri arasında şiddetli ihtilâf ve fâhiş (çirkin) karıştırma bulunmıyan kimselerdir. Nitekim bu kusurlar birçok muhaddislerin eserlerinde görülmüş ve onların hadîs diye naklettiklerinde açığa çıkmıştır.

Biz bu en sâlim ve en temiz sınıftan olan insanların hadîslerini zikrettiğimiz zaman, onların ardından senedlerinde önceki sınıf ayarında hıfz ve itkan ile vasıflanmamış bazı kimseler bulunan hadîsleri getiririz. Çünkü bunlar da her ne kadar vasfettiğimiz hususlarda birincilerin aşağısında iseler de örtülülük, doğruluk ve ilim alışverişi, şübhe yok ki bunlara da şâmil bulunmaktadır. Bunlar, eserler hâmili ve haberler nâkili olan Atâ ibn Sâib, Yezîd ibn Ebî Ziyâd, Leys ibn Ebî Suleym ve benzerleri gibi kimselerdir. İşte bunlar her ne kadar ilim ehli indinde vasfettiğimiz ilim ve iffet ile ma'ruf iseler de rivâyet hususunda, zikrettiğimiz itkan ve istikamet ehli olan diğer akranları bunlara hal ve mertebece üstün bulunurlar. Çünkü bu itkan ve istikamet hususu ilim ehli indinde pek üstün bir derece ve pek yüksek bir haslettir.

---

1. Tahrîc, bütün araştırma ve incelemeler sonunda şartlara uyup sahih olduğu meydana çıkan hadisleri bir kitaba yazmak demektir. Yazana **Muharric** denir. Buhârî ve Muslim bu mânaca birer muharrictirler.

Görmez misin ki, Atâ, Yezîd ve Leys diye isimlerini söylediğimiz bu üç kişiyi, hadîs'deki itkan ve istikamet hususlarında Mansur İbn Mu'temir (132/749), Süleyman el-A'maş (148/765) ve İsmâil ibn Ebî Hâlid ile karşılaştırdığın zaman bunları onlara yaklamamış ve ayrılmış bulursun. Mansûr, A'meş ve İsmâil'in çok meşhur olan hâfıza sağlamlıkları ve buna benzer sıfatları hakkında malûmat çokluğu neticesinde hadîs âlimlerinin hiç şüpheleri kalmamıştır.

İbn Avn ve Eyyûb, Hasan ve İbn Sîrîn'in arkadaşları olduğu gibi, Avf ibn Ebî Cemîle ve Eş'as el-Humrânî'de Hasan'ın ve ibn Sîrîn'in iki arkadaşıdırlar. Böyle iken bu akranlar arasında karşılaştırma yaptığın zaman durum yukarıdakilerin mukayesesinde olduğu gibidir. Fazîletin kemâli ve naklin sahîhliği hususlarında o ikisi ile bu ikisi arasındaki fark büyüktür. Halbuki Avf ve Eş'as, ilim ehli indinde doğruluk ve emanet sıfatlarından red edilmiş değillerdir. Lâkin ilim ehline göre dereceleri tasvir ettiğimiz şekildedir.

İsimlemekte bu zatları misâl getirmiş olmamız, bunların ancak hadîsdeki hadîs ricâlini rütbelendirmekte âlimlerin yolu kendilerine gizli olanlara —bunları anladıktan sonra— dönüp dolaşacakları bir alâmet olması içindir. Bu suretle kadri yüksek bir kimse kendi derecesinden eksiltilmez, ilimde derecesi alçak bulunan da yine kendi rütbesinin üstüne yükseltilmez. Ve hadîs ilminde her bir hak sahibine kendi hakkı verilir ve kendi derecesine indirilir.

Âişe (R) dan zikrolunmuştur ki o: «Rasûlullah (S) bize insanları kendi derecelerine indirmemizi emir buyurdu» demiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm de Allah Taâlânın: « وفوق كل ذى علم عليم : *Ve her bir ilim sahibinin üstünde daha iyi bir bilen vardır*» (Yusuf: 76) kavlini nutk etmektedir.

İşte Rasûlullah (S) ın haberlerinden istemiş olduğum şeyleri ancak zikrettiğimiz bu usûle göre te'lîf ediyoruz.

Hadîs ehli indinde yahut hadîscilerin çoğu indinde töhmetli bulunan bir zümreden rivâyet edilmiş haberlere gelince, biz onların hadîs'lerini kitabımıza almakla meşgul olacak değiliz. Bunlar Abdullah ibn Misver, Ebû Cafer el-Medâînî, Amr ibn Hâlid, Abdulkuddûs eş-Şâmî, Muhammed ibn Saîd el-Maslûb, Gıyâs ibn İbrahim, Süleyman ibn Amr, Ebu Davud en-Nehaî ve benzerleri gibi hadîsler vazetmek, haberleri uydurup çoğaltmakla ittiham edilmiş kimselerdir.

Hadîs'leri ekseriyetle münker veya yanlış olan kimselerin hadîs'lerini de kitabımıza almaktan çekindik. Muhaddisin, hadîs'indeki münkerlik alâmeti şudur: Onun hadîs'e âid bir rivâyeti, hıfz ve rıza ehlinden bulunan başka kimselerin rivâyetlerine arz olunduğu zaman, onun rivayeti ile diğerlerinin rivayeti birbirlerine muhalif olur, yahutta onun ri-

vayeti ötekilerin rivayetlerine hemen hemen hiç uymaz. İşte hadîs'lerinden çoğu böyle olduğu zaman o şahıs, hadîs'i bırakılan, hadîs'i kabul edilmiyen ve kullanılmıyan bih kimse olmuştur.

Abdullah ibn Muharrer, Yahya ibn Ebî Uneyse, Cerrah ibn Minhâl, Ebu'l-Atûf, Abbâd ibn Kesir, Huseyin ibn Abdillah ibn Dumayra, Umer ibn Suhban ve münker hadîs rivâyet etmekte bunların izinden giden diğerleri, hep bu neviden muhaddislerdir. İşte biz bunların hadîsleri üzerinde hiç durmuyor ve onlarla meşgul olmuyoruz. Çünkü bir muhaddisin sadece kendisinin rivâyet ettiği hadîs'i kabul etmek hususunda, ilim ehlinin ve mezhebini tanıdığımz kimselerin şartı; onun, ilim ve hıfz ehli sika'lara —bunların bir kısım rivâyetlerinde— müşareket etmiş bulunması ve bu hususta onlara muvafakat etmeye son derece gayret göstermiş olmasıdır. İşte böylesi mevcud olur ve rivâyetleri arasında hadîs râvîlerinde olmayan bir fazlalık getirirse bu fazlalık kabul edilir.

Celâletinden ve hem kendi hadîs'lerini hem başkalarının hadîs'lerini çok iyi ve sağlam bilen pek çok hâfız râvîleri bulunduğundan dolayı Zuhrî yahut Hişam ibn Urve gibisine —ki bu ikisinin hadîs'leri ilim ehli indinde yaygın ve müştercktir. Bunların hadîs'lerini, pek çoğunda ittifak etmek üzere kendilerinden kendi râvîleri nakletmiştir— yönelir de onların kabul ettikleri sahîhde onlara muvafakat etmediği halde bu ikisinden veya bunların talebelerinden kimsenin tanımadığı bir çok hadîsler rivâyet eden kimseye gelince, işte bu nevi insanların hadîs'ini kabul etmek câiz değildir. Allah en iyi bilendir.

Muhaddisler zümresinin meslekini takib etmek isteyen ve ona muvaffak olan kimselerin yöneleceği bazı hadîs mes'elelerini ve muhaddislerin yolundan bazı şeyleri açıkladım. Kitapta muallel haberler söylenirken şerh ve izah gerekecek yerlere geldiğimiz zaman şerh ve izahı İnşâallah daha da artıracağız.

Bundan sonra —Allah seni rahmetine mazhar kılsın— eğer biz kendini muhaddis diye ortaya atan bir çok kimselerin, zayıf hadîsler, münker rivâyetler ileri sürmek, doğruluk ve eminlikle vasıflanmış sıka râvîlerin naklettiği meşhûr olan sahîh hadîs'lerle yetinmemek— Malik ibn Enes (179/95), Şubetu'bnu'l-Haccâc (160/776), Sufyan ibn Uyeyne (198/813), Yahya ibn Saîd el-Kattan (198/813), Abdurrahman i'bnu Mehdî ve daha başkaları gibi hadîs imamlarının kötülediği — makbul tutulmayan bir zümreden nakledilip reddolunmuş şeyler olduğunu bilmeleri ve dilleriyle ikrar eylemelerinden sonra dahi böyle çürük şeyleri câhil ve gâfil insanlar arasında yaymak gibi pek çok kötü işlerini görmüş olmasaydık, istemiş olduğun tahkîk ve tahsil için kendimizi ortaya koymazdık. Lâkin ma'lûm olan o zümrenin, zayıf, meçhul senedlerle münker haberler yaymalarını, bunları, kusurlarını bilmeyen hal-

kın gözleri önüne atmalarını sana bildirdiğimiz için, istediğine icâbet etmek bizi huzura kavuşturdu.

(1) SİKA'LARDAN RİVÂYET, YALANCILARI TERK VE RASÛLULLAH (S) ÜZERİNE YALAN SÖYLEMEKTEN SAKINDIRMANIN VUCÛBU BÂBI

—Allah seni tevfîkına mazhar kılsın— iyi bil ki, rivâyetlerin sahîhleri ile bozukları, onları nakledenlerin sika olanlariyle müttehem bulunanları arasını ayırmayı bilen herkese vâcib olan:

a — Mahreclerinin[2] sıhhatını ve nâkıllerinde ezberleme sağlamlığı tanıdıklarından başkasını rivâyet etmemek,

b — Töhmetli kimselerle islâma muhalif bid'adcıların rivâyetlerini nakletmekten sakınmaktır.

Söylediğimiz bu şeylere delîl —ki inkâr edenlerin karşısında lâzımdır— zikri ulu *Allah'*ın şu sözleridir:

: Ey iyman edenler! Eğer bir fasık size bir haber getirirse onun aslı olup olmadığını araştırın. Yoksa bilmiyerek bir kavma sataşırsınız da yaptığınıza pişman olanlar olursunuz» (el-Hucurat: 6).

«... مِمَّن تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ ... : ... *Şehâdetinden razıy olacağınız şâhidlerden...* (şâhidler tutun)» (el-Bakara: 282).

«... وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ : *Ve içinizden adalet sahibi iki kişiyi de şâhid yapın...»* (et-Talâk: 2).

Zikrettiğimiz bu âyetler, fasık'ın haberinin hükümsüz ve gayri makbul olduğuna, âdil olmıyanların şâhidliğinin merdûd bulunduğuna delâlet etmektedir[4].

---

2. Hadis'in mahreci demek, hadis'in çıktığı yer ve yayıldığı diyâr demektir.

3. Beyhaki (458/1065) el-Medhal'inde: «لا تأخذوا العلم الا ممن تقبلون شهادته : ilmi yani din ilmini şahâdetini kabul ettiğiniz kimselerin mâadasından almayınız» hadis'ini İbn Abbas'dan bir def'a merfû ve bir def'a da mevkûf olarak rivayet etmiştir.

Yine Beyhaki : كان يأمرنا ان لا نأخذ الا عن ثقة : Din ilmini sika'dan başkasından almamamızı Rasûlullah (S) bize emir buyururlardı» eserini de Umer (R) den naklediyor. Şüphe yok ki bu kabil haberler merf'u' hükmündedir (Tecrid Ter. 1/357).

4. Rivâyet ile şehâdet arasındaki farklar :

Rivâyet ile şehâdet bazı yerlerde biribirine benzediği için bir çok kimseler ikisini bir mânaya almışlardır. Fakat hâkikatte rivâyet —Hakim huzurunda murâfaa olmaksızın umumiyetle herhangi bir iş hakkında ihbar olması cihetinden— şehâdetten farklıdır. Aralarındaki ahkâm farklarına gelince Suyûti «Tedribu'r-Râvi» sinde bunları 21 vecihde toplamıştır:

Haber nakletmek, bazı cihetlerde şehâdet mânasından ayrılırsa da, bunlar delâlet ettikleri mânalarının çoğunda birleşmektedirler. Çünkü, ilim ehli indinde fâsık'ın haberi makbul olmadığı gibi şehâdeti de herkes indinde merdûddur. Fasık haberinin nefyine Kur'ân delâlet ettiği gibi münker haber rivâyetinin nefyine de sünnet delâlet etmiştir. O, Rasûlullah (S) den meşhur olmuş bulunan şu hadîs'dir: *«Her kim yalan olduğunu bildiği* (yahut zannettiği) *bir sözü benim olmak üzere rivâyet ederse yalancıların biri de kendisidir».*

---

1. Aded şehâdette şart ise de rivâyette değildir. Zira evvelâ galip ahvale göre bir müslimanın kalbinde yalan şahitliğinin korkusu vardır. Bunun yanında Rasûlullah (S) a yalan isnad etmenin vereceği korku ise elbette çok daha büyüktür. Sâniyen Hadis yalnız bir tek kişi tarafından rivâyet edilmiş olabilir. Eğer o da kabul edilmeyecek olursa o hadis'i bilib öğretmek, gereğince amel etmek maslahatı (iyiliği) kaçırılır ki bu zarar herhalde bir şahsın tek hakkının kaybından çok ağırdır. Salisen Müslümanlar arasında kendilerini yalan şahidliğe sevk edecek şahsî düşmanlıklar bulunabilirse de hadis rivâyetinde böyle bir sebeb yoktur.

2. Şehâdette bazı yerlerde erkeklik şarttır, rivâyetlerde ise böyle bir şart yoktur.

3. Şehâdette hürriyet şart iken rivâyette değildir.

4. Bir kavle göre rivâyette bülûğ şart değildir. Halbuki mümeyyiz olan çocuk gördüğü ve işittiği şeyi ihbar ederse bu kabul edilir.

5. Hattabiye'den başka her hangi bir bid'atcının —dâiye de olsa— şehâdeti kabul edilebilir. Halbuki bid'atcı davasını yaymağa çalışsın veya çalışmasın mezhebini teyid edici olmak üzere rivayet ettiği merdûddur.

6. Yalan söylemekten tevbe etmiş kimsenin şehâdeti makbul olabilirse de rivâyeti daima merdûddur.

7. Bir tek hadis'i rivâyette yalanı meydana çıkanın evvelce rivâyet ettiği bütün hadis'ler merdûddur. Bir mes'elede yalan şahidliği meydana çıkan kimsenin ise daha evvelki şehadetlerine bina edilen hükümler bozulmaz

8. Şehâdeti kendi nefsine menfaat getire nyahut mazarratı def eden kimsenin şehadeti kabul edilmez. Halbuki böyle bir şeyi rivâyet edenin rivâyeti makbuldür.

9. Asıl yahut feri' yahut da köle lehine olan şehâdeti kabul edilmez, rivâyet ise böyle değildir.

10, 11, 12. Şehâdet'in sahih olması için daha önce dava açılmış olması, şehâdet'in istenmiş olması ve hâkim huzurunda vuku' bulması lâzım gelir. Rivâyetde ise böyle kayıtlar gözetilemez.

13. Âlim olan kimse ta'dil ve cerh işinde kendi ilmine göre kat'iyetle hükmedebilir. Şehâdetde ise bu noktadan çeşitli görüşler vardır.

14. En sahih görüşe göre bir âlimin sözü ile cerh ve ta'dil kabul olunur, şehâdette ise böyle değildir.

15. Bir kavle göre rivâyette bir âlimin cerh ve ta'dili gayri müfesser olarak da kabul olunabilir. Şehâdetde ise mucmel cerh kabul olunmaz.

16. Rivâyet için ücret almak bir çoklarınca câiz, şâhid'in ise bineceğe muhtaç olmadıkça ücret alması câiz değildir.

17. Şehâdet üzerine hükmetmek şâhidi ta'dil demektir, hatta —Gazâlî'nin dediği gibi— «Sen adl'sin» demekten kuvvetlidir. Âlimin rivâyet olunan şey ile

(Bu hadîs'in iki senedi şöyledir:) Bize Ebu Bekr ibn Ebî Şeybe tahdîs etti. Bize Vakî', Şube'den o da Hakem'den o da Abdurrahman İbnu Ebî Leylâ'dan o da Semaratu'bnu Cundub'dan tahdîs etti. H yine bize Ebû Bekr İbn Ebî Şeybe tahdîs etti. Bize Vakı', Şu'beden ve Sufyandan onlar da Habîbden o da Meymun İbn Ebî Şebîbden o da Muğiratu'bnu Şu'beden, Muğîratu'bnu Şube ile Semuratu'bnu Cundub de: Rasûlullah (S) bunu söyledi, dediler.

(2) RASÛLULLAH (S) A İSNAD EDİLEN YALANIN YALANLARIN EN AĞIRI OLDUĞUNU BEYAN BÂBI

1 — (1) .... : Ali (R) hutbe irad ederken şöyle demiştir: Rasûlullah (S) buyurdu ki: *«Benim ağzımdan yalan uydurmayın. Her kim söylemediğimi bana isnad ederse muhakkak ateşe girer.»*

2 — (2) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi: Sizlere çok çok hadîs söylemekliğimden beni, muhakkak Rasûlullah (S) in şu hadîs'i men etmektedir, buyurdu ki: *«Her kim benim ağzımdan kasıtlı olarak bir yalan söylerse ateşten* (olacak) *yerine hazırlansın».*

3 — (3) .... : Ebu Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S): *«Her kim kasıtlı olarak benim ağzımdan yalan söylerse ateşden yerine hazırlansın»* buyurdu[5].

âmil olması veya ona binaen fetva vermesi en sahih kavle göre rivâyetin sıhhatına delil olamaz.

18. Ölüm yahut gaybubet gibi bir sebeple asıl şâhid olacak kimseyi dinlemek imkânsız olmadıkça «Şehâdet ale'ş-şehâde» kabul olunmaz. Rivayet ise bunun aksinedir. Rivâyetlerin çoğu dirilerin ölmüş kimselerden rivâyetidir.

19. Biri bir şey haber verdikten sonra rücû' ederse rivayeti düşer ve amel edilmez olur. Halbuki hükümden sonra şehadetden rucû' hükmü bozmaz.

20. Şâhitler, aleyhine şehâdet ettikleri kimsenin idamını icâbettiren şehâdetde bulunduktan sonra bilerek yalan söyledik diye şehâdetden dönseler kısâs olarak öldürülmeleri lâzım gelir. Halbuki bir hâdisede hâkim müşkilâta uğrayarak hüküm vermekte tereddüd ederken biri o hâdise ile ilgili olan bir hadis rivayet etse de hâkim onun haberi üzerine bir kimsenin katline hükmetse, sonra o râvî «kasden yalan söyledim» dese mes'ele ihtilâflıdır. Bagavi'ye göre katle sebebiyet verdikten sonra şehadetden dönen şahid gibi kısas olunur. F;fiinin Kaffal'den nakline göre kısâs lâzım gelmez. Zira şehâdet yalnız bir hâdiseyle ilgili olur, haberin ise o hâdiseye haslığı yoktur.

21. Dörtden az kimse zinaya şehadet etseler en zâhir kavle göre Kazf'den (zina iftirasından) dolayı kendilerine deynek cezası tatbik olunur. Tevbe etmedikçe bir daha şehâdetleri makbul olmaz. Halbuki yine bu kimselerin rivayetlerinin kabul edilip edilmiyeceğinde ihtilâf vardır (Tecrid Ter., 1/363-365).

5. Rasûlullah'a söylemediği bir sözü söyledi diye iftira etmeyi çok ağır şekilde meneden bu hadisler, mutevâtir hadislerin birincisidir. Bunu cennetle müjdelenmiş on sahabî dahil olmak üzere ikiyüz kadar sahabî rivâyet etmiştir. Bu rivâyetlerde aynı maâlî ifade etmek suretiyle bazı lafız farkları vardır. Âlimlerin ittifakla

4 — (4) .... : Aliyyu'bnu Rabîa dedi ki: Muğîra Kûfe'nin emîri iken mescide geldim. Muğîra (R) şöyle dedi: Ben Rasûlullah (S) ı şöyle derken dinledim: *«Şüphesiz ki benim ağzımdan yalan söylemek başka bzir kimsenin ağzından yalan söylemek gibi değildir. Her kim kasıtlı olarak benim ağzımdan yalan söylerse ateşten yerine hazırlansın.»*

.... : Yine Aliyy'bnu Rabîa el-Esedî, Muğîratu'bnu Şube (R) dan o da Nebî (S) den bunun benzerini haber verdi, fakat «Şüphesiz ki benim ağzımdan yalan söylemek, başka bir kimse ağzından yalan söylemek gibi değildir» kısmını zikretmedi [6].

(3) HER İŞİTTİĞİNİ SÖYLEMEKTEN NEHİY BÂBI

5 — (5) .... : Ebu Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah buyurdu ki: *«Her işittiğini rivayet etmesi kişiye yalan olarak kâfi gelmiştir».*

..........: Hubeybu'bnu Abdurrahman'dan o da Hafsu'bnu Âsım'dan o da Ebu Hureyre (R) da o da Nebî (S) den bunun benzerini tahdîs etti.

..........: Umeru'bnu'l-Hattâb (R) şöyle dedi: «Her işittiğini söylemesi insana yalancılık suçu olarak kâfidir».

.... : İbnu Vahb haber verip dedi ki Mâlik bana şunu söylemiştir: «Şu hakîkatı bil ki her işittiğini rivâyet eden bir kimse selâmette kalamaz ve duyduğunu anlatır halde olan da aslâ İmâm (Önder) olamaz».

.... : Abdullah (R) şöyle dedi: Her işittiğini rivâyet etmesi, yalancılık olarak kişiye kâfi gelir.

Muhammedu'bnu'l-Musenna tahdîs etdip dedi ki: İyâsu'bnu Muâviye benden sordu ve şöyle dedi: Ben senin Kur'ân ilmine pek düşkün olduğunu görüyorum. Binaenaleyh huzurumda bir sûre oku ve tefsîr et ki ben de bildiklerinden fikir yürüteyim. Dediğini yaptım. Sonra bana şunları söyledi: Şimdi sana söyliyeceğim şeyi iyice ezber et: Hadîs hususunda şenaat-

---

beyanlarına göre söylemediği bir şeyi Allah'ın elçisine isnaden rivayet etmek en büyük günahlardandır ve hatta insanı dinden çıkarabilir. Mevzû yani sonradan hadis diye uydurulmuş sözleri rivayet etmek haramdır. Meğer ki bu kabil sözlerin düzme ve uydurma olduklarını açıklama suretiyle olsun.

Bir hadisin gündüzün ortasında parıldıyan güneş kadar zâhir ve doğru olduğuna kesin kanaat edilmedikçe «Allah'ın Rasûlu şöyle buyurdu» denilmemelidir.

«... murdardan, putlardan kaçının ve yalan sözden çekinin» (el-Hacc: 30).

«Allah'a karşı yalan söyliyenden, gerçeği ve doğruyu tekzib edenden daha zâlim kimdir?» (ez-Zumer: 32).

Bu anlamdaki âyetler Kur'ân-ı Kerim'de oniki defa tekrar edilmektedir: el-Bakara: 140, el-Enâm: 21, 93, 144, 157; el-A'râf: 36, Yunus: 17, Hûd: 18, Kehf: 15, el-Ankebût: 68, Saff: 7, ez-Zumer: 32 (Mütercim).

6. Rasûlullahı ilgilendiren yalan bir haberi söylemek günahların en büyüğüdür. Zira bu, İslâmın temellerini yıkmağa, dinin hükümlerini bozmaya kadar varır. Onun için Sahâbilerden bir zümre eksik veya fazla kelimeye meydan vermekten korkarak çok hadis rivayet etmekten kaçınmışlardır (Mütercim).

ten (münker) ve çirkin şeyleri rivâyet etmekten) seni şiddetle sakındırırım. Şu bir gerçekdir ki onları nakleden herkes muhakkak bizzit zelîl olmuş ve hadîs'inde yalancı sayılmıştır.

.... : Abdullahı'bnu Mes'ûd (R) şöyle dedi: Bir cemâate, akıllarının ermiyeceği bir hadîs rivâyet edersen, bu hadîs, onların bazısı için muhakkak bir fitne olacaktır.

(4) ZAİFLERDEN RİVÂYETİ NEHİY VE ONLARIN HADÎSLERİNİ ALMAKLA İHTİYAT EDİLMESİ BÂBI

6 — (6) .... : Ebu Hureyre (R) Râsûlullah (S) dan şunu tahdîs etmiştir, Rasûlullah şöyle buyurdu: *«Ümmetimin sonunda bir takım insanlar zuhur edecek ki onlar sizlere, ne sizin ne de babalarınızın duymamış olduğu* (yalan) *şeyler tahdîs edeceklerdir. İşte ben sizleri onlardan şiddetle sakındırıyorum».*

7 — (7) .... : Ebu Hureyre (R) şunları şöyledi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:

«Zamanın sonun'da bir takım D E C C Â L ler ve yalancılar meydana çıkar. Sizlere, ne kendinizin ve ne de babalarınızın işitmediği hadîs'ler getirirler. İşte ben sizleri onlardan şiddetle sakındırıyorum. Onlar, sakın sizleri sapıtıp fitnelere düşürmesinler».

.... : Abdullah (R) şöyle dedi: Muhakkak ki şeytan insan kılığına girer de topluluğa gelir, müteakıben onlara yalan nevinden hadîs söyler, sonra o fertler dağılırlar. Daha sonra onlardan bir kimse: Yüzünü tanıdığım fakat isminin ne olduğunu bilemediğim bir adamı hadîs söylerken dinledim, diyerek hadîs rivâyet etmeye koyulur.

.... : Abdullahi'bnu Amr ibn Âs (R) şöyle dedi: Şüphesiz ki deryada haps edilmiş, kendilerini Süleyman (A) ın bağlamış olduğu bir takım şeytanlar vardır. Onların çıkması ve insanlara karşı bir nev'i Kur'ân okuması muhtemildir[7].

.... : Tavus (106/724) dedi ki: Bu (yani Buşeyr İbn Kâ'b), İbn Abbas'a geldi ve ona hadîs söylemeye başladı. İbn Abbas ona; fulân ve fulân hadîs'e dön dedi ve o da ona muvâfakat etti. Sonra ona hadîs söyledi ve yine onafülân ve fülân hadîs'e dön dedi ve ona muvâfakat etti. Buşeyr İbn Kâ'b ona: Bunu inkâr ederek bütün hadîs'imi tanıdın mı? Yoksa bunu tanıdığın halde bütün hadîs'imi inkâr mı ettin bilmiyorum dedi. İbn Abbas ona şu cevabı verdi: Biz Rasûlullah (S) den hadîs söyler idik. Zira onun üzerine yalan söylenmezdi. İnsanlar sa'b (hırçın) de-

---

7. Onlara Kur'ân olmayan bir şey okur da halkın avamını aldatmak için bunun Kur'ân olduğunu iddia eder, demektir (Nevevî).

veye ve zelûl (uysal) deveye bindikleri vakıt (yani medih ve zem edilen her mesleke girdikleri vakıt) bizde O'ndan hadîs rivâyet etmeyi terk eyledik.

.... : İbn Abbas (R) şöyle dedi: Biz ancak hadîs'i ezberlerdik ve hadîs ancak Rasulullah (S) den ezberlenirdi. Amma sizler her *«Sa'b»* a ve her *«Zelûl»* e bindiğiniz zaman ise sizin hadîs'inize güvenip itimad etmemiz ne kadar uzak olmuştur.

.... : Musâhid (103/721) şöyle dedi: Muşeyr el-Adevî, İbn Abbas'a gelip hadîs söylemeye ve Rasûlullah (S) buyurdu ki, Rasûlullah (S) buyurdu ki... » demeye başladı. Bunun üzerine İbn Abbas da onun hadîs'ini dinlememeye ve ona bakmamaya başladı. O da şöyle hitab etti: Ey Abbas oğlu, bana ne oluyor ki seni, benim hadîs'imi dinler görmüyorum? Ben sana Rasûlullah (S) den hadîs söylüyorum da sen dinlemiyorsun! İbn Abbas da şöyle cevab verdi: Bizler bir kere (yalancılığın zuhûr etmesinden önce) bir kimseyi «Rasûlullah (S) buyurdu ki...» derken duyduk mu, gözlerimiz sür'atle ona yönelir ve kulaklarımızı ona eğer dinlerdik. İnsanlar *sa'b* ve *zelûl* deveye binince artık tanıdığımız şeylerden başkasını almaz olduk.

.... : İbnu Ebi Muleyke (117/735) şöyle demiştir: İbn Abbas'a mektub yazdım. Ondan beni miçin bir kitab yazmasını istiyordum. O, bir takım şeyleri benden ketmediyor ve yazmıyordu. Bir defa benim hakkımda: O, nasihat edici bir oğuldur, ben onun lehine olarak bir çok şeyleri arırıyorum ve kendisinden ketmediyorum(yani daha çok yayılıp, haklarında dedikodu çıkacağını düşünerek bunları ona yazmıyorum) demiştir.

İbn Ebi Muleyke dedi ki: İbn Abbas (beni) *«Kadâu Ali»* ye yani «Ali'nin hükümleri» ne çağırdı. Kendisi Ali'den bir çok şeyler yazmaya başlamıştı. Kendisine öyle şey gelirdi ki o hemen: Allah'a yemin ederim ki Ali bununla hükmetmemiştir. Bunu ancak sapıtmış kimse hükmeder, der idi [8].

.... : Tavus (106/724) şöyle dedi: İbn Abbas'a içinde Ali'nin hükümleri bulunan bir kitab getirildi. İbn Abbas, bir kol uzunluğu kadarı müstesna olmak üzere o kitabı hemen mahvetti. (Râvi) Sufyan İbn Uyeyne (bırakılan kısmı) kendi koluyla işaret de etmiştir.

.... : Ebu Ishâk şöyle dedi:

Ali (R) dan sonra bu şeyleri icâdedip ortaya çıkardıkları zaman

8. İbn Ebi Muleyke bu sözleriyle İbn Abbas'ın yanında «Kadâu Ali» yani Ali (R) ın verdiği hükümler hakkında bir kitap te'lif edilmiş olduğunu da haber vermiş oluyor.

Ali'nin arkadaşlarından biri şöyle dedi: Allah onların canını alsın. Onlar (Ali'den gelen) o muazzam ilmi ifsad edip bozmuşlardır[9].

.... : Ebu Bekr (yani İbnu Ayyaş) dedi ki: Muğîre'den işittim, şunları söylüyordu: Kendisinden hadîs rivâyet etmekte, Ali (R) üzerine Abdullahi'bnu Mes'ûd'un Ashabından başka doğru konuşan yoktu (diğer bir zapta göre: sözü tasdik olunan yoktu).

(5) İSNÂDIN DÎNDEN OLDUĞUNU, RİVÂYETİN ANCAK SİKA'LARDAN OLACAĞINI, KENDİLERİNDE BULUNAN KUSUR SEBEBİYLE RÂVÎLERİ CERH ETMENİN CÂİZ VE HATTA VÂCİB OLDUĞUNU, BUNUN HARAM KILINMIŞ GIYBETLERDEN OLMAYIP BİL'AKİS MÜKERREM ŞERİATI SAVUNMAK OLDUĞUNU BEYAN BÂBI

.... : Muhammed İbn Sîrîn (110/728) şöyle dedi: Şüphesiz ki bu ilim dîndir. Binâenaleyh dîninizi kimlerden almakta olduğunuza dikkat ediniz[10].

.... : İbn Sîrîn şöyle dedi:

İsnaddan sormazlardı. Fitne vâkî olunca, «Râvîlerinizin isimlerini bize söyleyin» demeye başladılar. Bu suretle sünnet ehline nazar olunur ve onların hadîs'i alınır, bid'atlar ehline dikkat edilir, onların da hadîsleri alınmaz oldu.

.... : Süleyman İbn Mûsâ şöyle dedi:

Tâvus'a mûlâkı oldum ve ona: Fulân kişi bana şöyle şöyle hadîs rivâyet etti dedim. Bana: «Eğer hadîs aldığın arkadaşın MELİYY (yani sika, dâbıt, mutkın, dînine ve bilgisine güvenilen ve kendine itimad edilen gayet sağlam bir kimse) ise böylesinden hadîs al» dedi.

.... : Süleyman İbn Mûsâ şöyle dedi:

Ben Tâvus'a: Fulân kişi bana şöyle şöyle hadîs rivâyet etti dedim. Bana: Eğer o arkadaşın MELİYY (sika, dâbıt ve emin) ise ondan hadîs al, dedi.

---

9. Burada müfrit Şiilerin hiç aslı olmayan hurafeleri ve bir çok bid'atları Hz. Ali'ye nisbet etmeleri ve bu bid'atlara sımsıkı tutunmaları sebebiyle Ali'den gelen sahih haberleri de itimad edilemez derecede bozdukları ifade ediliyor. Hadîs imamları da Hz. Ali'den gelen haberlerin çoğunu bu yüzden kabul edememişlerdir. (Mütercim).

10. İmam Mâlik (179/795): «Bu ilim yani hadis ilmi dîn'dir. Artık dininizi kimlerden aldığınıza dikkata ediniz. Şu direklerin dibi قال رسول الله صلى الله عليه وسلم diyenlerden yetmiş zata mülâki oldum ki her hangisine Beytu'l-Mâl'i teslim ederseniz yine emniyette sayabilirsiniz. Böyle iken onlaaŗın hiçbirinden hadîs almadım. Çünkü bu işin ehli değillerdi. Sonra memleketimize İbn Şihâb ez-Zuhrî gelince hepimiz kapısına koşup üst üste yığılırdık» demiştir (Tecrîd Ter., I, 71).

.... : Ebu'z-Zinâd'dan, o da babasından şöyle dedi:

Ben Medine'de hepsi emniyetli olan yüz kişiye eriştim ki onlardan hadîs alınmıyor ve «Hadîs ehlinden değildir» deniyordu.

.... : Ebu Bekr İbnu Hallâd el-Bâhilî tahdîs edip dedi ki: Ben Sufyan İbn Uyeyne'yi dinledim, o da Mıs'ar'dan (duymuştur Mıs'ar) dedi ki: Said İbn İbrahim'den işittim: Rasûlullah (S) den sika olanlardan başkası hadîs rivâyet edemez (yani ancak sika'ların rivâyeti kabul olunur) diyordu.

.... : Abdân İbn Usman şöyle dedi:

Ben Abdullah İbn Mübârek'den işittim, şöyle diyordu: İsnad dîndendir ve şayet isnad olmamış olsaydı muhakkak ki her istiyen istediği sözü söyler dururdu (İşte böylesine, bunu kim söyledi denirse kala kalır).

.... : Abbas İbnu Ebî Rizme tahdîs etti, dedi ki: Abdullah'dan işittim, isnadı kasdederek: Bizimle hadîs nakleden kavm arasında kaimeler (ayaklar) vardır". diyordu.

.... : Ebu Ishak İbrahim İbn İsâ et-Tâlekânî dedi ki: Ben Abdullah İbn Mubaker'e: Ya Ebâ Abdirrahman! «Namazınla beraber ebeveynin için namaz kılmaklığın ce orucunla birlikte onlar için oruç tutmaklığın şüphe yok ki iyilikden sonra iyilik cümlesindendir»„ sözleri rivâyet edilmiş bir hadîs'dir, dedim. Abdullah hemen: Ya Ebâ Ishak! Bu hadîs kimdendir? dedi. Ona bu, Şihâb İbn Hırâş'dan rivâyet edilen bir hadîs'dir, dedim. «O, sika'dır, ya o kimden almış?» dedi. Haccâc İbn Dînâr'dan dedim. «Sika'dır, lâkin o kimden?» dedi. Rasûlullah (S) buyurmuş dedim. Bunun üzerine: Ya Ebâ Ishak! Haccâc İbn Dînâr ile Nebiy (S) arasında bir çok aşılmaz çöller (mefazeler) vardır ki onlarda binek develerinin boyunları kopar gider. Namaz ile Oruc olmaz; lâkin ebeveynin hisabına sadaka vermek hususunda bir ihtilâf yoktur dedi".

Muhammed İbn Abdillah şöyle dedi: Ben Ali İbnu Şakîk'dan işittim şöyle diyordu: Ben Abdullah İbn Mubarek'den işittim o insanlara karşı: Amru'bnu Sâbit'in hadîs'ini bırakın. Çünkü o SELEF'e söver idi, diyordu.

.... : Büheyye'nin arkadaşı Ebu Akîl tahdîs edip dedi ki: Ben Kasım İbn Ubeydillah ve Yahya İbn Said'in yanında oturuyordum. Yahya Kasım'a: Ya Ebâ Muhammed! Sana şu dîn işinden bir şey sorulsun

---

11. Bunun mânâsı, eğer sahîh bir isnad getirirse hadîsini kabul ederiz, yoksa onu terk ederiz demektir. İsnadsız hadîsi ayakda duramayan hayvana benzetti. Nitekim ayakları olmıyan hayvan da ayakda duramaz (Nevevî).

12. Bunun mânâsı şudur: Bu hadîsle ihticâc olunmaz, lâkin ebeveynine iyilik murad eden, onlar adına sadaka yapsın. Çünkü sadaka ölüye ulaşır, arkasından yapılan sadakalardan ölünün fayda göreceği müslümanlar arasında ihtilâfsız olarak kabul edilmiştir (Nevevî).

da, ondan sende bir ilim ve bir çıkar yol veya bir ilim, bir mahrec bulunmasın, bu, senin gibisine cidden çirkin ve büyük bir kusurdur dedi. Bunun üzerine Kasım ona: Neden böyle olsun dedi. Yahya: Çünkü sen iki hidâyet imamının, Ebu Bekr ve Umer'in oğlusun dedi. Kasım ona: Allah'ı düşünen katında ilimsiz olarak konuşmaklığım yahut sika olmıyan bir râvîden hadîs almaklığım bunlardan daha çirkindir, dedi. Artık sustu ve ona cevab vermedi.

.... : Büheyye'nin arkadaşı olan Ebu Akîl şöyle demiştir: Abdullah İbn Umer'in oğulları kendisine bir şey sordular. O hususda kendisinde bir bilgi yoktu. Bunun üzerine Yahya İbn Saîd ona: Umer ile İbn Umer'i kasdederek, sen iki hidâyet imamının oğlu olduğun halde, senden bir şey soruluyor da o hususa dair sende bir ilim bulunmuyor!.. Vallahi ben senin gibi olmayı büyük kusurluluk addederim, dedi. Bunun üzerine o da: Allah katında ve Allah katından düşünenler indinde, ilimsiz olarak söz söylemekliğim yahut sika olmıyan bir râvîden haber vermekliğim Vallahi bundan daha büyük bir kusurdur, dedi.

Râvî: Onlar bunu söyledikleri zaman Ebu Akîl Yahya İbn el-Mütevekkil her ikisine de şâhid olmuştur, dedi.

.... : Yahya İbn Saîd şöyle dedi: Ben Sufyan es-Sevrî'ye, Şu'be'ye, Mâlik'e ve İbn Uyeyne'ye: Bir kişi bana gelir de, hadîs'de SEBT (huccet) olmıyan bir kimse hakkında bana sual sorarsa nasıl hareket edeyim, diye sordum. Hepsi: Onun SEBT (yani sözüne itimad edilir kimse) olmadığını haber ver, dediler.

.... : Ubeydullahi'bnu Saîd tahdîs edip dedi ki: Nadr'dan işittim şöyle diyordu: (Bir gün) İbn Avn'a, kapının eşiği üzerinde bulunurken Şehr adındaki zata âid bir hadîs'den soruldu. Cevaben: Muhakkak ki insanlar Şehr'in mecrûh olduğunu söylemişlerdir. Şüphesiz ki hadîsciler onu ta'n etmişlerdir, dedi.

Muslim —Allah ona rahmet eylesin— Avn; Halkın diline düşmüştür. Hadîsciler onun mecruhuyeti hakkında kelâm etmişlerdir diyor, demiştir.

.... : Şu'be şöyle dedi: Ben Şehr ile buluştum, fakat onu nazar-ı itibara almadım.

.... : Abdullah İbn Mubârek şöyle dedi:

Ben Sufyanu's-Sevrî'ye: Muhakkak Abbâd İbn Kesîr, halini tanıdığın iyi bir kimsedir. Böyle iken hadîs söylediği zaman akıl almaz iş yapıyor. Bu yüzden benim insanlara: Ondan hadîs almayın demekliğimi haklı görüyorsun değil mi? dedim. Sufyan: Evet, dedi. Abdullah: Ben Abbâd'ın anıldığı meclisde bulunduğum zaman dindarlığı hususnda onu överim. Aynı zamanda «Ondan hadîs almayın» sözünü de söylerim, dedi.

.... : Abdullah İbn Mubarek şöyle dedi:

Şu'be'ye vardım, Abbâd'a işaret ederek: Bu, Abbâd İbn Kesîr'dir, binaenaleyh ondan sakının, dedi.

Bana Fadl İbn Sehl tahdîs edip dedi ki: Muallâ er-Râziye Abbâd'ın, kendisinden rivayette bulunduğu Muhammed ibn Saîd hakkında sordum. Bana, Îsâ İbn Yunus'dan naklen haber verdi. Îsâ şöyle demiştir: Ben onun kapısı önündeydim. Sufyan da onun yanında idi. Sufyan dışarı çıktığı zaman, Sufyan'a Muhammedu'bnu Saîd'in halini sordum. Bana, onun yalancı olduğunu haber verdi.

.... : Yahya İbnu Saîd el-Kattân: Sâlih kimseleri hadîs'de olduğu kadar hiçbir şeyde yalancı görmedik, demişdir.

İbn Ebî Attâb şöyle dedi: Ben Yahya İbn Sa'îd el-Kattân'ın oğlu Muhammed'e mülâki oldum ve kendisinden bunu sordum. Babasından naklen şöyle dedi: Hayr ehlini hadîs'de olduğu kadar hiç bir şeyde yalancı görmezsin!

Muslim (bu sözü açıklıyarak): Yahya'bnu Saîd el-Kattan, kendileri yalan söylemeyi kasdetmedikleri halde dillerinde yalan ceryan eder, diyor demişdir.

.... : Halîfetu'bnu Mûsâ şöyle haber verdi: Dedi ki: Galib İbn Ubeydillah'ın yanına girdim. Bana «Haddesenî Mekhûlun, Haddesenî Mekhulun» diye imlâ ettirmeye başladı. Derken kendisini idrar etmek ihtiyacı sıkıştırdı. Bu sebeple kalktı. Ben hemen Kurrâse'ye (kitabın bir formasına) baktım. Bir de gördüm ki orada: «Bana Ebân, Enes'den tahdîs etti ve Ebân, fulândan tahdîs etti...» yazılıdır. Bunun üzerine onu terkederek kalkıb gittim.

(Fadlu'bnu Sehl) dedi ki: Hasanu'bnu Ali el-Hulvânî'yi şöyle derken dinledim: Affân'ın kitabında Ebu'l-Mikdâm Hişam'ın hadîs'ini, Umeru'bnu'l-Abdilâziz'in hadîs'ini gördüm. Hişâm dedi ki: Yahya İbn fulân denilen bir adam bana, Muhammed İbn Ka'b'dan tahdîs edip dedi ki: Affan'a: «Onlar, Hişam bunu Muhammedu'bnu Ka'b'dan işitti diyorlar dedim. Bunun üzerine dedi ki: O bu hadîs cihetinden imtihan ve tecrübe olundu ve zayıf sayıldı. Kendisi: «Bana Yahya, Muhammed'den tahdîs etti» deyip dururken sonra bir müddet geçince onu Muhammed'den dinlediğini iddia etmişdir.

.... : Abdullah İbn Usman İbn Cebele şöyle dedi: Abdullah İbn Mubârek'e: Kendisinden Abdullah İbn Amr'ın, «Fıtır günü câizeler (atıyyeler) günüdür» hadîs'ini rivâyet ettiğin bu zat kimdir? dedim. Süleymân İbn Haccâc'dır. (Onu övmek için) Ondan kendi eline koyduğun şeye bak, dedi.

İbnu Kuhzâz şöyle dedi: Ben Vehb İbn Zem'a'yı Sufyan İbn Abdilmelik'den bahsederken dinledim. Dedi ki: Abdullah İbn Mubârek şöyle

demiştir: Ben, «Dirhem miktarı kan...»[13] hadîs'inin sahibi olan Ravh İbn Ğuteyf'i gördüm ve bir meclisde onun yanında oturdum. Fakat hadîs'i sevilmediği için, beni kendisiyle oturuyorken görmeleri sebebiyle arkadaşlarımdan utanmaya başladım.

.... : İbn Mubârek: Bakıyye, sadûku'l-lisan (doğru dilli) dir, lâkin gelenden gidenden (sika'dan, zayıfdan) hadîs alır, dedi.

.... : Şa'bî (103/721): Bana Hemdân'lı Hârisu'l-A'ver tahdîs etti. Halbuki o bir yalancı idi, dedi.

.... : Muğîra dedi ki: Ben Şa'bîy'den işittim, şöyle diyordu: Şa'bî, Hârisu'l-A'ver'in yalancılarndan biri olduğunu şehâdet edip dururken, Hârisu'l-A'ver bana (yani Şa'biy'e) tahdîs etti.

.... : İbrahim tahdîs edip dedi ki: Alkame (62/681): Kur'ân'ı iki senede okudum, dedi. Bunun üzerine Hâris: Kur'ân (yani yazılmış yazıyı okumak) kolaydır. Vahiy (yani yazı yazmak) daha çetindir, dedi.

.... : İbrahim tahdîs etti ki: Hâris şöyle demiştir: Kitab okumayı üç senede, yazyı yazmayı iki senede öğrendim. Yahut şöyle demiştir: Yazı yazmayı üç senede, okumayı da iki senede öğrendim.

.... : İbrahim, Hâris'in ittiham edilmiş olduğunu söylemiştir.

.... : Hamzetu'z-Zeyyâd tahdîs edip şöyle dedi: Murratu'l-Hemdânî, Hâris'den bir şey işitmişti. Bunun üzerine ona: Kapıda otur dedi. Müteâkiben Murre kılıcını almış olduğu halde içeri girerken Haris de kötülüğü hissetti ve hemen oradan gitti.

.... : İbnu Avn tahdîs edip şöyle dedi: İbrahim bize: «Muğiratu'bnu Saîd'den ve Ebu Abdirrahim'den sizleri sakındırırım. Çünkü onlar iki yalancıdır» dedi.

.... : Âsım tahdis edip dedi ki: Biz, Ebu Abdirrahman Süleymiy'e genç genç oğlanlar iken gelirdik de bize: «Ebu'l-Ahvas müstesna, kıssa anlatanlarla bir meclisde oturmayın, Şakîk'dan da sakının hâ!» der idi. Yine Abdurrahman Süleymiy: İşte bu Şakîk, Hâricîlerin fikrindeydi diye ilâve ederdi. Bu, meclisinde bulunmaktan nehy edilen Şakîk, Şakîku'bnu Seleme Ebu Vâil el-Esedî değildir.

.... : Cerîr: Câbir İbn Yezîd el-Cu'fî ile buluşdum. Fakat ondan hadîs yazmadım. O «*Rac'a*»ya îman eder idi[14].

---

13. Rivâyet etmiş olduğu hadisle Ravh'ı tavsîf ve ta'rîf etmek istiyor. Ravh, Zühri'den o da Ebu Seleme'den o da Ebu Hureyre'den «Dirhem miktarı kandan namaz iâde olunur» hadîsini rivâyet etmiştir. Bu hadîsi Ebu Hureyre, Peygambere ref'eylerdi (Nevevî).

14. Rac'a, Hz. Ali'nin tekrar dünyaya gelmesi akîdesidir. Bu, Râfızîlerin kail olduğu ve batıl zanlarıyle bağlandıkları bir inançtır. Onlar, «Ali bulutlardadır. Semadan oğullarıyla beraber hurûc ediniz diye nidâ etmedikçe hurûc etmeyiz» derlerdi (Nevevî).

.... : Mis'ar tahdîs edip dedi ki: Câbir İbn Yezîd çıkardığı bid'atları çıkarmadan önce bize hadîs söylemişdir.

.... : Sufyan: İcâd ettiği bid'atları icâdından önce muhaddisler Câbir'den ilim alıyorlardı. Fakat, izhar ettiğini izhar edince artık muhaddisler, hadîs'i hususunda onu ittiham ettiler ve bazıları da onu tamamıyle terk ettiler, dedi. Bunun üzerine Süfyan'a: «O neyi izhar etmiştir? denildi. O da: «Rac'a'ya inanmayı» dedi.

.... : Cerrahu'bnu Melîh şöyle dedi: Câbir'den işittim: Hepsi de Ebu Cafer'den o da Nebiy (S) den olmak üzere bende yetmişbin hadîs var, diyordu.

.... : Züheyr şöyle dedi: Câbir şöyle dedi yahut ben Cabir'den işittim: Bende muhakkak elli bin hadîs vardır ki ben onlardan hiçbirini tahdis etmedim diyordu. Sonra birgün bir hadîs tahdîs etti ve: «Bu, elli bindendir» dedi.

.... : (Yine bu) Câbir el-Cu'fî: Bende Nebiy (S) den elli bin hadîs vardır, diyordu.

.... : Sufyan tahdîs edip dedi ki: Câbir'e :

«... فلن ابرح الارض حتى ياذن لى ابى او يحكم الله لى وهو خير الحاكمين

: ... *Artık ben ya babam izin verinceye, yahut benim için Allah hükmedinceye kadar, bu yerden kat'iyyen ayrılmam. Ve o, hâkimlerin en hayırlısıdır»* (Yûsuf: 80) âyetinden soran bir zatı dinledim. Câbir: «Bunun te'vîli gelmedi» demiştir. Süfyan: «Halbuki Câbir yalan söyledi» dedi. Biz de Süfyan'a: Peki bununla Câbir neyi murad etti diye sorduk. Bunun üzerine: Râfızîler, Ali muhakkak bulutların içindedir. Binâenaleyh semadan bir münadî nidâ etmedikçe onun oğullarından hurûç edenle beraber hurûc etmeyiz, derler. Ali'nin, «fulânla birlikte hurûc edin» diye nidâ etmesini murad ederler. Câbir ise: İşte gelmesi beklenen bu emir, o âyetin tevilidir der. Halbuki yalan söylemiştir. Âyet Yusuf'un kardeşleri hakkındadır, dedi.

.... : Sufyan tahdîs edip dedi ki: Ben Câbir'i otuz bin kadar hadîs'i tahdîs ederken dinledim. Onlardan bir tek şey zikretmeyi ve benim yanımda şöyle şöyle hadîs'ler vardır demeyi halâl saymıyorum, dedi.

Muslim şöyle dedi: Ben Ebu Gassan Muhammedu'bnu Amr er-Râzî'den işittim. Dedi ki: Cerîru'bnu Abdi'l-Hamîd'e: Sen Harisu'bnu Hasîra'ya mülâki oldun mu? diye sordum. Evet o tehlikeli bir mes'ele üzerinde israr eden uzun sükûtlu bir şeyhtir, dedi.

.... : Hammadu'bnu Zeyd tahdîs edip dedi ki: Eyyûb birgün bir kimseyi zikretti de onun hakkında: Dili dosdoğru değildi, dedi. Başka birini daha zikretti ve: O rakamda arttırma yapar, dedi.

.... : Hammadu'bnu Zeyd (179/795) tahdîs edip dedi ki: Eyyûb:

Benim bir komşum var, dedi. Sonra onun fazîletinden bahsetti ve sonunda: Eğer o, benim yanımda iki dâne hurma üzerine şahadette bulunmuş olsaydı, şahidliğini câiz görmezdim, dedi.

.... : Ma'mer (153/770) şöyle dedi: Ben Eyyûb'un, Ebu Umeyye Abdu'l-Kerîm'den başka hiçbir kimseye gıybet ettiğini asla görmedim. Çünkü o, onu zikreder de şöyle derdi: Allah ona rahmet eylesin, sika değildi. Benden İkrime'nin bir hadîs'ini işitmişti de sonra onu «İkrime'den işittim» demiştir.

.... : Hemmâm (132/749) tahdîs edip şöyle dedi: Bizim yanımıza a'ma olan Ebu Dâvûd geldi ve: «Bize Berâ' tahdîs etti, bize Zeydu'bnu Erkam tahdîs etti» demeye başladı. Bunu Katâde'ye söylediğimizde: Yalan söylemiştir. O, Berâ'dan ve Zeyd'den işitmedi. O sadece bir dilenci idi. Çok kişileri silip süpüren Tâun zamanında insanlara avuç açar dururdu, dedi.

.... : Hemmâm haber verip dedi ki: A'ma olan Ebû Dâvûd Katâde'nin yanına girdi, sonra kalkıb gittiğinde: «İşte bu, Bedir'de bulunanlardan onsekiz sahâbiye kavuştuğunu iddia ediyor» dediler. Bunun üzerine Katâde: Silip süpüren Tâun zamanından evvel bu bir dilenci idi. Hadîs hususunda bir ehemmiyet göstermez ve o hususta konuşmazdı. Allah'a yemin ederim ki, ne Hasan ağızdan almış olarak bir Bedrî'den ve ne de Sa'îdu'bnu Museyyeb ağızdan almış olarak bir Bedrî'den bize hadîs rivâyet etmiş değillerdir. Ancak Sa'îdu'bnu Mâlik — ki Sa'du'bnu Ebî Vakkâs'dır— den olmak müstesna dedi.

.... : Rakabe tahdîs edip: Ebu Ca'fer el-Hâşimî el-Medenî, sahîh mânalı ve hikmetli birçok sözleri hadîs olarak vaz'eder ve bu sözler Peygamber (S) in hadîs'lerinden olmadıkları halde o bunları Peygamber üzere rivâyet ederdi, dedi.

.... : Yunus İbn Ubeyr tahdîs edip: Amr İbn Ubeyd, hadîs'de yalan söylerdi, dedi.

.... : Muâzu'bnu Muâz şöyle diyordu: Ben Avf İbn Ebi Cemîle'ye şöyle dedim: Amr İbn Ubeyd bize Hasan'dan tahdîs etti ki Rasûlüllah (S) şöyle buyurmuştur: *«Kim bize karşı silâh çekerse o bizden değildir»*. Avf şu cevabı verdi: Vallahi Amr (isnadda) yalan söylemiştir[15]. Fakat o bunu kendi itizâl itikadına eklemek suretiyle paylanmayı murad etmiştir.

.... : Hammâd İbn Zeyd tahdîs edip dedi ki: Eyyûb'dan ayrıl-

---

15. Bu sahîh bir hadîstir. Bunu Muslim kendi de Sahîh'inde birkaç tarikle rivâyet eylemiştir. Burada zikr etmesi Avf'ın Amr'ı cerh etmesini göstermek, hadîs, sahîh olduğu halde bile Hasan'a nisbeti doğru olmadığından bu cerhin yerinde olduğunu ve kendi meslekinde isnadda bu derece inceliklere gittiğini beyan etmek içindir.

mayan ve ondan hadîs dinleyen bir zat vardı. Birgün Eyyûb onu kaybetti. Kendisine: Ya Eba Bekr: O, Amru'bnu Ubeyd'in yanına gitti dediler. Hammâd dedi ki: Ben birgün Eyyûb ile beraber bulunduğum sırada erkenden çarşıya çıkmıştık. Onu birisi karşıladı. Eyyûb ona selâm verdi ve hatırını sordu. Sonra ona: senin şu adamdan hiç ayrılmadığın haberi bana ulaştı dedi. —Hammâd: Eyyub, o adamın ismini Amr diye tasrîh etti demiştir.— O kimse: Evet ya Eba Bekr, o bize garîb garîb şeyler getiriyor (hoşlanıyoruz) dedi. Hammâd der ki: Eyyûb ona: Biz ancak bu garîb garîb şeylerden kaçıyoruz — yahut karkoyuruz — diyordu.

.... : Birgün Eyyûb'a: Amr İbn Ubeyd Hasan'dan rivayet etti ve Hasan Nebîz'den (şıradan) sarhoş olana celde vurulmaz demiş, dedi. Bunun üzerine Eyyub: Amr yalan söylemiştir. Ben Hasan'ı: «Nebîz'den sarhoş olana celde vurulur» derken işittim, dedi.

.... : Sellâmu'bnu Ebi Mutî' şöyle demiştir: Benim Amr'a gittiğim haberi Eyyub'a ulaşmış. Birgün bana geldi ve: Dindarlığı üzerinde kendisinden emin olmadığın bir adama hadîs üzerinde nasıl emniyet ediyorsun? Bana haber ver, dedi.

.... : Süfyan tahdîs edip dedi ki: Ebû Mûsâ'dan işittim: Amru'bnu Ubeyd bid'atını ilân etmeden önce (Mutezilî olmadan evvel) bize hadîs söyledi, diyordu.

.... : Muaz el-Anberî tahdîs edip dedi ki: Şu'be'ye bir mektup yazdım, ondan Vâsıt kadısı Ebu Şeybe'yi soruyordum. Bana: Ondan hiçbir şey yazma, benim mektubumu da yırt, diye yazdı.

.... : Affân şöyle dedi : Hammâdu'bnu Seleme'ye, Sâlih elmurrî'den o da Sâbit'den diye bir hadîs rivâyet ettim. Yalan söyledi, dedi. Ve yine Hemmâm'a Sâlih el-Murrî'den bir hadîs söyledim, derhal, yalan söylemiştir, dedi.

.... : Ebu Dâvûd tahdîs edip dedi ki: Şu'be bana: Cerîru'bnu Hâzım'a git ve ona: «Hasanu'bnu Umâre'den rivâyet etmen sana halâl olmaz. Çünkü o yalan söyler de dedi. Ebu Dâvûd dedi ki ben Şube'ye: «Bu nasıl olur?» dedim. Bize Hakemden, asıllarını bulamadığım birçok şeyler tahdîs etti, dedi. Ona: Neleri? diye sordum. Dedi ki, Hakem'e: «Nebiy (S) Uhud şehitleri üzerine namaz kıldı mı?» diye sordum. «Onlar üzerine namaz kılmadı» cevabını verdi. Bunun üzerine: Hasan İbn Umâre, Hakem'den o da Mişsem'den o da İbn Abbas'dan, Nebiy (S) Uhud şehidleri üzerine namaz kıldı ve onları defnetti, dedi.

Yine Hakem'e: Zinâ çocukları hakkında ne dersin? dedim. Üzerlerine cenâze namazı kılınır, dedi. Kimden rivâyet olunuyor, dedim. Ha-

san el-Basrî'den rivâyet olunuyor, dedi. Hasan İbn Umâre: Bize Hakem Yahya İbn Cezzâr'dan o da Ali'den tahdîs etti, dedi".

Bize Hasan Hülvanî tahdîs edip dedi ki: Ben Yezîd İbn Hârûn'dan işittim. O, Ziyâd İbn Meymun'u zikretti ve: Ben ondan ve Halid İbn Mahdûc'dan hiçbir şey rivâyet etmemeye yemin ettim, dedi. Yine dedi ki: Ziyâd İbn Meymun'a mülâki oldum ve ona, Bekr İbn Müzeniy'den bana tahdîs etmiş olduğu bir hadîs'i sordum. Sonra ona döndüm ve bana o hadîs'i Müverrık'dan tahdîs etti. Sonra ona tekrar döndüğümde o hadîs'i bana Hasan'dan tahdîse etti. Yezid İbn Hârûn onların her ikisiin de yalancılığa nisbet eder idi (yani ikisinin de yalancı olduğunu söylerdi).

Hulvânî dedi ki: Ben Abdu's-Samed'den işittim. Abdüssamed'in yanında Ziyadu'bnu Meymûn'u zikrettim de Abdüssamed onu yalancılığa nisbet etti.

Bize Mahmûdu'bnu Ğaylân tahdîs edip dedi ki: Ebu Dâvûd et-Tayâlisî'ye Abbâd İbn Mansûr'dan hadîs'leri çoğalttın, sana ne oluyor ki? Nadr İbn Şumeyl'in bize rivayet etmiş olduğu «Attâre Hadîs'i»ni [17] ondan niye dinlemedin? dedim. Bana şunu söyledi: Sus, ben ve Abdurrahman İbn Mehdî, Ziyad İbn Meymûn'a mülâki olduk ve ona: Bu rivâyet edip durduğun hadîsl'er Enes'den mi? diye sorduk. Bize: Ne dersiniz, bir adam günah işliyor, sonra tevbe ediyor. Allah onun tevbesini kabul etmez mi? dedi. Biz evet, dedik. Bunun üzerine o: Bundan ne az ne de çok hiçbir şeyi Enes'den iiştmedim. Eğer benim Enes'e mülâki olmadığımı başkaları bilmiyorsa siz de mi bilmiyorsunuz? dedi.

Ebû Dâvûd der ki: Daha sonra bize onun tekrar rivâyet ettiği haberi ulaştı. Ben ve Abdurrahman ona geldik. Bunun üzerine tevbe ediyorum, dedi. Sonra bir müddet geçti, yine rivâyet eder oldu. Biz de artık onu terk ettik.

Bize Hasan Hülvânî tahdîs edip dedi ki: Şebâbe'den işittim şöyle dedi: Abdu'l-Kuddûs bize tahdîs eder ve: Suveydu'bnu Akale derdi (doğrusu Ğafele'dir). Şebâbe dedi ki: Ben Abdulkuddûs'dan işittim: «Rasûlullah (S) Ravh'ın arz edinilmesini nehyetti» diyordu. Ona: Bu

---

16. Bu sözün mânası şudur: Hasan İbn Umâre bir yalancıdır. Bu hadîsi Hakem'den o da Yahya'dan o da Ali'den rivâyet etti. Fakat bu hadis Hasan el-Basri'dendir. Onun kelâmındandır. Bunun benzerinin Hasan'dan o da Ali'den tarîkıyla gelmesi muhtemil olsa da hâfızlar yalancıların yalanını karînelerle bilirler. Onlar bazan da yalanı ancak bu fen ehlinin bildiği kat'î delillerle bilirler. Onların sözü bunun hepsinde makbuldür. Hasan İbn Umâre, za'f ve terkinde ittifak edilmiş bir kimsedir (Nevevî).

17. «Attare Hadisi», Ziyâd İbn Meymun'un Enes'den rivayet ettiği bir hadîsdir. Medine'de koku satan Havlâ isminde bir kadın vardır. O Âişe (R) ın yanına girmiş ve kendi kocasıyle olan haberini anlatmış, güya Nebiy (R) de o kadına kocasının faziletini zikretmiş.. Halbuki bu, sahîh olmıyan uzun bir hadistir (Kadi İyâd).

hangi şeydir? denildi. Şöyle cevap verdi: Yani üzerinden rüzgârın girmesi için duvarda bir delik edinilmesini dedi".

Muslim der ki: Ben de Ubuydullah İbn Umer el-Kavârîrî'den işittim, şöyle diyordu: Ben Mehdî İbn Hilâl'in okutmak için ders meclisine oturmasından bir süre geçtikten sonra Hammad İbn Zeyd'den işittim: Bir zata: Şu sizin tarafınızda fışkırmış olan tuzlu pınar nedir? diyordu. O zat «Evet ya Eba İsmail!» dedi".

.... : Ebû Avâne şöyle dedi: Hasan'dan bana ulaşan her hadîs'i ben muhakkak Eban İbn Ebî Ayyâş'a getirmişimdir ve o da onu benim huzurumda okumuştur".

.... : Aliyyu'bnu Mushir: Ben ve Hamzatu'z-Zeyyâd, Ebân İbn Ebi Ayyâş'dan bin hadîs kadar dinledik, dedi.

Ali şöyle dedi: Ben Hamza'ya mülâki oldum. O bana, kendisinin uykuda Nebiy (S) i gördüğünü ve Peygambere Ebân'dan işittiklerini arzeylediğini, Peygamberin onlardan ancak az bir kısmını beş yahut altı hadîs'i tanıdığını haber verdi".

Bize Abdullah ibn Abdirrahman ed-Dârimî (255/868) tahdîs etti. Bize Zekeriyya ibn Adiyy haber verdi. Dedi ki: Ebu Ishak el-Fezârî bana, «Bakıyye'den, maruf kimselerden rivâyet ettiklerini yaz, fakat tanınmamış kimselerden rivâyet ettiklerini yazma. İsmail ibn Ayyâş'dan ise tanınmış kimselerden rivâyet ettiklerini de bunların gayrisinden olanları da yazma, dedi.

.... : İbnu'l-Mubârek (181/797) şöyle dedi : Bakıyye isimleri künyeler, künyeler de isimler yerine kullanmamış olsaydı ne iyi adam olurdu. O Ebu Saîd el-Vuhâziy'den bize hadîs söyleyen bir derya idi. el-Vuhâzîy'ye nazar ettik, bir de baktık ki, o Abdu'l-Kuddûstur.

.... : Abdu'r-Razzâk (211/826): Ben ibn Mubârek'in konuşmaları içinde «yalancı» sözünü açıktan açığa bir kimse hakkında kullandığını işitmedim. Ancak Abdu'l-Kuddûs için kullanmıştır. Çünkü ben İbnu'l-Mubârek'i Abdu'l-Kuddûs için «O bir yalancıdır» derken işittim, dedi.

---

18. Bu isimlerde ve lafızlarda tashifler ve yanlış rivâyet edişler bulunduğu gösterilmiş oluyor. Eğer kelimeler doğru rivâyet edilmiş olsaydı mâna: «Rasûlullah (S), kendisinde ruh bulunan bir hayvanın atışta hedef edinilmesini nehyetti» olacaktı.

19. Ebu İsmail, Hammâd İbn Zeyd'in künyesidir. O zat «Evet» sözüyle Hammâd'ı te'yid ediyor ve cerhetmesinde ona muvâfakatını bildirmiş oluyor. «Tuzlu Pınar» tabiri de Mehdi İbn Hilâl'in zayıflığından ve mecrûhiyetinden kinâyedir.

20. Bu sözün mânası, o kendisine sorulan herşeyi Hasan'dan tahdis ediyordu. Halbuki o, bu hususta yalancı bulunuyordu demektir.

21. Bundan maksad Ebân'ın kararlaşmış olan zayıflığını meydana çıkarmaktır. Yoksa rüyâ ile bir şeyin sâbit veya bâtıl olacağını göstemek değildir. Çünkü rüyâ ile bir hüküm sâbit veya bâtıl olmaz. Rüyâ islâmda ilim sebeplerinden sayılmamıştır (Nevevî).

Bana Abdullah ibn Abdirrahman ed-Dârimî tahdîs edip dedi ki : Ebu Nuaym'ı dinledim, o Muallâ ibn Urfan'ı zikrediyordu. Dedi ki : Muallâ ibn Urfan şöyle dedi: Bize Ebu Vâil tahdîs etti ve: «Sıffîn'de iken yanımıza ibn Mes'ûd geldi» dedi. Bunun üzerine Ebu Nuaym ona: «Ölümünden sonra onun tekrar dirildiğini mi zannediyorsun?» dedi.

Bana Amr ibn Aliy ve Hasen Hulvânî her ikisi de Affân ibn Muslim'den tahdis ettiler. Şöyle dedi: Biz İsmail ibn Uleyye'nin yanında bulunuyorduk. Derken bir şahıs bir kimseden hadîs rivâyet etti. Ben hemen: «Bu kimse SEBT (Hüccet) değildir» dedim. O şahıs: Sen ona gıybet ettin, dedi. İsmail ise: Ona gıybet etmedi, lâkin onun SEBT olmadığına hükmetti, dedi.

Bize Ebu Câfer ed-Dârimî tahdîs etti. Bize Bişr ibn Umer tahdîs etti. Dedi ki: Ben Mâlik ibn Enes'e, Saîd ibn Museyyeb'ten rivayet etmekte olan Muhammed ibn Abdirrahmanı, Tev'eme'nin azadlısı Sâlih'i, Ebu'l-Huveyris'i, İbnu Ebî Zib'in kendisinden rivâyette bulunmuş olduğu Şu'be'yi ve Harâm ibn Usmân'ı teker teker sordum. Her biri hakkında ayrı ayrı «sika değildir» dedi. Ve yine ben İmam Mâlik'e işte bu beş kişiyi sordum da o, bunların hepsi hakkında: «Onlar hadîs'leri hususunda itimada lâyık değillerdir.» cevabını verdi. Ben Mâlik'e, ismini unutmuş bulunduğum diğer bir kimseyi de sordum. «Onu kitablarımda gördün mü?» dedi. Hayır dedim. Eğer sika olsaydı kitaplarımın içinde onu muhakkak görürdün, dedi.

.... : Haccâc şöyle dedi : Bize, İbn Ebî Zi'b (159/775), Şurahbil İbn Sa'd'dan tahdîs etti. Halbuki o, itiham edilmiş bir kimseydi.

.... : İbn Mübârek şöyle demiştir: Eğer Cennet'e girmekliğim ile Abdulah İbn Muharrer'e mülâki olmaklığım arasında muhayyer kılınsaydım evvelâ ona kavuşmayı, sonra Cennet'e girmeyi ihtiyar ederdim. Nihayet kendisini gördüğüm zaman bir deve pisliği bana ondan daha makbul olmuştur.

.... : Ubeydullah İbn Amr şöyle dedi: Zeyd yani Ebu Uneyse'nin oğlu: «Sakın kardeşimden (müteâkip hadîs'teki Yahya'ubnu Ebî Uneyse'yi kastediyor) hadîs almayın» demiştir.

.... : Ubeydullah İbn Amr: Yahya İbn Ebî Uneyse bir yalancıdır, dedi.

.........: Hammâd İbn Zeyd dedi ki Eyyûb'un yanında Ferkad anılmıştı. Bunun üzerine Eyyûb: «Muhakkak ki Ferkad Hadîs'ci değildir» dedi.

Bana Abdurrahman İbnu Bişr el-Abdî tahdîs etti, dedi ki: Yahya'bnu Sa'îd el-Kattân'dan işittim. Onun yanında Muhammed İbnu Abdilah İbn Ubeyd İbn Umeyr el-Leysî anılmıştı. Yahya onun çok zayıf olduğunu söyledi. Bunun üzerine Yahya'ya: Yakub İbn Atâ'dan daha mı zayıftır, denildi de o, evet, dedikten sonra: Ben hiçbir kimsenin Mu-

hammed İbn Abdillâh İbn Ubeyd İbn Umeyr'den hadîs rivâyet edeceğini zannetmem, sözlerini ilâve etti.

Bana Bişru'l-Hakem tahdîs etti ve dedi ki: Yahya ibn Sa'îd el-Kattân'dan işittim. O, Hakîm İbn Cubeyr ile Abdu'l-A'lâ'nın za'fiyyetini açıkladı. Yahya İbn Mûsâ İbn Dinâr'ın da zayıf olduğunu bildirdi. Onun hadîs'i bir rüzgârdır (havadır, boştur) dedi. Keza Mûsâ İbn Dihkan'ı, İsâ İbn Ebî İsâ el-Medeni'yi de zayıf addetti. Dedi ki: Ben Hasan İbn İsâ'yı şöyle derken duydum: İbn Mübârek bana, «Cerîr'in yanına geldiğim zaman şu üç kişiden gelen hadîs'ler müstesna onun bütün ilmini yaz. Ubeydetu'bnu Muattib, Seriy İbn İsmail ve Muhammed İbn Sâlim'in hadîslerini yazma» dedi.

Muslim der ki: Hadîs râvîlerinin töhmetlileri ve bunların nakisaları hususundaki ilim ehlinin söz ve ihbarlarından zikrettiğimiz şeylerin benzerleri pek çoktur.

Bunun hepsini ihata etmek üzere sonuna kadar zikretmek kitabı uzatır. Muhadislerin bu neviden söylediklerini ve beyan ettiklerini anlayabilen ve onların gidişine akıl erdirebilenler için şu zikrettiğimiz kadarı kâfidir[22].

Bu işte büyük tehlike bulunduğu içindir ki ilim ehli, hadîs râvîlerinin ve haberleri nakledilenlerin ayıplarını meydana çıkarmayı kendilerine bir vecîbe saymışlar ve soruldukları zaman bu suretle fetva vermişlerdir. Çünkü dîn hususundaki haberler, muhakkak halâl kılma, haram kılma, emretme, yasak etme, teşvik veya korkutma suretinde gelmiş bulunmaktadır. Bu haberlerin râvîsi doğruluk ve emânet kaynağı olmadığı ve sonra da onu tanıyan kimse onda ne bulunduğunu, onu tanımayanlara beyan etmeksizin o râvîden rivâyet etmeye kalkıştığı zaman, o şahıs bu fi'li yüzünden bir günahkâr, müsliman halk için de bir hilekâr olacaktır. Çünkü bu haberleri dinlemiş bulunan bazı kimselerin bunları yahut bir kısmını kullanmalarından emin olunamaz. Sonra bunların, yahut ekserisinin birtakım yalanlar ve aslı olmıyan şeyler olması da muhtemildir. Halbuki sikaların ve kanaat verici kimselerin rivayeti olan sahîh haberler, sika ve kanaat verici olmıyan kimselerin nakline muhtac olunmıyacak kadar çoktur.

Vasfettiğimiz zayıf hadîs'lere ve meçhûl isnadlara meyledecek, onlardaki gevşeklik ve zaafı tanıdıktan sonra onları rivâyet etmeye itibar

22. İmam Müslim buraya kadar senedleriyle getirdiği birçok rivâyetler ve deliller ile hadîs âlimlerinin başlangıçtan itibaren bu işi çok ciddî tuttuklarını, bu konuda râvileri ince ince eleştirdiklerini ve kusurlu bulduklarını da hiç çekinmeden ilân ettiklerini ifade etmek istemiştir (Mütercim).

edecek insanların çok olacağını sanmıyorum. Lâkin insanları bunları rivâyet etmeye ve onlara yönelmeye sevkeden şey, halk nazarında çok hadîs bilir görünmek isteği ve «fulân kimse nekadar da çok hadîs toplamış ve ne çok sayıda hadîs te'lif etmiş» denilmek hevesidir. İlimde her kim bu mezhebe gider ve bu yola girerse ilimden hiçbir nasîbi yoktur. Onun câhil diye isimlendirilmesi, bir ilme mensûb kılınmasından hayırlıdır.

Asrımızın hadîs müntesiblerinden biri isnadların sahîhliğini araştırmak ve illetlerini meydana çıkarmak hususunda bir söz ileriye sürmüştür ki bunu ve bunun bozukluğunu bir tarafa bırakıb izahdan vazgeçsek bu, sağlam bir görüş ve sahîh bir gidiş olurdu. Çünkü atılmış sözden yüz çevirmek onu öldürmeye ve kailinin adını küçültmeye daha uygun ve bunun câhili bulunanlara bir uyarma yapılmaması daha münasibdi. Lâkin biz, âkibetlerin şerleri, câhillerin bid'atlar ile aldanması, yanılmışların hatalı itikatlarına ve âlimlerce kıymetsiz olan sözlere kapılmalarından korktuğumuzda insanlara daha faydalı ve âkıbet için İnşâallah daha makbûl olacağından, sözünün bozukluğunu meydana çıkarmayı ve lâyık olduğu vechile çürütmeyi münasib gördük.

Sözünü hikâye etmeye ve fikrinin kötülüğünü haber vermeye dair söz açtığımız kimse şu iddiada bulundu:

Senedinde «fulân kişi fulândan» tabiri buluna her bir hadîsin isnadı şu durumdadır: Bu iki râvînin bir asırda bulundukları ilmen sabit olduğu takdirde birinin diğerinden rîvâyet ettiği bu hadîs'i, berikinin ötekinden işitmiş olması ve bunu kendisiyle şifahî olarak söyleşmiş bulunması mümkindir. Şu var ki biz bunun ötekinden bir işitmesini bilmiyoruz ve hiçbir rivâyette de onların kat'î olarak buluştuklarını, yahut bir hadîs'i ağız ağıza söyleştiklerine raslamadık. —Kendi zamanlarında bir veya daha fazla buluştuklarına yahut hadîs'i aralarında şifâhen söyleştiklerine dair bilgi hasıl olmadıkça veyahut zamanlarında bir veya birkaç defa bir yerde buluştuklarını bildiren bir haber gelmedikçe bu «fulân fulândan» senediyle gelen her haber onun indinde hüccet olmaz[23]. Eğer kendisine rivâyet edilen şahsın yanında onların buluştuklarına dâir bir bilgi yoksa arkadaşından rivâyet edenin, bir defa ona kavuştuğunu ve kendisinden bir şey işitmiş bulunduğunu haber verir sahîh bir rivâyet de gelmemiş ise— rivâyette bulunduğu bir kimseden bu haberi nakletmesinde bir subût yoktur. Halbuki vasfetiğimiz vechile böyle bir rivâyet hüccet yapılacaktır. Gelen habere benzer bir rivâyet içinde hiç olmazsa bir veya iki hadîs'i ondan işittiği vârid olmadıkça böyle bir haber mevzubahs olan kailin nazarında «mevkuf» tur.

---

23. Kendisine işaret olunan vasıf, bundan sonra gelen babda doğrudan doğruya zikredilmiştir.

(6) (MU'AN'İNLERİN BİRİBİRİNE KAVUŞMASI MÜMKİN OLDUĞU VE İÇLERİNDE MÜDELLİS BULUNMADIĞI ZAMAN) MU'AN'AN HADÎS İLE İHTİCÂCIN SAHÎH OLMASI BÂBI.

İşte bu söz — Allah seni rahmetine mazhar kılsın — isnadlara ta'n hususunda icâd edilmiş, sonradan çıkarılmış sâhibinden önce kimse tarafından söylenmemiş ve ilim ehlinden kendisine hiçbir yardımcı bulunmayan bir kavildir. Hadîs'lerle ve rivâyetlerle uğraşan eski ve yeni bütün ilim erbabının üzerinde ittifak ettikleri yaygın söz şudur: Sika olan her bir râvî kendi gibi sika bir râvîden hadîs rivâyet ettiği ve her ikisinin bir asırda bulunmalarından dolayı da berikinin ötekine kavuşup ondan işitmesi câiz ve mümkin bulunduğu için, onların buluşmaları ve bir sözü şifâen konuşmaları kesin bir haberde gelmese bile rivâyet sâbit ve hüccetliği de zarûrîdir.

Ancak burada bu râvînin, kendisinden rivâyette bulunduğu kimseye mülâki olmadığına yahut ondan bir şey işitmediğine apaçık bir delâlet mevcut olması hali müstesnadır. Amma tefsîrini yaptığımız imkân üzerinde durum müphem iken, beyan ettiğimiz kat'î delâlet mevcud olmadıkça rivâyet daima işitmeye hamledilecektir.

Davasını vasfetitğimiz şu sözün sahibine yahut savunucusuna şöyle denilir: Sözünün bir cüz'ünde sika olan vâhidin siko olan vâhidden gelen haberinin kendisi ile amel etmek lâzımgelen bir hüccet olduğunu ifade etmiştin. Sonra ona şu şartı idhal ettin ve: «Biz o ikisinin bir defa yahut daha fazla biribirlerine kavuşmuş olduklarını, yahut ondan birşeyi işitmiş olmasını bilmeliyiz» dedin. Şimdi sen koyduğun bu şartı sözü hüccet alınacak birkimsede bulabilir misiniz? Aksi takdirde haydi iddia ettiğin şeye bir delil getir!

Eğer, haberin tesbîti hususunda söylediği şartı katmaya, selef âlimlerinden birinin sözünü iddiâ ederse ondan bunun isbatı istenir. Halbuki ne kendisi ve ne de başkası bu delili ortaya koymaya bir yol bulamıyacaktır. Eğer söylediği hususta hüccet yapılacak bir delîl iddiâ ederse ona «Bu delîl nedir?» denilir. Bu sefer de şöyle derse: «Ben şunu söyledim ki, eski yeni bütün haberlerin râvîleri biribirini görmemiş ve birşey işitmemiş oldukları halde herbirini diğerinden hadîs rivâyet eder buldum. Ve kendi aralarında böylece işitme olmaksızın irsâl üzere hadîs rivâyetine icâzet istediklerini görünce — halbuki bizim sözümüzün kaidesine göre ve haberler ilmi ehlinin sözlerine göre mürsel rivâyetler hüccet değildir — ben de vasfettiğim illetten dolayı, her bir haberin râvîsinin, kendi râvîsinden işitmesini araştırmaya muhtaç oldum. Eğer ben onların en küçük bir şeyi biribirlerinden işittiğine vâkıf olursam, birinin diğerinden rivâyet ettiği şeylerin hepsi nazarımda sabit olur. Eğer bu mülâkatı bilmek hususu benden uzak kalırsa o vakit haberi mevkûf

addederim ve benim indimde o haber, irsâl imkânından dolayı artık bir hüccet yerinde de olmaz.»

Bu iddiasına mukabil kendisine şöyle denilir:

Eğer senin haberi zayıf addetmen ve onunla ihticâcı terk eylemendeki sebeb, ondaki irsâl imkânı ise, sana evvelinden âhirine kadar kendisinde işitmeyi bilmedikçe muan'an bir isnad tesbit etmemen lâzım gelecektir?

Şöyle ki: Bize Hişam İbn Urve, babasından, o da Âişe'den isnâdı ile gelen hadîs'i, biz yakîn ile biliyoruz ki, Hişâm muhakkak babasından işitmiştir. Babası da muhakkak Âişe'den işitmiştir. Nitekim yine biliyoruz ki Âişe, Peygamber (S) den işitmiştir. Hişâm, babasından yaptığı rivâyetinde işittim» yahut «bana haber verdi» demediği zaman bu rivâyette kendisi ile babası arasında başka bir insanın olması bazan câiz olur. Bizzat kendisi babasından işitmemiş iken o insan bu rivâyeti ona babasından haber verir. Onu mürsel olarak rivâyet etmek ve kendisinden işittiği kimseye isnad etmemek istediği zaman bu mümkindir.

Bu, babasından rivâyet etmesinde Hişam hakkında mümkin olduğu gibi babasının Âişe'den rivâyetinde de mümkindir. Biribirlerinden işittikleri tasrîh edilmeyen bir hadîs'in her isnadı da böyledir. Bazan herbirinin kendi arkadaşından birçok defa işittiği bilinmiş olursa onlardan herbirinin bir kısım rivâyet hakkında daha aşağıdaki bir zâta inmesi ve yukarıdakinin başka bazı hadîs'lerini o aşağıdaki zattan işitmesi ve kendisinden işitmiş olduğu kimsenin ismini söylememesi, bazan da gayrete gelerek hadîs'ini aldığı kişiyi tesmiye etmesi ve irsâli terk eylemesi (ihtimalleri) de hep caizdir.

Söylediğimiz bu şeyler, sikadan olan muhaddislerin ve ilim ehli imamların fiilleri olarak hadîs'te mevcud ve meşhurdur. İnşâallah onların rivâyetlerinden zikrettiğimiz cihete delil alınabilecek birçok örnekler daha söyliyeceğim. İşte bu neviden misâller:

Eyyûb Sahtiyânî, İbn Mübarek, Vaki' İbn Numeyr ve bunlardan başka bir cemaat, Hişam İbn Urve'den o da babasından o da Âişe (R) dan rivayet ettiler. Âişe (R) şöyle dedi: Ben Rasûlullah (S) a hılli ve ihramı için bulabildiğim en güzel kokuyu sürerdim.

Bu rivâyeti ayniyle Leys İbn Sa'd, Davûd el-Attâr, Humeydu'l-Esved, Vuheybu'bnu Hâlid ve Ebû Usâme, Hişam'dan rivâyet ettiler. Hişam şöyle dedi: Bana Usmânu'bnu Urve, Urve'den o da Âişe'den, o da Peygamber (S) den haber verdi.

Yine Hişâm babasından, o da Âişe'den rivâyet etti. Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) itikâfa girdiği zaman ben hayızlı olduğum halde başını bana yaklaştırırdı, ben de onu tarardım.

Yine bunu ayniyle Mâlik İbni Enes Zührî'den, o da Urve'den, o da Amre'den, o da Âişe'den, o da Peygamber (S) den rivâyet etmiştir.

Zühri ve Sâlih İbn Ebî Hassân, Ebu Seleme'den, o da Âişe'den rivâyet etmişlerdir ki Peygamber oruçlu bulunduğu halde öperdi. Yahya'bnu Ebî Kesîr öpmek hakkındaki bu haberde şöyle demiştir: Bana Ebû Selemete'bnu Abdirrahman haber verdi. Ona Umer'ubnu Abdilaziz haber vermiş, ona Urve haber vermiş, ona da Âişe haber vermiştir ki Peygamber (S) oruçlu bulunduğu halde kendisini öperdi.

İbn Uyeyne ve başkası, Amr İbn Dînâr'dan o da Câbir'den rivâyet etti. Câbir şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bizlere at etlerini yedirdi de eşek etlerinden nehyetti.

Bunu Hammâd İbn Zeyd, Amr'dan, o da Muhammed İbn Ali'den, o da Câbir'den, o da Peygamberden rivâyet etmiştir.

Rivâyetler içinde bu tarz şeyler pek çoktur. Sayılması uzun sürer. Bizim verdiğimiz örnekler anlayış sahipleri için kâfidir.

Biraz önce sözünü vasfettiğimiz kimseye göre, râvînin, kendisinden birşey rivâyet ettiği kimseyi dinlediği bilinmediği zaman, hadîs'in bozuk addedilmesi ve çürüğe çıkarılması hususundaki illet, sadece hadîs'teki mürsellik imkânı olursa, ona —sözünün muktezası olarak— bizzat içinde işitmenin tasrîhi bulunan haber müstesna, kendisinden rivâyette bulunduğu kimseyi dinlediği bilinen kimselerin rivâyeti ile de ihticâcı terk etmesi lâzım gelecektir.

Evvelden haberleri nakleden imamların hallerini beyan ettiğimiz vechile onlar çok vakitlerde hadîs'i mürsel kılıyorlar ve kendisinden hadîs dinledikleri kimseyi zikretmiyorlardı. Bazı kereler de var ki isim zikrinden hoşlanıyorlar da haberleri dinledikleri vaziyet üzere isnad ediyorlar ve hadîs için inmişler ise inişi, çıkmışlar ise çıkışı olduğu gibi haber veriyorlar. Nitekim onların bu hallerini açıklamıştık. Haberleri kullanan, isnadların sıhhatını ve hastalığını araştıran Eyyûb Sahtiyânî, İbnu Avn, Malik İbn Enes, Şu'betu'bnu'l-Haccâc, Yahya'bnu Sa'îd el-Kattân, Abdurrahman İbn Mehdî gibi selef imamlarından ve onlardan sonraki hadîs âlimlerinden hiçbirinin, biraz önce sözünü vasfettiğimiz kişinin iddia ettiği tarzda isnadlardaki işitme durumunu araştırmış olduğunu bilmiyoruz.

Hadîs râvîlerinin rivâyet ettikleri kimselerden işitmelerinin olup olmadığını araştıranlar, ancak râvî hadîs'te tedlîs ile tanınmış ve bu sıfatla şöhret bulmuş kimselerden olduğu zaman bu araştırmayı yaparlardı. O takdirde bu türlü râvîlerden tedlîs illeti tamamîyle uzak olup silinmesi ilin onun rivâyetindeki sema'ını iyice eşelerler ve bunu onda adamakıllı araştırırlar.

Her kim ki sözünü hikâye ettiğimiz kişinin iddiâsı vechile Mudellis olmıyan bir kimseden böyle bir şart isterse biz isimlerini söyledğimiz imamların hiçbirinden böyle bir şey istemedik. İşte bu neviden bir örnek:

Abdullah İbn Yezîd el-Ensârî, Peygamberi bördüğü halde hem Hu-

zeyfe'den, hem Ebû Mes'ud el-Ensârî'den rivâyet etmiştir ve onların herbirinden rivâyet ettiği hadîs'i Nebiy (S) e isnad etmektedir. Halbuki Abdullah İbn Yezîd'in o iki sahîbîden yaptığı rivâyetinde, kendilerinden işitmesinin tasrîhi yoktur. Rivâyetlerden hiçbirinde Abdullah İbn Yezîd'in bir hadîs'i Huzeyfe ve Ebu Mes'ûd ile yüz yüze konuştuğunu asla hıfzetmiş değiliz. Hiçbir rivâyette ayniyle onları gördüğünün söylendiğini de bulmuş değiliz.

Ne geçmiş olanlardan ve ne de eriştiklerimizden hiçbir ilim ehlinin, Abdullah İbn Yezîd'in Huzeyfe'den ve Ebu Mes'ûd'dan rivâyet ettiği bu iki haberde, Abdullah'ı zayıflıkla ta'n etmiş olduğunu işitmedik. Bilâkis bu iki rivâyet ve onlara benziyen rivâyetler, mülâki olduğumuz hadîs âlimleri indinde sâhîh ve kavî isnadlardandırlar. Bu isnadla naklolunanların kullanılmasını, böyle gelmiş sünnetler ve eserler ile ihticâc edilmesini yerinde ve doğru görmektedirler. Halbuki o isnadlar bundan evvel sözünü hikâye ettiğimiz kimsenin iddiâsında, râvînin, rivâyet ettiği kimselerden işitmesi doğrulanmadıkça zayıftırlar, mühmeldirler.

Şayet bu kailin iddiâsınca zayıf olacaklardan, ilim ehli indinde sahîh bulunan haberleri bir saymaya kalksaydık, onların hepsini sonuna kadar symaktan ve bir araya toplamkatan muhakkak âciz kalırdık. Fakat biz hakkında sükût etmiş bulunduğumuz bu nevi şeyler için bir alâmet olacak sayıyı gözler önüne dikmeyi arzu ettik:

İşte Ebû Usmân en-Nehdî ve Ebû Râfi' es-Sâiğ, her ikisi de hem câhiliyeti idrak etmiş, hem de Bedrîlerden ve diğerlerinden olmak üzere Rasûlullah (S) in ashâbiyle sohbette bulunmuşlar ve onlardan haberler nakletmişlerdir. Hatta Ebû Hureyre, İbn Umer ve onların arkadaşlarına kadar da inmişlerdir. Bunların herbiri Ubey İbn Kâ'b'dan, Peygamberden hadîs rivâyet etmişlerdir. Halbuki biz hiçbir rivâyette sarahatle onların Ubey'i görmüş olduklarını yahut onlardan bir şey işittiklerini duymamışızdır.

Ebû Amr eş-Şeybânî — ki câhiliyeti idrak edenlerden olup Rasûlullah zamanında yetişkin bir zattı— ve Ebu Ma'mer Abdullah İbn Sahbere, bunların herbiri Ebû Mes'ûd el-Ensârî'den, Peygamber'den iki haber rivâyet etmişlerdir. Ubeyd İbn Umeyr, Peygamberin zevcesi Ummu Seleme'den, Peygamber (S) den bir hadîs rivâyet etmiştir. Halbuki Ubeyd İbn Umeyr Peygamber zamanında doğmuştu.

Kays İbn Ebî Hâzım, Peygamber zamanını idrak etmiş olduğu halde Ebû Mes'ûd el-Ensârî'den, Peygamber'den üç haber rivâyet etmiştir.

Abdurrahmani'bnu Ebi Leylâ, Umer İbn Hattab'dan hıfzetmiş ve Ali'ye arkadaşlık yapmış olduğu halde Enes İbn Mâlik'den, Peygamber'den bir hadîs rivâyet etmiştir.

Rıb'iyyu'bnu Hirâş, Imrânu'bnu Husay'dan Peygamber (S) den iki

hadîs, Ebû Bekre'den, Peygamber'den bir hadîs rivâyet etmiştir. Halbuki Rib'iyy, Ali İbn Ebî Talib'i dinlemiş ve ondan rivâyet etmiştir.

Nâfi' İbn Cübeyr İbn Mut'im, Ebû Şureyh el-Huzaî'den Peygamber'den bir hadîs rivâyet etmiştir.

Nu'man İbn Ebî Ayyâş, Ebu Sa'id Hudrî'den, Peygamber'den üç hadîs rivâyet etmiştir.

Atâ İbn Yezîd el-Leysi, Temîm ed-Dârî'den, Peygamber'den bir hadîs rivâyet etmiştir.

Süleyman İbn Yesâr, Râfi' İbn Hadîyc'den, Peygamberden bir hadîs rivâyet etmiştir.

Humeyd İbn Abdirahman el-Hımyerî, Ebû Hureyre'den, Peygamber'den birçok hadîs'ler rivâyet etmiştir.

İşte isimlerini söylediğimiz sahâbîlerden rivâyetlerini tesbit ettiğimiz bu tâbiîlerin hepsi, ne kendilerinden sarahatle bir işitme hıfzolunmuş ve ne de onlar ile mulâkatları açıkça bir haberde gelmiş[24]. İşte bütün bunlar haberleri ve rivâyetleri bilenler indinde sahîh isnadlardandırlar. O âlimlerin bunlardan bir şeyi zayıf saydıklarını ve bu isnadlarda, bazısının bazısından işitmesini araştırdıklarını da bilmiyoruz. Çünkü toptan içinde birleştikleri asırda bulunmaları sebebiyle onlardan herbirinin arkadaşından işitmesi mümkindir ve bu imkân da reddedilmiş değildir.

Hikâye ettiğimiz sözcünün ileri sürdüğü illet ile hadîs'i zayıf çıkarmak hususunda icâd eylediği bu söz, üzerinde durulmaya ve ismini yaymaya değmez. Çünkü o, geçmiş ilim ehlinden hiçbir kimsenin söylemediği, onlardan sonra gelmiş kimselerin de çirkin gördüğü, uydurulmuş bir kavil ve düşük bir kelâmdır. Binaenaleyh onu red hususunda yaptığımız açıklamadan daha fazlasına ihtiyacımız yoktur. Zira *sözün* ve *söyliyenin kadri* (değeri), vasfettiğimiz *kadardır.*

Âlimlerin gidişine muhalif olanları bertaraf etmek için kendisinden yardım istenecek ve kendisine itimad olunacak ise ancak ALLAH'dır.

24. Bundan maksad onların biribirlerine kavuşmadıklarını ifade etmek değildir. Çünkü hadis imamları indinde bunların onlar ile buluştukları müsellemdir. Fakat hadisi tahdis ederken bu hususun ayrıca zikredilmesine lüzum görülmemiştir (Mütercim).

بسم الله الرحمن الرحيم

١ - كتاب الإيمان

(١) باب بيان الإيمان والإسلام والإحسان ووجوب الإيمان بإثبات قدر الله سبحانه وتعالى . وبيان الدليل على التبري ممن لا يؤمن بالقدر، وإغلاظ القول في حقه

قَالَ أَبُو الْحُسَيْنِ مُسْلِمُ بْنُ الْحَجَّاجِ الْقُشَيْرِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ : بِعَوْنِ اللَّهِ نَبْتَدِئُ . وَإِيَّاهُ نَسْتَكْفِي . وَمَا تَوْفِيقُنَا إِلَّا بِاللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLAH'IN İSMİYLE

——oOo——

1 — KİTABU'L-İYMÂN

——oOo——

(1) İYMAN, İSLÂM VE İSHÂN'IN BEYANI (eksikliklerden) MÜNEZZEH VE ULU OLAN ALLAH'IN KADERİNE İYMANIN VÜCÛBU, KADERE İNANMIYANDAN TEBERRİ ETMEYE VE HAKKINDA AĞIR SÖYLEMEYE DELİLİN BEYANI BÂBI

——oOo——

Ebu'l-Huseyin Muslimu'bnu'l-Haccâc el-Kuşeyrî —Allah ona rahmet eylesin — şöyle dedi: Ancak Allah'ın yardımıyle başlıyor ve ancak onu herşeye kâfi görüyoruz. Muvaffak olmamız da yalnız ve ancak Celâlı ulu olan Allah iledir.

١ - (٨) حدثني أبو خيثمة زهير بن حرب. حدثنا وكيع، عن كهمس، عن عبد الله بن بريدة، عن يحيى بن يعمر ح وحدثنا عبيد الله بن معاذ العنبري. وهذا حديثه: حدثنا أبي. حدثنا كهمس، عن ابن بريدة، عن يحيى بن يعمر؛ قال: كان أول من قال في القدر بالبصرة معبد الجهني. فانطلقت أنا وحميد بن عبد الرحمن الحميري حاجين أو معتمرين. فقلنا: لو لقينا أحدا من أصحاب رسول الله ﷺ فسألناه عما يقول هؤلاء في القدر. فوفق لنا عبد الله بن عمر بن الخطاب داخلا المسجد. فاكتنفته أنا وصاحبي. أحدنا عن يمينه والآخر عن شماله. فظننت أن صاحبي سيكل الكلام إلي. فقلت:

أبا عبد الرحمن! إنه قد ظهر قبلنا ناس يقرءون القرآن ويتقفرون العلم. وذكر من شأنهم وأنهم يزعمون أن لا قدر. وأن الأمر أنف. قال: فإذا لقيت أولئك فأخبرهم أني بريء منهم، وأنهم برآء مني. والذي يحلف به عبد الله بن عمر! لو أن لأحدهم مثل أحد ذهبا فأنفقه، ما قبل الله منه حتى يؤمن بالقدر. ثم قال: حدثني أبي عمر بن الخطاب، قال: بينما نحن عند رسول الله ﷺ ذات يوم، إذ طلع علينا رجل شديد بياض الثياب. شديد سواد الشعر. لا يرى عليه أثر السفر. ولا يعرفه منا أحد. حتى جلس إلى النبي ﷺ. فأسند ركبتيه إلى ركبتيه. ووضع كفيه على فخذيه. وقال: يا محمد! أخبرني عن الإسلام. فقال رسول الله ﷺ «الإسلام أن تشهد أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله ﷺ. وتقيم الصلاة. وتؤتي الزكاة. وتصوم رمضان. وتحج البيت، إن استطعت إليه سبيلا» قال: صدقت. قال فعجبنا له! يسأله ويصدقه. قال: فأخبرني عن الإيمان. قال «أن تؤمن بالله، وملائكته، وكتبه، ورسله، واليوم الآخر. وتؤمن بالقدر خيره وشره» قال: صدقت. قال: فأخبرني عن الإحسان. قال «أن تعبد الله كأنك تراه. فإن لم تكن تراه، فإنه يراك». قال: فأخبرني عن الساعة. قال «ما المسئول عنها بأعلم من السائل» قال: فأخبرني عن أمارتها.

قال «أن تلد الأمة ربتها. وأن ترى الحفاة العراة، العالة، رعاء الشاء، يتطاولون في البنيان» قال ثم انطلق. فلبثت مليا. ثم قال لي «يا عمر! أتدري من السائل؟» قلت: الله ورسوله أعلم. قال «فإنه جبريل. أتاكم يعلمكم دينكم».

1 — (8) .... : Yahya'bnu Ya'mer şöyle dedi: Ma'bed Cuhenî Basra'da kader (i inkâr) hususunda ilk söz söyliyen kimsedir. Ben ve

Humeyd İbn Abdirrahman Himyeri iki hacı veya iki mu'temir (umre yapan) olarak gittik, ve: Keşki Rasûlullah (S)in ashabından birine rast gelsek de ona şu adamların kader hakkında söylediklerini sorsak dedik. Müteâkiben tam mescide girerken Abdullah İbn Umer İbn Hattab'a rastgeldik. Birimiz sağından, diğerimiz solundan olmak üzere hemen ben ve arkadaşım onun iki tarafına geçtik. Arkadaşımın sözü bana bırakacağını düşünerek: «Ey Eba Abdirrahman! Bizim tarafta Kur'ân'ı okuyan ve ilmi (derinlemesine) arayan birtakım insanlar ortaya çıkmıştır. —Onların halinden bahsederek— Ve onlar: Kader yoktur, işler Allah'ın bir ilmi ve takdîri olmaksızın yeniden meydana gelir, iddiâsında bulunuyorlar» dedim. O şöyle dedi: Bu adamlara kavuştuğun zaman onlara şunu haber ver: Ben onlardan uzağım, onlar da benden uzaktırlar. Abdullah İbn Umer yemin etmekte olduğu Allah'a and verir ki eğer onlardan birinin Uhud dağı kadar altını olup onu infak etseydi, kendisi kadere inanmadıkça Allah bunu ondan kabul buyurmaz.

Abdullah sonra şöyle dedi: Bana babam Umeru'bnu Hattab söyledi ve şöyle dedi: Bir birgün Rasûlullah (S)ın yanında bulunurken birdenbire yanımıza elbisesi bembeyaz, saçı simsiyah, üzerinde yolculuk eseri görülmeyen ve bizden kendisini kimsenin tanımadığı bir zat çıkageldi. Nihayet Peygamber'in yanına oturdu. İki dizini onun iki dizine dayadı, iki avucunu kendi dizleri üzerine koydu ve «Ya Muhammed! Bana İslâm (ın mahiyetin) den haber ver, dedi. Rasûlullah (S): *«İslâm Allah'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehâdet etmen, namazı ikame etmen, zekâtı vermen, ramazan orucunu tutman, yoluna gücün yeterse Beyti hacc etmendir»* buyurdu. O, «Doğru söyledin» dedi. Umer dedi ki: Biz ona hayret ettik, hem soruyor hem de peygamberi tasdîk ediyordu. «Bana iymandan haber ver» dedi: Rasûlullah: *«ALLAH'a, MELEKLERine, KİTAPLARına, PEYGAMBERLERİNE, ve ÂHİRET GÜNÜNE İYMAN ETMEN VE BİR DE KADER'İN HAYRINA VE ŞERRİNE İNANMANDIR»* buyurdu. Duğru söyledin, dedi. Bana ihsandan haber ver, dedi. Rasûlullah: «Sanki kendisini görüyorsun gibi Allah'a ibâdet etmendir. Her ne kadar sen Allah'ı görmüyorsan da O, seni muhakkak görür» buyurdu [1].

Bana Kıyamet vaktinden haver ver, dedi. Rasûlullah: «Bu mes'elede sorulan sorandan daha âlim değildir» buyurdu. Öyle ise bana onun alâmetlerinden haber ver, dedi. Rasûlullah: «Câriyenin sâhibesini doğur-

---

1. Bu hadis iymanın asılları, organların (azaların) amelleri, iç âlemin ihlâsı, amelleri âfetlerinden koruma nev'inden bütün zâhir ve bâtın ibâdet vazifelerinin şerhine şâmil bulunmaktadır. Hattâ şeriat ilimlerinin hepsi buna râci'dir ve bundan dallanmılşardır (Kadî İyâd).

ması[2], yalın ayak, çıplak ve fakîr olan davar çobanlarının binâ yapmakta biribirleriyle yarış yapar olduklarını görmekliğindir» buyurdu[3].

Umer dedi ki: Sonra o gitti ve uzunca bir vakit eğlendim. Sonra Peygamber bana: «Ey Umer! Soranın kim olduğunu biliyor musun?» dedi. Ben: Allah ve Rasulu en iyi bilendir, dedim. «Şüphe yok ki o, Cibrîl'dir. Sizlere dîninizi öğretmek için gelmiştir» buyurdu.

٢ – (..) حدثني محمد بن عبيد الغبري، وأبو كامل الجحدري، وأحمد بن عبدة. قالوا: حدثنا حماد بن زيد، عن مطر الوراق، عن عبد الله بن بريدة، عن يحيى بن يعمر؛ قال: لما تكلم معبد بما تكلم به في شأن القدر، أنكرنا ذلك. قال فحججت أنا وحميد بن عبد الرحمن الحميري حجة. وساقوا الحديث. بمعنى حديث كهمس وإسناده. وفيه بعض زيادة ونقصان أحرف.

2 — ( ) .... : Yahya'bnu Ya'mer şöyle dedi: Ma'bed, kader işi hakkında konuştuğunu konuşunca biz bunu inkâr ettik. Ve yine Ya'mer: Ben ve Humeydu'bnu Abdirrahman Himyerî bir hacc yaptık, dedi ve (bundan önce geçen) Kehmes'in isnadı ve hadîs'inin ma'nâsıyle hadîs'i sevketti. Hadîs'te biraz fazlalık ve birkaç harf eksiklik vardır.

٣ – (...) وحدثني محمد بن حاتم. حدثنا يحيى بن سعيد القطان. حدثنا عثمان بن غياث. حدثنا عبد الله بن بريدة، عن يحيى بن يعمر وحميد بن عبد الرحمن؛ قالا: لقينا عبد الله بن عمر. فذكرنا القدر وما يقولون فيه. فاقتص الحديث كنحو حديثهم. عن عمر رضي الله عنه، عن النبي ﷺ، وفيه شيء من زيادة، وقد نقص منه شيئا.

3 — ( ) .... : Yahya'bnu Ya'mer ile Humeydu'bnu Abdirrahman şöyle dediler: Biz Abdullah İbn Umer'e mülâkî olduk ve kendisine, kaderi ve o hususta söylenegelenleri zikrettik, dediler. Müteâkiben Umer (R) den, Peygamber (S) den gelen Hadîs'i, onların hadîs'leri tarzında

---

2. Diğer bir rivâyette «Sahibini doğurması» şeklindedir. Câriyenin sâhibini doğurması, kendisinden doğan efendizadesinin, babası yerine geçip ona sâhib olması i'tibâriyledir. Bu emâre, câriye ve halayıkların kıyâmetten evvel çoğalacağından kinâyedir. Bazılarına göre bu Nebevî ihbâr geçmiş asırlarda tahakkuk etmiştir. Bir ihtimale göre de «Çacuk anası câriyeler» satılacak ve elden ele geçecek, nihayet maazallah bilinmeyerek oğullarının eline geçip cinsî münasebet olunacak derecede insanların ahlâkı bozulacak demektir.

3. Fakir insanların servet ve zenginliğe ulaşacaklarına işarettir. Bazılarına göre bu da İran ve Bizans'ın zabtıyla evvelki asırlarda gerçekleşmiştir. Kıyâmet emareleri denilenlerin behemehal fenâ şeyler olduğuna kail olanlara göre ise servet ve sâmânın zamanla şahsî kıymeti olmıyan düşük insanların eline geçeceğine işarettir.

hikâye etti. Bir kısım şeyi eksiltmiş olmakla beraber bu hadîs'de biraz fazlalık da vardır.

٤ – (.) وحدثني حجاج بن الشاعر . حدثنا يونس بن محمد . حدثنا المعتمر عن أبيه، عن يحيى
ابن يعمر، عن ابن عمر، عن عمر، عن النبي ﷺ، بنحو حديثهم .

4 — ( ) .... : Mu'temir babasından, o da Yahya'bnu Ya'mer'den, o da İbn Umer'den, o da Umer (R) den, o da Peygamber (S) den olmak üzere bundan öncekilerin hadîs'lerinin ma'nası gibi tahdîs etmişlerdir [4].

٥ – (٩) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وزهير بن حرب . جميعا عن ابن علية قال زهير :
حدثنا إسماعيل بن إبراهيم، عن أبي حيان، عن أبي زرعة بن عمرو بن جرير، عن أبي هريرة ؛ قال :
كان رسول الله ﷺ يوما بارزا للناس فأتاه رجل . فقال : يا رسول الله ! ما الإيمان ؟ قال « أن
تؤمن بالله وملائكته وكتابه ولقائه ورسله وتؤمن بالبعث الآخر » قال : يا رسول الله ! ما الإسلام ؟
قال « الإسلام أن تعبد الله ولا تشرك به شيئا . وتقيم الصلاة المكتوبة . وتؤدي الزكاة المفروضة .
وتصوم رمضان » . قال : يارسول الله ! ما الإحسان ؟ قال « أن تعبد الله كأنك تراه . فإنك إن لا تراه
فإنه يراك » . قال : يا رسول الله ! متى الساعة ؟ قال « ما المسئول عنها بأعلم من السائل . ولكن
سأحدثك عن أشراطها . إذا ولدت الأمة ربها فذاك من أشراطها . وإذا كانت العراة الحفاة رءوس
الناس فذاك من أشراطها . وإذا تطاول رعاء البهم في البنيان فذاك من أشراطها . في خمس لا يعلمهن
إلا الله » ثم تلا ﷺ : إن الله عنده علم الساعة وينزل الغيث ويعلم ما في الأرحام وما تدري نفس
ماذا تكسب غدا وما تدري نفس بأي أرض تموت إن الله عليم خبير . [٣١ – سورة لقمان ، آية ٣٤]
قال ثم أدبر الرجل . فقال رسول الله ﷺ « ردوا علي الرجل » فأخذوا ليردوه فلم يروا شيئا
فقال رسول الله ﷺ « هذا جبريل . جاء ليعلم الناس دينهم » .

5 — (9) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) bir gün insanlar içine çıkmış oturuyordu. O sırada ona bir zat geldi ve: «Ya Rasûlallah! İyman nedir?» dedi. «ALLAH'A,

---

4. انا كل شي خلقناه بقدر : «Şüphesiz ki biz, her şeyi bir kader ile yaratmışızdır» (el-Kamer: 49).

Herşeyin vukûundan evvel ezelde ilâhi ilimde mukadder olan bir kaderi yani ilmi haysiyyeti vardır ki kazasının cereyanı fi'len yaradılışı o kadere göre

MELEKLERİNE, KİTABINA, ALLAH'A KAVUŞMAYA, PEYGAMBERLERİNE İNANMAN VE KEZA SON DİRİLMEYE İYMAN ETMENDİR» buyurdu.

İslâm nedir? dedi. «İSLÂM, ALLAH'A İBADET ETMEN VE ONA HİÇ BİR ŞEYİ ORTAK YAPMAMAN, YAZILMIŞ OLAN NAMAZI İKAME ETMEN, FARZ KILINMIŞ OLAN ZEKÂTI TEDİYE ETMEN VE RAMAZANDA ORUÇ TUTMANDIR» buyurdu.

---

vâki olur. Onu başkası istediği gibi icâb ve tayin edemez... Diğer deyişle her hâdisenin cereyanı ezelde sebkat etmiş bir takdire göre olur. Kader Allah'ın ezelde ilmine ve iradesine göre eşyayı takdir buyurması, yani icadını, zamanını, mekânını, sıfatını ezelde takdir ve tayin etmesidir. KADER denilen bu ilâhî takdiri ihtiva ve isbat eden daha başka âyetler ve hadis'ler vardır. Fakat bu meselenin izahında çeşitli nazariyeler ileri sürülmüştür. Bunlar içinde ancak Peygamber'den gelen izahlar gönülleri tatmin edip, bu konuda bir ferahlık ve açıklık getirmektedir.

Rasûlullah yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar yanından sür'atle geçtiğinde: «Yâ Rasûlallah! Allah'ın takdirinden mi kaçıyorsunuz?» sualine, «Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine sığınıyorum» buyurmuştu (Ahmed İbn Hanbel, **Musned**; Ebû Hureyre'den; buradan naklen, **Tecrid Ter.**, IV, 763, XII, 242).

Hz. Umer de Şam'a giderken Tâûnu işitince geri döndü ve Ebû Ubeydete'bnu'l-Cerrâh ile arasında bu maalde bir konuşma geçti. Umer'in cevabı Hz. Peygamber'in cevabından iktibas edilmişti.

VEBA DOLAYISIYLE KADER HADÎS'İ :

Abdulah İbn Abbas (R) şöyle dedi: Umeru'bnu'l-Hattab Şam'a hareket etti, nihayet (Yermuk yakınında bir karye olan) Serğ'a vardığı zaman ordu kumandanları Ebû Ubeydete'-bnu'l-Cerrâh ve arkadaşları kendisini karşıladılar. Ve Şam arazisinde veba vukû' bulduğunu ona haber verdiler.

İbn Abbas dedi ki: Umer: İlk muhacirleri bana çağır dedi. Hemen onları çağırdı. Umer onlar ile istişare etti ve onlara Şam'da veba olduğunu haber verdi. Onlar ihtilâf ettiler. Bazısı: Bir iş için çıkmışsın, o işten geri dönmeni doğru bulmayız. Bazısı da sahâbilerin bakiyyesi Rasûlullah'ın arkadaşları seninle beraberdirler, onları şu veba üzerine götürmeni doğru görmeyiz dediler. Umer yanımdan çıkın dedi. Sonra Ensar'ı bana çağır dedi. Ben onları davet ettim, kendileriyle istişare yaptı. Onlar da Muhacirlerin yoluna girdiler ve onların ihtilâfları gibi ihtilâf ettiler. Bunun üzerine Umer onlara da yanımdan çıkın dedi. Sonra Kureyş ihtiyarlarından, fetih muhacirlerinden burada bulunanları bana çağır, dedi. Onları çağırdım. Onlardan ikisi bile Umer'e karşı ihtilâf etmedi. Onlar, insanları geri döndürmeni ve halkı şu veba üstüne götürmemeni doğru görürüz, dediler. Bunun üzerine Umer, insanlar arasında şöyle nida ettirdi: Ben sabahleyin bineğime binip geri döneceğim. Binaenaleyh buna göre (hazırlanıp) **sabahlayın** dedi. Ebû Ubeydete'bnu'l-Cerrâh: Allah'ın kaderinden mi kaçıyorsun? dedi. Umer: Keşki bunu senden başkası söyleseydi ey Eba Ubeyde! Evet Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyoruz. Ne dersin! Şayet senin develerin olsa, iki yamacı olan bir vadiye inseler, o yamaçlardan biri münbit, diğer ise otsuz olsa, sen develeri bitek yerde güdsen Allah'ın kaderiyle, otsuz yerde güdsen yine Allah'ın kaderiyle güdmüş değil misin? dedi. İbn Abbas dedi ki: Abdurrahmani'bnu Avf bir haceti yüzünden ortada yokken bu sırada çıkageldi ve şöyle dedi: Bu hususta bende bir ilim

Yâ Rasûlallah! İhsan nedir? dedi. «Allah'a sanki onu görüyorsun gibi ibadet etmendir. Şüphe yok ki sen her ne kadar onu görmüyorsan da o seni muhakkak görür» buyurdu.

Ya Rasûlallah, kıyamet ne zamandır? dedi. Buyurdu ki: «Bu meselede sorulan sorandan daha âlim değildir. Lâkin onun alâmetlerini sana haber vereceğim: Câriye efendisini doğurduğu zaman işte bu olay onun alâmetlerindendir. Çıplaklar, yalınayaklar, insanların reisleri oldukları zaman, işte bu da onun alâmetlerindendir. Kuzu, oğlak çobanları yüksek bina kurmakta biribirleriyle yarışa çıktıkları zaman işte bu da onun alâmetlerindeidr. (Kıyametin vakti) Allah'dan başka kimsenin bilemiyeceği beş şeyin içindedir. Bundan sonra Peygamber:

«O sâatin ilmi şüphesiz ki Allah'ın nezdindedir. Yağmuru O indirir, ramilerde olanı O bilir. Hiç bir kimse yarın ne kazanacağını bilmez, hiç bir kimse hangi yerde ölceceğini bilmez, şüphesiz Allah hakkıyle bilendir, herşeyden haberdardır» (Lukman: 34) âyetlerini tilâvet buyurdu.

Ebû Hureyre der ki: Sonra o şahıs dönüp gitti. Müteakiben Rasûlullah (S): «O adamı bana geri çeviriniz» diye emretti. Bunun üzerine sahâbîler onu geri getirmek için aramaya başladılar, fakat birşey göremediler. Bunnu üzerine Rasûlullah (S): «İşte bu, Cibrîl'dir. İnsanlara dinlerini öğretmek için geldi» buyurdu.

---

vardır ki ben onu Rasûlallah (S) den işittim, şöyle buyuruyordu: «Bu hastalığı bir yerde işittiğiniz zaman oraya gitmeyiniz. Hastalık sizin bulunduğunuz yerde vâki olursa, ondan kaçmak için sakın o yerden çıkmayınız.» Abdullah dedi ki: Umer hemen Allah'a hamdetti, sonra ayrıldı (Buhârî; Tıb, ma yuz keru fi't-tâûn. Peygamberin bu tâun ile ilgili emri ayni bâb'da Usâmetu'bnu Zeyd ile Abdullahi'bnu Âmir'den de ayrı ayrı rivâyet edilmektedir.)

İbnu Abbas (R) şöyle dedi: Ben birgün Rasûlulah (S) in arkasında bulunuyordum. Şöyle buyurdu: Ey delikanlı! Ben sana birtakım kelimeler öğreteyim: Allah'ı (n öğrettiklerini) koru ki o da seni korusun. Allah'ı (n emirlerini) koru ki onu karşında bulasın. İstediğin zaman Allah'dan iste, yardım taleb ettiğin zaman Allah'dan yardım iste. Kat'i bil ki bütün ümmet sana bir menfaat vermek üzere toplansalar, Allah'ın senin için yazdığı şeyden başka hiç bir menfaat veremezler. Sana bir zarar vermek üzere ictima' etseler yine Allah'ın sana yazdığından başka hiç bir zarar veremezler. Kalemler kaldırılmış, sayfalar kurumuştur (Tirmizî, sıfatu ebvâbi'l-kıyâme).

Ebû Huzeyme, babasından:

Şöyle demiştir: Rasûlullah (S) a sordum ve dedim ki:

— Ya Rasûlallah! Yapageldiğimiz rukye, tedâvi olunageldiğimiz tedavi, sakınageldiğimiz sakınma Allah'ın kaderinden herhangi bir şey'i geri çevirir mi? Ne buyurursunuz?

— «Bunlara (hep) Allah'ın kaderindendir» buyurdu.

(iTrmizî, mâ câe fi'r-rukye ve'l-edviye...).

٦ – (..) حَدَّثَنِا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ. حَدَّثَنَا أَبُو حَيَّانَ التَّيْمِيُّ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّ فِي رِوَايَتِهِ «إِذَا وَلَدَتِ الْأَمَةُ بَعْلَهَا» يَعْنِي السَّرَارِيَّ.

6 — ( ) .... : Ebû Hayyan et-Teymiy, bu isnadla onun benzerini tahdîs etti. Şu kadar ki onun rivâyetinde *«eme, kendi kocasını doğurduğu zaman»* ifadesi vardır ki cariyeleri kasdeder.

٧ – (١٠) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ عُمَارَةَ (وَهُوَ ابْنُ الْقَعْقَاعِ)، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «سَلُونِي» فَهَابُوهُ أَنْ يَسْأَلُوهُ. فَجَاءَ رَجُلٌ فَجَلَسَ عِنْدَ رُكْبَتَيْهِ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! مَا الْإِسْلَامُ؟ قَالَ «لَا تُشْرِكُ بِاللهِ شَيْئًا. وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ. وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ. وَتَصُومُ رَمَضَانَ» قَالَ: صَدَقْتَ. قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! مَا الْإِيمَانُ؟ قَالَ «أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ، وَمَلَائِكَتِهِ، وَكِتَابِهِ، وَلِقَائِهِ، وَرُسُلِهِ، وَتُؤْمِنَ بِالْبَعْثِ، وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ كُلِّهِ» قَالَ: صَدَقْتَ. قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! مَا الْإِحْسَانُ؟ قَالَ «أَنْ تَخْشَى اللهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ. فَإِنَّكَ إِنْ لَا تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ» قَالَ: صَدَقْتَ. قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! مَتَى تَقُومُ السَّاعَةُ؟ قَالَ «مَا الْمَسْئُولُ عَنْهَا بِأَعْلَمَ مِنَ السَّائِلِ. وَسَأُحَدِّثُكَ عَنْ أَشْرَاطِهَا. إِذَا رَأَيْتَ الْمَرْأَةَ تَلِدُ رَبَّهَا فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا. وَإِذَا رَأَيْتَ الْحُفَاةَ الْعُرَاةَ الصُّمَّ الْبُكْمَ مُلُوكَ الْأَرْضِ فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا. وَإِذَا رَأَيْتَ رِعَاءَ الْبَهْمِ يَتَطَاوَلُونَ فِي الْبُنْيَانِ، فَذَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا. فِي خَمْسٍ مِنَ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا اللهُ». ثُمَّ قَرَأَ: إِنَّ اللهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ. [٣١ – سورة لقمان، آية ٣٤]

قَالَ ثُمَّ قَامَ الرَّجُلُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «رُدُّوهُ عَلَيَّ» فَالْتُمِسَ فَلَمْ يَجِدُوهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «هَٰذَا جِبْرِيلُ أَرَادَ أَنْ تَعَلَّمُوا إِذْ لَمْ تَسْأَلُوا».

7 — (10) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S): «Benden sorun» buyurdu. Kendisine bir şey sormakta onun heybetinden korktular, derken bir kimse geldi ve iki dizinin yanında oturdu. Müteakiben: Ya Rasûlallah: İslâm nedir? dedi. «Allah'a hiç bir şey ortak kılmazsın, namazı ikamet edersin, zekâtı verirsin ve Ramazan'da oruc tutarsın» buyurdu. O, doğru söyledin, dedi. Ya Rasûlallah iyman nedir? dedi. *«Allah'a, Meleklerine, Kitabına, Allah'a kavuşmaya, Peygamberlerine inanman, öldükten sonra dirilmeye inanman, ve kaderin hepsine iyman etmendir»* buyurdu. O da, doğru söyledin, dedi. Yine yâ Rasûlallah, ihsan nedir? diye sordu. «Kendisini görüyorsun gibi Al-

lah'dan korkmandır. Çünkü sen onu görmüyorsan da, şüphe yok ki o seni görmektedir» buyurdu. O zat yine doğru söyledin, dedi. Sonra: Ya Rasûlallah, kıyamet ne zaman kopar? dedi. Rasûlallah şöyle buyurdu: «Bu meselede sorulan sorandan daha âlim değildir. Ancak ben sana onun alâmetlerinden haber vereceğim: Kadını, efendisini doğuruyor gördüğün zaman, işte sana bu onun alâmetlerindendir. Yalınayak, çıplak (seviyeleri düşük, câhil) kimseleri yerin hükümdarları olarak gördüğün zaman, işte bu da sana onun alâmetlerindendir. Davar çobanlarını yüksek bina kurmakta yarış ediyorlar gördüğün zaman bu da sana, onun alâmetlerindendir. (Kıyametin vakti) gaybdan olan beş şey içindedir ki onları Allah'dan başka hiç kimse bilmez» Rasûlullah sonra:

«O saatin ilmi şüphesiz ki Allah'ın nezdindedir. Yağmuru O indirir, rahimlerde olanı O bilir. Hiç bir kimse yarın ne olacağını bilmez. Hiç bir kimse hangi yerde öleceğini bilmez. Şüphesiz Allah hakkıyle bilendir, hakkıyle haberdar olandır» (Lukman: 34) âyetini okudu.

Ebû Hureyre dedi ki: Sonra o zat kalkıp gitti. Rasûlullah (S): «Onu bana geri getirin» diye emretti. Çabucak araştırıldı, fakat onu bulamadılar. Bunun üzerine Rasûlullah: «İşte bu, Cibrîl'dir. Öğrenmenizi istedi. Çünkü siz sormamıştınız» buyurdu[5].

(٢) باب بيان الصلوات التي هي أحد أركان الإسلام

٨ – (١١) حدثنا قتيبة بن سعيد بن جميل بن طريف بن عبد الله الثقفي، عن مالك بن أنس (فيما قرئ عليه)، عن أبي سهيل، عن أبيه؛ أنه سمع طلحة بن عبيد الله يقول: جاء رجل إلى رسول الله ﷺ من أهل نجد. ثائر الرأس. نسمع دوي صوته ولا نفقه ما يقول. حتى دنا من رسول الله ﷺ فإذا هو يسأل عن الإسلام. فقال رسول الله ﷺ «خمس صلوات في اليوم والليلة» فقال: هل علي غيرهن؟ قال «لا. إلا أن تطوع. وصيام شهر رمضان» فقال: هل علي غيره؟ فقال «لا إلا أن تطوع» وذكر له رسول الله ﷺ الزكاة. فقال: هل علي غيرها؟ قال «لا. إلا أن تطوع» قال، فأدبر الرجل وهو يقول: والله! لا أزيد على هذا ولا أنقص منه. فقال رسول الله ﷺ «أفلح إن صدق».

---

5. Bu bâb'da toplanan bu hadis'ler **«Cibril Hadis'i»** diye meşhur olmuştur. Sıhhatı ittifakla kabul edilmiştir. Bunlar **Amentu** maddelerini toplıyan en mühim hadislerdir. **Şahadet** kelimesinin ilk kısmı: « فاعلم انه لا اله الا الله : **Allah'dan başka hiç bir Tanrı yoktur hakikatini bil»** (Muhammed: 19) âyetinde; ikinci

(2) İSLÂMIN RÜKÜNLERİNDEN BİRİ OLAN NAMAZLARIN BEYANI BÂBI

——oOo——

8 — (11) .... : Talhatu'bnu Ubeydillâh (R) şöyle demiştir : Necd ahalisinden saçı darmadağın bir kimse Rasûlullah (S) a geldi. Uzaktan sesinin uğultusunu duyuyor, fakat ne söylediğini anlamıyorduk. Nihayet Rasûlullah'a yaklaştı. Meğer İslâmın ne olduğunu soruyormuş. (Bu suâline karşı) Rasûlullah (S) : «Gündüz ve gece içinde beş namaz (var)» buyurdu. (O zat:) Üzerimde bu namazlardan başkası da olacak mı? diye sordu. «Hayır. Meğer ki kendiliğinden kılasın» cevabını verdi. (Rasûlullah:) «Bir de ramazan ayı arucu» buyurdu. (O kimse:) «Üzerimde bundan başkası da olacak mı?» diye sordu. O da: «Hayır, meğer ki kendiliğinden tutasın» cevabını verdi. Talha der ki: Rasûlullah ona zekâtı da söyledi. (O zat yine:) «Üzerimde bundan başkası da olacak mı?» dedi. Yine Rasûlullah: «Hayır, ancak kendiliğinden vermen müstesnadır» buyurdu. Bunu takiben (Necid'li zât:) «Vallahi bunun üzerine ne arttırırım, ne de bundan eksiltirim» diyerek arkasına dönüp gitti. Bunun üzerine Rasûlallah (S) : «Eğer doğru söylüyorsa felâh bulmuştur» buyurdu.

---

kısmı ise: « محمد رسول الله : **Muhammed Allah'ın elçisidir»** (el-Feth: 29) âyetinde tasrih edilmiştir. Bundan başka tevhid kısmı, es-Sâffât: 35, Risâlet kısmı, Alu İmran: 144. âyetinde de zikredilmiştir. Kur'ân-ın daha pek çok yerinde tevhid ve Hz. Muhammed'in risâleti takrîr buyurulmuştur. İymanın diğer asılları grup grup pek çok âyetlerde tekrarlanmıştır: el-Bakara: 1-5, 177, 285 âyetleriyle diğer sûrelerin çeşitli âyetlerinde olduğu gibi.

İyman asılları toplu halde bir arada en-Nisâ sûresinin 136. âyetinde bulunmaktadır:

يا ايها الذين آمنوا بالله ورسوله والكتاب الذى نزل على رسوله والكتاب الذى
انزل من قبل ومن يكفر بالله وملئكته وكتبه ورسله واليوم الاخر فقد ضل ضلالا بعيدا

: **Ey iyman edenler! Alah'a da, Rasûlüne de, Resûlüne tenzil buyurduğu kitaba da, daha evvel inzal buyurduğu kitaba da iyman getirin. Her kim Allah'a ve ve Meleklerine ve kitaplarına ve Rasûllerine ve âhiret gününe kâfirlik ederse; uzak, pek uzak bir dalâl ile sapmış gitmiştir»** (en-Nisâ: 136).

Tesbit etiğimize göre hadis'lerden iki şahâdeti ihtiva edenlerin sayısı yalnız **Sahihayn'da** otuzdan fazladır. **Amentu'nun** امنت بالله وملئكته وكتبه ورسله şeklinde ifadesi bizzat Rasûlullah'ın kendi ağzından sadır olmuştur. (Muslim, kitabu'lfiten ve eşrâti's-sâat, bâbu zikri İbni's Sayyâd)

٩ – (.) حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . جَمِيعًا عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ ، عَنْ أَبِي سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِهَٰذَا الْحَدِيثِ . نَحْوَ حَدِيثِ مَالِكٍ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَفْلَحَ ، وَأَبِيهِ ، إِنْ صَدَقَ » أَوْ « دَخَلَ الْجَنَّةَ ، وَأَبِيهِ ، إِنْ صَدَقَ » .

9 — ( ) .... : Talhatu'bnu Ubeydillâh (R) dan, o da Peygamber (S) den olmak üzere bu hadîs'i seneddeki râvîler, Mâlik'in (bundan önceki) hadîs'i gibi tahdîs etitler. Şu kadar ki burada Rasûlullah (S) : « افلح وابيه ان صدق » : Babasına andolsun, eğer doğru söylediyse felâh buldu», yahut « دخل الجنة وابيه، ان صدق : Babasına andolsun [6], eğer doğru söylediyse cennete girdi» buyurdu, dedi.

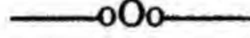
(٣) باب السؤال عن أركان الإسلام

١٠ – (١٢) حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ بُكَيْرٍ النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ أَبُو النَّضْرِ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : نُهِينَا أَنْ نَسْأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ شَيْءٍ . فَكَانَ يُعْجِبُنَا أَنْ يَجِيءَ الرَّجُلُ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ . الْعَاقِلُ . فَيَسْأَلَهُ وَنَحْنُ نَسْمَعُ . فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ فَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ ! أَتَانَا رَسُولُكَ . فَزَعَمَ لَنَا أَنَّكَ تَزْعُمُ أَنَّ اللهَ أَرْسَلَكَ ؟ قَالَ « صَدَقَ » قَالَ : فَمَنْ خَلَقَ السَّمَاءَ ؟ قَالَ « اللهُ » قَالَ : فَمَنْ خَلَقَ الْأَرْضَ ؟ قَالَ « اللهُ » قَالَ : فَمَنْ نَصَبَ هَٰذِهِ الْجِبَالَ ، وَجَعَلَ فِيهَا مَا جَعَلَ . قَالَ « اللهُ » قَالَ : فَبِالَّذِي خَلَقَ السَّمَاءَ وَخَلَقَ الْأَرْضَ وَنَصَبَ هَٰذِهِ الْجِبَالَ . آللهُ أَرْسَلَكَ ؟ قَالَ « نَعَمْ » قَالَ : وَزَعَمَ رَسُولُكَ أَنَّ عَلَيْنَا خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي يَوْمِنَا وَلَيْلَتِنَا . قَالَ « صَدَقَ » قَالَ : فَبِالَّذِي أَرْسَلَكَ آللهُ أَمَرَكَ بِهَٰذَا ؟ قَالَ « نَعَمْ » قَالَ : وَزَعَمَ رَسُولُكَ أَنَّ عَلَيْنَا زَكَاةً فِي أَمْوَالِنَا . قَالَ « صَدَقَ » قَالَ : فَبِالَّذِي أَرْسَلَكَ آللهُ أَمَرَكَ بِهَٰذَا ؟ قَالَ « نَعَمْ » قَالَ : وَزَعَمَ رَسُولُكَ أَنَّ عَلَيْنَا صَوْمَ شَهْرِ رَمَضَانَ فِي سَنَتِنَا قَالَ « صَدَقَ » قَالَ : فَبِالَّذِي أَرْسَلَكَ . آللهُ أَمَرَكَ بِهَٰذَا ؟ قَالَ « نَعَمْ » قَالَ: وَزَعَمَ رَسُولُكَ أَنَّ عَلَيْنَا حَجَّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا . قَالَ « صَدَقَ » قَالَ ، ثُمَّ وَلَّى قَالَ : وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ ! لَا أَزِيدُ عَلَيْهِنَّ وَلَا أَنْقُصُ مِنْهُنَّ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَئِنْ صَدَقَ لَيَدْخُلَنَّ الْجَنَّةَ » .

---

6. Bununla yemin kasdedilmediği, bazan bunun yemin kasdı olmaksızın da Arabların lisanlarında cârî olduğu görülmüştür. Diğer bir tefsire göre de bu, **«Yemin eden Allah'ın adıyla yemin etsin»**, **«Allah sizleri babalarınızla yemin etmenizden nehyeder»** hükümlerinden evvel gelmiştir (Nevevî).

(3) İSLÂMIN RÜKÜNLERİNDEN SUAL BÂBI



10 — (12) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) a bir şey hakkında sual sormaktan nehyolunmuştuk. Bundan dolayı çöl ahâlisinden akıllı bir kimsenin gelmesi ve bizler dinlerken peygambere sual sorması hoşumuza giderdi. Çöl ahalisinden bir kimse geldi ve şöyle dedi: «Ya Muhammed! Elçin bize geldi ve bize söyledi ki sen Allah'ın seni Rasûl yaptığını söylüyormuşsun (doğru mu?) (Rasûlullah:) «Doğru söylemiştir» buyurdu. O zat, semayı yaradan kimdir? diye sordu. Peygamber «Allah'dır» buyurdu. Yine O, yeri yaradan kimdir? dedi. Peygamber, «Allah'dır» cevabını verdi. O zat: Bu dağları diken ve onların aralarında yarattıklarını yaradan kimdir? dedi. Rasûlullah yine «Allah'dır» buyurdu. Bu sefer de o zat: Semayı yaradan, arzı halk eyleyen ve şu dağları yükseltip, diken Allah'a yeminle soruyorum, Seni Allah mı peygamber yaptı? dedi. Peygamber: «Evet» buyurdu. O zat: Ve elçin, gündüzümüzde ve gecemizde üzerimize beş namaz farz olduğunu söyledi? Peygamber: «Doğru söylemiştir» buyurdu. O zat: Seni Peygamber yapana and veriyorum: Bunları sana Allah mı emretti? dedi. Rasûlullah: «Evet» buyurdu. O zat: Elçin mallarımızda, üzerimize bir zekât farz olduğunu söyledi, dedi. Peygamber yine «Doğru söylemiştir» buyurdu. O zat: Seni Rasûl gönderene yemin ediyorum: Bunu sana Allah mı emretti? dedi. Peygamber: «Evet» buyurdu. O zat: Senin elçin, senemiz içinde üzerimize Ramazan ayı orucunun farz olduğunu söyledi, dedi. Peygamber: «Doğru söylemiştir» buyurdu. O zat: Seni Peygamber yapana yemin ediyorum: Bunu sana Allah mı emretti? dedi. Peygamber: «Evet» buyurdu. O zat yine: «Senin elçin, yoluna gücü yetene Beyti hacc etmenin üzerimize farz olduğunu söyledi?» dedi. Peygamber: «Doğru söylemiştir» buyurdu[7].

Enes der ki: Sonra da o zat: «Seni hak ile gönderene yemin ediyo-

7. Bu zat, sualleri gayet güzel ve tertipli şekilde sormuştur. Evvelâ mahlûkatın Halikının kim olduğunu sormuş, sonra muhatabının O Halikın bir elçisi olması hususunu tasdik için ona karşı Halik adına yemin etmiş, sonra risâletine vakıf olunca onu Rasûl yapan Allah hakkı için yemin ederek diğer mükellefiyetleri tahkik eylemiştir. Bu sağlam bir aklı ihtiyaç gösteren bir tertiptir. Buradaki yeminler ihtiyaç olduğundan değil, sırf te'kid ve işi takrir için yapılmıştır. Suallerin şeklinden, bu zatın İslâm olduktan sonra sırf Peygamberi bizzat görüp İslâm asıllarını kendisinden tesbit etmek için geldiği seziliyor. Bu hadis'ten her gündüz ve gecede beş vakit namazın tekerrür edeceği, ramazan orucunun her yıl vâcib olacağı, Mu'tezile görüşünün aksine Hakkı şeksiz, sarsıntısız kat'î surette itikad eden mukallid avamın mü'min oldukları ve **vâhid haberi** ile amel etmenin cevazı hükümleri çıkarılır.

rum ki bu farzlar üzerine hiç bir ziyade yapmayacağım ve onlardan da hiç bir şeyi eksik işlemeyeceğim» diyerek dönüp gitti. Bunun üzerine Peygamber! «Yemin olsun, eğer doğru söyledi ise, muhakkak cennete girer» buyurdu.

١١ – ( ) حدثنى عَبْدُاللهِ بْنُ هَاشِمٍ الْعَبْدِىُّ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ ؛
قَالَ : قَالَ أَنَسٌ : كُنَّا نُهِينَا فِى الْقُرْآنِ أَنْ نَسْأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ شَىْءٍ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِهِ .

(11) ( ) .... : Enes (R): «Biz, Kur'ân'da Rasûlullah (S) a (zarûretlerin dışında) bir şey sormaktan nehyolunmuştuk» dedi ve hadîs'i bundan evvelki gibi sevketti.

(٤) باب بيان الايمان الذى يدخل به الجنة وأن من تمسك بما أمر به دخل الجنة

١٢ – (١٣) حدثنى مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِاللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِى . حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ . حَدَّثَنَا مُوسَى
ابْنُ طَلْحَةَ . قَالَ : حَدَّثَنِى أَبُو أَيُّوبَ ؛ أَنَّ أَعْرَابِيًّا عَرَضَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ فِى سَفَرٍ . فَأَخَذَ بِخِطَامِ
نَاقَتِهِ أَوْ بِزِمَامِهَا . ثُمَّ قَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَوْ يَا مُحَمَّدُ ! أَخْبِرْنِى بِمَا يُقَرِّبُنِى مِنَ الْجَنَّةِ وَمَا يُبَاعِدُنِى مِنَ
النَّارِ . قَالَ فَكَفَّ النَّبِىُّ ﷺ . ثُمَّ نَظَرَ فِى أَصْحَابِهِ . ثُمَّ قَالَ « لَقَدْ وُفِّقَ أَوْ لَقَدْ هُدِىَ » قَالَ « كَيْفَ قُلْتَ ؟ »
قَالَ فَأَعَادَ . فَقَالَ النَّبِىُّ ﷺ « تَعْبُدُ اللهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا . وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ . وَتُؤْتِى الزَّكَاةَ . وَتَصِلُ
الرَّحِمَ . دَعِ النَّاقَةَ » .

(4) CENNETE KENDİSİYLE GİRİLECEK OLAN İYMANI VE EMROLUNAN ŞEYLERE SIKICA YAPIŞANLARIN MUHAKKAK CENNETE GİRECEĞİNİ BEYAN BÂBI

——oOo——

12 — (13) .... : Ebû Eyyûb (R) şöyle tahdîs etti: Rasûlullah bir seferde iken kendisini bir bedevî karşıladı ve hemen devesinin yularını, yahut burunduruk denilen dizginini tuttu. Sonra: «Ya Rasûlallah «yahut» Ya Muhammed! Beni cennete yaklaştıracak ve ateşten uzaklaştıracak şeyi bana haber ver» dedi. Rasûlallah hemen kendini topladı ve ashabı arasında göz gezdirdi, sonra şöyle buyurdu: «Andolsun ki muhakkak tevfîka mazhar kılındı» yahut «Yemin ederim ki muhakkak hidayete ulaştırıldı» buyurdu. Sonra o kimseye: «Nasıl demiştin?» dedi. Dedi ki: O zat sorusunu tekrar etti. Bunun üzerine Peygamber (S): «Kendisine hiçbir şeyi ortak kılmayarak Allah'a ibaded edersin, namazı ikame eyler-

nin, zekâtı verirsin, hısımlarına iyilik etmeyi ekler durursun. Artık deveyi bırak» buyurdu.

١٣ – (...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ، وَعَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ بِشْرٍ؛ قَالَا: حَدَّثَنَا بَهْزٌ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَوْهَبٍ، وَأَبُوهُ عُثْمَانُ؛ أَنَّهُمَا سَمِعَا مُوسَى بْنَ طَلْحَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، بِمِثْلِ هٰذَا الْحَدِيثِ.

13 — ( ) .... : Muhammedu'bnu Usman İbn Abdillah, İbn Mevheb ve babası Usman, Musa İbn Talha'yı Ebû Eyyûb (R) dan, o da Peygamber (S) den olmak üzere bu hadîs'in benzerini tahdîs ederken dinlemişlerdir.

١٤ – ( ) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ. أَخْبَرَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ أَبِي إِسْحٰقَ، عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ؛ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَقَالَ: دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ أَعْمَلُهُ يُدْنِينِي مِنَ الْجَنَّةِ وَيُبَاعِدُنِي مِنَ النَّارِ. قَالَ «تَعْبُدُ اللهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا. وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ. وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ. وَتَصِلُ ذَا رَحِمِكَ» فَلَمَّا أَدْبَرَ، قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِنْ تَمَسَّكَ بِمَا أُمِرَ بِهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ». وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ «إِنْ تَمَسَّكَ بِهِ».

14 — ( ) .... : Ebû Eyyûb (R) şöyle dedi:

Peygambere bir zat geldi ve: «Beni cennete yaklaştıracak ve ateşten uzaklaştıracak olan bir işe bana kılavuzluk eyle ki ben de o işi yapayım» dedi. Rasûlullah: «Kendisine hiç bir şey ortak koşmıyarak Allah'a ibadet edersin, namazı ikame edersin, zekâtı verirsin, sana hısımlığı bulunana iyiliği ekler durursun» buyurdu. O zat dönüp gidince Rasûlallah (S): «Emrolunduğu şeylere iyi tutunursa cennete girmiştir» buyurdu. İbn Ebî Şeybe'nin rivâyetinde: «Eğer buna sıkı tutunursa» vardır.

١٥ – (١٤) وحدثني أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحٰقَ. حَدَّثَنَا عَفَّانُ. حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ أَعْرَابِيًّا جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ إِذَا عَمِلْتُهُ دَخَلْتُ الْجَنَّةَ. قَالَ «تَعْبُدُ اللهَ لَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا. وَتُقِيمُ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ. وَتُؤَدِّي الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ. وَتَصُومُ رَمَضَانَ» قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! لَا أَزِيدُ عَلَى هٰذَا شَيْئًا أَبَدًا، وَلَا أَنْقُصُ مِنْهُ. فَلَمَّا وَلَّى، قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، فَلْيَنْظُرْ إِلَى هٰذَا».

15 — (14) .... : Ebû Hureyre (R) dan: (şöyle demiştir:) Rasûlullah'a bir bedevî geldi ve «Ya Rasûlallah! Bana bir işe kılavuzluk

yap ki onu işlediğim zaman Cennete gireyim» dedi. Rasûlullah: «Kendisine hiç bir şeyi ortak kılmayarak Allah'a ibadet edersin, farz yazılmış namazı dosdoğru kılarsın, farz kılınan zekâtı tediye edersin ve ramazan orucunu tutarsın» buyurdu.

O kimse: «Nefsim yedinde bulunan (Allah) a yemin ediyorum ki ebedî olarak bunun üzerine ne bir şey arttırırım ve ne de ondan eksiltme yaparım» dedi. Dönüp gidince Peygamber (S): «Cennet ehlinden bir kimseye bakması kimi sevindirecek ise, işte şu zata baksın» buyurdu.

١٦ – (١٥) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وأبو كريب. واللفظ لأبي كريب. قالا: حدثنا أبو معاوية، عن الأعمش، عن أبي سفيان، عن جابر؛ قال: أتى النبي ﷺ النعمان بن قوقل فقال: يا رسول الله! أرأيت إذا صليت المكتوبة. وحرمت الحرام. وأحللت الحلال. أأدخل الجنة؟ فقال النبي ﷺ «نعم».

16 — (15) .... : Câbir (R) şöyle demiştir:

Numan İbn Kavkal, Peygamber'e geldi ve: Ya Rasûlallah! Ne dersin? Farz yazılmış namazı kıldığım, haramı haram ve halâlı halâl tanıdığım zaman ben cennete girer miyim?» dedi. Peygamber (S): «Evet» buyurdu.

١٧ – (..) وحدثني حجاج بن الشاعر، والقاسم بن زكرياء. قالا: حدثنا عبيد الله بن موسى، عن شيبان، عن الأعمش، عن أبي صالح، وأبي سفيان، عن جابر؛ قال: قال النعمان بن قوقل: يا رسول الله! بمثله. وزادا فيه: ولم أزد على ذلك شيئا.

17 — ( ) .... : Câbir (R): Numan İbn Kavkal: «Ya Fasûlallah!» dedi, diyerek bundan evvelki hadîs'in benzerini nakletti ve bu hadîs'de: «Bunun üzerine hiç bir şeyi arttırmadığım halde sözünü ziyade etmiştir.

١٨ – (...) وحدثني سلمة بن شبيب. حدثنا الحسن بن أعين. حدثنا معقل (وهو ابن عبيد الله) عن أبي الزبير، عن جابر؛ أن رجلا سأل رسول الله ﷺ فقال: أرأيت إذا صليت الصلوات المكتوبات وصمت رمضان. وأحللت الحلال وحرمت الحرام. ولم أزد على ذلك شيئا. أأدخل الجنة؟ قال «نعم» قال: والله! لا أزيد على ذلك شيئا.

18 — ( ) .... : Câbir (R) den: (Şöyle demiştir:)

Bir zat Peygamber'e sordu ve: «Ne dersin?» Farz yazılmış olan namazları kıldığım, Ramazan orucunu tuttuğum, halâlı halâl ve haramı

haram kıldğım ve bunlar üzerine hiç bir şey arttırmadığım zaman ben cennete girer miyim?» dedi. Rasûlullah (S): «Evet» buyurdu. O zat: «Vallahi bunlar üzerine hiç bir şey arttırmam» dedi.

(٥) باب بيان أركان الإسلام ودعائمه العظام

١٩ - (١٦) حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير الهمداني. حدثنا أبو خالد (يعني سليمان بن حيان الأحمر)، عن أبي مالك الأشجعي، عن سعد بن عبيدة، عن ابن عمر، عن النبي ﷺ قال «بني الإسلام على خمسة. على أن يوحد الله. وإقام الصلاة. وإيتاء الزكاة. وصيام رمضان. والحج» فقال رجل: الحج وصيام رمضان؟ قال: لا. صيام رمضان والحج. هكذا سمعته من رسول الله ﷺ.

(5) İSLÂMIN RÜKÜNLERİNİ (ŞARTLARINI) VE TEMEL DAYANAKLARINI BEYAN BÂBI

——oOo——

19 — (16) .... : İbn Umer (R) dan:

(Şöyle demiştir:) Peygamber (S) buyurdu ki: «İslâm beş şey üzerine bina olunmuştur: Allah'ın tevhîd olunması, namazı ikame etmek, zekâtı vermek, ramazan orucu tutmak ve hac yapmak üzerine».

Bir kimse: «Bunlar haccetmek ve Ramazan orucu tutmak tertibinde değil mi?» dedi. İbn Umer: «Hayır, ramazan orucunu tutmak ve haccetmek tertibiyledir. Ben Rasûlullah (S) dan işte böyle işittim» dedi.

٢٠ – (..) وحدثنا سهل بن عثمان العسكري. حدثنا يحيى بن زكرياء. حدثنا سعد بن طارق؛ قال: حدثني سعد بن عبيدة السلمي، عن ابن عمر، عن النبي ﷺ؛ قال «بني الإسلام على خمس. على أن يعبد الله ويكفر بما دونه. وإقام الصلاة. وإيتاء الزكاة. وحج البيت. وصوم رمضان».

20 — ( ) .... : İbn Umer (R) den:

Peygamber (S) şöyle buyurdu: «İslâm beş şey üzerine kurulmuştur: Allah'ın ibadet olunması ve Allah'dan başka şeylerin ma'bud tanınmaması, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek, Beyti haccetmek ve ramazan orucunu tutmak».

٢١ – (...) حدّثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا عَاصِمٌ (وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عُمَرَ)، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ. شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. وَإِقَامِ الصَّلَاةِ. وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ. وَحَجِّ الْبَيْتِ. وَصَوْمِ رَمَضَانَ».

21 — ( ) .... : Abdullah (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) buyurdu ki: «İslâm beş şey üzerine bina olunmuştur: Allah'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in, onun kulu ve Rasûlü olduğuna şahâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, haccetmek ve ramazan orucunu tutmak».

٢٢ – (...) وحدّثني ابْنُ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا حَنْظَلَةُ. قَالَ: سَمِعْتُ عِكْرِمَةَ بْنَ خَالِدٍ يُحَدِّثُ طَاوُسًا؛ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ: أَلَا تَغْزُو؟ فَقَالَ: إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «إِنَّ الْإِسْلَامَ بُنِيَ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ. وَإِقَامِ الصَّلَاةِ. وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ. وَصِيَامِ رَمَضَانَ. وَحَجِّ الْبَيْتِ».

22 — ( ) .... : İkrimetu'bnu Hâlid, Tâvus'a şu hadîs'i tahdîs etmiştir: Bir zat Abdullah İbn Umer'e: «Din uğruna savaşmıyacaklar mı?» dedi. İbn Umer şöyle cevap verdi: Ben Rasûlullah (S) den işittim, O, şöyle buyuruyordu: «Şüphesiz ki İslâm beş şey üzerine kurulmuştur: Allah'dan başka ilâh olmadığına şahâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, ramazan orucunu tutmak ve Beyti hacc eylemek»[8].

---

8. İbn Umer'in, soran zata «BUNİYE'L-İSLÂMU ALÂ HAMSİN...» hadîs'i ile cevap vermesinin zahiri, gazve, ferdler üzerine din asıllarından bir asıl olarak lâzım değildir, demektir. Çünkü İslâm beş şey üzerine kurulmuştur, gavze bu beşten biri kılınmamıştır.

Sonra bu hadis dînin dayanğı olduğu ve rükünlerini topladığı için dîni tanımak hususunda büyük bir asıldır.

(٦) باب الأمر بالإيمان بالله تعالى ورسوله صلى الله عليه وسلم وشرائع الدين، والدعاء إليه، والسؤال عنه، وحفظه، وتبليغه من لم يبلغه

٢٣ - (١٧) حدثنا خلف بن هشام. حدثنا حماد بن زيد، عن أبي جمرة؛ قال: سمعت ابن عباس. ح وحدثنا يحيى بن يحيى (واللفظ له). أخبرنا عباد بن عباد، عن أبي جمرة، عن ابن عباس؛ قال: قدم وفد عبد القيس على رسول الله ﷺ فقالوا: يا رسول الله! إنا، هذا الحي من ربيعة، وقد حالت بيننا وبينك كفار مضر. فلا نخلص إليك إلا في شهر الحرام. فمرنا بأمر نعمل به، وندعو إليه من وراءنا. قال «آمركم بأربع وأنهاكم عن أربع. الإيمان بالله (ثم فسرها لهم فقال) شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله. وإقام الصلاة. وإيتاء الزكاة. وأن تؤدوا خمس ما غنمتم. وأنهاكم عن الدباء. والحنتم. والنقير. والمقير» زاد خلف في روايته «شهادة أن لا إله إلا الله» وعقد واحدة.

(6) ALLAH'A, RASÛLÜNE VE DÎNİN HÜKÜMLERİNE İNANMAYI EMİR, DÎNE DAVET, DÎNİN MAHİYETİNDEN SORMAK, DÎNİ BELLEMEK VE KENDİLERİNE HENÜZ DÎN ULAŞMAMIŞ OLANLARA DÎNİ TEBLİĞ ETMEK BÂBI

—oOo—

23 — (17) .... : İbn Abbas (R) şöyle dedi:

Abdulkays hey'eti Rasûlullah'ın huzuruna geldi ve şöyle dediler. Ya Rasûlullah! Biz, Rabîa'dan şu kabileyiz. Senin ile bizim aramızda Mudar kâfirleri bir mâni'a olmuştur. Bu yüzden sana sadece *Haram Aylar*da gelebiliyoruz. O halde bize bir iş emret ki onu yapalım ve geride bıraktıklarımızı ona davet edelim. Rasûlullah şöyle buyurdu: «Size dört şeyi emrediyor ve dört şeyden de nehyediyorum: Allah'a iyman etmek, (sonra bunu kendilerine tefsîr ederek şöyle buyurdu:), Allah'dan başka ilâh olmadığı ve Muhammed'in Rasûlullah olduğuna şahâdet etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek ve ganîmet aldıklarınızın beşte birini tediye etmenizi emrediyorum. Ve sizleri *dubba'*dan, *hantem'*den, *nakîr'*den ve *mukayyar'*dan nehyediyorum» [9].

9. Bu dört kelime onların tarafında içlerinde şıra ve şarap kurulması âdet olan dört nevi testi adıdır. İçlerine şıra konulunca çabuk mayalanır, şarap olurmuş. Bunlardan hantem, içi sırlı, ağzı yanından kırmızı veya yeşil topraktan yapıl-

Halef kendi rivayetinde şunu ziyade etmiştir: «Allah'dan başka ilâh olmadığına şahâdet etmek» dedi ve bir (parmağını) bağladı.

٢٤ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى ، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ ، عَنْ شُعْبَةَ . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي جَمْرَةَ ؛ قَالَ : كُنْتُ أُتَرْجِمُ بَيْنَ يَدَيِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، وَبَيْنَ النَّاسِ فَأَتَتْهُ امْرَأَةٌ تَسْأَلُهُ عَنْ نَبِيذِ الْجَرِّ . فَقَالَ : إِنَّ وَفْدَ عَبْدِ الْقَيْسِ أَتَوْا رَسُولَ اللهِ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنِ الْوَفْدُ ؟ أَوْ مَنِ الْقَوْمُ ؟ » قَالُوا : رَبِيعَةُ . قَالَ « مَرْحَبًا بِالْقَوْمِ . أَوْ بِالْوَفْدِ . غَيْرَ خَزَايَا وَلَا النَّدَامَى » . قَالَ : فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّا نَأْتِيكَ مِنْ شُقَّةٍ بَعِيدَةٍ . وَإِنَّ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ هَذَا الْحَيَّ مِنْ كُفَّارِ مُضَرَ . وَإِنَّا لَا نَسْتَطِيعُ أَنْ نَأْتِيَكَ إِلَّا فِي شَهْرِ الْحَرَامِ . فَمُرْنَا بِأَمْرٍ فَصْلٍ نُخْبِرْ بِهِ مَنْ وَرَاءَنَا ، نَدْخُلُ بِهِ الْجَنَّةَ . قَالَ : فَأَمَرَهُمْ بِأَرْبَعٍ . وَنَهَاهُمْ عَنْ أَرْبَعٍ . قَالَ : أَمَرَهُمْ بِالْإِيمَانِ بِاللهِ وَحْدَهُ . وَقَالَ « هَلْ تَدْرُونَ مَا الْإِيمَانُ بِاللهِ ؟ » قَالُوا : اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ « شَهَادَةُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ . وَإِقَامُ الصَّلَاةِ . وَإِيتَاءُ الزَّكَاةِ . وَصَوْمُ رَمَضَانَ . وَأَنْ تُؤَدُّوا خُمُسًا مِنَ الْمَغْنَمِ » وَنَهَاهُمْ عَنِ الدُّبَّاءِ وَالْحَنْتَمِ وَالْمُزَفَّتِ . قَالَ شُعْبَةُ . وَرُبَّمَا قَالَ : النَّقِيرِ . قَالَ شُعْبَةُ : وَرُبَّمَا قَالَ : الْمُقَيَّرِ . وَقَالَ « احْفَظُوهُ وَأَخْبِرُوا بِهِ مِنْ وَرَائِكُمْ » . وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ فِي رِوَايَتِهِ « مَنْ وَرَاءَكُمْ » وَلَيْسَ فِي رِوَايَتِهِ الْمُقَيَّرِ .

24 — ( ) .... : Ebû Cemre şöyle dedi: Ben İbn Abbas (R) ın önünde onunla insanlar arasında tercümanlık yapıyordum [10]. Derken İbn Abbas'a bir kadın geldi. Ona «Cerr» denilen testinin şırasından soruyordu. İbn Abbas ona şöyle dedi: Abdulkays heyeti Rasûlullah (S) a geldi. Rasûlullah: «Siz kimlerin heyetisiniz?» Yahut «Siz kimlersiniz?» diye sordu. «Biz Rabî'a (kabilelerin) danız» dediler. «Kavm hoş geldi». Yahut «Heyet hoş geldi, sefa geldi. Utanıcılar ve pişmanlık duyucular olmaya-

---

mış testidir. Dubba', testi yerine kullanılan boş kuru kabaktır. Nakir, şıra kurmaya mahsus içi oyulmuş ağaç parçasıdır. Mukayyar, zift ma'nâsına olan kar veya kir ile sıvanmış testidir. İlerideki rivâyette gelecek olan müzeffet tâbiri de ziftlenmiş testi demektir.

10. Bu söz Ebû Cemre'nin İbn Abbas ile onun meclisine ilim tahsili için gelenler arasında tercemanlık yaptığını açık olarak ifade etmektedir. Ancak bu terceme arapçadan diğer bir yabancı dile yapılmış olabileceği gibi, İbn Abbas'ın sözlerini izdihamdan dolayı işitemiyenlere ulaştırmak veya İbn Abbas'ın muhtasar sözlerini daha tahsilli olarak anlatmak ma'nâlarına da gelebilir. Çünkü terceme sözü bu ma'nâlarda da kullanılagelmiştir.

rak» buyurdu. Bunun üzerine: «Ya Rasûlullah! Biz sana çok uzak mesafeden geliyoruz. Seninle bizim aramızda Mudar kâfirlerinden şu kabile vardır. Biz sana, haram aydan başka bir zamanda gelmeye muktedir olamıyoruz. O halde bize kestirme bir şey emret de geride bıraktıklarımıza haber verelim ve o sebeble de cennete girelim» dediler. Rasûlullah onlara dört şey emretti, dört şeyden nehyetti: Rasûlullah onlara, bir Allah'a iyman ile emrettikten sonra: «Bilir misiniz Bir Allah'a iyman etmek ne demektir» diye sordu. «Allah ve Rasûlü en iyi bilendir» dediler. «Allah'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Rasûlullah olduğuna şahâdet etmek, namazı ikame etmek, zekâtı edâ etmek, ramazan orucunu tutmak ve ganîmetin beşte birini tediye etmenizdir» buyurdu. Ve onları dubba'dan, hamtem'den ve müzeffet'den nehyetti.

Şu'be: «Belki nakîr'i ve belki de «mukayayr» ı söyledi» dedi. Rasûlullah: «Bunu ezberleyin ve arkanızda kalanlara haber verin» buyurdu.

Ebû Bekr kendi rivâyetinde: «Arkanızdakilere» demiştir. Ve onun rivâyetinde «mukayyar» sözü yoktur.

٢٥ – (.) وحدثني عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. ح وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي. قَالَا جَمِيعًا: حَدَّثَنَا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي جَمْرَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ. نَحْوَ حَدِيثِ شُعْبَةَ. وَقَالَ «أَنْهَاكُمْ عَمَّا يُنْبَذُ فِي الدُّبَّاءِ وَالنَّقِيرِ وَالْحَنْتَمِ وَالْمُزَفَّتِ» وَزَادَ ابْنُ مُعَاذٍ فِي حَدِيثِهِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِلْأَشَجِّ، أَشَجِّ عَبْدِ الْقَيْسِ «إِنَّ فِيكَ خَصْلَتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللهُ: الْحِلْمُ وَالْأَنَاةُ».

25 — ( ) .... : Ebû Cemre, İbn Abbas (R) dan, O da, Nebiy (S) den olmak üzere bu hadîs'i bundan evvelki Ebû Cemre'nin râvîsi olan Şu'be'nin hadîs'i tarzında rivâyet etmiştir. Ve Rasûlullah: «Sizi, Dubba'da, Nakîr'de, Hantem'de ve Müzeffet'de yapılan içkiden nehyediyorum» demiştir. İbn Muaz, babasından olan rivâyetinde şöyle dedi: Rasûlullah *Eşecc*'e yani Abdulkays'ın *Eşeccine* hitaben: «Muhakkak sende Allah'ın sevdiği iki haslet vardır: Hilm ve teennî) buyurmuştur[11].

---

11. Bu hadîs'lerdeki hey'et Rabî'a kabilesinin bir kolu olan Abdulkays tarafından Hudeybiye'den sonra Mekke fethinden biraz önce peygambere gönderilmişti. Hey'et başkanı Munziru'bnu Âiz el-Asarî idi. Münzir'in yüzünde bir kılıç veya bıçak yarası izi bulunduğu için peygamber tarafından **el-Eşecc** diye lâkablandırılmış ve ondan sonra Abdulkays'ın Eşecci lâkabiyle şöhret bulmuştur. Hey'ete dahil olanların sayısı bazılarınca ondört, bazılarınca daha çoktur. Aynî, muhtelif kaynaklardan topladığı bilgilere göre bunların adedini elliye yaklaştırıyor ve kırk beş kişinin ismini veriyor.

Arada iymana gelmemiş bunca kabileler varken tâ **Hecer** ve **Bahreyn** gibi uzak yerde oturan bu kabilenin İslâmı kabul etmesi şöyle olmuştur:

٢٦ – (١٨) حدثنا يحيى بن أيوب . حدثنا ابن علية . حدثنا سعيد بن أبي عروبة ، عن قتادة ،
قال : حدثنا من لقي الوفد الذين قدموا على رسول الله ﷺ من عبد القيس . قال سعيد : وذكر قتادة
أبا نضرة ، عن أبي سعيد الخدري في حديثه هذا : أن أناسا من عبد القيس قدموا على رسول الله ﷺ
فقالوا : يا نبي الله ! إنا حي من ربيعة . وبيننا وبينك كفار مضر . ولا نقدر عليك إلا في أشهر الحرم .

فمرنا بأمر نأمر به من وراءنا ، وندخل به الجنة ، إذا نحن أخذنا به . فقال رسول الله ﷺ « آمركم
بأربع . وأنهاكم عن أربع . اعبدوا الله ولا تشركوا به شيئا . وأقيموا الصلاة . وآتوا الزكاة
وصوموا رمضان . وأعطوا الخمس من الغنائم . وأنهاكم عن أربع . عن الدباء والحنتم . والمزفت
والنقير » قالوا : يا نبي الله ! ما علمك بالنقير ؟ قال « بلى جذع تنقرونه فتقذفون فيه من القطيعاء »
(قال سعيد : أو قال « من التمر ») ثم تصبون فيه من الماء . حتى إذا سكن غليانه شربتموه حتى
إن أحدكم (أو إن أحدهم) ليضرب ابن عمه بالسيف » . قال وفي القوم رجل أصابته جراحة كذلك
قال وكنت أخبؤها حياء من رسول الله ﷺ . فقلت : ففيم نشرب يا رسول الله ؟ قال « في أسقية الأدم ،
التي يلاث على أفواهها » قالوا : يا رسول الله ! إن أرضنا كثيرة الجرذان ولا تبقى بها أسقية الأدم .
فقال نبي الله ﷺ « وإن أكلتها الجرذان . وإن أكلتها الجرذان . وإن أكلتها الجرذان » قال : وقال
نبي الله ﷺ لأشج عبد القيس « إن فيك لخصلتين يحبهما الله الحلم والأناة » .

26 — (18) .... : Katâde dedi ki: Bize Abdulkays'dan Rasûlullah (S) in yanına gelen heyete kavuşmuş bir zat tahdîs etti. Sa'îdu'bnu Ebî Arûbe dedi ki: Katâde bu hadîs'i Ebû Nadre'den, O da Ebû Sa'îd Hudrî'-den olmak üzere rivâyet etti.

Eşecc'in damadı olan Munkızu'bnu Hayyân ticaret için Medine'ye kadar gelmişti.

Bir gün Peygambere tesadüf etti, Peygamber kendisine memleketinin ahvâlinden bazı sualler sorduktan sonra kavminin ileri gelenlerinin de birer birer isimlerini söyliyerek sual buyurmuş. Bu kadar uzak diyardan gelen bir yabancının mensup olduğu kavmin ileri gelenlerini birer birer sayması, hallerini sorması ilâhî bir te'yid ile olacağını kavrıyan Münkız, İslâm'ı kabul etmiş ve İslâmın esaslarını öğrendikten sonra memleketi olan Hecer'e dönmüştür. Dönerken kendisiyle Abdulkays cemaatine hitâben Peygamber bir mektup yollamış, fakat vatanında namaz ve kıraati insanlardan gizleyen Munkız, mektûbu kimseye göstermeye cesaret edememişti. Lâkin karısı işi anlayıp babası Eşecc el-Asarî'ye açtı. Bunun üzerine damad ile kayın peder görüştüler. Eşecc'e hemen hidâyet erişti, İslâmı izhar arzusuna düştü. Ondan sonra Peygamber'in

Ebû Sa'îd Hudrî (R) şöyle demiştir:

Abdulkays'dan birtakım insanlar Rasûlullah (S) ın yanına geldiler ve: «Ya Nebiyyallah! Bizler Rabîa'dan bir cemaatiz. Seninle aramızda Mudar kâfirleri vardır. Haram aylardan başkasında sana gelmeye kadir olamıyoruz. Binaenaleyh bize bir şey emir buyur ki biz de onu arkamızda kalanlara emredelim ve biz de ona tutunduğumuz takdirde o yüzden cennete girelim» dediler.

Rasûlullah (S): «Size dört şeyi emrediyorum ve dört şeyden nehyediyorum: Kendisine hiç bir şeyi ortak katmıyarak Allah'a ibadet edin, namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, ramazan orucunu tutun, ganîmetlerden de *beşte bir* verin. Sizi dört şeyden: Dubba'dan, hantem'den, müzeffet'ten, nakir'den nehyediyorum» dedi.

«Ya Nebiyyallah! Nakîri ne biliyorsunuz?» dediler. Evet. Bir kütük ki onu oyarsınız da içine küçük hurmalardan atarsınız —Sa'îd dedi ki: Yahut «hurmadan» demiştir—. Sonra içine su dökersiniz. Nihayet köpürmesi durduğu zaman onu içersiniz. Hattâ biriniz —yahut onlardan biri— amcası oğluna kılıçla vurur» buyurdu. Ebû Sa'îd dedi ki: Bu cemaat içinde kendisine bu yüzden bir yara isabet etmiş bir şahıs vardı. O şahıs: Ben Rasûlullah'dan utandığım için onu gizliyordum, demiştir.

«Neyin içinde içelim ya Rasûlullah!» dedim. «Ağızları üzerinden bağlanılan deri kaplarda» buyurdu «Ya Rasûlullah! Bizim arazilerimiz çok fârelidir, onların yüzünden deri kaplar hiç kalmaz» dediler. Nebiyyullah (S): «Fâreler onları yeseler de, fâreler onları yeseler de, fâreler onları yeseler de» buyurdu. Nebiyullah (S) Abdulkays'ın Eşeccine hitaben: «Şüphesiz ki sende Allah'ın sevdiği iki haslet vardır: Akıllılık ve teennî» buyurdu.

---

mektubunu Benû Asar ile Benû Muhârib'e okudu. Onların gönlüne iyman arzusu düştü. Bir hey'et tertip edip Peygambere göndermeye karar verdiler. Bu hey'et Medine'ye yaklaşınca Peygamber tarafından ashaba haber verilmiş ve heye't karşılanmıştır.

Bu hey'etle ilgili tafsilâtı bırakarak şu kadarını nakletmek isterim:

Rasûlallah, Eşecc'e bu ve bunu takib eden hadîs'de görüldüğü gibi:

«Her halde sende Allah'ın sevdiği iki haslet vardır: Hılm ile teenni» buyurmuş, o da:

«الحمد لله الذى جبلني على خصلتين يحبهما الله تعالى .

= **Beni sevdiği iki huy ile yaratan Allah'a hamd olsun!»** mukabelesinde bulunmuştur.

Meşhur arab hatibi Kussu'bnu Sâ'de de bu kabile halkındandır.

٢٧ – (...) حدثنى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ؛
قَالَ : حَدَّثَنِي غَيْرُ وَاحِدٍ لَقِيَ ذَاكَ الْوَفْدَ. وَذَكَرَ أَبَا نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ؛ أَنَّ وَفْدَ عَبْدِ الْقَيْسِ
لَمَّا قَدِمُوا عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ. بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ عُلَيَّةَ. غَيْرَ أَنَّ فِيهِ «وَتَذِيفُونَ فِيهِ مِنَ الْقُطَيْعَاءِ
أَوِ التَّمْرِ وَالْمَاءِ» وَلَمْ يَقُلْ (قَالَ سَعِيدٌ أَوْ قَالَ مِنَ التَّمْرِ)

27 — ( ) .... : Katâde: Bana bu hey'ete kavuşanlardan birçok kişiler söyledi dedi ve Ebû Nadre, O da Ebû Sa'îd Hudrî'den diyerek zikretti. Sonra Ebû Sa'îd Hudrî'nin: «Abdulkays hey'eti Rasûlullah'a geldikleri zaman...» hadîs'ini bundan evvelki İbnu Uleyye hadîs'i gibi tahdîs etmiştir. Ancak bu hadîs'te: «Onun içinde küçük hurmaları ve suyu karıştırırsınız» ibaresi vardır.

(Sa'îd dedi ki: Yahut hurmadan karıştırırsınız demiştir).

٢٨ – (...) حدثنى مُحَمَّدُ بْنُ بَكَّارٍ الْبَصْرِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ. ح وَحَدَّثَنِي
مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَاللَّفْظُ لَهُ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. قَالَ : أَخْبَرَنِي أَبُو قَزَعَةَ، أَنَّ
أَبَا نَضْرَةَ أَخْبَرَهُ، وَحَسَنًا أَخْبَرَهُمَا؛ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّ وَفْدَ عَبْدِ الْقَيْسِ لَمَّا أَتَوْا نَبِيَّ اللهِ ﷺ
قَالُوا : يَا نَبِيَّ اللهِ! جَعَلَنَا اللهُ فِدَاءَكَ. مَاذَا يَصْلُحُ لَنَا مِنَ الْأَشْرِبَةِ؟ فَقَالَ «لَا تَشْرَبُوا فِي النَّقِيرِ»
قَالُوا : يَا نَبِيَّ اللهِ! جَعَلَنَا اللهُ فِدَاءَكَ. أَوَ تَدْرِي مَا النَّقِيرُ؟ قَالَ «نَعَمْ. الْجِذْعُ يُنْقَرُ وَسَطُهُ. وَلَا فِي الدُّبَّاءِ
وَلَا فِي الْحَنْتَمَةِ وَعَلَيْكُمْ بِالْمُوكَى»

28 — ( ) .... : Ebû Sa'îd Hudrî (R) şöyle haber verdi:

Abdulkays hey'eti Peygamber (S) e geldikleri vakit: «Ya Nebiyyallar! Allah bizleri sana fidye yapsın, Allah seni kötü şeylerden korusun. İçilecek şeylerden bize elverişli olan nedir?» dediler. «Nakîr'de içmeyin» buyurdu. «Ya Nebiyyallah! Allah seni kötülüklerden korusun. Nakîr'in ne olduğunu biliyor musunuz» dediler. «Evet, ortası oyulmuş olan kütüktür. Dubba'da ve hantem'de de içmeyin. Ağzı iple bağlanan kaplardan ayrılmayınız» [12].

---

12. «ABDULKAYS HEY'ETİ HADÎSİ» MÜNASEBETİYLE BİR TENBİH :

Alkollü içkiler, kumar çeşitleri, ribâ meseleleri, fal nevileri ve benzerlerine dair pek çok sualler sorulur. Bu hususlarda vârid olan bütün sorulara verilecek en mukni' cevaplar Kur'ân âyetlerinde ve hadîs'lerde mevcuddur.

Hakk Taâlâ maâlen: «Ey îyman edenler !İçki, kumar, putlar, kısmet çekilen zararlar hep şeytan işi murdar bir şeydir. Onun için siz ondan kaçının ki felâh bulasınız» (el-Mâide: 90) buyurur.

(٧) باب الدعاء إلى الشهادتين وشرائع الإسلام

٢٩ – (١٩) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، جَمِيعًا عَنْ وَكِيعٍ
قَالَ أَبُو بَكْرٍ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ زَكَرِيَّاءَ بْنِ إِسْحٰقَ. قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ صَيْفِيٍّ عَنْ
أَبِي مَعْبَدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: رُبَّمَا قَالَ وَكِيعٌ: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ
مُعَاذًا قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ. قَالَ «إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ. فَادْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ
أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللهِ. فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذٰلِكَ. فَأَعْلِمْهُمْ أَنَّ اللهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ
فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذٰلِكَ. فَأَعْلِمْهُمْ أَنَّ اللهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ
فَتُرَدُّ فِي فُقَرَائِهِمْ. فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذٰلِكَ. فَإِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْسَ
بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ»

(7) İKİ ŞAHÂDETE VE İSLÂM HÜKÜMLERİNE DAVET BÂBI



29 — (19) .... : Muâz (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) beni (Yemen'e) gönderdi ve şöyle buyurdu: Sen kitap ehli bir kavme gidiyorsun, onları *Allah'dan başka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın elçisi olduğuma şahâdet etmeye çağır.* Eğer onlar buna itaat ederlerse onlara şunu bildir: Allah onlar üzerine her gündüz ve

---

Peygamber de: «Her sarhoş eden haramdır» buyurmuştur (Buhâri, Muslim).

Peygamber bir diğer hadis'inde de: «Sizden evvelki ümmetleri ancak çok sual sormaları ve peygamberlerine karşı çok ihtilâf etmeleri helâk etmiştir» buyurdu (Buhâri, Muslim).

İşte bu ölümsüz sözler ilgili konularda hatıra gelebilecek bilcümle suallere en kat'i, en mukni' ve dustûri cevaplardır. Hiç kimsenin ve hiç bir merci'in dini mes'elelere dair vereceği cevaplar ve fatvalar Kur'ân âyetleri ve peygamberin hadisleri kadar ikna edici olamazlar.. İşte bu asılları iyice kavrayıp bellemeli, onlarda zihni çalıştırarak nehiylerin ve haramların ince hikmetlerini arayıp bulmalıdır. Böylece Hâlik'ın son derece lehimize ve hayrımıza olan emirleri ve yasakları kafalarda ve gönüllerde yerleşip kökleşmeli, ferdler ve milletler bunlarla âmil olmaya muhakkak alışmalı ve alıştırılmalıdır.

Sathi görüşlere, delilsiz iddiâlara dayanarak sualleri çoğaltmaya, işi teferruata boğarak islâmı çoğaltıp zorlaştırmaya mahal yoktur. İslâm en kolay, en sağlam ve insanlık için sırf bahtiyarlık sağlıya yegâne ebedi dindir. (Mütercim).

gecede beş namaz farz kılmıştır. Onlar buna da itaat ederlerse, kendilerine şunu bildir ki Allah onlar üzerine bir zekât farz kılmıştır. Bu zekât, zenginlerden alınır, fakirlerine verilir. Onlar buna itaat ederlerse, seni onların mallarının en iyilerinden sakındırırım. Mazlûmun (bed) duasından da korun. Çünkü, zulme uğrıyanla Allah arasında perde yoktur».

٣٠ – (..) حدثنا ابن أبي عمر. حدثنا بشر بن السري. حدثنا زكرياء بن إسحق. ح وحدثنا
عبد بن حميد. حدثنا أبو عاصم، عن زكرياء بن إسحق، عن يحيى بن عبد الله بن صيفي، عن أبي معبد،
عن ابن عباس؛ أن النبي ﷺ بعث معاذا إلى اليمن. فقال «إنك ستأتي قوما» بمثل حديث وكيع.

30 — ( ) .... : İbn Abbas (R) dan:

(Şöyle demiştir:) Peygamber (S) Muâz'ı Yemen'e gönderdi ve Ona (bundan önceki) Vakı'ın hadîs'i gibi: «Muhakkak ki sen bir kavme gideceksin...» buyurdu.

٣١ – (..) حدثنا أمية بن بسطام العيشي. حدثنا يزيد بن زريع. حدثنا روح (وهو
ابن القاسم)، عن إسماعيل بن أمية، عن يحيى بن عبد الله بن صيفي، عن أبي معبد، عن ابن عباس؛
أن رسول الله ﷺ لما بعث معاذا إلى اليمن قال «إنك تقدم على قوم أهل كتاب. فليكن أول
ما تدعوهم إليه عبادة الله عز وجل. فإذا عرفوا الله، فأخبرهم أن الله فرض عليهم خمس صلوات
في يومهم وليلتهم. فإذا فعلوا، فأخبرهم أن الله قد فرض عليهم زكاة تؤخذ من أغنيائهم فترد على
فقرائهم. فإذا أطاعوا بها، فخذ منهم وتوق كرائم أموالهم».

31 — ( ) .... : İbnu Abbas (R) dan:

(Şöyle demiştir:) Rasûlullah (S) Muâz'ı Yemen'e gönderdiği vakit şöyle buyurdu: «Sen kitap ehli bir kavme gidiyorsun. Binaenaleyh azîz ve celîl olan Allah'a ibadet etmek, onları çağıracağın ilk şey olsun. Allah'ı tanıdıkları zaman onlara şunu haber ver: Allah gündüzleri ve geceleri içinde onlar üzerine beş namaz farz kılmıştır. Bunu yaptıkları zaman onlara şunu haber ver: Allah onlar üzerine zenginlerinden alınıp, fakirlerine verilecek olan bir zekât farz kılmıştır. Buna itaat ettiklerinde onlardan al, fakat mallarının en iyilerinden sakın» [13].

13. Kâfirlerin müslimanlığına ancak iki şahâdet kelimesini lisânen söylemeleriyle hükmolunur. Çünkü iki şahadet kelimesi islâmiyetin aslu'l-Usûlü yani asıllarının aslıdır. Onsuz fer'i amellerden hiç bir amel ve hiç bir ibadet sahih ve makbul değildir. Bazı âlimler hadîs'deki şahâdet, namaz, zekât tertibine ve şahâ-

(٨) باب الأمر بقتال الناس حتى يقولوا لا إله إلا الله محمد رسول الله . ويقيموا الصلاة ويؤتوا الزكاة ، ويؤمنوا بجميع ما جاء به النبي صلى الله عليه وسلم ، وأن من فعل ذلك عصم نفسه وماله إلا بحقها ، ووكلت سريرته إلى الله تعالى . وقتال من منع الزكاة أو غيرها من حقوق الإسلام ، واهتمام الإمام بشعائر الإسلام

٣٢ – (٢٠) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ ، عَنْ عُقَيْلٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ . قَالَ : أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : لَمَّا تُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَاسْتُخْلِفَ أَبُو بَكْرٍ بَعْدَهُ ، وَكَفَرَ مَنْ كَفَرَ مِنَ الْعَرَبِ ، قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ لِأَبِي بَكْرٍ : كَيْفَ تُقَاتِلُ النَّاسَ ، وَقَدْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا : لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ . فَمَنْ قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ فَقَدْ عَصَمَ مِنِّي مَالَهُ وَنَفْسَهُ إِلَّا بِحَقِّهِ . وَحِسَابُهُ عَلَى اللهِ » . فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : وَاللهِ ! لَأُقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ فَإِنَّ الزَّكَاةَ حَقُّ الْمَالِ . وَاللهِ ! لَوْ مَنَعُونِي عِقَالًا كَانُوا يُؤَدُّونَهُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ لَقَاتَلْتُهُمْ عَلَى مَنْعِهِ . فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ : فَوَاللهِ ! مَا هُوَ إِلَّا أَنْ رَأَيْتُ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ شَرَحَ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ لِلْقِتَالِ . فَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَقُّ .

(8) NAMAZI KILINCAYA, ZEKÂTI VERİNCEYE, PEYGAMBER'İN GETİRDİĞİ ŞEYLERİN HEPSİNE İNANINCAYA KADAR İNSANLARLA SAVAŞMA EMRİ, BUNLARI YAPANIN İSLÂM HAKKI MÜSTESNA, NEFSİNİ VE MALINI KORUYACAĞI, NİYETİNİN ALLAH'A BIRAKILDIĞI, ZEKÂT VE DİĞER AMELLERİ RED EDENLE KITÂLİN İSLÂM HAKLARINDAN OLDUĞU İMAMIN (devlet başkanının) İSLÂM ŞEAİRİNE ÖNEM VERMESİ BÂBI

—oOo—

32 — (20) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) vefat edip de ondan sonra Ebû Bekr Halîfe yapılınca

detin öne geçirilmesine bakarak kâfirlerin fer'î amellerle mükellef olmadıklarına kail olmuşlardır. Bunlara göre kâfirler şehâdet kelimesiyle muhatabdırlar. Bunu söyledikten sonra fer'î ameller ve ibâdetlerle muhatap olurlar. Fakat Nevevî bu istidlâlin zaif olduğunu bildirerek şöyle demiştir: Bu hadîs'de kâfirlere dünyada namaz ve oruc gibi furûat ile mükellef oldukları da bildirilmiştir. Şu kadar ki furûâtın, islâma girildikten sonra yapılması taleb edil-

Arablar'dan küfredenler tekrar küfre döndükleri zaman Umeru'bnu'l-Hattâb, Ebû Bekr'e: «Rasûlullah (S) Allah'dan başka ilâh yok deyinceye kadar insanlarla savaş etmem bana emrolundu. Her kim LÂ İLÂHE İLLALLAH derse İslâm hakkı müstesna, benden malını ve nefsini korumuştur, hisâbı da Allah'a aiddir» demiş olduğu halde sen insanlar ile nasıl savaşıyorsun? dedi. Ebû Bekr: «Vallahi namazla zekât arasını tefrîk edenlerle savaşacağım. Çünkü zekât malın hakkıdır. Vallahi bunlar Rasûlullah'a veregeldikleri *ikâli* (zekâtı) benden menederlerse, bu menden dolayı onlarla muhakkak harbederim, dedi. Umeru'bnu'l-Hattâb: Vallahi Azîz ve Celîl olan Allah'ın kıtâl için Ebû Bekr'in gönlünü kat'iyyetle açmış olduğuna tamamiyle kanî oldum ve bu harbin hak olduğunu öğrendim» dedi.

٣٣ – (٢١) وحدثنا أبو الطاهر وحرملة بن يحيى وأحمد بن عيسى . قال: أحمد: حدثنا . وقال الآخران: أخبرنا ابن وهب . قال: أخبرني يونس، عن ابن شهاب . قال: حدثني سعيد بن المسيب؛ أن أبا هريرة أخبره؛ أن رسول الله ﷺ قال «أمرت أن أقاتل الناس حتى يقولوا: لا إله إلا الله . فمن قال: لا إله إلا الله عصم مني ماله ونفسه إلا بحقه . وحسابه على الله» .

33 — (21) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle haber verdi: Rasûlullah (S): «LÂ İLÂHE İLLALLAH deyinceye kadar insanlarla kıtal yapmaklığım bana emrolundu. Her kim LÂ İLÂHE İLLALLAH derse, İslâmın hakkı olan kısas yolu müstesna benden yana malını ve nefsini korumuştur» buyurdu.

٣٤ - (...) حدثنا أحمد بن عبدة الضبي . أخبرنا عبد العزيز (يعني الدراوردي)، عن العلاء . ح وحدثنا أمية بن بسطام، واللفظ له . حدثنا يزيد بن زريع . حدثنا روح عن العلاء بن عبد الرحمن ابن يعقوب، عن أبيه، عن أبي هريرة، عن رسول الله ﷺ قال «أمرت أن أقاتل الناس حتى يشهدوا أن لا إله إلا الله . ويؤمنوا بي وبما جئت به . فإذا فعلوا ذلك عصموا مني دماءهم وأموالهم إلا بحقها . وحسابهم على الله» .

---

miştir. Furûâtın, bu tertib ile taleb edilmesinden dolayı kâfirlerin furûât ile muhatab olmamaları lâzım gelmez. Belki kâfirlerin fer'i amelleri i'fâ etmediklerinden dolayı azabları artar. Muhtar olan kâfirlerin me'mûrun bih ve menhiyyun anh yani emredilen ve nehyedilen fer'i şeriat amellerile muhatab olmalarıdır. Muhakkıklerin ve âlimlerin çoğunun mezhebi budur.

Şemsu'l-Eimme Serahsi'de şöyle demiştir: Kâfirlerin iyman ile mükellef ve muhatab oldukları hususunda ihtilâf edilmemiştir. Allah, Peygamberine risâletinin şumûlünü ve tebliğ sûretini öğretme sadedinde, **«De ki: Ey insanlar! Ben sizin hepinize Allah'ın Rasûlüyüm...»** (el-A'raf: 158) buyuruyor.

34 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den:

Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Allah'dan başka ilâh olmadığına şahâdet getirinceye, bana ve benim getirdiğim şeylere iyman edinceye kadar insanlarla savaşmaklığım bana emrolundu. Bunları yaptıkları zaman benden kanlarının ve mallarını korumuşlardır. Ancak kanların ve malların kendi hakları mukabili olmak müstesnadır. İnsanların (gizli olan) hisabları Allah'a âiddir».

٣٥ - (..) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا حفص بن غياث ، عن الأعمش ، عن أبي سفيان ، عن جابر . وعن أبي صالح ، عن أبي هريرة . قالا . قال رسول الله ﷺ « أمرت أن أقاتل الناس » بمثل حديث ابن المسيب عن أبي هريرة . ح وحدثني أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا وكيع .

ح وحدثني محمد بن المثنى . حدثنا عبد الرحمن (يعني ابن مهدي) قالا جميعا : حدثنا سفيان عن أبي الزبير ، عن جابر ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « أمرت أن أقاتل الناس حتى يقولوا : لا إله إلا الله . فإذا قالوا : لا إله إلا الله عصموا مني دماءهم وأموالهم إلا بحقها . وحسابهم على الله » . ثم قرأ : إنما أنت مذكر . لست عليهم بمسيطر . [٨٨/الغاشية/ آية ٢١،٢٢]

35 — ( ) .... : Câbir ve Ebû Hureyre her ikisi de (bundan önceki) Ebû Hureyre'den gelen İbnu Museyyeb hadis'inin benzerini şöyle rivâyet etmişlerdir:

Rasûlullah (S): «İnsanlarla mukâtele etmekliğim bana emrolundu..» buyurdu.

H[14]. Yine Câbir'den gelen diğer rivâyette Câbir (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «ALLAH'DAN BAŞKA İLÂH YOKTUR deyinceye kadar insanlarla savaşmaya emrolundum. ALLAH'DAN BAŞKA İLÂH YOKTUR dedikleri zaman kanlarını ve mallarını benden korumuşlardır. Ancak İslâmdaki can ve mal hakkının mukabili olmak müstesna. Hisapları da Allah'a aiddir.» Sonra Rasûlullah!

«Sen ancak bir hatırlatıcısın, onlar üzerine bir musallıt değilsin» (el-Câsiye: 21-22) âyetini okudu.

---

14. Bu, bir isnaddan diğer bir isnada geçişi gösteren Tahvil «H» sıdır. Bir hadis'in birden fazla isnadı olup da hepsini bir metinde toplamak istediklerinde bir isnaddan diğerine geçilirken « ح = H» yazılır ve «Ha» diye okunup geçilir. Mağrib âlimleri ise «el-Hadis» diye okurlar. Bazı hadis hâfızları «Ha» yerine «صح = Sah» yazarlar.

٣٦ – (٢٢) حدثنا أبو غسان المسمعي، مالك بن عبد الواحد. حدثنا عبد الملك بن الصباح، عن شعبة، عن واقد بن محمد بن زيد بن عبد الله بن عمر، عن أبيه، عن عبد الله بن عمر؛ قال: قال رسول الله ﷺ «أمرت أن أقاتل الناس حتى يشهدوا أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله. ويقيموا الصلاة. ويؤتوا الزكاة. فإذا فعلوا عصموا مني دماءهم وأموالهم إلا بحقها وحسابهم على الله».

36 — (22) .... : Abdullah İbnu Umer (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Allah'dan başka hak ilâh olmadığına ve Muhammed'in Rasûlullah olduğuna şahâdet, namazı ikame, zekâtı edâ edinceye kadar insanlarla muhârebe etmek bana emrolundu. Onlar bunları yapınca kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak İslâmın hakkı mukâbili olmak müstesna [15]. İnsanların (gizli işlerinden dolayı olan) hisâbları da Allah'a âiddir.»

٣٧ – (٢٣) وحدثنا سويد بن سعيد وابن أبي عمر. قالا: حدثنا مروان (يعنيان الفزاري)، عن أبي مالك، عن أبيه؛ قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول «من قال: لا إله إلا الله، وكفر بما يعبد من دون الله، حرم ماله ودمه. وحسابه على الله».

37 — (23) .... : Ebû Malik'in babası [16] şöyle dedi: Ben Rasûlullah (S) den işittim, şöyle buyuruyordu:

«Her kim Allah'dan başka hak ilâh yok eder, ve Allah'dan gayri ibadet olunan şeyleri tanımazsa onun malı ve kanı haram (dokunulmaz) olur. Hisabı da Allah'a âiddir.»

٣٨ – (..) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو خالد الأحمر. ح وحدثنيه زهير بن حرب. حدثنا يزيد بن هرون. كلاهما عن أبي مالك عن أبيه؛ أنه سمع النبي ﷺ يقول «من وحد الله» ثم ذكر بمثله.

38 — ( ) .... : Ebû Mâlik'in babası (Abdullahi'bnu Umer):

---

15. Taberânî'nin **Mu'cemu'l-Evsat** da Enes'den rivâyet ettiği hadis'e göre müstesna olan İslâm hakkının ne olduğu peygamberden sorulmuş ve şu cevab alınmıştır: «İhsandan (evlilikten) sonra zina yapmak, İslâm olduktan sonra dinden dönmek, bir de bir nefis katletmektir. İşte bunlara mukabil öldürülebilir».

16. Ebû Mâlik'in babası, bundan önceki hadis'in senedinde görüleceği üzere Abdüllah İbnu Umer'dir.

Peygamber (S) den işittim: «Her kim Allah'ı tevhîd ederse» buyuruyordu, dedi, sonra geçen hadîs'in benzerini zikretti ".

---

17 İSLÂMDA HARB SEBEBLERİ:

a. Müşriklerin vâkî veya muhtemel taarruzlarını yoketme:

وقاتلوا في سبيل الله الذين يقاتلونكم ولا تعتدوا ان الله لا يحب المعتدين

: **Size kıtal edenlerle fî sebilillâh çarpışın, fakat haksız taarruz etmeyin. Çünkü Allah haksız taarruz edenleri sevmez»** (el-Bakara: 190);

... وقاتلوا المشركين كافة كما يقاتلونكم كافة واعلموا ان الله مع المتقين

: ... **Müşrikler size kâffeten harbettikleri gibi siz de onlar ile kâffeten harbedin de bilin ki Allah korunanlarla beraberdir»** (et-Tevbe: 36).

Fî sebilillâh kaydı islâmî harbin rüknüdür. Bu mülâhaza edilmedikçe harbe cevaz yoktur. Allah yolunda olmıyan harb, azgınlık ve sırf taarruz maksadıyle olandır.

b. Fitneyi yoketme:

وقاتلوهم حتى لا تكون فتنة ويكون الدين لله ... (البقرة : 193)

وقاتلوهم حتى لا تكون فتنة ويكون الدين كله لله (الانفال : 39)

: **Bir fitne kalmayıncaya ve din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla çarpışın...»** (el-Bakara: 193, el-Enfal: 39).

İkinci âyette yalnız **«külluhu = dinin hepsi»** tâbiri fazladır. Fitne lügatta mihnet, belâya uğramak, imtihan, dinî baskı, şirk, küfür neşri, irtidat, Allah'ın haramlarını parçalamak, umûmî asayişi bozmak... ma'nâlarına gelir. Ölümü temennî ettiren haller ölümden daha ağırdır: Katlin zahmeti çabuk geçer, fitneninki ise devam eder. Katl insanı dünyadan çıkarır. Fitne ise hem dinden ve hem de dünyadan oldurur.

Binaenaleyh fitneye tutulmaktan ise o fitneyi çıkaranları öldürmek, çıkardıkları fitneyi başlarına yıkmak veya ölmek daha iyidir: «**Ehveni şerreyn ihtiyar olunur**». İşte fitnenin başı olan şirkin kalkması, dinin yalnız Allah için olması, Allah'ın kullarını başkalarına mahkûm tutan bâtıl dinlerin hak din karşısında yere serilmesi, fitne ve tazyikle kimsenin bâtıl şeylere itaata sürüklenip cebredilmemesi için harb meşrû' olmuştur.

Ehl-i Kitab hakkında da şöyle buyurulmuştur:

وقاتلوا الذين لا يؤمنون بالله ولا باليوم الآخر ولا يحرمون ما حرم الله ورسوله ولا يدينون
دين الحق من الذين اوتوا الكتاب حتى يعطوا الجزية عن يد وهم صاغرون

: **O, kendilerine kitap verilenlerden oldukları halde ne Allah'a, ne âhiret gününe inanmıyan, Allah'ın ve Rasûlunun haram ettiğini haram tanımayan ve hak dinini din edinmeyen kimselere küçülmüş oldukları halde elden cizye verecekleri hale kadar harbedin»** (et-Tevbe: 29).

Bu da netice itibariyle fitne kapısını emniyete almak ve kötülükleri önlemek içindir (Hak Dini Kur'ân Dili...).

(٩) باب الدليل على صحة إسلام من حضره الموت، ما لم يشرع في النزع، وهو الغرغرة. ونسخ جواز الاستغفار للمشركين. والدليل على أن من مات على الشرك، فهو في أصحاب الجحيم. ولا ينقذه من ذلك شيء من الوسائل

٣٩ – (٢٤) وحدثني حرملة بن يحيى التجيبي. أخبرنا عبد الله بن وهب قال: أخبرني يونس عن ابن شهاب. قال: أخبرني سعيد بن المسيب، عن أبيه؛ قال: لما حضرت أبا طالب الوفاة. جاءه رسول الله ﷺ. فوجد عنده أبا جهل، وعبد الله بن أبي أمية بن المغيرة. فقال رسول الله ﷺ «يا عم! قل: لا إله إلا الله. كلمة أشهد لك بها عند الله» فقال أبو جهل وعبد الله بن أبي أمية: يا أبا طالب! أترغب عن ملة عبد المطلب؟ فلم يزل رسول الله ﷺ يعرضها عليه، ويعيد له تلك المقالة، حتى قال أبو طالب آخر ما كلمهم: هو على ملة عبد المطلب. وأبى أن يقول: لا إله إلا الله. فقال رسول الله ﷺ «أما والله! لأستغفرن لك ما لم أنه عنك» فأنزل الله عز وجل: ما كان للنبي والذين آمنوا أن يستغفروا للمشركين ولو كانوا أولي قربى من بعد ما تبين لهم أنهم أصحاب الجحيم [٩/التوبة/الآية ١١٣]. وأنزل الله تعالى في أبي طالب، فقال لرسول الله ﷺ: إنك لا تهدي من أحببت ولكن الله يهدي من يشاء وهو أعلم بالمهتدين. [٢٨/القصص/آية ٥٦]

(9) KENDİSİNE ÖLÜM YAKLAŞAN KİMSENİN GARGARAYA (KOMAYA) GİRMEDİĞİ MÜDDETCE İSLÂMA GİRMESİNİN SAHİH OLDUĞUNA, MÜŞRİKLERE İSTİĞFAR ETME CEVÂZININ NESHİNE, ŞİRK ÜZERE ÖLENİN CAHİM ASHABINDAN OLDUĞU VE ONU BUNDAN HİÇ BİR VESÎLENİN KURTARAMIYACAĞINA DAİR DELİLLER BÂBI

——oOo——

39 — (24) .... : Sa'îdu'bnu Museyyeb'in babası şöyle dedi: Ebû Tâlib'e ölüm yaklaşınca Rasûlullah (S) ona geldi ve onun yanında Ebû Cehil ile Abdullahi'bnu Ebî Umeyye ibn Muğîre'yi buldu. Rasûlullah (S): Ey Amuca! ALLAH'DAN BAŞKA HAK İLÂH YOK kelimesini söyle ki bununla Allah yanında senin lehine şehâdet edeyim» dedi. Bunun üzerine Ebû Cehil ve Abdullahi'bnu Ebî Umeyye: «Ya Eba Talib! Abdulmuttalibin milletini terk mi ediyorsun?» dediler. Rasûlullah (S) o sözü amucasına ar-

zetmekte devam etti. Ötekiler de kendi sözlerini ona tekrar ediyorlardı. Nihayet Ebû Tâlib bunlara söylediği son söz olarak: «O, (kendini kasdediyor), Abdulmuttalib milleti üzeredir» dedi ve LÂ İLÂHE İLLALLAH demekten çekindi.

Rasûlullah (S): «İyi bil, Allah'a yemin ediyorum ki nehyolunmadığım müddetçe senin için Allah'dan muhakkak mağfiret dileyeceğim» dedi. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah:

«Ne peygambere, ne iyman edenlere akraba bile olsalar cehennemlik oldukları onlara tebeyyün ettikten sonra Müşrikler için istiğfar etmek yoktur» (et-Tevbe: 113) âyetini indirdi. Allah Taâlâ Ebû Tâlib hakkında da inzâl etti ve Rasûlüne şöyle buyurdu:

«Doğrusu sen sevdiğine hidâyet veremezsin, velâkin Allah kimi dilerse hidayet verir ve hidayete erecekleri, O, daha iyi bilir» (el-Kasas: 56).

٤٠ — (...) وحدثنا إسحٰق بن إبراهيم وعبد بن حميد. قالا: أخبرنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر.
ح وحدثنا حسن الحلوانى وعبد بن حميد. قالا: حدثنا يعقوب (وهو ابن إبراهيم بن سعد) قال:
حدثنى أبى عن صالح. كلاهما عن الزهرى بهذا الإسناد. مثله. غير أن حديث صالح انتهى عند
قوله: فأنزل الله عز وجل فيه. ولم يذكر الآيتين. وقال فى حديثه: ويعودان فى تلك المقالة.
وفى حديث معمر مكان هذه الكلمة: فلم يزالا به.

40 — ( ) .... : Sâlih ile Ma'mer her ikisi de bu isnad ile Zühri'den olmak üzere önceki hadîs'in benzerini rivâyet ettiler. Şu kadar ver ki Sâlih'in hadîs'i, «Azîz ve Celîl olan Allah o hususta inzâl buyurdu» kavlinde son bulmuş ve iki âyeti de zikretmemiştir. Kendi hadîs'inde: «Bu sözde dönüp durdular» demiştir. Ma'mer'in hadîs'inde ise bu kelimenin yerinde: «Onda ısrar edip durdular» cümlesi vardır.

٤١ — (٢٥) حدثنا محمد بن عباد وابن أبى عمر. قالا: حدثنا مروان عن يزيد (وهو ابن كيسان)
عن أبى حازم، عن أبى هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ لعمه، عند الموت «قل: لا إله إلا الله،
أشهد لك بها يوم القيامة» فأبى. فأنزل الله: إنك لا تهدى من أحببت. الآية. [٢٨/القصص/آية ٥٦]

41 — (25) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) amucasına ölüm vaktinde: «LÂ İLÂHE İLLALLAH de, kıyamet gününde onunla senin lehine şehadet edeyim» dedi. Ebû Tâlib buna yanaşmadı. Bunun üzerine Allah:

«Muhakkak ki sen sevdiğine hidayet veremezsin. Velâkin Allah kimi dilerse hidayet verir..» (el-Kasas: 56) âyetini inzâl buyurdu.

٤٢ - (...) حدثنا محمد بن حاتم بن ميمون. حدثنا يحيى بن سعيد: حدثنا يزيد بن كيسان، عن أبي حازم الأشجعي، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ لعمه «قل: لا إله إلا الله، أشهد لك بها يوم القيامة» قال: لولا أن تعيرني قريش. يقولون: إنما حمله، على ذلك، الجزع. لأقررت بها عينك. فأنزل الله: إنك لا تهدي من أحببت ولكن الله يهدي من يشاء. [٢٨/القصص/آية٥٦]

42 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) amucasına: «LÂ İLÂHE İLLALLAH de, kıyamet gününde senin lehine bununla şahâdet edeyim» buyurdu. Ebû Tâlib: «Kureyş'in beni ayıplaması ve hakkımda Ebû Tâlib'i buna ancak korku sevketmiştir demeleri olmasaydı, onu muhakkak ikrar eder, seni memnun bırakırdım» dedi [18].

(١٠) باب الدليل على أن من مات على التوحيد دخل الجنة قطعا.

---

٤٣ - (٢٦) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وزهير بن حرب. كلاهما عن إسماعيل بن إبراهيم. قال أبو بكر: حدثنا ابن علية عن خالد. قال: حدثني الوليد بن مسلم، عن حمران، عن عثمان؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من مات وهو يعلم أنه لا إله إلا الله دخل الجنة».

حدثنا محمد بن أبي بكر المقدمي. حدثنا بشر بن المفضل. حدثنا خالد الحذاء، عن الوليد أبي بشر؛ قال: سمعت حمران يقول: سمعت عثمان يقول: سمعت رسول الله ﷺ يقول مثله سواء.

(10) TEVHÎD ÜZERE ÖLEN KİMSENİN KAT'Î OLARAK CENNETE GİRECEĞİNE DAİR DELÎ BÂBI

——oOo——

43 — (26) .... : Usman (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S): «Her kim ALLAH'DAN BAŞKA HAK İLÂH OLMADIĞI nı bilerek ölürse cennete girer» buyurdu.

.... : Diğer bir rivâyette râvî Velîd Ebû Bişr: Humran'dan işittim, şöyle diyordu: Usman'dan işittim şöyle diyordu: Rasûlullahdan işittim şöyle buyuruyordu... diyerek aynen bunun benzerini rivâyet etmiştir.

---

18. «Onlar ancak şunu gözetliyorlar ki kendilerine Melekler geliversin veya Rabbın geliversin veya Rabbının bazı alâmetleri geliversin. Rabbının bazı alâmetleri geldiği gün, evvelce kazanmamış bir nefse o günkü iymanı hiç bir fayda vermez. De ki: Gözetin, çünkü biz şüphesiz gözetiyoruz» (el-En'am: 158).

٤٤ – (٢٧) حدثنا أبو بكر بن النضر بن أبي النضر. قال: حدثني أبو النضر هاشم بن القاسم.
حدثنا عبيد الله الأشجعي، عن مالك بن مغول، عن طلحة بن مصرف، عن أبي صالح، عن أبي هريرة؛
قال: كنا مع النبي ﷺ في مسير. قال فنفدت أزواد القوم. قال حتى هم بنحر بعض حمائلهم. قال
فقال عمر: يا رسول الله! لو جمعت ما بقي من أزواد القوم، فدعوت الله عليها. قال ففعل. قال فجاء
ذو البر ببره. وذو التمر بتمره. قال (وقال مجاهد وذو النواة بنواه) قلت: وما كانوا يصنعون بالنوى؟
قال: كانوا يمصونه ويشربون عليه الماء. قال فدعا عليها. حتى ملأ القوم أزودتهم. قال فقال
عند ذلك «أشهد أن لا إله إلا الله وأني رسول الله. لا يلقى الله بهما عبد، غير شاك فيهما، إلا دخل
الجنة».

44 — (27) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) ile berâber bir yolculukta idik. Derken cemaatin azıkları tükendi. Hattâ Peygamber onlardan bazılarının yük develerini kesmeyi düşünmüştü. Bu sırada Umer: «Ya Rasûlullah! Cemaatin azıklarından ne kaldı ise bir yere getirsen de onlar üzerine Allah'a duâ eylesen» dedi. Peygamber bu işe girişti. Buğdayı bulunan buğdayını, hurması bulunan hurmasını getirdi. (Mucâhid: Çekirdek sahibi de çekirdeklerini getirdi, dedi. Talhatu'bnu Musarrıf:) Ben: «Çekirdeklerle ne yapıyorlardı?» dedim. «Onu emiyorlardı da üzerine su içiyorlardı» dedi.

Ebû Hureyre der ki Rasûlullah toplanan şeyler üzerine duâ etti, nihayet cemaatin kapları azıklarla dolmuştu. Rasûlullah işte bu sırada şöyle buyurdu: BEN ALLAH'DAN BAŞKA HAK İLÂH OLMADIĞINA VE BENİM ALLAH'IN ELÇİSİ BULUNDUĞUMA ŞAHÂDET EDERİM. Bu iki hususta şüphe etmiyerek Allah'a bu iki şahâdet ile kavuşan her kul muhakkak cennete girecektir».

٤٥ – (...) حدثنا سهل بن عثمان وأبو كريب محمد بن العلاء، جميعا عن أبي معاوية. قال أبو كريب:
حدثنا أبو معاوية عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة أو عن أبي سعيد (شك الأعمش)
قال: لما كان غزوة تبوك، أصاب الناس مجاعة. قالوا: يا رسول الله! لو أذنت لنا فنحرنا نواضحنا
فأكلنا وادهنا. فقال رسول الله ﷺ «افعلوا» قال فجاء عمر، فقال: يا رسول الله! إن فعلت
قل الظهر. ولكن ادعهم بفضل أزوادهم. ثم ادع الله لهم عليها بالبركة. لعل الله أن يجعل
في ذلك. فقال رسول الله ﷺ «نعم» قال فدعا بنطع فبسطه. ثم دعا بفضل أزوادهم. قال

فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بِكَفِّ ذُرَةٍ . قَالَ وَيَجِيءُ الآخَرُ بِكَفِّ تَمْرٍ . قَالَ وَيَجِيءُ الآخَرُ بِكِسْرَةٍ . حَتَّى اجْتَمَعَ عَلَى النِّطَعِ مِنْ ذَٰلِكَ شَيْءٌ يَسِيرٌ . قَالَ فَدَعَا رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَيْهِ بِالْبَرَكَةِ . ثُمَّ قَالَ « خُذُوا فِي أَوْعِيَتِكُمْ » قَالَ فَأَخَذُوا فِي أَوْعِيَتِهِمْ . حَتَّى مَا تَرَكُوا فِي الْعَسْكَرِ وِعَاءً إِلَّا مَلَأُوهُ . قَالَ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا . وَفَضَلَتْ فَضْلَةٌ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللهُ ، وَأَنِّي رَسُولُ اللهِ . لَا يَلْقَى اللهَ بِهِمَا عَبْدٌ ، غَيْرَ شَاكٍّ ، فَيُحْجَبَ عَنِ الْجَنَّةِ » .

45 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) yahut Ebû Sa'îd (râvî A'meş şekk etmiştir) şöyle dedi: Tebük gazvesi olduğu zaman insanlara bir açlık isabet etmişti. Halk: Ya Rasûlallah! Keşki bize izin versen, su taşıttığımız develerimizi kessek de etlerini yesek, yağlarını da kullansak» dediler [19]. Bunun üzerine Rasulullah (S):

«Öyle yapın» buyurdu. Derken Umer çıkageldi ve: «Ya Rasûlallah! Eğer öyle yaparsak binilecek hayvan azalır. Öyle yapacağına, insanlara azıklarının fazlasını getirmeğe çağır, sonra onlar için azıklara bereket vermesini Allah'dan niyaz eyle. Allah'ın bunlarda bir bereket halketmesi ümid edilir» dedi. Bunun üezirne Rasûlullah (S): «Evet» buyurdu. Sonra deriden bir yaygı istedi ve onu yaydı. Sonra azıklarının fazlasını (getirmelerini) istedi. Bunun ardından kimisi bir avuç darı, diğeri bir avuç hurma, bir başkası da bir parçacık şey getirmeğe başladı. Nihayet bunlardan deri yaygının üzerinde az bir şey toplandı. Rasûlullah (S): İşte bu toplanan az şeyüzerine bereket duâsı yaptı. Sonra: «Kaplarınızın içinde alınız» buyurdu. Halkın hepsi kaplarının içinde azıklarını aldılar. Nihayet asker içinde doldurmadık bir tek kab bırakmadılar. Mütaâkiben doyuncaya kadar yediler. Ve bir kısım şey de arttı. Bunun üzerine Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «ALLAH'DAN BAŞKA HAK İLÂH OLMADIĞINA VE KENDİMİN ALLAH'IN ELÇİSİ BULUNDUĞUMA ŞAHÂDET EDERİM. Şüphe etmiyerek Allah'a bu iki şahâdetle kavuşan kul asla cennetten men olunmıyacaktır».

---

19. Hadis metninde mükerreren vâki olan Kalelere tercemede yer verilmedi. Bunların çoğu Ebû Hureyre'nin anlatışını hikâye ettiği ve buna da hadis'in başında işaret olunduğu için, tercemeyi ağırlaştırmasın diye bu yola gidilmiştir. Nitekim buna daha önce «Tercemede ta'kib edilen usûl» de işaret edilmişti.

٤٦ – (٢٨) حدثنا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ . حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ (يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ) عَنِ ابْنِ جَابِرٍ . قَالَ : حَدَّثَنِي عُمَيْرُ بْنُ هَانِئٍ . قَالَ : حَدَّثَنِي جُنَادَةُ ابْنُ أَبِي أُمَيَّةَ . حَدَّثَنَا عُبَادَةُ بْنُ الصَّامِتِ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ قَالَ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، وَأَنَّ عِيسَى عَبْدُ اللهِ وَابْنُ أَمَتِهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ ، وَأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ ، وَأَنَّ النَّارَ حَقٌّ ، أَدْخَلَهُ اللهُ مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةِ شَاءَ » .

(.) وحدثني أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ . حَدَّثَنَا مُبَشِّرُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ عُمَيْرِ بْنِ هَانِئٍ ، فِي هٰذَا الْإِسْنَادِ بِمِثْلِهِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « أَدْخَلَهُ اللهُ الْجَنَّةَ عَلَى مَا كَانَ مِنْ عَمَلٍ » وَلَمْ يَذْكُرْ « مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةِ شَاءَ » .

46 — (28) .... : Ubâdetu'bnu Sâmit (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «HER KİM EŞSİZ ORTAKSIZ BİR TEK ALLAH'DAN BAŞKA HAK İLÂH OLMADIĞINA, MUHAMMED'İN ONUN KULU OLDUĞUNA, İsâ'nın Allah'ın kulu, dişi kulunun oğlu ve Meryem'e ilka ettiği kelimesi ve kendisinden (ya'nî kendi tarafından yaratılmış) bir RÛH olduğuna, cennetin bir hakikat, ateşin bir hakikat olduğuna şahâdet ederse, cennetin sekiz kapısının hangisinden dilerse oradan Allah onu cennete girdirecektir».

.... : Râvî, Umeru'bnu Hânî': Bu isnad içinde o hadîs'in benzerini tahdîs etti. Şu kadar var ki O, bu hadîs'inde: «Allah onu üzerinde bulunduğu amele göre cennete koyacaktır» dedi de, «cennetin sekiz kapısının hangisini dilerse» sözünü zikretmedi.

٤٧ – (٢٩) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ ، عَنِ ابْنِ مُحَيْرِيزٍ ، عَنِ الصُّنَابِحِيِّ ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَيْهِ وَهُوَ فِي الْمَوْتِ ، فَبَكَيْتُ . فَقَالَ : مَهْلًا . لِمَ تَبْكِي؟ فَوَاللهِ! لَئِنِ اسْتُشْهِدْتُ لَأَشْهَدَنَّ لَكَ . وَلَئِنْ شُفِّعْتُ لَأَشْفَعَنَّ لَكَ . وَلَئِنِ اسْتَطَعْتُ لَأَنْفَعَنَّكَ . ثُمَّ قَالَ : وَاللهِ! مَا مِنْ حَدِيثٍ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ لَكُمْ فِيهِ خَيْرٌ إِلَّا حَدَّثْتُكُمُوهُ . إِلَّا حَدِيثًا وَاحِدًا . وَسَوْفَ أُحَدِّثُكُمُوهُ الْيَوْمَ . وَقَدْ أُحِيطَ بِنَفْسِي . سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ ، حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ النَّارَ » .

47 — (29) .... : Sunâbihî şöyle dedi:

Ben Ubâdetu'bnu Sâmit (R) ın yanına geldim. Kendisi ölüm hastalığında bulunuyordu. Ben hemen ağladım. O bana: «Dur bakalım, niçin ağlıyorsun? Allah'a yemin ediyorum, eğer benden şâhitlik istenirse muhakkak senin lehine şâhitlik yapacağım. Eğer bana şefâat verilirse senin için muhakkak şefâat edeceğim. Eğer gücüm yetseydi muhakkak sana yararlılık yapardım» dedi. Daha sonra şunları söyledi: «Rasûlullah (S) den işitmiş olduğum ve içinde sizin için bir hayır bulunan her hadîs'i muhakkak sizlere söylemişimdir. Bunlardan ancak bir tek hadîs'i şimdiye kadar söylemedim. Şimdi ölüme yaklaşmış haldeyim. Bugün o hadîs'i size söyliyeceğim. Rasûlullah (S) dan duydum, şöyle buyuruyordu: «HER KİM LÂ İLÂHE İLLALLAH VE ENNE MUHAMMEDE'R-RASÛLULLAH şahâdetini getirirse Allah ateşi ona haram eder».

٤٨ — (٣٠) حدثنا هدَّابُ بْنُ خَالِدٍ الأَزْدِيُّ. حَدَّثَنَا هَمَّامٌ. حَدَّثَنَا قَتَادَةُ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ ؛ قَالَ : كُنْتُ رِدْفَ النَّبِيِّ ﷺ لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ إِلَّا مُؤْخِرَةُ الرَّحْلِ . فَقَالَ « يَا مُعَاذُ بْنَ جَبَلٍ ! » قُلْتُ: لَبَّيْكَ رَسُولَ اللهِ وَسَعْدَيْكَ . ثُمَّ سَارَ سَاعَةً . ثُمَّ قَالَ « يَا مُعَاذُ بْنَ جَبَلٍ ! » قُلْتُ: لَبَّيْكَ رَسُولَ اللهِ وَسَعْدَيْكَ. ثُمَّ سَارَ سَاعَةً. ثُمَّ قَالَ « يَا مُعَاذُ بْنَ جَبَلٍ ! » قُلْتُ: لَبَّيْكَ رَسُولَ اللهِ وَسَعْدَيْكَ. قَالَ « هَلْ تَدْرِي مَا حَقُّ اللهِ عَلَى الْعِبَادِ ؟ » قَالَ قُلْتُ: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ « فَإِنَّ حَقَّ اللهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا » ثُمَّ سَارَ سَاعَةً . ثُمَّ قَالَ « يَا مُعَاذُ بْنَ جَبَلٍ ! » قُلْتُ: لَبَّيْكَ رَسُولَ اللهِ وَسَعْدَيْكَ قَالَ « هَلْ تَدْرِي مَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللهِ إِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ » قَالَ قُلْتُ: اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ « أَنْ لَا يُعَذِّبَهُمْ » .

48 — (30) .... : Enesu'bnu Mâlik (R), Muâzu'bnu Cebel (R) dan tahdîs etti. Muâzu'bnu Cebel dedi ki: Ben Peygamber (S) in hayvanının arkasına binmiştim. Benimle onun arasında semerin arka kaşından başka birşey yoktu. Bana: «Ya Muâze'bne Cebel! diye hitap etti. Ben, «Buyur ya Rasûlallah, tekrar tekrar sana icâbet eder de tekrar tekrar senin tâatına koşarım dedim. Sonra bir müddet yürüdü. Yine: «Ya Muâze'bne Cebel!» dedi. «Buyur, ya Rasûlallah, icâbete ve tâata hazırım» dedim. Sonra bir süre daha gitti, sonra tekrar: «Ya Muâze'bne Cebel!» diye nidâ etti. Ben tekrar: «Lebbeyk ya Rasûlallah ve sa'deyk» diye cevap verdim. «Allah'ın, kulları üzerindeki hakkı nedir, biliyor musunuz?» diye sordu. Allah ve Rasûlu en iyi bilendir, dedim. «Muhakkak ki Allah'ın, kullar üzerindeki hakkı, kendisine hiç bir şeyi ortak koşmıyarak ona ibâdet etmeleridir» buyurdu. Sonra bir zaman daha yürüdü, sonra

yine: «Ya Muâze'bne Cebel!» dedi. Ben yine: «Lebbeyk ya Rasûlallah ve sa'deyk» dedim. «Bunu yaptıkları zaman kulların Allah üzerindeki hakları nedir, bilir misiniz?» buyurdu. Ben yine: Allah ve Rasûlü en iyi bilir dedim. «Onlara azab etmemesidir» buyurdu.

٤٩ – (..) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ سَلَّامُ بْنُ سُلَيْمٍ ، عَنْ أَبِي إِسْحٰقَ ،
عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ ؛ قَالَ : كُنْتُ رِدْفَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ . عَلَى حِمَارٍ يُقَالُ لَهُ عُفَيْرٌ
قَالَ : فَقَالَ « يَا مُعَاذُ ! تَدْرِي مَا حَقُّ اللّٰهِ عَلَى الْعِبَادِ وَمَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللّٰهِ ؟ » قَالَ قُلْتُ : اللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ .
قَالَ « فَإِنَّ حَقَّ اللّٰهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا . وَحَقَّ الْعِبَادِ عَلَى اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ
لَا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا » قَالَ قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللّٰهِ ! أَفَلَا أُبَشِّرُ النَّاسَ ؟ قَالَ « لَا تُبَشِّرْهُمْ .
فَيَتَّكِلُوا » .

49 — ( ) .... : Muâzu'bnu Cebel (R) şöyle dedi:

Ben, *«Ufeyr»* denilen bir merkeb üzerinde Rasûlullah (S) in terkisine binmiştim. «Ya Muâz! Allah'ın kulları üzerindeki hakının ne olduğunu ve kulların Allah üzerindeki haklarının ne olduğunu bilir misin?» buyurdu. Allah ve Rasûlü en iyi bilendir cevabını verdim. «Şüphesiz ki Allah'ın kullar üzerindeki hakkı, kendisine hiç bir şeyi ortak kılmaksızın Allah'a ibâdet etmeleridir. Kulların Azîz ce Celîl olan Allah üzerindeki hakları ise kendine hiç bir şeyi ortak kılmayana azab etmemesidir» buyurdu. Bunun üzerine ben: Ya Rasûlallah, bunu insanlara müjdelemiyeyim mi? dedim. «Onlara müjdeleme. O takdirde sadece ona güvenirler» buyurdu.

٥٠ – (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا
شُعْبَةُ ، عَنْ أَبِي حَصِينٍ وَالْأَشْعَثِ بْنِ سُلَيْمٍ ؛ أَنَّهُمَا سَمِعَا الْأَسْوَدَ بْنَ هِلَالٍ يُحَدِّثُ عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ ؛
قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « يَا مُعَاذُ ! أَتَدْرِي مَا حَقُّ اللّٰهِ عَلَى الْعِبَادِ ؟ » قَالَ : اللّٰهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ
« أَنْ يُعْبَدَ اللّٰهُ وَلَا يُشْرَكَ بِهِ شَيْءٌ » قَالَ « أَتَدْرِي مَا حَقُّهُمْ عَلَيْهِ إِذَا فَعَلُوا ذٰلِكَ ؟ » فَقَالَ : اللّٰهُ وَرَسُولُهُ
أَعْلَمُ . قَالَ « أَنْ لَا يُعَذِّبَهُمْ » .

50 — ( ) .... : Muâzu'bnu Cebel (R) şöyle dedi: Rasûlulllah (S): «Ya Muâz! Allah'ın kullar üzerindeki hakkı nedir bilir misiniz?» buyurdu. Muâz: Allah ve Rasûlü en iyi bilendir, dedi. «Kendisine hiç bir şey ortak yapılmayarak Allah'ın ibâdet olunmasıdır» buyurdu. «Bunu yaptıkları zaman onların Allah üzerindeki hakları nedir bilir misin?»

buyurdu. Muâz: Allah ve Rasûlü en iyi bilendir, dedi. Rasûlullah: «Onlara azab etmemesidir» buyurdu.

٥١ – (...) حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ. حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ أَبِي حَصِينٍ، عَنِ الْأَسْوَدِ ابْنِ هِلَالٍ؛ قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاذًا يَقُولُ: دَعَانِي رَسُولُ اللهِ ﷺ فَأَجَبْتُهُ. فَقَالَ «هَلْ تَدْرِي مَا حَقُّ اللهِ عَلَى النَّاسِ» نَحْوَ حَدِيثِهِمْ.

51 — ( ) .... : Muâz (R) burada da:

Rasûlullah beni çağırdı, ben de ona icâbet ettim. Rasûlullah (S): «Allah'ın insanlar üzerindeki hakkı nedir bilir misin?» buyurdu, diyerek bundan evvelki hadîs'in benzerini rivâyet etmiştir.

٥٢ – (٣١) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ الْحَنَفِيُّ. حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ. قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو كَثِيرٍ. قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: كُنَّا قُعُودًا حَوْلَ رَسُولِ اللهِ ﷺ. مَعَنَا أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، فِي نَفَرٍ. فَقَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ بَيْنِ أَظْهُرِنَا. فَأَبْطَأَ عَلَيْنَا. وَخَشِينَا أَنْ يُقْتَطَعَ دُونَنَا وَفَزِعْنَا فَقُمْنَا. فَكُنْتُ أَوَّلَ مَنْ فَزِعَ. فَخَرَجْتُ أَبْتَغِي رَسُولَ اللهِ ﷺ. حَتَّى أَتَيْتُ حَائِطًا لِلْأَنْصَارِ لِبَنِي النَّجَّارِ. فَدُرْتُ بِهِ هَلْ أَجِدُ لَهُ بَابًا. فَلَمْ أَجِدْ. فَإِذَا رَبِيعٌ يَدْخُلُ فِي جَوْفِ حَائِطٍ مِنْ بِئْرٍ خَارِجَةٍ (وَالرَّبِيعُ الْجَدْوَلُ) فَاحْتَفَزْتُ كَمَا يَحْتَفِزُ الثَّعْلَبُ فَدَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَقَالَ «أَبُو هُرَيْرَةَ؟» فَقُلْتُ: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللهِ. قَالَ «مَا شَأْنُكَ؟» قُلْتُ: كُنْتَ بَيْنَ أَظْهُرِنَا. فَقُمْتَ فَأَبْطَأْتَ عَلَيْنَا فَخَشِينَا أَنْ تُقْتَطَعَ دُونَنَا. فَفَزِعْنَا. فَكُنْتُ أَوَّلَ مَنْ فَزِعَ. فَأَتَيْتُ هٰذَا الْحَائِطَ فَاحْتَفَزْتُ كَمَا يَحْتَفِزُ الثَّعْلَبُ. وَهٰؤُلَاءِ النَّاسُ وَرَائِي فَقَالَ «يَا أَبَا هُرَيْرَةَ!» (وَأَعْطَانِي نَعْلَيْهِ) قَالَ «اذْهَبْ بِنَعْلَيَّ هَاتَيْنِ. فَمَنْ لَقِيتَ مِنْ وَرَاءِ هٰذَا الْحَائِطِ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ. مُسْتَيْقِنًا بِهَا قَلْبُهُ. فَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ» فَكَانَ أَوَّلَ مَنْ لَقِيتُ عُمَرُ. فَقَالَ: مَا هَاتَانِ النَّعْلَانِ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ! فَقُلْتُ: هَاتَانِ نَعْلَا رَسُولِ اللهِ ﷺ. بَعَثَنِي بِهِمَا. مَنْ لَقِيتُ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ مُسْتَيْقِنًا بِهَا قَلْبُهُ، بَشَّرْتُهُ بِالْجَنَّةِ. فَضَرَبَ عُمَرُ بِيَدِهِ بَيْنَ ثَدْيَيَّ. فَخَرَرْتُ لِاسْتِي. فَقَالَ: ارْجِعْ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ فَرَجَعْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَأَجْهَشْتُ بُكَاءً. وَرَكِبَنِي عُمَرُ. فَإِذَا هُوَ عَلَى أَثَرِي. فَقَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَا لَكَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ؟» قُلْتُ: لَقِيتُ عُمَرَ فَأَخْبَرْتُهُ بِالَّذِي بَعَثْتَنِي بِهِ. فَضَرَبَ بَيْنَ ثَدْيَيَّ ضَرْبَةً. خَرَرْتُ لِاسْتِي. قَالَ: ارْجِعْ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ «يَا عُمَرُ! مَا حَمَلَكَ عَلَى مَا فَعَلْتَ؟» قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي. أَبَعَثْتَ أَبَا هُرَيْرَةَ بِنَعْلَيْكَ، مَنْ لَقِيَ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ مُسْتَيْقِنًا بِهَا قَلْبُهُ، بَشَّرَهُ

بِالْجَنَّةِ؟ قَالَ « نَعَمْ » قَالَ: فَلَا تَفْعَلْ. فَإِنِّي أَخْشَى أَنْ يَتَّكِلَ النَّاسُ عَلَيْهَا. فَخَلِّهِمْ يَعْمَلُونَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « فَخَلِّهِمْ ».

52 — (31) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Bizler Rasûlullah (S) ın etrafında oturuyorduk. Bir topluluk içinde yanımîzda Ebû Bekir ve Umer de vardı. Rasûlullah aramızdan kalkıp gitti, yanımıza gelmesi gecikti. Kendisine bir kötülük değmesinden korkup endişe ettik. Hemen kalktık, endîşe edenlerin ilki ben idim. Rasûlullah'ı aramak için çıktım. Nihayet Ensar'dan Neccar oğullarının bostanına geldim. Bir kapısını bulacak mıyım diye onun etrafında dolaştım, fakat bulamadım. Bir de baktım ki akmakta olan bir kuyudan küçük bir kanal bostanın içine giriyor. Tilkinin diz gelip yanaştığı gibi hemen dizüstü gelip sokuldum ve Rasûlullah'ın yanına girdim. «Sen Ebû Hureyre misin?» buyurdu. Evet ya Rasûlallah dedim. «Hâlin nedir?» buyurdu. Aramızda idin, sonra kalktın, tekrar yanımıza gelmen gecikti. Bizden uzakta sana bir kötülük isabet etmesinden korkup endişelendik. İlk endişelenen de ben oldum. Hemen bu bostana geldim. Tilkinin sokulduğu gibi içeriye sokuldum. Ötekiler de arkamdadırlar, dedim. «Ya Eba Hureyre!» dedi, bana ayakkabılarını verdi ve: «Şu iki ayakkabımı götür, bu bostanın arkasındaki kalbi tamamiyle kânî olarak ALLAH'DAN BAŞKA HAK İLÂHI OLMADIĞINA ŞAHÂDET EDER kime kavuşursan onu Cennet ile müjdele» buyurdu.

Umer ilk karşılaştığım kimse oldu. Bu ayakkabılar nedir ya Eba Hureyre! dedi. Bunlar, Rasûlallah'ın ayakkabılarıdır. Beni onlarla yolladı ki kalbi tamamiyle inanmış olarak ALLAH'DAN BAŞKA HAK İLÂH OLMADIĞINA şahâdet eder kime kavuşursam onu cennetle müjdeleyeceğim, dedim. Bunun üzerine Umer, eliyle iki mememin arasına vurdu. Ben de oturağımın üstüne düştüm. Bana dön ya Eba Hureyre! dedi. Ben de aRsûlullah'a döndüm. Nerde ise ağlamaklı oldum. Umer beni takip etmiş. Bir de baktım ki o izim üzerindedir. Rasûlullah: «Ya Eba Hureyre! Nen var?» buyurdu. Umer'e kavuştum. Benimle gönderdiğin haberi kendisine söyledim. Bağrıma bir vuruş vurdu, ben de oturağım üstüne düştüm. Bana: Geri dön dedi, dedim. Rasûlullah ona: «Ya Umer yaptığın işe seni sevkeden nedir?» buyurdu. Umer: Ya Rasûlallah! Babam ve anam sana fedâ olsun, sen ayakkabılarınla Ebu Hureyre'yi kalbi tamamiyle inanmış olarak ALLAH'DAN BAŞKA HAK İLÂH OLMADIĞINA şahâdet eder, her kime kavuşursa onu cennet ile müjdelesin diye mi yolladın? dedi. Rasûlullah «Evet» buyurdu. Umer: Böyle yapma, ben insanların sadece bana güvenivermelerinden korkarım. Binaenaleyh onları bırak, çalışsınlar, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah: «Onları (serbest) bırak» buyurdu.

٥٣ - (٣٢) حدثنا إِسْحٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . قَالَ : حَدَّثَنِي أَبِي ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ : حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ؛ أَنَّ نَبِيَّ اللّٰهِ ﷺ ، وَمُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ رَدِيفُهُ عَلَى الرَّحْلِ ، قَالَ « يَا مُعَاذُ ! » قَالَ : لَبَّيْكَ رَسُولَ اللّٰهِ وَسَعْدَيْكَ . قَالَ « يَا مُعَاذُ ! » قَالَ : لَبَّيْكَ رَسُولَ اللّٰهِ وَسَعْدَيْكَ . قَالَ « يَا مُعَاذُ ! » قَالَ : لَبَّيْكَ رَسُولَ اللّٰهِ وَسَعْدَيْكَ قَالَ « مَا مِنْ عَبْدٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، إِلَّا حَرَّمَهُ اللّٰهُ عَلَى النَّارِ » قَالَ : يَا رَسُولَ اللّٰهِ ! أَفَلَا أُخْبِرُ بِهَا النَّاسَ فَيَسْتَبْشِرُوا ؟ قَالَ « إِذًا يَتَّكِلُوا » فَأَخْبَرَ بِهَا مُعَاذٌ عِنْدَ مَوْتِهِ ، تَأَثُّمًا .

53 — (32) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle tahdis etti: Muâzu'bnu Cebel binek üzerinde Peygamber'in redîfi iken Nebiy (S) ona: «Ya Muâz!» diye nidâ etti. Muâz: «Buyur ya Rasûlallah! Hazırım», dedi. Peygamber yine: «Ya Muâz!» buyurdu. Muâz: Buyur ya Rasûlallah hazırım, dedi. Peygamber tekrar: «Ya Muâz!» buyurdu. Muâz: Buyur ya Rasûlallah, hazırım, dedi. Rasûlallah: «ALLAH'DAN BAŞKA HAK İLÂH OLMADIĞINA VE MUHAMMED'İN ONUN KULU VE ELÇİSİ OLDUĞUNA ŞAHÂDET EDEN her kula Allah muhakkak ateşi haram kılmıştır» buyurdu. Muâz: Ya Rasûlallah bunu insanlara haber vereyim mi ki sevinsinler? dedi. Rasûlallah: O takdirde itimad ederler (de amel yapmazlar) buyurdu. Nihâyet Muâz ölümü sırasında, bir ilmi gizleme günahından kurtulmak için bunu haber vermiştir.

٥٤ - (٣٣) حدثنا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (يَعْنِي ابْنَ الْمُغِيرَةِ) قَالَ : حَدَّثَنَا ثَابِتٌ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : حَدَّثَنِي مَحْمُودُ بْنُ الرَّبِيعِ ، عَنْ عِتْبَانَ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ . فَلَقِيتُ عِتْبَانَ . فَقُلْتُ : حَدِيثٌ بَلَغَنِي عَنْكَ . قَالَ : أَصَابَنِي فِي بَصَرِي بَعْضُ الشَّيْءِ . فَبَعَثْتُ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ أَنِّي أُحِبُّ أَنْ تَأْتِيَنِي فَتُصَلِّيَ فِي مَنْزِلِي . فَأَتَّخِذَهُ مُصَلًّى . قَالَ فَأَتَى النَّبِيُّ ﷺ وَمَنْ شَاءَ اللّٰهُ مِنْ أَصْحَابِهِ . فَدَخَلَ وَهُوَ يُصَلِّي فِي مَنْزِلِي . وَأَصْحَابُهُ يَتَحَدَّثُونَ بَيْنَهُمْ . ثُمَّ أَسْنَدُوا عُظْمَ ذٰلِكَ وَكُبْرَهُ إِلَى مَالِكِ بْنِ دُخْشُمٍ . قَالُوا : وَدُّوا أَنَّهُ دَعَا عَلَيْهِ فَهَلَكَ . وَوَدُّوا أَنَّهُ أَصَابَهُ شَرٌّ . فَقَضَى رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ الصَّلَاةَ . وَقَالَ « أَلَيْسَ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللّٰهِ ؟ » قَالُوا : إِنَّهُ يَقُولُ ذٰلِكَ . وَمَا هُوَ فِي قَلْبِهِ . قَالَ « لَا يَشْهَدُ أَحَدٌ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللّٰهِ فَيَدْخُلَ النَّارَ ، أَوْ تَطْعَمَهُ » . قَالَ أَنَسٌ : فَأَعْجَبَنِي هٰذَا الْحَدِيثُ . فَقُلْتُ لِابْنِي : اُكْتُبْهُ . فَكَتَبَهُ .

54 — (33) .... : Mahmûdu'bnu Rabî', Itbânu'bnu Mâlik'den tahdîs edip şöyle dedi: Medine'ye geldim, Itbân'a mülâki oldum: «Senden bana bir hadîs ulaştı» dedim. Bana şunları söyledi: «Gözümden bana bir ârıza isabet etti. Bunun üzerine Rasûlullah (S) a bir haberci yolladım: Yanıma gelmeni, evimde namaz kılmanı arzu ediyorum. Çünkü orayı namaz yeri edinmek istiyorum, dedim. Bunu takiben Peygamber, ashabından Allah'ın dilediği kimselerle beraber geldi, içeri girdi. O, evimde namaz kılarken, ashâbı da kendiaralarında konuşuyorlardı. Bu konuşulanların en çoğunu ve en büyüğünü Mâliku'bnu Duhşum'a nisbet ettiler. Peygamberin ona bedduâ etmesini, onun helâk olmasını istediklerini, ona bir şerrin isabet etmesini arzuladıklarını söylediler [20].

Sonra Rasûlallah namazını bitirdi ve: «ALLAH'DAN BAŞKA HAK İLÂH OLMADIĞINA VE BENİM ALLAH'IN ELÇİSİ OLDUĞUMA şahâdet ediyor değil mi?» buyurdu. «O, bunu kalbinde olmadığı halde söyler» dediler. «ALLAH'DAN BAŞKA HAK İLÂH OLMADIĞINA VE BENİM ALLAH'IN ELÇİSİ OLDUĞUMA şahâdet etmiyen kişi ateşe girer, yahut onu tadar» buyurdu.

Enes şöyle demiştir: Bu hadîs benim hoşuma gitti de oğluma «onu bana yaz» dedim. O da bunu bana yazdı.

٥٥ - (...) **حَدَّثَنِي** أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ الْعَبْدِيُّ. حَدَّثَنَا بَهْزٌ. حَدَّثَنَا حَمَّادٌ. حَدَّثَنَا ثَابِتٌ، عَنْ أَنَسٍ؛
قَالَ: حَدَّثَنِي عِتْبَانُ بْنُ مَالِكٍ؛ أَنَّهُ عَمِيَ. فَأَرْسَلَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ: تَعَالَ فَخُطَّ لِي مَسْجِدًا .
فَجَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ. وَجَاءَ قَوْمُهُ. وَنُعِتَ رَجُلٌ مِنْهُمْ يُقَالُ لَهُ مَالِكُ بْنُ الدُّخْشُمِ. ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ
سُلَيْمَانَ بْنِ الْمُغِيرَةِ.

55 — ( ) .... : Enes (R) şöyle dedi:

Bana Itbânu'bnu Mâlik tahdîs etti: Kendisi kör almuş, akabinde Rasûlullah'a haber gönderib, gel benim için bir mescid yeri çiz, demiştir. Bunun üzerine Rasûlullah (S) gelmiş, arkadaşları da gelmiş. Onlardan Mâliku'bnu Duhşum adı verilen biri (kötü sıfatlarla) tavsîf olunmuş. Bundan sonra Suleymânu'bnu Muğîra'nın hadîs'i tarzında zikretmiştir.

---

20. Yani onlar konuştular, münâfıkların hâlini ve çirkin fiillerini ve onlardan gördükleri kötülükleri zikrettiler. Ve bu kötülüklerin ekserisini Mâlik'e nisbet ettiler (Nevevî).

(١١) باب الدليل على أن من رضي بالله ربا وبالإسلام دينا وبمحمد صلى الله عليه وسلم رسولا، فهو مؤمن، وإن ارتكب المعاصي الكبائر

٥٦ – (٣٤) حدثنا محمد بن يحيى بن أبي عمر المكي، وبشر بن الحكم. قالا: حدثنا عبد العزيز (وهو ابن محمد) الدراوردي، عن يزيد بن الهاد، عن محمد بن إبراهيم، عن عامر بن سعد، عن العباس ابن عبد المطلب؛ أنه سمع رسول الله ﷺ يقول «ذاق طعم الإيمان، من رضي بالله ربا وبالإسلام دينا وبمحمد رسولا».

(11) ALLAH'I RABB, İSLÂMI DÎN VE MUHAMMED (S) İ RASÛL KABUL EDENİN BÜYÜK GÜNAHLAR İŞLESE DE MÜ'MİN OLDUĞUNA DELÎL BÂBI

——oOo——

56 — (34) .... : Abbas (R), Rasûlallah (S) den şöyle derken işitmiştir:

«Allah'ı Rabb, İslâmı dîn, Muhammed'i Rasûl kabul eden kişi iymanın tadını tatmıştır"».

(١٢) باب بيان عدد شعب الإيمان وأفضلها وأدناها، وفضيلة الحياء، وكونه من الإيمان

٥٧ – (٣٥) حدثنا عبيد الله بن سعيد، وعبد بن حميد قالا: حدثنا أبو عامر العقدي. حدثنا سليمان بن بلال، عن عبد الله بن دينار، عن أبي صالح، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ قال «الإيمان بضع وسبعون شعبة. والحياء شعبة من الإيمان».

(12) İYMAN ŞU'BELERİNİN SAYISINI, EN ÜSTÜN VE EN AŞAĞI DERECESİNİ, UTANMANIN FAZÎLETİNİ VE İYMANDAN OLDUĞUNU BEYAN BÂBI

——oOo——

57 — (35) .... : Ebû Hureyre (R) Peygamber (S) in: «İyman

---

21. Kemaluddin ibn Humâm (861) şöyle der:

Bir şeye râzıy oldum demek, ona kani oldum ve onunla yetindim, onunla beraber başkasını istemem demektir. Hadis'in ma'nâsı da: Allah Taâlâ'dan gayrısını Rabb olarak istemiyen, İslâm yolundan başkasına gitmeyen ve ancak Muhammed'in şeriatına uygun olan yolda yürüyen iymanın tadını tatmıştır, demektir.

yetmişden fazla şubedir. Utanmak da iymandandır» buyurduğunu rivâyet etmiştir.

٥٨ – (...) حدثنا زهير بن حرب. حدثنا جرير، عن سهيل، عن عبد الله بن دينار، عن أبي صالح، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «الإيمان بضع وسبعون، أو بضع وستون شعبة. فأفضلها قول لا إله إلا الله. وأدناها إماطة الأذى عن الطريق. والحياء شعبة من الإيمان».

58 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S): «İyman yetmişden fazla, yahut altmış bukadar şu'bedir. Onun en efdali, LA İLÂHA İLLÂLLAH sözüdür. En aşağı derecesi, eziyet verecek şeyleri yoldan uzaklaştırmaktır. Utanmak da iymandan bir şu'bedir» buyurdu.

٥٩ – (٣٦) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وعمرو الناقد، وزهير بن حرب. قالوا: حدثنا سفيان بن عيينة، عن الزهري، عن سالم، عن أبيه؛ سمع النبي ﷺ رجلا يعظ أخاه في الحياء فقال «الحياء من الإيمان».

(...) حدثنا عبد بن حميد. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر، عن الزهري، بهذا الإسناد. وقال: مر برجل من الأنصار يعظ أخاه.

59 — (36) .... : Ebû Sâlim (R) şöyle demiştir:

Nebiy (S), utanma (yi azaltması) hususunda kardeşine öğüt vermekte olan bir adamı dinledi de akabinde «utanmak iymandandır» buyurdu.

( ) .... : Ma'mer, Zührî'den bu isnadla haber vermiş ve bunda: Kardeşine öğüt vermekte olan bir zâta uğradı, demiştir.

٦٠ – (٣٧) حدثنا محمد بن المثنى، ومحمد بن بشار (واللفظ لابن المثنى) قالا: حدثنا محمد ابن جعفر. حدثنا شعبة، عن قتادة؛ قال: سمعت أبا السوار يحدث؛ أنه سمع عمران بن حصين يحدث عن النبي ﷺ أنه قال «الحياء لا يأتي إلا بخير» فقال بشير بن كعب: إنه مكتوب في الحكمة: أن منه وقارا ومنه سكينة. فقال عمران: أحدثك عن رسول الله ﷺ وتحدثني عن صحفك.

60 — (37) .... : İmrânu'bnu Husayn (R) Nebiy (S) den: «Utanmak hayırdan başka bir şey getirmez» buyururken işitmiştir. İmrân bunu tahdîs ettiği sırada Buşeyru'bnu Kâ'b: Hikmette, bir kısım hayânın vakar, bir kısmının da sekînet olduğu yazılmıştır, dedi. Bunun üzerine

İmrân: Ben sana Rasûlullah'dan hadîs söylüyorum, sen ise bana kendi sayfalarından söylüyorsun, demiş (yani ona serzeniş etmiş) tir.

٦١ - (..) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ إِسْحٰقَ؛ (وَهُوَ ابْنُ سُوَيْدٍ)
أَنَّ أَبَا قَتَادَةَ حَدَّثَ؛ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ فِي رَهْطٍ مِنَّا. وَفِينَا بُشَيْرُ بْنُ كَعْبٍ. فَحَدَّثَنَا عِمْرَانُ
يَوْمَئِذٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «الْحَيَاءُ خَيْرٌ كُلُّهُ» قَالَ أَوْ قَالَ «الْحَيَاءُ كُلُّهُ خَيْرٌ» فَقَالَ بُشَيْرُ
ابْنُ كَعْبٍ: إِنَّا لَنَجِدُ فِي بَعْضِ الْكُتُبِ أَوِ الْحِكْمَةِ أَنَّ مِنْهُ سَكِينَةً وَوَقَارًا لِلّٰهِ. وَمِنْهُ ضَعْفٌ. قَالَ
فَغَضِبَ عِمْرَانُ حَتَّى احْمَرَّتَا عَيْنَاهُ. وَقَالَ أَلَا أَرَانِي أُحَدِّثُكَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَتُعَارِضُ فِيهِ؟
قَالَ فَأَعَادَ عِمْرَانُ الْحَدِيثَ قَالَ فَأَعَادَ بُشَيْرٌ فَغَضِبَ عِمْرَانُ. قَالَ، فَمَا زِلْنَا نَقُولُ فِيهِ: إِنَّهُ مِنَّا
يَا أَبَا نُجَيْدٍ! إِنَّهُ لَا بَأْسَ بِهِ

حَدَّثَنَا إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا النَّضْرُ. حَدَّثَنَا أَبُو نَعَامَةَ الْعَدَوِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ حُجَيْرَ بْنَ الرَّبِيعِ
الْعَدَوِيَّ يَقُولُ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. نَحْوَ حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ

61 — ( ) .... : Ebû Katâde tahdîs edip şöyle dedi: Bizden bir topluluk içinde, İmrânu'bnu Husayn'ın yanında bulunuyorduk. İçimizde Buşeyru'bnu Kâ'b da vardı. O gün İmrân bize hadîs takrîr etti ve: Rasûlullah (S): «Haya tamâmiyle hayırdır» buyurdu. Yahutta «Hayânın hepsi hayırdır» buyurdu, dedi. Buna karşı Buşeyru'bnu Kâb: Biz kitapların bazısında, yahut hikmetin bazısında, hayâdan bir kısmının sekînet, bir kısmının da Allah için vakar olduğunu bulmaktayız, bunda zayıflık vardır, dedi. Bunun üzerine İmrân öfkelendi, hattâ iki gözü kıpkırmızı oldu ve: Kat'iyyen biliyorum ki ben sana Rasûlullah'dan hadîs tebliğ ediyorum. Halbuki sen o hususta itiraz ediyorsun öyle mi? dedi. İmrân hadîs'i tekrar söyledi. Buşeyr kendi sözünü tekrarladı. İmrân yine öfkelendi ve Buşeyr hakkında: «O bizdendir, ya Eba Nuceyd! O, lâ be'se bihdir [22]» demekten ayrılmayacağız, dedi.

.... : Nuceyru'bnu Rabî' el-Adevî, İmrânu'bnu Husayn'dan, o da Peygamberden bu hadîs'i bundan evvelki Hammâdu'bnu Zeyd'in hadîs'i tarzında söylüyordu.

---

22. O, nifak, zındıklık, bid'ad gibi istikamet ehline muhâlif olan şeylerle ittiham edilmişlerden değildir, demek ister (Nevevî).

(١٣) جامع أوصاف الإسلام

٦٢ – (٣٨) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وأبو كريب. قالا: حدثنا ابن نمير. ح وحدثنا قتيبة ابن سعيد وإسحق بن إبراهيم، جميعا عن جرير. ح وحدثنا أبو كريب. حدثنا أبو أسامة، كلهم عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن سفيان بن عبد الله الثقفي؛ قال: قلت: يا رسول الله! قل لي في الإسلام قولا، لا أسأل عنه أحدا بعدك (وفي حديث أبي أسامة غيرك) قال «قل آمنت بالله فاستقم»

(13) İSLÂMIN VASIFLARINI TOPLAYAN HADÎS
(İslâmın en vecîz tarifi)

——oOo——

62 — (38) .... : Sufyânu'bnu Abdillah (R) şöyle dedi:

«Ya Rasûlullah! İslâm hakkında bana bir söz söyle ki artık senden sonra onu kimseden sormıyayım» dedim. (Ebû Usâme hadîs'inde: «Senden başkasına» şeklindedir): *«Allah'a iyman ettim de ve dosdoğru ol»* buyurdu [23].

(١٤) باب بيان تفاضل الإسلام، وأي أموره أفضل

٦٣ – (٣٩) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث. ح وحدثنا محمد بن رمح بن المهاجر أخبرنا الليث عن يزيد بن أبي حبيب، عن أبي الخير، عن عبد الله بن عمرو؛ أن رجلا سأل رسول الله ﷺ: أي الإسلام خير؟ قال «تطعم الطعام. وتقرأ السلام على من عرفت ومن لم تعرف».

(14) İSLÂMIN FAZÎLET YARIŞMASINI VE HANGİ İŞLERİNİN EN FAZÎLETLİ BULUNDUĞUNU BEYAN BÂBI

——oOo——

63 — (39) .... : Abdullahi'bnu Amr (R) şöyle demiştir: Bir

23. Bu, Rasûlullah'ın câmıalı sözlerinden biridir. Bu söz Allah Taâlâ'nın şu âyetlerine uygun düşmüştür.

ان الذين قالوا ربنا الله ثم استقاموا تتنزل عليهم الملئكة الا تخافوا ولاتحزنوا وابشروا بالجنة التى كنتم توعدون

: Hakikat Rabbımız Allah'dır deyip de sonra doğruluğu şiâr edinenler, onların üzerlerine korkmayın, tasalanmayın, va'dounduğunuz cennetle sevinin diye diye melekler inecektir» (Fussılet: 30).

ان الذين قالوا ربنا الله ثم استقاموا فلاخوف عليهم ولاهم يحزنون

: Rabbımız Allah'dır deyip de sonra (bütün niyet ve hareketlerinde) **dosdoğru olanlara, onlara hiç bir korku yoktur, onlar mahzun da olmıyacaklardır»** (el-Ahkâf: 13).

zât, Peygamber (S) e: «İslâmın hangi işleri daha hayırlıdır?» diye sordu. «Yemek yedirirsin ve tanıdığına ve tanımadığına selâm verirsin» buyurdu [24].

٦٤ – (٤٠) وحدثنا أبو الطاهر أحمد بن عمرو بن عبد الله بن عمرو بن سرح المصري. أخبرنا ابن وهب، عن عمرو بن الحارث، عن يزيد بن أبي حبيب، عن أبي الخير، أنه سمع عبد الله بن عمرو بن العاص يقول: إن رجلا سأل رسول الله ﷺ: أي المسلمين خير؟ قال «من سلم المسلمون من لسانه ويده».

64 — (40) .... : Abdullahi'bnu Amrı'bni'l-Âs (R) şöyle demiştir: «Bir kimse Peygamber (S) e: «Müslümanların hangisi daha hayırlıdır?»diye sordu. «Müslümanlar, dilinden ve elinden selâmette kalandır» cevabını verdi.

٦٥ – (٤١) حدثنا حسن الحلواني وعبد بن حميد، جميعا عن أبي عاصم. قال عبد: أنبأنا أبو عاصم، عن ابن جريج؛ أنه سمع أبا الزبير يقول: سمعت جابرا يقول: سمعت النبي ﷺ يقول «المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده».

65 — (41) .... : Câbir (R) şöyle demiştir: Ben Peygamber (S) i şöyle derken dinledim:

«(Kâmil) Müsliman, dilinden ve elinden müslimanlar selâmette kalan kimsedir» buyuruyordu.

٦٦ – (٤٢) وحدثني سعيد بن يحيى بن سعيد الأموي. قال: حدثني أبي. حدثنا أبو بردة بن عبد الله بن أبي بردة بن أبي موسى، عن أبي بردة، عن أبي موسى، قال: قلت: يا رسول الله! أي الإسلام أفضل؟ قال «من سلم المسلمون من لسانه ويده».

وحدثنيه إبراهيم بن سعيد الجوهري. حدثنا أبو أسامة قال: حدثني بريد بن عبد الله بهذا الإسناد. قال: سئل رسول الله ﷺ: أي المسلمين أفضل؟ فذكر مثله.

24. Buhârî'nin Ammâr ibn Yâsir'den rivâyet ettiği hadîs'de:

«ثلاث من جمعهن فقد جمع الإيمان: الانصاف من نفسك وبذل السلام للعالم والانفاق من الاقتار»

= **Üç şeyi her kim bir araya getirebilirse iymanı da tamam toplamış olur: Nefsine karşı olsa da insâfı elden bırakmamak, herkese selâm vermek, fakir iken de infâk eylemek»** denilmiştir. İşte bundan, islâmda iyi ahlâkın ne dereceye kadar taleb edildiği anlaşılır (Buhârî, İymân, es-Selâm mine'l-iyman ve kale Ammârun).

66 — (42) .... : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi:

Ya Rasûlallah! İslâmın hangisi en fazîletlidir? dedim. «Müslimanlar dilinden ve elinden selâmette kalan kimsedir» cevabını verdi.

.... : Ebû Usâme'de: Bana Yezîdu'bnu Abdillâh tahdîs etti diyerek bu isnadla Rasûlullah (S) a: «Müslimanların hangisi daha faziletlidir?» diye soruldu, dedi ve mütaâkiben geçen hadîs'in benzerini zikretti.

(١٥) باب بيان خصال من اتصف بهن وجد حلاوة الإيمان

٦٧ – (٤٣) حدثنا إسحٰق بن إبراهيم، ومحمد بن يحيى بن أبي عمر، ومحمد بن بشار، جميعا عن الثقفي قال ابن أبي عمر: حدثنا عبد الوهاب، عن أيوب، عن أبي قلابة، عن أنس، عن النبي ﷺ قال «ثلاث من كن فيه وجد بهن حلاوة الإيمان من كان الله ورسوله أحب إليه مما سواهما. وأن يحب المرء لا يحبه إلا لله وأن يكره أن يعود في الكفر بعد أن أنقذه الله منه، كما يكره أن يقذف في النار»

(15) İYMAN HALÂVETİNİ BULABİLMEK İÇİN SIFAT EDİNİLMESİ GEREKEN HASLETLERİ BEYÂN BÂBI

——oOo——

67 — (43) .... : Enes (R) şöyle demiştir:

Peygamber (S) buyurdu ki: «Üç haslet kimde bulunursa o kimse bu hasletlerle iymanın tatlılığını bulur: Allah ve Rasûlü kendisine başkalarından daha sevgili olmak, sevdiklerini yalnız Allah için sevmek, Alalh kendisini küfürden kurtardıktan sonra yine küfre dönmekten ateşe atılmasından hoşlanmadığı gibi hoşlanmamak».

٦٨ – (...) حدثنا محمد بن المثنى. وابن بشار. قالا: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة قال: سمعت قتادة يحدث عن أنس، قال: قال رسول الله ﷺ «ثلاث من كن فيه وجد طعم الإيمان. من كان يحب المرء لا يحبه إلا لله. ومن كان الله ورسوله أحب إليه مما سواهما. ومن كان أن يلقى في النار أحب إليه من أن يرجع في الكفر بعد أن أنقذه الله منه»

(..) حدثنا إسحٰق بن منصور. أنبأنا النضر بن شميل. أنبأنا حماد، عن ثابت، عن أنس، قال: قال رسول الله ﷺ بنحو حديثهم. غير أنه قال «من أن يرجع يهوديا أو نصرانيا».

68 — ( ) .... : Enes (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Kimde üç şey bulunursa iymanın tadını bulmuştur: Sevdiğini ancak Allah için seven, Alah ve Rasûlu kendisine başkalarından daha sevgili olan, Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra ateşe atılması kendisine tekrar küfre dönmekten daha sevimli gelen[25]».

.... : Burda Râvî yine Enes'in yukarıdaki hadîs tarzında Rasûlullah şöyle buyurdu dediği, fakat bu hadîs'de «Yahûdî, yahut Nasrânî olmasından» buyurdu dediğini haber vermiştir.

(١٦) باب وجوب محبة رسول الله صلى الله عليه وسلم أكثر من الأهل والولد والوالد والناس أجمعين .

وإطلاق عدم الإيمان على من لم يحبه هذه المحبة

---

٦٩ – (٤٤) وحدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ . ح وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ ، كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ (وَفِي حَدِيثِ عَبْدِ الْوَارِثِ الرَّجُلُ) حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ » .

(16) RASÛLULLAH (S) I, EŞTEN, ÇOCUKTAN, BABADAN VE BÜTÜN İNSANLARDAN DAHA ÇOK SEVMENİN VÜCÛBU VE ONU BU SEVGİ İLE SEVMİYENE İYMANSIZLIK İSNADI BÂBI

——oOo——

69 — (44) .... : Enes (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Hiçbir kul (Abdu'l-Vâris'in hadîs'inde:

---

25. Bu, büyük bir hadîs ve İslâmın asıllarından bir asıldır. İymanın tatlılığı, taâtlardan lezzet almak, Allah ve Rasûlünün rızası uğrunda meşakkatlara tahammül etmek ve bunu dünya metâ'ına üstün tutmak demektir. Rasûlullah sevgisini cibillî mertebesine çıkaramayan mü'min, hiç değilse onun rızasını diğer mahlûkatın rızasına ve kendi hevâsına tercih ve takdim ederek cibillî ve fıtrî sevgi derecesine yaklaştırmaya çalışmalıdır. Buhârî şârihi Aynî, Rasûlullah mahabbetini —İymanın mebnâsı olan— ta'zîm ve iclâl itikadından ibaret kalması kâfî olmayıp bütün ma'nâsınca kalbin meyli ma'nâsına mahabbet olması lâzım geleceğini isbat etdikden sonra şu iki rivâyeti de naklediyor:

Amru'bnu'l-Âs: «Hiç kimse bana Rasûlullahdan daha sevgili olmadığı gibi, hiç bir kimse de benim nazarımda ondan daha celâletli değildir. Ona karşı olan ta'zîm ve iclâlin kemâlinden dolayı gözlerimi doyura doyura mübârek likâsını temâşâ edemedim» demiş.

Umeru'bnu'l-Hattâb da bu metindeki hadîs'i işiddikten sonra:

««Ya Rasûlallah! Sen bana nefsimden başka her şeyden daha sevgilisin» demiş. Buna karşı «Ve min nefsike ya Umeru = Ya Umer, nefsinden de sevgili olmalıyım» buyurmuş. Bunun üzerine Umer de:

«Ve min nefsî = Nefsimden de» deyince, «el-Âne ya Umeru = ya Umer, işte şimdi oldu» cevabı verilmiştir.

Kişi) ben kendisine ehlinden, malından ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça iyman etmiş olmaz».

٧٠ – (...) حدثنا محمد بن المثنى وابن بشار، قالا: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة. قال:
سمعت قتادة يحدث عن أنس بن مالك؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لا يؤمن أحدكم حتى أكون أحب
إليه من ولده ووالده والناس أجمعين».

70 — ( ) .... : Enes (R) dedi ki:

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Hiçbiriniz ben kendisine çocuğundan, babasından ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça iyman etmiş olmaz*.

(١٧) باب الدليل على أن من خصال الإيمان أن يحب لأخيه المسلم ما يحب لنفسه من الخير

٧١ – (٤٥) حدثنا محمد بن المثنى وابن بشار، قالا: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة. قال:
سمعت قتادة يحدث عن أنس بن مالك، عن النبي ﷺ قال «لا يؤمن أحدكم حتى يحب لأخيه
(أو قال لجاره) ما يحب لنفسه».

(17) KENDİSİ İÇİN ARZU ETTİĞİ HAYRI MÜSLİMAN KARDEŞİ İÇİN DE ARZU ETMENİN İYMAN HASLETLERİNDEN OLDUĞUNA DELİL BÂBI

——oOo——

71 — (45). .... : Enesu'bnu Mâlik (R) dan : Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: İHiçbiriniz kendişi için arzu ettiğini, kardeşi için de (yahut: komşusu için de) arzu etmedikçe iyman etmiş olmaz"».

٧٢ – (...) وحدثني زهير بن حرب. حدثنا يحيى بن سعيد عن حسين المعلم، عن قتادة، عن
أنس، عن النبي ﷺ قال «والذي نفسي بيده! لا يؤمن عبد حتى يحب لجاره (أو قال لأخيه) ما يحب
لنفسه».

---

26. Peygamber'in mü'minlere sevgisi din ve dünya işlerinin hepsindedir. Çünkü peygamber mü'minlere salâh ve esenliklerini gerektiren şeylerden başkasını emretmez ve râzı olmaz. Fakat nefis böyle değildir. Binaenaleyh Mü'minler peygamberlerini nefislerinden daha çok sevmeli, onun emrini herşeyden üstün ve nâfiz tanımalıdır.

«Peygamber mü'minlere öz nefislerinden daha yakındır. Zevceleri de (mü'minlerin) analarıdır» (el-Ahzâb: 6).

27. Bu hadis'lerde iymanın zâtı değil, kemâli kasdedilmiştir.

72 — ( ) .... : Enes (R) dan : Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

«Nefsim yedinde olan (Allah)a yemin ederim ki hiç bir kul kendisi için arzu ettiğini komşusu için de (yahut kardeşi için de) arzu etmedikçe iyman etmiş olmaz».

(١٨) باب بيان تحريم إيذاء الجار

٧٣ – (٤٦) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، جَمِيعًا عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ، قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ : أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ » .

(18) KOMŞUYA EZİYET ETMENİN TAHRÎMİNİ BEYAN BÂBI

——oOo——

73 — (46) .... : Ebû Hureyre (R) den : Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:

«Komşusu kötülüklerinden emîn olmıyan kişi cennete girmez[28]».

(١٩) باب الحث على إكرام الجار والضيف ولزوم الصمت إلا عن الخير، وكون ذلك كله من الإيمان

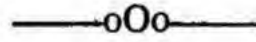
٧٤ – (٤٧) حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى. أَنْبَأَنَا ابْنُ وَهْبٍ. قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ. وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ جَارَهُ. وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ » .

---

28. «Cennete girmez» tâbirinde ve bunun benzerlerinde iki cevab vereyan eder. Biri, eziyetin haram kılındığını bilmesine rağmen onu halâl sayan kimseye hamledilmesidir. İşte böylesi kâfirdir ve asla cennete girmez.

İkincisi cennetin kapıları kendilerine açıldığı zaman kurtuluşa nâil olanların girişi vaktinde cennete girmez de, sonra belki mücâzât olunur, belki de affolunur da cennete girer demektir. Biz ancak bu iki şekilde te'vil ettik. Çünkü önceden takdim etmiştik ki hak ehlinin mezhebi büyük günahlara ısrarla devam edip de tevhid üzere ölenin işi Allah'a âiddir. Dilerse onu affeder de evvelâ cennete koyar, dilerse onu cezalandırır da sonra cennete koyar (Nevevî).

(19) KOMŞUYA VE KONUĞA İKRAMI TEŞVİK, HAYIRDAN BAŞKA ŞEY KONUŞMAMAK VE BÜTÜN BUNLARIN İYMANDAN OLMASI BÂBI



74 — (47) .... : Ebû Hureyre (R) den : Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: *«Allah'a ve son güne iyman eden, ya hayır söylesin, yahut sussun.* Allah'a ve son güne iyman etden komşusuna ikram etsin. Allah'a ve son güne iyman eden konuğuna ikram eylesin».

٧٥ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو الأحوص عن أبي حصين، عن أبي صالح، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فلا يؤذي جاره. ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليكرم ضيفه. ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيرا أو ليسكت».

75 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Kim Allah'a ve son güne iyman ediyorsa komşusuna eziyet etmesin. Allah'a ve son güne iyman eden, konuğuna ikram etsin. Allah'a ve son güne iyman eden hayır söylesin, yahut da sükût eylesin».

٧٦ – (..) وحدثنا إسحاق بن إبراهيم. أخبرنا عيسى بن يونس عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ بمثل حديث أبي حصين. غير أنه قال «فليحسن إلى جاره».

76 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) bundan evvelki Ebû Husayn hadîsinin benzerini Rasûlullah buyurdu ki diyerek haber verdi, ancak bundan Peygamber: «Komşusuna iyilik etsin» demiştir.

٧٧ – (٤٨) حدثنا زهير بن حرب ومحمد بن عبد الله بن نمير، جميعا عن ابن عيينة، قال ابن نمير: حدثنا سفيان عن عمرو؛ أنه سمع نافع بن جبير يخبر عن أبي شريح الخزاعي؛ أن النبي ﷺ قال «من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليحسن إلى جاره. ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليكرم ضيفه. ومن كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيرا أو ليسكت»

77 — (48) .... : Ebû Şurayh el-Huzâ'î, Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu haber vermiştir:

«Allah'a ve son güne iyman eden, komşusuna iyilik etsin. Allah'a ve

son güne iyman eden konuğuna ikram etsin. Allah'a ve son güne iyman eden hayır söylesin, yahut sussun [29]».

(٢٠) باب بيان كون النهى عن المنكر من الايمان . وأن الايمان يزيد و ينقص .

وأن الأمر بالمعروف ، والنهى عن المنكر واجبان

٧٨ – (٤٩) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ كِلَاهُمَا عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ . وَهٰذَا حَدِيثُ أَبِي بَكْرٍ . قَالَ : أَوَّلُ مَنْ بَدَأَ بِالْخُطْبَةِ ، يَوْمَ الْعِيدِ قَبْلَ الصَّلَاةِ ، مَرْوَانُ . فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ . فَقَالَ : الصَّلَاةُ قَبْلَ الْخُطْبَةِ . فَقَالَ : قَدْ تُرِكَ مَا هُنَالِكَ . فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ : أَمَّا هٰذَا فَقَدْ قَضَى مَا عَلَيْهِ . سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ . فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ . فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ . وَذٰلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ »

(20) MÜNKERİ NEHYETMENİN İYMANDAN OLMASINI, İYMANIN ARTIP EKSİLİR OLMASINI, MA'RÛFU EMİR VE MÜNKERDEN NEHYETMENİN İKİ VÂCİB OLMASINI BEYÂN BÂBI

——oOo——

78 — (49) .... : Târıku'bnu Şihâb şöyle dedi:

Bayram günü namazdan önce hutbeye başlayanların ilki Mervan'dır. Hemen ona biri kalktı ve: «Namaz hutbeden öncedir» dedi. Mervan: «Burada namazın öne geçirilmesi terkolunmuştur» dedi. Bunun üzerine Ebû Sa'îd (R) :

«Bu şahsa gelince, işte o, Rasûlullah (S) dan işittiğimi yerine getirmiştir. Rasûlullah şöyle buyurdu:

---

29. Hadis'in her fıkrası son derece kıymetli ahlâk ve medeniyet esaslarını takrir etmektedir. Bilhassa sonundaki «YA HAYIR SÖYLESİN YAHUT SUSSUN!» fıkrası ise her ferd için aslâ akıldan çıkarılmıyacak, her zaman ve her mekânda her sözden önce dile rehber edinilecek bir vecizedir. Bunun gibi her ferd için eskimez bir hayat düstûru olacak bir diğer vecize de şu hadis'te ifadesini bulmuştur:

Sehl İbn Sa'd dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:

«Her kim ağzının iki kemiği arasındaki dilini ve iki budu arasında bulunan uzvunu (şerden korumayı) bana te'min ederse, ben de o kimseye cenneti te'min ederim» (Buhârî, Rikâk, Hıfzu'l-lisân..)

Bu iki organı zikretmesi, bunların dünya hayatında kişiye en büyük belâ olmalarındandır. Kim bu iki uzvunun şerrinden korunur ve bunlara iyi hâkim olursa, tehlikelerin en çoğundan sakınmış olur.

«Sizden her kim bir münker görürse onu eliyle değiştirsin. Eğer eliyle değiştirmeye gücü yetmezse diliyle, ona da gücü yetmiyen kalbiyle. Ve işte bu, iymanı en zayıf olandır"».

٧٩ – (...) حدثنا أبو كريب محمد بن العلاء. حدثنا أبو معاوية. حدثنا الأعمش عن إسماعيل
ابن رجاء، عن أبيه، عن أبي سعيد الخدري. وعن قيس بن مسلم، عن طارق بن شهاب، عن أبي سعيد
الخدري. في قصة مروان، وحديث أبي سعيد عن النبي ﷺ، بمثل حديث شعبة وسفيان.

79 — ( ) .... : Râvî burada Ebû Sa'îd Hudrî'den Mervan kıssası hakkında ve Peygamber (S) den gelen Ebû Sa'îd hadîs'i hakkında (bundan evvel geçen) Şu'be ve Sufyan hadîs'lerinin benzerini tahdîs etmiştir.

٨٠ – (٥٠) حدثني عمرو الناقد، وأبو بكر بن النضر، وعبد بن حميد، واللفظ لعبد. قالوا:
حدثنا يعقوب بن إبراهيم بن سعد قال: حدثني أبي عن صالح بن كيسان، عن الحارث، عن جعفر
ابن عبد الله بن الحكم، عن عبد الرحمن بن المسور، عن أبي رافع، عن عبد الله بن مسعود؛ أن
رسول الله ﷺ قال «ما من نبي بعثه الله في أمة قبلي، إلا كان له من أمته حواريون وأصحاب.
يأخذون بسنته ويقتدون بأمره. ثم إنها تخلف من بعدهم خلوف. يقولون ما لا يفعلون.
ويفعلون ما لا يؤمرون. فمن جاهدهم بيده فهو مؤمن. ومن جاهدهم بلسانه فهو مؤمن. ومن
جاهدهم بقلبه فهو مؤمن. وليس وراء ذلك من الإيمان حبة خردل».
قال أبو رافع: فحدثت عبد الله بن عمر فأنكره علي. فقدم ابن مسعود فنزل بقناة. فاستتبعني
إليه عبد الله بن عمر يعوده. فانطلقت معه. فلما جلسنا سألت ابن مسعود عن هذا الحديث فحدثنيه
كما حدثته ابن عمر.
قال صالح: وقد تحدث بنحو ذلك عن أبي رافع.

---

30. Kur'ân-ı Kerîm'de iyman kuvvetinin artacağını ifade eden âyetlerden biri şudur: «Gerçek mü'minler ancak onlardır ki, Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, karşılarında âyetleri okunduğu zaman, bu onların iymanını artırır ve onlar ancak Rablarına dayanıb güvenirler» (el-Enfâl: 2).

(...) وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ مُحَمَّدٍ. أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ. قَالَ: أَخْبَرَنِي الْحَارِثُ بْنُ الْفُضَيْلِ الْخَطْمِيُّ. عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَكَمِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ الْمِسْوَرِ ابْنِ مَخْرَمَةَ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ مَوْلَى النَّبِيِّ ﷺ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «مَا كَانَ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ كَانَ لَهُ حَوَارِيُّونَ يَهْتَدُونَ بِهَدْيِهِ وَيَسْتَنُّونَ بِسُنَّتِهِ» مِثْلَ حَدِيثِ صَالِحٍ. وَلَمْ يَذْكُرْ قُدُومَ ابْنِ مَسْعُودٍ وَاجْتِمَاعَ ابْنِ عُمَرَ مَعَهُ.

80 — (50) .... : Abdullahi'bnu Mes'ûd (R) dan:

Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Allah'ın benden evvelki ümmetlere gönderdiği her Nebînin, kendi ümmetinden sünnetini alan ve emirlerine uyan muhakkak birtakım havârîleri ve sahâbîleri vardır. Sonra onların ardından yapmıyacakları şeyleri söyliyen ve emrolunmadıkları işleri yapan birtakım nesiller zuhûr eder. İşte kim bunlara karşı eliyle mücâhede ederse o, bir mü'mindir. Onlara karşı kim diliyle mücâhede ederse o da mü'mindir. Onlara karşı kim kalbiyle mücâhede yaparsa o da mü'mindir. Amma bunun ötesinde iymandan bir hardal danesi de yoktur».

Ebû Râfi' demiştir ki: Ben bunu Abdullahi'bnu Umer'e söyledim de o beni bundan nehyetmişti. Sonra İbnu Mes'ûd geldi ve Medine'deki *Kanât* vadisine indi. Abdullahi'bnu Umer onu ziyarete giderken beni de beraberinde götürmek istedi. Ben de onunla gittim. Oturduğumuz zaman bu hadîs'i İbnu Mes'ûd'a sordum. O da benim İbnu Umer'e söylediğim gibi bu hadîs'i bana tahdîs etti.

Râvî Sâlihu'bnu Kays: Ebû Râfi'den bu şekilde tahdîs olunmuştur, dedi.

.... : Abdullahi'bnu Mes'ûd (R) dan:

Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:

«Her Peygamberin kendi yolunda yürüyen ve sünnetini sünnet edinen muhakkak birtakım havârîleri var olagelmiştir».

Hâris'in bu hadîs'i de Sâlih'in hadîs'ine benzer. Ancak Ebû Râfi' bunda İbnu Mes'ûd'un gelmesini ve İbnu Umer'in onunla buluşmasını zikretmemiştir.

(٢١) باب تفاضل أهل الإيمان فيه ، ورجحان أهل اليمن فيه

٨١ – (٥١) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا أبو أسامة . ح وحدثنا ابن نمير . حدثنا أبي . ح وحدثنا أبو كريب . حدثنا ابن إدريس . كلهم عن إسماعيل بن أبي خالد . ح وحدثنا يحيى بن حبيب الحارثي ، واللفظ له حدثنا معتمر ، عن إسماعيل ، قال : سمعت قيسا يروي عن أبي مسعود قال : أشار النبي ﷺ بيده نحو اليمن ، فقال « ألا إن الإيمان ههنا . وإن القسوة وغلظ القلوب في الفدادين عند أصول أذناب الإبل . حيث يطلع قرنا الشيطان . في ربيعة ومضر » .

(21) İYMAN EHLİNİN İYMANDA BİRİBİRLERİNDEN FARKLI OLUŞLARI VE YEMEN'LİLERİN İYMANDAKİ ÜSTÜNLÜĞÜ BÂBI

——oOo——

81 — (51) .... : Ebû Mes'ûd (R) şöyle dedi: Peygamber (S) eliyle Yemen tarafına işaret ederek buyurdu ki:

«Bana bakın, şüphe yok iyman şu taraftadır. Taş gibi sertlik ve yüreklerin katılığı da develerin kuyrukları dibinde onlara haykıranlar da, şeytanın iki boynuzunun doğacağı cihetteki Rabî'a ve Mudar kabilelerindedir».

٨٢ – (٥٢) حدثنا أبو الربيع الزهراني أنبأنا حماد . حدثنا أيوب . حدثنا محمد عن أبي هريرة . قال : قال رسول الله ﷺ « جاء أهل اليمن . هم أرق أفئدة . الإيمان يمان . والفقه يمان . والحكمة يمانية » .

82 — (52) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:

«Yemen'liler gelmiştir. Onlar ince gönüllüdürler. İyman Yemen'lidir. Dînde ince anlayışlılık Yemen'lidir. Hikmet de Yemen'e mensubdur».

٨٣ – (...) حدثنا محمد بن المثنى . حدثنا ابن أبي عدي . ح وحدثني عمرو الناقد . حدثنا إسحق ابن يوسف الأزرق . كلاهما عن ابن عون ، عن محمد ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ . بمثله .

83 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R), Rasûlullah (S) şöylè buyurdu diyerek geçen hadîs'in benzerini takrîr etmiştir.

٨٤ - (...) وحدثني عمرو الناقد وحسن الحلواني ، قالا : حدثنا يعقوب (وهو ابن إبراهيم ابن سعد) . حدثنا أبي عن صالح ، عن الأعرج ، قال : قال أبو هريرة : قال رسول الله ﷺ « أتاكم أهل اليمن . هم أضعف قلوبا وأرق أفئدة . الفقه يمان والحكمة يمانية » .

84 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) buyurdu ki:

«Size Yemen'liler geldi, onlar yumuşak kalbli ve ince gönüllü kimselerdir. Fıkıh Yemen'li, hikmet de Yemen'e mensûbdur».

٨٥ - (...) حدثنا يحيى بن يحيى قال : قرأت على مالك ، عن أبي الزناد ، عن الأعرج ، عن أبي هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ قال « رأس الكفر نحو المشرق . والفخر والخيلاء في أهل الخيل والإبل ، الفدادين ، أهل الوبر . والسكينة في أهل الغنم » .

(85 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den : Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur:

«Küfrün başı şark tarafındadır. Kendini beğenmek, büyüklenmek de, at ve deve sâhibleriyle, kıl ve yün sâhibi bedevî çığırtkanlardadır. Vakar ve tevâzu' ise koyun sahiblerindedir».

٨٦ - (...) وحدثني يحيى بن أيوب وقتيبة وابن حجر ، عن إسماعيل بن جعفر ، قال ابن أيوب: حدثنا إسماعيل . قال : أخبرني العلاء عن أبيه ، عن أبي هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ قال « الإيمان يمان . والكفر قبل المشرق . والسكينة في أهل الغنم . والفخر والرياء في الفدادين أهل الخيل والوبر »

86 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «İyman Yemen'lidir. Küfür doğu taraftadır. Vakar ve tevâzu' koyun sâhiblerinde, kendini beğenmek ve gösteriş yapmak da at ve deve sâhibi olan yüksek ve iri sesli bedevîlerdedir».

٨٧ - (...) وحدثني حرملة بن يحيى . أخبرنا ابن وهب ؛ قال : أخبرني يونس عن ابن شهاب ؛ قال : أخبرني أبو سلمة بن عبد الرحمن ؛ أن أبا هريرة قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول « الفخر والخيلاء في الفدادين أهل الوبر . والسكينة في أهل الغنم » .

87 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Ben Rasûlullah (S) i şöyle derken dinledim: «Kendini beğenme ve büyüklenme, yüzlerce deve sâhibi olan çığırtkan bedevîlerde, sekînet ise koyun sâhiblerindedir».

٨٨ – (...) وحدثنا عبد الله بن عبد الرحمن الدارمي. أخبرنا أبو اليمان. أخبرنا شعيب عن الزهري، بهذا الإسناد. مثله. وزاد «الإيمان يمان والحكمة يمانية».

88 — ( ) .... : Şu'ayb, Zührî'den bu isnad ile bundan önceki hadîs'in benzerini haber verdi. Bu hadîs'te «İyman Yemen'lidir, hikmet Yemen'e mensûbdur» sözleri ziyade olmuştur.

٨٩ – (...) حدثنا عبد الله بن عبد الرحمن. أخبرنا أبو اليمان عن شعيب، عن الزهري. حدثني سعيد بن المسيب؛ أن أبا هريرة قال: سمعت النبي ﷺ يقول «جاء أهل اليمن. هم أرق أفئدة وأضعف قلوبا. الإيمان يمان والحكمة يمانية. السكينة في أهل الغنم. والفخر والخيلاء في الفدادين أهل الوبر. قبل مطلع الشمس».

89 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Ben Peygamber (S) den dinledim, şöyle buyuruyordu: «Yemen'liler gelmiştir. Onlar gönülleri yufka, kalbleri yumuşak kimselerdir. İyman Yemen'li hikmet de Yemen'lidir. Sekînet koyun sâhiplerinde, öğünmek ve büyüklenmek, sürülerle deve sâhibi olan iri sesli bedevîlerde, güneşin doğduğu yer tarafındadır».

٩٠ – (..) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب، قالا: حدثنا أبو معاوية عن الأعمش، عن أبي صالح. عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «أتاكم أهل اليمن. هم ألين قلوبا وأرق أفئدة. الإيمان يمان والحكمة يمانية. رأس الكفر قبل المشرق».

(...) وحدثنا قتيبة بن سعيد وزهير بن حرب، قالا: حدثنا جرير عن الأعمش بهذا الإسناد. ولم يذكر «رأس الكفر قبل المشرق».

90 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Size Yemen'liler geldi. Onlar kalbleri yumuşak, gönülleri çok rikkatli kimselerdir. İyman Yemen'li, hikmet de Yemen'lidir. Küfrün başı doğu tarafındadır».

.... : Kuteybetu'bnu Sa'îd ile Züheyru'bnu Harb ikisi de: Bize Cerîr, A'meş'den tahdîs etti, fakat: «Küfrün başı doğu taraftadır» sözünü zikretmedi, dediler.

٩١ – (..) وحدثنا محمد بن المثنى. حدثنا ابن أبي عدي ح وحدثني بشر بن خالد. حدثنا محمد (يعني ابن جعفر) قالا: حدثنا شعبة عن الأعمش بهذا الإسناد مثل حديث جرير وزاد «والفخر والخيلاء في أصحاب الإبل. والسكينة والوقار في أصحاب الشاء».

91 — ( ) .... : Şu'be, bu isnadla Cerîr hadîs'inin benzerini A'meş'den tahdîs etti. Bunda: «Öğünmek ve büyüklenmek deve sâhiplerinde, sekînet ve vakar ise davar sâhiblerindedir» sözleri ziyade olmuştur.

٩٢ – (٥٣) وحدثنا إسحق بن إبراهيم. أخبرنا عبد الله بن الحارث المخزومي، عن ابن جريج، قال: أخبرني أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول: قال رسول الله ﷺ «غلظ القلوب، والجفاء، في المشرق. والإيمان في أهل الحجاز».

92 — (53) .... : Câbiru'bnu Abdillah (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S): «Katı kalblilikler ve kabalık, doğudadır. İyman ise Hicaz ahalisindedir» buyurdu.

(٢٢) باب بيان أنه لا يدخل الجنة إلا المؤمنون. وأن محبة المؤمنين من الإيمان. وأن إفشاء السلام سبب لحصولها

٩٣ – (٥٤) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو معاوية ووكيع عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لا تدخلون الجنة حتى تؤمنوا. ولا تؤمنوا حتى تحابوا. أولا أدلكم على شيء إذا فعلتموه تحاببتم؟ أفشوا السلام بينكم».

(22) CENNETE ANCAK MÜ'MİNLERİN GİRECEĞİNİ, MÜ'MİNLERİ SEVMENİN İYMANDAN OLDUĞUNU VE SELÂMLAŞMANIN SEVGİ HUSÛLÜNE SEBEB OLDUĞUNU BEYÂN BÂBI

——oOo——

93 — (54) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «İyman etmedikçe Cennete giremezsiniz. Biribirinizle karşılıklı sevişmedikçe kâmil iymana eremezsiniz. Sizi bir şeye delâlet edeyim ki onu yaptığınız zaman biribirinizle sevişirsiniz? Aranızda *Selâmı* ifşâ ediniz (biribirinize selâm veriniz)».

٩٤ – (..) وحدثني زهير بن حرب. أنبأنا جرير عن الأعمش بهذا الإسناد. قال: قال رسول الله ﷺ «والذي نفسي بيده! لا تدخلون الجنة حتى تؤمنوا» بمثل حديث أبي معاوية ووكيع.

94 ( ) Bana Zuheyru'bnu Harb tahdîs etti, bize Cerîr bu isnadla A'meş'den haber verdi. Râvî Ebû Hureyre (R), Aasûlullah (S) : «Nefsim yedinde olan (Allah)a yemin ediyorum ki iyman etmedikçe Cennet'e giremezsiniz» buyurdu diyerek (bundan önceki) Ebû Muâviye ve Vakı'in hadîs'i gibi tahdîs etmiştir.

(٢٣) باب بيان أن الدين النصيحة

٩٥ — (٥٥) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ الْمَكِّيُّ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . قَالَ : قُلْتُ لِسُهَيْلٍ : إِنَّ عَمْرًا حَدَّثَنَا عَنِ الْقَعْقَاعِ ، عَنْ أَبِيكَ. قَالَ: وَرَجَوْتُ أَنْ يُسْقِطَ عَنِّى رَجُلًا . قَالَ فَقَالَ: سَمِعْتُهُ مِنَ الَّذِى سَمِعَهُ مِنْهُ أَبِى. كَانَ صَدِيقًا لَهُ بِالشَّامِ . ثُمَّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ تَمِيمٍ الدَّارِىِّ ؛ أَنَّ النَّبِىَّ ﷺ قَالَ « الدِّينُ النَّصِيحَةُ » قُلْنَا : لِمَنْ ؟ قَالَ « لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ » .

(23) DÎNİN ANCAK NASÎHAT OLDUĞUNU BEYÂN BÂBI

——oOo——

95 — (55) .... : Sufyân dedi ki: Suheyl'e, Amr bize Ka'ka'dan, o da senin babandan tahdîs etti, dedim. Onun benden bir kimseyi düşürmesini recâ etmiştim. Bunun üzerine Suheyl: Ben bu hadîs'i babamın, kendisini dinlemiş olduğu kimseden dinledim ki o zat Şam'da babamın arkadaşıydı dedi. Sonra Sufyan Suheyl'den, o da Atâ İbn Yezîd'den, o da Temîmu'd-Dârî'den tahdîs etti. Nebiy (S) : «Din ancak nasihattır» buyurdu. Biz, kim için? dedik. «Allah için, kitabı için, rasûlü için ve müslimanların imamları (önderleri ve başkanları) için» buyurdu [31].

---

31. Nasîhat, hileleri gönülden çıkarıp nasihat edilenin hayrını, kemâlini hâlis yürekle arzu etmektir. Öğüd ma'nâsına kullanılan nasîhat da garaz ve ivazdan sâlim olarak rey beyanı demek olduğuna göre kavlî nasîhat oluyor. Arabcada ise nasîhat kavlî ve fi'lî'den daha genel olduğundan yerine göre hulûs, hayır isteyicilik, hayır öğreticilik ve daha câmi'alı olarak dinî ta'lîm, tebliğ ve telkîn etmeyi ifâde eder.

Daha sonraki hadîslerde nasîhatın şahâdet kelimeleri, namaz, zekât gibi dinî vecîbelerle beraber zikredilmesi yüksek ehemmiyetini gösterir. Nasîhat lügatta balı mumundan tasfiye etmek ma'nâsından alınmıştır. Sözü sahteliklerden tasfiye, balı mumundan arıtmaya benzetilmiştir. Nasîhat, dinî daima ayakta tutmaya medar olacak her faaliyeti içine alan çok câmiah bir sözdür. Bunun için bazıları bunu İslâmın medarı olan dört hadîs'den biri saymıştır. «Din nasîhattır» vecizesi, dînin en mühim rüknü nasîhaddır demektir. Bu da dînî dâima tebliğ ve neşretmek esasını veciz bir surette ifade etmektedir.

٩٦ – (..) حدثني محمد بن حاتم . حدثنا ابن مهدي . حدثنا سفيان عن سهيل بن أبي صالح ، عن عطاء بن يزيد الليثي ، عن تميم الداري ، عن النبي ﷺ . بمثله .

(...) وحدثني أمية بن بسطام . حدثنا يزيد (يعني ابن زريع) . حدثنا روح (وهو ابن القاسم) حدثنا سهيل عن عطاء بن يزيد . سمعه وهو يحدث أبا صالح عن تميم الداري ، عن رسول الله ﷺ . بمثله .

96 — ( ) .... : Yine Sufyan Suheylu'bnu Ebî Salih'den, o da Atâ İbn YeYzîd el-Leysî'den, o da Temîmu'd-Dârî'den, o da Peygamber (S) den olmak üzere bu hadîs'in benzerini teblîğ etmiştir.

.... : Yine bu hadîs'in benzerini seneddeki râvîler Temîmu'd-Dârî'den, o da Peygamberden olmak üzere tahdîs etmişlerdir.

٩٧ – (٥٦) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا عبد الله بن نمير وأبو أسامة ، عن إسماعيل ابن أبي خالد ، عن قيس ، عن جرير ؛ قال : بايعت رسول الله ﷺ على إقام الصلاة وإيتاء الزكاة والنصح لكل مسلم .

97 — (56) .... : Cerîr: Ben Rasûlullah (S) ile namaz kılmak zekât vermek ve her müslimana nasîhat etmek (hayır ve iyilik öğretmek) üzere andlaşdım, demiştir.

٩٨ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب وابن نمير ، قالوا : حدثنا سفيان عن زياد بن علاقة . سمع جرير بن عبد الله يقول : بايعت النبي ﷺ على النصح لكل مسلم .

98 — ( ) .... : Yine Cerîru'bnu Abdillah (R): Ben Peygamber (S) ile her müslimana nasîhat etmek (hayır ve iyilik öğretmek) üzere andlaştım, demiştir.

٩٩ – (...) حدثنا سريج بن يونس ويعقوب الدورقي ، قالا : حدثنا هشيم عن سيار ، عن الشعبي ، عن جرير ؛ قال : بايعت النبي ﷺ على السمع والطاعة . فلقنني « فيما استطعت » والنصح لكل مسلم . قال يعقوب في روايته : قال : حدثنا سيار .

99 — ( ) .... : Cerîr (R) şöyle demiştir:

Ben Peygamber (S) ile dinlemek ve itâat etmek üzere andlaştım. O, bana: «Takat getirebildiğin hususlarda» ve her müslümana hayır ve iyilik istemek üzere diye telkîn buyurdu.

Yakûb kendi rivâyetinde: Bize Seyyâr tahdîs etti, demiştir.

(٢٤) باب بيان نقصان الإيمان بالمعاصي، ونفيه عن المتلبس بالمعصية، على إرادة نفي كماله

١٠٠ – (٥٧) حدثني حرملة بن يحيى بن عبد الله بن عمران التجيبي. أنبأنا ابن وهب. قال: أخبرني يونس عن ابن شهاب. قال: سمعت أبا سلمة بن عبد الرحمن وسعيد بن المسيب يقولان: قال أبو هريرة: إن رسول الله ﷺ قال «لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن. ولا يسرق السارق حين يسرق وهو مؤمن. ولا يشرب الخمر حين يشربها وهو مؤمن».

قال ابن شهاب: فأخبرني عبد الملك بن أبي بكر بن عبد الرحمن؛ أن أبا بكر كان يحدثهم هؤلاء عن أبي هريرة. ثم يقول: وكان أبو هريرة يلحق معهن «ولا ينتهب نهبة ذات شرف، يرفع الناس إليه فيها أبصارهم، حين ينتهبها، وهو مؤمن».

(24) GÜNAHLARLA İYMANIN EKSİLMESİ VE GÜNAHKÂR OLAN KİMSENİN KÂMİL BİR İYMAN SÂHİBİ OLAMAYACAĞINI BEYÂN BÂBI

—oOo—

100 — (57) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Zinâkâr kişi zinâ ettiği sıra (kâmil bir) mü'min olduğu halde zinâ edemez. İçki içen de içki içtiği zamanda (kâmil bir) mü'min olarak içemez. Hırsız da çaldığı sıra (kâmil bir) mü'min olduğu halde çalamaz».

İbnu Şihâb şöyle dedi: Bana da Abdulmeliki'bnu Ebî Bekr İbn Abdirrahman haber verdi ki Ebû Bekr onlara Ebû Hureyre'den bu sözleri tahdîs edermiş. Sonra der idi ki: Ebû Hureyre o sözlere şunları da ilhâk ederdi: «Halkın gözü önünde yağmacılık eden yüksek mevki sahibi (zâlim kişi) yağmacılık ettiği zaman mü'min olarak çapulculuk edemez».

١٠١ – (...) وحدثني عبد الملك بن شعيب بن الليث بن سعد. قال: حدثني أبي عن جدي، قال: حدثني عقيل بن خالد. قال: قال ابن شهاب: أخبرني أبو بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام، عن أبي هريرة؛ أنه قال: إن رسول الله ﷺ قال «لا يزني الزاني» واقتص الحديث بمثله. يذكر مع ذكر النهبة. ولم يذكر ذات شرف.

قال ابن شهاب: حدثني سعيد بن المسيب وأبو سلمة بن عبد الرحمن، عن أبي هريرة، عن رسول الله ﷺ. بمثل حديث أبي بكر هذا. إلا النهبة.

101 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R), Rasûlullah (S):
«Zinâkâr kişi zina etmez..» buyurdu, dedi ve hadîs'i yukardaki gibi rivâyet etti. Burada râvî hadîs'i çapulculuk ile beraber söyler de «şeref sâhibi» sözünü zikretmez.

İbnu'ş-Şihâb şöyle demiştir: Bana Sa'îdu'bnu Museyyeb ve Ebû Seleme ibn Abdirrahman, Ebû Hureyre'den, o da Rasûlullah (S) den olmak üzere bundan önce geçen Ebû Bekr hadîs'inin benzerini tahdîs etti. Ancak «çapulculuk» sözü yoktur.

١٠٢ – (...) وحدّثني مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ. قَالَ: أَخْبَرَنِي عِيسَى بْنُ يُونُسَ. حَدَّثَنَا الأَوْزَاعِيُّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ وَأَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. بِمِثْلِ حَدِيثِ عُقَيْلٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. وَذَكَرَ النُّهْبَةَ. وَلَمْ يَقُلْ: ذَاتَ شَرَفٍ.

102 — ( ) .... : Bu seneddeki râvî, burada, bundan önceki hadîs'in benzerini takrîr etmiştir. Amma bunda çapulculuğu zikretmiş, fakat «şeref sâhibi» sözünü söylememiştir.

١٠٣ – (...) وحدّثني حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ. حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ ابْنُ الْمُطَّلِبِ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، مَوْلَى مَيْمُونَةَ، وَحُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. ح وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ ابْنِ مُنَبِّهٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

(...) حدّثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ) عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. كُلُّ هٰؤُلَاءِ بِمِثْلِ حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ. غَيْرَ أَنَّ الْعَلَاءَ وَصَفْوَانَ ابْنَ سُلَيْمٍ لَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا «يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ فِيهَا أَبْصَارَهُمْ» وَفِي حَدِيثِ هَمَّامٍ «يَرْفَعُ إِلَيْهِ الْمُؤْمِنُونَ أَعْيُنَهُمْ فِيهَا وَهُوَ حِينَ يَنْتَهِبُهَا مُؤْمِنٌ» وَزَادَ «وَلَا يَغُلُّ أَحَدُكُمْ حِينَ يَغُلُّ وَهُوَ مُؤْمِنٌ. فَإِيَّاكُمْ إِيَّاكُمْ».

103 — ( ) .... : Burada, önceki hadîs bir kerre Meymûne'nin azadlısı olan Atâ İbn Yesâr'dan ve Humeydu'bnu Abdirrahman'dan, onlar da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber (S) den olmak üzere; bir kerre de Ma'mer, Hammâmu'bnu Münebbih'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamberden olmak üzere iki ayrı isnadla tahdîs ve ihbar olunmuştur.

.... : Buradaki ravîlerin hepsi, bundan önceki Zührî hadîs'inin benzerini takrîr etmişlerdir. Şukadar var ki Alâ ve Safvânu'bnu Suleym'in hadîs'lerinde: «İnsanlar gözlerini o işde ona dikerlerken (yani insanların gözleri önünde)» tâbiri yoktur. Hemmâm'ın hadîs'inde ise «mü'minler gözlerini ona dikerken (yani mü'minlerin gözleri önünde) yağmacılık ettiği zaman o, bir mü'min hâlinde bulunamaz» sözü yoktur. «Sizden herhangi biriniz hıyanetlik (hırsızlık) yaptığı sırada mü'min olarak hiyanetlik yapamaz. Binaenaleyh sizi sakındırıyorum, sizi sakındırıyorum» ziyadesi vardır.

١٠٤ – (...) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ ذَكْوَانَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ . وَلَا يَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ . وَلَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ . وَالتَّوْبَةُ مَعْرُوضَةٌ بَعْدُ » .

104 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dan: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: «Zina eden kişi, zina ettiği sırada (kâmil bir) mü'min olduğu halde zina edemez. Çalarken de tam mü'min olarak hırsızlık yapamaz. İçkiyi içerken de kâmil bir mü'min olarak içki içemez. Fakat bundan sonra tevbe arzolunmuştur (yani kabûl olunmuştur) [32]».

١٠٥ – (...) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ ذَكْوَانَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، رَفَعَهُ، قَالَ « لَا يَزْنِي الزَّانِي » ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ شُعْبَةَ .

105 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R), ref' ederek Rasûlullah (S): «Zinâkâr zina etmez...» buyurdu, demiş. Sonra bundan evvelki Şu'be hadîs'ini aynıyle zikretmiştir.

---

32. Âlimler gargaraya (komaya) girmediği müddetçe tevbenin kabulüne ittifak etmişlerdir. Tevbe için üç rükün vardır: Ma'sıyyetten kendini çekip ayırmak, onu işlemekten pişmanlık duymak ve ona tekrar dönmemeye azmeylemek (Nevevî).

İçki içmek hakkında gelen haberler içinde en şiddetlisi bu Ebû Hureyre hadîs'idir. Çünkü hadis'de söylenen dört nevi kötülüğü işleyenlerden yaptıkları cürmü ika' ettikleri sırada iyman şuûrunun kendilerinden silinip gittiği bildiriliyor. Bu da zâhir şekline göre çok ağırdır. Tebliğin bu zâhir şekline bakarak Hâriciler bu büyük cürümleri —haram olduklarını bilerek— işleyenleri tekfir etmişlerdir. Sünnet ehli âlimleri ise bu husustaki iymanı kemâle hamlederek, büyük günahları bu arada içki içmeyi irtikâp edenlerin iymanı tam ve kâmil olmaz suretinde tefsir etmişlerdir.

Şârih Hattâbî de: «içki içmeyi ve diğer haramları halâl addederek irtikâp edenler» diye tefsir etmiştir. Bazı âlimler de bu, büyük bir tehdiddir demişlerdir (İbnu Battâl).

(٢٥) باب بيان خصال المنافق

١٠٦ – (٥٨) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبد الله بن نمير. ح وحدثنا ابن نمير حدثنا أبي. حدثنا الأعمش. ح وحدثني زهير بن حرب. حدثنا وكيع. حدثنا سفيان، عن الأعمش، عن عبد الله بن مرة، عن مسروق، عن عبد الله بن عمرو قال: قال رسول الله ﷺ «أربع من كن فيه كان منافقا خالصا. ومن كانت فيه خلة منهن كانت فيه خلة من نفاق. حتى يدعها: إذا حدث كذب. وإذا عاهد غدر. وإذا وعد أخلف. وإذا خاصم فجر» غير أن في حديث سفيان «وإن كانت فيه خصلة منهن كانت فيه خصلة من النفاق».

(25) MÜNÂFIK'IN HASLETLERİNİ BEYAN BÂBI

——oOo——

106 — (58) .... : Abdullahi'bnu Amr (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Dört şey her kimde bulunursa hâlis münâfık olur. Her kimde bunların birparçası bulunursa onu bırakıncaya kadar kendisinde münâfıklıktan bir huy kalmış olur: Bir söz söylediği zaman yalan söyler, ahdettiği zaman ahdini tutmaz, va'dettiği zaman va'dinden döner, husûmet ettiği zaman da hakdan ayrılır». Şukadar ki Sufyan hadîs'inde:

«Eğer kendisinde bunlardan bir haslet varsa, onda nifaktan bir haslet vardır» şeklindedir.

١٠٧ – (٥٩) حدثنا يحيى بن أيوب وقتيبة بن سعيد، واللفظ ليحيى. قالا: حدثنا إسماعيل ابن جعفر. قال: أخبرني أبو سهيل نافع بن مالك بن أبي عامر، عن أبيه، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «آية المنافق ثلاث: إذا حدث كذب. وإذا وعد أخلف. وإذا اؤتمن خان».

107 — (59) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Münafıkın alâmetleri üçtür: Söz söylediği zaman yalan söyler, va'dettiği vakit sözünde durmaz, kendisine bir şey emânet edildiği zaman hiyânet eder».

١٠٨ – (...) حدثنا أبو بكر بن إسحق. أخبرنا ابن أبي مريم. أخبرنا محمد بن جعفر. قال: أخبرني العلاء بن عبد الرحمن بن يعقوب، مولى الحرقة، عن أبيه، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من علامات المنافق ثلاثة: إذا حدث كذب. وإذا وعد أخلف. وإذا اؤتمن خان».

108 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Üç şey münâfıkın alâmetlerindendir: Söz söylediği zaman yalan söyler, va'dettiği vakit sözünden döner, kendisine birşey emânet edildiği zaman hiyânet eder».

١٠٩ – (...) حدثنا عقبة بن مكرم العمي. حدثنا يحيى بن محمد بن قيس أبو زكير. قال: سمعت العلاء بن عبد الرحمن يحدث بهذا الإسناد. وقال « آية المنافق ثلاث. وإن صام وصلى وزعم أنه مسلم ».

109 — ( ) .... : Alâu'bnu Abdirrahman, bu isnadla Rasûlullah (S)in: «Münafıkın alâmeti üçtür: Oruc tutsa, namaz kılsa ve müsliman olduğunu söylese de» buyurduğunu tahdîs etmiştir.

١١٠ – (...) وحدثني أبو نصر التمار وعبد الأعلى بن حماد، قالا: حدثنا حماد بن سلمة، عن داود بن أبي هند، عن سعيد بن المسيب، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ بمثل حديث يحيى بن محمد عن العلاء. ذكر فيه « وإن صام وصلى وزعم أنه مسلم ».

110 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R), Yahya'bnu Muhammed'in Alâ'dan rivâyet ettiği bundan önceki hadîs'in benzerini Rasûlullah (S) şöyle buyurdu, diyerek haber vermiştir. Bu rivâyette de Rasûlullah'ın: «Oruc tutsa da, namaz kılsa da ve müsliman olduğunu söylese de» sözlerini zikr etmiştir.

(٢٦) باب بيان حال إيمان من قال لأخيه المسلم: ياكافر

١١١ – (٦٠) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا محمد بن بشر وعبد الله بن نمير، قالا: حدثنا عبيد الله بن عمر، عن نافع، عن ابن عمر؛ أن النبي ﷺ قال « إذا كفر الرجل أخاه فقد باء بها أحدهما ».

(...) وحدثنا يحيى بن يحيى التميمي، ويحيى بن أيوب، وقتيبة بن سعيد، وعلي بن حجر، جميعا عن إسماعيل بن جعفر قال يحيى بن يحيى: أخبرنا إسماعيل بن جعفر عن عبد الله بن دينار؛ أنه سمع ابن عمر يقول: قال رسول الله ﷺ « أيما امرئ قال لأخيه: يا كافر. فقد باء بها أحدهما. إن كان كما قال. وإلا رجعت عليه ».

(26) MÜSLİMAN KARDEŞİNE «EY KÂFİR» DİYEN KİMSENİN İYMAN HÂLİNİ BEYÂN BÂBI

——oOo——

111 — (60) .... : İbnu Umer (R) den : Peygamber (S) şöyle buyurdu: «Kişi (din) kardeşini kâfirliğe nisbet ettiği zaman muhakkak ikisinden biri o küfür kelimesiyle dönmüştür[33]».

.... : İbnu Umer (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Herhangi bir kimse kardeşine: «*Ey kâfir*» derse muhakkak ikisinden biri o küfür kelimesiyle döner, şâyet dediği gibi ise. Yok, değilse o kelime kendisine döner».

(٢٧) باب بيان حال إيمان من رغب عن أبيه وهو يعلم

١١٢ — (٦١) وحدثني زهير بن حرب. حدثنا عبد الصمد بن عبد الوارث. حدثنا أبي. حدثنا حسين المعلم، عن ابن بريدة، عن يحيى بن يعمر؛ أن أبا الأسود حدثه عن أبي ذر؛ أنه سمع رسول الله ﷺ يقول «ليس من رجل ادعى لغير أبيه - وهو يعلمه، إلا كفر. ومن ادعى ما ليس له فليس منا. وليتبوأ مقعده من النار. ومن دعا رجلا بالكفر، أو قال: عدو الله، وليس كذلك. إلا حار عليه».

(27) BİLE BİLE BABASINI İNKÂR EDEN KİMSENİN İYMAN HÂLİNİ BEYAN BÂBI

——oOo——

112 — (61) .... : Ebû Zerr (R), Rasûlullah (S) ı şöyle derken dinlemiştir: «Herhangi bir kimse bile bile babasından başkasına âid olduğunu iddia ederse muhakkak nankörlük etmiş olur. Her kim kendisinin olmıyan bir şeyi iddia ederse o, bizden değildir ve o şahıs ateşten oturacağı yere hazırlanmalıdır. Her kim bir kimseyi kâfirlikle çağırır, yahut öyle olmadığı halde *Allah'ın düşmanı* derse, o deyiş kendi aleyhine döner».

---

33. Râcih olan, bu onu küfre götürür demektir. Diğer bir tevcihe göre bu, onu nankörlüğe götürmüştür, demektir (Nevevî).

١١٣ – (٦٢) حَدَّثَنِي هٰرُونُ بْنُ سَعِيدٍ الأَيْلِيُّ. حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرٌو، عَنْ جَعْفَرِ ابْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «لَا تَرْغَبُوا عَنْ آبَائِكُمْ. فَمَنْ رَغِبَ عَنْ أَبِيهِ فَهُوَ كُفْرٌ».

113 — (62) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Babalarınızı terk etmeyiniz. Her kim babasını red ve terkederse, o bir kâfirlik yapmış olur».

١١٤ – (٦٣) حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ. حَدَّثَنَا هُشَيْمُ بْنُ بَشِيرٍ. أَخْبَرَنَا خَالِدٌ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ. قَالَ: لَمَّا ادُّعِيَ زِيَادٌ، لَقِيتُ أَبَا بَكْرَةَ فَقُلْتُ لَهُ: مَا هٰذَا الَّذِي صَنَعْتُمْ؟ إِنِّي سَمِعْتُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ يَقُولُ: سَمِعَ أُذُنَايَ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ يَقُولُ «مَنِ ادَّعَى أَبًا فِي الإِسْلَامِ غَيْرَ أَبِيهِ، يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ، فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ» فَقَالَ أَبُو بَكْرَةَ: وَأَنَا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ.

114 — (63) .... : Ebû Usman dedi ki: Ziyâd'a neseb iddiâ olunduğu zaman Ebû Bekre'ye mulâkî oldum ve ona şöyle dedim: Bu sizin yaptığınız şey nedir? Ben Sa'du'bnu Ebî Vakkas'dan işiddim. O şöyle diyordu: Kulaklarım Rasûlullah (S) den duymuştur, o şöyle buyuruyordu:
«Her kim İslâm içinde babasından başkasına, babası olmadığını bilib dururken babalık nesebi iddiâ ederse, o kişiye cennet haramdır».
Bunun üzerine Ebû Bekre (R): Evet ben de bunu Rasûlullah'dan duydum, dedi.

١١٥ – (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّاءَ بْنِ أَبِي زَائِدَةَ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ سَعْدٍ وَأَبِي بَكْرَةَ، كِلَاهُمَا يَقُولُ: سَمِعَتْهُ أُذُنَايَ. وَوَعَاهُ قَلْبِي مُحَمَّدًا ﷺ يَقُولُ «مَنِ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ، وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ، فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ».

115 — ( ) .... : Sa'd ve Ebû Bekre (R) her ikisi de şöyle dediler: Evet bu hadîs'i Muhammed (S) den iki kulağım duymuş ve kalbim ezberlemiştir. Muhammed (S) şöyle buyurur:
«Her kim babasından başkasına, babası olmadığını bilib durruken neseb iddiâ ederse, o kişiye cennet haramdır».

(٢٨) باب بيان قول النبي صلى الله عليه وسلم سباب المسلم فسوق وقتاله كفر

١١٦ – (٦٤) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَكَّارِ بْنِ الرَّيَّانِ، وَعَوْنُ بْنُ سَلَّامٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ كُلُّهُمْ عَنْ زُبَيْدٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «سِبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ. وَقِتَالُهُ كُفْرٌ» قَالَ زُبَيْدٌ: فَقُلْتُ لِأَبِي وَائِلٍ: أَنْتَ سَمِعْتَهُ مِنْ عَبْدِ اللهِ يَرْوِيهِ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ؟ قَالَ: نَعَمْ.

وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ شُعْبَةَ قَوْلُ زُبَيْدٍ لِأَبِي وَائِلٍ.

(28) PEYGAMBERİN: «MÜSLİMANA SÖVMEK FÂSIKLIK, ONUNLA ÖLDÜRÜŞMEK İSE KÜFÜRDÜR» SÖZÜNÜ BEYAN BÂBI

—oOo—

116 — (64) .... : Abdullahi'bnu Mes'ûd (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Müslimana sövmek fâsıklık ve onunla öldürüşmek ise küfürdür».

Zübeyd dedi ki: Ben Ebû Vâil'e: Sen bu hadîs'i Abdullah, Rasûlullah'dan rivâyet etmekteyken mi işittin? dedim. Evet, cevabını verdi. Şu'benin hadîs'inde ise Zübeyd'in Ebû Vâil'e olan sözü yoktur.

١١٧ – (...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ الْمُثَنَّى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ. ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا عَفَّانُ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَعْمَشِ، كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، بِمِثْلِهِ.

117 — ( ) .... : Buradaki râvîlerin her ikisi de Ebû Vâil'den, o da Abdullah'dan, o da Peygamber (S) den olmak üzere geçen hadîs'in benzerini tahdîs etmişlerdir.

(٢٩) باب بيان معنى قول النبي صلى الله عليه وسلم « لا ترجعوا بعدي كفارا يضرب بعضكم رقاب بعض »

١١٨ – (٦٥) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، وَابْنُ بَشَّارٍ، جَمِيعًا، عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ. ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ. وَاللَّفْظُ لَهُ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَلِيِّ ابْنِ مُدْرِكٍ، سَمِعَ أَبَا زُرْعَةَ يُحَدِّثُ عَنْ جَدِّهِ جَرِيرٍ؛ قَالَ: قَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ

«اسْتَنْصِتِ - النَّاسَ» ثُمَّ قَالَ «لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ».

(29) PEYGAMBER'İN: «BENDEN SONRA BİRİBİRİNİN BOYUNLARINI VURAN KÂFİRLERE DÖNMEYİN» SÖZÜNÜN MA'NÂSINI BEYAN BÂBI

——oOo——

118 — (65) .... : Cerîr (R) şöyle dedi: Peygamber (S) Veda' Haccında bana: «Halkı sustur da beni dinlesinler» diye emretti. Sonra şöyle buyurdu: «Benden sonra biribirinin boyunlarını vuran kâfirlere benzemeyiniz».

١١٩ — (٦٦) وحدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ وَاقِدِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، بِمِثْلِهِ.

119 — (66) .... : Burada Şu'be, Vâkıd İbn Muhammed'den o da babasından o da İbn Umer (R)den o da Peygamber (S)den olmak üzere yukarıki (118 rakamlı) hadîs'in benzerini tahdîs etmiştir.

١٢٠ — (...) وحدثني أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ، قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ ابْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ وَاقِدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَاهُ يُحَدِّثُ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ «وَيْحَكُمْ (أَوْ قَالَ. وَيْلَكُمْ) لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ».

(...) حدثني حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ. قَالَ: حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ؛ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، بِمِثْلِ حَدِيثِ شُعْبَةَ عَنْ وَاقِدٍ.

120 — ( ) .... : Abdullahi'bnu Umer (R) den:

Peygamber (S) Veda' Haccında şöyle buyurmuştur: «Vay sizlere! (yahut da: Veyl sizlere!) Yazık sizlere! Sakın benden sonra biribirinizin boyunlarını vuran kâfirler haline dönmeyiniz».

.... : İbnu Umer, Peygamberden bundan önce Şu'be'nin Vâkıd'-den tahdîs ettiği hadîs'in benzerini tebliğ etmiştir.

(٣٠) باب إطلاق اسم الكفر على الطعن في النسب والنياحة

١٢١ — (٦٧) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ. ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا أَبِي وَمُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ. كُلُّهُمْ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «اثْنَتَانِ فِي النَّاسِ هُمَا بِهِمْ كُفْرٌ. الطَّعْنُ فِي النَّسَبِ وَالنِّيَاحَةُ عَلَى الْمَيِّتِ».

(30) NESEB KÖTÜLEMESİNE VE ÖLÜ AĞLAMASINA KÜFÜR İSNÂDI BÂBI

——oOo——

121 — (67) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) buyurdu ki: «İnsanlarda iki şey vardır. Bu iki şeyin insanlarla beraber bulunması küfürdür (nankörlüktür): Neseb hakkında kötüleme yapmak ve ölü üzerine feryadla ağlamak».

(٣١) باب تسمية العبد الآبق كافرا

١٢٢ – (٦٨) حدثنا علي بن حجر السعدي. حدثنا إسماعيل (يعني ابن علية) عن منصور بن عبد الرحمن، عن الشعبي، عن جرير؛ أنه سمعه يقول «أيما عبد أبق من مواليه فقد كفر حتى يرجع إليهم».

قال منصور: قد والله روي عن النبي ﷺ. ولكني أكره أن يروى عني ههنا بالبصرة.

(31) KAÇAK KÖLEYE KÂFİR DENİLMESİ BÂBI

——oOo——

122 — (68) .... : Şa'bî, Cerîr (R) ı şöyle derken dinlemiştir: «Sâhiblerinden kaçan herhangi bir köle, onlara dönünceye kadar küfrân işlemiş olur».

Mansûr şöyle dedi: Allah'a yemin ederim ki bu hadîs muhakkak Peygamber (S) den rivâyet olunmuştur. Fakat burada Basra'da bu hadîs'in benden rivâyet edilmesini istemiyorum.

١٢٣ – (٦٩) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا حفص بن غياث، عن داود، عن الشعبي، عن جرير؛ قال: قال رسول الله ﷺ «أيما عبد أبق فقد برئت منه الذمة».

123 — (69) .... : Cerîr (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Herhangi bir köle kaçarsa kendisinden ma'sûniyet ahdi kalkmış olur».

١٢٤ – (٧٠) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا جرير عن مغيرة، عن الشعبي؛ قال: كان جرير بن عبد الله يحدث عن النبي ﷺ قال «إذا أبق العبد لم تقبل له صلاة».

124 — (70) .... : Şa'bî şöyle dedi:
Cerîru'bnu Abdillah (R) Peygamber (S) den hadîs teblîğ ederdi. Rasûlullah şöyle buyurmuştur: «Köle kaçtığı zaman (yani haksız olarak ahdi bozduğu vakit) onun namazı kabul olunmaz».

١٢٥ – (٧١) حدثنا يحيى بن يحيى . قال: قرأت على مالك ، عن صالح بن كيسان ، عن عبيد الله ابن عبد الله بن عتبة ، عن زيد بن خالد الجهني ؛ قال: صلى بنا رسول الله ﷺ صلاة الصبح بالحديبية في إثر السماء ، كانت من الليل . فلما انصرف أقبل على الناس فقال « هل تدرون ماذا قال ربكم ؟ » قالوا : الله ورسوله أعلم . قال « قال: أصبح من عبادي مؤمن بي وكافر . فأما من قال: مطرنا بفضل الله ورحمته ، فذلك مؤمن بي كافر بالكوكب . وأما من قال: مطرنا بنوء كذا وكذا ، فذلك كافر بي مؤمن بالكوكب » .

(32) «YILDIZIN DOĞUP BATMASIYLE YAĞMURA KAVUŞTUK» DİYENİN KÜFRÜNÜ BEYAN BÂBI

——oOo——

125 — (71) .... : Zeydu'bnu Hâlid (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) Hudeybiye'de geceleyin yağmış olan yağmurdan sonra bizlere sabah namazı kıldırdı. Namazdan çıkınca yüzünü cemaate döndürdü ve: «Bilir misiniz, Rabbiniz ne buyurdu?» diye sordu. Allah ve Rasûlü en iyi bilendir, dediler. Dedi ki: Allah: «Kullarımdan kimi bana mü'min, kimi kâfir (olarak) sabahı etti. Her kim Allah'ın fadl ve rahmetiyle üzerimize yağmur yağdı dediyse işte o, bana iyman etmiş, yıldıza iyman etmemiştir. Her kim de üzerimize yağmur yağdı dediyse işte o, bana iyman etmemiş, yıldıza etmiştir» buyurdu [34].

١٢٦ – (٧٢) حدثني حرملة بن يحيى وعمرو بن سواد العامري ومحمد بن سلمة المرادي . قال المرادي : حدثنا عبد الله بن وهب عن يونس . وقال الآخران : أخبرنا ابن وهب . قال : أخبرني يونس عن ابن شهاب . قال : حدثني عبيد الله بن عبد الله بن عتبة ؛ أن أبا هريرة قال : قال رسول الله ﷺ « ألم تروا إلى ما قال ربكم ؟ قال : ما أنعمت على عبادي من نعمة إلا أصبح فريق منهم بها كافرين . يقولون: الكواكب وبالكواكب » .

34. Nev'in çoğulu envâ'dır. Envâ' kamerin menzilleri ma'nâsınadır. Kamerin menzilleri yirmi sekizdir. Kamer her menzilde bir gece bulunur. Bu menzillerin her-

(...) وحدثني محمد بن سلمة المرادي. حدثنا عبد الله بن وهب عن عمرو بن الحارث ح وحدثني
عمرو بن سواد. أخبرنا عبد الله بن وهب. أخبرنا عمرو بن الحارث؛ أن أبا يونس مولى أبي هريرة
حدثه، عن أبي هريرة، عن رسول الله ﷺ قال «ما أنزل الله من السماء من بركة إلا أصبح فريق
من الناس بها كافرين. ينزل الله الغيث. فيقولون: الكوكب كذا وكذا»، وفي حديث المرادي
«بكوكب كذا وكذا».

126 — (72) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) şöylebuyurdu: «Rabbinizin ne buyurduğunu görmediniz mi? Buyurdu ki: Kullarıma her ne zaman bir ni'met ihsan ettimse birtakımı, onu yıldız yaptı, yıldız sayesinde oldu diyerek o nimete küfrân edivermişlerdir».

.... : Ebû Hureyre (R) den:

Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Allah semadan her ne zaman bir bereket indirdiyse insanlardan bir kısmı muhakkak o nimete nankörlük etmişlerdir. Allah yağmur indirir de insanlar: Yıldız şudur, şudur, derler».

Murâdî'nin hadîs'inde : «Şu yıldız ve şu yıldız sâyesinde derler» vardır.

---

biri o semâ sâhâsında bulunan yıldızlardan birinin ismiyle isimlendirilmiştir: Seretan, butayn, süreyya, deberan, hek'a, hen'a, zirâ'u'l-esed, nesre, tarf, cephe, zebra, sarfe, avva', simaku a'zel, gafar, zubana, iklîl, kalbu'l-akreb, sevle, na'aim, belde, sa'du zabih, sa'du bula', sa'du's-suûd, sa'du'l-ahbiye, fer'u evvel, fer'u sânî ve batnu'l-hût. Bu isimlerle tesmiye edilen yıldızların daima ondördü geceleyin ufkun üstünde diğer ondördü ufkun altındadır. Hangisi batı cihetinden batarsa **Rakîb** adını alan yıldız doğu cihetten doğar. İlk ondört menzil Şam menzilleri yâni kuzey menzilleri, sonrakiler Yemen menzilleri, yani güney menzilleridir.

Arablar bu yıldızlardan herhangisinin fecir vaktinde batmasıyle beraber **Rakîbi** olan yıldızın o saatte doğmasına nev' derler. Onun için lügatçıların kimi yıldızın batmasına, kimi de doğmasına, kimi de her ikisine birden nev' denildiğini söylerler. Bu nev'ler biribirini müteâkib on üçer gün fâsıla ile sükût ve rakîbleri tulû' ettiğinde o müddet zarfında yağmur, rüzgâr, soğuk, sıcak, bereket... her ne olursa batan yıldıza izâfe edilir; fulan şey fulan yıldızın nev'inde vâki oldu derlerdi.

Yalnız cebhenin batması ondört günde olur ki bu hisaba göre yirmi sekiz nev'in batması 365 gün eder ve güneş senesi bununla son bulur. Enva' hisâbına göre hangi yıldızdan başlamış ise yine o yıldızdan başlamış olur. Diğer tâbir ile sene yirmi sekiz kısma bölünüp takriben beher 13 günü zarfında vukûa gelen cevvî hâdisler o günlerde hakim addedilen yıldıza isnad edilirdi (Tecrîd Ter., II, 741-743).

١٢٧ – (٧٣) وحدثني عباس بن عبد العظيم العنبري. حدثنا النضر بن محمد. حدثنا عكرمة (وهو ابن عمار) حدثنا أبو زميل. قال: حدثني ابن عباس قال: مطر الناس على عهد النبي ﷺ. فقال النبي ﷺ «أصبح من الناس شاكر ومنهم كافر. قالوا: هذه رحمة الله. وقال بعضهم: لقد صدق نوء كذا وكذا» قال: فنزلت هذه الآية: فلا أقسم بمواقع النجوم، حتى بلغ: وتجعلون رزقكم أنكم تكذبون [الواقعة آية ٧٥ - ٨٢].

127 — (73) .... : İbnu Abbas (R) tahdîs edib şöyle dedi:

Peygamber (S) zamanında insanlar üzerine yağmur yağdı da Peygamber şöyle buyurdu:

«İnsanlardan bir kısmı şükredici, bir kısmı da küfr edici olmuştur. Bazısı: Bu, Allah'ın rahmetidir, dediler. Bazısı da: Şu ve şu yıldızın *nev'i* (doğup-batması) doğru söyledi, dedi».

İbnu Abbas dedi ki: Bunun üzerine şu âyetler nâzil oldu: *«Artık yok, o yıldızların düşüş yerlerine yemin ediyorum" — Ve hakîkâten bu eğer bilseniz çok büyük bir yemindir — ki muhakkak O, elbette çok şerefli bir Kur'ân'dır. Sıyânet edilmiş bir kitaptadır. Ona tamamıyle temizlenmiş olandan başkası el süremez. Âlemlerin Rabbından indirilmedir. Şimdi bu kelâma siz yağ mı süreceksiniz? Ve rızkınızı siz behemehal tekzîbe mi kalkışırsınız"»* (el-Vâkı'a: 75-82).

---

35. Yeminin buna tahsis buyurulması, eserinin zevâlinde dâim olan müessirin varlığına delâlet bulunmasındandır. Yahut «Mevâki'unnucûm» dan maksad yıldızların menzilleri ve mahrekleridir. Zira bunda Cenâb-ı Hakkın kudretinin büyüklüğüne ve hikmetinin kemâline beyanların kavrıyamıyacağı surette delâlet vardır. Bazılarına göre «en-Nücûm» Kur'ân'ın necimleri, mevki'leri de nüzulleri vaktidir. Yahut «Mevâki'un'Nucûm» yıldızların kıyamet günü dağılacağı zamandır. Kur'ân'ın nücûmlerine gelince, O, Cenâb-ı Hakkın kullarının, Meleklerinin, Peygamberlerinin, sâlih mü'minlerin kalbleridir. Yahut âyetlerin ma'nâlarıdır.

İbn Abbas (R) der ki: Mevâkiu'n-Nucûm'dan murad Kur'ân'ın nücûmudur. Zira Kur'ân-ı Kerim Rasûlullah (S) a müneccemen (parça parça, kısım kısım) nazil olmuştur.

36. Maksadı bu âyetlerin hepsinin nev'lerle ilgili oldukları değildir. Bunlarla ilgili olan ancak: «Ve rızkınızı siz behemahal tekzibe mi kalkışırsınız?» (el-Vâkı'a: 82) âyetidir (Ebû Amr).

(٣٣) باب الدليل على أن حب الأنصار وعلي رضي الله عنهم من الإيمان وعلاماته ، وبغضهم من علامات النفاق

١٢٨ - (٧٤) حدثنا محمد بن المثنى . حدثنا عبد الرحمن بن مهدي ، عن شعبة ، عن عبد الله بن عبد الله بن جبر ، قال : سمعت أنسا قال : قال رسول الله ﷺ « آية المنافق بغض الأنصار . وآية المؤمن حب الأنصار » .

(...) حدثنا يحيى بن حبيب الحارثي . حدثنا خالد (يعني ابن الحارث) حدثنا شعبة عن عبد الله بن عبد الله ، عن أنس ، عن النبي ﷺ أنه قال « حب الأنصار آية الإيمان(١) . وبغضهم آية النفاق »

(33) ENSÂRI VE ALİ'Yİ SEVMENİN İYMANDAN VE İYMAN ALÂMETLERİNDEN, ONLARA BUĞZETMENİN İSE NİFÂK ALÂMETLERİNDEN OLDUĞUNA DELİL BÂBI

——oOo——

128 — (74) .... : Enes (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Münâfıkın alâmeti Ensâra buğzetmesi, mü'minin alâmeti ise Ensâr'ı sevmesidir».

.... : Enes (R) dan : Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: «Ensârı sevmek iyman alâmeti, onlara buğzetmek ise nifâk alâmetidir».

١٢٩ - (٧٥) وحدثني زهير بن حرب . قال : حدثني معاذ بن معاذ ح وحدثنا عبيد الله بن معاذ (واللفظ له) حدثنا أبي . حدثنا شعبة عن عدي بن ثابت ، قال : سمعت البراء يحدث عن النبي ﷺ أنه قال ، في الأنصار « لا يحبهم(١) إلا مؤمن ولا يبغضهم إلا منافق . من أحبهم أحبه الله . ومن أبغضهم أبغضه الله » .

قال شعبة : قلت لعدي : سمعته من البراء ؟ قال : إياي حدث .

129 — (75) .... : Adıyyu'bnu Sâbit şöyle dedi:

Ben Bera' (R) ı, Peygamber (S) den hadîs tebliğ ederken dinledim. Ensâr hakkında şöyle buyurdu: «Ensârı ancak mü'min olan sever ve onlara münâfık olandan başkası da buğz etmez. Onları seveni Allah sever, onlara buğzedeni Allah buğzeder».

Şu'be dedi ki: Ben Adiy'e: Bunu Bera'dan işittin mi diye sordum. «Evet, bana tahdîs etmiştir» dedi [36].

١٣٠ – (٧٦) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا يعقوب (يعني ابن عبد الرحمن القاري) عن سهيل، عن أبيه، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «لا يبغض الأنصار رجل يؤمن بالله واليوم الآخر».

(٧٧) وحدثنا عثمان بن محمد بن أبي شيبة. حدثنا جرير. ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو أسامة. كلاهما عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي سعيد؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لا يبغض الأنصار رجل يؤمن بالله واليوم الآخر».

130 — (76) .... : Ebû Hureyre (R) den : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Allah'a ve son güne iyman eder hiçbir kimse Ensâr'a buğzetmez».

(77) .... : Ebû Sa'îd (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S): «Allaha ve son güne iyman eder bir kimse Ensâr'a buğzetmez» buyurdu.

---

37. Münâfık zâhiren, mü'min bâtınen kâfir demektir. Peygambere ve muhâcirlere kucaklarını açmak, kendilerini çocukları ve iyallarından daha ileri muâmele yapmak, uğurlarında mal ve canlarını hiçe saymak, dostlarına dost, düşmanlarına düşman olmak, onları barındırıb yardım etmek, bu sûretle İslâm dinini aziz ve yüksek eylemek gibi baha biçilmez hizmet ve meziyetleri olan Ensârı bu sıfatlarından dolayı buğzedenler —mü'min görünseler de— kalben kâfir olduklarında şüphe yoktur. Mamafih bu ma'nâca buğzdan sakındırmak yalnız Ensâr'ın değil, bütün sahâbe hakkında vârid olmuştur. Nitekim metinde de geçtiği gibi Ali (R) hakkında ve umûmen Sahâbiler hakkında daha başka hadisler de gelmiştir. Bu hadis'lerde bahis konusu olan muhabbet ve buğz işte bu cihedden olanıdır. Yoksa bir kimsede bu cihetten olmaksızın muhâlefeti gerektiren geçici bir hâdiseden dolayı bir sahâbî hakkında maazallah muvakkat olarak muhabbetsizlik ızhâr etse, ne münâfık, ne de kâfir olur. Nitekim sahâbe arasında muhârebeler olmuşken hiç biri diğerine nifâk isnad etmemiştir. Onların münakaşa ve münâza'aları ictihâdîdir. İctihâdda ise muhâsımların kimi haklı, kimi hatalı olabilir.

Bununla beraber sahâbe devri geçtikten sonra kendileri ile nizâ'a ve mahabbetsizliğe sebeb olacak geçici dünyevî sebeblerin defteri kapanmıştır. Kur'ân'ın onların cümlesi hakkındaki medihleri ve: رضى الله عنهم ورضوا عنه Allah onlardan razı olsuş, onlar da Allah'dan razı olmuşlardır» (el-Mâide: 119, et-Tevbe: 100, el-Mücâdile: 22, el-Beyyine: 8) tarzındaki ilâhî berâeti gönüllerde yer etmiştir (Tecrîd Ter., I, 28-29).

١٣١ – (٧٨) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا وكيع وأبو معاوية ، عن الأعمش ، ح وحدثنا يحيى بن يحيى (واللفظ له) أخبرنا أبو معاوية ، عن الأعمش ، عن عدي بن ثابت ، عن زر ، قال: قال علي: والذي فلق الحبة وبرأ النسمة ! إنه لعهد النبي الأمي ﷺ إلي « أن لا يحبني إلا مؤمن ، ولا يبغضني إلا منافق » .

131 — (78) .... : Ali (R) şöyle dedi : Dâneyi yaran ve insanı halkeden Allah'a yemin ediyorum.* «Beni mü'minden başkasının sevmemesi ve münâfıkdan gayrısının buğzetmemesi» ümmî olan Nebiy (S) in bana pek kat'î bir ahdidir.

(٣٤) باب بيان نقصان الإيمان بنقص الطاعات وبيان إطلاق لفظ الكفر على غير الكفر بالله ، ككفر النعمة والحقوق

١٣٢ – (٧٩) حدثنا محمد بن رمح بن المهاجر المصري . أخبرنا الليث ، عن ابن الهاد ، عن عبد الله ابن دينار ، عن عبد الله بن عمر ، عن رسول الله ﷺ أنه قال « يا معشر النساء ! تصدقن وأكثرن الاستغفار . فإني رأيتكن أكثر أهل النار » فقالت امرأة منهن ، جزلة : ومالنا يا رسول الله أكثر أهل النار . قال « تكثرن اللعن . وتكفرن العشير . وما رأيت من ناقصات عقل ودين أغلب لذي لب منكن » قالت : يا رسول الله ! وما نقصان العقل والدين ؟ قال « أما نقصان العقل فشهادة امرأتين تعدل شهادة رجل . فهذا نقصان العقل . وتمكث الليالي ما تصلي . وتفطر في رمضان . فهذا نقصان الدين » .

وحدثنيه أبو الطاهر . أخبرنا ابن وهب عن بكر بن مضر ، عن ابن الهاد ، بهذا الإسناد ، مثله .

(٨٠) وحدثني الحسن بن علي الحلواني ، وأبو بكر بن إسحق ، قالا : حدثنا ابن أبي مريم . أخبرنا محمد بن جعفر ، قال : أخبرني زيد بن أسلم ، عن عياض بن عبد الله ، عن أبي سعيد الخدري ، عن النبي ﷺ . ح وحدثنا يحيى بن أيوب وقتيبة وابن حجر . قالوا : حدثنا إسماعيل (وهو ابن جعفر) عن عمرو بن أبي عمرو ، عن المقبري ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ ، بمثل معنى حديث ابن عمر عن النبي ﷺ .

(34) TÂATLARIN NOKSANLIĞI SEBEBİYLE İYMANIN NOKSANLAŞMASINI VE KÜFÜR LÂFZININ ALLAH'I İNKÂR İLE NİMETE VE HAKLARA NANKÖRLÜK MA'NÂSINA KULLANILMASINI BEYAN BÂBI

——oOo——

132 — (79) .... : Abdullahi'bnu Umer (R) den:

Rasûlullah (S): «Ey kadınlar topluluğu! Sadaka verin ve çok istiğfar eyleyin. Çünkü ben cehennem ahâlisinin çoğunu sizlerden gördüm» buyurdu. Bunun üzerine onlardan akıllı ve vakarlı bir kadın: Bizim neyimiz var ki cehennem ahâlisinin çoğu olmuşuz ya Rasûlallah? diye sordu. Rasûlullah: «Çünkü siz (ötekine berikine) çokça lânet eder, zevcelerinize karşı nimete küfrân gösterirsiniz. Akıllı ve ihtiyatlı kimsenin aklını sizin kadar eksik akıllı", eksik dinli hiç bir kimsenin çelebileceğini görmedim» buyurdu. Kadın: Ya Rasûlallah! Akıl ve din noksanlığı nedir? dedi. Rasûlullah buyurdu ki: «Akıl noksanlığına gelince, iki kadının şahâdeti bir erkeğin şahadetine denk olur. İşte bu, akıl noksanlığıdır. Birçok geceler beklersin, namaz kılmazsın, ramazanda da (bir müddet) oruç tutmazsın. İşte dîn noksanlığı da budur».

Ve bunu banaEbûTâhir tahdîs etti. Bize İbnu Vehb, Bekru'bnu Mudar'dan, o da, İbnu'l-Hâd'dan bu isnadla o hadîs'in benzerini haber vermiştir.

(80) .... : Burada hem Ebû Sa'id (R), hem de Ebû Hureyre (R) ayrı ayrı Nebiy (S) den, İbnu Umer (R) ın Nebiy (S) den rivâyet ettiği hadîs'in ma'nâca benzerini teblîğ etmişlerdir.

(٣٥) باب بيان إطلاق اسم الكفر على من ترك الصلاة

١٣٣ — (٨١) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ ، قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا قَرَأَ ابْنُ آدَمَ السَّجْدَةَ فَسَجَدَ ، اعْتَزَلَ الشَّيْطَانُ يَبْكِي . يَقُولُ : يَا وَيْلَهُ . (وَفِي رِوَايَةِ أَبِي كُرَيْبٍ يَا وَيْلِي) . أُمِرَ ابْنُ آدَمَ بِالسُّجُودِ فَسَجَدَ فَلَهُ الْجَنَّةُ . وَأُمِرْتُ بِالسُّجُودِ فَأَبَيْتُ فَلِيَ النَّارُ » .

---

38. Kül hakkında verilen hükmün o kül fertlerinden herbirine sadık olması lâzım gelmez. Nitekim erkeklere taş çıkartır nice kadınlar da vardır.

Din noksanlığına gelince: «Amel iymandan cüzdür. İyman ziyâde ve noksan kabul eder» diyenler peygamberin bu sözünü zâhirine hamledib te'vile hâcet görmezler. İbadeti eksik olanların dinini de eksik addederler. Muhâlifleri ise iyman, islâm ve dinin zatına ziyâde ve noksan tereddübü mümkin değildir. Bu ziyâde ve noksanlık zâta değil, sıfâta râci'dir derler.

(...) حَدَّثَنِى زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ «فَعَصَيْتُ فَلِيَ النَّارُ» .

(35) NAMAZI TERK EDENE KÂFİRLİK İSNÂDININ BEYANI BÂBI

——oOo——

133 — (81) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Âdem oğlu secde âyetini okuyup secde ettiği zaman, şeytan ağlıyarak uzaklaşır ve şöyle diyerek hayıflanır: Ey helâk olası! (Ebû Kureyb'in rivâyetinde: Ey helâkim! şeklindedir) Âdemoğlu secde etmekle emrolundu da secde etti ve cennet onun oldu. Halbuki ben de secde ile emrolunmuştum. Fakat ben, secde etmekten çekinmiştim, artık ateş benimdir!».

.... : Bu isnadla onun benzerini A'meş tahdîs etti. Ancak şeytan bunda: «Ben âsıy olmuştum, artık ateş benimdir» demiştir.

○

١٣٤ – (٨٢) حَدَّثَنَا يَحْيَىٰ بْنُ يَحْيَىٰ التَّمِيمِىُّ ، وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِى شَيْبَةَ ، كِلَاهُمَا عَنْ جَرِيرٍ . قَالَ يَحْيَىٰ : أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِى سُفْيَانَ قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرًا يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّبِىَّ ﷺ يَقُولُ «إِنَّ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكَ الصَّلَاةِ» .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِىُّ . حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، قَالَ : أَخْبَرَنِى أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِاللهِ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ » .

134 — (82) .... : Ebû Sufyan dedi ki: Ben Câbir'den duydum, şöyle diyordu: Ben Nebiy (S) den işittim, şöyle buyuruyordu: «Şüphesiz ki namazı terketmek, kişi ile şirk ve küfrün arasında bulunmaktadır[39]».

.... : İbnu Cureyc dedi ki: Bana Ebu'z-Zubeyr haber verdi. O, Câbiru'bnu Abdillah (R) ı şöyle derken dinlemişti: Ben Rasûlullah (S) dan işittim, şöyle buyuruyordu:

«Namazı terketmek, kişi ile, şirk ve küfür arasında bulunur».

---

39. Bunun ma'nâsı şudur: Kişiyi kâfir olmaktan meneden, namazı bırakmamış olmasıdır. Onu terkettiği zaman kendisiyle şirk arasında bir mâni'a kalmaz da belki kendisi küfre dâhil olur (Nevevî).

(٣٦) باب بيان كون الإيمان بالله تعالى أفضل الأعمال

١٣٥ — (٨٣) وحدثنا منصور بن أبي مزاحم. حدثنا إبراهيم بن سعد. ح وحدثني محمد بن جعفر بن زياد. أخبرنا إبراهيم (يعني ابن سعد) عن ابن شهاب، عن سعيد بن المسيب، عن أبي هريرة؛ قال: سئل رسول الله ﷺ: أي الأعمال أفضل؟ قال «إيمان بالله» قال: ثم ماذا؟ قال «الجهاد في سبيل الله» قال: ثم ماذا؟ قال «حج مبرور». وفي رواية محمد بن جعفر قال «إيمان بالله ورسوله».

وحدثنيه محمد بن رافع وعبد بن حميد عن عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن الزهري، بهذا الإسناد، مثله.

(36) ALLAH TAÂLÂYA İYMAN ETMENİN AMELLERİN EN FAZİLETLİSİ OLMASINI BEYAN BÂBI

——oOo——

135 — (83) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) a, amellerin hangisi en faziletlidir? diye soruldu. Rasûlullah: «Allah'a iyman etmekdir», buyurdu. Sonra nedir? dedi: «Allah yolunda cihad etmekdir» buyurdu. Bundan sonra nedir? dedi: «Mebrûr haccdır» buyurdu.

Muhammedu'bnu Cafer'in rivâyetinde: «Allah'a ve Rasûlüne iyman etmekdir» buyurmuştur.

Yine bunu bana Muhammedu'bnu Râfi' ve Abdu'bnu Humeyd, Abdurrazzâk'dan tahdîs etti. Bize Ma'mer, Zührî'den isnad ile bunun benzerini haber vermiştir.

١٣٦ — (٨٤) حدثني أبو الربيع الزهراني. حدثنا حماد بن زيد. حدثنا هشام بن عروة ح وحدثنا خلف بن هشام (واللفظ له) حدثنا حماد بن زيد، عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن أبي مراوح الليثي، عن أبي ذر؛ قال: قلت: يا رسول الله! أي الأعمال أفضل؟ قال «الإيمان بالله، والجهاد في سبيله» قال قلت: أي الرقاب أفضل؟ قال «أنفسها عند أهلها، وأكثرها ثمنا» قال قلت: فإن لم أفعل؟ قال «تعين صانعا أو تصنع لأخرق» قال قلت: يا رسول الله! أرأيت إن ضعفت عن بعض العمل؟ قال «تكف شرك عن الناس، فإنها صدقة منك على نفسك».

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. (قَالَ عَبْدٌ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ) أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ حَبِيبٍ مَوْلَى عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ أَبِي مُرَاوِحٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. بِنَحْوِهِ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « فَتُعِينُ الصَّانِعَ أَوْ تَصْنَعُ لِأَخْرَقَ ».

136 — (84) .... : Ebû Zerr (R) şöyle dedi:

«Ya Rasûlallah! Amellerin en fazîletlisi hangisidir?» dedim. «Allah'a iyman etmek ve onun yolunda cihâd eylemektir» buyurdu. Hangi köleyi hürriyete kavuşturmak daha fazîletlidir? dedim. «Sâhibi indinde en güzel ve en pahalı olanı» buyurdu. Eğer bunları yapamaz isem? dedim. «Yapana yardım edersin, yahut beceriksiz olan kimseye iş yapıverirsin» buyurdu. Ya Rasûlallah! Amelin bazısında âciz olursam ne buyurursunuz dedim. «Şerrini insanlardan menedersin. İşte bu da nefsine karşı senden bir sadakadır» buyurdu.

.... : Yine Ebû Zerr (R), Peygamber (S) den bu hadîs'in benzerini haber vermiştir. Ancak burada: «Öyle ise yapacak olana yardım edersin, yahut beceriksiz kimselere iş yapıverirsin» buyurdu, demiştir.

١٣٧ – (٨٥) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنِ الْوَلِيدِ ابْنِ الْعَيْزَارِ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِيَاسٍ أَبِي عَمْرٍو الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ؛ قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَيُّ الْعَمَلِ أَفْضَلُ؟ قَالَ « الصَّلَاةُ لِوَقْتِهَا » قَالَ قُلْتُ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ « بِرُّ الْوَالِدَيْنِ » قَالَ قُلْتُ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ « الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ » فَمَا تَرَكْتُ أَسْتَزِيدُهُ إِلَّا إِرْعَاءً عَلَيْهِ.

137 — (85) .... : Abdullahi'bnu Mes'ûd (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) a: Hangi amel en fazîletlidir? diye sordlum. «Vaktinde namaz kılmaktır» buyurdu. Sonra hangisidir? dedim: «Ana-babaya iyilik etmektir» buyurdu. Sonra hangisidir? dedim: «Allah yolunda cihad etmektir» buyurdu. Kendisine sualleri arttırma isteğimi ancak ona acımak ve şefekat etmekten dolayı terk etmişimdir.

١٣٨ – (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ. حَدَّثَنَا مَرْوَانُ الْفَزَارِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو يَعْفُورٍ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ الْعَيْزَارِ، عَنْ أَبِي عَمْرٍو الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللهِ! أَيُّ الْأَعْمَالِ أَقْرَبُ إِلَى الْجَنَّةِ؟ قَالَ « الصَّلَاةُ عَلَى مَوَاقِيتِهَا » قُلْتُ: وَمَاذَا يَا نَبِيَّ اللهِ؟ قَالَ « بِرُّ الْوَالِدَيْنِ » قُلْتُ: وَمَاذَا يَا نَبِيَّ اللهِ؟ قَالَ « الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ ».

138 — ( ) .... : Abdullahi'bnu Mes'ûd (R) şöyle dedi: Ya Rasûlallah! Amellerin hangisi cennete daha yakındır? dedim. «Namazları kendi vakitleri içinde kılmaktır» buyurdu. Sonra nedir? Ya Nebiyyallah! dedim .«Ana-babaya iyilik etmektir» buyurdu. Sonra nedir? Ya Nebiyyallah! dedim. «Allah yolunda cihâd eylemektir» buyurdu.

١٣٩ – (...) وحدثنا عُبَيْدُاللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ الْعَيْزَارِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا عَمْرٍو الشَّيْبَانِيَّ قَالَ: حَدَّثَنِي صَاحِبُ هٰذِهِ الدَّارِ (وَأَشَارَ إِلَى دَارِ عَبْدِ اللهِ) قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ: أَيُّ الأَعْمَالِ أَحَبُّ إِلَى اللهِ؟ قَالَ «الصَّلاَةُ عَلَى وَقْتِهَا» قُلْتُ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ «ثُمَّ بِرُّ الْوَالِدَيْنِ» قُلْتُ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ «ثُمَّ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ» قَالَ: حَدَّثَنِي بِهِنَّ، وَلَوِ اسْتَزَدْتُهُ لَزَادَنِي.

(...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهٰذَا الإِسْنَادِ، مِثْلَهُ. وَزَادَ: وَأَشَارَ إِلَى دَارِ عَبْدِاللهِ، وَمَا سَمَّاهُ لَنَا.

139 — ( ) .... : Ebû Amr Şeybânî şöyle demiştir:

Bana (Abdullah'ın evini işaret ederek) işte şu evin sâhibi tahdîs etti. Dedi ki: «Rasûlullah (S) a amellerin hangisi Allaha'a en sevgilidir? diye sordum. «Vakti içinde namazdır» buyurdu. Sonra hangisidir? dedim. «Sonra ana-babaya iyilik etmektir» buyurdu. Sonra hangisidir dedim. «Sonra Allah yolunda cihad etmektir» buyurdu. Bunları bana tahdîs buyurdu ve eğer kendisine daha çok sorsaydım muhakkak cevabımı da çoğaltırdı.

( ) .... : Şu'be bu isnadla yukarıdaki hadîs'in benzerini tahdîs etti. Burada: «Abdullah'ın evini işâret etti, fakat onun ismini bize söylemedi» sözleri fazladır.

١٤٠ – (..) حدثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ أَبِي عَمْرٍو الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ عَبْدِاللهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «أَفْضَلُ الأَعْمَالِ (أَوِ الْعَمَلِ) الصَّلاَةُ لِوَقْتِهَا، وَبِرُّ الْوَالِدَيْنِ».

140 — ( ) .... : Abdullah (R) dan: Peygamber (S): «Amellerin (yahut; amelin) en fazîletlisi vaktinde namaz kılmak ve anababaya iyilik etmektir» buyurdu.

(٣٧) باب كون الشرك أقبح الذنوب وبيان أعظمها بعده

١٤١ – (٨٦) حدثنا عثمان بن أبي شيبة وإسحٰق بن إبراهيم . قال إسحٰق : أخبرنا جرير .
وقال عثمان : حدثنا جرير عن منصور ، عن أبي وائل ، عن عمرو بن شرحبيل ، عن عبد الله قال :
سألت رسول الله ﷺ : أي الذنب أعظم عند الله ؟ قال « أن تجعل لله ندا وهو خلقك » قال قلت له :
إن ذلك لعظيم . قال قلت : ثم أي ؟ قال « ثم أن تقتل ولدك مخافة أن يطعم معك » قال قلت :
ثم أي ؟ قال « ثم أن تزاني حليلة جارك » .

(37) ŞİRKİN, BÜYÜK GÜNAHLARIN EN BÜYÜĞÜ OLMASINI VE ONDAN SONRAKİ GÜNAHLARIN EN BÜYÜĞÜNÜ BEYAN BÂBI

——oOo——

141 — (86) .... : Abdullah (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) a, Allah katında hangi günah en büyüktür? diye sordum. «Seni yaratmış olduğu halde Allah'a bir nazîr uydurmandır» buyurdu. Muhakkak bu, çok büyüktür, dedim. Sonra hangisidir? dedim. «Sonra seninle beraber yemesinden korktuğun için çocuğunu öldürmendir» buyurdu. Sonra hangisidir? dedim. «Sonra komşunun hanımı ile zina edişmendir» buyurdu.

١٤٢ – (...) حدثنا عثمان بن أبي شيبة وإسحٰق بن إبراهيم ، جميعا عن جرير . قال عثمان :
حدثنا جرير عن الأعمش ، عن أبي وائل ، عن عمرو بن شرحبيل ، قال قال عبد الله : قال رجل :
يا رسول الله ! أي الذنب أكبر عند الله ؟ قال « أن تدعو لله ندا وهو خلقك » قال : ثم أي ؟ قال
« أن تقتل ولدك مخافة أن يطعم معك » قال : ثم أي ؟ قال « أن تزاني حليلة جارك » فأنزل الله
عز وجل تصديقها : والذين لا يدعون مع الله إلٰها آخر ولا يقتلون النفس التي حرم الله إلا بالحق
ولا يزنون ومن يفعل ذلك يلق أثاما [الفرقان ، آية ٦٨] .

142 — ( ) .... : Abdullah (R) şöyle dedi:
Bir kimse: Ya Rasûlallah! Allah katında hangi günah en büyüktür? dedi. «Seni yaradmışken Allah için bir misil çağırmandır» buyurdu. Sonra hangisidir? dedi. «Seninle yemek yemesinden korktuğun için çocuğunu öldürmendir» buyurdu. Sonra hangisidir? diye sordu. «Komşusunun hanımıyle zina edişmendir» buyurdu. Bunu tâkiben azîz ve Celîl olan Allah bunları tasdîk olarak şu maaldeki âyetleri indirdi:

«Ve onlar ki Allah'ın beraberinde diğer bir Tanrı'ya duâ etmezler, Allah'ın haram kıldığı nefsi haksız yere katletmezler ve zina yapmazlar, her kim de bunları yaparsa ağır cezaya çarpar» (el-Furkan: 68).

(٣٨) باب بيان الكبائر وأكبرها

١٤٣ – (٨٧) حدثني عمرو بن محمد بن بكير بن محمد الناقد. حدثنا إسماعيل بن علية، عن سعيد الجريري. حدثنا عبد الرحمن بن أبي بكرة، عن أبيه، قال: كنا عند رسول الله ﷺ فقال «ألا أنبئكم بأكبر الكبائر؟ (ثلاثا) الإشراك بالله. وعقوق الوالدين. وشهادة الزور، (أو قول الزور)» وكان رسول الله ﷺ متكئا فجلس. فما زال يكررها حتى قلنا: ليته سكت.

(38) BÜYÜK GÜNAHLARI VE ONLARIN EN BÜYÜĞÜNÜ BEYAN BÂBI



143 — (87) .... : Ebû Bekre (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) ın yanında bulunuyorduk. Üç defa «Büyük günahların en büyüğünü size haber vereyim mi? buyurdu, sonra şöyle saydı: «Allah'a şirk koşmak, ana babaya eziyet etmek ve yalan yere şahâdet etmektir (yahut: Yalan söylemektir)». Rasûlullah dayanmakta iken doğrulup oturdu ve bu son sözü durmadan tekrar ediyordu. O derece tekrarladı ki hattâ biz: Keşki sussa diyorduk.

١٤٤ – (٨٨) وحدثني يحيى بن حبيب الحارثي. حدثنا خالد (وهو ابن الحارث) حدثنا شعبة. أخبرنا عبيد الله بن أبي بكر، عن أنس، عن النبي ﷺ، في الكبائر قال «الشرك بالله. وعقوق الوالدين. وقتل النفس. وقول الزور».

(...) وحدثنا محمد بن الوليد بن عبد الحميد. حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة. قال: حدثني عبيد الله بن أبي بكر قال: سمعت أنس بن مالك قال: ذكر رسول الله ﷺ الكبائر (أو سئل عن الكبائر) فقال «الشرك بالله. وقتل النفس. وعقوق الوالدين» وقال «ألا أنبئكم بأكبر الكبائر؟» قال «قول الزور (أو قال شهادة الزور)» قال شعبة: وأكبر ظني أنه شهادة الزور.

144 — (88) .... : Enes (R) den: Peygamber (S) büyük günahlar hakkında şöyle buyurdu: «Allah'a ortak koşmak, ana-babaya eziyet etmek, cana kıymak ve yalan söylemektir».

(......... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) büyük günahları zikretti (yahut kendisine büyük günahlar sorulmuştu): «Allah'a ortak koşmak, cana kıymak ve ebeveyn'e eziyet etmektir» buyurdu. Bunun ardından: «Büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi?» diye sordu ve: «Yalan söylemektir (yahut yalan şâhitliği etmektir)» buyurdu.

Şu'be: Galib zannım «yalan şâhidliği» demiş olduğudur, dedi.

١٤٥ — (٨٩) حدثني هارون بن سعيد الأيلي. حدثنا ابن وهب. قال: حدثني سليمان بن بلال،
عن ثور بن زيد، عن أبي الغيث، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «اجتنبوا السبع الموبقات»
قيل: يا رسول الله! وما هن؟ قال «الشرك بالله. والسحر. وقتل النفس التي حرم الله إلا بالحق.
وأكل مال اليتيم. وأكل الربا. والتولي يوم الزحف. وقذف المحصنات الغافلات المؤمنات».

145 — (89) .... : Ebû Hureyre (R) den: Rasûlullah (S): «Helâk edici olan yedi şeyden çekininiz» buyurdu. Ya Rasûlallah! Onlar nedir? denildi. Rasûlullah: «Allah'a şirk koşmak, sihir yapmak, bir hak karşılığı olmak müstesna Allah'ın haram kıldığı bir hayatı öldürmek, yetim malı yemek, ribâ (fâiz) kazancı yemek, düşmana hücum sırasında harbden kaçmak, zinadan masûn olup hatırından bile geçmiyen müsliman kadınlara zina isnad etmek» buyurdu [40].

١٤٦ — (٩٠) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا الليث عن ابن الهاد، عن سعد بن إبراهيم، عن
حميد بن عبد الرحمن، عن عبد الله بن عمرو بن العاص؛ أن رسول الله ﷺ قال «من الكبائر شتم
الرجل والديه» قالوا: يا رسول الله! وهل يشتم الرجل والديه؟ قال «نعم. يسب أبا الرجل،
فيسب أباه. ويسب أمه، فيسب أمه».

(...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ومحمد بن المثنى وابن بشار، جميعا، عن محمد بن جعفر.

---

40. Mühlikâtın, yani insanî faziletleri öldüren ma'sıyyetlerin yedi olmak üzere ta-yini, bu sayıdan ziyade olmasını menetmez. Nasıl ki diğer hadis'lerde: Komşunun karısıyle zinâ, anaya babaya isyan, yalan yere yemin ve bunların benzeri daha başka ma'sıyetlerin helâk edicilerden olduğu haber verilmişti.

Bu hadis de helâk edici şeyler arasında sayılmış olan sihir, hakikaten bu isimle ifâdesini bulan çeşit çeşit hurâfeler, bozuk telkinler, ve sayısız kötülüklerle fertleri ve milletleri helâkeden maddeten ve ma'nen öldüren bir beliyyedir. Sihrin mahiyyeti ve kısımları hakkında Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın Bakara sûrsi, 103. âyetin tefsiri sırasında topladığı bilgileri tavsiye ederiz: Hak Dini Kur'ân Dili, I, 436-451.

عَنْ شُعْبَةَ . ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ، كِلَاهُمَا ، عَنْ سَعْدِ بْنِ
إِبْرَاهِيمَ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

146 — (90) .... : Abdullahi'bnu Amri'bni'l-Âs (R) dan:

Rasûlullah (S): «Kişisinin ebeveynine sövmesi büyük günahlardandır» buyurdu. Ya Rasûlallah! Kişi ana-babasına söver mi? dediler. Rasûlullah: «Evet, o kimse başka birinin babasına söver, o da bi'l-mukabele onun babasına söver. Yine o, başkasının anasına söver, o da, bi'l-mukabele onun anasına söver» buyurdu[41].

( ) .... : Şu'be ile Sufyan her ikisi de ayrı ayrı tarîkde Sa'îdu'bnu İbrâhîm'den, bu isnadla öncekinin benzeri olan hadîs'i rivâyet etmişlerdir.

(٣٩) باب تحريم الكبر وبيانه

١٤٧ — (٩١) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ ، جَمِيعًا عَنْ يَحْيَى بْنِ حَمَّادٍ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ . أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبَ ، عَنْ فُضَيْلٍ الْفُقَيْمِيِّ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ النَّخَعِيِّ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ » قَالَ رَجُلٌ : إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَنَعْلُهُ حَسَنَةً . قَالَ « إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ . الْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمْطُ النَّاسِ » .

(39) KİBRİN TAHRÎMİ VE BEYANI BÂBI

——oOo——

147 — (91) .... : Abdullahi'bnu Mes'ûd (R) dan:

---

41. Bu hadîs'lerde anasının babasının söğülmesine sebeb olmak bizzat sövmek derecesinde büyük günahların en ağırlarından olduğu bildiriliyor. Nitekim «Allah'dan başkalarını (Tanrı edinib) çağıranlara sövmeyin. Sonra onlarda haddi aşarak bilgisizlikle Allah'a söverler..» (el-En'âm: 108) âyetinde bu sövmeye sebep olmak illetinden dolayı bâtıl din sahiblerinin uydurma ilâh ve mukaddesatına sövmek bile men edilmiştir.
Büyük günahlar olduğu gibi bunların en ağırları da vardır. Müteaddid hadîs'lerde bu en ağır günahlardan şunlar bildirilmiştir:
Allah'a ortak koşmak, ana-babaya âsi olmak, yalan şâhidliği yapmak, yalan yere yemin etmek, haksız olarak insan öldürmek, düşmanla harb edilirken harb safından kaçmak, namuslu bir kadına fuhuş isnad etmek, sihir yapmak, ribâ almak, yetim malı yemek, Peygamberin söylemediği bir sözü söyledi demek. Bunlar büyük günahların en büyükleridir. Sâde büyük günah olanların sayısı da merfû' ve mevkûf hadîs'lerde haber verildiğine göre kırka bâliğ olmaktadır.

Peygamber (S): «Kalbinde zerre kadar kibir bulunan kimse cennete girmez» buyurdu. Bir kimse: İnsan elbisesinin güzel olmasını, ayakkabısının güzel olmasını sever, dedi. Rasûlullah: «Şüphesiz Allah *Cemîl* (güzel) dir, güzelliği sever. Kibir ise hakkı def' ve inkâr etmek, insanları hor görmektir» buyurdu.

١٤٨ – (...) حدثنا منجاب بن الحارث التميمي وسويد بن سعيد، كلاهما عن علي بن مسهر
قال منجاب: أخبرنا ابن مسهر، عن الأعمش، عن إبراهيم، عن علقمة، عن عبد الله قال: قال
رسول الله ﷺ «لا يدخل النار أحد في قلبه مثقال حبة خردل من إيمان. ولا يدخل الجنة أحد في قلبه
مثقال حبة خردل من كبرياء».

148 — ( ) .... : Abdullah (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S): «Kalbinde hardal dânesi kadar iymanı mevcud bulunan kimse ateşe girmez. Kalbinde hardal dânesi kadar ululuk ve azamet bulunan kimse de Cennete girmez» buyurdu.

١٤٩ – (...) وحدثنا محمد بن بشار. حدثنا أبو داود. حدثنا شعبة عن أبان بن تغلب، عن فضيل،
عن إبراهيم، عن علقمة، عن عبد الله، عن النبي ﷺ قال «لا يدخل الجنة من كان في قلبه مثقال
ذرة من كبر».

149 — ( ) .... : Abdullah (R) dan: Peygamber (S): «Kalbinde zerre miktarı kibir bulunan kimse cennete girmez» buyurmuştur.

(٤٠) باب من مات لا يشرك بالله شيئا دخل الجنة ومن مات مشركا دخل النار

١٥٠ – (٩٢) حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير. حدثنا أبي ووكيع، عن الأعمش، عن شقيق،
عن عبد الله. (قال وكيع: قال رسول الله ﷺ. وقال ابن نمير: سمعت رسول الله ﷺ) يقول
«من مات يشرك بالله شيئا دخل النار» وقلت أنا: ومن مات لا يشرك بالله شيئا دخل الجنة.

(40) ALLAH'A HİÇ BİR ŞEYİ ORTAK KILMAYARAK ÖLEN KİMSENİN CENNETE, MÜŞRİK OLARAK ÖLENİN DE ATEŞE GİRECEĞİNE DÂİR BÂB

——oOo——

150 — (92) .... : Abdullahi'bnu Mes'ûd (R) şöyle diyordu: Rasûlullah: «Hangisi bir şeyi Allah'a ortak kılarak ölen kimse ateşe gi-

rer» buyurdu. Ben de: Herhangi bir şeyi Allah'a ortak kılmayarak ölen kimse de cennete girer, dedim.

١٥١ – (٩٣) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب ، قالا : حدثنا أبو معاوية ، عن الأعمش ، عن أبي سفيان ، عن جابر ، قال : أتى النبي ﷺ رجل فقال: يا رسول الله! ما الموجبتان ؟ فقال « من مات لا يشرك بالله شيئا دخل الجنة . ومن مات يشرك بالله شيئا دخل النار » .

151 — (93) .... : Câbir (R) şöyle dedi:

Peygamber (S) e bir zat geldi ve: Ya Rasûlallah! Cenneti ve Cehennemi îcâbettiren iki şey nedir? diye sordu: Rasûlullah: «Allah'a hiç bir şeyi ortak kılmayarak ölen kişi, cennete girer, Allah'a bir şeyi ortak tanıyarak ölen kişi de ateşe girer» buyurdu.

١٥٢ – (...) وحدثني أبو أيوب الغيلاني ، سليمان بن عبد الله ، وحجاج بن الشاعر ، قالا : حدثنا عبد الملك بن عمرو . حدثنا قرة ، عن أبي الزبير . حدثنا جابر بن عبد الله قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول « من لقي الله لا يشرك به شيئا دخل الجنة ، ومن لقيه يشرك به دخل النار » .

قال أبو أيوب : قال أبو الزبير : عن جابر .

(...) وحدثني إسحق بن منصور . أخبرنا معاذ (وهو ابن هشام) قال: حدثني أبي، عن أبي الزبير، عن جابر ؛ أن نبي الله ﷺ قال ، بمثله .

152 — ( ) .... : Câbiru'bnu Abdillah (R) dedi ki: Ben Rasûlullah (S) den işittim, şöyle buyuruyordu: «Allah'a hiç bir şeyi ortak kılmayarak kavuşan kimse Cennete girer. O'na ortak tanıyarak kavuşan kimse de ateşe girer».

( ) .... : Burada da Câbir, Peygamber şöyle buyurdu diyerek, önceki hadîs'in benzerini takrîr etti.

١٥٣ – (٩٤) وحدثنا محمد بن المثنى وابن بشار . قال ابن المثنى : حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة ، عن واصل الأحدب ، عن المعرور بن سويد ، قال: سمعت أبا ذر يحدث عن النبي ﷺ ؛ أنه قال « أتاني جبريل عليه السلام . فبشرني أنه من مات من أمتك لا يشرك بالله شيئا دخل الجنة . قلت : وإن زنى وإن سرق ؟ قال : وإن زنى وإن سرق » .

153 — (94) .... : Ma'mûr İbn Suveyd şöyle dedi: Ebû Zerr (R) ı Peygamber (S) den hadîs tebliğ ederken dinledim. Peygamber şöyle buyurdu: «Cibrîl (A) bana geldi ve Ümmetinden her kim Allah'a hiç bir

şeyi (ulûhiyyet ve Rubûbiyette) ortak tanımayarak ölürse o kimse cennete girer, diye müjdeledi. Ben Cibrîl'e: Hırsızlık etse de, zina yapsa da mı dedim. Evet, hırsızlık etse de, zina yapsa da, diye cevap verdi».

١٥٤ — (...) حدثني زهير بن حرب وأحمد بن خراش، قالا: حدثنا عبد الصمد بن عبد الوارث. حدثنا أبي، قال: حدثني حسين المعلم، عن ابن بريدة؛ أن يحيى بن يعمر حدثه؛ أن أبا الأسود الديلي حدثه؛ أن أبا ذر حدثه قال: أتيت النبي ﷺ وهو نائم. عليه ثوب أبيض. ثم أتيته فإذا هو نائم. ثم أتيته وقد استيقظ. فجلست إليه. فقال «ما من عبد قال: لا إله إلا الله ثم مات على ذلك إلا دخل الجنة» قلت: وإن زنى وإن سرق؟ قال «وإن زنى وإن سرق» قلت: وإن زنى وإن سرق؟ قال «وإن زنى وإن سرق» ثلاثا. ثم قال في الرابعة «على رغم أنف أبي ذر» قال، فخرج أبو ذر وهو يقول: وإن رغم أنف أبي ذر.

154 — ( ) .... : Ebû Zerr (R) tahdîs edib şöyle dedi:

Bir kerre Peygamber (S) e gelmiştim. O, üzerinde beyaz bir örtü bulunduğu halde uyuyordu. (Döndüm), sonra yine geldim. O, yine uyuyordu. (Döndüm), sonra yine geldim. Bu defa uyanmıştı. Yanına oturdum. Rasûlullah: «LÂ İLÂHE İLLALLAH diyen ve sonra bu ikrar ve iyman üzerine ölen her kul muhakkak Cennete girecektir» buyurdu. Ben: Zinâ ederse ve hırsızlık yaparsa da mı? dedim. Rasûlullah, zinâ etse de, hırsızlık yapsa da, buyurdu. Ben, (hayret ederek): Zinâ etse de, hırsızlık yapmış olsa da mı? diye tekrar sordum. «Zinâ etse de, hırsızlık yapsa da» buyurdu. Bu sual cevab üç defa tekrarlandı. Sonra dördüncüde Rasûlullah (S): «Ebû Zerr'in burnu toprakta sürtülmesine rağmen (böyledir)» buyurdu.

Râvî Ebu'l-Esved: Ebû Zerr, «Ebû Zerr'ın burnu toprakta sürtülse de» diyerek çıktı, demiştir [42].

---

42. Ebû Zerr bu müjdeyi uzak saymakta ma'zûr idi. Çünkü bu sırada belki onun zihni «hiç birzinakârzinâ ederken mü'min olduğu halde bu fi'le cür'et edemez» hadis'ine takılmıştı. Hakikaten Buhârî'nin on kadar babında rivayet edilen bu hadis'in ifade ettiği menfî hüküm ile müjde ifade eden hadis'i te'lifte güçlük vardır. Fakat bu güçlükşöyle giderilmiştir:

Müjde hadis'inde iymanın esası kasdedilmiştir. «Hiç bir zinakâr...» hadis'inde ise kemâli selbedilmiştir.

Hz. Peygamber Ebû Zerr'in ısrralı hayretini te'kidli olarak red ve inkâr buyurdu. Bilhassa üçüncüde: Ebû Zerr'in burnu toprağa sürtülse ve böylece zelil ve hakir olsa bile yine cennete girer» buyurmakla Ebû Zerr'in bunu, garib görmesini red ve inkârda son derece mübalâğalı bir ifade kullanmıştır.

Bu Ebû Zerr hadis'i insanlara fazla bir ümit ve cesaret vererek onların ma'sıyetlere gitmelerini arttırmaz mı? diye bir sual hatıra gelebilir. Buna

(٤١) باب تحريم قتل الكافر بعد أن قال : لا إله إلا الله

١٥٥ – (٩٥) حدثنا قتيبة بن سعيد . حدثنا ليث . ح وحدثنا محمد بن رمح (واللفظ متقارب) أخبرنا الليث عن ابن شهاب ، عن عطاء بن يزيد الليثي ، عن عبيد الله بن عدي بن الخيار ، عن المقداد ابن الأسود ؛ أنه أخبره أنه قال : يا رسول الله ! أرأيت إن لقيت رجلا من الكفار . فقاتلني . فضرب إحدى يدي بالسيف فقطعها . ثم لاذ مني بشجرة ، فقال : أسلمت لله . أفأقتله يا رسول الله! بعد أن قالها ؟ قال رسول الله ﷺ « لا تقتله » قال فقلت : يا رسول الله ! إنه قد قطع يدي . ثم قال ذلك بعد أن قطعها . أفأقتله ؟ قال رسول الله ﷺ « لا تقتله . فإن قتلته فإنه بمنزلتك قبل أن تقتله وإنك بمنزلته قبل أن يقول كلمته التي قال » .

(41) KÂFİRİ «LÂ İLÂHE İLLALLAH» DEDİKTEN SONRA ÖLDÜRMENİN TAHRÎMİ BÂBI

—oOo—

155 — (95) .... : Mikdadu'bnu'l-Esved (R) şöyle sorduğunu haber verdi: Ya Rasûlallah! Şöyle bir mesele hakkında ne buyurursun? Ben kâfirlerden bir kişi ile karşılaşsam, benim ile vuruşsa da benim iki elimden birini kılıcı ile vurub koparsa, sonra benden kaçıp bir ağaca sığınsa ve: Ben Allah için müsliman oldum, LÂ İLÂHE İLLALLAH dese, ben onu bu tevhîd kelimesini söyledikten sonra öldürebilir miyim? Ya Rasûlallah! dedim. Rasûlullah (S): «Hayır, onu öldürme» buyurdu. Ben, ya Rasûlallah, o, benim elimi kesti, sonra da bu sözü söyledi. Onu öldürebilir miyim? dedim. Rasûlullah şöyle buyurdu: «Sakın onu öldürme. Eğer öldürürsen o senin onu öldürmezden evvelki vaziyetindedir, (Çünkü müsliman olmuştur, kanı masûndur). Sen de onun söylediği tevhid kelimesini söylemesinden evvelki vaziyetindesin (çünkü kanın kısas ile mubah olmuştur)».

---

cevab şudur: İslâmın kaidelerinden biri de yalnız iyman ile ölmekle beşer haklarının sâkıt olmıyacağı esasıdır. Fakat beşer haklarının bu masûniyyeti Allah'ı, cennetine katmak istediği kullarından tekeffülünü esirgemesini de icabetmez. İşte bu sebebden, Peygamber Ebû Zerr'in ihtimal vermeyişini mükerrer ve müekked olarak reddetmiştir. Bu hadis'deki «Cennete girer» kavli «nihayet Cennete girer» demek olması da çok muhtemildir. Cennete bu giriş ya doğrudan doğruya vukû' bulur, yahutta cehennemde ma'sıyetlerin karşılığını gördükten sonra olur.

Bu hadis'de Hâriciler'in ve Mu'tezile'nin: «Büyük günah işleyen kişi Cehennem'de ebedî kalır» yolundaki iddialarını da red vardır (Umdetu'l-Kari IV, 5).

١٥٦ – (...) حدثنا إسحق بن إبراهيم وعبد بن حميد، قالا: أخبرنا عبد الرزاق قال: أخبرنا معمر. ح وحدثنا إسحق بن موسى الأنصاري حدثنا الوليد بن مسلم، عن الأوزاعي. ح وحدثنا محمد ابن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا ابن جريج، جميعا عن الزهري، بهذا الإسناد. أما الأوزاعي وابن جريج ففي حديثهما قال: أسلمت لله. كما قال الليث في حديثه. وأما معمر ففي حديثه: فلما أهويت لأقتله قال: لا إله إلا الله.

156 — ( ) .... : Evzâî ve İbn Cureyc cemî'an Zührî'den bu isnad ile rivâyet ettiler. Evzâî ve İbn Cureyc'e gelince her ikisinin hadîs'lerinde de Leys'in bundan evvelki hadîs'inde zikrettiği gibi «Allah için Müsliman oldum, dedi» vardır.

Ma'mer'e gelince onun hadîs'inde ise: «Onu öldürmek için eğildiğim zaman, LÂ İLÂHE İLLALLAH dedi» vardır.

١٥٧ – (...) وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب قال: أخبرني يونس عن ابن شهاب. قال: حدثني عطاء بن يزيد الليثي، ثم الجندعي؛ أن عبيد الله بن عدي بن الخيار أخبره؛ أن المقداد ابن عمرو ابن الأسود الكندي، وكان حليفا لبني زهرة، وكان ممن شهد بدرا مع رسول الله ﷺ؛ أنه قال: يا رسول الله! أرأيت إن لقيت رجلا من الكفار؟ ثم ذكر بمثل حديث الليث.

157 — ( ) .... : Mikdâdu'bnu Amri'bni Esved el-Kindî —ki bu Mikdâd Zühre oğullarının andlaşmış dostu idi ve Bedir'de Rasûlullah (S) ile beraber hazır bulunan sahabîlerdendi— Şöyle dedi:

«Ya Rasûlallah! Eğer ben kâfirlerden bir kimse ile karşılaşırsam.... ne buyurursunuz?» demiş, sonra geçen Leys hadîs'inin benzerini zikretmiştir.

١٥٨ – (٩٦) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو خالد الأحمر. ح وحدثنا أبو كريب وإسحق بن إبراهيم، عن أبي معاوية، كلاهما عن الأعمش، عن أبي ظبيان، عن أسامة بن زيد. وهذا حديث ابن أبي شيبة. قال: بعثنا رسول الله ﷺ في سرية. فصبحنا الحرقات من جهينة. فأدركت رجلا. فقال: لا إله إلا الله. فطعنته فوقع في نفسي من ذلك. فذكرته للنبي ﷺ. فقال رسول الله ﷺ «أقال: لا إله إلا الله وقتلته؟» قال قلت: يا رسول الله! إنما قالها خوفا من السلاح. قال «أفلا شققت عن قلبه حتى تعلم أقالها أم لا». فما زال يكررها علي حتى تمنيت أني أسلمت يومئذ. قال فقال سعد: وأنا والله لا أقتل مسلما حتى يقتله ذو البطين يعني أسامة. قال: قال رجل:

أَلَمْ يَقُلِ اللّٰهُ: وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلّٰهِ؟ فَقَالَ سَعْدٌ: قَدْ قَاتَلْنَا حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَأَنْتَ وَأَصْحَابُكَ تُرِيدُونَ أَنْ تُقَاتِلُوا حَتَّى تَكُونَ فِتْنَةٌ. [الأنفال/٨ آية/٣٩]

158 — (96) .... : Usâmetu'bnu Zeyd (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) bizi bir seriyye içinde (cihada) göndermişti. Cuheyne kabilesinden Hurukat'a bir sabah baskını yaptık. O sırada ben bir adama eriştim. O, LÂ İLÂHE İLLALLAH, dedi. Ben kargımı ona sapladım. Bu işten gönlüme bir şüphe düştü. Sonra bunu Peygamber'e söyledim. Rasûlullah (S):

«LÂ İLÂHE İLLALLAH dediği halde onu niçin öldürdün? dedi. Ben, yâ Rasûlullah! O, bunu ancak silâhtan korktuğu için söylemiştir, dedim. «Onu kalbinden söyleyip söylemediğini bilmen için kalbini mi yardın?» buyurdu ve bu suali bana karşı hiç durmadan tekrar ediyordu: Nihayet ben o gün müsliman olmuş olaydım diye temennî ettim.

Sa'd: Vallahi, iki karıncıklı yani Usâme öldürmeye kalkışmadıkca ben hiç bir müslimanı öldürmem, dedi, Birisi ona:

Allah: *«Bir fitne kalmayıncaya ve dîn tamamiyle Allah'ın oluncaya kadar onlarla muhârebe edin»* (el-Enfâl: 39) buyurmadı mı? dedi. Bunun üzerine Sa'd:

«Biz hiç bir fitne kalmayıncaya kadar mukâtele ettik. Sen ve arkadaşların ise bir fitne meydana gelsin diye harbetmek istiyorsunuz» dedi.

١٥٩ – ( ) حدثنا يعقوب الدورقي. حدثنا هشيم. أخبرنا حصين. حدثنا أبو ظبيان، قال: سمعت أسامة بن زيد بن حارثة يحدث، قال: بعثنا رسول الله ﷺ إلى الحرقة من جهينة. فصبحنا القوم. فهزمناهم. ولحقت أنا ورجل من الأنصار رجلا منهم. فلما غشيناه قال: لا إله إلا الله. فكف عنه الأنصاري وطعنته برمحي حتى قتلته. قال فلما قدمنا بلغ ذلك النبي ﷺ فقال لي «يا أسامة! أقتلته بعد ما قال لا إله إلا الله؟» قال قلت: يا رسول الله! إنما كان متعوذا. قال، فقال «أقتلته بعد ما قال لا إله إلا الله؟» قال فما زال يكررها علي حتى تمنيت أني لم أكن أسلمت قبل ذلك اليوم.

159 — ( ) .... : Usâmetu'bnu Zeyd tahdîs edip şöyle dedi:

Rasûlullah (S) bizi (Cuheyne kabilesinden) Huraka üzerine (cihada) gönderdi. Sabah vakti düşman kavme kavuşduk ve onları bozguna uğrattık. Ensar'dan bir mücahidle ben, (Fezariylerden Mirdasu'bnu Nehiyk adlı çoban) bir kişiye kavuştuk. Fezâriy'nin karşısına çıkıverdiğimiz za-

man o: LÂ İLÂHE İLLALLAH, dedi. Bunun üzerine Ensarî arkadaşım ondan elini çekti. Fakat ben kargımı Fezariy'e sapladım, nihayet öldürdüm. Medine'ye geldiğimizde bu vak'a Peygamber'e erişmiş. Rasûlullah bana: Ey Usâme! O zatı LÂ İLÂHE İLLALLAH dedikten sonra niçin öldürdün? diye sordu. Ben, o, bunu ancak ölümden kaçmak için söyledi, dedim. Rasûlullah yine: LÂ İLÂHE İLLALLAH dedikten sonra onu neden öldürdün? dedi. Bu suali bana karşı hiç durmadan tekrarlıyordu. Nihayet ben, keşki bu günden önce müsliman olmuş olmayaydım diye temenni ettim".

١٦٠ – (٩٧) حدثنا أحمد بن الحسن بن خراش حدثنا عمرو بن عاصم حدثنا معتمر قال: سمعت أبي يحدث، أن خالدا الأثبج، ابن أخي صفوان بن محرز، حدث عن صفوان بن محرز؛ أنه حدث؛ أن جندب بن عبد الله البجلي بعث إلى عسعس بن سلامة، زمن فتنة ابن الزبير، فقال: اجمع لي نفرا من إخوانك حتى أحدثهم فبعث رسولا إليهم فلما اجتمعوا جاء جندب وعليه برنس أصفر فقال: تحدثوا بما كنتم تحدثون به. حتى دار الحديث فلما دار الحديث إليه حسر البرنس عن رأسه. فقال: إني أتيتكم ولا أريد أن أخبركم عن نبيكم. إن رسول الله ﷺ بعث بعثا من المسلمين إلى قوم من المشركين. وإنهم التقوا فكان رجل من المشركين إذا شاء أن يقصد إلى رجل من المسلمين قصد له فقتله وإن رجلا من المسلمين قصد غفلته قال وكنا نحدث أنه أسامة بن زيد فلما رفع عليه السيف قال: لا إله إلا الله، فقتله فجاء البشير إلى النبي ﷺ فسأله فأخبره حتى أخبره

---

43. Siyer kitaplarında bu sefer Galibu'bnu Abdillah Leysî gazvesi diye anılır. İbnu Sa'd'ın bildirdiğine göre bu seriyye hicretin yedinci yılı ramazanında tertib edilip Necid diyarında Batn-ı Nahl'in arka tarafında Mikaa adlı yerde toplanan Benu Ahval, Benu Âbidi'bni Sa'lebe eşkıyası üzerine gönderilmişti. Bu mevki ile Medine arasında sekiz günlük mesafe vardır. 130 mevcutlu olan bu seriyye Galib İbn Abdillah'ın komutası altında gönderildiği için bu ad ile anılmıştır.

Usâme, peygamberin: LÂ İLÂHE İLLALLAH diyen bir kişiyi niçin öldürdün? şeklinde mükerrer soru ve serzenişinden çok sıkılmıştı. Bu günden önce keşke müsliman olmayaydım sözü de ıstırabının derecesini belâğatla ifade etmektedir. Şüphesiz ki Usâme'nin bu sözü, hakikat olmayıp mübalağaya mahmûldür. Usâme bu kimsenin şahâdet kelimesini getirmesine kıymet vermeyip öldürürken:

«فلم يك ينفعهم إيمانهم لما رأوا بأسنا»

: Kâfirlerin bizim azabımızı gördükleri zamanki iymanları kendilerine fayda vermiyecektir» (el-Gâfir: 85) âyetinin zâhiriyle istidlâl etmiş olacaktır. Bu cihetle Rasûlullah onu azarlamakla yetinmiş, diyetle emretmemiştir.

خَبَرَ الرَّجُلِ كَيْفَ صَنَعَ . فَدَعَاهُ فَسَأَلَهُ فَقَالَ « لِمَ قَتَلْتَهُ ؟ » قَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ أَوْجَعَ فِي الْمُسْلِمِينَ .
وَقَتَلَ فُلاَنًا وَفُلاَنًا . وَسَمَّى لَهُ نَفَرًا . وَإِنِّي حَمَلْتُ عَلَيْهِ . فَلَمَّا رَأَى السَّيْفَ قَالَ : لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ . قَالَ
رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَقَتَلْتَهُ ؟ » قَالَ : نَعَمْ . قَالَ « فَكَيْفَ تَصْنَعُ بِلاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ إِذَا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؟ »
قَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! اسْتَغْفِرْ لِي . قَالَ « وَكَيْفَ تَصْنَعُ بِلاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ إِذَا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؟ » قَالَ
فَجَعَلَ لاَ يَزِيدُهُ عَلَى أَنْ يَقُولَ « كَيْفَ تَصْنَعُ بِلاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ إِذَا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؟ »

160 — (97) .... : Cundubu'bnu Abdillah el-Beceli, İbnu Zubeyr'in fitnesi zamanında 'As'asu'bnu Selâme'ye bir haberci yolladı. Benim için kardeşlerinden bir cemaat topla da onlara hadîs teblîğ edeyim, dedi. 'As'as' da hemen onlara bir elçi gönderdi, onlar toplandığı zaman, Cündüb söyliyeceklerinizi söyleyiniz, dedi. Nihayet söz deveran etti. Söz kendisine dönünce başından bornusu açtı ve şöyle dedi: Ben size geldim, sizlere Peygamberinizden haber vermek istiyorum: Rasûlullah (S) müslimanlardan bir müfrezeyi, müşriklerden bir kavim üzerine gönderdi. Onlar biribirleri ile karşılaştılar. Müşriklerden bir kimse müslimanlardan birine suikasd etmek isterse suikasd eder ve onu öldürürdü. Müslimanlardan bir kimse hasmının gafletini gözetledi ve onu katletti. Bu kimsenin Usâmetu'bnu Zeyd olduğu bize söylenmiştir .Usâme ona kılıcını kaldırınca o, LÂ İLÂHE İLLALLAH, dedi. Usâme de onu öldürdü. Nihayet Peygambere bir müjdeci geldi. Peygamber ona sordu, o da Peygambere haber verdi. Hattâ o haberci öldürülen kimsenin haberini de Usâme nasıl yaptıysa öylece haber verdi. Mütaâkiben Rasûlullah Usâme'yi çağırdı ve ondan meseleyi sordu. Ve: «Onu niçin öldürdün?» buyurdu. Usâme: Ya Rasûlallah! Müslimanlarda çok can yaktı, fulan ve fulan kimseleri öldürdü. (Usâme Peygambere bir hayli kimselerin isimlerini söylemiştir). Ve ben, ona hücum ettim, kılıcı görünce: LÂ İLÂHE İLLALLAH dedi. Rasûlullah: «Onu öldürdün mü?» buyurdu. Usâme: «Evet» diye cevab verdi. Rasûlullah: «Kıyâmet gününde (şâhid olarak) LÂ İLÂHE İLLALLAH kelimesi geldiği zaman nasıl yaparsın? buyurdu. Usâme: Ya Rasûlallah! Benim için mağfiret isteyiver, dedi. Rasûlullah: «Kıyamet gününde LÂ İLÂHE İLLALLAH geldiği zaman nasıl yaparsın?» buyurdu. Ve artık «Kıyamet gününde LÂ İLÂHE İLLALLAH geldiği zaman nasıl yaparsın?» sorusundan başka birşey söylemez oldu.

Bunun üzerine:

«ولاتقولوا لمن القى اليكم السلام لست مؤمناً»

: Size selâm veren (müslümanlık şi'ârını gösteren) kişiye sen mü'min değilsin demeyiniz» (en-Nisâ: 94) kavli nazil olmuştur.

(٤٢) باب قول النبي صلى الله تعالى عليه وسلم «من حمل علينا السلاح فليس منا»

١٦١ – (٩٨) حدثني زهير بن حرب ومحمد بن المثنى قالا حدثنا يحيى (وهو القطان) ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة حدثنا أبو أسامة وابن نمير، كلهم عن عبيد الله، عن نافع، عن ابن عمر، عن النبي ﷺ. ح وحدثنا يحيى بن يحيى واللفظ له قال: قرأت على مالك، عن نافع، عن ابن عمر؛ أن النبي ﷺ قال «من حمل علينا السلاح فليس منا».

(42) PEYGAMBER (S) İN: «BİZE SİLÂH ÇEKEN, BİZDEN DEĞİLDİR» SÖZÜNE DÂİR BÂB

——oOo——

161 — (98) .... : İbnu Umer (R) den:

Peygamber (S): «Her kim biz müslümanlara silâh çekip kıtal ederse artık o, bizden değildir» buyurdu [44].

١٦٢ – (٩٩) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وابن نمير، قالا: حدثنا مصعب (وهو ابن المقدام) حدثنا عكرمة بن عمار، عن إياس بن سلمة، عن أبيه، عن النبي ﷺ قال «من سل علينا السيف فليس منا».

162 — (99) .... : Seleme (R) den: Peygamber (S): «Her kim bize kılıç sıyırırsa, artık o bizden değildir» buyurdu.

١٦٣ – (١٠٠) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعبد الله بن براد الأشعري وأبو كريب، قالوا: حدثنا أبو أسامة، عن بريد، عن أبي بردة، عن أبي موسى، عن النبي ﷺ قال «من حمل علينا السلاح فليس منا».

163 — (100) .... : Ebû Mûsâ (R) dan: Peygamber (S): «Her kim bize silâhla saldırırsa artık o, bizden değildir» buyurdu.

---

44. Hadis'deki bu şiddetli vaid, müslimanları birlik ve bağlarını bozacak olan bu kabil fiil ve hareketlerden sakındırmak içindir. Buharî şu hadis'i de rivâyet ediyor: Ahnef İbn Kays dedi ki, (Ali ile Muâviye arasında Sıffîn harbi sırasında) ben şu adama (Ali'ye) yardım etme kiçin gidiyordum. Bana Ebû Bekre rastgeldi ve: Nereye gidiyorsun? diye sordu. Şu adama (yani Ali İbn Ebi Talib'e) yardıma gidiyordum, dedim. Ebû Bekre: Haydi dön! Ben Rasûlullahtan işittim, «iki müsliman kıvıçlarıyla karşılaştıkları zaman ölen de öldüren de cehennemdedir» buyuruyordu. Ben de: öldüren böyle amma ölene ne oluyor? dedim. «Ölen de arkadaşını öldürmeye hırslı idi» buyurdu .(Buharî, Diyât, kavluhu Tealâ: «VE MEN AHYÂNÂ...» el-Mâide, 32).

Bütün bunlar ve benzeri rivâyetler İslâm Dininin beşer hayatına ve İslâm birliğine ne derece kıymet verdiğinin birer delilidir.

(٤٣) باب قول النبي صلى الله تعالى عليه وسلم «من غشنا فليس منا»

١٦٤ – (١٠١) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ (وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْقَارِيُّ) ح وحَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ مُحَمَّدُ بْنُ حَيَّانَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ، كِلَاهُمَا عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «مَنْ حَمَلَ عَلَيْنَا السِّلَاحَ فَلَيْسَ مِنَّا وَمَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا».

(١٠٢) وحدثني يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ جَمِيعًا عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَرَّ عَلَى صُبْرَةِ طَعَامٍ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهَا فَنَالَتْ أَصَابِعُهُ بَلَلًا فَقَالَ «مَا هَذَا يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ؟» قَالَ أَصَابَتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللهِ! قَالَ «أَفَلَا جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ كَيْ يَرَاهُ النَّاسُ؟ مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنِّي».

(43) RASÛLULLAH (S) IN «BİZİ ALDATAN BİZDEN DEĞİLDİR» SÖZÜNE DÂİR BÂB

——oOo——

164 — (101) .... : Ebû Hureyre (R) den:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Her kim bize silâh çekerse, o, bizden değildir. Her kim bizi aldatır, hâinlik yaparsa, o da bizden değildir».

(102) .... : Ebû Hureyre (R) den: (şöyle demiştir:)

Rasûlullah (S) bir yiyecek yığınına uğradı, elini o yığının içine daldırdı. Parmaklarına ıslaklık isâbet etti. Bunun üzerine: «Ey taam sahibi! Bu nedir?» buyurdu. Mal sahibi: Ya Rasûlallah! Ona yağmur isâbet etti, dedi. Rasûlullah: «İnsanların görebilmesi için o ıslak kısmı taamın üstüne neden koymadın? Aldatan kimse benden değildir» buyurdu.

(٤٤) باب تحريم ضرب الخدود وشق الجيوب والدعاء بدعوى الجاهلية

١٦٥ – (١٠٣) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكِيعٌ ح وحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي جَمِيعًا عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُرَّةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ أَوْ شَقَّ الْجُيُوبَ أَوْ دَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ».

هَذَا حَدِيثُ يَحْيَى. وَأَمَّا ابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو بَكْرٍ فَقَالَا «وَشَقَّ وَدَعَا» بِغَيْرِ أَلِفٍ

(44) YANAKLARA VURMANIN, YAKALARI YIRTMANIN VE CÂHİLİYET ÂDETİYLE FERYAD ETMENİN TAHRÎMİ BÂBI

——oOo——

165 — (103 .... : Abdullah (İbn Mes'ûd) şöyle dedi: «Rasûlullah (S): (Ölü için) yanaklara vuran, yahut yakaları yırtan, yahut câhiliyet âdeti üzere feryâd-u figân eden bizden değildir» buyurdu.

Bu, Yahya'nın hadîs'idir. Amma İbnu Numeyr ve Ebû Bekre gelince onlar elifsiz olarak (yani «ev» değil de «ve» ile) ve yırtar ve çağırırsa» diye rivâyet etmişlerdir.

١٦٦ – (...) وحدثنا عُثمانُ بنُ أبي شيبةَ . حدَّثنا جريرٌ . ح وحدَّثنا إسحٰقُ بنُ إبراهيمَ وعليُّ بنُ خشرمٍ ، قالا : حدَّثنا عيسى بنُ يونسَ ، جميعًا عنِ الأعمشِ . بهٰذا الإسنادِ . وقالا : « وشقَّ ودعا » .

166 — ( ) .... : Cerîr ile İbnu Yûnus'dan her biri de cemi'an A'meş'den olmak üzere bu isnad ile tahdîs ettiler ve onlar da: «Ve yırtarsa ve çağırırsa» diye söylediler.

١٦٧ – (١٠٤) حدثنا الحكمُ بنُ موسى القنطريُّ . حدَّثنا يحيى بنُ حمزةَ عن عبدِ الرحمٰنِ بنِ يزيدَ بنِ جابرٍ ؛ أنَّ القاسمَ بنَ مخيمرةَ حدَّثه قال : حدَّثني أبو بردةَ بنُ أبي موسى . قال : وجِعَ أبو موسى وجعًا فغُشيَ عليهِ . ورأسُهُ في حجرِ امرأةٍ من أهلِهِ . فصاحتِ امرأةٌ من أهلِهِ . فلم يستطعْ أن يردَّ عليها شيئًا . فلمَّا أفاقَ قال : أنا بريءٌ ممَّا بريءَ منهُ رسولُ اللهِ ﷺ . فإنَّ رسولَ اللهِ ﷺ بريءَ منَ الصَّالقةِ والحالقةِ والشَّاقةِ .

(...) حدثنا عبدُ بنُ حميدٍ وإسحٰقُ بنُ منصورٍ ، قالا : أخبرنا جعفرُ بنُ عونٍ . أخبرنا أبو عميسٍ . قال : سمعتُ أبا صخرةَ يذكرُ عن عبدِ الرحمٰنِ بنِ يزيدَ وأبي بردةَ بنِ أبي موسى ، قالا : أُغمِيَ على أبي موسى وأقبلتِ امرأتُهُ أمُّ عبدِ اللهِ تصيحُ برنَّةٍ . قالا : ثمَّ أفاقَ . قال : ألمْ تعلمي (وكان يحدِّثُها) أنَّ رسولَ اللهِ ﷺ قال « أنا بريءٌ ممَّنْ حلقَ وسلقَ وخرقَ » .

(...) حدثنا عبدُ اللهِ بنُ مطيعٍ . حدَّثنا هشيمٌ عن حصينٍ ، عن عياضٍ الأشعريِّ ، عنِ امرأةِ أبي موسى ، عن أبي موسى عنِ النبيِّ ﷺ . ح وحدَّثنيه حجَّاجُ بنُ الشاعرِ . حدَّثنا عبدُ الصمدِ . قال : حدَّثني أبي . حدَّثنا داودُ (يعني ابنَ أبي هندٍ) حدَّثنا عاصمٌ ، عن صفوانَ بنِ محرزٍ ، عن أبي موسى ، عنِ النبيِّ ﷺ . ح وحدَّثني الحسنُ بنُ عليٍّ الحلوانيُّ . حدَّثنا عبدُ الصمدِ . أخبرنا شعبةُ ، عن عبدِ الملكِ

بن عمير ، عن ربعي بن حراش ، عن أبي موسى ، عن النبي ﷺ ، بهذا الحديث غير أن في حديث عياض الأشعري قال « ليس منا » ولم يقل « بريء »

167 — (104) .... : Ebû Mûsâ (R) nın oğlu Ebû Bürde tahdîs edip şöyle dedi: (Bir kerre babam) Ebû Mûsâ şiddetli bir hastalıkla hastalanmıştı. Bu sıra başı, âilesinden bir kadının göğsünde olarak bayıldı. Bunun üzerine ehlinden olan bir kadın bir sayha attı. Fakat Ebû Mûsâ'nın durumu, kadının bu hareketini menetmeye müsaid değildi. Ebû Mûsâ bu baygınlığı atlatıp açılınca şöyle dedi:

Rasûlullah (S) ın uzak bulunduğu her şeyden ben de uzağım. Rasulullah (S): Musîbet zamanında sayha eden, saçını yolan, elbisesini yırtan kadınlardan uzak bulunurdu.

.... : Abdurrahmani'bnu Yezîd ile Ebû Bürde şöyle dediler: Ebû Mûsâ bayıldı ve hanımı Ummu Abdillah geldi, çınlatarak sayha etmeye başladı. Sonra Ebû Mûsâ kendine geldi ve hanımına hitaben: Rasûlullah (S) ın:

«Ben saç yolan, haykıran ve yırtan kimselerden berîyim» dediğini bilmedin mi?» dedi. (Çünkü kendisi bunu hanımına tebliğ ederdi).

.... : Yine ayrı ayrı üç tarîkteki ravîler bu Ebû Mûsâ'dan, o da Peygamberden isnadîle bu hadîs'i rivâyet etmişlerdir. Ancak bunlardan Iyâd el-Eş'arî hadîs'inde:

«Bizden değildir» buyurmuş, «uzağım» buyurmamıştır»[45].

(٤٥) باب بيان غلظ تحريم النميمة

١٦٨ – (١٠٥) وحدثني شيبان بن فروخ وعبد الله بن محمد بن أسماء الضبعي ، قالا : حدثنا مهدي (وهو ابن ميمون) حدثنا واصل الأحدب عن أبي وائل ، عن حذيفة ؛ أنه بلغه أن رجلا ينم الحديث. فقال حذيفة : سمعت رسول الله ﷺ يقول « لا يدخل الجنة نمام »

45. Şu câhiliyet âdetleri ashâbın ittifakıyle haramdır:
Nudbe: Ölünün iyiliklerini sayıp dökerek ağlamak.
Niyâha: Avaz avaz ağlamak.
Latmu'l-hadd: Yanaklarını, yüzünü başını dizlerini dövmek.
Şakku'l-Ceyb: Yaka, elbise yırtmak.
Hamsu'l-vech: Yüzünü tırmalamak.
Neşru'ş-şiir: Manzûmelerle ölünün iyiliklerini yaymaya çalışmak.
Duâu'l-veyl ve's-sabûr: Azab ve helâk ile duâ (Nevevi).
Bunlar Hanefilere göre de haramdır. Kerahat diyenlerin maksadı da her halde tahrîmi kerahattir (Aynî).

(45) KOĞUCULUĞUN ÇOK AĞIR BİR HARAM OLDUĞUNU BEYAN BÂBI

—oOo—

168 — (105) .... : Huzeyfe (R) den: Bir kimsenin söz taşıdığı haberi Huzeyfe'ye ulaşmış, bunun üzerine kendisi şöyle demiştir: Rasûlullah (S) den işittim, şöyle buyuruyordu: «Koğuculuk eden cennete giremez".

١٦٩ – ( ) حدثنا علي بن حجر السعدي وإسحاق بن إبراهيم قال إسحاق: أخبرنا جرير، عن منصور، عن إبراهيم، عن همام بن الحارث، قال: كان رجل ينقل الحديث إلى الأمير. فكنا جلوسا في المسجد فقال القوم: هذا ممن ينقل الحديث إلى الأمير. قال فجاء حتى جلس إلينا فقال حذيفة: سمعت رسول الله ﷺ يقول «لا يدخل الجنة قتات»(١).

169 — ( ) .... : Hemmâmu'bnu Hâris şöyle dedi: Bir kimse emîre söz taşırdı. Birgün biz mescidde oturuyorduk. Cemaat: İşte şu, emîre lâf taşıyan kimselerdendir, dediler. Derken adam geldi, neticede bizim meclisimize oturdu. Bunun üzerine Huzeyfe şöyle dedi: Ben Rasûlullah (S) den işittim, şöyle buyuruyordu: «Koğuculuk eden (fesadcı) kişi Cennete giremez».

١٧٠ – ( ) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة حدثنا أبو معاوية ووكيع، عن الأعمش ح وحدثنا منجاب بن الحارث التميمي واللفظ له أخبرنا ابن مسهر، عن الأعمش، عن إبراهيم، عن همام بن الحارث، قال: كنا جلوسا مع حذيفة في المسجد فجاء رجل حتى جلس إلينا فقيل لحذيفة: إن هذا يرفع إلى السلطان أشياء. فقال حذيفة، إرادة أن يسمعه: سمعت رسول الله ﷺ يقول «لا يدخل الجنة قتات».

170 — ( ) .... : Hemmamu'bnu Hâris şöyle dedi: Mescidde Huzeyfe'nin yanında oturuyorduk. Bir adam geldi ve bizim yanımıza oturdu. Huzeyfe'ye: İşte bu, sultana bir çok şeyler görürür denildi. Bunun üzerine Huzeyfe ona işittirmek maksadiyle: Rasûlullah (S) ı: «Koğuculuk yapan Cennete girmez» derken dinledim, dedi.

46. Katût, kıttîtî ve kattât: Görülmez gizli bir yerden insanların sözlerini dinleyen, sonra bu dinlediği sözü başkalarına taşıyan kimsedir. Gerek koğuculuk etsin, gerek etmesin, bu dinleyen kimseye türkçede dikici tâbir olunur. Kötü huylardandır (Kamus mütercimi Asım Molla).

(٤٦) باب بيان غلظ تحريم إسبال الإزار والمن بالعطية وتنفيق السلعة بالحلف . وبيان الثلاثة الذين لا يكلمهم الله يوم القيامة ولا ينظر إليهم ولا يزكيهم ولهم عذاب أليم

١٧١ – (١٠٦) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ، ومحمد بن المثنى ، وابن بشار ، قالوا : حدثنا محمد بن جعفر ، عن شعبة ، عن علي بن مدرك ، عن أبي زرعة ، عن خرشة بن الحر ، عن أبي ذر ، عن النبي ﷺ قال « ثلاثة لا يكلمهم الله يوم القيامة ، ولا ينظر إليهم ، ولا يزكيهم ، ولهم عذاب أليم » قال فقرأها رسول الله ﷺ ثلاث مرار . قال أبو ذر : خابوا وخسروا . من هم يا رسول الله ؟ قال « المسبل والمنان والمنفق سلعته بالحلف الكاذب » .

(...) وحدثني أبو بكر بن خلاد الباهلي . حدثنا يحيى (وهو القطان) حدثنا سفيان . حدثنا سليمان الأعمش ، عن سليمان بن مسهر ، عن خرشة بن الحر ، عن أبي ذر ، عن النبي ﷺ قال « ثلاثة لا يكلمهم الله يوم القيامة : المنان الذي لا يعطي شيئا إلا منه . والمنفق سلعته بالحلف الفاجر . والمسبل إزاره » .

وحدثنيه بشر بن خالد . حدثنا محمد (يعني ابن جعفر) عن شعبة ، قال : سمعت سليمان ، بهذا الإسناد . وقال « ثلاثة لا يكلمهم الله ولا ينظر إليهم ولا يزكيهم ولهم عذاب أليم » .

(46) EİBİSE ETEĞİNİ KİBİRLE YERDE SÜRÜMENİN, HEDİYE VE İHSANI BAŞA KAKMANIN, TİCARET METÂ'INA YEMİNLE SÜRÜM VERMENİN AĞIR HARAM OLDUĞUNU BEYAN VE KIYAMET GÜNÜ ALLAH'IN KONUŞAMAYACAĞI, BAKMIYACAĞI VE TEMİZE ÇIKARMIYACAĞI VE KENDİLERİ İÇİN ELİM BİR AZAB BULUNAN ÜÇ KİŞİYİ BEYAN BÂBI

—oOo—

171 — (106) .... : Ebû Zerr (R) den (şöyle demiştir):

Peygamber (S) —âyet lâfzına yakın olarak— " «Üç kimse vardır ki —Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz, onlar için pek acıtıcı bir azab vardır—» buyurdu.

Ebû Zerr dedi ki: Rasûlullah buna uyan âyeti üç kerre okumuştur.

---

47. el-Bakara: 147 ve Âlu İmrân: 77. âyetlerinin baş kısımları değişik olmakla beraber son kısımları bu lafızlara yakındır.

Ebû Zerr: Umduklarına erişemediler ve ziyan ettiler. Onlar kimlerdir; ya Rasûlallah! diye sordu. Rasûlullah: «Elbisesini (büyüklenerek yere kadar) salıveren, verdiği şeyi başa kakan, yalan yeminle ticaret metâ'ına sürüm verendir» buyurdu.

.... : Yine Ebû Zerr (R) den, (şöyle demiştir): Peygamber (S): «Üç kişi vardır ki Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz: Her verdiği şeyi muhakkak başa kakan, haksız yeminle ticaret metâ'ına sürüm sağlıyan, elbisesini (bolca yere kadar) salıveren» buyurdu.

.... : Şu'be dedi ki: Bu isnadla Süleyman'dan işittim. Rasûlullah şöyle buyurmuştur: «Üç kişi var ki kıyamet günü Allah onlarla konuşmaz, onlara nazar buyurmaz, onları temize çıkarmaz ve onlar için pek acıtıcı bir azab da vardır».

١٧٢ – (١٠٧) وحدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنِ الأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ (قَالَ أَبُو مُعَاوِيَةَ : وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ) وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ : شَيْخٌ زَانٍ . وَمَلِكٌ كَذَّابٌ . وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ » .

172 — (107) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir:
Rasûlullah (S): «Üç kişi vardır ki Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onları temize çıkarmaz (Ebû Muâviye: Ve onlara bakmaz, demiştir) ve onlar için pek acıtıcı bir aazb vardır. Bunlar zinakâr yaşlı, yalancı devlet başkanı ve kibirlenen fakirdir» buyurdu.

١٧٣ – (١٠٨) وحدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ ، قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنِ الأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ وَهٰذَا حَدِيثُ أَبِي بَكْرٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « ثَلَاثٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ : رَجُلٌ عَلَى فَضْلِ مَاءٍ بِالْفَلَاةِ يَمْنَعُهُ مِنِ ابْنِ السَّبِيلِ . وَرَجُلٌ بَايَعَ رَجُلًا بِسِلْعَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ فَحَلَفَ لَهُ بِاللهِ لَأَخَذَهَا بِكَذَا وَكَذَا فَصَدَّقَهُ ، وَهُوَ عَلَى غَيْرِ ذٰلِكَ وَرَجُلٌ بَايَعَ إِمَامًا لَا يُبَايِعُهُ إِلَّا لِدُنْيَا ، فَإِنْ أَعْطَاهُ مِنْهَا وَفَى ، وَإِنْ لَمْ يُعْطِهِ مِنْهَا لَمْ يَفِ » .

(...) وحدّثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ . ح وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الأَشْعَثِيُّ . أَخْبَرَنَا عَبْثَرٌ كِلَاهُمَا عَنِ الأَعْمَشِ ، بِهٰذَا الإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ جَرِيرٍ « وَرَجُلٌ سَاوَمَ رَجُلًا بِسِلْعَةٍ »

173 — (108) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Üç kimse vardır, kıyamet günü Allah onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz ve onlar için elemli bir azab vardır: Biri şöyle kimsedir: Susuz bir sahrada fazla su üzerinde bulunur ve o suyu yolcudan meneder. İkincisi şu adamdır: İkindi üzeri bir kimseye bir mal satar, satarken ona karşı malı şöyle şöyle vermek suretiyle aldığını Allah'a yemin eder, gerçek bunun hilâfına olduğu halde müşteri de onu tasdîk eder (ek malı satın alır). Üçüncüsü şöyle kimsedir: Bir devlet başkanına yalnız dünyalığı için bey'at eder, başkan ona dünyalıktan verdiği zaman yaptığı ahde vefa eder, ona dünyalıktan vermediği zaman ahde vefa göstermez[48].

.... : Cerîr ve Abser her ikisi de A'meş'den alarak bu isnadla o hadîs'in benzerini rivâyet ettiler. Ancak Cerîr'in hadîs'inde: «Ve bir zat ki bir kimse ile bir metâ'ın pazarlığını yapar» şeklindedir.

١٧٤ – (...) وحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ أُرَاهُ مَرْفُوعًا. قَالَ «ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: رَجُلٌ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ بَعْدَ صَلَاةِ الْعَصْرِ عَلَى مَالِ مُسْلِمٍ فَاقْتَطَعَهُ» وَبَاقِي حَدِيثِهِ نَحْوُ حَدِيثِ الْأَعْمَشِ.

174 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Üç kimse vardır ki Allah onlarla konuşmaz, onlara bakmaz ve onlar için elemli bir azab vardır. Birisi şudur: İkindi namazından sonra bir müslimanın malı üzerine öyle bir yemin eder ki neticede o malı koparıp alır». Hadîs'in geri kalanı A'meş'in hadîs'i gibidir.

---

48. Ebû Hureyre'nin Buhârî'de biraz değişik olan bu rivâyetinde Rasûlullah'ın bu sözleri söyledikten sonra:

«ان الذين يشترون بعهد الله ايمانهم ثمنا قليلا اولئك لا خلاق لهم في الآخرة
ولا يكلمهم الله ولا ينظر اليهم يوم القيامة ولا يزكيهم ولهم عذاب اليم» ايمانهم

: Allah'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir pahayı satın alanlar işte onlar, onlara âhirette hiç bir nasib yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz, onlar için pek acıklı bir azab vardır (Âlu İmrân 77.) âyetini okumuştur. Buhârî, Musâkât, İsmu men menea ibne's-sebîl mine'l-mâl). Muslim'in 220 ve 222 rakamlı İbnu Mesud hadîs'lerinde de Rasûlullah'ın bu âyeti okuduğu görülmektedir.

(٤٧) باب غلظ تحريم قتل الإنسان نفسه وإن من قتل نفسه بشيء عذب به في النار
وأنه لا يدخل الجنة إلا نفس مسلمة

١٧٥ — (١٠٩) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو سعيد الأشج، قالا: حدثنا وكيع، عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة قال: قال رسول الله ﷺ «من قتل نفسه بحديدة فحديدته في يده يتوجأ بها في بطنه في نار جهنم خالدا مخلدا فيها أبدا. ومن شرب سما فقتل نفسه فهو يتحساه في نار جهنم خالدا مخلدا فيها أبدا ومن تردى من جبل فقتل نفسه فهو يتردى في نار جهنم خالدا مخلدا فيها أبدا»

(...) وحدثني زهير بن حرب حدثنا جرير ح وحدثنا سعيد بن عمرو الأشعثي حدثنا عبثر ح وحدثني يحيى بن حبيب الحارثي حدثنا خالد (يعني ابن الحارث) حدثنا شعبة كلهم بهذا الإسناد، مثله. وفي رواية شعبة عن سليمان قال: سمعت ذكوان.

(47) İNSANIN KENDİNİ ÖLDÜRMESİNİN TAHRÎMİNİN AĞIRLIĞI KENDİNİ BİR ŞEYLE ÖLDÜRENİN CEHENNEMDE ONUNLA AZABLANDIRILACAĞI VE CENNETE MÜSLİMAN NEFİSTEN BAŞKASININ GİRMEYECEĞİNE DÂİR BÂB

——oOo——

175 — (109) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Her kim kendini bir demir parçasıyle öldürürse kendisi o demiri elinde karnına vuruyor olarak ebedî ve daimî surette cehennem ateşinde olacaktır. Her kim zehir içer de kendini öldürürse o kimse de zehrini içer birhalde ebedî ve daimî bir surette cehennem ateşinde olacaktır. Her kim bir dağdan kendini aşağıya atıp, kendi kendini öldürürse bu intihar eden kimse de Cehennem ateşinde ebedî ve daimî surette kendisini yüksekten aşağıya bırakır olacaktır».

.... : Cerîr, Abser ve Şu'be her üçü de yine bu isnadla o hadîs'in benzerini rivâyet ettiler. Şu'be'nin Süleyman'dan gelen rivâyetinde Süleyman: Ben Zekvân'dan işittim, dedi.

١٧٦ — (١١٠) حدثنا يحيى بن يحيى أخبرنا معاوية بن سلام بن أبي سلام الدمشقي، عن يحيى بن أبي كثير؛ أن أبا قلابة أخبره؛ أن ثابت بن الضحاك أخبره؛ أنه بايع رسول الله ﷺ تحت الشجرة. وأن رسول الله ﷺ قال «من حلف على يمين بملة غير الإسلام كاذبا فهو كما قال ومن قتل نفسه بشيء عذب به يوم القيامة. وليس على رجل نذر في شيء لا يملكه»

(...) حدثني أبو غسان المسمعي حدثنا معاذ (وهو ابن هشام) قال: حدثني أبي عن يحيى بن أبي كثير، قال: حدثني أبو قلابة، عن ثابت بن الضحاك، عن النبي ﷺ قال «ليس على رجل نذر فيما لا يملك. ولعن المؤمن كقتله. ومن قتل نفسه بشيء في الدنيا عذب به يوم القيامة. ومن ادعى دعوى كاذبة ليتكثر بها لم يزده الله إلا قلة. ومن حلف على يمين صبر فاجرة»

176 — (110) .... : Sâbitu'bnu Dahhâk (R) haber verdi ki, kendisi ağaç altında Rasûlullah'a bey'at eden bir sahâbîdir. Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Her kim İslâmdan başka bir millet (dîn) adına yalancı olarak yemin ederse, o kimse dediği gibidir. Her kim bir şeyle kendini öldürürse kıyamet gününde intihar ettiği nesne ile azab olunur. Bir kimsenin malik bulunmadığı bir şeyi nezir yapması muteber değildir».

.... : Sâbitu'bnu Dahhâk (R) dan: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: «Mâlik olmadığı bir şeyi nezretmesi kişiye sahîh olmaz (böyle bir nezre birşey lâzım gelmez, o, bâtıldır). Mü'mini lânetlemek onu öldürmek gibidir. Her kim dünyada kendini bir şeyle öldürürse kıyamet gününde o şeyle azab olunur. Her kim malı çok olsun diye yalan bir davaya kalkarsa, Allah ana mal azlığından başka bir şey arttırmaz. Ve her kim hâkim huzurunda nefsini yalana zorluyarak bile bile yalan bir yemin ederse, o da böyledir»[49].

١٧٧ – (..) حدثنا إسحق بن إبراهيم، وإسحق بن منصور، وعبد الوارث بن عبد الصمد كلهم عن عبد الصمد بن عبد الوارث، عن شعبة، عن أيوب، عن أبي قلابة، عن ثابت بن الضحاك الأنصاري ح وحدثنا محمد بن رافع، عن عبد الرزاق، عن الثوري، عن خالد الحذاء، عن أبي قلابة. عن ثابت بن الضحاك قال: قال النبي ﷺ «من حلف بملة سوى الإسلام كاذبا متعمدا فهو كما قال ومن قتل نفسه بشيء عذبه الله به في نار جهنم» هذا حديث سفيان وأما شعبة فحديثه أن رسول الله ﷺ قال «من حلف بملة سوى الإسلام كاذبا فهو كما قال ومن ذبح نفسه بشيء ذبح به يوم القيامة».

177 — ( ) .... : Sâbitu'bnu Dahhâk (R) şöyle dedi:

49. Geçmişe yahud hâle âid bir husus için bile bile yalan yere yapılan yemine «Yemini Sabr» veya «Yemini Ğamûs» denir. En büyük günahlardan olan bu yeminin keffâreti yoktur, onu ancak ateş temizler. Evleri yıkan, âileleri harab eden bu yemine kul hakkı taalluk ederse, bu hakkın red ve iâdesi vâcib olur.

Peygamber (S) buyurdu ki: «Her kim İslâmdan başka bir dîne yalancı ve kasıtlı olarak yemîn ederse, o kimse dediği gibidir. Her kim kendini bir şeyle öldürürse, Allah onu cehennem ateşinde o şeyle azablandırır».

Bu, Sufyan'ın hadîs'idir. Şu'be'ye gelince onun hadîs'i de şöyledir: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Her kim İslâmdan başka bir dine yalancı olarak yemîn ederse, o kimse dediği gibidir. Her kim kendini bir şeyle keserse, kıyamet gününde yine o şeyle kesilir»[50].

١٧٨ – (١١١) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ ، جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ قَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ . شَهِدْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ حُنَيْنًا فَقَالَ لِرَجُلٍ مِمَّنْ يُدْعَى بِالْإِسْلَامِ « هٰذَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ » فَلَمَّا حَضَرْنَا الْقِتَالَ قَاتَلَ الرَّجُلُ قِتَالًا شَدِيدًا فَأَصَابَتْهُ جِرَاحَةٌ . فَقِيلَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! الرَّجُلُ الَّذِي قُلْتَ لَهُ آنِفًا « إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ » فَإِنَّهُ قَاتَلَ الْيَوْمَ قِتَالًا شَدِيدًا . وَقَدْ مَاتَ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِلَى النَّارِ » فَكَادَ بَعْضُ الْمُسْلِمِينَ أَنْ يَرْتَابَ . فَبَيْنَمَا هُمْ عَلَى ذٰلِكَ إِذْ قِيلَ : إِنَّهُ لَمْ يَمُتْ . وَلٰكِنَّ بِهِ جِرَاحًا شَدِيدًا ! فَلَمَّا كَانَ مِنَ اللَّيْلِ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى الْجِرَاحِ فَقَتَلَ نَفْسَهُ . فَأُخْبِرَ النَّبِيُّ ﷺ بِذٰلِكَ فَقَالَ « اللهُ أَكْبَرُ ! أَشْهَدُ أَنِّي عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ » ثُمَّ أَمَرَ بِلَالًا فَنَادَى فِي النَّاسِ « إِنَّهُ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا نَفْسٌ مُسْلِمَةٌ . وَإِنَّ اللهَ يُؤَيِّدُ هٰذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ » .

178 — (111) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) ile beraber Hayber'de hazır bulunduk. Rasûlullah, İslâm ile isimlendirilenlerden biri için: «Bu, ateş ehlindendir» buyurdu. Nihayet biz muharebeye giriştiğimiz zaman o zat çetin bir savaş yaptı. Akabinde kendine bir yara isâbet etti. Rasûlullah'a, ya Rasûlallah! Biraz evvel kendisi hakkında, «O, nar ehlindendir» buyurduğunuz zat, bugün çok çetin bir harb yaptı ve öldü denildi. Peygamber: «Onun yolu cehennemedir» buyurdu. Nerede ise müslimanların bazısı şüpheye düşecekti. Onlar bu hâl üzerine bulunurlarken birdenbire «O, ölmedi, lâkin kendisinde çetin yaralar vardır» denildi. Gece vakti olunca, yaralarına sabr edemeyip kendini öldürdü. Bu vak'a peygambere haber verildi. Bunun üze-

50. Umeru'bnu Abdilâziz ile Evzaî müstesna bütün fakihler, intihar edenin cenaze namazını kılmakta kerahet olmadığına ittifak etmişlerdir. Çünkü Rasûlullah (S) bütün müslimanlara namaz kılmak âdetini vaz'etmişler ve bundan hiçbir müslimanı istisna etmemişlerdir (İbnu Battâl).

rine Rasûlullah: «ALLAH BÜYÜKTÜR, ŞAHADET EDERİM Kİ MUHAKKAK BEN ALLAH'IN KULU VE ELÇİSİYİM» dedi, sonra Bilâl'e emir buyurdu, o da halk arasında şunu ilân etti:

«Şunda hiç şüphe yok ki cennete müsliman nefisten başkası girmez ve yine hiç şüphesiz ki Allah bu islâm dînini (dilerse) fâcir bir kişi ile de teyîd edip kuvvetlendirir".

١٧٩ – (١١٢) حدثنا قتيبة بن سعيد . حدثنا يعقوب (وهو ابن عبد الرحمن القارى ، حيٌّ
من العرب) عن أبي حازم ، عن سهل بن سعد الساعدي ؛ أن رسول الله ﷺ التقى هو والمشركون
فاقتتلوا فلما مال رسول الله ﷺ إلى عسكره . ومال الآخرون إلى عسكرهم . وفي أصحاب
رسول الله ﷺ رجل لا يدع لهم شاذة إلا اتبعها يضربها بسيفه . فقالوا : ما أجزأ منا اليوم أحد
كما أجزأ فلان . فقال رسول الله ﷺ « أما إنه من أهل النار » فقال رجل من القوم : أنا
صاحبه أبدا . قال فخرج معه كلما وقف وقف معه . وإذا أسرع أسرع معه . قال فجرح الرجل
جرحا شديدا فاستعجل الموت فوضع نصل سيفه بالأرض وذبابه بين ثدييه . ثم تحامل على سيفه
فقتل نفسه . فخرج الرجل إلى رسول الله ﷺ فقال : أشهد أنك رسول الله . قال « وما ذاك ؟ »
قال : الرجل الذي ذكرت آنفا أنه من أهل النار . فأعظم الناس ذلك . فقلت : أنا لكم به . فخرجت
في طلبه حتى جرح جرحا شديدا . فاستعجل الموت فوضع نصل سيفه بالأرض وذبابه بين ثدييه .
ثم تحامل عليه فقتل نفسه . فقال رسول الله ﷺ ، عند ذلك « إن الرجل ليعمل عمل أهل الجنة
فيما يبدو للناس وهو من أهل النار . وإن الرجل ليعمل عمل أهل النار فيما يبدو للناس وهو من أهل
الجنة »

179 — (112) .... : Sehlu'bnu Sa'd (R) dan: (şöyle demiştir:)

Rasûlullah (S) Hayber'de müşrik Yahudîlerle karşılaştı ve iki taraf ceng etti. (O günün harbi sonunda) Rasûlullah kendi askerî karargâhına dönmüş, öbürleri de kendi askerî merkezlerine dönmüşlerdi. Fakat Rasûlullah'ın sahâbileri içinde bir kişi vardı ki düşman ordusundan ayrı düşen, yahut orduya katılmamış bulunan Yahudînin peşini bırakmayıp amansız takib ediyor ve ona kılıcı ile vuruyordu. Sahâbîler: Bu-

---

51. Harb meydanında iyi çarpışıp da yaralanınca acısına dayanamıyarak kendini öldüren bu şahsın Kuzman adında birisi olduğu söylenmiştir. Şerhlerde buna âid başka tafsilât da vardır.

gün bizden hiç kimse fulânın gösterdiği yiğitlik derecesinde bir yiğitlik göstermemiştir; dediler. Bunun üzerine Rasûlullah: «Fakat O, cehennemliklerden!» buyurdu. Ashâbdan (Huzaî Eksum adlı) bir kişi «Öyle ise ben onu devamlı olarak takib eder, gözetlerim» dedi. Râvî İbnu Sa'd der ki: Huzâalı sahâbî bu Kuzman ile beraber harb sahasına çıktı ve harb safının neresinde durdu ise, o da onunla beraber durdu. O, harbde ne derece çeviklik gösterdiyse Huzâalı da onunla birlikte çeviklik gösterdi. Râvî İbnu Sa'd der ki: «Nihayet Kuzman ağır surette yaralandı. Acıdan ölümü acele isteyerek kılıcının tutamak demirini yere, keskin ağızını da iki memesi arasına koydu. Sonra kılıca yüklendi ve bu suretle kendini öldürdü. Bunun üzerine Hûzaî Eksum, Rasûlullah'a vardı ve: Ben şahâdet ediyorum ki sen muhakkak Allah'ın elçisisin, dedi. Rasûlullah: Sana ne oldu? diye sordu. Huzaî şöyle dedi: Biraz önce zikretmiş olduğun kimse hakikaten cehennemliklerdendir. İnsanlar bu adamın cehennemlik olduğu haberini büyütmüşlerdi. Ben bu adamı sizin için takîb eder, gözetlerim, dedim. Ve hakikaten ardı sıra çıkıp onun her hareketini araştırdım. Nihayet bu adam ağır surette yaralandı, ölümünü acele isteyerek kılıcının demirini yere, keskin ağızını iki memesi arasına koydu, sonra kılıcının üstüne yüklendi ve bu suretle kendini öldürdü. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu: «İnsanlar arasında böyle kimse vardır ki, halka görünüşüne göre cennet ehline yaraşan hayırlı işler yapar. Halbuki o, cehennemliklerdendir. Yine insanlardan öyle kimse de vardır ki halka görünüşüne göre cehennemliklere âid kötü işler yapar, halbuki o, cennetliklerdendir».

١٨٠ – (١١٣) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا الزُّبَيْرِيُّ (وَهُوَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ يَقُولُ: «إِنَّ رَجُلًا مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ خَرَجَتْ بِهِ قَرْحَةٌ. فَلَمَّا آذَتْهُ انْتَزَعَ سَهْمًا مِنْ كِنَانَتِهِ. فَنَكَأَهَا. فَلَمْ يَرْقَإِ الدَّمُ حَتَّى مَاتَ. قَالَ رَبُّكُمْ: قَدْ حَرَّمْتُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ». ثُمَّ مَدَّ يَدَهُ إِلَى الْمَسْجِدِ فَقَالَ: إِي وَاللهِ لَقَدْ حَدَّثَنِي بِهَذَا الْحَدِيثِ جُنْدَبٌ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ، فِي هَذَا الْمَسْجِدِ.

180 — (113) .... : Şeyban dedi ki: Ben Hasan (Basrî) den işittim, şöyle diyordu: Sizden önceki ümmetlerden birinde bir zat vardı. Kendisinde bir şişkin yara hasıl olmuştu. Yara kendisini elemlendirdiği zaman deriden yapılmış ok muhafazasından bir ok çekti ve o şişkinliği yardı. Artık kan dinmedi ve nihayet öldü. Rabbımız: «Ona cenneti haram kıldım» buyurmuştur. Sonra Hasan elini mescide uzattı ve şöyle dedi: Evet Allah'a yemin ediyorum ki bu hadîs'i bana Rasûlullah (S) den şu mescidin içinde Cündüb (R) tahdîs etmiştir.

١٨١ – (...) وحدثنا محمد بن أبي بكر المقدمي . حدثنا وهب بن جرير . حدثنا أبي . قال : سمعت الحسن يقول : حدثنا جندب بن عبد الله البجلي في هذا المسجد . فما نسينا . وما نخشى أن يكون جندب كذب على رسول الله ﷺ . قال : قال رسول الله ﷺ « خرج برجل فيمن كان قبلكم خراج » فذكر نحوه .

181 — ( ) .... : Cerîr dedi ki: Hasan'dan duydum şöyle diyordu: Bize Cundubu'bnu Abdillâh Becelî (R) şu (Basra) mescidinin içinde tahdîs etti. Biz o hadîs'i unutmadık. Cündüb'ün Rasûlullah (S) üze rine yalan söylemiş olmasından da hiç korkmuyoruz. —Çünkü Cündüb çok doğrudur— Cündüp şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Sizden önceki ümmetlerden bir kimsede bir şişkinlik çıkmıştı» diyerek geçen hadîs tarzında hadîs'in tamamını zikretti.

(٤٨) باب غلظ تحريم الغلول وأنه لا يدخل الجنة إلا المؤمنون

١٨٢ – (١١٤) حدثني زهير بن حرب . حدثنا هاشم بن القاسم . حدثنا عكرمة بن عمار . قال : حدثني سماك الحنفي ، أبو زميل . قال : حدثني عبد الله بن عباس . قال : حدثني عمر بن الخطاب قال : لما كان يوم خيبر أقبل نفر من صحابة النبي ﷺ . فقالوا : فلان شهيد . فلان شهيد . حتى مروا على رجل فقالوا : فلان شهيد . فقال رسول الله ﷺ « كلا . إني رأيته في النار . في بردة غلها . أو عباءة » . ثم قال رسول الله ﷺ « يا ابن الخطاب ! اذهب فناد في الناس أنه لا يدخل الجنة إلا المؤمنون » قال فخرجت فناديت « ألا إنه لا يدخل الجنة إلا المؤمنون » .

(48) MİLLET MALINA HIYÂNETİN TAHRÎMİNİN AĞIRLIĞI VE CENNETE MÜ'MİNLERDEN BAŞKASININ GİRMEYECEĞİNE DAİR BÂB

——oOo——

182 — (114) .... : Umeru'bnu'l-Hattab (R) şöyle dedi: Hayber harbi olduğu zaman Rasûlullah (S) ın sahâbîlerinden bir grup geldi, fulân şehîddir, fulân şehîddir, dediler. Nihayet sözü bir zata uğratıp fulân da şehîddir, dediler. Bunun üzerine Rasulullah (S):

«Hayır! (öyle değil) ben onu çaldığı bir bürde (hırka) yahut da aba-

dan dolayı ateşte gördüm» buyurdu. Sonra Rasûlullah bana şu emri verdi: «Ey Hattab oğlu! Git ve halk içinde, cennete mü'minden başkası girmez hakîkatını nidâ et» buyurdu. Umer dedi ki: Bunun üzerine Resûlullah'ın yanından çıktım ve: Dikkat edin! Şu muhakkak ki Cennete mü'min olanlardan başkası girmez, diye nidâ ettim.

١٨٣ – (١١٥) حدثني أبو الطاهر . قال: أخبرني ابن وهب، عن مالك بن أنس، عن ثور بن زيد الدؤلي، عن سالم أبي الغيث، مولى ابن مطيع، عن أبي هريرة . ح وحدثنا قتيبة بن سعيد . وهذا حديثه : حدثنا عبد العزيز (يعني ابن محمد) عن ثور، عن أبي الغيث، عن أبي هريرة ؛ قال : خرجنا مع النبي ﷺ إلى خيبر ففتح الله علينا فلم نغنم ذهبا ولا ورقا . غنمنا المتاع والطعام والثياب . ثم انطلقنا إلى الوادي ومع رسول الله ﷺ عبد له ، وهبه له رجل من جذام . يدعى رفاعة بن زيد من بني الضبيب فلما نزلنا الوادي قام عبد رسول الله ﷺ يحل رحله . فرمي بسهم . فكان فيه حتفه . فقلنا : هنيئا له الشهادة يا رسول الله ! قال رسول الله ﷺ « كلا . والذي نفس محمد بيده ! إن الشملة لتلتهب عليه نارا، أخذها من الغنائم يوم خيبر . لم تصبها المقاسم » قال ففزع الناس . فجاء رجل بشراك أو شراكين . فقال : يا رسول الله ! أصبت يوم خيبر . فقال رسول الله ﷺ « شراك من نار أو شراكان من نار » .

183 — (115) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Peygamber (S) ile beraber Hayber harbine çıktık, neticede Allah bize fetih ihsan etti. Bu fetihte altın gümüş değil, sadece eşya, yiyecek ve giyecek maddeleri ganîmet aldık. Sonra Vâdi'l-Kura'ya gittik. Peygambe r'in yanında Dubeyb oğullarından Rifâ'a İbnu Zeyd adlı bir kölesi vardı. Bu köleyi ona Cuzam kabilesinden bir kimse hibe etmişti. Vâdiye indiğimiz vakit, Râsulullah'ın kölesi kalktı ve devesi üstündeki rahlesine giriyordu. Tam bu sırada kendisine bir ok isabet etti ve ölümü oracıkta vâki oldu. Bunun üzerine biz: Ya Rasûlallah! Ona şahadet mübârek olsun, dedik. Rasûlullah: «Hayır Allah'a yemin ederim ki Hayber harbinde taksim edilmemiş olan ganîmetlerden aldığı ibr şemle (kısa örtü), onun üstünde bir ateş olarak alev alev yanmaktadır» buyurdu. Umer der ki: Bundan insanlar korktu, bir zat bir tek yahut iki adet pabuç tasması getirdi de: Ya Rasûlullah! Bunu Hayber gününde almıştım, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah:

«Ateşten bir ayakkabı tasması, yahut ateşten iki tane ayakkabı tasması» buyurdu.

(٤٩) باب الدليل على أن قاتل نفسه لا يكفر

١٨٤ – (١١٦) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وإسحق بن إبراهيم . جميعا عن سليمان . قال أبو بكر : حدثنا سليمان بن حرب . حدثنا حماد بن زيد ، عن حجاج الصواف ، عن أبي الزبير ، عن جابر ؛ أن الطفيل بن عمرو الدوسي أتى النبي ﷺ فقال : يا رسول الله ! هل لك في حصن حصين ومنعة ؟ (قال حصن كان لدوس في الجاهلية) فأبى ذلك النبي ﷺ . للذي ذخر الله للأنصار فلما هاجر النبي ﷺ إلى المدينة . هاجر إليه الطفيل بن عمرو . وهاجر معه رجل من قومه . فاجتووا المدينة . فمرض ، فجزع ، فأخذ مشاقص له ، فقطع بها براجمه ، فشخبت يداه ، حتى مات فرآه الطفيل بن عمرو في منامه . فرآه وهيئته حسنة . ورآه مغطيا يديه فقال له : ما صنع بك ربك ؟ فقال : غفر لي بهجرتي إلى نبيه ﷺ . فقال : ما لي أراك مغطيا يديك ؟ قال قيل لي : لن نصلح منك ما أفسدت . فقصها الطفيل على رسول الله ﷺ . فقال رسول الله ﷺ « اللهم ! وليديه فاغفر »

(49) KENDİ KENDİNİ ÖLDÜREN KÜFRE NİSBET EDİLMEYECEĞİNE DELİL BÂBI

——oOo——

184 — (116) .... : Câbir (R) den: (şöyle demiştir:) Tufeylu'bnu Amr ed-Devsî, Peygamber (S) e geldi. Ya Rasûlallah! Koruyucu bir kal'aya, sana kötülük yapacaklardan, seni muhafaza edecek kimselerin yanına gider misiniz? dedi. (Câbir: Câhiliyet devrinde Devs'in bir kal'ası vardı demiştir.)

Allah hicreti Medine'li Ensar'a ayırdığı için Peygamber, Tufeyl'in teklifini kabul etmedi. Nihayet Peygamber Medine'ye hicret ettiği zaman Tufeylu'bnu Amr'da kavminden bir zat ile beraber Medine'ye hicret etti. Fakat sıkıntı ve hastalık sebebi ile onlar Medine'de ikamet etmeyi sevmediler. Tufeyl ile gelen zat hastalandı ve hastalıktan çok müteessir oldu. Bu sebeple keskin *mişkas*larını aldı ve onlarla kendi parmak eklemlerini kesti. Kesilen iki eli kuvvetle kan fışkırttı ve neticede bu yüzden öldü. Sonra Tufeyl'bnu Amr onu ru'yâsında güzel bir sûretde görmüş, fakat iki eli örtülü imiş. Tufeyl ona: Rabbın sana ne yaptı diye sormuş. O da: Peygamberinin yanına hicret ettiğim için Rabbım beni mağfiret etti, diye cevap vermiş. Bu sefer Tufeyl: Neden seni iki elini sarılmış görüyorum? diye sormuş. Bana, kendi vücudundan bozduğun şeyi düzeltmeyiz, denildi diye cevap vermiştir. Tufeyl bu rüyayı Rasûlullah'a hikâye eti. Bunun üzerine Rasûlullah: «Ey Allahım! İki eli için de mağfiret eyle» diye duâ buyurdu.

(٥٠) باب في الريح التي تكون قرب القيامة تقبض من في قلبه شيء من الإيمان

١٨٥ – (١١٧) حدثنا أحمد بن عبدة الضبي . حدثنا عبد العزيز بن محمد وأبو علقمة الفروي .
قالا : حدثنا صفوان بن سليم ، عن عبد الله بن سلمان ، عن أبيه ، عن أبي هريرة ، قال . قال رسول الله
ﷺ « إن الله يبعث ريحا من اليمن ، ألين من الحرير ، فلا تدع أحدا في قلبه (قال أبو علقمة مثقال
حبة وقال عبد العزيز : مثقال ذرة) من إيمان إلا قبضته » .

(50) KIYAMETE YAKIN MEYDANA GELECEK VE KALBİNDE BİR PARÇA İYMAN BULUNANLARI KABZEDECEK OLAN RÜZGÂR HAKKINDA BÂB

——oOo——

185 — (117) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Muhakkak Allah Yemen'den, ipekten daha yumuşak bir rüzgâr gönderir de bu rüzgâr kalbinde (Ebû Alkama: Bir dâne miktarı, demiştir. Abdulâziz ise: Bir zerre miktarı) iyman bulunan hiç bir kimseyi bırakmaz, mutlaka ruhlarını alır».

(٥١) باب الحث على المبادرة بالأعمال قبل تظاهر الفتن

١٨٦ – (١١٨) حدثني يحيى بن أيوب وقتيبة وابن حجر . جميعا عن إسماعيل بن جعفر . قال
ابن أيوب : حدثنا إسماعيل . قال : أخبرني العلاء عن أبيه ، عن أبي هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ قال
« بادروا بالأعمال فتنا كقطع الليل المظلم . يصبح الرجل مؤمنا ويمسي كافرا أو يمسي مؤمنا
ويصبح كافرا . يبيع دينه بعرض من الدنيا » .

(51) KIYAMET FİTNELERİNİN BELİRMESİNDEN ÖNCE AMELLERE SARILMAYI TEŞVÎK BÂBI

——oOo——

186 — (118) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «(Ey Mü'minler!) Karanlık gecenin safhaları gibi olan korkunç fitnelerden önce iyi işlerde biribirinizle sür'at yarışına giriniz. O fitneler sırasında insan mü'min olarak sabaha erer, kâfir olarak akşama dahil olur. Yahut mü'min olarak akşama ulaşır da kâfir olarak sabahlar. Dînini dünyadan bir meta' mukabilinde satar» [52].

---

52. Bu konuda bir hayli hadis'ler gelmiştir:

«Yeryüzünde Allah Allah denilmez oluncaya kadar kıyamet kopmaz».

«Allah Allah diyen hiç bir kimse üzerine kıyamet kopmaz» (Muslim, İymân, zamanının sonunda iymanın gitmesi bâb'ı). «Kıyamet ancak şerlilerin üzerine kopacaktır».

(٥٢) باب مخافة المؤمن أن يحبط عمله

١٨٧ — (١١٩) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة حدثنا الحسن بن موسى حدثنا حماد بن سلمة، عن ثابت البناني، عن أنس بن مالك؛ أنه قال: لما نزلت هذه الآية: يا أيها الذين آمنوا لا ترفعوا أصواتكم فوق صوت النبي [٤٩ / الحجرات / آية ٢] إلى آخر الآية. جلس ثابت بن قيس في بيته وقال: أنا من أهل النار. واحتبس عن النبي ﷺ. فسأل النبي ﷺ سعد بن معاذ فقال «يا أبا عمرو ما شأن ثابت؟ أشتكى؟» قال سعد: إنه لجاري. وما علمت له بشكوى. قال فأتاه سعد فذكر له قول رسول الله ﷺ. فقال ثابت: أنزلت هذه الآية ولقد علمتم أني من أرفعكم صوتا على رسول الله ﷺ. فأنا من أهل النار؛ فذكر ذلك سعد للنبي ﷺ. فقال رسول الله ﷺ «بل هو من أهل الجنة»

(52) MÜ'MİNİN AMELLERİNİN BOŞA GİTMESİNDEN KORKMASI BÂBI

——oOo——

187 — (119) .... : Enes (R) şöyle demiştir:

«Ey iyman edenler! Seslerinizi peygamberin sesinden üstün kaldırmayın ve ona biribirinize bağırır gibi iri söylemeyin. Haberiniz olmadan amelleriniz hiçe iniverir» (el-Hucurât: 2) âyeti indiği zaman Sâbitu'bnu Kays evinde oturdu. Ben nâr ehlindenim diyerek kendini peygamberin yanına çıkmaktan menetti. Peygamber (S) Sa'du'bnu Muâz'a: Ya Eba Amr! Sâbit ne halde, rahatsız mı? diye sordu. Sa'd: O benim komşumdur, rahatsızlığını bilmiyorum, dedi. Sa'd ona gitti ve Rasûlullah'ın sözünü zikreti. Sâbit dedi ki: Bu âyet indirildi. Halbuki bilirsiniz ben, sizin en yüksek seslinizim, demek ki ben nâr ehlindenim, dedi. Sa'd bunu Peygambere söyledi. Rasûlullah: «Hayır o, cennet ehlindendir» buyurdu.

١٨٨ — ( ) وحدثنا قطن بن نسير. حدثنا جعفر بن سليمان. حدثنا ثابت، عن أنس بن مالك قال: كان ثابت بن قيس بن شماس خطيب الأنصار. فلما نزلت هذه الآية. بنحو حديث حماد. وليس في حديثه ذكر سعد بن معاذ.

Bütün bunlar ve bu ma'nâdaki diğer hadis'ler hep zâhirleri üzeredir. «Kıyamet gününe kadar ümmetimden bir tâife hak üzere muzaffer olup duracaktır» hadis'i diğerlerine muhalif değildir. Çünkü Bunun ma'nâsı, onlar kıyamet gününün yakın olup, alâmetleri zuhur ettiği sıra, ruhlarını bu yumuşak rüzgâr kabzedinceye kadar hak üzerinde devam edecekler demektir.

Bu hadis'te kıyameti alâmetleri ve kopmasının yaklaşmasına kadar onların bakâları ifade edilmiştir (Nevevî).

وَحَدَّثَنِيهِ أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ صَخْرٍ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا حَبَّانُ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ ، قَالَ : لَمَّا نَزَلَتْ لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ [٤٩/الحجرات/٢] وَلَمْ يَذْكُرْ سَعْدَ ابْنَ مُعَاذٍ فِي الْحَدِيثِ .

(. .) وحدثنا هُرَيْمُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى الْأَسَدِيُّ حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ : سَمِعْتُ أَبِي يَذْكُرُ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ هَـٰذِهِ الْآيَةُ وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ وَلَمْ يَذْكُرْ سَعْدَ بْنَ مُعَاذٍ وَزَادَ : فَكُنَّا نَرَاهُ يَمْشِي بَيْنَ أَظْهُرِنَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ

188 — ( ) .... : Enes (R): Sâbitu'bnu Kaysi'bni Şemmâs, Ensar'ın hatîbi idi. Bu âyet nâzil olunca... diyerek Hammâd'ın bundan önceki hadîs'i tarzında nakletmiştir. Bu hadîs'te Sa'du'bnu Muaz'ın adı yoktur.

.... : Buradaki rivâyette Enes:

«Seslerinizi peygamberin sesinden üstün kaldırmayın..» (el-Hucurât: 2) âyeti indiği zaman... diye rivâyet etmiş, fakat hadîs'de Sa'du'bnu Muâz'ı zikretmemiştir.

.... : Buradaki isnadda Enes:

Bu âyet nâzil olduğu zaman... diye söylediği ve hadîs'i olduğu gibi rivâyet etti. Ancak Sa'du'bnu Muâz'ı zikretmedi.

(٥٣) باب هل يؤاخذ بأعمال الجاهلية ؟

١٨٩ – (١٢٠) حدثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ ، عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ، قَالَ : قَالَ أُنَاسٌ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَنُؤَاخَذُ بِمَا عَمِلْنَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ ؟ قَالَ « أَمَّا مَنْ أَحْسَنَ مِنْكُمْ فِي الْإِسْلَامِ فَلَا يُؤَاخَذُ بِهَا وَمَنْ أَسَاءَ أُخِذَ بِعَمَلِهِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَالْإِسْلَامِ »

(53) CÂHİLİYETTEKİ AMELLERE MUKABİL MUÂHEZE OLUNUB OLUNMAYACAĞI HAKKINDA BÂB

—oOo—

189 — (120) .... : Abdullahi'bnu Mes'ûd (R) şöyle dedi: Bir takım insanlar Rasûlullah (S) a: Ya Rasûlullah! Câhiliyet devrinde yaptığımız günahlara mukabil ceza görecek miyiz? dediler. Rasûlullah:

«Sizden Müslimanlıkta güzel hareket yapan (içi ve dışı ile İslâm olan) kimseler câhiliyetteki günahlarına mukabil ceza görmezler. Fakat İslâmda küfür ve kötülük yapan (bütün kalbiyle İslâma girmeyen) kimseler, hem câhiliyet ve hem de İslâm zamanındaki amellerine mukabil cezalanır» buyurdu [53].

١٩٠ – ( ) حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير حدثنا أبي ووكيع ح وحدثنا أبو بكر بن
أبي شيبة . واللفظ له حدثنا وكيع ، عن الأعمش ، عن أبي وائل ، عن عبد الله ، قال : قلنا
يا رسول الله ! أنؤاخذ بما عملنا في الجاهلية ؟ قال « من أحسن في الإسلام لم يؤاخذ بما عمل في الجاهلية
ومن أساء في الإسلام أخذ بالأول والآخر »

190 — ( ) .... : Abdullah (R) şöyle dedi:

Ya Rasulallah! Câhiliyette işlediğimiz amellere mukbail cezalandırılır mıyız? diye sorduk. «İslâmda her işini güzel yapan, câhiliyette yaptıklarına mukabil ceza görmez. İslâmda kötülük eden ise, evvel ve âhir bütün işleri mukabilinde ceza görür» buyurdu.

١٩١ – ( ) حدثنا منجاب بن الحارث التميمي أخبرنا علي بن مسهر ، عن الأعمش ، بهذا
الإسناد ، مثله .

191 — ( ) .... : Bize Mincâbu'bnu Hâris et-Temîmî tahdîs etti. Bize Aliyyu'bnu Mushir, A'meş'den yine bu isnad ile onun benzeri hadîs'i haber verdi.

---

53. Bunun daha açık takriri şöyledir: Bir kâfir müsliman olur ve müslimanlıkta sebat ederse, küfür halinde işlediği günahların hepsi afvolunur. Sebat etmez de tekrar küfre dönüp irtidad ederse, o kimse hem evvelki küfür halinde işlediği fenalığıyle, hem de müsliman olduktan sonraki dönekliği ve mürtedliğiyle muahaze olunur. Fakat bundan sonra mürtedliğinden dönüp tekrar müsliman olursa, Ebû Hanîfe'ye göre:

قل للذين كفروا ان ينتهوا يغفر لهم ما قد سلف ...

: küfredenlere söyle ki eğer vazgeçerlerse, geçmiş günahları mağfiret olunacaktır» (el-Enfâl: 38) âyeti mucibince o kimse yeni baştan müsliman sayılıp, yeniden işlediği hayırla sevab alır. İrtidad halinde terkettiği namaz ve diğer ibâdetlerin kazası lâzım gelmez.

« ومن يكفر بالايمان فقد حبط عمله : Kim îymanı tanımayıp kâfir olursa, herhalde bütün yaptığı boşuna gitmiştir» (el Mâide: 5) âyeti mucibince eski ibadetleri heder olduğundan vaktıyle yaptığı haccı yeniden ifa etmesi lâzım gelir.

(٥٤) باب كون الإسلام يهدم ما قبله وكذا الهجرة والحج

١٩٢ - (١٢١) حدثنا محمد بن المثنى العنزي وأبو معن الرقاشي وإسحاق بن منصور. كلهم عن أبي عاصم. واللفظ لابن المثنى. حدثنا الضحاك (يعني أبا عاصم) قال: أخبرنا حيوة بن شريح. قال: حدثني يزيد ابن أبي حبيب، عن ابن شماسة المهري، قال: حضرنا عمرو بن العاص وهو في سياقة الموت. فبكى طويلا وحول وجهه إلى الجدار. فجعل ابنه يقول: يا أبتاه أما بشرك رسول الله ﷺ بكذا؟ أما بشرك رسول الله ﷺ بكذا؟ قال فأقبل بوجهه فقال: إن أفضل ما نعد شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله. إني قد كنت على أطباق ثلاث. لقد رأيتني وما أحد أشد بغضا لرسول الله ﷺ مني. ولا أحب إلي أن أكون قد استمكنت منه فقتلته. فلو مت على تلك الحال لكنت من أهل النار. فلما جعل الله الإسلام في قلبي أتيت النبي ﷺ فقلت: ابسط يمينك فلأبايعك. فبسط يمينه. قال فقبضت يدي. قال «ما لك يا عمرو؟» قال قلت: أردت أن أشترط. قال «تشترط بماذا؟» قلت: أن يغفر لي. قال «أما علمت أن الإسلام يهدم ما كان قبله؟ وأن الهجرة تهدم ما كان قبلها؟ وأن الحج يهدم ما كان قبله؟» وما كان أحد أحب إلي من رسول الله ﷺ ولا أجل في عيني منه. وما كنت أطيق أن أملأ عيني منه إجلالا له. ولو سئلت أن أصفه ما أطقت. لأني لم أكن أملأ عيني منه. ولو مت على تلك الحال لرجوت أن أكون من أهل الجنة. ثم ولينا أشياء ما أدري ما حالي فيها. فإذا أنا مت، فلا تصحبني نائحة ولا نار. فإذا دفنتموني فشنوا علي التراب شنا. ثم أقيموا حول قبري قدر ما تنحر جزور. ويقسم لحمها حتى أستأنس بكم. وأنظر ماذا أراجع به رسل ربي.

(54) İSLÂMA GİRMEK ÖNCEKİ GÜNAHLARI YIKAR, HİCRET ETMEK VE HAC YAPMANIN DA BÖYLE OLDUĞU BÂBI

—oOo—

192 — (121) .... : İbnu Şumâme el-Mehrî şöyle demiştir: Ölüm hastalığında iken Amru'bnu Âs'ın yanına geldik. Uzun süre ağladı ve yüzünü duvardan tarafa çevirdi. Oğlu Abdullah: Babacığım! Rasûlullah seni şununla müjdelemedi mi? Rasûlullah seni şununla müjdelemedi mi? demeye başladı. İbnu Şumâme dedi ki: Bunun üzerine yüzünü bize döndürdü ve şunları söyledi: Muhakkak ki hazırladığım şeylerin en fazîletlisi LÂ İLÂHE İLLÂLLÂH VE ENNE MUHAMMEDEN RASÛLULLAH şahâdetidir. Muhakkak ki ben üç hal üzere bulunmuşumdur. Düşündüm

ki bir vakitler Rasûlullah'a benim kadar kinli kimse yoktu. Muktedir olup da onu öldürmüş olmaklığım kadar beni sevindirecek bir şey de yoktu. İşte eğer ben bu hal üzere ölmüş olaydım, muhakkak ateş ehlinden olacaktım.

Allah İslâmı kalbime koyduğu zaman Peygambere geldim ve uzat elini sana bey'at edeyim, dedim. Hemen sağ elini uzattı, ben de elimi tuttum. Ey Amr neyin var? diye buyurdu. Şart koşmak istiyorum, dedim. Neyi şart koşuyorsun? buyurdu. Mağfiret olunmaklığımı, dedim. Bilmedin mi ki İslâm kendinden önceki günahları yok eder? Hicret kendinden önceki günahları yok eder? Hac da kendinden önceki günahları yok eder buyurdu. Bundan sonra bana Rasûlullah (S) dan daha sevgili ve gözümde ondan daha ulu hiç bir kimse kalmamıştır. Ona karşı duyduğum saygıdan dolayı gözlerimi doyura doyura ona bakmaya muktedir olamıyordum. Eğer onu tavsîf etmekliğim benden istense buna tâkat getiremem. Çünkü ben gözlerimi doyura doyura ona bakamazdım. İşte bu hal üzere ölmüş olsaydım cennet ehlinden olmaklığımı kuvvetle ümit ederdim.

Sonra bir takım şeylere tâbi olduk ki onlardaki halimin ne olduğunu bilmiyorum.

Ben öldüğüm zaman cenâzemi hiç bir ağlayıcı ve hiç bir ateş takip etmesin. Beni defnettiğiniz zaman üzerime toprak serpiniz. Sonra kabrimin etrafında bir devenin kesilip de etinin taksîm edilebileceği zaman kadar oturun ki sizlerle yerime alışayım ve Rabbimin elçilerini nasıl karşılayacağımı göreyim.

١٩٣ ـ (١٢٢) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ ، وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ (وَاللَّفْظُ لِإِبْرَاهِيمَ) . قَالَا : حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ (وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدٍ) عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، قَالَ : أَخْبَرَنِي يَعْلَى بْنُ مُسْلِمٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ سَعِيدَ ابْنَ جُبَيْرٍ يُحَدِّثُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ نَاسًا مِنْ أَهْلِ الشِّرْكِ قَتَلُوا فَأَكْثَرُوا . وَزَنَوْا فَأَكْثَرُوا . ثُمَّ أَتَوْا مُحَمَّدًا ﷺ . فَقَالُوا : إِنَّ الَّذِي تَقُولُ وَتَدْعُو لَحَسَنٌ . وَلَوْ تُخْبِرُنَا أَنَّ لِمَا عَمِلْنَا كَفَّارَةً ! فَنَزَلَ : وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا [٢٠/الفرقان/آية ٦٨] وَنَزَلَ : يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ [٣٩/الزمر/آية ٥٣]

193 — (122) .... : İbnu Abbas (R) dan: (şöyle demiştir:)

Müşriklerden birtakım kimseler insan öldürmüşler ve bunda çok ileri gitmişler, zinâ etmişler ve bunda da çok ileri gitmişlerdi. Sonra

bunlar Muhammed (S) e geldiler ve şöyle dediler: Şüphesiz ki senin teblîğ ettiğin ve kendisine davet eylediğin İslâm dini muhakkak güzeldir. Eğer bize vaktiyle işlediğimiz bunca cinayetin bir keffâreti bulunduğunu haber versen! Bunun üzerine şu (maâdeki) âyet nâzil oldu:

«*Onlar ki Allah ile birlikte başka bir Tanrı'ya duâ etmezler, Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmezler, zinâ etmezler. Her kim bunları yaparsa ağır cezaya uğrar*» (el-Furkân: 68).

Bir de şu âyet nâzil oldu:

«*De ki: Ey nefsileri aleyhine israf etmiş kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidi kesmeyin, çünkü Allah bütün günahları mağfiret buyurur, şüphesiz ki o, Gafûrdur, Râhîmdir*» (ez-Zümer: 53) [54].

(٥٥) باب بيان حكم عمل الكافر إذا أسلم بعده

١٩٤ – (١٢٣) حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ حَكِيمَ بْنَ حِزَامٍ أَخْبَرَهُ، أَنَّهُ قَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ أَرَأَيْتَ أُمُورًا كُنْتُ أَتَحَنَّثُ بِهَا فِي الْجَاهِلِيَّةِ، هَلْ لِي فِيهَا مِنْ شَيْءٍ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَسْلَمْتَ عَلَى مَا أَسْلَفْتَ مِنْ خَيْرٍ»

وَالتَّحَنُّثُ التَّعَبُّدُ

(55) KÂFİRİN İSLÂMA GİRMESİNDEN ÖNCEKİ İYİ AMELLERİNİN HÜKMÜNÜ BEYAN BÂBI

——oOo——

194 — (123) .... : Hakîmu'bnu Hizâm (R) şöyle haber vermiştir: Hakîm, Rasûlullah (S) a: Câhiliyet devrinde yapageldiğim birtakım ibadet işleri hakkında ne buyurursun? Bu ibadetlerde benim için bir ecir

54. Bu âyetin Kur'ân-ı Kerîm'de en çok ümit verici ilâhî bir hitap olduğu bildirilir. Şu kadar ki bu ziyade ümit, gurur ve ma'sıyete teşvik değil, ancak en ağır cürüm ve cinayet işleyenlerin bile ümitsizliğe düşmiyerek tevbe ve istiğfar ile ilâhî inayete dehâlet etmelerini talimden ibaret olduğu bilinmelidir.

var mıdır? diye sordu. Rasûlullah ona: «Sen mâzîde işlediğin hayırlar üzerine müsliman oldun» cevabını vermiştir[55].

Tahannus, taabbud demektir.

١٩٥ – (...) وحدثنا حسن الحلواني وعبد بن حميد (قال الحلواني: حدثنا. وقال عبد: حدثني) يعقوب (وهو ابن إبراهيم بن سعد) حدثنا أبي، عن صالح، عن ابن شهاب، قال: أخبرني عروة بن الزبير؛ أن حكيم بن حزام أخبره؛ أنه قال لرسول الله ﷺ: أي رسول الله! أرأيت أمورا كنت أتحنث بها في الجاهلية. من صدقة أو عتاقة أو صلة رحم. أفيها أجر؟ فقال رسول الله ﷺ «أسلمت على ما أسلفت من خير»

(..) حدثنا إسحق بن إبراهيم وعبد بن حميد. قالا: أخبرنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر، عن الزهري، بهذا الإسناد. ح وحدثنا إسحق بن إبراهيم. أخبرنا أبو معاوية. حدثنا هشام بن عروة، عن أبيه، عن حكيم بن حزام. قال، قلت: يا رسول الله! أشياء كنت أفعلها في الجاهلية. (قال هشام: يعني أتبرر بها) فقال رسول الله ﷺ «أسلمت على ما أسلفت لك من الخير» قلت: فوالله! لا أدع شيئا صنعته في الجاهلية إلا فعلت في الإسلام مثله.

195 — ( ) .... : Hakîmu'bnu Hizâm (R) şöyle haber vermiştir: Hakîm, Rasûlullah (S) a:

Ey Allah'ın elçisi! Bana bazı işlerin hükmünden haber verir misin? Ben câhiliyet devrinde sadaka, yahut köle azad etmek, yahut akrabaya iyilik nevinden birtakım ibadetler işlerdim. Bu ibadetlerde benim için bir ecir var mıdır? diye sormuştu. Rasûlullah cevabında: «Sen mâzîde yaptığın hayırlar üzerine müsliman oldun» buyurdu.

.... : Bu rivâyette Hakîm şöyle demiştir:

Ben, ya Rasûlullah! Birtakım işler var ki câhiliyet devrinde onları

---

55. İbnu Battal ve diğer muhakkıkler: «Hadis zâhiri üzeredir. Kâfir İslâm olup da İslâm üzere ölürse, küfür halinde iken işlediği hayırların sevabına nail olur» demişlerdir.

«Ey Hakîm! Sen mâzîdeki hayırlarının hasenatını iktisab ederek Müsliman oldun» kavlinin ma'nâsı üzerinde âlimler şu fikirleri ileri sürmüşlerdir:

a. Hadis'in ma'nâsı: Ey Hakîm, mâzîde kazandığın iyi tabiatlarla islâm oldun. Müslümanlıkta bu selim tabiatların ile müstefid olursun, demektir.

b. Câhiliyette işlediğin hayırlar ile iyi bir nam aldın ve bu ictimaî şerefinle müsliman oldun, denilmiş oluyor.

c. İslâmdaki hayırlarının hasenatı itibariyle ziyade olması, ecrinin çoğalması gibi bir ma'nâya hamledilmek de uzak değildir.

yapıyordum. (Hişam: Onlarla insanlara iyilik ve Allah'a yaklaşmak istiyordum demek ister, demiştir) Rasûlullah (S): «Sen kendin için mazide işlediğin hayırlar üzerine müsliman oldun» buyurdu. «Allah'a yemin ederim ki Ben câhiliyette yapmış olduğum hiç bir şeyi terketmeyip muhakkak onun benzerini İslâm devrinde de yapmış olacağım» dedim.

١٩٦ – (.) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبد الله بن نمير، عن هشام بن عروة، عن أبيه؛ أن حكيم بن حزام أعتق في الجاهلية مائة رقبة. وحمل على مائة بعير. ثم أعتق في الإسلام مائة رقبة. وحمل على مائة بعير. ثم أتى النبي ﷺ فذكر نحو حديثهم.

196 — ( ) .... : Bu isnaddaki râvîler: Hakîmu'bnu Hizâm, câhiliyet devrinde yüz köle azad etti, yüz deve üzerine yüklediği malını da sadaka yaptı. Sonra İslâm devrinde de yüz köleyi hürriyete kavuşturdu ve yüz deve yükü malı da sadaka yaptı. Sonra Peygamber (S) e geldi diyerek yukarıdakilerin hadîs'i tarzında tahdîs etmişlerdir.

(٥٦) باب صدق الإيمان وإخلاصه

١٩٧ – (١٢٤) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبد الله بن إدريس وأبو معاوية ووكيع. عن الأعمش، عن إبراهيم، عن علقمة، عن عبد الله، قال: لما نزلت ﴿الذين آمنوا ولم يلبسوا إيمانهم بظلم﴾ [٦/ الأنعام/ آية ٨٢] شق ذلك على أصحاب رسول الله ﷺ وقالوا: أينا لا يظلم نفسه؟ فقال رسول الله ﷺ «ليس هو كما تظنون. إنما هو كما قال لقمان لابنه: ﴿يا بني لا تشرك بالله إن الشرك لظلم عظيم﴾» [٣١/ لقمان/ آية ١٣].

(56) İYMANDA SAMÎMİYET VE İHLÂS BÂBI

——oOo——

197 — (124) .... : Abdullahi'bnu Mes'ûd (R) şöyle dedi:

«İyman edip de iymanlarına zulüm karıştırmayanlar, işte eminlik onlar içindir, doğru yola gidenler de onlardır» (el-En'âm: 82) âyeti nâzil olduğu zaman bu, Rasûlullah'ın sahâbîlerine ağır geldi. Ya Rasûlallah, bizim hangimiz nefsine zulmetmez dediler. Rasûlulah onlara: Âyetteki zulüm sizin sandığınız gibi değildir. O ancak Lukman'ın oğluna söylemiş olduğu şu şirktir:

«Ey oğulcuğum! Allah'a ortak koşma. Çünkü şirk elbette büyük bir zulümdür» (Lukman: 13) ".

١٩٨ — (..) حدثنا إسحق بن إبراهيم وعلي بن خشرم . قالا : أخبرنا عيسى (وهو ابن يونس) . ح وحدثنا منجاب بن الحارث التميمي . أخبرنا ابن مسهر . ح وحدثنا أبو كريب . أخبرنا ابن إدريس كلهم عن الأعمش بهذا الإسناد . قال أبو كريب : قال ابن إدريس : حدثنيه أولا أبي ، عن أبان ابن تغلب ، عن الأعمش ، ثم سمعته منه .

198 — ( ) .... : Burada İsa'bnu Yunus, İbnu Mushir ve İbnu İdris bunların üçü de A'meş'den bu isnadla rivâyet etmişlerdir.

Ebû Kurayb dedi ki: İbnu İdris şöyle demiştir: Bu hadîs'i bana evvelâ babam, Ebânu'bnu Tağlîb'den, o da A'meş'den diyerek takrîr etmiştir, sonra bu hadîs'i ben Eban'dan dinledim.

(٥٧) باب بيان أنه سبحانه وتعالى لم يكلف إلا ما يطاق

١٩٩ — (١٢٥) حدثني محمد بن منهال الضرير ، وأمية بن بسطام العيشي ، (واللفظ لأمية) قالا حدثنا يزيد بن زريع . حدثنا روح (وهو ابن القاسم) عن العلاء ، عن أبيه ، عن أبي هريرة ، قال : لما نزلت على رسول الله ﷺ : لله ما في السماوات وما في الأرض وإن تبدوا ما في أنفسكم أو تخفوه يحاسبكم به الله فيغفر لمن يشاء ويعذب من يشاء والله على كل شيء قدير [٢/ البقرة/ آية ٢٨٤] قال فاشتد ذلك على أصحاب رسول الله ﷺ فأتوا رسول الله ﷺ ثم بركوا على الركب فقالوا : أي رسول الله ! كلفنا من الأعمال ما نطيق . الصلاة والصيام والجهاد والصدقة وقد أنزلت عليك هذه الآية ولا نطيقها قال رسول الله ﷺ « أتريدون أن تقولوا كما قال أهل الكتابين من قبلكم : سمعنا وعصينا ؟ بل قولوا : سمعنا وأطعنا غفرانك ربنا وإليك المصير » قالوا سمعنا وأطعنا غفرانك ربنا وإليك المصير فلما اقترأها القوم ذلت بها ألسنتهم فأنزل الله في إثرها آمن الرسول بما أنزل إليه من ربه والمؤمنون كل آمن بالله وملائكته وكتبه ورسله لا نفرق بين أحد من رسله وقالوا سمعنا وأطعنا غفرانك ربنا وإليك المصير [٢/ البقرة/ آية ٢٨٥] فلما فعلوا ذلك نسخها الله تعالى . فأنزل الله عز وجل : لا يكلف الله نفسا إلا وسعها لها ما كسبت وعليها ما اكتسبت

---

56. İymana şirk katmak ve münafıklık yapmak veya irtidad etmek yani dinden

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا (قَالَ: نَعَمْ) رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِنَا (قَالَ: نَعَمْ) رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ (قَالَ: نَعَمْ) وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْتَ
مَوْلَانَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ (قَالَ: نَعَمْ) [٢/البقرة/آية ٢٨٦]

(57) MÜNEZZEH VE ULU ALLAH'IN ANCAK TÂKAT GETİRİLECEK ŞEYLERLE MÜKELLEF KILDIĞINI BEYAN BÂBI

——oOo——

199 — (125) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S): «Allah'ındır hep o göklerdeki ve yerdeki, siz nefislerinizdekini açsanız da gizleseniz de, Allah onunla sizi hisâba çeker, sonra dilediğine mağfiret eyler, dilediğine de azab. Ve Allah her şeye hakkıyle kadirdir» (el-Bakara: 284) âyeti nâzil olduğu zaman bu, Rasûlullah'ın sahâbîlerine şiddetli geldi. Bunun üzerine Rasûlullah'a geldiler, sonra diz kapakları üzerine diz çöktüler ve şöyle hitap ettiler: Ey Allah'ın elçisi! Amellerden tâkat getirebileceğimiz şeyler ile mükellef kılındık. Bunlar namaz, oruc, cihad ve zekâttır. Halbuki sana şu âyet indirilmiştir. Biz ona takat getiremeyiz.

Rasûlullah şöyle buyurdu: Sizden önceki iki kitap sâhiplerinin dedikleri gibi *işittik ve âsi olduk* sözünü mü söylemek istiyorsunuz? Hayır şöyle deyiniz: *«İşittik itâat eyledik, gufrânını dileriz ey Rabbımız, gidiş ancak sanadır»*. Sahâbîler: İşittik ve itâat eyledik, gufrânını dileriz ey Rabbımız, gidiş ancak sanadır, dediler. Cemaat bunları okudukça dilleri bu sözlere yatıştı. Bunun arkasından Allah şu âyetleri indirdi:

«Peygamber, Rabbından ne indirildi ise ona iyman getirdi. Mü'minler de her biri: Allah'a, onun meleklerine, kitaplarına, peyyamberlerine —Peygamberlerinden hiçbirisinin arasını ayırmayız diye— iyman getirdiler ve Rabbimiz emrine icâbet ve itâat ettik, mağfiretini dileriz ve dönüş ancak sanadır» dediler (el-Bakara: 285).

Bunu yaptıkları zaman Allah Taâlâ onu tefsîr buyurarak şu kısmı indirdi: *Allah kimseye kudretinden öte teklîf yapmaz. Herkesin kazandığı lehine, yüklendiği aleyhinedir. Ey Rabbimiz! Eğer unuttuk veya kasdımız olmıyarak yaptıksa bizi suçumuzla cezalandırma.* (Bu duâları Peygamber okudukça Allah tarafından öyle yaptım diye icâbet buyurulmuştur.) *Ey Rabbimiz! Hem bize, bizden evvelkilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme* (Evet buyurdu). *Ey Rabbimiz! Hem de bize tâkatimiz olmayanı yükletme! (Evet buyurdu). Ve bizden günahlarımızı afiv eyle ve*

çıkmak sûretiyle olur. Müşrik ve münâfık olmıyanların mazhar oldukları emn eman cehennemde devamlı kalmaktan emin olmalarıdır. Yoksa âsiy kimselere azap dokunacağı birçok naslarla sâbittir.

bizlere mağfiret kıl, bize merhamet buyur. Sensin mevlâmız, kâfirler güruhuna karşı da bize yardım eyle!» (Evet buyurdu) (el-Bakara: 286).

٢٠٠ – (١٢٦) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب وإسحاق بن إبراهيم واللفظ لأبي بكر (قال إسحاق: أخبرنا وقال الآخران حدثنا) وكيع عن سفيان، عن آدم بن سليمان، مولى خالد؛ قال: سمعت سعيد بن جبير يحدث عن ابن عباس قال: لما نزلت هذه الآية: وإن تبدوا ما في أنفسكم أو تخفوه يحاسبكم به الله [٢/البقرة/ آية ٢٨٤] قال، دخل قلوبهم منها شيء لم يدخل قلوبهم من شيء. فقال النبي ﷺ «قولوا سمعنا وأطعنا وسلمنا» قال، فألقى الله الإيمان في قلوبهم. فأنزل الله تعالى: لا يكلف الله نفسا إلا وسعها لها ما كسبت وعليها ما اكتسبت ربنا لا تؤاخذنا إن نسينا أو أخطأنا (قال: قد فعلت) ربنا ولا تحمل علينا إصرا كما حملته على الذين من قبلنا (قال: قد فعلت) واغفر لنا وارحمنا أنت مولانا (قال: قد فعلت) [٢/البقرة/ آية ٢٨٦]

200 — (126) .... : İbnu Abbas (R) şöyle demiştir:

«Siz nefislerinizdekini açsanız da, gizleseniz de Allah onunla sizi hisaba çeker» (el-Bakara: 284) âyeti indiği zaman kalblerine başka hiç bir şey sebebiyle girmemiş olan bir şey, bu sözlerden dolayı onların kalblerine girmiştir. Bunun üzerine Nebiy (S): İşittik, itaat ettik ve kabul ettik deyin, buyurdu. Allah onların kalblerine iymanı koyuverdi. Mütaâkiben Allah Teâlâ şu mealdeki âyeti indirdi: *«Allah kimseye kudretinden öte teklîf yapmaz. Herkesin kazandığı lehine, yüklendiği aleyhinedir. Ey Rabbımız! Eğer unuttuk, yahut kasdımız olmıyarak yaptıksa bizi suçumuzla cezalandırma.* (Allah: Öyle yaptım buyurdu) *Ey Rabbimiz! Hem bize, bizden evvelkilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme!* (Öyle yaptım buyurdu), *ve bizden günahlarımızı afiv eyle, bizlere mağfiret eyle, bize merhamet buyur. Sensin mevlâmız»* — Öyle yaptım buyurdu — (el-Bakara: 286).

(٥٨) باب تجاوز الله عن حديث النفس والخواطر بالقلب إذا لم تستقر

٢٠١ – (١٢٧) حدثنا سعيد بن منصور، وقتيبة بن سعيد، ومحمد بن عبيد الغبري (واللفظ لسعيد) قالوا: حدثنا أبو عوانة، عن قتادة، عن زرارة بن أوفى، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إن الله تجاوز لأمتي ما حدثت به أنفسها ما لم يتكلموا أو يعملوا به».

(58) NEFSİN KONUŞMASINI (kötü tasarılarını) VE KALBE GELEN FENÂ FİKİRLERİ FİİL SAHASINA ÇIKMADIKLARI ZAMAN ALLAH'IN AFFETMESİ BÂBI

——oOo——

201 — (127) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S): «Allah, dil ile söylemedikleri, yahut fi'len yapmadıkları müddetçe ümmetimin gönüllerinden geçirdikleri günaharını cezalandırmamıştır» buyurdu.

٢٠٢ – (..) حدثنا عمرو الناقد وزهير بن حرب قالا: حدثنا إسماعيل بن إبراهيم. ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا علي بن مسهر وعبدة بن سليمان. ح وحدثنا ابن المثنى وابن بشار قالا: حدثنا ابن أبي عدي. كلهم عن سعيد بن أبي عروبة، عن قتادة، عن زرارة، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إن الله عز وجل تجاوز لأمتي عما حدثت به أنفسها ما لم تعمل أو تكلم به».

وحدثني زهير بن حرب. حدثنا وكيع. حدثنا مسعر وهشام. ح وحدثني إسحاق بن منصور أخبرنا الحسين بن علي، عن زائدة، عن شيبان. جميعا عن قتادة، بهذا الإسناد، مثله.

202 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S): «Azîz ve Celîl olan Allah, fi'len yapmadığı, yahut dil ile söylemediği müddetçe ümmetim fertlerinin gönüllerinden geçirdikleri günahlarını cezalandırmamıştır» buyurdu.
.... : Mis'ar, Hişâm ve Şeybân cemî'an Katâde'den bu isnad ile geçen hadîs'in benzerini tahdîs ettiler.

(٥٩) باب إذا هم العبد بحسنة كتبت وإذا هم بسيئة لم تكتب

٢٠٣ – (١٢٨) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وزهير بن حرب، وإسحاق بن إبراهيم (واللفظ لأبي بكر) (قال إسحاق: أخبرنا سفيان. وقال الآخران: حدثنا) ابن عيينة عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «قال الله عز وجل: إذا هم عبدي بسيئة فلا تكتبوها عليه. فإن عملها فاكتبوها سيئة. وإذا هم بحسنة فلم يعملها فاكتبوها حسنة. فإن عملها فاكتبوها عشرا».

(59) KUL, BİR İYİLİK YAPMAYA NİET ETTİĞİ ZAMAN YAZILACAĞI, BİR KÖTÜLÜK YAPMAYA NİET ETTİĞİ ZAMAN İSE YAZILMAYACAĞINA DÂİR BÂB

——oOo——

203 — (128) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) şunu söyledi: «Azîz ve Celîl olan Alah, (Meleklerine) şöyle buyurmuştur: Kulum fena bir iş yapmak istediğinde onu hemen aleyhine yazmayın. Eğer o işi yaparsa onu bir tek seyyie olarak yazın. Kulum bir iyilik yapmak niyet eder de bunu yapamaz ise, niyetini bir hasene olarak yazın. Şayet niyetini yaparsa bu sefer bunu on olarak yazın.»

٢٠٤ – (..) حدثنا يحيى بن أيوب وقتيبة وابن حجر قالوا حدثنا إسماعيل، وهو ابن جعفر، عن العلاء، عن أبيه، عن أبي هريرة، عن رسول الله ﷺ، قال «قال الله عز وجل: إذا هم عبدي بحسنة ولم يعملها كتبتها له حسنة فإن عملها كتبتها عشر حسنات إلى سبعمائة ضعف وإذا هم بسيئة ولم يعملها لم أكتبها عليه. فإن عملها كتبتها سيئة واحدة»

204 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den:

Rasûlullah (S) şöyle dedi: «Azîz ve Celîl olan Allah buyurdu ki, *kulum bir iyilik yapmaya niyet eder de yapamazsa niyetini kendi lehine tam bir iyilik olarak yazdım. Eğer onu yaparsa on iyilikten yediyüz katına kadar haseneler hâlinde yazdım. Bir kötülük yapmayı tasarlar da bunu yapmazsa bu düşüncesini kendi aleyhine yazmadım. Eğer işleyib gerçekleştirirse, onu da bir tek kötülük olarak yazdım.»*

٢٠٥ – (١٢٩) وحدثنا محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن همام بن منبه؛ قال هذا ما حدثنا أبو هريرة عن محمد رسول الله ﷺ فذكر أحاديث منها قال. قال رسول الله ﷺ «قال الله عز وجل: إذا تحدث عبدي بأن يعمل حسنة فأنا أكتبها له حسنة ما لم يعمل. فإذا عملها فأنا أكتبها بعشر أمثالها. وإذا تحدث بأن يعمل سيئة فأنا أغفرها له ما لم يعملها فإذا عملها فأنا أكتبها له بمثلها».

وقال رسول الله ﷺ «قالت الملائكة: رب! ذاك عبدك يريد أن يعمل سيئة (وهو أبصر به) فقال: ارقبوه فإن عملها فاكتبوها له بمثلها وإن تركها فاكتبوها له حسنة. إنما تركها من جراي».

وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا أَحْسَنَ أَحَدُكُمْ إِسْلَامَهُ فَكُلُّ حَسَنَةٍ يَعْمَلُهَا تُكْتَبُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا
إِلَى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ . وَكُلُّ سَيِّئَةٍ يَعْمَلُهَا تُكْتَبُ بِمِثْلِهَا حَتَّى يَلْقَى اللهَ » .

205 — (129) .... : Hemmâm: Bu, Ebû Hureyre'nin bize Allah'ın Rasûlü Muhammed (S) den rivâyet etikleridir, demiş ve birçok hadîs'ler zikertmiştir. Onlardan biri de şudur: Ebû Hureyre (R) dedi ki: Rasûlullah (S) şunu söyledi:

«Azîz ve Celîl olan Alalh şöyle buyurdu: Kulum bir iyilik yapmayı (zihninde) konuştuğu zaman, yapmadığı halde ben onu kendi lehinde bir iyilik olarak yazarım. Eğer yaparsca ben bunu on misli ile yazarım. Bir kötülük yapmayı (gönlünde) konuşur da yapmazsa, bu kötü niyetini mağfiret ederim. Eğer bunu gerçekleştirirse yaptığı kötülüğü aynıyle yazarım».

Sonra Rasûlullah şunu söyled.: «Melekler: Ey Rabbimiz! Şu kulun bir kötülük yapmak istiyor, dediler. (Allah onu en iyi gören olduğu halde) onlara: Onu gözetleyin, eğer kötülüğü işlerse, yaptığı kötülüğü kendisi için aynıyle yazın. Şâyet kötülüğü bırakır, yapmazsa bunu kendi lehine bir iyilik olarak yazın. Çünkü o kul kötülüğü ancak benim hatırım için terketmiştir» buyurur. Rasûlullah yine şöyle buyurdu: *«Sizden herhangi biri hakîkî müsliman olursa, işleyeceği her iyilik on misliyle yediyüz misline kadar kat kat yazılır. Yapacağı her kötülük ise aynıyle yazılır. Bu, tâ Allah'a kavuşuncaya kadar böyle gider».*

٢٠٦ – (١٣٠) وحدثنا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ، عَنْ هِشَامٍ ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ ، عَنْ
أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كُتِبَتْ لَهُ حَسَنَةً . وَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ
فَعَمِلَهَا كُتِبَتْ لَهُ عَشْرًا إِلَى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ . وَمَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا ، لَمْ تُكْتَبْ . وَإِنْ عَمِلَهَا ،
كُتِبَتْ »

206 — (130) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlulalh (S) buyurdu ki: «Her kim bir iyilik niyet eder de yapamazsa lehine bir iyilik yazılır. Ve her kim de bir iyilik niyet eder ve onu yaparsa lehine *on ila yediyüz* misline kadar kat kat olarak yazılır. Her kim bir kötülük niyet eder, fakat onu yapmazsa bu yazılmaz. Ve eğer bunu yaparsa yazılır.»

٢٠٧ - (١٣١) حدّثنا شيبان بن فرّوخ حدّثنا عبد الوارث ، عن الجعد أبي عثمان . حدّثنا
أبو رجاء العطاردي ، عن ابن عبّاس ، عن رسول الله ﷺ ، فيما يروي عن ربّه تبارك وتعالى ؛ قال
« إنّ الله كتب الحسنات والسيّئات ثمّ بيّن ذلك . فمن همّ بحسنة فلم يعملها كتبها الله عنده
حسنة كاملة وإن همّ بها فعملها كتبها الله عزّ وجلّ عنده عشر حسنات إلى سبعمائة ضعف إلى أضعاف
كثيرة . وإن همّ بسيّئة فلم يعملها كتبها الله عنده حسنة كاملة وإن همّ بها فعملها ، كتبها الله
سيّئة واحدة » .

207 — (131) .... : Ebû Recâ el-Utâridî, İbnu Abbas'dan, o da Rasûlullah (S) dan tahdis etti. Rasûlullah: Rabbı Tebâreke ve Taâldan rivâyet etiği bir hadîs'te şöyle buyurdu: *«Allah, eşyanın güzelliklerini, fenalıklarını yazdı (takdîr etti). Sonra güzellerin güzelliğini, fenaların da çirkinliklerini açıkladı. Her kim bir güzellik yapmak diler de onu yapamazsa, Allah o kimse hisabına kendi divânında tam bir hasene (iyilik, güzellik) yazdırır. Eğer o kimse güzel bir iş yapmak ister ve yaparsa, Azîz ve Celîl olan Allaho kimse hisabına kendi dîvânında on hasene sevâbından yediyüz misline ve hattâ daha çok emsâline kadar iyilik sevabı yazdırır. Her kim de kötü bir iş yapmak ister de onu yapmazsa, o kimseye de kendi dîvânında tam bir hasene sevabı yozdırır. Eğer o kimse fena bir iş yapmak ister ve o fenalığı yaparsa, Allah (onun aleyhine) bir tek kötülük günahı yazdırır»* [57].

---

57. «Allah Taâlâ eşyanın güzelliklerini ve fenalıklarını takdir etti, sonra güzellerin güzelliğini, çirkinlerin çirkinliğini beyân buyurdu» cümlesi Fıkıh Usûlü ve Kelâm ilimlerinde bahsedilen **Husn** ve **Kubh**, aklî midir, şer'î midir? konusuyla ilgilidir. Sünnet ehli ile Mu'tezile arasında ihtilâf edilen bu meselede, sünnet ehli mezhebine göre eşyada güzelliği, çirkinliği Allah takdir edip güzellerin işlenmesini, çirkinlerden sakınılmasını emretmiştir.

Mu'tezile'ye göre de eşya bizâtihi güzel veya çirkindir. Güzel, güzel olduğu için emrolunmuştur. Bizâtihi çirkin de, fena olduğu için nehyolunmuştur. Sünnet ehline göre eşyadaki güzellik, çirkinlik zâtî değildir. Allah'ın takdiriyle hâsıl olan ârızî bir vasıftır. Allah namazın fenalığını takdir etseydi o çirkin olurdu. Şerrin güzelliğini irâde buyursaydı bu da güzel olurdu.

Sünnet ehline göre Allah Taâlâ güzelin işlenmesini emrettikten sonra, kullar, güzeldeki güzellik vasfını anlıyabilirler. Sünnet ehlinin bu tezi «Güzel, Allah emretti de öyle güzel oldu. Çirkin de Allah nehyetti de öyle öyle çirkin oldu» cümlesiyle ifade olunur.

Mu'tezile'ye göre Allah emretmezden önce de beşer idrâki eşyadaki güzelliği anlar ve Allah, me'mûrun bih güzel olduğu için emretmiştir. Mu'tezile'nin tezi «güzel, güzel olduğu için emir, fena da çirkin olduğu için nehyolundu» cümlesiyle özetlenir.

Hadis'in ilk fıkrası sünnet ehli görüşünü teyid etmektedir.

٢٠٨ – (.) وحدثنا يحيى بن يحيى حدثنا جعفر بن سليمان، عن الجعد أبي عثمان، في هذا الإسناد، بمعنى حديث عبد الوارث. وزاد «وَمَحَاهَا اللّهُ وَلاَ يَهْلِكُ عَلَى اللّهِ إِلاَّ هَالِكٌ»

208 — ( ) .... : Bize Yahya'bnu Yahyâ tahdîs etti. Bize Câferu'bnu Suleyman, el-Ca'd Ebû Usman'dan bu isnadda olarak Abdulvâris hadîs'inin ma'nâsıyle tahdîs etmiş ve şunu ziyade kılmıştır: «Allah'ın bunca bolluk ve ikramlarına rağmen ancak kendini bunlardan mahrûm eden helâk olur».

(٦٠) باب بيان الوسوسة في الايمان وما يقوله من وجدها

٢٠٩ – (١٣٢) حدثني زهير بن حرب. حدثنا جرير عن سهيل، عن أبيه، عن أبي هريرة؛ قال: جاء ناس من أصحاب النبي ﷺ فسألوه: إنا نجد في أنفسنا ما يتعاظم أحدنا أن يتكلم به. قال «وقد وجدتموه؟» قالوا: نعم. قال «ذاك صريح الإيمان»

(60) İYMANDA MEYDANA GELECEK VESVESE VE BUNU KENDİNDE HİSSEDEN KİMSENİN NE SÖYLEYECEĞİNİ BEYAN BÂBI

——oOo——

209 — (132) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:
Peygamber (S) in sahabîlerinden birtakım insanlar geldi ve peygambere şunu sordular: Biz kendi nefislerimizde öyle şeyler hissediyoruz ki herhangi birimiz onu söylemeyi bile büyük günah sayar. Rasûlullah: «Hakîkaten büyük günah saymayı kendinizde hissettiniz mi?» diye sordu. Onlar: Evet (hissediyoruz) dediler. Rasûlullah: «Vesveseyi söylemeyi büyük günah saymaklığınız iymanın sarîhliğidir» buyurdu.

٢١٠ – (.) وحدثنا محمد بن بشار حدثنا ابن أبي عدي، عن شعبة. ح وحدثني محمد بن عمرو ابن جبلة بن أبي رواد وأبو بكر بن إسحق، قالا: حدثنا أبو الجواب، عن عمار بن رزيق. كلاهما عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ، بهذا الحديث.

210 — ( ) .... : Şu'be ve Ammâr'bnu Zurayk her ikisi de A'meş'den, o da Ebû Salih'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber (S) den bu hadîs'i rivâyet etmişlerdir.

٢١١ – (١٣٣) حدثنا يوسف بن يعقوب الصفار، حدثني علي بن عثام، عن سعير بن الخمس، عن مغيرة، عن إبراهيم، عن علقمة، عن عبد الله، قال: سئل النبي ﷺ عن الوسوسة. قال «تلك محض الإيمان»

211 — (133) .... : Abdullahi'bnu Mes'ûd (R) şöyle dedi: Peygamber (S) e vesvese soruldu. Rasûlullah: «Bu, iymanı hâlis kılmak (alâmeti) dir» buyurdu.

٢١٢ – (١٣٤) حدثنا هرون بن معروف ومحمد بن عباد (واللفظ لهرون) قالا: حدثنا سفيان، عن هشام، عن أبيه، عن أبي هريرة، قال: قال رسول الله ﷺ «لا يزال الناس يتساءلون حتى يقال هذا، خلق الله الخلق، فمن خلق الله؟ فمن وجد من ذلك شيئا فليقل آمنت بالله»

212 — (134) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) buyurdu ki: «İnsanlar biribirine bir takım sualler sormakta devam edecekler, hattâ işte şu da söylenir: Mahlûkatı Allah yarattı, fakat Allah'ı kim yaratmıştır? Her kim bu neviden bâtıl bir şeyi kendisinde hissederse o hemen: Ben Allah'a iyman ettim, desin»[58].

٢١٣ – (..) وحدثنا محمود بن غيلان. حدثنا أبو النضر. حدثنا أبو سعيد المؤدب، عن هشام ابن عروة، بهذا الإسناد أن رسول الله ﷺ قال «يأتي الشيطان أحدكم فيقول: من خلق السماء؟ من خلق الأرض؟ فيقول: الله» ثم ذكر بمثله. وزاد «ورسله».

213 — ( ) .... : Ebû Sa'îd el-Mueddib, Hişamu'bnu Urve'den bu isnadla tahdîs etti ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Şeytan herhangi birinize gelir de: Semâyı kim yarattı, yeri kim yarattı? der. O da: Allah diye cevap verir». Sonra geçen hadîs'in benzerini zikretti. Bunun sonunda: «Ve Rasûlüne (de inandım)» sözü ziyadedir.

---

58. Bunun ma'nâsı, akla gelen bu kabil bâtıl fikirlerden yüz çevirmek ve bunları gidermesi için Allah'a iltica etmektir.

Hâtıra iki kısımdır: Biri zihinde karalaşmıyan ve bir şüphenin celbetmediği hâtıradır ki böylesi sadece bırakıvermekle zâil olur. Bu, vesvese denilen şeydir. Bunlar bir delile ve asla dayanmadıkları için, bir asıl ve delille istidlâle hacet kalmadan yıkılır giderler. İkincisi ise bir şüphenin meydana getirdiği kararlı düşünceler ve fikirlerdir. Bunlar ancak deliller ve istidlâller ile defedilirler... (Mâzirî).

٢١٤ – (...) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. جَمِيعًا عَنْ يَعْقُوبَ. قَالَ زُهَيْرٌ: حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ. حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَمِّهِ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «يَأْتِي الشَّيْطَانُ أَحَدَكُمْ فَيَقُولُ: مَنْ خَلَقَ كَذَا وَكَذَا؟ حَتَّى يَقُولَ لَهُ: مَنْ خَلَقَ رَبَّكَ؟ فَإِذَا بَلَغَ ذَلِكَ فَلْيَسْتَعِذْ بِاللهِ وَلْيَنْتَهِ».

(..) حَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ جَدِّي. قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلُ ابْنُ خَالِدٍ قَالَ. قَالَ ابْنُ شِهَابٍ. أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «يَأْتِي الْعَبْدَ الشَّيْطَانُ فَيَقُولُ. مَنْ خَلَقَ كَذَا وَكَذَا؟» مِثْلَ حَدِيثِ ابْنِ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ.

214 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Şeytan sizden herhangi birinize gelir de: Böyle ve böyle yaradan kimdir? der. Hattâ sonunda ona: Rabbını kim yarattı? der. İmdi şeytanın vesvesesi Rabbınıza kadar ulaşınca o vesveseli kişi hemen *EÛZU BİLLÂHİ MİNEŞŞEYTÂNİRRACÎM* diyerek Allah'a sığınsın ve vesveseye son versin».

.... : Ebû Hureyre şöyle demiştir:

Rasûlullah (S) buyurdu ki «Şeytân kula gelir de, böyle ve böyle yaradan kimdir? der». Bu da bundan önceki İbnu Şihâb'ın kardeşi oğlunun hadîs'i gibidir.

٢١٥ – (١٣٥) حَدَّثَنِي عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ قَالَ. حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «لَا يَزَالُ النَّاسُ يَسْأَلُونَكُمْ عَنِ الْعِلْمِ، حَتَّى يَقُولُوا: هَذَا اللهُ خَلَقَنَا. فَمَنْ خَلَقَ اللهَ؟».

قَالَ، وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِ رَجُلٍ فَقَالَ: صَدَقَ اللهُ وَرَسُولُهُ. قَدْ سَأَلَنِي اثْنَانِ وَهَذَا الثَّالِثُ. أَوْ قَالَ: سَأَلَنِي وَاحِدٌ وَهَذَا الثَّانِي.

وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَيَعْقُوبُ الدَّوْرَقِيُّ قَالَا: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، وَهُوَ ابْنُ عُلَيَّةَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ مُحَمَّدٍ؛ قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ «لَا يَزَالُ النَّاسُ»، بِمِثْلِ حَدِيثِ عَبْدِ الْوَارِثِ. غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرِ النَّبِيَّ ﷺ فِي الْإِسْنَادِ. وَلَكِنْ قَدْ قَالَ فِي آخِرِ الْحَدِيثِ: صَدَقَ اللهُ وَرَسُولُهُ.

(.) وحدثني عبد الله بن الرومي. حدثنا النضر بن محمد. حدثنا عكرمة، وهو ابن عمار. حدثنا يحيى. حدثنا أبو سلمة، عن أبي هريرة؛ قال: قال لي رسول الله ﷺ «لا يزالون يسألونك، يا أبا هريرة، حتى يقولوا: هذا الله. فمن خلق الله؟» قال، فبينا أنا في المسجد إذ جاءني ناس من الأعراب. فقالوا: يا أبا هريرة! هذا الله. فمن خلق الله؟ قال، فأخذ حصى بكفه فرماهم. ثم قال: قوموا قوموا صدق خليلي

215 — (135) .... : Ebû Hureyre (R) den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: «İnsanlar size ilmi sormakta devam edecekler, hattâ şöyle diyecekler: Bizi yaradan Allah'dır, fakat Allah'ı kim yaradmıştır?»

Ebû Hûreyre birinin elini tuttuğu halde şöyle dedi: Allah ve Rasûlü doğru söylemiştir. Bana iik kişi sordu, üçüncüsü de budur. Yahut şöyle dedi: Bana biri sordu, ikincisi de budur.

.... : Yine buradaki râvîler, Ebû Hureyre : «İnsanlar sualden vazgeçmezler» dedi, diyerek bundan önceki Abdulvâris hadîs'inin benzerini rivâyet ettiler. Şu kadar var ki kendisi bu isnadda Peygamber'i zikretmedi. Lâkin hadîs'in sonunda: Allah ve Rasûlü doğru söyledi dedi.

.... : Ebû Hureyre şöyle dedi: Rasûlullah (S) bana dedi ki: «Ya Eba Hureyre! İnsanlar sana sual sormaktan vazgeçmezler. Hattâ: (Her şeyi yaradan) bu Allah'dır. Fakat Allah'ı kim yaraddı? derler».

Ebû Hureyre dedi ki: Ben mescidde bulunduğum sırada bana bedevîlerden birtakım insanlar çıkageldi. Sonra, ya Eba Hureyre! (Her şeyi yaradan) bu Allah'tır, fakat Allah'ı kim yaraddı? dediler. Râvî der ki: Ebû Hureyre avucu ile ufak taşlar aldı ve onları taşladı, sonra: Kalkın, kalkın! Benim dostum doğru söylemiştir, dedi.

٢١٦ – (..) حدثني محمد بن حاتم. حدثنا كثير بن هشام. حدثنا جعفر بن برقان. حدثنا يزيد بن الأصم، قال: سمعت أبا هريرة يقول: قال رسول الله ﷺ «ليسألنكم الناس عن كل شيء، حتى يقولوا: الله خلق كل شيء. فمن خلقه؟»

216 — ( ) .... : Yezîdu'bnu Asamm dedi ki: Ebû Hureyre'den duydum, şöyle diyordu. Rasûlullah (S) buyurdu ki: «İnsanlar size muhakkak her şeyi soracaklardır. Hatta onlar: «Her şeyi Allah yaraddı. Peki onu kim yaraddı? diyeceklerdir».

٢١٧ – (١٣٦) حَدَّثَنَا عَبْدُاللهِ بْنُ عَامِرِ بْنِ زُرَارَةَ الْحَضْرَمِيُّ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ مُخْتَارِ بْنِ فُلْفُلٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ «قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: إِنَّ أُمَّتَكَ لَا يَزَالُونَ يَقُولُونَ: مَا كَذَا؟ مَا كَذَا؟ حَتَّى يَقُولُوا: هَـٰذَا اللهُ خَلَقَ الْخَلْقَ. فَمَنْ خَلَقَ اللهَ؟».

حَدَّثَنَاهُ إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا حُسَيْنُ ابْنُ عَلِيٍّ، عَنْ زَائِدَةَ كِلَاهُمَا عَنِ الْمُخْتَارِ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، بِهَـٰذَا الْحَدِيثِ غَيْرَ أَنَّ إِسْحَقَ لَمْ يَذْكُرْ «قَالَ قَالَ اللهُ إِنَّ أُمَّتَكَ»

217 — (136) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) dan:

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Azîz ve Celîl olan Allah şöyle buyurdu: «Hiç şüphe yok ümmetin, bunun hali nedir, bunun hali nedir? diye pek çok sualler sormaktan vazgeçmiyecekler. Hatta: Mahlûkatı Allah yaraddı, fakat Allah'ı kim yaradmıştır? diyeceklerdir» [59].

.... : Cerîr ve Zâide her ikisi de Muhtar'dan o da Enes (R) dan, o da Peygamberden bu isnad ile o hadîs'i rivâyet ettiler. Şu kadar var ki İshak: «Allah, muhakkak senin ümmetin buyurdu, dedi» kısmını söylememiştir.

(٦١) باب وعيد من اقتطع حق مسلم بيمين فاجرة بالنار

٢١٨ – (١٣٧) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ، وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ جَمِيعًا عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا الْعَلَاءُ، وَهُوَ ابْنُ عَبْدِالرَّحْمَنِ مَوْلَى الْحُرَقَةِ عَنْ مَعْبَدِ بْنِ كَعْبٍ السَّلَمِيِّ، عَنْ أَخِيهِ عَبْدِ اللهِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «مَنِ اقْتَطَعَ حَقَّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ بِيَمِينِهِ، فَقَدْ أَوْجَبَ اللهُ لَهُ النَّارَ، وَحَرَّمَ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ» فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ وَإِنْ كَانَ شَيْئًا يَسِيرًا، يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ «وَإِنْ قَضِيبًا مِنْ أَرَاكٍ»

(61) BİR MÜSLÜMANIN HAKKINI YALAN BİR YEMİNLE KENDİNE ALAN KİMSEYE ATEŞ VADEDİLMESİ BÂBI

——oOo——

218 — (137) .... : Ebû Umâme (R) den, (şöyle demiştir:) Rasûlullah (S): «Her kim müsliman bir kimsenin hakkını yemîni ile kendi

59. Hadîs'teki, Allah'ı kim yaratmıştır? sözü, en kötü şeytan telkînlerindendir. Kâinatı yaradan Allah Taâlâ'nın bir yaratma eseri olması aklen de naklen de muhaldir, Allah'lık şiârına aykırıdır. Bunun gibi şeytânî vesveselere kapılan kimseye en iyi iş, bundan evvelki hadis'te öğretildiği gibi şeytanın telkinatından Allah'a **EÛZU BİLLÂHİ MİNEŞŞEYTANİRRACÎM** diyerek sığınmaktır.

üzerine alırsa, Allah onun için ateşi vâcib kılmış ve kendisine cenneti haram etmiştir» buyurdu. Bunun üzerine bir kimse: O hak çok az bir şey olursa yine böyle mi olacak ya Rasûlallah? diye sordu. Rasûlallah: «Misvak ağacından bir çubuk olsa da böyledir» buyurdu.

٢١٩ – ( ) وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة ، وإسحاق بن إبراهيم ، وهرون بن عبد الله جميعًا عن أبي أسامة ، عن الوليد بن كثير ، عن محمد بن كعب ؛ أنه سمع أخاه عبد الله بن كعب يحدث ، أن أبا أمامة الحارثي حدثه ؛ أنه سمع رسول الله ﷺ ، بمثله

219 — ( ) .... : Bu hadîs'i bize Ebû Bekri'bnu Ebî Şeybe, İshâku'bnu İbrahim ve Hârûnu'bnu Abdillah cemî'an Ebû Umâme'den, o da Velidu'bnu Kesîr'den, o da Muhammedu'bnu Kâ'b'dan tahdîs etti. O da kardeşi Abdullahı'bnu Kâ'bı hadîs söylerken işitmiştir. Ona da Ebû Umâmete'l-Hârisî tahdîs etmiş ki kendisi aynı hadîs'in benzerini Rasûlullah (S) den işitmiştir.

٢٢٠ – (١٣٨) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة حدثنا وكيع ح وحدثنا ابن نمير حدثنا أبو معاوية ووكيع ح وحدثنا إسحاق بن إبراهيم الحنظلي (واللفظ له) أخبرنا وكيع حدثنا الأعمش عن أبي وائل ، عن عبد الله ، عن رسول الله ﷺ ، قال « من حلف على يمين صبر يقتطع بها مال امرئ مسلم ، هو فيها فاجر ، لقي الله وهو عليه غضبان » قال ، فدخل الأشعث بن قيس فقال ما يحدثكم أبو عبد الرحمن ؟ قالوا : كذا وكذا قال : صدق أبو عبد الرحمن . في نزلت كان بيني وبين رجل أرض باليمن فخاصمته إلى النبي ﷺ . فقال « هل لك بينة ؟ » فقلت . لا قال « فيمينه » قلت . إذن يحلف فقال رسول الله ﷺ ، عند ذلك « من حلف على يمين صبر ، يقتطع بها مال امرئ مسلم ، هو فيها فاجر ، لقي الله وهو عليه غضبان » فنزلت . إن الذين يشترون بعهد الله وأيمانهم ثمنا قليلا [٣/ آل عمران/ الآية ٧٧] إلى آخر الآية

220 — (138) .... : Abdullah (İbnu Mes'ûd) dan: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Her kim nefsini yalana zorlayıb yalan, bir yemin eder de kendisi bu yemîninde yalancı olduğu halde bununla müsliman bir kimsenin malını koparıp kendine alırsa, Allah'ın gazabına uğrıyarak Allah'a kavuşur».

Eş'asu'bnu Kays içeri girdi ve: Ebû Abdirrahman size ne teblîğ ediyor? dedi. Oradakiler: Böyle böyle söyledi, dediler. Bunun üzerine: Ebû

Abdirrahman doğru söyledi. Benim hakkımda âyet nâzil olmuştur. Benimle bir kimse arasında Yemen'de münakaşalı bir arazi vardı. Ben o kimseyi Rasûlullah'a dava ettim. Rasûlullah bana: Bir delîlin var mıdır? diye sordu. Ben hayır, dedim. Rasûlullah öyle ise onun yemîn etmesini iste, buyurdu. Ya Rasûlallah! Yalan yere yemin eder, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (S): «Her kim yalan bir yemin eder, kendisi yemininde yalancı olduğu halde bu yeminle müsliman bir kimsenin malını koparırsa Allah'ın gazabına uğramış olarak Allah'a kavuşur» buyurdu. Bunu takiben şu (mealdeki) âyet nâzil olmuştur: *«Fakat onlar O Allah'ın ahdini ve kendi yeminlerini birkaç paraya satanlar, işte onların âhirette hiç bir nasîbi yoktur, Allah onlara kelâmiyle hitap etmiyecek ve kıyamet günü nazar buyurmayacak ve kendilerini temize çıkarmayacaktır. Onların hakkı elîm bir azabdır»* (Âlu İmrân: 77).

٢٢١ – ( ) حَدَّثَنَا إِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ؛ قَالَ : مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ يَسْتَحِقُّ بِهَا مَالًا هُوَ فِيهَا فَاجِرٌ لَقِيَ اللهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ . ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ الْأَعْمَشِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ كَانَتْ بَيْنِي وَبَيْنَ رَجُلٍ خُصُومَةٌ فِي بِئْرٍ فَاخْتَصَمْنَا إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ « شَاهِدَاكَ أَوْ يَمِينُهُ »

221 — ( ) .... : Abdullah İbn Mes'ûd (R) :
Her kim bir yemin eder de, yemininde yalancı olduğu halde bu yemin ile herhangi bir mala hak kazanırsa, Alah'ın gazabına çarpılarak Allah'a kavuşur, dedi. Sonra A'meş'in bundan önceki hadîs'i tarzında zikretti. Fakat o, burada şöyle demiştir: Benimle bir kimse arasında bir kuyu yüzünden bir da'vâ vardı. Rasûlullah'a husûmetimizi arzettik. Rasûlullah (S): Sana iki şâhidin şahâdet edeceği şey vardır. Yahut, onun yemîni vardır, buyurdu.

٢٢٢ – ( ) وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ جَامِعِ بْنِ أَبِي رَاشِدٍ، وَعَبْدِ الْمَلِكِ ابْنِ أَعْيَنَ . سَمِعَا شَقِيقَ بْنَ سَلَمَةَ يَقُولُ . سَمِعْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ . سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ حَلَفَ عَلَى مَالِ امْرِئٍ مُسْلِمٍ بِغَيْرِ حَقِّهِ ، لَقِيَ اللهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ » قَالَ عَبْدُ اللهِ : ثُمَّ قَرَأَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ ، مِصْدَاقَهُ مِنْ كِتَابِ اللهِ : إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا إِلَى آخِرِ الْآيَةِ [٣/آل عمران/الآية ٧٧]

222 — ( ) .... : İbnu Mes'ûd (R) şöyle demiştir:
Rasûlullah (S) dan işiddim, buyuruyordu ki: «Her kim haksız ola-

rak müsliman bir kimsenin malını almak üzere yemin ederse o, Allah'ın gazabına çarpılarak Allah'a kavuşacaktır».

Abdullah der ki: Sonra Rasûlullah bize Allah'ın kitabından bunun delîli olan şu (maaldeki) âyeti okudu:

«Hakîkat, Allah'a olan ahidlerine ve yeminlerine bedel az bir pahayı satın alanlar (yok mu?) *İşte onlar: Onlar için âhırette hiç bir nasîb yokdur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz, onlara bakmaz, onları temize çıkarmaz. Onlar için pek acıklı bir azab vardır»* (Âlu İmrân: 77).

٢٢٣ – (١٣٩) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَهَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ، وَأَبُو عَاصِمٍ الْحَنَفِيُّ (وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ) قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ سِمَاكٍ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَائِلٍ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ مِنْ حَضْرَمَوْتَ وَرَجُلٌ مِنْ كِنْدَةَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ الْحَضْرَمِيُّ يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّ هَذَا قَدْ غَلَبَنِي عَلَى أَرْضٍ لِي كَانَتْ لِأَبِي فَقَالَ الْكِنْدِيُّ هِيَ أَرْضِي فِي يَدِي أَزْرَعُهَا لَيْسَ لَهُ فِيهَا حَقٌّ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِلْحَضْرَمِيِّ «أَلَكَ بَيِّنَةٌ؟» قَالَ. لَا قَالَ «فَلَكَ يَمِينُهُ» قَالَ. يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ الرَّجُلَ فَاجِرٌ لَا يُبَالِي عَلَى مَا حَلَفَ عَلَيْهِ. وَلَيْسَ يَتَوَرَّعُ مِنْ شَيْءٍ. فَقَالَ «لَيْسَ لَكَ مِنْهُ إِلَّا ذَلِكَ» فَانْطَلَقَ لِيَحْلِفَ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، لَمَّا أَدْبَرَ «أَمَا لَئِنْ حَلَفَ عَلَى مَالِهِ لِيَأْكُلَهُ ظُلْمًا، لَيَلْقَيَنَّ اللهَ وَهُوَ عَنْهُ مُعْرِضٌ»

223 — (139) .... : Vâil (R) şöyle dedi: Bir zat Hadramevt'den, bir zat da Kinde'den Peygamber (S) e geldi. Hadram'lı: Ya Rasûlallah! Bu adam vaktiyle babamın olan bir arazimi istilâ etmiştir, dedi. Kindeli'de: O benim elimde olan, ekip biçtiğim bir arazîdir. Bu şahsın onda hiç bir hakkı yoktur, dedi. Rasûlullah Hadramlı'ya: Bir delîlin var mı? buyurdu. O da, hayır, dedi. Rasûlullah: Öyle ise senin için onun yemîni vardır, buyurdu. Hadram'lı: Bu adam bir fâcirdir, yaptığı yemîne önem vermez, hiç bir şeyin günahından korkmaz, dedi. Rasûlullah: Sana onun (tarafından) bu yemînden başka birşey yoktur, buyurdu. O zat yemin etmek için hazırlandı. Rasûlullah, bir işten dönüp gelince: «Dikkat edin! Allah'a yemin ederim ki eğer o malı zâlimlikle yemek için onun malı üzerine yemin ettiyse muhakkak Allah, ondan yüz çevirmiş olduğu halde Alah'a kavuşacaktır» buyurdu.

٢٢٤ – (..) وحدثني زهير بن حرب، وإسحٰق بن إبراهيم جميعا عن أبي الوليد. قال زهير:
حدثنا هشام بن عبد الملك. حدثنا أبو عوانة، عن عبد الملك بن عمير، عن علقمة بن وائل، عن وائل
ابن حجر؛ قال: كنت عند رسول الله ﷺ. فأتاه رجلان يختصمان في أرض. فقال أحدهما: إن هذا
انتزى على أرضي، يا رسول الله، في الجاهلية (وهو امرؤ القيس بن عابس الكندي. وخصمه
ربيعة بن عبدان). قال «بينتك» قال: ليس لي بينة. قال «يمينه» قال: إذن يذهب بها. قال
«ليس لك إلا ذاك» قال، فلما قام ليحلف، قال رسول الله ﷺ «من اقتطع أرضا ظالما، لقي الله
وهو عليه غضبان» قال إسحٰق في روايته: ربيعة بن عيدان

224 — ( ) .... : Vâilu'bnu Hucr (R) şöyle dedi:

Ben Rasûlullah (S) in yanında idim. Ona iki zat geldi, bir arâzî hususunda davalaşıyorlardı. Biri; Ya Rasûlallah! Bu adam, câhiliyet devrinde benim arâzîmi istîlâ etti, dedi. (Bunu söyliyen İmruu'l-Kays İbnu Âbis el-Kindî'dir, hasmı da Rabî'atu'bnu İbdan'dır). Rasûlullah: Beyyinen var mıdır? buyurdu. O da, benim hiç bir beyyinem yoktur, dedi. Rasûlullah: Ötekinin yemini vaadır, buyurdu. O zat: O takdirde o, yemine gider, dedi. Rasûlullah: Senin için bundan başka birşey yoktur, buyurdu. O zat yemin etmek için kalkınca Rasûlullah (S): Her kim bir zâlim olarak bir arâzîyi koparır alırsa, Allah'ın gazabına çarpılmış halde Allah'a vavuşur, buyurdu.

Ishak kendi rivâyetinde: Rabî'atu'bnu Aydân diye söylemiştir[60].

(٦٢) باب الدليل على أن من قصد أخذ مال غيره بغير حق، كان القاصد مهدر الدم في حقه،
وإن قتل كان في النار، وأن من قتل دون ماله فهو شهيد

٢٢٥ – (١٤٠) حدثني أبو كريب محمد بن العلاء. حدثنا خالد (يعني ابن مخلد) حدثنا محمد
ابن جعفر، عن العلاء بن عبد الرحمٰن، عن أبيه، عن أبي هريرة؛ قال: جاء رجل إلى رسول الله ﷺ.
فقال: يا رسول الله! أرأيت إن جاء رجل يريد أخذ مالي؟ قال «فلا تعطه مالك» قال: أرأيت إن قاتلني؟
قال «قاتله» قال: أرأيت إن قتلني؟ قال «فأنت شهيد» قال أرأيت إن قتلته؟ قال «هو في النار».

60. Bu hadîs'ten şu fıkhî (hukûki) hüküm çıkarılmıştır. Da'vâcının beyyinesi bulunmadığı zaman, hak sahibi, davalıdan (müddeâ aleyhden) yemin talep etmese bile hâkimin yemin teklifine hakkı vardır. Çünkü Kays davasında hasmından yemin taleb etmediği halde peygamber hasmına yemin teklif etmiştir. «Beyyinenin müdde'iye, yeminin müdde'â aleyhe teveccüh etmesi» esası bu hadis'ten de anlaşılabilmektedir.

(62) BAŞKASININ MALINI HAKSIZ OLARAK ALMAYA KALKIŞAN KASITÇININ KENDİSİ HAKKINDA KANI HEDER, EĞER ÖLDÜRÜLÜRSE CEHENNEMLİK, KENDİ MALI UĞRUNDA ÖLDÜRÜLEN KİMSENİN DE ŞEHÎD OLDUĞUNA DELÎL BÂBI

——oOo——

225 — (140) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) a bir kimse geldi ve: Ya Rasûlallah! Bir adam gelse de malımı almak istese, bu husustaki reyiniz nedir? dedi. Rasûlullah: «Malını ona verme» buyurdu. Eğer benimle dövüşürse ne buyurursunuz, diye sordu. Rasûlullah: «Sen de onunla dövüş» buyurdu. Eğer beni öldürürse ne dersiniz? dedi. Rasûlullah: Bu takdirde sen şehîdsin, buyurdu. Eğer ben onu öldürürsem ne düşünürsünüz? dedi. Rasûlullah: O, ateştedir, buyurdu.

٢٢٦ — (١٤١) حدثني الحسن بن علي الحلواني، وإسحق بن منصور، ومحمد بن رافع. وألفاظهم متقاربة (قال إسحق: أخبرنا. وقال الآخران: حدثنا) عبد الرزاق أخبرنا ابن جريج، قال: أخبرني سليمان الأحول؛ أن ثابتا مولى عمر بن عبد الرحمن أخبره؛ أنه لما كان بين عبد الله بن عمرو وبين عنبسة بن أبي سفيان ما كان. تيسروا للقتال فركب خالد بن العاص إلى عبد الله بن عمرو، فوعظه خالد فقال عبد الله بن عمرو أما علمت أن رسول الله ﷺ قال «من قتل دون ماله فهو شهيد».

وحدثنيه محمد بن حاتم حدثنا محمد بن بكر. ح وحدثنا أحمد بن عثمان النوفلي حدثنا أبو عاصم. كلاهما عن ابن جريج، بهذا الإسناد، مثله.

226 — (141) .... : Umuru'bnu Abdirrahman'ın azadlısı olan Sâbit şöyle haber verdi: Abdullah İbnu Amr ile Anbesetu'bnu Ebî Sufyan arasında olan olduğu zaman «harbe hazırlanın» demişler. Bunun üzerine Hâlidu'bnu Âs, Abdullahi'bnu Amr'e gitmiş ve Hâlid ona öğüt vermiştir. Amru'bnu Abdillah: Sen Rasûlullah (S) in: «Her kim malı uğrunda öldürülürse o, şehîddir», dediğini bilmez misin? dedi [61].

.... : Bu hadîs'i Muhammedu'bnu Bekr ile Ebû Âsım, her ikisi de İbnu Cureyc'den bu isnadla aynısıyle tahdîs etmişlerdir.

---

61. Tirmizî'nin rivâyetinde daha tafsilâtlı olarak:
«Her kim malını muhafaza uğrunda öldürülürse o, şehîddir. Her kim hayatı uğrunda öldürülürse o da şehîddir. Dînî uğrunda ölen mücâhid de şehîddir. Irzı uğrunda ölen de şehîddir» buyurulmuştur.

(٦٣) باب استحقاق الوالي ، الغاش لرعيته ، النار

٢٢٧ - (١٤٢) حدثنا شيبان بن فروخ حدثنا أبو الأشهب ، عن الحسن قال : عاد عبيد الله بن زياد معقل بن يسار المزني في مرضه الذي مات فيه قال معقل : إني محدثك حديثا سمعته من رسول الله ﷺ لو علمت أن لي حياة ما حدثتك . إني سمعت رسول الله ﷺ يقول « ما من عبد يسترعيه الله رعية ، يموت يوم يموت وهو غاش لرعيته ، إلا حرم الله عليه الجنة » .

(63) İDÂRESİ ALTINDAKİLERİ ALDATAN VÂLİNİN (idârecinin) CEHENNEMİ HAK EDECEĞİNE DAİR BÂB

——oOo——

227 — (142) .... : Hasen (el-Basrî) şöyle dedi:

(Muâviye'nin Basra emîri olan) Ubeydullahi'bnu Ziyâd, Ma'kılu'bnu Yesâr Muzeniy'i ölüm hastalığında yatarken ziyaretine geldi. Ma'kıl ona şunları söyledi: Ben sana Rasûlullah (S) dan işittiğim bir hadîs'i teblîğ edeceğim. Eğer daha yaşayacağımı bilseydim bu hadîs'i sana teblîğ etmezdim. Ben Rasûlullah'dan işittim, şöyle buyuruyordu: «Herhangi bir kul ki Allah onu bir halkı güdüp himâye etmek üzere vâli yapar, o da öldüğü gün idâre ettiği halka hiyânet etmiş (aldatmış) olduğu halde ölürse, muhakkak Allah o kula cenneti haram eder».

٢٢٨ - ( ) حدثنا يحيى بن يحيى . أخبرنا يزيد بن زريع ، عن يونس ، عن الحسن ؛ قال : دخل عبيد الله بن زياد على معقل بن يسار وهو وجع فسأله فقال : إني محدثك حديثا لم أكن حدثتكه . إن رسول الله ﷺ قال « لا يسترعي الله عبدا رعية ، يموت حين يموت وهو غاش لها ، إلا حرم الله عليه الجنة » قال : ألا كنت حدثتني هذا قبل اليوم ؟ قال : ما حدثتك ، أو لم أكن لأحدثك

228 — ( ) .... : Hasen şöyle dedi:

Ubeydullahi'bnu Ziyâd, hasta yatan Ma'kılu'bnu Yesâr'ın yanına girdi ve hâlini sordu. Ma'kıl bir münasebetle ona şunları söyledi: Ben sana bir hadîs teblîğ edeceğim ki onu sana şimdiye kadar teblîğ etmiş değilim. Rasûlullah (S): «Allah bir kula bir halkı güdüb idare etmek makamına getirir, o kul da ölürken idare ettiği halka hıyânet etmiş olarak ölürse, Allah muhakkak o kula cenneti haram edecektir» buyurdu. Bunun üzerine vâli: Bunu bu günden önce niye söylemedin? dedi. Ma'kıl: «Sana söylemedim, yahut sana söyliyecek değildim», diye cevap verdi.

٢٢٩ – (...) وحدثني القاسم بن زكرياء. حدثنا حسين، يعني الجعفي، عن زائدة، عن هشام؛ قال: قال الحسن: كنا عند معقل بن يسار نعوده. فجاء عبيد الله بن زياد فقال له معقل: إني سأحدثك حديثا سمعته من رسول الله ﷺ. ثم ذكر بمعنى حديثهما.

(...) وحدثنا أبو غسان المسمعي، ومحمد بن المثنى، وإسحق بن إبراهيم (قال إسحق: أخبرنا، وقال الآخران: حدثنا) معاذ بن هشام. قال: حدثني أبي عن قتادة، عن أبي المليح؛ أن عبيد الله ابن زياد عاد معقل بن يسار في مرضه. فقال له معقل: إني محدثك بحديث لولا أني في الموت لم أحدثك به. سمعت رسول الله ﷺ يقول «ما من أمير يلي أمر المسلمين، ثم لا يجهد لهم وينصح، إلا لم يدخل معهم الجنة».

229 — ( ) .... : Hasen şöyle dedi: Bizler Ma'kılu'bnu Yesâr'ın yanında idik, ona hasta ziyaretine gitmiştik. O sırada Ubeydullahi'bnu Ziyâd da geldi. Ma'kıl ona: Ben sana bir hadîs teblîğ edeceğim ki onu Rasûlullah (S) dan işittim, dedi. Sonra bundan öncekilerin hadîs'inin ma'nâsı ile hadîs'i zikretti.

.... : Ebu'l-Melih şöyle demiştir: Ubeydullah ibnu Ziyâd, Ma'kılu'bnu Yesâr'ı hastalığında ziyaret etmiş ve Ma'kıl ona şunları söylemiştir: Ben sana bir hadîs teblîğ edeceğim. Eğer ben ölüm hastalığında olmasaydım, bunu sana teblîğ etmezdim. Rasûlullah (S) dan işiddim, o şöyle buyuruyordu: «Müslimanların emirliğini üzerine alan, sonra da onlar için çalışmayan ve onlara hayırhahlık etmeyen herhangi bir emîr asla müslimanlarla beraber cennete girmez».

(٦٤) باب رفع الأمانة والإيمان من بعض القلوب، وعرض الفتن على القلوب

٢٣٠ – (١٤٣) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو معاوية ووكيع. ح وحدثنا أبو كريب حدثنا أبو معاوية عن الأعمش، عن زيد بن وهب، عن حذيفة؛ قال: حدثنا رسول الله ﷺ حديثين قد رأيت أحدهما وأنا أنتظر الآخر. حدثنا «أن الأمانة نزلت في جذر قلوب الرجال. ثم نزل القرآن. فعلموا من القرآن وعلموا من السنة» ثم حدثنا عن رفع الأمانة قال «ينام الرجل النومة فتقبض الأمانة من قلبه. فيظل أثرها مثل الوكت. ثم ينام النومة فتقبض الأمانة من قلبه

فَيَظَلُّ أَثَرُهَا مِثْلَ الْمَجْلِ . كَجَمْرٍ دَحْرَجْتَهُ عَلَى رِجْلِكَ . فَنَفِطَ فَتَرَاهُ مُنْتَبِرًا وَلَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ (ثُمَّ أَخَذَ حَصًى فَدَحْرَجَهُ عَلَى رِجْلِهِ) فَيُصْبِحُ النَّاسُ يَتَبَايَعُونَ . لَا يَكَادُ أَحَدٌ يُؤَدِّي الْأَمَانَةَ حَتَّى يُقَالَ : إِنَّ فِي بَنِي فُلَانٍ رَجُلًا أَمِينًا . حَتَّى يُقَالَ لِلرَّجُلِ : مَا أَجْلَدَهُ ! مَا أَظْرَفَهُ ! مَا أَعْقَلَهُ ! وَمَا فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ » .

وَلَقَدْ أَتَى عَلَيَّ زَمَانٌ وَمَا أُبَالِي أَيَّكُمْ بَايَعْتُ . لَئِنْ كَانَ مُسْلِمًا لَيَرُدَّنَّهُ عَلَيَّ دِينُهُ وَلَئِنْ كَانَ نَصْرَانِيًّا أَوْ يَهُودِيًّا لَيَرُدَّنَّهُ عَلَيَّ سَاعِيهِ . وَأَمَّا الْيَوْمَ فَمَا كُنْتُ لِأُبَايِعَ مِنْكُمْ إِلَّا فُلَانًا وَفُلَانًا .

وحدثنا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي وَوَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ جَمِيعًا عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(64) BAZI KALBLERDEN EMÂNET VE İYMANIN KALDIRILMASI VE KALBLERİN FİTNELERE MÂRUZ BIRAKILMASI BÂBI

——oOo——

230 — (143) .... : Huzeyfe (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) bize iki hâdise haber verdi. Bunlardan birini gördüm, diğerini de görmeyi gözlüyorum. Rasûlullah (emânetin inişini) bize şöyle takrîr etti: «Emânet (iyman, adâlet, emniyet duyguları ilk önce) iyi kimselerin gönüllerinin derinliğine inmiş, sonra Kur'ân nâzil olmuştur. Sonra da o kullar Kur'ân'dan bilgi almışlar, sünnetten bilgi almışladır. Sonra Rasûlullah bize, emânetin kaldırılmasını takrîr etti ve şöyle buyurdu: Kişi uykusunu uyur, o uyurken emânet kalbinden alınır da emânetin izi, rengi uçuk bir nokta halinde yanık yeri gibi kalır. Sonra o kişi bir uyku daha uyur, bu sefer kalbinde emânet (in geri kalan kısmı da) alınır. Bunun eseri de balta sallıyan bir işçinin avucundaki kabarcık gibi kalır (bir zaman sonra o da söner gider). Şu halde (o mübârek) emânet, senin ayağına düşürdüğün bir kıvılcımın düştüğü yeri şişirtip senin onu bir kabarcık halinde görmen gibidir. Halbuki bu kabarcıkta birşey yoktur. (Sonra küçük taşlardan aldı ve onu ayağının üzerinde yuvarladı). Şu vaziyette halk biribirleriyle alışveriş etmek ve medenî münasebette bulunmak için (müşkil) bir sabaha erişmiş olur. Nerede ise hiçbir kimse emâneti edâ etmek imkânını bulamaz. Nihayet fulân oğulları içinde emin bir kimse vardır, denilir. Ve yine nihayet birisinin lehine: O, ne kahramandır, ne zerâfetli zattır, o ne akıllı ve tedbirlidir diye şahâdet olunur. Halbuki hakkında propaganda yapılan o şahsın kalbinde hardal dânesi kadar iyman eseri yoktur».

Huzeyfe der ki: Benim üzerime öyle bir zaman gelmiştir ki o (emânetli) devirde ben hanginizle mübâya'a edeceğim diye tasalanmazdım. Çünkü medenî münasebette bulunacağım kimse müslimansa onu İslâm dini bana hiyânet etmekten menederdi. Eğer Hıristiyan, yahut Yahûdî ise onun güdücüsü (vâlisi) muhakkak bana karşı hıyânetden onu menederdi. (Bu suretle o devirde genel bir emniyet vardı). Bugün ise ben sizlerden fulân ve fulândan başka kimse ile alışveriş edemez oldum".

.... : Yine Numeyr, Vaki' ve Îsa'bnu Yûnus cemî'an A'meş'den bu isnad ile bu hadîs'in benzerini rivâyet etmişlerdir.

(٦٥) باب بيان أن الإسلام بدأ غريبا وسيعود غريبا، وإنه يأرز بين المسجدين

٢٣١ – (١٤٤) وحدثنا محمد بن عبد الله بن نمير . حدثنا أبو خالد ، يعني سليمان بن حيان ، عن سعد بن طارق ، عن ربعي ، عن حذيفة ؛ قال : كنا عند عمر . فقال : أيكم سمع رسول الله ﷺ يذكر الفتن ؟ فقال قوم : نحن سمعناه . فقال : لعلكم تعنون فتنة الرجل في أهله وجاره ؟ قالوا : أجل . قال : تلك تكفرها الصلاة والصيام والصدقة . ولكن أيكم سمع النبي ﷺ يذكر الفتن التي تموج موج البحر ؟ قال حذيفة : فأسكت القوم . فقلت : أنا . قال : أنت ، لله أبوك ! قال حذيفة : سمعت رسول الله ﷺ يقول « تعرض الفتن على القلوب كالحصير عودا عودا(٦٦) . فأي قلب أشربها نكت فيه نكتة سوداء . وأي قلب أنكرها نكت فيه نكتة بيضاء . حتى تصير على قلبين ، على أبيض مثل الصفا . فلا تضره فتنة ما دامت السماوات والأرض . والآخر أسود مربادا ، كالكوز مجخيا لا يعرف معروفا ولا ينكر منكرا . إلا ما أشرب من هواه » . قال حذيفة : وحدثته ؛ أن بينك وبينها بابا مغلقا يوشك أن يكسر . قال عمر : أكسرا ، لا أبا لك ! فلو أنه فتح لعله كان يعاد . قلت : لا . بل يكسر . وحدثته ؛ أن ذلك الباب رجل يقتل أو يموت . حديثا ليس بالأغاليط .

---

62. Bu hadîs'in râvisi Huzeyfetu'bnu'l-Yeman, sahâbîler arasında sır mahremi olmakla meşhurdur. Olmuş olacak siyâsî, ictimâî birçok vak'aları peygamberden öğrenmiştir. Bu cihetle Huzeyfe, rivâyet ettiği yüz kadar hadîs'in çoğunu inceden inceye birer remiz ve işaretle bildirmiştir. Nitekim burada da böyledir..

Buradaki emânetten maksad, devlet nüfuz ve kudreti dediğimiz amme velâyetidir. Kur'ân-ı Kerîm'de bu siyâsî vazife daha şumullü olarak: «ان الله يأمركم ان تؤدوا الامانات الى اهلها..» : **Şüphesiz ki Allah size EMÂNETLERİ** (devlet ve amme hizmetlerini) **ehillerine vermenizi emreder...»** (en-Nisa: 58) buyurmuştur.

قَالَ أَبُو خَالِدٍ : فَقُلْتُ لِسَعْدٍ : يَا أَبَا مَالِكٍ ! مَا أَسْوَدُ مُرْبَادًّا ؟ قَالَ : شِدَّةُ الْبَيَاضِ فِي سَوَادٍ . قَالَ ، قُلْتُ : فَمَا الْكُوزُ مُجَخِّيًا ؟ قَالَ : مَنْكُوسًا .

(..) وحَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا مَرْوَانُ الْفَزَارِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو مَالِكٍ الأَشْجَعِيُّ ، عَنْ رِبْعِيٍّ ، قَالَ : لَمَّا قَدِمَ حُذَيْفَةُ مِنْ عِنْدِ عُمَرَ ، جَلَسَ فَحَدَّثَنَا . فَقَالَ : إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ أَمْسِ لَمَّا جَلَسْتُ إِلَيْهِ سَأَلَ أَصْحَابَهُ : أَيُّكُمْ يَحْفَظُ قَوْلَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي الْفِتَنِ ؟ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي خَالِدٍ . وَلَمْ يَذْكُرْ تَفْسِيرَ أَبِي مَالِكٍ لِقَوْلِهِ « مُرْبَادًّا مُجَخِّيًا » .

(.) وحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى ، وَعَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ ، وَعُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْعَمِّيُّ . قَالُوا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ ، عَنْ نُعَيْمِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ ، عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ ، عَنْ حُذَيْفَةَ ؛ أَنَّ عُمَرَ قَالَ : مَنْ يُحَدِّثُنَا ، أَوْ قَالَ . أَيُّكُمْ يُحَدِّثُنَا (وَفِيهِمْ حُذَيْفَةُ) مَا قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي الْفِتْنَةِ ؟ قَالَ حُذَيْفَةُ : أَنَا وَسَاقَ الْحَدِيثَ كَنَحْوِ حَدِيثِ أَبِي مَالِكٍ عَنْ رِبْعِيٍّ وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ : قَالَ حُذَيْفَةُ : حَدَّثْتُهُ حَدِيثًا لَيْسَ بِالأَغَالِيطِ . وَقَالَ : يَعْنِي أَنَّهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ .

(65) İSLÂMIN GARİB OLARAK BAŞLADIĞINI, TEKRAR GARİBLİĞİNE DÖNÜP İKİ MESCİD ARASINA TOPLANACAĞINI BEYAN BÂBI

—oOo—

231 — (144) .... : Huzeyfe (R) şöyle dedi:

(Birgün mü'minlerin emîri) Umer'in yanındaydık. Rasûlullah fitneleri zikrederken hanginiz işitti, diye sordu. Orada bulunanlar: Onu işitenler bizleriz, dediler. Umer: Muhtemel ki sizler, kişinin ehli ve komşusu hakkındaki fitnesini kasdediyorsunuz, dedi. Evet, dediler. Umer: Bu sizin kasdettiğiniz, fitneyi, namaz, oruc ve sadaka keffâret olur. Lâkin ben, denizin dalgalanması gibi dalgalanacak olan fitneyi zikrederken; Peygamber (S) i hanginiz işitmiştir? diye soruyorum, dedi. Huzeyfe dedi ki: Bu sual üzerine cemaat sustu. Ben ise: Ben'im, dedim. Umer: Sana ve seni meydana getiren babana aşkolsun, dedi. Huzeyfe şöyle demiştir: Rasûlullah (S) den işittim, buyuruyordu ki: «Fitneler kalblere hasır çuburkları gibi tekrar tekrar arzolunurlar. Hangi kalbe bunlar tamamiyle içirilmiş olursa, o kalbde siyah bir leke hasıl olur. Bunları reddeden kalbe gelince, onda beyaz bir leke meydana gelir. Hatta iki kalbe

---

Bu hadis'in ortasındaki mübâya'a kelimesiyle umûmî bey'at, genel seçim ma'nâsı da kasdolunabilir.

işleyecek derecede beyazlaşır, bembeyaz cilâlı taş gibi olur. Bu takdirde, semalar ve yer devam ettiği müddetce ona hiç bir fitne zarar vermez.

Diğeri ise, meyilli bir testi gibi kırmızımtrak siyah renklidir. O, kendisine içirilmiş bulunan hevâsından başka hiç bir ma'rûfu tanımaz ve hiç bir münkeri de inkâr etmez».

Huzeyfe şöyle dedi: Umer'e söyledim ki seninle o fitnelerin arasında kilitli bir kapu vardır. Onun kırılması yaklaşır. Umer: Hey babasız kalası! Gayret et. O kapu kırılacak mı? Şayet açılmış olursa yine iâde edilmesi ümid edilir, dedi. Ben: Hayır, muhakkak kırılır, dedim ve yine kendisine yalan yanlış olmaksızın peygamberden gelen gerçek bir hadîs olarak şunu söyledim ki, bu kapu öldürülecek, yahut ölecek bir zattır. Ebû Hâlid der ki, Sa'd'e: Ey Ebû Mâlik! «Esvedu murbadden» nedir? dedim. Bir siyahta, şiddetli beyazdır, dedi. «Mucûhhıy olarak» testi nedir? dedim. Altı üstüne getirilmiş testidir, dedi.

(...) Rıb'iy şöyle dedi: Huzeyfe Umer'in yanından gelince oturdu ve bizlere tahdîş edip dedi ki: Dün mü'minlerin emîri, ben yanında oturduğum zaman ashâbına Rasûlullah (S) in fitneler hakkındaki sözünü hanginiz ezberlemiştir? diye sordu. Hadîs'i bundan sonra, Ebû Hâlid'in hadîs'i gibi sevketti. Fakat Ebû Mâlik'in «Mürbadden, Mucâhhiyen» kelimeleri için yaptığı tefsîri zikretmedi.

( ) .... : Rıb'iyyu'bnu Hirâş Huzeyfe (R) den rivâyet etmiştir. Umer, içlerinde Huzeyfe de bulunan ashâbına: Bize kim tahdîs eder? Yahut, Rasûlullah (S) ın fitne hakkında söylediklerini bize hanginiz tahdîs eder, diye sordu. Huzeyfe: Ben, dedi. Ve sonra hadîs'i, Ebû Mâlik'in Rib'iy'den gelen hadîs'i tarzında sevketti. Hadîs'te, Huzeyfe'nin: Ben Umer'e, yalan yanlış olmıyan bir hadîs'i yani Rasûlullah (S) den duyduğum bir hadîs'i takrîr ettim dediğini de söylemiştir.

٢٣٢ – (١٤٥) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . جَمِيعًا عَنْ مَرْوَانَ الْفَزَارِيِّ قَالَ ابْنُ عَبَّادٍ : حَدَّثَنَا مَرْوَانُ عَنْ يَزِيدَ ، يَعْنِي ابْنَ كَيْسَانَ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « بَدَأَ الْإِسْلَامُ غَرِيبًا وَسَيَعُودُ كَمَا بَدَأَ غَرِيبًا . فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ » .

(١٤٦) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ ، وَالْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ الْأَعْرَجُ قَالَا : حَدَّثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ . حَدَّثَنَا عَاصِمٌ ، وَهُوَ ابْنُ مُحَمَّدٍ الْعُمَرِيُّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِنَّ الْإِسْلَامَ بَدَأَ غَرِيبًا وَسَيَعُودُ غَرِيبًا كَمَا بَدَأَ . وَهُوَ يَأْرِزُ بَيْنَ الْمَسْجِدَيْنِ كَمَا تَأْرِزُ الْحَيَّةُ فِي جُحْرِهَا » .

232 — (145) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «İslâm garîb olarak başlamış ve yine başlayışı gibi garibliğe

dönecektir. İşte bahtiyarlık o garîbler içindir (ne mutlu o gariblere)[63].

(146) İbnu Umer (R) den: Peygamber (S): «Muhakkak ki İslâm garîb olarak başlamıştır, başladığı gibi yine garîbliğe dönecektir. O, yılanın yuvasında toplandığı gibi iki mescid arasında toplanır» buyurdu.

٢٣٣ – (١٤٧) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبد الله بن نمير وأبو أسامة عن عبيد الله بن عمر. ح وحدثنا ابن نمير. حدثنا أبي. حدثنا عبيد الله، عن خبيب بن عبد الرحمن، عن حفص بن عاصم، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «إن الإيمان ليأرز إلى المدينة كما تأرز الحية إلى جحرها».

233 — (147) .... : Ebû Hureyre (R) den:
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Yılan, yuvasında toplandığı gibi iyman (ehli) da Medîne'de toplanır».

(٦٦) باب ذهاب الإيمان آخر الزمان

٢٣٤ – (١٤٨) حدثني زهير بن حرب. حدثنا عفان. حدثنا حماد. أخبرنا ثابت عن أنس؛ أن رسول الله ﷺ قال «لا تقوم الساعة حتى لا يقال في الأرض: الله، الله».

حدثنا عبد بن حميد. أخبرنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن ثابت، عن أنس، قال: قال رسول الله ﷺ «لا تقوم الساعة على أحد يقول: الله، الله».

---

63. en-Neml sûresi'nin son âyet'lerinin tefsirinde bu hadis hakkında şunlar söylenmiştir:

«Bu âyetin işaretine nazaran, İslâmın istikbali gece değil, gündüzdür, sönük değil, parlaktır. Arasıra basan gece zulmetleri onu dinlendirip tekrar uyandırmak içindir. Bu ma'nâ ma'rûf bir Hadis'i Şerif ile şöyle beyan buyurulmuştur:

الاسلام بدأ غريباً وسيعود غريباً فطوبا للغربا

Bu hadis'teki Seye'ûdu fi'lini ekseri kimseler Seyasiru ma'nâsına nakıs fiil telâkki ederek «İslâm garib olarak başladı (yahut zuhûr etti), yine başladığı gibi garib olacak» diye yalnız inzar sûretinde anlamış, bundan ise hep yeis taammum etmiştir. Halbuki Kâmûs'da gösterildiği üzere 'âde fiili yebde'u ve Yu'îdu olduğu gibi dönüp yeniden başlamak ma'nâsına da gelir. Bu hadis'te de böyledir. Yani «İslâm garib olarak başladı, (veya zuhûretti), ileride yine başladığı gibi garib olarak tekrar başlıyacak (yahut yeniden zuhûr edecek), ne mutlu o gariblere!» demektir. Hadis'in âhirindeki Fetûbâ, onun inzâr için değil, tebşir için sevk buyurulduğunu gösterir. Gerçi bunda da dönüp garib olmak inzârı yok değil lâkin sönmeyip yeniden başlaması tebşiri vardır. İşte «Fetûbâli'l-Gurabâ» müjdesi de bunun içindir. Çünkü onlar Sâbıkûnu'l-evvelûn gibidirler. Binaenaleyh hadis de ye'si değil, müjdeyi natıktır» (Hak Dini Kur'ân Dili, V, 3713-3714).

(66) ZAMANIN SONUNDA İYMAN (ehlin) İN GİTMESİ BÂBI

——oOo——

234 — (148) .... : Ener (R) den:

Rasûlullar (S): «Yeryüzünde ALLAH, ALLAH! denildiği müddetce kıyamet kopmaz» buyurdu.

.... : Yine Enes şöyle dedi:

Rasûlullah: «ALLAH, ALLAH diyen hiç bir kimse üzerine kıyamet kopmaz» buyurdu.

(٦٧) باب الاستسرار بالإيمان للخائف

٢٣٥ — (١٤٩) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ، ومحمد بن عبد الله بن نمير ، وأبو كريب (واللفظ لأبي كريب) قالوا : حدثنا أبو معاوية عن الأعمش ، عن شقيق ، عن حذيفة ؛ قال : كنا مع رسول الله ﷺ فقال « أحصوا لي كم يلفظ الإسلام » قال ، فقلنا : يا رسول الله ﷺ ! أتخاف علينا ونحن ما بين الستمائة إلى السبعمائة ؟ قال « إنكم لا تدرون . لعلكم أن تبتلوا » قال ، فابتلينا . حتى جعل الرجل منا لا يصلى إلا سرا .

(67) KORKAN KİMSENİN İYMÂNINI GİZLEMESİNİN CEVÂZI BÂBI

——oOo——

235 — (149) .... : Huzeyfe (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) ile beraber bulunuyorduk. Rasûlullah: «İslâm kelimesini telâffuz edenlerin adedi kaçtır, bana sayın» buyurdu. Huzeyfe der ki: Ya Rasûlallah! Biz, beşyüz ile altıyüz arasında bulunduğumuz halde sen bize (bir kötülük dokunur diye) korkuyor musunu? dedik.

«Muhakkak ki sizler bilmezsiniz. Bir belâya düşürülmeniz ihtimal dahilindedir» buyurdu. Huzeyfe der ki: Hakîkaten sonra biz belâya uğratıldık. O dereceye kadar ki bizden bir kimse gizlice olmak müstesna namazını (mescidde cemaatle) kılamaz olmuştu [64].

---

64. Huzeyfe, Buhârî'deki hadis'de: Nebiy (S) bana halkdan müslümanım diyenleri yazınız, dedi. Biz (ordu mevcudunu) bin beş yüz kişi yazdık... diye rivâyet etmiştir (Buhârî, Seyr ve Cihâd, Kitâbetu'l-İmâm en-Nâse). Rivâyetlerdeki aded farkları sayımların başka başka yer ve zamanlarda yazıldığını göstermektedir. Huzeyfe bu rivâyetlerde şunu demek istemiştir: Biz peygamber devrinde bin beşyüz kişilik bir kuvvetle korku nedir bilmezdik. Vefâtından sonra öyle fena vaziyete düştük ki o bahadır kişiler müslimanların çokluğuna rağmen mescide çıkamaz oldular ve namazlarını evlerinde münferiden kılmak mecburiyetine düştüler.

Nevevî bunu şöyle izah eder:

Huzeyfe, Peygamberin vefatından sonra zuhur eden (Usman'ın şahâdeti,

(٦٨) باب تألف قلب من يخاف على إيمانه لضعفه، والنهي عن القطع بالإيمان من غير دليل قاطع

٢٣٦ – (١٥٠) حدثنا ابن أبي عمر. حدثنا سفيان عن الزهري، عن عامر بن سعد، عن أبيه؛ قال: قسم رسول الله ﷺ قسما. فقلت: يا رسول الله! أعط فلانا فإنه مؤمن. فقال النبي ﷺ «أو مسلم» أقولها ثلاثا. ويرددها علي ثلاثا «أو مسلم» ثم قال «إني لأعطي الرجل وغيره أحب إلي منه. مخافة أن يكبه الله في النار».

(68) İYMAN ZAYIFLIĞINDAN DOLAYI İYMANINA KARŞI KORKU DUYULAN KİMSENİN KALBİNİ İSLÂMA ALIŞTIRMA VE KESİN DELİL OLMAKSIZIN KAT'Î İYMAN HÜKMÜNDEN NEHİY BÂBI

——oOo——

236 — (150) .... : Sa'd (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) bir defa insanlar arasında bazı şeyler taksim etmişti. Bu sırada ben, ya Rasûlallah! Fulâna da ver, çünkü o, mü'mindir, dedim. Bunun üzerine Peygamber: Öyle deme, Muslim (de), buyurdu. Ben sözümü üç defa aynen söyledim. Rasûlullah da: «Öyle deme, muslim de)» sözünü üç defa bana karşı tekrar ediyordu. Sonra Rasûlullah: «Ben bir kimseye —başkası bana ondan daha sevgili olduğu halde— Allah onu yüzükoyun ateşe atmasın diye mal veriyorum» buyurdu.

٢٣٧ – (...) حدثني زهير بن حرب. حدثنا يعقوب بن إبراهيم. حدثنا ابن أخي ابن شهاب عن عمه؛ قال: أخبرني عامر بن سعد بن أبي وقاص، عن أبيه سعد؛ أن رسول الله ﷺ أعطى رهطا. وسعد جالس فيهم. قال سعد: فترك رسول الله ﷺ منهم من لم يعطه. وهو أعجبهم إلي. فقلت: يا رسول الله! مالك عن فلان؟ فوالله إني لأراه مؤمنا. فقال رسول الله ﷺ «أو مسلما» قال، فسكت قليلا. ثم غلبني ما أعلم منه. فقلت: يا رسول الله! مالك عن فلان. فوالله إني لأراه مؤمنا. فقال رسول الله ﷺ «أو مسلما» قال، فسكت قليلا. ثم غلبني ما علمت منه. فقلت: يا رسول الله! مالك عن فلان، فوالله إني لأراه مؤمنا. فقال رسول الله ﷺ «أو مسلما إني لأعطي الرجل وغيره أحب إلي منه. خشية أن يكب في النار على وجهه».

Cemel, Sıffîn gibi) bazı fitneleri kasdetmiştir sanıyorum. Bu fitnelerin cereyan ettiği günlerde Rasûlullah'ın ashâbı —fitneye iştirak töhmetinden sakınmak için— evlerinden çıkmamışlar, namazlarını evlerinde kılmışlardır.

(..) حدثنا الحسن بن علي الحلواني، وعبد بن حميد قالا: حدثنا يعقوب (وهو ابن إبراهيم بن سعد) حدثنا أبي عن صالح، عن ابن شهاب ؛ قال: حدثني عامر بن سعد، عن أبيه سعد ؛ أنه قال: أعطى رسول الله ﷺ رهطا وأنا جالس فيهم. بمثل حديث ابن أخي ابن شهاب عن عمه. وزاد: فقمت إلى رسول الله فساررته. فقلت: مالك عن فلان.

(...) وحدثنا الحسن الحلواني. حدثنا يعقوب. حدثنا أبي عن صالح، عن إسماعيل بن محمد، قال: سمعت محمد بن سعد يحدث هذا. فقال في حديثه: فضرب رسول الله ﷺ بيده بين عنقي وكتفي ثم قال «أقتالا؟ أي سعد! إني لأعطي الرجل».

237 — ( ) .... : Sa'du'bnu Ebî Vakkas (R) dan: (şöyle demiştir:) Rasûlullah (S) birtakım kimselere dünyalık veriyordu. Bu, Sa'd da onların içinde oturuyordu, derken Rasûlullah (S) onlardan ençok beğendiğim birini bıraktı, ona birşey vermedi. Bunun üzerine: Ya Rasûlallah! Fulaânı niçin bıraktın? Vallahi onu ben mü'min biliyorum, dedim. «Öyle deme, muslim (de)» buyurdu. Bir müddet sustum. Nihayet o zat hakkındaki bilgim bana galip geldi (dayanamadım). Yine: Ya Rasûlallah! Fulânı niçin bıraktın? Allah'a yemin ederim ki ben onu mü'min biliyorum, dedim. Rasûlullah yine: «Öyle deme, muslim (de)» buyurdu. Bir müddet daha sustum. Sonra yine o şahıs hakkındaki bilgim bana galip geldi: Ya Rasûlallah! Fulânı niçin bıraktın? Vallahi ben onu muhakkak bir mü'min görüyorum, dedim. Rasûlullah yine: Öyle deme, müslim (de). Ben bir şahsa başkası bana ondan sevgili olduğu halde, sırf Allah onu yüzü üzerine sürüyerek ateşe atmasın diye birşeyler vermekteyim» buyurdu [65].

.... : Sa'd (R) Rasûlullah (S), ben de içlerinde otururken (muellefetu'l-kulûb) dan bir topluluğa dünyalıklar verdi demiş ve İbnu Şihâb'ın kardeşi oğlunun, amcasından rivâyet ettiği hadîs'in benzerini tahdîs etmiştir. Bu hadîs'de: «Rasûlullah'ın yanına vardım ve ona fısıltı ile konuşarak fulânı neden bıraktın? dedim» sözleri ziyadedir.

.... : İsmâîlu'bnu Muhammed dedi ki: Sa'd'ın oğlu Muhammed'den işittim. Bu hadîs'i tahdîs ediyordu. Hadîs'inde: Rasûlullah (S) elini boynum ile kürek kemiğim arasına vurdu, sonra: «Dövüşecek misin? Ey Sa'd! İşte ben, bir kimseye veriyorum» buyurdu, dedi.

---

65. Sa'd'ın **Mu'minen** sözünü, peygamberin mükerreren «ev müslimen» sûretinde tashîh etmesi, îymanın bâtınî ve yalnız Allah'ın bildiği gayb hallerinden olması, zâhirî teslimiyete bakarak «müslimen» demenin daha münâsib olduğunu ta'lim içindir.

(٦٩) باب زيادة طمأنينة القلب بتظاهر الأدلة

٢٣٨ – (١٥١) وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن، وسعيد بن المسيب، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «نحن أحق بالشك من إبراهيم ﷺ إذ قال: رب أرني كيف تحيي الموتى؟ قال: أولم تؤمن؟ قال: بلى. ولكن ليطمئن قلبي». قال «ويرحم الله لوطا لقد كان يأوي إلى ركن شديد ولو لبثت في السجن طول لبث يوسف لأجبت الداعي».

( ) وحدثني به، إن شاء الله، عبد الله بن محمد بن أسماء الضبعي. حدثنا جويرية عن مالك، عن الزهري؛ أن سعيد بن المسيب وأبا عبيد أخبراه، عن أبي هريرة، عن رسول الله ﷺ بمثل حديث يونس عن الزهري. وفي حديث مالك «ولكن ليطمئن قلبي». قال: ثم قرأ هذه الآية حتى جازها

حدثناه عبد بن حميد قال: حدثني يعقوب يعني ابن إبراهيم بن سعد حدثنا أبو أويس، عن الزهري. كرواية مالك بإسناده وقال: ثم قرأ هذه الآية حتى أنجزها

(69) DELİLLERİN BİRBİRLERİNİ TAKVİYE ETMESİ SÛRETİYLE KALBİN İTMİ'NANINI ARTIRMA BÂBI

——oOo——

238 — (151) .... : Ebû Hureyre (R) den: (şöyle demiştir:)

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Biz şüphe etmeye İbrahim (R) den daha haklıyız: *«Hani İbrahim: Ey Rabbim! Ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster, demişti.* (Rabbi:) *İnanmadın mı yoksa? dedi. O da inandım, fakat kalbimin* (gözüm ile de görmek) *yatışması için demişti»* (el-Bakara: 260). Sonra Rasûlullah: Allah Lût Peygambere de rahmet etsin. Yemin ederim ki o, sarp bir kal'aya sığınıyordu, buyurdu. Sonra yine Rasûlullah: Eğer ben zindanda Yusuf'un kaldığı gibi uzun zaman mahbus kalsaydım, (onu) mahpesden çıkarmaya gelen kişinin davetine hemen icabet ederdim, buyurdu[66].

---

66. Bu hadis'de üç peygambere âid üç vak'aya işaret edilmiştir:

Birincisi, **ba'su ba'de'l-mevte** yani öldükten sonra yeniden dirilmeye âid İbrahim Peygamber'in sorusudur. İbrahim'in bunun vukû'u hususunda aklen bir şüphesi yoktu ve asla olamazdı. Arabca bakımından da bu sözün bir şüphe ifade etmediği şöyle gösterilmiştir: Arabcada «Ef'alu» siyğası iki şeyden bir ma'nâyı red ve izâleye mevzu'dur. Meselâ; şeytan Zeyd'den daha hayırlı değildir, denildiğinde, şeytan da, Zeyd de hayırlı değillerdir, ma'nâsı ifâde edilmiş olur. Ha-

.... : Yine burada Saidu'bnu Museyyeb ve Ebû Ubeyd, Ebû Hureyre (R) den, o da Nebiy (S) den olmak üzere Yûnus'un Zührî'den rivâyet ettiği hadîs'in benzerini haber vermişlerdir. Ancak buradaki Mâlik hadîs'inde: —«Lâkin kalbimin yatşması için». Sonra Rasûlullah bu âyeti (el-Bakara: 260) bitirip geçinceye kadar okudu, dedi— sözleri vardır.

.... : Burada Ebû Uveys, Zührî'den Mâlik'in kendi isnadıyle rivâyeti gibi rivâyet etti ve: Sonra bu (el-Bakara: 260) âyeti geçinceye kadar okudu. dedi.

(٧٠) باب وجوب الإيمان برسالة نبينا محمد صلى الله عليه وسلم إلى جميع الناس ونسخ الملل بملته

٢٣٩ — (١٥٢) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا قد أُعْطِيَ مِنَ الآيَاتِ مَا مِثْلُهُ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ . وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُوتِيتُ وَحْيًا أَوْحَى اللهُ إِلَيَّ فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

---

dis'in, biz İbrahim'den daha haklıyız fıkrası, ne İbrahim, ne ben Allah'ın kudreti hakkında şüphe etmedik demek olur. Ancak İbrahim bunun ne şekilde vukû' bulacağını gözle görmek ve akll istidlâlini şahûdi bir bilgi ile sağlıyarak iymanında bir salâbet, kalbinde bir sükûnet temin etmek istiyordu. el-Bakara'nın 260 ıncı âyetinde beyan buyurulduğu üzere Hz. İbrahim'in bu arzusu tatmin edildi. Kendisi tarafından kesilen ve bütün hayati unsurları biribirine karıştırılan dört kuşun, bütün maddi eczası ilâhi kudretin taalluku ile tekrar birleştirildi ve İbrahim'e gösterildi.

İkincisi, Lût Peygamberin kendi kavmine karşı gösterdiği irade za'fıdır. Şöyle ki: Lût kavmi genç delikanlılar ile menfûr münasebette bulunmayı itiyad etmeleri ve Lût'un tebliğlerini dinlememeleri üzerine, Allah bu kavme azab indirmeyi irade buyurdu. Cibril, Mikâil ve İsrafil'i genç delikanlılar sûretinde Lût'a gönderdi.

Hûd sûresi: 77-82. âyetlerinde tafsil edildiği veçhile serkeşler, Lût'un bu genç misafirlerine de tecavüze yeltendiler. Lût onları nasihatler ile vaz geçirmeye çalıştı. Söz dinletemeyince: «Eğer benim size karşı şahsi kuvvetim olsa, yahut kuvvetli bir şeye sığınabilsem» demiştir. İşte peygamberimiz Lût'un bu temennisine itiraz ederek: «Yemin ederim ki o sarp bir kal'aya sığınıyor, (Allah'a daayniyor) idi» demiştir.

Üçüncüsü, Yûsuf kıssasının bir safhasıdır. Yûsuf yedi sene hapis yattıktan sonra bir rüya tâbiri vesilesiyle Mısır Meliki, Yûsuf'un zekâ ve fetânetini anlıyarak bu mahpusu bana getirin, demişti. Giden me'mur durumu Yûsuf'a müjdeleyince, yedi sene hapis ile iradesi zerrece sarsılmayan Yûsuf, suçunun tahkikini isteyerek: Ancak berâatim tahakkuk ettikten sonra çıkarım, demiş ve da'veti reddetmiştir (Yûsuf: 51-52).

İşte Peygamberimiz buraya ilişiyor. Ben Yûsuf gibi yedi sene hapis yattıktan sonra, kurtuluşum emrolunsa hemen durmaz çıkardım. Öyle tahkikat icrasına ta'lik etmezdim, buyurmuştur (Tecrid Ter., IX, 149-154).

(70) PEYGAMBERİMİZ MUHAMMED (S) IN BÜTÜN İNSANLIĞA RASÛL OLDUĞUNA VE BÜTÜN DİNLERİN ONUN DİNİYLE YÜRÜRLÜKTEN KALDIRILDIĞINA İNANMANIN VÜCÛBU BÂBI

——oOo——

139 — (152) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki:

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Peygamberlerden hiç bir peygamber yoktur ki, ona beşerin mağlûb olarak inandığı (bir mu'cize) verilmiş olmasın. Mu'cize olarak bana verilmiş bulunan şey ise ancak Allah'ın bana vahyettiği *Kur'ân*'dır. Bunun için kıyamet gününde peygamberlerinden en çok ümmetlisi olacağımı ümîd ederim»[67].

٢٤٠ – (١٥٣) حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . قَالَ : وَأَخْبَرَنِي عَمْرٌو ؛ أَنَّ أَبَا يُونُسَ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ ! لَا يَسْمَعُ بِي أَحَدٌ مِنْ هَٰذِهِ الأُمَّةِ يَهُودِيٌّ وَلَا نَصْرَانِيٌّ ، ثُمَّ يَمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ ، إِلَّا كَانَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ » .

240 — (153) .... : Ebû Hureyre (R) den:

Peygamber (S) şöyle buyurdu: «Nefsim yedinde olan (Allah) a yemin ederim ki, bu ümmetten Yahudi, Hıristiyan herhangi bir kimse beni işitir de, sonra benimle gönderilene iyman etmediği halde ölürse muhakkak cehennem ehlinden olmuştur»[68].

---

67. Bu hadis'in ma'nâsında şu görüşüler ileri sürülmüştür:

a) Her peygambere zamanına göre insanları inanmaya mecbur eden birtakım mu'cizeler verilmiştir. Benim en büyük ve en açık mu'cizem Kur'ân'dır. Uslûbundaki belâğatı ve ihtiva ettiği gayb haberleri, medeni, adlî... hükümleri itibariyle böyle bir kitap başka bir peygambere verilmemiştir.

b) Bana bir Kur'ân mu'cizesi verildi ki o, kimseyi sihir ile zan ve hayale düşürmez. Mûsâ'nın asâ mu'cizesinin, Fir'avn sihirbazlarının aletlerine velev ki surette benzediği gibi hiç bir şeye benzemeyip görenleri —acaba diye— düşündürmez ve hataya düşürmez.

c) Öbür peygamberlerin mu'cizeleri, onların hayatı zamannıda yaşamış, onlar gidince mu'cizeleri de kalmamıştır. Onların mu'cizelerini görmek, ancak kendileriyle yaşayanlara münhasır kalmıştır. Peygamberimizin Kur'ân mu'cizesi ise kıyâmet gününe kadar devam edecektir (Nevevî).

Her peygambere nübüvvet davasını isbat edecek kendi zamanına göre âdet hilâfı olan birtakım mu'cizeler verilmiştir ki onları görenler iymana gelip o peygamberi tasdike mecbur olmuşlardır.

68. Ma'nâsı şudur: Benim zamanımda ve benden sonra kıyamete kadar mevcud olanların hepsinin islâma girmeleri vâcibdir. Yahudi ve Hıristiyanları diğerlerine bir tenbih olarak zikretmiştir. Çünkü Yahûdiler ve Hıristiyanların kitaplrı vardır. Kitapları varken onların İslâma girmeleri vâcib olunca, kitabı olmayan diğer milletlerin İslâma girmesi evleviyyetledir (Nevevî).

٢٤١ – (١٥٤) حدثنا يحيى بن يحيى أخبرنا هشيم عن صالح بن صالح الهمداني، عن الشعبي؛ قال : رأيت رجلا من أهل خراسان سأل الشعبي فقال : يا أبا عمرو ! إن من قبلنا من أهل خراسان يقولون ، في الرجل ، إذا أعتق أمته ثم تزوجها : فهو كالراكب بدنته فقال الشعبي: حدثني أبو بردة ابن أبي موسى ، عن أبيه ، أن رسول الله ﷺ قال « ثلاثة يؤتون أجرهم مرتين : رجل من أهل الكتاب آمن بنبيه وأدرك النبي ﷺ فآمن به واتبعه وصدقه ، فله أجران . وعبد مملوك أدى حق الله تعالى وحق سيده ، فله أجران . ورجل كانت له أمة فغذاها فأحسن غذاءها ثم أدبها فأحسن أدبها . ثم أعتقها وتزوجها ، فله أجران » ثم قال الشعبي للخراساني خذ هذا الحديث بغير شيء فقد كان الرجل يرحل فيما دون هذا إلى المدينة .

وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة حدثنا عبدة بن سليمان . ح وحدثنا ابن أبي عمر حدثنا سفيان ح وحدثنا عبيد الله بن معاذ حدثنا أبي حدثنا شعبة . كلهم عن صالح بن صالح ، بهذا الإسناد ، نحوه .

241 — (154) .... : Sâlihu'bnu Sâlih dedi ki: Rorasan ahalisinden bir zat gördüm, Şa'bi'ye sual sordu: Ya Eba Amr! Bizim tarafta Horasan ahâlisinden bazı kimseler, câriyesini azad edip sonra da onunla evlenen kimse hakkında «O, kurbanlık devesine binen gibidir» diyorlar, dedi. Bunun üzerine Şa'bî dedi ki: Bana Ebû Burdete'bnu Ebî Mûsâ, babasından takrîr etti. Rasûlullah şöyle buyurmuşdur: «Ecirleri kendilerine ikişer kerre verilen üç kişi vardır: Kitap ehlinden bir kimse kendi peygamberine iyman eder, sonra Muhammed'e erişir, ona da iyman eder, ona tâbi olur ve onu tasdîk ederse, işte bu kimsenin iki ecri vardır. Köle olmuş bir kul hem Allah Taâlâ'nın hakkını, hem de efendisinin hakkını yerli yerinde edâ ederse işte onun için de iki ecir vardır. Câriyesi olan herhangi bir kimse câriyesine gıda verir ve onu gıdalandırmayı güzel yapar, sonra onu edeblendirir ve edebini de güzel yapar, daha sonra onu hürriyete kavuşturur ve onunla evlenirse, işte bu kimse için de iki ecir vardır». Sonra Şa'bî Horasanlıya: Bu hadîs'i hiç bir şey mukabilinde olmıyarak al. Vaktiyle bir kimse bunun dûnunda bir mesele için tâ Medîne'ye kadar gidiyordu, dedi.

«« ومن يبتغ غير الاسلام دينا فلن يقبل منه وهو في الآخرة من الخاسرين »»

: **Kim İslâmdan başka bir din ararsa, ondan (bu din) asla kabul olunmaz ve O, âhiretde de en büyük zarara uğrayanlardandır»** (Âlu İmrân: 85).

.... : Ve keza Abdetu'bnu Suleyman, Sufyan ve Şu'be, bunların hepsi de Sâlihu'bnu Sâlih'den bu isnâd ile o hadîs'in benzerini rivâyet etmişlerdir.

(٧١) باب نزول عيسى بن مريم حاكما بشريعة نبينا محمد صلى الله عليه وسلم

٢٤٢ – (١٥٥) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث. ح وحدثنا محمد بن رمح. أخبرنا الليث عن ابن شهاب، عن ابن المسيب؛ أنه سمع أبا هريرة يقول: قال رسول الله ﷺ «والذي نفسي بيده! ليوشكن أن ينزل فيكم ابن مريم ﷺ حكما مقسطا. فيكسر الصليب، ويقتل الخنزير، ويضع الجزية، ويفيض المال حتى لا يقبله أحد».

وحدثناه عبد الأعلى بن حماد، وأبو بكر بن أبي شيبة، وزهير بن حرب. قالوا: حدثنا سفيان ابن عيينة. ح وحدثنيه حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب؛ قال: حدثني يونس. ح وحدثنا حسن الحلواني وعبد بن حميد، عن يعقوب بن إبراهيم بن سعد. حدثنا أبي عن صالح. كلهم عن الزهري بهذا الإسناد. وفي رواية ابن عيينة «إماما مقسطا وحكما عدلا». وفي رواية يونس «حكما عادلا» ولم يذكر «إماما مقسطا». وفي حديث صالح «حكما مقسطا» كما قال الليث. وفي حديثه، من الزيادة «وحتى تكون السجدة الواحدة خيرا من الدنيا وما فيها».
ثم يقول أبو هريرة: اقرؤوا إن شئتم: وإن من أهل الكتاب إلا ليؤمنن به قبل موته [٤/النساء/ آية ١٥٩] الآية.

(71) MERYEM OĞLU İSÂ (ALEYHİSSELÂM) IN PEYGAMBERİMİZ MUHAMMED (S) İN ŞERÎATI İLE HÜKMEDİCİ OLARAK İNMESİ BÂBI

——oOo——

242 — (155) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Hayatım yedinde olan Allah'a yemin ederim ki, Meryem oğlu (İsâ Aleyhisselâm)'ın âdil bir hâkim olarak sizin içinize inmesi muhakkak yakındır. O, salîbi (haçı) kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracaktır. (O zaman) mal o kadar çoğalıp taşacak ki, hiç kimse mal kabul etmez olacaktır»[69].

---

69. Bu hadîs'i Buhârî de aynı lâfızlarla «Kitabu'l-buyu Babu katli'l-hinzir» de ve biraz değişik lâfızla «Ehâdîsu'l-Enbiya, Babu nuzûli İsa'bni Meryem (S)» de tahric etmiştir. Bu hadîs'lerde salîbin kırılması, Hıristiyanlığın ibtâlini, hınzırın öldürülüp cizyenin kaldırılması da artık İslâmdan başka bütün din sahiplerine

.... : Burada İbnu Uyeyne, Yûnus ve Sâlih bunların hepsi Zuhrî'den bu isnadla bu hadîs'i rivâyet etmişlerdir. İbnu Uyeyne'nin rivâyetinde, «âdil bir imam ve tam adaletli bir hakem olarak», Yûnûs'un rivâyetinde, «Âdil bir hakem olarak» demiş, «âdil imam olarak» sözünü zikretmemiştir.

Sâlih'in hadîs'inde ise Leys'in dediği gibi «âdil bir hakem olarak» sözü vardır. Ayrıca Sâlih'in hadîs'inde, «ve hatta bir tek secde dünya ve dünya içindekilerden daha hayırlı olacak» ziyadesi vardır.

Bundan sonra Ebû Hureyre, isterseniz şu (maldaki) âyeti okuyunuz der:

«*Ehl-i kitabdan hiç biri hâric olmamak üzere ölümünden evvel, andolsun ona* (İsâ'ya) *mutlaka iyman edecek, o da kıyamet günü kendileri aleyhine bir şâhid olacaktır*» (en-Nisâ: 159).

٢٤٣ – (..) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ مِينَاءَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «وَاللهِ! لَيَنْزِلَنَّ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا عَادِلًا. فَلَيَكْسِرَنَّ الصَّلِيبَ. وَلَيَقْتُلَنَّ الْخِنْزِيرَ. وَلَيَضَعَنَّ الْجِزْيَةَ. وَلَتُتْرَكَنَّ الْقِلَاصُ فَلَا يُسْعَى عَلَيْهَا. وَلَتَذْهَبَنَّ الشَّحْنَاءُ وَالتَّبَاغُضُ وَالتَّحَاسُدُ وَلَيَدْعُوَنَّ (وَلَيُدْعَوُنَّ) إِلَى الْمَالِ فَلَا يَقْبَلُهُ أَحَدٌ».

243 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Allah'a yemin ediyorum, Meryem oğlu, âdil bir hâkim olarak muhakkak inecek, haçı muhakkak kıracak, domuzu muhakkak öldürecek, cizye vergisini muhakkak kaldıracaktır (O zaman) genç dişi develer muhakkak terkolunacak, onlara rağbet edilmeyecek, bütün düşmanlıklar, buğzlaşmalar ve hasedleşmeler muhakkak zâil olup gidecektir. O, muhakkak mala çağıracak (yahut insanlar mala çağrılacaklar) fakat malı hiç bir kimse kabul etmiyecektir».

---

tanınan müsamahaların son bulacağını ifade eder. Esasen Hz. İsâ'nın âdil bir hâkim olarak inmesi meselesi de, o büyük peygambere yapılan iftiraların ve o yolda meydana getirilen hurâfelerin kökü kazınıp, islâmın her yere hâkim olması ve bütün hakikatlerin tamamen anlaşılması ma'nâsıyle te'vil de mümkindir. Bu suretle birçok eski din sâliklerinin bu arada Yahudilerin hâlâ beklemekte oldukları «Büyük kurtarıcı» fikrinde onlara benzememiş oluruz. Daha mühim olarak Hıristiyanların, «İsâ tekrar gelecek, yeryüzünde doğru dini öğretecek ve mutlak adâleti sağlıyacak, o zaman siz Müslimanlar da biz Hıristiyanlara tâbi olacaksınız» gibi propaganda ve şüphe tohumlarının zararı da belki önlenebilir. Ancak bu hadislerin mütavâtir olmayıp âhâd haberleri bulunmaları, böyle bir te'vile gidilmesini mümkin kılarsa da bu kabil müteşâbih meselelerde en salim yol Selefin te'vilsiz yolu olduğu da unutulmamalıdır. Rasûlullah'dan nasıl sâdır olmuşsa, onun endoğru hakikat olduğunun öylece inanılması, beşer bilgisinin ve tecrübenin dışında olan böyle şeylerin sadık haberci olan peygamberlerin haber verdiği şekilde kabul edilmesi elbette tavsiye olunan en emin yoldur.

٢٤٤ – (. .) حدثني حرملة بن يحيى . أخبرنا ابن وهب . أخبرني يونس عن ابن شهاب ، قال : أخبرني نافع ، مولى أبي قتادة الأنصاري ؛ أن أبا هريرة قال : قال رسول الله ﷺ « كيف أنتم إذا نزل ابن مريم فيكم ، وإمامكم منكم ؟ » .

244 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki: Rasûlullah (S): «İmamınız (devlet reisiniz) kendinizden olduğu halde Meryem oğlu (Îsâ aleyhisselâm) içinize indiği (imamınıza iktida ettiği) zaman acaba nasıl olursunuz?» buyurdu.

٢٤٥ – (. .) وحدثني محمد بن حاتم . حدثنا يعقوب بن إبراهيم . حدثنا ابن أخي ابن شهاب عن عمه . قال : أخبرني نافع مولى أبي قتادة الأنصاري ؛ أنه سمع أبا هريرة يقول : قال رسول الله ﷺ « كيف أنتم إذا نزل ابن مريم فيكم وأمكم ؟ » .

245 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir:

Rasûlullah (S): «Meryem oğlu (Îsâ aleyhisselâm) içinize indiği ve sizi iktidâ ettirdiği zaman sizler nasıl olacaksınız?» buyurdu.

٢٤٦ – (. .) وحدثنا زهير بن حرب . حدثني الوليد بن مسلم . حدثنا ابن أبي ذئب عن ابن شهاب ، عن نافع ، مولى أبي قتادة ، عن أبي هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ قال « كيف أنتم إذا نزل فيكم ابن مريم فأمكم منكم ؟ » فقلت لابن أبي ذئب : إن الأوزاعي حدثنا عن الزهري ، عن نافع ، عن أبي هريرة « وإمامكم منكم » قال ابن أبي ذئب : تدري ما أمكم منكم ؟ قلت : تخبرني . قال : فأمكم بكتاب ربكم تبارك وتعالى وسنة نبيكم ﷺ .

246 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den: Rasûlullah (S): «Meryem oğlu (Îsâ aleyhisselâm) içinize indiği ve sizden (birini) imam yaptığı zaman hâliniz nasıl olacaktır?» buyurdu.

Velîd dedi ki: Ben Ebû Zi'bin oğluna: Evzaî bize Zührî'den, o da Nâfî'den, o da Ebû Hureyre'den «Halbuki imamınız kendinizdendir» diye tahdîs etti, dedim. İbnu Ebî Zi'b: «Size sizden imam yaptı» ne demektir bilir misin? dedi. Bana haber verirsin,dedim. «Rabbınız Tabâreke ve Taâlâ'nın kitabına ve Peygamberiniz (S) in sünnetine sizleri uydurdu» demektir, dedi.

٢٤٧ – (١٥٦) حدثنا الوليد بن شجاع، وهارون بن عبد الله، وحجاج بن الشاعر قالوا: حدثنا حجاج (وهو ابن محمد) عن ابن جريج. قال: أخبرني أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول: سمعت النبي ﷺ يقول «لا تزال طائفة من أمتي يقاتلون على الحق ظاهرين إلى يوم القيامة. قال، فينزل عيسى بن مريم ﷺ فيقول أميرهم: تعال صل لنا. فيقول: لا. إن بعضكم على بعض أمراء. تكرمة الله هذه الأمة»..

247 — (156) .... : Câriru'bnu Abdillah (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) den işittim, buyuduyordu ki: «Ümmetimden bir tâife kıyamet gününe kadar hak üzerinde mukâtele ederek muzaffer olmakla devam edecektir. Nihayet Meryem oğlu Îsâ iner ve Müslimanların emîri ona: Gel, bize namaz kıldır, der. Bunun üzerine Îsâ: Hayır, Allah'ın bu ümmete bir ikramı olarak sizin bir kısmınız diğer bir kısım üzerine emîrlersiniz, der».

(٧٢) باب بيان الزمن الذى لا يقبل فيه الإيمان

٢٤٨ – (١٥٧) حدثنا يحيى بن أيوب، وقتيبة بن سعيد، وعلي بن حجر. قالوا: حدثنا إسماعيل (يعنون ابن جعفر)، عن العلاء (وهو ابن عبد الرحمن)، عن أبيه، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «لا تقوم الساعة حتى تطلع الشمس من مغربها. فإذا طلعت من مغربها آمن الناس كلهم أجمعون. فيومئذ لا ينفع نفسا إيمانها لم تكن آمنت من قبل أو كسبت في إيمانها خيرا» [٦/الأنعام/الآية ١٥٨].

حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وابن نمير، وأبو كريب. قالوا: حدثنا ابن فضيل. ح وحدثني زهير بن حرب. حدثنا جرير. كلاهما عن عمارة بن القعقاع، عن أبي زرعة، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا حسين بن علي، عن زائدة، عن عبد الله بن ذكوان، عن عبد الرحمن الأعرج، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ. ح وحدثنا محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. حدثنا معمر عن همام بن منبه، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ. بمثل حديث العلاء عن أبيه، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ.

(72) KENDİSİNDE İYMAN KABUL EDİLMEYECEK OLAN ZAMANI BEYAN BÂBI

——oOo——

248 — (157) .... : Ebû Hureyre (R) den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Güneş, battığı yerden doğmadıkca kıyamet kopmıyacaktır. Güneş batı tarafından doğduğu zaman, toptan bütün insanlar iyman edecekler. Fakat işte o gün, «*Daha evvelden iyman etmiş veya îmanında bir hayır kazanmış olmıyan hiç bir kimseye* (o günkü) *iymanı asla fayda vermez*» (el-En'âm: 158).

.... : Burada İbnu Fudayl ve Cerîr her ikisi de Umâretu'bnu'l-Ka'ka'dan, o da Ebû Zur'a'dan, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den, keza, Huseynu'bnu Ali, Zâide'den, o da Abdullahi'bnu Zekvân'dan, o da Abdurrahman el-A'rac'dan, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den; ve keza Ma'mer Hemmâmu'bnu Münebbih'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den bundan önce Alâ'nın, babasından, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber (S) den olmak üzere rivâyet ettiği hadîs'in benzerini rivâyet etmişlerdir.

٢٤٩ – (١٥٨) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ .
ح وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْحَٰقُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْرَقُ . جَمِيعًا عَنْ فُضَيْلِ بْنِ غَزْوَانَ .
ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ
أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « ثَلَاثٌ إِذَا خَرَجْنَ ، لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ
قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا : طُلُوعُ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا . وَالدَّجَّالُ . وَدَابَّةُ الْأَرْضِ » .

249 — (158) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki:

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Üç şey vardır ki onlar çıktıkları zaman, —*daha evvelden iyman etmiş veya iymanda bir hayır kazanmış olmıyan hiç bir kimseye* (o günkü) *iymanı asla fayda vermez*» (el-En'âm: 158) — Güneşin batışı yerinden doğması, Deccâl ve Dâbbetu'l-Arz (yer hayvanı)».

٢٥٠ – (١٥٩) حدثنا يحيى بن أيوب، وإسحٰق بن إبراهيم. جميعا عن ابن علية. قال ابن أيوب: حدثنا ابن علية. حدثنا يونس عن إبراهيم بن يزيد التيمي (سمعه فيما أعلم) عن أبيه، عن أبي ذر؛ أن النبي ﷺ قال، يوما «أتدرون أين تذهب هٰذه الشمس؟» قالوا: الله ورسوله أعلم. قال «إن هٰذه تجري حتى تنتهي إلى مستقرها تحت العرش. فتخر ساجدة. فلا تزال كذٰلك حتى يقال لها: ارتفعي ارجعي من حيث جئت. فترجع. فتصبح طالعة من مطلعها. ثم تجري حتى تنتهي إلى مستقرها تحت العرش. فتخر ساجدة. ولا تزال كذٰلك حتى يقال لها: ارتفعي. ارجعي من حيث جئت. فترجع. فتصبح طالعة من مطلعها. ثم تجري لا يستنكر الناس منها شيئا حتى تنتهي إلى مستقرها ذاك، تحت العرش. فيقال لها: ارتفعي. أصبحي طالعة من مغربك. فتصبح طالعة من مغربها». فقال رسول الله ﷺ «أتدرون متى ذاكم؟ ذاك حين لا ينفع نفسا إيمانها لم تكن آمنت من قبل أو كسبت في إيمانها خيرا» [٦/الأنعام/آية ١٥٨].

(...) وحدثني عبد الحميد بن بيان الواسطي. أخبرنا خالد (يعني ابن عبد الله) عن يونس، عن إبراهيم التيمي، عن أبيه، عن أبي ذر؛ أن النبي ﷺ قال، يوما «أتدرون أين تذهب هٰذه الشمس؟» بمثل معنى حديث ابن علية.

(...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب (واللفظ لأبي كريب) قالا: حدثنا أبو معاوية. حدثنا الأعمش عن إبراهيم التيمي، عن أبيه، عن أبي ذر؛ قال: دخلت المسجد ورسول الله ﷺ جالس. فلما غابت الشمس قال «يا أبا ذر! هل تدري أين تذهب هٰذه؟» قال، قلت: الله ورسوله أعلم. قال «فإنها تذهب فتستأذن في السجود. فيؤذن لها. وكأنها قد قيل لها: ارجعي من حيث جئت. فتطلع من مغربها».

قال، ثم قرأ في قراءة عبد الله: وذٰلك مستقر لها.

250 — (159) .... : Ebû Zerr'den (R) (şöyle demiştir:)

Peygamber (S) birgün: «Bu güneş nereye gider biliyor musunuz?» buyurdu. Oradakiler: Allah ve Rasûlu en iyi bilendir, dediler. Rasûlullah şöyle buyurdu: «Bu güneş, tâ arşın altındaki müstekarrına varıncaya

kadar gider ve secde eder halde kapanır, bu halde kalır. Nihayet kendisine: Yüksel, geldiğin yerden dön! denilir, o da döner ve doğuş yerinden tekrar doğar. Sonra yine arşın altındaki müstakarına varıncaya kadar cereyan eder ve secdeye kapanır. Kendisine: Kalk, geldiğin yerden dön denilinceye kadar bu vaziyette kalır. Nihayet döner ve doğduğu yerden tekrar doğar. Sonra tekrar arşın altındaki müstakarrına varıncaya kadar akar gider, secde ederek düşer. Ona: Kalk, geldiğin yerden dön! denilinceye kadar bu vaziyetten ayrılmaz. Mütaâkiben döner ve doğduğu yerden doğar. Sonra, artık insanlar hiç bir şeyi ondan gizlemez (yani her ahlâksızlık ve haksızlığı aşikâre ve tiksinmeden yapar) bir hale geldikleri zamana kadar bu şekilde cereyan eder. Nihayet arşın altındaki o müstakarrına varır. Ona: Kalk, battığın yerden doğ! denilir. O da mağrîb tarafından tulûğ eder. Sonra Rasûlullah şöyle buyurdu: Bu zaman ne vakittir, biir misiniz? Bu, *«daha evvelden iyman etmiş veya iymanında bir hayır kazanmış olmıyan hiç bir kimseye* (o günkü) *iymanı fayda vermez»* (el-En'âm: 158) —diye haber verilen— vakittir"[70].

.... : Ebû Zerr (R) den: Birgün Peygamber (S): «Bu güneş nereye gider bilir misiniz?» buyurdu. Bu da İbnu Uleyye hadîs'inin ma'nâsında rivâyet edilmiştir.

.... : Ebû Zerr şöyle dedi:

Mescide girdim, Rasûlullah oturuyordu. Güneş batınca bana: «Ya Ebâ Zerr! Bu (güneş) nereye gider bilir misin? buyurdu. Ben, Allah ve Rasûlü en iyi bilendir, dedim. Rasûlullah: «Güneş gider, secde için izin ister, kendisine izin verilir ve ona, geldiğin yerden geri dön, denilmiş olur da bunun üzerine o da batış yerinden doğar» buyurdu.

Ebû Zerr dedi ki: Sonra Abdullah'ın kıraâtı üzere: *«İşte bu, onun için bir müstakardır»* (Yâsin: 38) âyetini okudu.

---

70. Bu hadîs'deki güneşin arşın altında secde etmesi keyfiyeti, biz kullar için idrâki ve bilinmesi müşkil hilkat tecellilerindendir. Bunlar bizler için ma'ruf ıstılâhıyla müteşâbih işlerdir. Ancak şu söylenebilir. Her nev'i mevcûdun kendi hilkatine göre bir secdesi ve Allah'a karşı bir ibâdet arzedişi vardır. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de, mevcud olan her şeyin hattâ gölgelerin bile secdeleri olduğu haber verilmiştir:

«Göklerde ve yerde kim varsa onlar da, gölgeleri de sabah akşam, ister istemez Allah'a secde eder» (er-Ra'd: 14).

«Onlar Allah'ın yarattığı herhangi bir şey'e dikkatle bakmadılar mı ki onların gölgeleri bile zelil zelil Allah'a secdekâr olarak durmadan sağa sola dönüyorlar. Göklerde olan, yerde olan canlılar ve melekler, kendilerine hiç bir yüksünme gelmiyerek Allah'a secde ederler» (en-Nahl: 48-49).

٢٥١ – (...) حدثنا أبو سعيد الأشج وإسحاق بن إبراهيم (قال إسحاق: أخبرنا وقال الأشج: حدثنا) وكيع. حدثنا الأعمش عن إبراهيم التيمي، عن أبيه، عن أبي ذر؛ قال: سألت رسول الله ﷺ عن قول الله تعالى: والشمس تجري لمستقر لها؟ [٣٦/يس/الآية ٣٨] قال «مستقرها تحت العرش»

251 – ( ) .... : Ebû Zerr (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) e: Allah Taâlâ'nın: والشمس تجرى لمستقر لها *Güneş kendine ait bir müstakarr için cereyan etmektedir»* (Yâsin: 38) âyetini sordum. «Onun müstakarrı arşın atındadır) buyurdu.

(٧٣) باب بدء الوحي إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم

٢٥٢ – (١٦٠) حدثني أبو الطاهر أحمد بن عمرو بن عبد الله بن عمرو بن سرح. أخبرنا ابن وهب قال: أخبرني يونس عن ابن شهاب. قال: حدثني عروة بن الزبير؛ أن عائشة زوج النبي ﷺ أخبرته؛ أنها قالت: كان أول ما بدئ به رسول الله ﷺ من الوحي الرؤيا الصادقة في النوم. فكان لا يرى رؤيا إلا جاءت مثل فلق الصبح. ثم حبب إليه الخلاء. فكان يخلو بغار حراء يتحنث فيه. (وهو التعبد) الليالي أولات العدد. قبل أن يرجع إلى أهله. ويتزود لذلك. ثم يرجع إلى خديجة فيتزود لمثلها. حتى فجئه الحق وهو في غار حراء. فجاءه الملك فقال: اقرأ. قال «ما أنا بقارئ» قال، فأخذني فغطني حتى بلغ مني الجهد. ثم أرسلني فقال: اقرأ. قال قلت: ما أنا بقارئ. قال فأخذني فغطني الثانية حتى بلغ مني الجهد. ثم أرسلني فقال: اقرأ. فقلت: ما أنا بقارئ. فأخذني فغطني الثالثة حتى بلغ مني الجهد. ثم أرسلني فقال: اقرأ باسم ربك الذي خلق. خلق الإنسان من علق. اقرأ وربك الأكرم. الذي علم بالقلم. علم الإنسان ما لم يعلم [٩٦/العلق/الآية ١-٥] فرجع بها رسول الله ﷺ ترجف بوادره حتى دخل على خديجة فقال «زملوني زملوني» فزملوه حتى ذهب عنه الروع. ثم قال لخديجة «أي خديجة! ما لي» وأخبرها الخبر. قال «لقد خشيت على نفسي» قالت له خديجة: كلا. أبشر. فوالله! لا يخزيك الله أبدا. والله! إنك لتصل الرحم، وتصدق الحديث، وتحمل الكل، وتكسب المعدوم، وتقري الضيف، وتعين على نوائب الحق. فانطلقت به خديجة حتى أتت به ورقة بن نوفل بن أسد بن عبد العزى. وهو ابن عم

خَدِيجَةَ، أَخِي أَبِيهَا . وَكَانَ امْرَأً تَنَصَّرَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ ، . وَكَانَ يَكْتُبُ الْكِتَابَ الْعَرَبِيَّ وَيَكْتُبُ مِنَ
الْإِنْجِيلِ بِالْعَرَبِيَّةِ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَكْتُبَ . وَكَانَ شَيْخًا كَبِيرًا قَدْ عَمِيَ . فَقَالَتْ لَهُ خَدِيجَةُ : أَيْ عَمِّ !
اسْمَعْ مِنِ ابْنِ أَخِيكَ . قَالَ وَرَقَةُ بْنُ نَوْفَلٍ: يَاابْنَ أَخِي ! مَاذَا تَرَى ؟ فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَبَرَ مَارَآهُ .
فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ : هَـٰذَا النَّامُوسُ الَّذِي أُنْزِلَ عَلَى مُوسَىٰ ﷺ . يَا لَيْتَنِي فِيهَا جَذَعًا . يَا لَيْتَنِي أَكُونُ
حَيًّا حِينَ يُخْرِجُكَ قَوْمُكَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « أَوَ مُخْرِجِيَّ هُمْ ؟ » قَالَ وَرَقَةُ : نَعَمْ . لَمْ يَأْتِ رَجُلٌ
قَطُّ بِمَا جِئْتَ بِهِ إِلَّا عُودِيَ . وَإِنْ يُدْرِكْنِي يَوْمُكَ أَنْصُرْكَ نَصْرًا مُؤَزَّرًا » .

(73) RASÛLULLAH (S) A VAHYİN BAŞLAMASI BÂBI

——oOo——

252 — (160) .... : Peygamber'in zevcesi Âişe (R) haber verip şöyle dedi: «Rasûlullah (S) in ilk vahiy başlangıcı, uykuda doğru rüya görmekle olmuştur. Gördüğü her bir rüya muhakkak sabah aydınlığı gibi apaçık meydana gelirdi. Ondan sonra kalbine yalnızlık sevgisi düşürüldü. Artık Hirâ mağarası içinde halvet eder oldu. Orada ehlinin yanına gelinceye kadar adedi muayyen günlerde tahannus (ki tabbüd demektir) eder, ve yine bunun için azık tedarik edip giderdi. Sonra yine Hadîce'nin yanına döner, bir okadar zaman için yine azık tedarik ederdi. Nihayet Rasûlullah'a bir gün Hırâ mağarasında bulunduğu sırada Hak (yani Vahy) geldi. Şöyle ki: Ona Melek geldi ve: Ikra' yani oku, dedi. O da, ben okumak bilmem, cevabını verdi. Rasûlullah buyurdu ki: O zaman Melek beni aldı ve tâkatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bıraktı ve yine «Oku» dedi. Ben de ona: Okumak bilmem, dedim. Yine beni aldı ve ikinci defa takatimkesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bıraktı ve yine, Oku, dedi. Ben de: Okumak bilmem, dedim. Nihâyet beni tekrar aldı ve üçüncü defa tâkatim kesilinceye kadar sıkıştırdı. Sonra beni bıraktı ve şu âyetleri söyledi:

«Yaradan Rabbinin adıyla oku. O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku, Rabbin nihayetsiz Kerem sahibidir ki O, kalem ile öğretendir. İnsana bilmediğini O, öğretti» (el-Alâk: 1-5).

Rasûlullah (kendisine vahyolunan) bu âyetlerle (korkudan) etleri titreyerek döndü ve Hadîce'nin yanına girdi. Hemen: Beni sarıp örtünüz, beni sarıp örtünüz! dedi. Kendinden korku gidinceye kadar vücûdunu sarıp örttüler. Ondan sonra Rasûlullah Hadîce'ye hitaben: Ey Hadîce! Bana ne oluyor? dedi ve vâki olan şeyleri Hadîce'ye haber verdi: «Kendimden korktum» dedi. Hadîce ona karşı şunları söyledi: «Öyle deme, ferahlan. Allah'a yemin ederim ki Allah seni hiç bir vakit utandırmaz. Allah'a yemin ederim. Çünkü sen akribana bakarsın, sözü dosdoğru ko-

nuşursun, işini görmekten âciz olanların ağırlığını yüklenirsin, fakire verir, kimsenin kazandıramıyacağını kazandırırsın, müsâfiri ağırlarsın, hak yolunda zuhûr eden hâdisler karşısında (halka) yardım edersin».

Bundan sonra Hadîce Rasûlullah'ı beraberinde alıp Varakatu'bnu Nevfeli'bni Esedi'bni Abdi'l-uzza'ya götürdü. Varaka, Hadîce'nin amcası oğlu yani babasının erkek kardeşinin oğluydu.

Bu zat, câhiliyet zamanında Hıristiyan dînine girmiş bir kimseydi. Arabca yazı yazmasını bilir ve İncil'den Allah'ın dilediği kadar bazı şeyleri de arabca ile yazardı. Varaka, gözlerine körlük gelmiş çok yaşlı bir ihtiyardı. Hadîce Varaka'ya: Ey Amcam! Dinle de bak, kardeşin oğlu ne söylüyor? dedi. Varakatu'bnu Nevfel: Ey Kardeşimin oğlu! Ne görüyorsun? diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah, gördüğü şeyleri kendisine haber verdi. Sonunda Varaka ona şunları söyledi: Bu gördüğün Allah Taâlâ'nın Mûsâ'ya indirdiği *Nâmûs*dur (yani vahy sırrının sahibi Cebrâîl'dir). Âh keşki senin da'vet günlerinde genc olaydım! Kavmin seni çıkaracakları zaman hayatta bulunaydım... Bunun üzerine Rasûlullah: Onlar beni çıkaracaklar mı ki? diye sordu. Varaka: Evet, (çünkü) senin getirdiğin şeyi getirmiş olan herkes muhakkak düşmanlığa uğratılmıştır. Şayet senin davet günlerine yetşirsem sana son derece yardım ederim cevabını verdi» [71].

---

71. Vahyin mâhiyeti Peygamber'den başkasına malum değildir. Diğer kimselerin onu anlatmaya ve tarife kalkışması körün renklerden bahsetmesi kadar yersiz olur. Ancak vahyin lugat ve şer'î ma'nâlarıyle mertebeleri ve nevileri hakkında vahiy zamanında hazır olanların şahâdetleri anlatılabilir.

VAHİY ve ÇEŞİTLERİ :

Vahiy, mutlak söylendiği zaman vahyetmek (el-Îhâ) ve vahyedilen şey (el-mûhâbih) ma'nâlarını ifade eder.

a. Îhâ, lugatta bir şeyi gizlice ve sür'atle bildirmektir. Bundan dolayı, yazmak, işaret etmek, gizli konuşmak vahiy kabilinden olmuştur.

Din lisanında vahiy; Allah'ın şeriatlardan ve haberlerden Peygamberlerine tebliğ etmek istediği şeyleri gizlice ve kendilerinde bunun Allah'dan olduğuna zarûrî ve kesin ilim hasıl olacak haysiyetle bildirmesidir. Bu ma'nâ, çıkış yeri —ki Allah Taâlâdır— ve iniş yeri —Peygamberlerdir— itibariyle lugat ma'nâsından daha husûsîdir. el-Îhâ'nın şekilleri: Allah'ın Peygamberlerine istediği şeyleri bildirmesi üç halde vâki olur:

وما كان لبشر ان يكلمه الله الا وحيا او من وراء حجاب او يرسل رسولا فيوحى باذنه ما يشاء

: (Ya) **bir vahiy ile, ya bir perde arkasından, yahut bir elçi gönderip de kendi izniyle dileyeceğini vahyetmesi müstesna Allah'ın hiç bir beşere kelâm söylemesi vâki' olmamıştır. Şüphesiz ki O, çok yüce ve çok hakimdir»** (eş-Şûra: 51).

1. İlham yoluyla i'lâm: Bu, ma'nânın peygamberin kalbine bunun Allah'dan olduğuna yakînî ilimle beraber birdenbire ilkâ edilmesidir. Bu ilham uyanıkken olduğu gibi, bazan uykuda da olur. Âyetteki **«İllâ vahyen»** den kasdedilen vahiy çeşidi işte budur.

2. Hicab arkasından: Tekellüm vaktinde, peygamberin Rabbını görmeksi-

٢٥٣ – (...) وحدثني محمد بن رافع . حدثنا عبد الرزاق أخبرنا معمر قال : قال الزهري : وأخبرني عروة عن عائشة ؛ أنها قالت : أول ما بدئ به رسول الله ﷺ من الوحي . وساق الحديث بمثل حديث يونس غير أنه قال فوالله لا يحزنك الله أبدا . وقال . قالت خديجة . أي ابن عم ! اسمع من ابن أخيك .

253 — ( ) .... : Âişe (R) den: O, «Rasûlullah (S) ın ilk vahiy başlangıcı» demiş ve önceki Yûnus'un hadîs'i gibi hadîs'in bütününü sev-

---

zin aldığı kelâmdır. Bu, Peygamber Onu görmediği halde, sesini işitmekle olur. Nitekim bu, Risâletinin başlangıcında Mûsâ Aleyhisselâm'a vâki olmuştu (Tâhâ: 9-14). Bir de Mûsâ Mikata geldiği zaman vâki olmuştur (el-A'râf: 143). Böyle bir kelâm sahih hadis'lerin tasrîh ettiğine göre Mi'râc gecesi kendine ve ümmetine namazın farz olduğu ve bu hususta Rabbına gidip geldiği vakit Peygamberimiz Muhammed'e de vâki olmuştur (Buhârî, Salât; Müslim, İyman).

3. Cenab-ı Hakkın Peygambere tebliğ etmek istediği şeyi uyanık iken veya uykuda Melek vasıtasıyle bildirmesidir. Melek vasıtasıyle olan i'lâm iki şekilde olur: Peygamber bazan vahiy esnasında Meleği ya kendi hakiki sûretinde veya bir beşer sûretinde temessül etmiş olduğu halde müşâhede eder. Nitekim Cibril, Hz. Peygambere ekseriya meşhur sahâbi Dıhyetu'l-Kelbî sûretinde temessül ederdi, bazan Peygamber Vahiy esnesında meleği görmez ,ancak vahyin gelişi sırasında künhünü ve çıkış yerini sadece Allah'ın bildiği bir uğultu ve şiddetli çan sesine benzer bir ses işidirdi. Akebinde kendisini mutad olmıyan rûhî bir hâlet kaplar, orada hazır bulunanlar bundan sadece vücûdunun ağırlaşması ve alnının ter akıtması gibi görünür emârelerden başkasını idrak edemezler.

b. Vahyedilen şey (el-mûha bih) ma'nâsına vahiy: Vahyedilen şey 'ma'-nasına vahiy, **metluvv** ve **gayr-i metluvv** kısımlarına ayrılır.

1. Vahy-i metluvv: Kur'ân-ı Kerim'dir. Onu Cenâb-ı Hak Hz. Muhammed'in nübüvvetine parlak bir alâmet, kahir bir mu'cize ve bâki bir hüccet kılmış ve kıyamete dek tebdil ve tahrifden onu hıfzedeceğini tekeffül etmiştir: **«Zikri biz indirdik biz, onun koruyucuları da şüphesiz biziz biz»** (el-Hicr: 9).

Onu lâfzı ve ma'nâsıyle Cibril-i emin Peygambere ne Cibril'in ve ne de Peygamberin onda hiç bir vechile dahli olmaksızın indirmiştir. O ancak Aziz ve Hakîm olan Allah'dan bir tenzildir: **«O, muhakkak ve muhakkak âlemlerin Rabbi** (cânibinden) **indirilmedir. Onu Rûhu'l-Emin inzar edicilerden olasın diye senin kalbine ma'nâsı açık birdil ile indirmiştir»** (eş-Şu'arâ: 192-195).

Namaz içinde ve dışında okunmasıyle ibadet edilmesi, ma'nâsıyle rivâyetinin câiz olmaması, lâfzı ve ma'nâsıyle mu'ciz bulunması, Kur'ân-ı Kerim'in özelliklerindendir.

«De ki; Andolsun, insu cin, şu Kur'ân'ın benzerini getirmeleri için bir araya toplansa, yekdiğerine yardımcı da olsalar yine onun benzerini getiremezler» (el-İsrâ: 88).

2. Vahy-i gayr-i metluvv: Nebevî sünnetlerdir.

«Kendi hevasından söylemez. O, kendisine ilkâ edilegelen bir vahyden başkası değildir, onu müthiş kuvvetlere mâlik olan öğretti» (en-Necm: 2-5).

«Her kim Peygambere itaat ederse, muhakkak Allah'a itaat etmiştir», (en-

ketmiştir. Ancak burada Hadîce'nin: «Allah'a yemin ederim ki Allah seni hiç bir vakit mahzun etmez» dediğini söylemiştir ve yine Hadîce: «Ey Amcamın oğlu! Kardeşinin oğlundan dinle (bak ne söylüyor) dedi» demiştir.

٢٥٤ — (.) وحدثني عبدُ الملِكِ بنُ شُعَيبِ بنِ الليْثِ . قال: حدَّثني أبِي عن جدِّي قال. حدَّثني عُقَيلُ بنُ خالِدٍ قال ابنُ شِهابٍ سمِعتُ عُروةَ بنَ الزُّبَيرِ يقولُ: قالتْ عائِشةُ زَوجُ النَّبيِّ ﷺ: فرجَعَ إلى خَدِيجَةَ يرجُفُ فؤادُهُ واقتصَّ الحديثَ بمِثلِ حديثِ يونُسَ ومَعمَرٍ . ولم يذكُرْ أوَّلَ حديثِهِما . مِنْ قوْلِهِ . أوَّلُ ما بُدِئَ بِهِ رسولُ اللهِ ﷺ مِنَ الوحيِ الرُّؤيا الصَّادِقَةُ . وتابَعَ يونُسَ على قوْلِهِ: فواللهِ! لا يُخزِيكَ اللهُ أبدًا . وذكَرَ قولَ خدِيجَةَ: أيِ ابنَ عمِّ! اسمَعْ مِنِ ابنِ أخِيكَ .

254 — ( ) .... : Peygamber (S) in zevcesi Âişe (R):

«Rasûlullah, Hadîce'ye yüreği titreyerek döndü» dedi ve böylece hadîs'i Yûnus'un ve Ma'mer'in hadîs'i kabi nakletti. Burada onların hadîs'inin ilk kısmını yani: «Rasûlullah (S) in ilk vahiy başlangıcı sâdık

---

Nisa: 80), âyetleri ve diğer deliller buna delâlet eder. Şukadar var ki, sünnet birçok hususlarda vahy-i metluvden ayrılır:

a. Sünnet ma'nâ ile indirilmiştir, lâfız peygamber'indir.

b. Bundan dolayı maksadlarına ârif olan, ma'nâlarını ve lâfızlarını bilen için —bunu câiz görenlerce— ma'nâsıyle rivâyet câizdir.

c. Sünnet, lâfızlarıyle mu'ciz olmadığı gibi tilâvetiyle de ibadet olunmaz.

d. O, uykuda, uyanıkken, Melek vasıtasıyle veya vasıtasız olarak bütün vahy yollarıyle nâzil olmuştur (el-Hadis ve'l-Muhaddisûn, s. 12-16).

Vahyin mertebeleri:

Vahyin sekiz mertebede vaki olduğu tesbit olunmuştur:

1. Sadık rü'yâlar: Peygamber hiç bir rüya görmezdi ki sabah aydınlığı gibi vâzıh ve âşikâr meydana gelmesin.

2. Uyanık iken vazifeli melek Peygambere görülmeksizin kalbine ilkâ ederdi ki, bunun sırf ilham olmayıp ilâhî vahy olduğuna Allah zarurî bir ilim yaratırdı:

ان روح القدس نفث في روعي ان تموت نفس حتى تستكمل رزقها فاتقوا الله واجملوا في الطلب

= **Şüphesiz Rûhu'l-Kudüs —Cibril (A)— kalbime şu sözü nefes etti: Hiç bir nefis bütün rızkını tamam olarak almadıkça ölmez. Öyle ise Allah'dan sakınınız da rızkınızı güzel, meşrû' ve mürüvvete lâyık yollardan arayınız»** hadîs'i, vahyin bu mertebesini haber vermektedir.

3. Melek ve insan sûretinde inip peygambere hitap eder. O da bütün söylediklerini ibâresiyle noksansız olarak alır, ümmete tebliğ eder. Cibril ekseriya çok yakışıklı olan Dıhye (R) kılığında gelirdi. Başka sahâbiler ve Cibril hadisinde olduğu gibi tanınmayan bedevî bir zat şeklinde geldiği de vardır.

4. Melek Peygambere çan çıngırtısına benzer korku veren bir ses ile hitab ederdi ki bu ses, o meleğin ya kendi sesi, yahut da kanatlarının sesidir. Bu ses devam ettiği müddetçe Peygamberin kalbi titrer, vârid olan sözler birdenbire

rü'yadır» kavlini zikretmedi. Yûnus'un rivâyetindeki: «Allah'a yemin ederim ki Allah seni hiç bir zaman utandırmaz» kavline mutaba'at etmiş ve bir de Hadîce'nin: «Ey Amcamın oğlu! Kardeşinin oğlundan dinle» sözünü zikretmiştir.

٢٥٥ — (١٦١) وحدثني أبو الطاهر. أخبرنا ابن وهب قال: حدثني يونس. قال: قال ابن شهاب أخبرني أبو سلمة بن عبد الرحمن؛ أن جابر بن عبد الله الأنصاري (وكان من أصحاب رسول الله ﷺ) كان يحدث. قال: قال رسول الله ﷺ وهو يحدث عن فترة الوحي (قال في حديثه) «فبينا أنا أمشي سمعت صوتا من السماء. فرفعت رأسي. فإذا الملك الذي جاءني بحراء جالسا على كرسي بين السماء والأرض» قال رسول الله ﷺ «فجئثت منه فرقا. فرجعت فقلت: زملوني زملوني فدثروني فأنزل الله تبارك وتعالى: يا أيها المدثر. قم فأنذر. وربك فكبر. وثيابك فطهر. والرجز فاهجر [٧٤/المدثر/آية ١-٥] وهي الأوثان قال: ثم تتابع الوحي

255 — (161) .... : Câbiru'bnu Abdillah el-Ensârî şöyle tahdîs ediyordu: Rasûlullah (S) vahyin fetretini anlatırken söz arasında şöyle buyurdu:

---

kavranamaz, fakat açıldıktan sonra söylenen yüksek kelâm kalbde gayet açık şekilde yerleşmiş olurdu. Bu sesler ve vahyin bu nev'i ile ilgili Rasûlullah'ın hallerini müşâhede eden pekçok sahâbînin şahâdetleri ve rivâyetleri hadîs kitaplarında tesbit edilmiştir.

5. Cibrîl kendi aslî sûret ve he'etiyle ve herbiri gökyüzünü göstermiyecek derecede ufukları kaplıyan altıyüz kanadıyle görünüp vahiy getirmesidir. Bu iki defa vâki' olmuştur. Biri yeryüzünde vahyin evvelinde fetreti müteakip Hira dağında idi. İkincisi Mi'râc gecesinde **Sidretu'l-Müntehâ** yanında olmuştur. Bunda Bunda artık evvelki şiddete maruz kaldıklarına dâir hiç bir haber yoktur. Kur'ân'a Cibrîl'in vasıta olduğuna delâlet eden en sarîh âyetlerden biri şudur:

«قل نزله روح القدس من ربك بالحق ليثبت الذين آمنوا وهدى وبشرى للمسلمين

: De ki Onu, (Kur'ân'ı) iyman edenlere tam bir sebat vermek, müslimanlara bir hidâyet ve bir müjde olmak için Rabbından hak olarak Ruhul'-Kuds indirmiştir» (en-Nahl: 102).

6. Mi'râc gecesinde semaların fevkinde iken beş vakit namazın farziyeti hakkında melek vasıtasıyle olmaksızın vaki olan vahiydir. Allah'ın kelâmını vasıtasız işitme nev'i Hz. Mûsâ'ya da tekrîm buyurulmuştu. Hitabın bu nev'inde rü'yet yoktur.

7. Kifâhen yeni yüzyüze, hicabsız tekellüm vâki olmasıdır. Bunun keyfiyeti dar lâfız kalıplarıyle ifade edilemez ve anlatılamaz...

ليس منكم احد الا سيكلمه ربه ليس بينه وبينه ترجمان ولا حجاب يحجبه

= İçinizde hiç bir kimse yoktur ki kıyamet gününde Rabbı aralarında hiç bir tercüman, müşâhedeye mâni' olacak hiç bir hicâb olmaksızın kendisiyle konuş-

«Ben yürürken birdenbire gökyüzü tarafından bir ses işiddim. Başımı kaldırdım, bir de baktım ki Hirâ'da bana gelen melek sema ile arz arasında bir kürsî üzerine oturmuş. Pek çok korktum, hemen (evime) döndüm ve: Beni örtün, beni örtün! dedim. Beni sarıp örttüler. Bunun üzerine Allah Tabâreke ve Taâlâ şu âyetleri indirdi:

«*Ey bürünen* (müddessir)! *Kalk, artık inzar et. Ve Rabbini artık büyükle ve elbiselerini artık temizle ve o pislikleri artık deffeyle...*» (el-Müddessir: 1-5).

Ricz, putlardır. Rasûlullah: «Sonra vahy arka arkaya hiç kesilmedi» buyurdu.

٢٥٦ – (...) وحدثني عبد الملك بن شعيب بن الليث قال. حدثني أبي عن جدي قال: حدثني عقيل بن خالد عن ابن شهاب قال سمعت أبا سلمة بن عبد الرحمن يقول: أخبرني جابر بن عبد الله أنه سمع رسول الله ﷺ يقول «ثم فتر الوحي عني فترة. فبينا أنا أمشي» ثم ذكر مثل حديث يونس غير أنه قال «فجئثت منه فرقا حتى هويت إلى الأرض» قال، وقال أبو سلمة: والرجز الأوثان. قال: ثم حمي الوحي، بعد، وتتابع.

وحدثني محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن الزهري بهذا الإسناد. نحو حديث يونس وقال: فأنزل الله تبارك وتعالى: يا أيها المدثر إلى قوله والرجز فاهجر. قبل أن تفرض الصلاة. (وهي الأوثان) وقال «فجئثت منه» كما قال عقيل.

256 — ( ) .... : Câbiru'bnu Abdillah (R) şöyle haber verdi. Kendisi Rasûlullah (S) i şöyle buyururken işitmiştir: «Sonra Vahiy benden bir süre kesildi. Ben yürüdüğüm bir sırada» demiş ve sonra Yûnus'un hadîs'i şeklinde hadîs'i zikretmiştir. Ancak: Rasûlullah'ın: «Ondan pek çok korktum, hatta yere düştüm» dediğini, Ebû Seleme'nin: «Rucz, vesenler demektir» dediğini ve bir de Rasûlullah'ın: «Sonra Vahiy

---

masın» (Biraz değişik olarak: Buhârî, Zekât, es-Sadaha kable'r-redd) sahîh hadîs'ine nazaran kıyamette Allah Taâlâ'yı mânisiz müşâhede her mü'min kula mukadderdir. Fakat bu dünyada Mi'râc gecesinde ru'yetle beraber hitab vukûu' yalnız Muhammed Mustafa'ya nasîb oldu denilmiştir. Mamafih bunu da bazı âlimler kabul etmemişlerdir...

Vahyin mahiyet ve hakikatini bilmediğimiz gibi, Rabbımızı rü'yetin ne keyfiyette olacağını da kavuşma gününden evvel anlamamıza yol yoktur. Ancak Rasûlullah'ın binlerce doğruluk şâhidlerine muttali' olduktan sonra, onun haber verdiği bu gibi hakikatleri teslim etmekten başka çare bulunmaz...» (Tecrîd Ter., I, 4-6).

kızıştı da artık ardı arası kesilmeden devam etti» buyurduğunu söylemiştir.

.... : Ve keza Ma'mer, Zührî'den bu isnadla Yûnus'un hadîs'i tarzında haber verdi ve dedi ki: Allah Tabâreke ve Taâlâ: *«Ya Eyyuhe'l-Muddessir»* den itibaren *«ve'r-rucze fe'hcur»* kavline kadar, namaz farz kılınmadan önce inzâl buyurdu. (Rücz da putlar demektir).

Yine Ma'mer Ukayl'in dediği gibi Rasûlullah'ın: «Ondan cidden korktum» dediğini rivâyet etmiştir.

٢٥٧ – (...) وحدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْب . حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ : سَمِعْتُ يَحْيَى يَقُولُ : سَأَلْتُ أَبَا سَلَمَةَ : أَيُّ الْقُرْآنِ أُنْزِلَ قَبْلُ ؟ قَالَ : يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ . فَقُلْتُ : أَوِ اقْرَأْ . فَقَالَ : سَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ : أَيُّ الْقُرْآنِ أُنْزِلَ قَبْلُ ؟ قَالَ : يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ . فَقُلْتُ : أَوِ اقْرَأْ ؟ قَالَ جَابِرٌ : أُحَدِّثُكُمْ مَا حَدَّثَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ . قَالَ « جَاوَرْتُ بِحِرَاءٍ شَهْرًا . فَلَمَّا قَضَيْتُ جِوَارِي نَزَلْتُ فَاسْتَبْطَنْتُ بَطْنَ الْوَادِي . فَنُودِيتُ . فَنَظَرْتُ أَمَامِي وَخَلْفِي وَعَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي . فَلَمْ أَرَ أَحَدًا . ثُمَّ نُودِيتُ . فَنَظَرْتُ فَلَمْ أَرَ أَحَدًا . ثُمَّ نُودِيتُ فَرَفَعْتُ رَأْسِي . فَإِذَا هُوَ عَلَى الْعَرْشِ فِي الْهَوَاءِ (يَعْنِي جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ) فَأَخَذَتْنِي رَجْفَةٌ شَدِيدَةٌ . فَأَتَيْتُ خَدِيجَةَ فَقُلْتُ : دَثِّرُونِي . فَدَثَّرُونِي . فَصَبُّوا عَلَيَّ مَاءً . فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ . قُمْ فَأَنْذِرْ . وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ . وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ »
[٧٤ / المدثر / آية ١ ـ ٤]

257 — ( ) .... : Yahya şöyle demiştir: Ebû Seleme'ye: Kur'ân'ın hangi kısmı önce indirildi diye sordum. *«Ya Eyyuhe'l-Müddessir»* dedi. Bunun üzerine ben: Hayır, Ikra' sûresidir, dedim. Bu sefer o, şunu söyledi: Ben Câbiru'bnu Abdillah'a: Kur'ân'ın hangi kısmı daha önce indirildi diye sordum da o bana: *«Ya Eyyuhe'l-Müddessir»* diye cevap verdi. Bunun üzerine ben: Hayır, Ikra' sûresi değil mi? dedim. Câbir şöyle dedi: Rasûlullah (S) ın bize takrîr ettiğini size takrîr ediyorum. Rasûlullah şöyle buyurdu: «Ben Hirâ'ya bir ay mücâveret ettim. Mücâveret ve itikâfımı bitirdiğim zaman aşağıya indim. Vâdinin içinde bulunduğum zaman nidâ olundum. Hemen önüme, arkama, sağıma, soluma baktım, fakat hiç bir kimse göremedim. Sonra yine nidâ olundum, bu sefer de baktım yine kimseyi göremedim. Sonra yine nidâ olundum. Bu defa başımı yukarı kaldırdım. Bir de baktım ki O, (Cibrîl Aleyhisselâm) havada taht üzerinde bulunuyor. Bundan dolayı beni şiddetli bir sarsıntı aldı. Hadîce'ye geldim ve: Beni örtüp bürüyün, dedim. Beni örtüp bürüdüler. Sonra üzerime bir şu döktüler. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah: *«Ey Bürünen! Kalk, artık inzar et. Ve*

Rabbini artık büyükle ve elbiselerini tertemiz eyle» (el-Müddessir: 1-4) âyetlerini indirdi ".

٢٥٨ – (..) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ . أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ ، عَنْ يَحْيَى
ابْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ « فَإِذَا هُوَ جَالِسٌ عَلَى عَرْشٍ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ » .

258 — ( ) .... : Aliyu'bnu Bubârek, Yahya'bnu Ebî Kesîr'den bu isnadla tahdîs etti ve: «Bir de baktım ki O, sema ile yer arasında bir taht üstünde oturur vaziyettedir» buyurdu, dedi.

(٧٤) باب الإسراء برسول الله صلى الله عليه وسلم إلى السماوات، وفرض الصلوات

٢٥٩ – (١٦٢) حدثنا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنَا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ عَنْ أَنَسِ بْنِ
مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « أُتِيتُ بِالْبُرَاقِ (وَهُوَ دَابَّةٌ أَبْيَضُ طَوِيلٌ فَوْقَ الْحِمَارِ وَدُونَ الْبَغْلِ .
يَضَعُ حَافِرَهُ عِنْدَ مُنْتَهَى طَرْفِهِ) قَالَ ، فَرَكِبْتُهُ حَتَّى أَتَيْتُ بَيْتَ الْمَقْدِسِ . قَالَ ، فَرَبَطْتُهُ بِالْحَلْقَةِ
الَّتِي يَرْبِطُ بِهِ الْأَنْبِيَاءُ . قَالَ ، ثُمَّ دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَصَلَّيْتُ فِيهِ رَكْعَتَيْنِ . ثُمَّ خَرَجْتُ . فَجَاءَنِي جِبْرِيلُ
عَلَيْهِ السَّلَامُ بِإِنَاءٍ مِنْ خَمْرٍ وَإِنَاءٍ مِنْ لَبَنٍ . فَاخْتَرْتُ اللَّبَنَ . فَقَالَ جِبْرِيلُ ﷺ : اخْتَرْتَ الْفِطْرَةَ
ثُمَّ عَرَجَ بِنَا إِلَى السَّمَاءِ فَاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ فَقِيلَ : مَنْ أَنْتَ ؟ قَالَ : جِبْرِيلُ . قِيلَ : وَمَنْ مَعَكَ ؟ قَالَ : مُحَمَّدٌ .
قِيلَ : وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ ؟ قَالَ : قَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ . فَفُتِحَ لَنَا فَإِذَا أَنَا بِآدَمَ . فَرَحَّبَ بِي وَدَعَا لِي بِخَيْرٍ . ثُمَّ
عَرَجَ بِنَا إِلَى السَّمَاءِ الثَّانِيَةِ . فَاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ . فَقِيلَ : مَنْ أَنْتَ ؟ قَالَ : جِبْرِيلُ . قِيلَ : وَمَنْ
مَعَكَ ؟ قَالَ . مُحَمَّدٌ . قِيلَ : وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ ؟ قَالَ : قَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ . فَفُتِحَ لَنَا . فَإِذَا أَنَا بِابْنَيِ الْخَالَةِ عِيسَى
ابْنِ مَرْيَمَ وَيَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّاءَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا . فَرَحَّبَا وَدَعَوَا لِي بِخَيْرٍ . ثُمَّ عَرَجَ بِي إِلَى السَّمَاءِ الثَّالِثَةِ .

72. İlk nâzil olan «Ya Eyyuhe'l-Müddessir» dir demek fetretten sonra ilk nâzil olan budur demektir. Mutlak olarak ilk nâzil olan ise Âişe hadis'inde tasrih edildiği gibi «Ikra'» âyetleridir. Buna birçok yerde delâletler vardır: «Vahyin fetretinden sonra» sözü, «Bir de baktım ki Hira'da bana gelen melek» sözü, «Sonra vahy arka arkaya kesiksiz devam etti» sözü gibi.

فَاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ. فَقِيلَ: مَنْ أَنْتَ؟ قَالَ: جِبْرِيلُ. قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ ﷺ. قِيلَ: وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: قَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ. فَفُتِحَ لَنَا. فَإِذَا أَنَا بِيُوسُفَ ﷺ إِذَا هُوَ قَدْ أُعْطِيَ شَطْرَ الْحُسْنِ. فَرَحَّبَ وَدَعَا لِي بِخَيْرٍ. ثُمَّ عَرَجَ بِنَا إِلَى السَّمَاءِ الرَّابِعَةِ فَاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ. قِيلَ: مَنْ هَٰذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ. قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ. قَالَ: وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: قَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ. فَفُتِحَ لَنَا. فَإِذَا أَنَا بِإِدْرِيسَ. فَرَحَّبَ وَدَعَا لِي بِخَيْرٍ. قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا [١٩/مريم/آية ٥٧] ثُمَّ عَرَجَ بِنَا إِلَى السَّمَاءِ الْخَامِسَةِ فَاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ. قِيلَ: مَنْ هَٰذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ. قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ. قِيلَ: وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: قَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ. فَفُتِحَ لَنَا. فَإِذَا أَنَا بِهَارُونَ ﷺ. فَرَحَّبَ وَدَعَا لِي بِخَيْرٍ. ثُمَّ عَرَجَ بِنَا إِلَى السَّمَاءِ السَّادِسَةِ فَاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ. قِيلَ: مَنْ هَٰذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ. قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ. قِيلَ: وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: قَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ. فَفُتِحَ لَنَا فَإِذَا أَنَا بِمُوسَىٰ ﷺ. فَرَحَّبَ وَدَعَا لِي بِخَيْرٍ. ثُمَّ عَرَجَ إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ. فَاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ. فَقِيلَ: مَنْ هَٰذَا؟ قَالَ: جِبْرِيلُ. قِيلَ: وَمَنْ مَعَكَ؟ قَالَ: مُحَمَّدٌ ﷺ. قِيلَ: وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: قَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ. فَفُتِحَ لَنَا. فَإِذَا أَنَا بِإِبْرَاهِيمَ ﷺ، مُسْنِدًا ظَهْرَهُ إِلَى الْبَيْتِ الْمَعْمُورِ. وَإِذَا هُوَ يَدْخُلُهُ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ لَا يَعُودُونَ إِلَيْهِ. ثُمَّ ذَهَبَ بِي إِلَى السِّدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ. وَإِذَا وَرَقُهَا كَآذَانِ الْفِيَلَةِ وَإِذَا ثَمَرُهَا كَالْقِلَالِ. قَالَ، فَلَمَّا غَشِيَهَا مِنْ أَمْرِ اللَّهِ مَا غَشِيَ تَغَيَّرَتْ. فَمَا أَحَدٌ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ يَسْتَطِيعُ أَنْ يَنْعَتَهَا مِنْ حُسْنِهَا. فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيَّ مَا أَوْحَىٰ. فَفَرَضَ عَلَيَّ خَمْسِينَ صَلَاةً فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ. فَنَزَلْتُ إِلَى مُوسَىٰ ﷺ فَقَالَ: مَا فَرَضَ رَبُّكَ عَلَىٰ أُمَّتِكَ؟ قُلْتُ: خَمْسِينَ صَلَاةً. قَالَ: ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ. فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ. فَإِنَّ أُمَّتَكَ لَا يُطِيقُونَ ذَٰلِكَ. فَإِنِّي قَدْ بَلَوْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَخَبَرْتُهُمْ. قَالَ، فَرَجَعْتُ إِلَى رَبِّي فَقُلْتُ: يَا رَبِّ! خَفِّفْ عَلَىٰ أُمَّتِي. فَحَطَّ عَنِّي خَمْسًا. فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَىٰ فَقُلْتُ. حَطَّ عَنِّي خَمْسًا. قَالَ: إِنَّ أُمَّتَكَ لَا يُطِيقُونَ ذَٰلِكَ فَارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ. قَالَ، فَلَمْ أَزَلْ أَرْجِعُ بَيْنَ رَبِّي تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَبَيْنَ مُوسَىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَتَّى قَالَ: يَا مُحَمَّدُ! إِنَّهُنَّ خَمْسُ صَلَوَاتٍ كُلَّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ. لِكُلِّ صَلَاةٍ عَشْرٌ فَذَٰلِكَ خَمْسُونَ صَلَاةً. وَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كُتِبَتْ لَهُ حَسَنَةً. فَإِنْ عَمِلَهَا كُتِبَتْ لَهُ عَشْرًا. وَمَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا لَمْ تُكْتَبْ شَيْئًا. فَإِنْ عَمِلَهَا كُتِبَتْ سَيِّئَةً وَاحِدَةً. قَالَ: فَنَزَلْتُ حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى مُوسَىٰ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ. فَقَالَ: ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ: قَدْ رَجَعْتُ إِلَى رَبِّي حَتَّى اسْتَحْيَيْتُ مِنْهُ ».

(74) RASÛLULLAH (S) İN GECELEYİN SEMALARA YÜRÜTÜLMESİ VE NAMAZLARIN FARZ KILINMASI BÂBI

——oOo——

259 — (162) .... : Enesu'bnu Malik (R) den:

Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Bana Burak verildi. (Ki o, katırdan küçük, merkepten büyük, beyaz ve uzun bir binittir. Adımını gözünün erişebildiği yerin en sonuna kor). Rasûlullah devamla buyurdu ki: Ben ona bindim, nihayet Beytu'-Makdis'e geldim. Onu, (benden önceki) Nebiylerin bağladıkları halkaya bağladım, sonra mescide girdim ve orada iki rek'at namaz kıldım. Sonra çıktım. Cibrîl aleyhisselâm bana bir kap şarap bir kap da süt getirdi. Ben sütü seçtim. Cibrîl (S): Fıtratı seçtin, dedi. Sonra (o binit) bizi semaya doğru çıkardı. Cibrîl gök kapısını çaldı. Sen kimsin? denildi. Cibrîl: Cibrîl'im dedi. Yanındaki kimdir? diye soruldu. Cibrîl: Muhammed, diye cevap verdi. Ona meb'usluk verilmiş midir? diye sordu. Cibrîl: Ona meb'usluk verilmiştir, dedi. Bunun üzerine bize (kapu) açıldı. Birdenbire Âdem ile karşılaştım. Bana merhaba, dedi ve hakkımda hayır dua etti. Sonra bizi ikinci semaya doğru çıkardı. Cibrîl (A) kapının açılmasını istedi. Sen kimsin? denildi. Cibrîl: Ben Cibrîl'im, dedi. Yanındaki kimdir? denildi. Muhammed'dir, dedi. Ona meb'usluk verilmiş midir? denildi. Cibrîl: Ona meb'usluk verilmiştir, dedi. Bunun üzerine bize açıldı. Ben orada iki teyze oğulları (Allah'ın salâvatı üzerine olsun) Meryem oğlu İsa ve Zekeriya oğlu Yahyâ ile karşılaştım. Bana merhaba, dediler ve benim için hayır duâ eylediler. Sonra beni üçüncü semaya doğru çıkardı. Cibrîl bunun da kapısını çaldı. Sen kimsin? denildi. Cibrîl: Ben Cibrîl'im, dedi. Maiyetindeki kimdir? denildi. Cibrîl: Muhammed (S) dir, dedi. Ona (davet) gönderilmiş midir? denildi. Cibrîl: Ona (davet) gönderilmiştir, dedi. Bunun üzerine bize açıldı. Ben, Yûsuf (S) ile karşılaştım. Güzelliğin yarısı ona verilmişti. Bana merhaba dedi ve hayır duâ etti. Sonra bizi dördüncü semaya doğru çıkardı, Cibrîl aleyhisselâm bunun da kapını çaldı. Kim o? denildi. Cibrîl, dedi. Yanındaki kim? denildi. Cibrîl: Muhammed'dir, dedi. Ona (davet) gönderildi mi? dedi. Cibrîl: O'na (davet) gönderilmiştir, dedi. Bunun üzerine bize açıldı. Birdenbire İdrîs ile karşılaştım. Bana merhaba dedi ve hayır duâ etti. Aziz ve Celîl olan Allah, şöyle buyurmuştur: « ورفعناه مكانا عليا : *Biz onu pek yüce bir yere yükselttik*» (Meryem: 57).

Sonra bizi beşinci kata doğru yükseltti. Cibrîl onun kapısını da çaldı. Kim o? denildi. Cibrîl: Cibrîl'im, dedi. Yanındaki kimdir? denildi. Muhammed'dir, dedi. Ona gönderildi mi? denildi. Cibrîl: Ona gönderildi, dedi. Bunu takiben bize açıldı. Ben Hârun (S) ile karşılaştım. Bana merhaba, dedi ve hakkımda hayır duâ etti. Sonra bizi altıncı semaya doğru

yükseltti. Cibrîl Aleyhisselâm onun kapısını çaldı. Kim o? denildi. Cibrîl'dir, dedi. Yanındaki kimdir? denildi. Muhammed'dir, dedi. Ona (davet) gönderilmiş midir? denildi. Cibrîl: Ona (davet) gönderilmiştir, dedi. Onun üzerine bize açıldı. Ben orada Mûsa (S) ile karşılaştım. Bana merhaba, dedi ve hayır duâ eyledi.

Sonra yedinci semaya doğru yükseldi. Cibrîl onun açılmasını istedi. Kimdir o? denildi. Cibrîl'dir, dedi. Yanındaki kimdir? denildi. Muhammed (S) dir, dedi. Ona (davet) gönderilmiş midir? denildi. Cibrîl: Ona (davet) gönderilmiştir, dedi. Bunun üzerine bize açıldı. Ben orada İbrahim (S) ile arkasını *el-Beytu'l-Ma'mur*'a dayanmış olarak karşılaştım. El-Beytu'l-Ma'mur'u gördüm, ona günde yetmiş bin melek girer ve bir daha ona dönmezler[73].

Sonra beni *es-Sidretu'l-Müntehâ*'ya götürdü. Bir de gördüm ki *Sidr ağacının* yaprakları fillerin kulakları gibidir. Onun yemişleri ise (Yemen'in Hacer kasabası) testilerine benzer.

Allah'ın emrinden her şeyi bürünmekte olan şey *Sidreyi* tamamiyle bürünyünce bana başka bir hâl oldu. Artık Allah'ın mahlûklarından, onun güzelliğinin bir kısmını bile tavsîf ve tarîf etmeye kadir olabilecek hiç bir kimse yoktur.

Artık Allah bana vahyettiğini vahyetti. Üzerime her gündüz ve gece içinde elli namaz farz kıldı. Mûsa (S) in yanına indim. Rabbın ümmetin üzerine neyi farz kıldı? diye sordu. Elli namaz, farz etti, dedim. Rabbine dön ve ondan tahfîf buyurmasını iste. Çünkü ümmetin buna takat getiremez. Ben İsrail oğullarını imtihana tâbi tutmuş ve onları tecrübe etmişimdir, dedi. Ben de Rabbime döndüm ve: Ey Rabbim! Ümmetim üzerine hafiflet, diye niyaz ettim. Benden beşini indirdi. Mûsa'ya döndüm. Benden beş namazı indirdi, dedim. Muhakkak ümmetin buna güc yetiremez. Binaenaleyh Rabbine dön ve hafifletmesini iste, dedi. Göylece Rabbım Tabâreke ve Taâlâ ile Mûsa Aleyhisselâm arasında gidip gelmekte devam ettim. Nihayet (Rabbim bana) şöyle buyurdu:

«Ya Muhammed! Onlar her gündüz ve gece içinde beş namazdır. Her bir namaz için on (sevap) *vardır. İşte böylece elli namaz olur. Her kim bir hasene* (güzellik, iyilik) *yapmak niyet eder de onu fi'len yapamazsa, onun lehine bir hasene yazılır. Eğer o niyyet ettiği bir haseneyi işlerse lehine on hasene yazılır. Her kim bir seyyie* (kötülük, çirkinlik) *yapmayı tasarlar da onu işleyemezse onun aleyhine hiç bir şey yazılmaz. Eğer o tasarladığı bir seyyieyi yaparsa, üzerine bir tek seyyie yazılır».*

---

73. **«el-Beytu'l-Ma'mur»** bir rivâyete göre yedinci semada bir beyttir. Bu hadîs'de görüldüğü üzere onu her gün yetmiş bin melâike ziyaret eder, kıyamete kadar bir daha avdet etmezler. Ona **«Durah»** da denilir. Hasen el-Basrî'den gelen bir rivâyette de murad **Kâbe'dir.**

Sonra indim ve Mûsa (S) in yanına vardım. Kendisine haber verdim. Rabbine dön ve ondan hafifletmesini iste, dedi.

Rasûlullah (S): «Rabbime (çok) döndüm, nihayet artık ondan utandım, cevabında bulundum» buyurmuştur [74].

---

74. **İsrâ** ve **Mi'râc** için Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın **Hak Dini Kur'ân Dili'**nden İsrâ ve Necm sûrelerine âid tefsiri ile Ahmed Naîm Bey'in bu hadîs'e yazdığı kıymetli haşiyenin okunmasını tavsiye ediyor ve bazı kımıslarını sâdeleştirerek naklediyorum:

«Bu hadis, Mi'râcı ve beş vakit namazın farz oluş keyfiyetini beyan eden en mühim hadis'lerdendir. Mi'râc, Peygamberimizin, mülk ve melekûtun acibelerini müşâhede ile azîm kevnî ve Rabbânî sırları, kendilerine has tam bir i'lâm ile vâkıf olmak için Allah tarafından vâkı olan da'vete icâbeten yüksek semalara geceleyin çıkmasıdır. İsrâ ise geceleyin Mekke'den Burak vasıtasiyle ilâhî âyetler kendisine gösterilmek üzere **el-Mescidu'l-Aksâ'**ya seyahat etmesi demektir. İsrâ, luğaten gece yolculuğu ettirilmek ma'nâsına geldiği için hepsine şâmil olması muhtemil ise de Kur'ân âyetile sabit olan ikinci kısım seyahate tahsis edildiği de vardır.

«İşte bu tarife göre Mi'râc ile İsrâ bir gecede mi, yoksa ayrı ayrı olarak iki gecede mi vâkı olmuşdur? Her ikisi de uyanık hali mi, yoksa uyku hâli hâdiselerinden midir? Diğer deyişle Mi'râc ve İsrâ, bedenî mi yoksa ruhânî midir? Yoksa biri uyanıkken, diğeri uykuda iken mi vukûa gelmiştir?

Bu hususlarda âlimlerin ihtilâfı vardır. İsrâ biri ruhânî olarak ru'yâda, diğeri cismânî ve ruhânî olarak uyanıkken iki kere vâki oldu diyenler olduğu gibi, İsrâ'nın uyanıkken taaddüdünü ileri sürenler de varadır. Dört kere vukûunu söyliyen olduğu gibi —rivâyetlere bakarak— üç kere vâkı olduğunu söyliyenler de vardır. Bunlara göre birincisi Burak üzerinde **el-Mescidu'l-Haramdan el-Mescidu'l-Aksa'**ya, ikincisi yine Burak üzerinde Mekke'den doğrudan doğruya semaya, üçüncüsü de keza Burak üzerinde **Mescid Haramdan Mescid Asâ'**ya ve oradan da **Semâvâtu Ulâya** vâkı olmuştur. Ancak selef ve halef cumhurunun delilden neşet eden itikadına göre İsrâ ruh ve beden ile vâki olmuşdur. Mescid Haram'dan Mescid Aksâ'ya kadar olan hârika seyahat Kur'ân'ın nassı ile sâbit olduğundan, İsrâ'nın bu kadarına inanmıyan kimse ikfâr olunur.

«İsrâ'nın tarihi ve vukûu gecesine dâi rolan kaviller de çe itlidir. Ancak hicretden evvelki bir buçuk sene içinde vukû' bulmuş olması ve göklere çıkmasının receb ayının yirmi yedinci gecesine tesadüf etmesi hakkındaki zan, bilâhare galebe ederek bugün öyle itikat ve zikredilen gece **Mi'râc Gecesi** itibar edilmektedir».

Ahmed Naîm Bey Mi'râc ve İsrâ'nın aklen de isbatı için ilim kanunları ile nazariyelerin, mucizelerin mahiyetleri ve mukayeseleri hakkında bir özetleme yaptıktan sonra şunları söylüyor:

«Biz kâinatın bir Hâlıkı olduğuna ve olan biten her ne varsa onun ilâhî irâdesile meydana geldiğine kâiliz. Bu da'vâmıza sayısız ilmî şâhidler varsa da nefyine hiç bir ilmî delil bulunamaz. İnkâr edenlerin sözleri hep indiyata müsteniddir. Allah'ın kudret, azamet ve nihayetsiz irâdesine itikat ediyoruz. Hilâfını iddiâ, hep câhilâne bir inad ve istikbardan ibaret kalır. Allah'ın bu görünen âlemden başkaca da yarattığı birçok âlemlerin, ezcümle zat ve mahiyetce hasselerimizle ilgili olmamakla beraber istedikleri şekillerle teşekküle kabiliyetli melek ve cin adını verdiğimiz bir takım mahlûkatın vücuduna, Pey-

٢٦٠ – (...) حدثني عَبْدُاللهِ بْنُ هَاشِمٍ الْعَبْدِيُّ . حَدَّثَنَا بَهْزُ بْنُ أَسَدٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ.
حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أُتِيتُ فَانْطَلَقُوا بِي إِلَى زَمْزَمَ . فَشُرِحَ عَنْ
صَدْرِي . ثُمَّ غُسِلَ بِمَاءِ زَمْزَمَ ثُمَّ أُنْزِلْتُ ».

260 — ( ) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Bana gelindi ve beni Zemzem'e götürdüler, göğsüm yarıldı, sonra Zemzem suyu ile yıkandı. Sonra (ilk yerime) indirildim (bırakıldım)».

٢٦١ – (...) حدثنا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنَا ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ عَنْ أَنَسِ بْنِ
مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَتَاهُ جِبْرِيلُ ﷺ وَهُوَ يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ . فَأَخَذَهُ فَصَرَعَهُ فَشَقَّ عَنْ قَلْبِهِ .
فَاسْتَخْرَجَ الْقَلْبَ . فَاسْتَخْرَجَ مِنْهُ عَلَقَةً . فَقَالَ: هَـٰذَا حَظُّ الشَّيْطَانِ مِنْكَ. ثُمَّ غَسَلَهُ فِي طَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ
بِمَاءِ زَمْزَمَ. ثُمَّ لَأَمَهُ . ثُمَّ أَعَادَهُ فِي مَكَانِهِ. وَجَاءَ الْغِلْمَانُ يَسْعَوْنَ إِلَى أُمِّهِ (يَعْنِي ظِئْرَهُ) فَقَالُوا: إِنَّ مُحَمَّدًا
قَدْ قُتِلَ . فَاسْتَقْبَلُوهُ وَهُوَ مُنْتَقِعُ اللَّوْنِ . قَالَ أَنَسٌ: وَقَدْ كُنْتُ أَرَى أَثَرَ ذَٰلِكَ الْمِخْيَطِ فِي صَدْرِهِ

261 — ( ) .... : Enes'bnu Mâlik (R) den: (şöyle takrîr etmiştir:) Rasûlullah (S) çocuklarla oynarken Cibrîl (S) ona geldi, onu aldı, yere yatırdı ve kalbini yardı. Kalbi dışarı çıkardı. Sonra kalbden bir kan pıhtısı çıkardı, peygambere hitaben: Bu şeytanın senden olan nasîbidir, diye gösterdi. Sonra kalbi altundan bir tas içinde zemzem suyu ile yıkadı. Sonra kalbi kapadı. Daha sonra onu kendi yerine iâde etti. Bu sırada çocuklar koşarak süt annesine geldiler ve: Muhammed öldürüldü, dediler. Hep birlikte yanına geldiler. O, rengi soluk bir haldeydi. Enes: Ben Rasûlullah'ın göğsünde bu iğnenin izini görürdüm, demiştir.

---

gamberlerin Allah tarafından vahiy ve doğruluğu bizce muhakkak haberleri üzerine inanıyoruz. Buna karşı serd edilen yegâne itiraz, «Biz bunları görmüyoruz, bunları bilmiyoruz, binaenaleyh bunlar yokdurlar»dan ibaret kalıyor. Halbuki birşeyi bilmemekden, o şeyin yok olması lâzım gelmez. Beşeriyet içinden süzülüb seçilen bazı kimselerin ilâhî emir ve nehiyleri, meşhûd olmıyan ve sâir insanlarca bilinmeyen semâvî ve arzî haberleri kâh vasıtasız, kâh melek vasıtasıyle almaya kâbiliyetli olacak kemâl derecesinde yaratıldıklarını ve bunların sırf Rabbânî rahmetin eseri olarak hakikatları tebliğ ve kulları irşâd için gönderildiklerini, doğruluklarının nişanı olmak üzere mu'cizeler ile de te'yid edilmiş bulunduklarını tasdik ederiz...»

«İşte bu hadis'de bahis mevzuu olan mu'cize de iyman ehlince tasdik edilmiş olduğu halde bir kısım inadcıların inkârına ma'ruz kalan ilâhî hâdiselerden biridir...» (Tecrid Tercemesi, II, 219-222).

٢٦٢ – (...) حدثنا هارون بن سعيد الأيلي . حدثنا ابن وهب . قال : أخبرني سليمان وهو
ابن بلال . قال : حدثني شريك بن عبد الله بن أبي نمر . قال : سمعت أنس بن مالك يحدثنا عن ليلة
أسري برسول الله ﷺ من مسجد الكعبة ؛ أنه جاءه ثلاثة نفر قبل أن يوحى إليه . وهو نائم في
المسجد الحرام . وساق الحديث بقصته نحو حديث ثابت البناني . وقدم فيه شيئا وأخر . وزاد ونقص .

262 — ( ) .... : Enesu'bnu Mâlik (R), Rasûlullah (S) ın Kâbe mescidinden geceleyin yürütüldüğü geceyi şöyle tahdîs etmiştir: Kendisine o husus da vahyedilmeden Rasûlullah, *el-Mescidu'l-Haram*'da uyurken üç kişi gelmiştir dedi ve hadîs'i bütün hikâyesiyle Sabit Bunânî'nin geçen hadîs'i tarzında sevketti. Ancak öne geçirdiği, geri bıraktığı, ziyade etiği ve eksik bıraktığı bazı şeyler olmuştur.

٢٦٣ – (١٦٣) وحدثني حرملة بن يحيى التجيبي . أخبرنا ابن وهب . قال : أخبرني يونس
عن ابن شهاب ، عن أنس بن مالك قال : كان أبو ذر يحدث ؛ أن رسول الله ﷺ قال « فرج سقف بيتي
وأنا بمكة . فنزل جبريل ﷺ ، ففرج صدري . ثم غسله من ماء زمزم . ثم جاء بطست من ذهب
ممتلئ حكمة وإيمانا . فأفرغها في صدري . ثم أطبقه . ثم أخذ بيدي فعرج بي إلى السماء . فلما جئنا
السماء الدنيا قال جبريل عليه السلام لخازن السماء الدنيا : افتح . قال : من هذا ؟ قال : هذا جبريل .
قال : هل معك أحد ؟ قال : نعم . معي محمد ﷺ . قال : فأرسل إليه ؟ قال : نعم . ففتح قال ، فلما علونا
السماء الدنيا فإذا رجل عن يمينه أسودة ' وعن يساره أسودة . قال ، فإذا نظر قبل يمينه ضحك .
وإذا نظر قبل شماله بكى . قال فقال : مرحبا بالنبي الصالح والابن الصالح . قال قلت : يا جبريل !
من هذا ؟ قال : هذا آدم ﷺ . وهذه الأسودة عن يمينه وعن شماله نسم بنيه . فأهل اليمين أهل
الجنة . والأسودة التي عن شماله أهل النار . فإذا نظر قبل يمينه ضحك . وإذا نظر قبل شماله بكى .
قال ثم عرج بي جبريل حتى أتى السماء الثانية . فقال لخازنها : افتح . قال فقال له خازنها مثل ما قال
خازن السماء الدنيا . ففتح .

فقال أنس بن مالك : فذكر أنه وجد في السماوات آدم وإدريس وعيسى وموسى وإبراهيم
صلوات الله عليهم أجمعين . ولم يثبت كيف منازلهم . غير أنه ذكر أنه قد وجد آدم عليه السلام

فِي السَّمَاءِ الدُّنْيَا . وَإِبْرَاهِيمَ فِي السَّمَاءِ السَّادِسَةِ . قَالَ فَلَمَّا مَرَّ جِبْرِيلُ وَرَسُولُ اللهِ ﷺ بِإِدْرِيسَ صَلَوَاتُ اللهِ عَلَيْهِ قَالَ : مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالأَخِ الصَّالِحِ . قَالَ ثُمَّ مَرَّ فَقُلْتُ : مَنْ هٰذَا ؟ فَقَالَ : هٰذَا إِدْرِيسُ قَالَ ثُمَّ مَرَرْتُ بِمُوسَىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ . فَقَالَ : مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالأَخِ الصَّالِحِ . قَالَ قُلْتُ : مَنْ هٰذَا ؟ قَالَ : هٰذَا مُوسَىٰ . قَالَ ثُمَّ مَرَرْتُ بِعِيسَىٰ فَقَالَ : مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالأَخِ الصَّالِحِ . قُلْتُ مَنْ هٰذَا ؟ قَالَ : هٰذَا عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ . قَالَ : ثُمَّ مَرَرْتُ بِإِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ . فَقَالَ : مَرْحَبًا بِالنَّبِيِّ الصَّالِحِ وَالابْنِ الصَّالِحِ . قَالَ قُلْتُ : مَنْ هٰذَا ؟ قَالَ : هٰذَا إِبْرَاهِيمُ

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : وَأَخْبَرَنِي ابْنُ حَزْمٍ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ وَأَبَا حَبَّةَ الأَنْصَارِيَّ كَانَا يَقُولَانِ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « ثُمَّ عَرَجَ بِي حَتَّى ظَهَرْتُ لِمُسْتَوًى أَسْمَعُ فِيهِ صَرِيفَ الأَقْلَامِ » .

قَالَ ابْنُ حَزْمٍ وَأَنَسُ بْنُ مَالِكٍ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « فَفَرَضَ اللهُ عَلَى أُمَّتِي خَمْسِينَ صَلَاةً قَالَ فَرَجَعْتُ بِذَلِكَ حَتَّى أَمُرَّ بِمُوسَىٰ فَقَالَ مُوسَىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَاذَا فَرَضَ رَبُّكَ عَلَى أُمَّتِكَ ؟ قَالَ قُلْتُ : فَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسِينَ صَلَاةً . قَالَ لِي مُوسَىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ : فَرَاجِعْ رَبَّكَ فَإِنَّ أُمَّتَكَ لَا تُطِيقُ ذَلِكَ . قَالَ فَرَاجَعْتُ رَبِّي فَوَضَعَ شَطْرَهَا . قَالَ فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَأَخْبَرْتُهُ . قَالَ : رَاجِعْ رَبَّكَ . فَإِنَّ أُمَّتَكَ لَا تُطِيقُ ذَلِكَ . قَالَ فَرَاجَعْتُ رَبِّي . فَقَالَ : هِيَ خَمْسٌ وَهِيَ خَمْسُونَ لَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ . قَالَ فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَىٰ . فَقَالَ : رَاجِعْ رَبَّكَ . فَقُلْتُ : قَدِ اسْتَحْيَيْتُ مِنْ رَبِّي قَالَ ثُمَّ انْطَلَقَ بِي جِبْرِيلُ حَتَّى نَأْتِيَ سِدْرَةَ الْمُنْتَهَىٰ . فَغَشِيَهَا أَلْوَانٌ لَا أَدْرِي مَا هِيَ . قَالَ : ثُمَّ أُدْخِلْتُ الْجَنَّةَ فَإِذَا فِيهَا جَنَابِذُ اللُّؤْلُؤِ . وَإِذَا تُرَابُهَا الْمِسْكُ » .

263 — (163) .... : **Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi:**

Ebû Zerr, Rasûlullah (S)ın Mîrac vak'asını aşağıdaki şekilde tahdîs ederdi: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:

«Ben Mekke'de iken evimin tavanı (ansızın) yarıldı. Cibrîl (S) indi, göğsümü açtı, sonra onu Zemzem suyundan yıkadı, sonra hikmet ve iyhan ile dopdolu bir tas getirdi, içindekini göğsümün içine boşalttı. Sonra göğsümü kapadı. Sonra elimden tutup beni semaya doğru çıkardı. Dünya semaya (yani bize en yakın semaya) vardığımızda Cibrîl Aleyhisselâm dünya semaın *Hâzininc* (bekçisine): Aç, dedi. Hâzin: Kimdir o, dedi. Cibrîl: Bu Cibrîl'dir, dedi. Hâzin: Beraberinde kimse var mı? dedi. Cibrîl: Evet Muhammed (S) beraberimdedir. Hâzin: Ona (gelsin diye) haber gönderildi mi? dedi. Cibrîl: Evet, dedi. Bunun üzerine Hâzin (ka-

pıyı) açtı, dünya semanın üstüne çıktığımızda bir de baktım ki bir kimse (oturmuş) sağ tarafında birtakım karaltılar, sol tarafında da diğer birtakım karaltılar var. O kimse sağ tarafına baktığında gülüyor, sol tarafına baktığında ağlıyor. O zat: Hoş geldin, safa geldin, salih Nebiy, hoş geldin, safa geldin salih oğul, dedi. Ya Cibrîl! Bu kim? diye sordum. Bu Âdem (S) dir. Sağında ve solunda olan bu karaltılar da çocuklarının ruhlarıdır. Sağında olanlar Cennet ehli, sol tarafında olan karaltılar da ateş ehlidir. Sağına bakınca güler, sol tarafına bakınca ağlar, dedi.

Sonra Cibrîl beni yükseltti, nihayet ikinci sefaya getirdi. Oranın Hâzinine: Aç, dedi. Onun Hâzini de dünya semanın Hâzininin söylediklerini söyledikten sonra kapıyı açtı.

Enes der ki: Ebû Zerr, Rasûlullah (S) in semalarda Âdem, İdrîs, İsâ, Mûsa ve İbrahim — Allah'ın salâvatı onların hepsine olsun — Hazretlerini bulduğunu söyledi, fakat onların (herbirerinin) menzillerinin nasıl ve nerede olduklarını tesebit etmedi. Yalnız Âdem (A) i dünya semada, İbrahim'i altıncı semada bulmuş olduğunu söyledi.

Yine Enes der ki: Cibrîl Rasûlullah (S) ile birlikte İdrîs'e — Allah'ın salâvatı ona olsun — uğradıklarında İdrîs: Hoş geldin, sefa geldin salih Nebiy, hoş geldin, sefa geldin salih kardeş dedi.

Sonra Peygamber şöyle buyurdu: «Ben, bu kim? diye sordum. Cibrîl: Bu, İdrîs'dir, dedi. Sonra Mûsa Aleyhisselâm'a uğradım. O da: Hoş geldin, sefa geldin salih Nebiy, hoş geldin, safa geldin salih kardeş, dedi. Bu kim? diye sordum. Cibrîl: Bu, Mûsa'dır, dedi. Sonra İsâ'ya uğradım. O da: Hoş geldin, safa geldin salih Nebiy, hoş geldin safa geldin salih kardeş, dedi. Bu kim? dedim. Cibrîl: Bu, Meryem oğlu İsâ'dır, dedi. Sonra İbrahim Aleyhisselâm'a uğradım. Hoş geldin, safa geldin sâlih Nebiy, hoş geldin safa geldin sâlih oğul, dedi. Bu kim? dedim. Cibrîl: Bu İbrahim'dir, dedi.»

İbnu Şihâb şöyle dedi: Bana İbnu Hazm haber verdi ki İbnu Abbas ile Ebû Habbe el-Ensarî her ikisi de şöyle derlerdi: Rasûlullah (S): «Sonra Cibrîl beni yukarıya götüre götüre nihayet (kazâ ve takdir) kalemlerinin cızıltılarını duyacak bir seviyeye çıktım» buyurdu.

Yine İbnu Hazm ile Enesu'bnu Mâlik şöyle dediler: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «(O zaman) Allah ümmetime elli namaz farz kıldı. Bu farziyeti yüklenerek döndüm. Nihayet Mûsa'ya uğradım. Mûsa Aleyhisselâm: Rabbin ümmetine ne farz kıldı? diye sordu. Elli namaz farz kıldı, dedim. Mûsa (A) bana: Rabbine dön, müracaat et. Zira ümmetin buna tâkat getiremez, dedi. Rabbime müracaat ettim. (Rabbim) onun büyük kısmını indirdi. Ben de Mûsa Aleyhisselâmın yanına dönüp bunu ona haber verdim. Mûsa yine: Rabbine müracaat et, çünkü ümmetin buna da takat getiremez, dedi. Tekrar Rabbime döndüm. Allah Taâlâ:

«Onlar beştir, yine onlar ellidir. Benim nezdimde söz (hüküm) *tebdîl olunamaz»* [75] buyurdu. Mûsa'nın yanına döndüm. O yine: Rabbine müracaat et, dedi. Ben de: Artık Rabimden utanır oldum, dedim. Sonra Cibrîl: Tâ *Sidretu'l-Müntehâ*'ya birlikte varıncaya kadar beni götürdü. *Sidre*'yi öyle (acîb ve garîb) renkler kaplamıştı ki onlar nedir bilemem. Sonra cennete katıldım ki içinde birçok inciden kubbeler vardı. Toprağı da misk (kokulu) idi [76].

٢٦٤ – (١٦٤) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ . (لَعَلَّهُ قَالَ) عَنْ مَالِكِ بْنِ صَعْصَعَةَ (رَجُلٍ مِنْ قَوْمِهِ) قَالَ : قَالَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ « بَيْنَا أَنَا عِنْدَ الْبَيْتِ بَيْنَ النَّائِمِ وَالْيَقْظَانِ . إِذْ سَمِعْتُ قَائِلًا يَقُولُ : أَحَدُ الثَّلَاثَةِ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ . فَأُتِيتُ فَانْطُلِقَ بِي . فَأُتِيتُ بِطَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ فِيهَا مِنْ مَاءِ زَمْزَمَ . فَشُرِحَ صَدْرِي إِلَى كَذَا وَكَذَا . (قَالَ قَتَادَةُ : فَقُلْتُ لِلَّذِي مَعِي : مَا يَعْنِي ؟ قَالَ : إِلَى أَسْفَلِ بَطْنِهِ) فَاسْتُخْرِجَ قَلْبِي . فَغُسِلَ بِمَاءِ زَمْزَمَ . ثُمَّ أُعِيدَ مَكَانَهُ . ثُمَّ حُشِيَ إِيمَانًا وَحِكْمَةً . ثُمَّ أُتِيتُ بِدَابَّةٍ أَبْيَضَ يُقَالُ لَهُ الْبُرَاقُ . فَوْقَ الْحِمَارِ وَدُونَ الْبَغْلِ يَقَعُ خَطْوُهُ عِنْدَ أَقْصَى طَرْفِهِ . فَحُمِلْتُ عَلَيْهِ . ثُمَّ انْطَلَقْنَا حَتَّى أَتَيْنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا . فَاسْتَفْتَحَ جِبْرِيلُ ﷺ . فَقِيلَ : مَنْ هَذَا ؟ قَالَ : جِبْرِيلُ . قِيلَ : وَمَنْ مَعَكَ ؟ قَالَ : مُحَمَّدٌ ﷺ . قِيلَ : وَقَدْ بُعِثَ إِلَيْهِ ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ

---

75. Kaf sûresi'nde «l» yerine «mâ» ile şu âyet vardır:

وما يبدل القول لدى : Benim yanımda söz değiştirilmez...» (Kaf: 29).

76. Bu hadis'in sonundaki «LÂ YUBEDDELU'L-KAVLU LEDEYYE = Benim nezdimde hüküm tebdil olunmaz» kat'iyyetine binaen, bize öarz olan namaz yalnız beş vakit namazdır. Bundan dolayı âlimler vitir namazının farziyetine kail olmamışlardır. Bu namaz Hanefilere göre vâcibdir.

Hafız İbn Hacer, Buhârî Şerhi Fethu'l-Bârî'de şöyle der:

İsrâ'dan evvel Rasûlullah'ın da, sahâbilerinin de namaz kıldıklari kat'idir. Ancak beş vakit namaz farz olmadan da farz namaz var mıydı, yok muydu? ihtilâfı vardır. Bazılarına göre farz namazlar güneşin doğuşu ile batışından evvel idi...

İmam Nevevi ise şöyle der: İlk vâcib olan şey inzar ve tevhide da'vet olmuştu. Sonra Müzzemmil sûresi'nin evvelinde emrolunan gece kıyâmı farz oldu. Daha sonra (diğerlerinin tasrihine göre sahâbiler, geceleri ayakları şişinceye kadar namaza durmakdan hasıl etikleri meşakkatleri Hak Taâlâ bir sene sonra) yine Müzzemmil sûresi'nin sonundaki âyetlerle bu namazın farziyeti kaldırılarak sahâbilerin yükü hafifletildi. Sonra beş vakit namazın İsrâ gecesinde vucûbu üzerine diğer namazlar nâfileye inkılâb etti. Bununla beraber gece namazı Peygamberin hususiyetinden olarak kendisi hakkında farziyeti bâki oldu.

فَفَتَحَ لَنَا . وَقَالَ : مَرْحَبًا بِهِ . وَلَنِعْمَ الْمَجِيءُ جَاءَ . قَالَ: فَأَتَيْنَا عَلَى آدَمَ ﷺ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِقِصَّتِهِ .
وَذَكَرَ أَنَّهُ لَقِيَ فِي السَّمَاءِ الثَّانِيَةِ عِيسَى وَيَحْيَى عَلَيْهِمَا السَّلَامُ. وَفِي الثَّالِثَةِ يُوسُفَ . وَفِي الرَّابِعَةِ إِدْرِيسَ.
وَفِي الْخَامِسَةِ هٰرُونَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِمْ وَسَلَّمَ قَالَ : ثُمَّ انْطَلَقْنَا حَتَّى انْتَهَيْنَا إِلَى السَّمَاءِ السَّادِسَةِ. فَأَتَيْتُ عَلَى مُوسَى عَلَيْهِ
السَّلَامُ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ. فَقَالَ : مَرْحَبًا بِالْأَخِ الصَّالِحِ وَالنَّبِيِّ الصَّالِحِ. فَلَمَّا جَاوَزْتُهُ بَكَى. فَنُودِيَ: مَا يُبْكِيكَ ؟
قَالَ : رَبِّ ! هٰذَا غُلَامٌ بَعَثْتَهُ بَعْدِي . يَدْخُلُ مِنْ أُمَّتِهِ الْجَنَّةَ أَكْثَرُ مِمَّا يَدْخُلُ مِنْ أُمَّتِي . قَالَ : ثُمَّ انْطَلَقْنَا
حَتَّى انْتَهَيْنَا إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ . فَأَتَيْتُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ »وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ : وَحَدَّثَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ أَنَّهُ رَأَى
أَرْبَعَةَ أَنْهَارٍ يَخْرُجُ مِنْ أَصْلِهَا نَهْرَانِ ظَاهِرَانِ وَنَهْرَانِ بَاطِنَانِ « فَقُلْتُ : يَا جِبْرِيلُ ! مَا هٰذِهِ الْأَنْهَارُ ؟
قَالَ: أَمَّا النَّهْرَانِ الْبَاطِنَانِ فَنَهْرَانِ فِي الْجَنَّةِ . وَأَمَّا الظَّاهِرَانِ فَالنِّيلُ وَالْفُرَاتُ . ثُمَّ رُفِعَ لِيَ الْبَيْتُ الْمَعْمُورُ.
فَقُلْتُ : يَا جِبْرِيلُ ! مَا هٰذَا ؟ قَالَ : هٰذَا الْبَيْتُ الْمَعْمُورُ . يَدْخُلُهُ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ . إِذَا
خَرَجُوا مِنْهُ لَمْ يَعُودُوا فِيهِ آخِرُ مَا عَلَيْهِمْ ثُمَّ أُتِيتُ بِإِنَاءَيْنِ أَحَدُهُمَا خَمْرٌ وَالْآخَرُ لَبَنٌ . فَعُرِضَا عَلَيَّ
فَاخْتَرْتُ اللَّبَنَ فَقِيلَ : أَصَبْتَ . أَصَابَ اللهُ بِكَ . أُمَّتُكَ عَلَى الْفِطْرَةِ . ثُمَّ فُرِضَتْ عَلَيَّ كُلَّ يَوْمٍ
خَمْسُونَ صَلَاةً » ثُمَّ ذَكَرَ قِصَّتَهَا إِلَى آخِرِ الْحَدِيثِ

264 — (164) .... : Enesu'bnu Mâlik (R): (muhtemel ki «şöyle dedi:» diyerek) kendi kavminden bir zat olan Mâliku'bnu Sa'sa'a'dan rivâyet etti. Mâliku'bnu Sa'sa'a şöyle demiştir: Peygamber (S) buyurdu ki: «Bir kere ben, Beyt'in yanında (Hatimde) uyurla uyanık arası bulunuyordum. Birdenbire: «Üç kişiden biri, iki kişi arasındaki» sözlerini söyliyen birini işittim. Derken bana gelindi ve ben, götürüldüm. Nihayet bana içinde Zemzem suyu dolu altundan bir tas getirildi. Şuradan şuraya kadar göğsüm yarıldı. (Katâde dedi ki: Yanımdaki kimseye : Neyi kastediyor, dedim. Karnının aşağısını, dedi.) Kalbim çıkarıldı ve Zemzem suyu ile yıkandı. Sonra eski yerine iâde olundu. Sonra kalbim iyman ve hikmet dolduruldu. Daha sonra katırdan küçük, merkepden büyük ve adına *Burak* denilen beyaz bir binit getirildi. Onun adımı, gözünün erişebildiği yerin en sonunda vâki' olur. İşte bunun üzerine bindirildim. Sonra yürüdük. Nihayet alt semaya vardık. Cibrîl gök kapısını çaldı. Kim o? denildi. Cibrîl'dir, dedi. Yanındaki kimdir? denildi. Cibrîl: Muhammed'dir, dedi. Ona buraya gelsin diye (davet) gönderildi mi, diye soruldu. Cibrîl: Evet, dedi. Sonra kapıyı bize açtı ve: Merhaba gelen zâta! Bu gelen kişinin gelişi ne güzeldir! dedi. Mütaâkiben Âdem (S) in

yanına geldik, dedi ve kıssasıyle hadîs'i sevketti. Bu arada şunu zikretti: Rasûlullah ikinci semada İsa ve Yahya —selâm onlara olsun— üçüncüde Yûsuf, dördüncüde İdrîs, beşincide Hârûn (salât ve selâm onlara) la karşılaştı. Sonra gittik, nihayet altıncı semaya vardık. Derken Mûsâ Aleyhisselâm'ın yanına geldim ve selâm verdim. Bana: Hoş geldin, safa geldin salih kardeş ve salih Nebiy, dedi. Ben Mûsâ'yı bırakıp geçince Mûsâ ağladı. Seni ağlatan nedir? diye nidâ olundu. Mûsâ: Ey Rabbım! Benden sonra peygamber yaptığın genç işte budur. Onun ümmetinden cennete girenler, benim ümmetimden cennete gireceklerden daha çok olacak, dedi. Sonra gittik, nihayet yedinci semaya vardık. Derken İbrahim'in yanına geldim».

Bu hadîs'te râvî şöyle dedi: Peygamber teblîğ etti ki: Kendisi *Sidre*-nin dibinden çıkan dört nehir görmüştür. İki nehir zâhir, iki nehir de bâtındır. Rasûlullah dedi ki: Ey Cibrîl! Bu nehirler nedir? diye sordum. Cibrîl: Bâtınî olan nehirler cennete iki nehirdir, zâhirî olan nehirler ise Nil ile Fırat nehirleridir.

Sonra bana *el-Beytu'l-Ma'mûr* gösterildi. Ey Cibrîl! Bu nedir? dedim. Bu, el-Beytu'l-Ma'mûr'dur. Ona hergün yetmiş bin melek girer. Bundan çıktıkları zaman artık bu, onların son girişidir. Bir daha oraya dönmezler, dedi.

Sonra bana iki kap getirildi. Onların biri şarab, diğeri süt idi. Bunlar bana sunuldu. Ben sütü seçtim. Bana: (Fıtrata) isâbet ettin. Allah sana (fıtrat, hayır ve fadl) irâde etti. Ümmetin de fıtrat üzerindedir, denildi.

Sonra benim üzerime her gün elli namaz farz kılındı». Bundan sonra İsrâ kıssasını hadîs'in sonuna kadar zikretti [77].

---

77. Şah Veliyullah Dehlevi, **Huccetu'llahı'l-Bâliğa** adlı kıymetli eserinin sonunda Peygamberin siyeri bahsinde Mi'râc'a dâir şunları söylemiştir: El-Mescidu'l-Aksâ'ya, sonra Sidretu'l-Müntehâ'ya ve Allah'ın dilediği yerlere isrâ buyuruldu. Bunun hepsi uyanıkken cesedine idi. Lâkin misâl ile şahâdet arasında berzâh ve ikisinin ahkâmını câmi' bir mevtınde idi. Onun için cesed üzerinde ruh ahkâmını zâhir olmuş, ruh ve rûhi ma'nâlar cesedler halinde temessül eylemişti. Ondan dolayı bu vak'alardan her biri için ta'bir zâhir olmuştur. Göğsün yarılması ve iyman doldurulması, bunun hakikatı, meleki nurların galebesi ve tabiat alevinin sönmesi, kudsiyet hazîresinden vâkı olan ifa'zaya hudû'u demektir. Burak'a binmesi: Bunun hakikatı, Nefsu Nutkiyye'nin hayvânî kemâl olan neseme üzerine istivasıdır ki, Nefsu Nâtıkası, ahkâmı behimiyyet hevası üzerine musalat olarak galib olduğu gibi Burak'a binerek yükseldi. Mescid Aksâ'ya isrâsı: Allah şeâirinin zuhûr etme mahalli, el-Meleu'l-A'lâ himmetlerinin ilgilenme ve enbiya nazarlarının toplanma yeri ve sanki İlâhî Melekût'a bir pencere gibi olması hasebiledir. Peygamberlerle mülâkatı ve mufâharesi: Bunun hakikatı da, onlarla Kuds hazîresine irtibatları haysiyetinden ictimaı ve onların arasında kendine mahsus olan kemal vecihlerinin zuhûrudur. Semadan semaya, Semavâta çıkması: Bunun hakikatı ise mertebe mertebe Rahman müstevâsına süzülme ve

٢٦٥ – ( ) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ. قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ. حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ صَعْصَعَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ: فَذَكَرَ نَحْوَهُ. وَزَادَ فِيهِ «فَأُتِيتُ بِطَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ مُمْتَلِئٍ حِكْمَةً وَإِيمَانًا فَشُقَّ مِنَ النَّحْرِ إِلَى مَرَاقِّ الْبَطْنِ. فَغُسِلَ بِمَاءِ زَمْزَمَ. ثُمَّ مُلِئَ حِكْمَةً وَإِيمَانًا».

265 — ( ) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) Mâliku'bnu Sa'sa (R) dan rivâyet etti. Mâliku'bnu sa'sa', Rasûlullah (S) buyurdu ki diyerek geçen hadîs'in benzerini zikretti. Burada şu fazlalık vardır:

«Bana içi hikmet ve iyman dolu altundan bir tas getirildi. Göğsüm üst tarafından karın altına kadar yarıldı. Zemzem suyu ile yıkandı. Sonra hikmet ve iyman ile dolduruldu».

٢٦٦ – (١٦٥) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الْعَالِيَةِ يَقُولُ: حَدَّثَنِي ابْنُ عَمِّ نَبِيِّكُمْ ﷺ (يَعْنِي ابْنَ عَبَّاسٍ) قَالَ: ذَكَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حِينَ أُسْرِيَ بِهِ فَقَالَ «مُوسَى آدَمُ طُوَالٌ كَأَنَّهُ مِنْ رِجَالِ شَنُوءَةَ». وَقَالَ «عِيسَى جَعْدٌ مَرْبُوعٌ» وَذَكَرَ مَالِكًا خَازِنَ جَهَنَّمَ وَذَكَرَ الدَّجَّالَ.

266 — (165) .... : Katâde dedi ki: Ben Ebu'l-Âliye'den işittim, şöyle diyordu: Bana Peygamberinizin amcası oğlu (yani İbnu Abbas) tahdîs etti, dedi ki:

---

ona müvekkel olan melâikenin ve onlara iltihak eden en faziletli insanların hallerine ve Allah Taâlâ'nın onlarda vahiy eylemiş olduğu tedbire ve o Mele'de husûle gelen münakaşaya vukûf ve ma'rifetidir. Mûsâ'nın ağlaması, hasedden değil velâkin umum da'veti gâib etmiş olmasının ve yolunda bulunub da tahsil edememiş olduğu bir kemâlin bahâsının misâlidir. **Sidretu'l-Muntehâya** gelince: O, kevn (kâinat) ağacıdır. Kâinatın bir tedbir altında bazısının bazısına terettübü ile gıdalananda, nemalananda vesairede ictima eden bir ağaç gibi ictima etmesidir. Hayvan misalinde temessül etmedi, zira efradında küllî siyâsete şebih tedbir cümlei icmâliyye'ye en ziyade benziyen şey hayvan değil, ağaçtır. Çünkü hayvanda tafsilî kuvvetler vardır. Ve onda irâde seneni (yolu) tabiatten daha sarihdir. Onun dibinden çıkan nehirler ise şehâdette olduğu gibi melekûtda feyazan eden Rahmet, hayat ve nemalandırmadır. Onun için burada şehadet âleminde de Nil ve Fırat gibi bazı faydalı işler taayyün etmiştir. Onu kaplıyan nurlar da İlâhî tedelliyât ve Rahmânî tedbirâtdır ki şehadette isti'dâtlara göre yaldıramakdır. **El-Beytu'l-Ma'mûr'e** gelince: onun hakikatı da beşerin secdelerinin, tazarrûlarının teveccüh eylediği İlâhî tecellidir ki yanlarındaki

Rasûlullah (S) kendisinin geceleyin yürütüldüğü vakti zikretti ve bu arada şöyle buyurdu: «Mûsâ buğday renkli ve uzun boyludur. Sanki Yemen'in Şenue kabilesi erkeklerinden biri gibidir». Ve yine Rasûlullah: «İsâ toplu vücutlu ve orta boyludur» buyurdu. Cehennemin bekçisi olan Mâlik'i ve Deccal'ı da zikretti.

٢٦٧ – (. .) وحدثنا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ حَدَّثَنَا ابْنُ عَمِّ نَبِيِّكُمْ ﷺ (ابْنُ عَبَّاسٍ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَرَرْتُ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي عَلَى مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ . رَجُلٌ آدَمُ طُوَالٌ جَعْدٌ كَأَنَّهُ مِنْ رِجَالِ شَنُوءَةَ .

وَرَأَيْتُ عِيسَى بْنَ مَرْيَمَ مَرْبُوعَ الْخَلْقِ . إِلَى الْحُمْرَةِ وَالْبَيَاضِ . سَبِطَ الرَّأْسِ» . وَأُرِيَ مَالِكًا خَازِنَ النَّارِ، وَالدَّجَّالَ . فِي آيَاتٍ أَرَاهُنَّ اللهُ إِيَّاهُ . فَلَا تَكُنْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهِ [٣٢ / السجدة / آية ٢٣] .
قَالَ: كَانَ قَتَادَةُ يُفَسِّرُهَا أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ قَدْ لَقِيَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ .

267 — ( ) .... : Ebu'l-Âliye şöyle dedi: Bize Peygamberimizin amca oğlu (İbn Abbas) tahdîs etti, dedi ki:

Rasûllllah (S) şöylebuyurdu: «Semaiara yüksetildiğim gece Mûsâ'bnu İmran Aleyhisselâm'a uğradım. Şenûe kabilesi erkeklerinden biri gibi esmer yüzlü, uzun boylu ve toplu vücutlu bir zattır.

Meryem oğlu İsâ'yı da orta yapılı, rengi kırmızı ile beyaza mâil, salıverilmiş düz saçlı gördüm».

Rasûlullah'a ateşin Hâzini (bekçisi) olan Mâlik ve Deccal da gösterildi. Birçok âyetler içinde Allah onları da kendisine göstermiştir :

«فلا تكن في مرية من لقائه» : (Ey mü'min!) *Şimdi sen, ona kavuşmaktan bir şüphede olma»* (es-Secde: 23).

Râvî dedi ki: Katâde bu âyeti Peygamber (S) Mûsâ Aleyhisselâm'a muhakkak kavuşmuştur, diye tefsîr ederdi.

Kâ'be ve Beytu'l-Makdis tarzında bir beyt olarak temessül etmiştir. Sonra bir kab süt ve bir kab şarab getirildi de südü ihtiyar etti. Cibril bunun üzerine: Fıtrata hidâyet olundun, şarabı alsaydın ümmetin azacaktı, dedi. Demek ki Rasûlullah (S) ümmetinin zuhûr menşei ve câmii olmuştur» (Hak Dini, VI, 4589 dan naklen).

٢٦٨ – (١٦٦) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَسُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ قَالَا: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ. أَخْبَرَنَا دَاوُدُ بْنُ أَبِي هِنْدٍ عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَرَّ بِوَادِي الْأَزْرَقِ فَقَالَ «أَيُّ وَادٍ هٰذَا؟» فَقَالُوا: هٰذَا وَادِي الْأَزْرَقِ. قَالَ «كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ هَابِطًا مِنَ الثَّنِيَّةِ وَلَهُ جُؤَارٌ إِلَى اللهِ بِالتَّلْبِيَةِ» ثُمَّ أَتَى عَلَى ثَنِيَّةِ هَرْشَى. فَقَالَ «أَيُّ ثَنِيَّةٍ هٰذِهِ؟» قَالُوا: ثَنِيَّةُ هَرْشَى. قَالَ «كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى يُونُسَ بْنِ مَتَّى عَلَيْهِ السَّلَامُ عَلَى نَاقَةٍ حَمْرَاءَ جَعْدَةٍ عَلَيْهِ جُبَّةٌ مِنْ صُوفٍ. خِطَامُ نَاقَتِهِ خُلْبَةٌ. وَهُوَ يُلَبِّي».

قَالَ ابْنُ حَنْبَلٍ فِي حَدِيثِهِ: قَالَ هُشَيْمٌ: يَعْنِي لِيفًا.

268 — (166) .... : İbnu Abbas (R) dan, (şöyle demiştir):

Rasûlullah (S); *Ezrak vâdîsi*ne uğradı ve: Bu, hangi vâdîdir? buyurdu. Bu, Ezrak vâdîsidir, dediler. Rasûlullah: Ben gür sesiyle Alah'a telbiye ederek seniyeden (tepeden) aşağı inerken Mûsâ Aleyhisselâm'a bakıyor gibiyim, dedi. Sonra *Herşâ* tepesine geldi ve yine: Bu, hangi tepedir? diye sordu. Herşâ tepesidir, dediler. Rasûlullah: Ben etine dolu, kırmızı bir dişi deve üstünde, üzerinde yünden bir cübbe olduğu halde Yûnusu'bnu Mettâ aleyhisselâma bakıyor gibiyim. Devesinin çilbiri lîfdendir. O, telbiye eder haldeydi, buyurdu.

İbnu Hanbel kendi hadîs'inde: Huşeym: «hulbe» ile lifi kasdediyor, dedi diye nakletmiştir.

٢٦٩ – (..) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ دَاوُدَ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ قَالَ: سِرْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ فَمَرَرْنَا بِوَادٍ. فَقَالَ «أَيُّ وَادٍ هٰذَا؟» فَقَالُوا: وَادِي الْأَزْرَقِ. فَقَالَ «كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى مُوسَى ﷺ (فَذَكَرَ مِنْ لَوْنِهِ وَشَعَرِهِ شَيْئًا لَمْ يَحْفَظْهُ دَاوُدُ) وَاضِعًا إِصْبَعَيْهِ فِي أُذُنَيْهِ. لَهُ جُؤَارٌ إِلَى اللهِ بِالتَّلْبِيَةِ. مَارًّا بِهٰذَا الْوَادِي» قَالَ «ثُمَّ سِرْنَا حَتَّى أَتَيْنَا عَلَى ثَنِيَّةٍ فَقَالَ «أَيُّ ثَنِيَّةٍ هٰذِهِ؟» قَالُوا: هَرْشَى أَوْ لِفْتٌ. فَقَالَ «كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى يُونُسَ عَلَى نَاقَةٍ حَمْرَاءَ. عَلَيْهِ جُبَّةُ صُوفٍ. خِطَامُ نَاقَتِهِ لِيفٌ خُلْبَةٌ. مَارًّا بِهٰذَا الْوَادِي مُلَبِّيًا».

269 — ( ) .... : İbnu Abbâs (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) ile beraber Mekke ve Medîne arasında yürüdük, bir vâdiye vardık. Bu hangi vâdîdir? diye sordu. *Ezdak* vâdîsidir, dediler. «İki parmağını kulaklarına koymuş, yüksek sesiyle Allah'a telbiye ederek bu vâdîyi geçerken Mûsâ (S) ya bakıyor gibiyim» buyurdu. Renginden ve saçından da birşey söylemiş, fakat râvî Dâvûd bunu ezberliyememiş-

tir. İbnu Abbas dedi ki: Sonra *Seniyye* denilen yere gelinceye kadar yürüdük. Rasûlullah: Bu, hangi Seniyye'dir? dedi. *Herşâ* yahut *Lefit* tepesidir, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah: «Ben Yûnus'u kırmızı bir dişi deve üstüne binmiş, devesinin ipi lîf hulbesinden, kendi üzerinde de yünden bir cübbe olduğu halde telbiye ederek işte bu vâdîyi geçerken görür gibiyim» buyurdu.

٢٧٠ – (.) حدثنى محمد بن المثنى . حدثنا ابن أبى عدى عن ابن عون ، عن مجاهد ؛ قال : كنا عند ابن عباس فذكروا الدجال فقال : إنه مكتوب بين عينيه كافر . قال ، فقال ابن عباس : لم أسمعه قال ذاك ولكنه قال « أما إبراهيم ، فانظروا إلى صاحبكم . وأما موسى ، فرجل آدم جعد على جمل أحمر مخطوم بخلبة كأنى أنظر إليه إذا انحدر في الوادى يلبى »

270 — ( ) .... : Mücâhid şöyle dedi: Biz İbnu Abbas'ın yanındaydık. Oradakiler Deccal'ı zikrettiler. Biri: O, iki gözünün arasında «kâfir» yazılmış olandır, dedi. Bunun üzerine İbn Abbas şöyle dedi: Rasûlullah bunu söylerken duymadım. Fakat O, şöyle buyurdu: «İbrahim'e gelince: Sahibinize bakınız. Mûsâ ise, esmerce, toplu vücutlu, lif ile yularlanmış kırmızı bir deve üzerinde olarak, ben onu *(Ezrak)* vâdîsine inerken telbiye eder bir halde bakıyor gibiyim».

٢٧١ – (١٦٧) حدثنا قتيبة بن سعيد . حدثنا ليث ح وحدثنا محمد بن رمح . أخبرنا الليث عن أبى الزبير ، عن جابر ؛ أن رسول الله ﷺ قال « عرض على الأنبياء . فإذا موسى ضرب من الرجال كأنه من رجال شنوءة ورأيت عيسى بن مريم عليه السلام فإذا أقرب من رأيت به شبها عروة بن مسعود . ورأيت إبراهيم صلوات الله عليه فإذا أقرب من رأيت به شبها صاحبكم (يعنى نفسه) ورأيت جبريل عليه السلام فإذا أقرب من رأيت به شبها دحية » (وفى رواية ابن رمح) « دحية ابن خليفة »

271 — (176) .... : Câbir (R) den:

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Peygamberler bana gösterildi. Mûsâ şenûe (kabilesi) erkeklerinden biri gibi uzun boylu, balık etlidir. İsâ'bnu Meryem Aleyhisselâm'ı gördüm. Bir de baktım ki o, benzerlikce Urvetu'bnu Mes'ûd'a en yakın gördüğüm bir kimsedir. İbrahim'i —Allah'ın salâvatı ona olsun— de gördüm. O da benzerlikce sahibinize (kendini kasdediyor) en yakın gördüğüm kimsedir. Cibrîl Aleyhisselâm'ı da gördüm. O da benzerlikce Dıhye'ye en yakın gördüğüm kimsedir». İbnu Rumh'un rivâyetinde: «Dıhhetu'bnu Halîfe» denilmiştir.

٢٧٢ — (١٦٨) وحدثنى محمد بن رافع وعبد بن حميد (وتقاربا فى اللفظ. قال ابن رافع: حدثنا. وقال عبد: أخبرنا) عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن الزهرى؛ قال: أخبرنى سعيد بن المسيب، عن أبى هريرة؛ قال: قال النبى ﷺ «حين أسرى بى لقيت موسى عليه السلام (فنعته النبى ﷺ) فإذا رجل (حسبته قال) مضطرب. رجل الرأس. كأنه من رجال شنوءة قال، ولقيت عيسى (فنعته النبى ﷺ) فإذا ربعة أحمر كأنما خرج من ديماس» (يعنى حماما) قال، ورأيت إبراهيم صلوات الله عليه. وأنا أشبه ولده به. قال، فأتيت بإناءين فى أحدهما لبن وفى الآخر خمر. فقيل لى: خذ أيهما شئت. فأخذت اللبن فشربته. فقال: هديت الفطرة. أو أصبت الفطرة. أما إنك لو أخذت الخمر غوت أمتك».

272 — (168) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Peygamber (S) buyurdu ki: «Geceleyin yürütüldüğüm zaman Mûsâ Aleyhisselâm'a kavuştum. (Peygamber onu tavsif ederek:) Bir de gördüm ki, O, Şenûe kabilesi erkeklerinden biri gibi kara yağız, uzun boylu, balık etli, düz saçlı bir zattır. Îsâ'ya da kavuştum (Peygamber onu da tavsîf ederek:) Îsâ, orta yapılı, sanki hamamdan çıkmış gibi al çehreliydi. İbrahim salavatullahi aleyh'i de gördüm. Çocukları içinde ona en çok benziyeni benim. Sonra bana birinin içinde süt, diğerinde şarap bulunan iki kap getirildi. Ve: Bunların hangisini dilersen al, denildi. Ben sütü aldım ve onu çtim. Bana: Fıtrata hidâyet olundun, yahud fıtrata isâbet ettin. Eğer sen şarabı almış olsaydın, ümmetin azgın olurdu, dedi».

(٧٥) باب ذكر المسيح بن مريم والمسيح الدجال

٢٧٣ — (١٦٩) حدثنا يحيى بن يحيى قال: قرأت على مالك، عن نافع، عن عبد الله بن عمر؛ أن رسول الله ﷺ قال «أرانى ليلة عند الكعبة. فرأيت رجلا آدم كأحسن ما أنت راء من أدم الرجال. له لمة كأحسن ما أنت راء من اللمم. قد رجلها. فهى تقطر ماء. متكئا على رجلين (أو على عواتق رجلين) يطوف بالبيت. فسألت: من هذا؟ فقيل: هذا المسيح ابن مريم. ثم إذا أنا برجل جعد قطط. أعور العين اليمنى. كأنها عنبة طافية. فسألت: من هذا؟ فقيل: هذا المسيح الدجال».

(75) MERYEM OĞLU MESÎH (Aleyhisselâm) İLE DECCAL MESÎH'İN ZİKRİ BÂBI

——oOo——

273 — (169) .... : Abdullahi'bnu Umer (R) den:

Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Ben bir gece kendimi Kâ'be'nin yanında gördüm, derken gözüm, erkek esmeri olarak gördüğüm kimselerin en güzeli olan kara yağız bir zata ilişti. Onun, gördüğüm saçların en güzeli nev'inden uzunca saçları vardı. Onları taramıştı. Saçlar su damlatır bir haldeydi. İki zata (yahut iki kişinin omuzlarına) dayanmış olarak Beyti tavaf ediyordu. (Orada bulunanlara:) Bu kimdir? diye sordum. Bu, Meryem Oğlu Mesîh'dir denildi. Sonra birdenbire gayetle kıvırcık saçlı, sağ gözü şaşı, sanki salkımındaki emsalinden dışarı çıkmış iri bir üzüm dânesi gibi börtlek birisiyle karşılaştım. Bu kimdir? diye sordum. İşte bu, Mesîh Deccal'dir denildi[78].

٢٧٤ – (.) حدثنا محمد بن إسحاق المسيبي حدثنا أنس (يعني ابن عياض) عن موسى (وهو ابن عقبة) عن نافع قال: قال عبد الله بن عمر: ذكر رسول الله ﷺ يوما، بين ظهراني الناس، المسيح الدجال فقال «إن الله تبارك وتعالى ليس بأعور. ألا إن المسيح الدجال أعور عين اليمنى كأن عينه عنبة طافية» قال: وقال رسول الله ﷺ «أراني الليلة في المنام عند الكعبة. فإذا رجل آدم كأحسن ما ترى من أدم الرجال تضرب لمته بين منكبيه رجل الشعر. يقطر رأسه ماء. واضعا يديه على منكبي رجلين وهو بينهما يطوف بالبيت فقلت: من هذا؟ فقالوا: المسيح ابن مريم ورأيت وراءه رجلا جعدا قططا أعور عين اليمنى كأشبه من رأيت من الناس بابن قطن. واضعا يديه على منكبي رجلين. يطوف بالبيت فقلت: من هذا؟ قالوا: هذا المسيح الدجال».

274 — ( ) .... : Abdullahi'bnu Umer (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) birgün insanların arasında Deccal Mesih'i zikretti ve şöyle buyurdu: Hiç şüphesiz ki Allah Tabâreke ve Taâlâ şaşı değildir. Dikkat edin ki Deccal Mesîh'in sağ gözü şaşıdır. Onun gözü sanki salkı-

78. «Mesih, Hz. İsâ'nın lakabıdır. Bu sıfat Deccal'a da izafe edilmiştir. Bu kelime muhtelif ma'nâlarda kullanıldığına göre elbette cihetleri de başka başkadır. Râğıb, Müfredat'ında, Mesih, aslında bir şey üzerine eli yürütmek ve bir şeyden ondaki eseri gidermektir, diyor. Mesih bu iki ma'nâsına göre mütaaddid şeylere ıtlak olunmuştur. İsâ'ya Mesih denmesi hususunda mütaaddid sebepler söylenmiştir. Aynî, binlardan yirmi üçünü topladığını bildiriyor. Kamûs sahibi bunları elliye çıkarıyor. Meşşâûn denilen ilim ve din kaydıyle siyahat eden feylesoflar, ruhbanlar gibi İsâ'nın da seyr ve siyahat etmesi, meshettiği insanların iyi olması, istisnasız her lügat âliminin bildirdiği sebeplerdir. İbrahim Nahaî, Hesîh'i sıddîk ile tefsir etmiştir ki İsâ'nın daima hakkı tasdik eder, daima doğru hareket eder olmasıdır. Mücâhid ise, bu kelimeyi Kuhl ve Hılm ile tefsir etmiştir ki İsâ'nın vakar ve sekîneti haiz selim bir fıtratta olmasıdır».

Bu sıfatın Deccal'a izafe edilmesinin sebebine gelince, hadis'te bildirildiği üzere bir gözünün silik ve ayıblı olmasıdır.

mındaki emsalinden dışarı çıkmış, iri bir üzüm dânesi gibidir». Yine Rasûlullah şöyle buyurdu: «Ben, geceleyin uykuda kendimi Kâ'be yanında gördüm. Ansızın esmer bir zatla karşılaştım. Sanki o, göreceğin esmer erkeklerin en güzelidir. Başının saçı iki omuzu arasınla sarkıyor, saçları taranıp arınmıştı da, başı su damlatıyordu. İki elini iki kişinin omuzlarına koyarak, o iki kişi arasında Beyti tavaf ediyordu. Bu, kimdir? dedim, Meryem'in Oğlu Mesîh'dir, dediler. Onun arkasında gayetle kıvırcık saçlı, sağ gözü sakat ve börtlek, gördüğüm insanlar arasında İbnu Katan'a en çok benziyen birisini gördüm. Bu da iki elini iki kişinin omuzlarına koyarak Beyt'i tavaf ediyordu. Bu kimdir? diye sordum. Bu, Mesîh Deccal'dir diye cevap verdiler.

٢٧٥ – (...) حدثنا ابن نمير. حدثنا أبي. حدثنا حنظلة عن سالم، عن ابن عمر؛ أن رسول الله ﷺ قال «رأيت عند الكعبة رجلا آدم. سبط الرأس. واضعا يديه على رجلين. يسكب رأسه (أو يقطر رأسه). فسألت: من هذا؟ فقالوا: عيسى بن مريم، أو المسيح بن مريم (لا ندري أى ذلك قال) ورأيت وراءه رجلا أحمر. جعد الرأس. أعور العين اليمنى. أشبه من رأيت به ابن قطن. فسألت: من هذا؟ فقالوا: المسيح الدجال».

275 — ( ) .... : İbnu Umer (R)den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Kâbe'nin yanında esmer, düz saçlı, iki elini iki kimsenin üstüne koymuş olarak başı su akıtan (yahut başı damlatan) bir kimse gördüm. Bu kimdir? diye sordum. Meryem oğlu Îsâ'dır, yahut da Meryem oğlu Mesîh'tir, dediler. (Râvî: Bunlardan hangisini söylediğini bilmiyorum, dedi). Onun arkasında da kırmızı, saçı kıvırcık, sağ gözü şaşı birisini gördüm. O, gördüğüm kimseler içinde İbnu Katan'a en çok benziyen kimsedir. Bu kimdir? diye sordum. Mesîh Deccal'dir, dediler».

٢٧٦ – (١٧٠) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث عن عقيل، عن الزهري، عن أبي سلمة ابن عبد الرحمن، عن جابر بن عبد الله؛ أن رسول الله ﷺ قال «لما كذبني قريش. قمت في الحجر فجلا الله لي بيت المقدس. فطفقت أخبرهم عن آياته وأنا أنظر إليه».

276 — (170) .... : Câbiru'bnu Abdillah (R) dan:

Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Kureyş beni tekzîb etiği zaman *Hıcr*'da[79] ayakta durdum. Müteâkiben Alah bana, *Beytu'l-Makdis* ile

---

79. Hıcr, Kâbe'nin Kureyş tarafından inşası sırasında yapı malzemesi yetişmediği için Beyt'in dışında bırakılan yarım daireye benzer, etrafı kısa duvarla çevrili yerdir. Buraya Hatîm adı da verilir.

gözümün arasındaki mesafeyi kaldırdı. Ben de Beytu'l-Makdis'e bakarak onun alâmetlerinden Kureyş'e haber vermeye başladım».

٢٧٧ – (١٧١) حدثني حرملة بن يحيى . حدثنا ابن وهب . قال : أخبرني يونس بن يزيد عن ابن شهاب ، عن سالم بن عبد الله بن عمر بن الخطاب ، عن أبيه ؛ قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول « بينما أنا نائم رأيتني أطوف بالكعبة . فإذا رجل آدم سبط الشعر . بين رجلين . ينطف رأسه ماء (أو يهراق رأسه ماء) قلت : من هذا ؟ قالوا : هذا ابن مريم . ثم ذهبت ألتفت فإذا رجل أحمر . جسيم . جعد الرأس . أعور العين . كأن عينه عنبة طافية . قلت : من هذا ؟ قالوا : الدجال . أقرب الناس به شبها ابن قطن » .

277 — (171) .... : Umeru'bnu Hattab (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) dan işittim, şöyle buyuruyordu:

«Ben bir kere uyumuştum. Kendimi Kâ'be'de tavaf ediyor gördüm. O sırada esmer, salıverilmiş düz saçlı bir zat gördüm. İki kişi arasında (onlara dayanıyor), başı su damlatıyordu. (Yahut başı bir su akıtıyordu). Bu kimdir? dedim. Bu, Meryem'in oğludur, dediler. Sonra iltifat etmek üzere ilerlediğim zaman kıpkırmızı yüzlü, uzun boylu, başı kıvırcık saçlı, gözü sakat, börtlek, sanki gözü salkımındaki diğer dânelerden dışarı çıkmış, iri bir üzüm dânesi gibi olan bir adamla karşılaştım. Bu kimdir? diye sordum. Deccal'dir dediler. İnsanlar içinde ona en çok benziyeni İbnu Katan'dır».

٢٧٨ – (١٧٢) وحدثني زهير بن حرب . حدثنا حجين بن المثنى . حدثنا عبد العزيز (وهو ابن أبي سلمة) عن عبد الله بن الفضل ، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « لقد رأيتني في الحجر . وقريش تسألني عن مسراي . فسألتني عن أشياء من بيت المقدس لم أثبتها . فكربت كربة ما كربت مثله قط . قال فرفعه الله لي أنظر إليه . ما يسألوني عن شيء إلا أنبأتهم به . وقد رأيتني في جماعة من الأنبياء . فإذا موسى قائم يصلي . فإذا رجل ضرب جعد كأنه من رجال شنوءة . وإذا عيسى بن مريم عليه السلام قائم يصلي . أقرب الناس به شبها عروة ابن مسعود الثقفي . وإذا إبراهيم عليه السلام قائم يصلي . أشبه الناس به صاحبكم (يعني نفسه) فحانت الصلاة فأممتهم . فلما فرغت من الصلاة قال قائل : يا محمد ! هذا مالك صاحب النار فسلم عليه . فالتفت إليه فبدأني بالسلام » .

278 — (172) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki:

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Yemin ederim ki kendimi Hıcr'da buldum. Kureyş bana siyahatımdan soruyordu. Bilhassa *Beytu'l-Makdis*'e dâir öyle şeyler sormuştu ki, ben İsrâ gecesi onlarla ilgilenip tesbit etmemiştim. Bu cihetle o kadar müşkil bir vaziyete düştüm ki hiç bir zaman öyle sıkılmamıştım. Bunun üzerine Allah benimle *Beytu'l-Makdis* arasında hâil olan mesafeyi kaldırdı. Ben orayı görüyor ve ne sorarlarsa muhakkak ona bakarak cevap veriyordum. Ve yine kendimi Peygamberler'den bir cemaat içinde gördüm. Bir de baktım ki Mûsâ, dikilmiş namaz kılıyor. O, düz saçlı, Şenûe kalibesi erkeklerinden birine benzer bir erkek tipindedir. Meryem Oğlu İsâ Aleyhisselâm'ı da dikilmiş, namaz kılarken gördüm. Benzerlikçe insanların ona en yakın olanı Urvetu'bnu Mes'ûd es-Sakafî'dir. İbrahim Aleyhisselâm'ı da ayakta durmuş, namaz kılarken gördüm. İnsanların ona en çok benziyeni sahibinizdir (kendisini kasdediyor). Derken namaz vakti oldu. Ben onlara imam oldum, namazı bitirince bir sözcü: Ya Muhammed! Ateşin (cehennemin) sahibi olan Mâlik işte budur ona selâm ver, dedi. Ben ona doğru dönmüştüm ki hemen o, bana selâm verdi.

(٧٦) باب فى ذكر سدرة المنتهى

٢٧٩ — (١٧٣) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ . قَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ : حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ عَدِيٍّ ، عَنْ طَلْحَةَ ، عَنْ مُرَّةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَ : لَمَّا أُسْرِيَ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ انْتُهِيَ بِهِ إِلَى سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى . وَهِيَ فِي السَّمَاءِ السَّادِسَةِ . إِلَيْهَا يَنْتَهِي مَا يُعْرَجُ بِهِ مِنَ الْأَرْضِ . فَيُقْبَضُ مِنْهَا . وَإِلَيْهَا يَنْتَهِي مَا يُهْبَطُ بِهِ مِنْ فَوْقِهَا . فَيُقْبَضُ مِنْهَا . قَالَ : إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى [٥٣/النجم/ الآية١٦] . قَالَ : فَرَاشٌ مِنْ ذَهَبٍ . قَالَ ، فَأُعْطِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ثَلَاثًا : أُعْطِيَ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ . وَأُعْطِيَ خَوَاتِيمَ سُورَةِ الْبَقَرَةِ . وَغُفِرَ ، لِمَنْ لَمْ يُشْرِكْ بِاللهِ مِنْ أُمَّتِهِ شَيْئًا ، الْمُقْحِمَاتُ .

(76) SİDRETU'L-MÜNTEHÂ'NIN ZİKRİNE DÂİR BÂB [80]

—oOo—

279 — (173) .... : Abdullahi'bnu Mes'ûd (R) şöyle dedi:

---

80. **Sidretu'l-Munteha,** müntehânın sidresi diye bir izafet terkibidir. Müntehâ, mekân ismi veya mimli masdar olabileceğine göre Nihayet sidresi veya son haddin sidresi ma'nâsını ifâde eder bir isim olmuştur. Sidre bir ağaçtır. Asım Molla şu izahatı veriyor: Sidr, nebk ağacı ismidir ki Arabistan kirazı tâ'bir olunur. Trabzon hurması o nevindendir. Müfredi sidredir, cem'i, siderât, sidirât, sider

Rasûlulah (S) geceleyin semalara yürütüldüğü zaman, kendisi *Sidretu'l-Müntehâ*'ya kadar vardırıldı. O, altıncı semadadır. Yerden yükseltilen şeyler ancak oraya kadar varabilir ve herşey oradan alınır. Daha yukarısından indirilen şeyler orada nihâyet bulur ve oradan alınır.

« اذ يغشى السدرة ما يغشى : *O dem ki o Sidre'yi bürüyen bürüyordu*» (en-Necm: 16) dedi. Onu, altundan pervaneler (gibi anlatılamaz güzellikler ve sayılmaz derecede çokluklar) diye tefsîr etmiştir.

Dedi ki: Orada Rasûlullah (S) a üç şey verilmiştir: Kendisine beş namaz verilmiştir. el-Bakara sûresinin sonları verilmiştir ve bir de ümmetimden Allah'a hiç birşeyi ortak kılmadan ölen kimseler için *mukhamat* (yani sahibini helâke götüren günahlar) mağfiret olunmuştur.

٢٨٠ – (١٧٤) وحدثني أبو الربيع الزهراني حدثنا عباد (وهو ابن العوام) حدثنا الشيباني قال: سألت زر بن حبيش عن قول الله عز وجل: فكان قاب قوسين أو أدنى [٥٣/النجم/٩] قال: أخبرني ابن مسعود، أن النبي ﷺ رأى جبريل له ستمائة جناح

280 — (174) .... : Şeybânî dedi ki: Ben Hubeyş oğlu Zirr'e Azîz ve Celîl olan Allah'ın: « فكان قاب قوسين او ادنى : *İki yay kadar, yahut daha yakın oldu*» (en-Necm: 9) kavlinin tefsîrini sordum. İbnu Mes'ûd bana Peygamber (S)in Cibrîl'i altıyüz kanatlı olarak gördüğünü haber verdi, dedi.

٢٨١ – (.) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة حدثنا حفص بن غياث عن الشيباني، عن زر، عن عبد الله، قال: ما كذب الفؤاد ما رأى [٥٣/النجم/١١] قال: رأى جبريل عليه السلام له ستمائة جناح

281 — ( ) .... : Abdullah: « ما كذب الفؤاد ما رأى : *Onun gördüğünü kalb yalan çıkarmadı*» (en-Necm: 11) âyetinin tefsîrinde, O, Cibrîl Aleyhisselâm'ı altıyüz kanatlı olarak gördü, demiştir.

---

ve südür gelir. Bu ağaç iki türlü olur. Biri, bustânîdir ki yemişi hoş olub, yaprağı ile gasl olunur. Birisi, berridir ki yemişi kekre olur. Ve ikisinin de gölgesi begayet koyu, latif ve hafif olur.

Bu sidr maddesinde bir hayret ma'nâsı da vardır (Kamus Tercemesi, 2/385). Seder ve sederat, göz kamaşmak ve hayran olmak demektir. Bunda binâ-i nevi olduğu zamanda bir nevi tahayyür ifâde eder. Müfessirler Sidretu'l-Muntehâ'yı her iki ma'nâya işaret ederek tefsîr etmişlerdir. Tafsilâtına girişmeden şu kadarını zikredelim ki sidre burada hudud taşını temsil etmektedir. Mahlûkatın ilmi ancak oraya kadar çıkabilir, daha öteye ne melek ne sâire asla geçemez. Bütün bunların hakîkiy hâlini ancak Allah bilir.

٢٨٢ - ( ) حدثنا عبيد الله بن معاذ العنبري حدثنا أبي حدثنا شعبة عن سليمان الشيباني سمع زر بن حبيش عن عبد الله قال لقد رأى من آيات ربه الكبرى [٥٣/النجم/الآية ١٨] قال: رأى جبريل في صورته، له ستمائة جناح

282 — ( ) .... : Abdullah: «لقد رأى من آيات ربه الكبرى: *Andolsun ki O, Rabbının en büyük âyetlerinden bir kısmını görmüştür*» (en-Necm: 18) kelâmının tefsîri hakkında, Rasûlullah Cibrîl'i kendi sûretinde iken altıyüz kanatlı olarak görmüştür, dedi.

(٧٧) باب معنى قول الله عز وجل: ولقد رآه نزلة أخرى، وهل رأى النبي صلى الله عليه وسلم ربه ليلة الإسراء؟

٢٨٣ - (١٧٥) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة حدثنا علي بن مسهر عن عبد الملك، عن عطاء، عن أبي هريرة. ولقد رآه نزلة أخرى [٥٣/النجم/الآية ١٣] قال: رأى جبريل.

(77) AZÎZ VE CELÎL OLAN ALLAH'IN: «لقد رآه نزلة اخرى» KAVLİNİN MA'NÂSI VE PEYGAMBER'İN İSRÂ GECESİ RABBINI GÖRÜP GÖRMEDİĞİ BÂBI

——oOo——

283 — (175) .... : Ebû Hureyre (R): «لقدرآه نزلة اخرى : *Andolsun ki O, onu diğer bir defa da inişinde gördü*» (en-Necm: 13) âyetinin tefsîrinde, O, Cibrîl'i gördü, demiştir.

٢٨٤ - (١٧٦) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا حفص عن عبد الملك، عن عطاء، عن ابن عباس؛ قال: رآه بقلبه.

284 — (176) .... : İbnu Abbas (R): «O, onu kalbiyle gördü» demiştir.

٢٨٥ - ( ) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو سعيد الأشج. جميعا عن وكيع. قال الأشج: حدثنا وكيع حدثنا الأعمش عن زياد بن الحصين أبي جهمة، عن أبي العالية، عن ابن عباس؛ قال: ما كذب الفؤاد ما رأى [٥٣/النجم/الآية ١١] ولقد رآه نزلة أخرى [٥٣/النجم/الآية ١٣] قال: رآه بفؤاده مرتين.

285 — ( ) .... : İbnu Abbas (R): «*Onun gördüğünü gönül tekzîb etmedi*» (en-Necm: 11) ile, «*Kasem olsun ki O, onu bir daha da inişinde gördü*» (en-Necm: 13) âyetlerinin tefsîrinde, O, onu gönlü ile iki kerre gördü, dedi.

٢٨٦ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا حفص بن غياث عن الأعمش . حدثنا أبو جهمة بهذا الإسناد .

286 — ( ) Bize Ebû Bekiri'bnu Ebî Şeybe tahdîs etti. Bize Hafsu'bnu Ğıyâs, Â'meş'den tahdîs etti. Bize Ebû Cehme, bu isnadla tahdîs etmiştir.

٢٨٧ – (١٧٧) حدثني زهير بن حرب . حدثنا إسماعيل بن إبراهيم عن داود ، عن الشعبي ، عن مسروق ؛ قال : كنت متكئا عند عائشة . فقالت : يا أبا عائشة ! ثلاث من تكلم بواحدة منهن فقد أعظم على الله الفرية . قلت : ماهن ؟ قالت : من زعم أن محمدا ﷺ رأى ربه فقد أعظم على الله الفرية . قال وكنت متكئا فجلست . فقلت : ياأم المؤمنين ! أنظريني ولا تعجليني . ألم يقل الله عز وجل : ولقد رآه بالأفق المبين [٨١/التكوير/الآية ٢٣] ولقد رآه نزلة أخرى [٥٣/النجم/الآية ١٣] فقالت : أنا أول هذه الأمة سأل عن ذلك رسول الله ﷺ . فقال « إنما هو جبريل . لم أره على صورته التي خلق عليها غير هاتين المرتين . رأيته منهبطا من السماء . سادا عظم خلقه ما بين السماء إلى الأرض » فقالت : أولم تسمع أن الله يقول : لا تدركه الأبصار وهو يدرك الأبصار وهو اللطيف الخبير [٦/الأنعام/آية ١٠٣] أولم تسمع أن الله يقول : وما كان لبشر أن يكلمه الله إلا وحيا أو من وراء حجاب أو يرسل رسولا فيوحي بإذنه ما يشاء إنه علي حكيم [٤٢/الشورى/الآية ٥١] قالت : ومن زعم أن رسول الله ﷺ كتم شيئا من كتاب الله فقد أعظم على الله الفرية . والله يقول : يا أيها الرسول بلغ ما أنزل إليك من ربك وإن لم تفعل فما بلغت رسالته [٥/المائدة/الآية ٦٧] قالت : ومن زعم أنه يخبر بما يكون في غد فقد أعظم على الله الفرية . والله يقول : قل لا يعلم من في السماوات والأرض الغيب إلا الله [٢٧/النمل/الآية ٦٥] .

287 — (177) .... : Mesruk şöyle dedi: Âişe'nin yanında dayanmış vaziyetteydim. Yâ Ebâ Âişe! Üç şey vardır ki her kim onlardan birini söylerse, Allah'a karşı büyük iftirâ etmiş olur, dedi. Nedir onlar? dedim. Her kim Muhammed (S) Rabbını gördü diye zu'mederse, Allah'a karşı büyük iftira etmiş olur, dedi. Ben dayanıyordum. Hemen oturdum ve: Ey mü'minlerin anası! Bana müsaade buyur, acele etme! Azîz ve Celîl olan Allah: *«Andolsun ki O, onu apaçık ufukta görmüştür»* (et-Tekvîr: 23); *«Yemin olsun ki O, onu, bir daha da inişinde gördü»* (en-Necm: 13) buyurmadı mı? dedim. Bunun üzerine ben dedi: Bu ümme-

tin Rasûlullah'dan onu ilk evvel soranıyım. Buyurdu ki: «O Cibril'dir. Onu yaradılmış olduğu sûret üzere bu iki kerreden başka görmedim. Semadan inerken gördüm. Hilkatinin büyüklüğü, sema ile arz arasını örtmüştü» dedikten sonra Âişe: Hem işitmedin mi? dedi: Allah Taâlâ: *«Gözler onu idrak etmez ve fakat O, gözleri idrak eder. O, latîfdir, habîrdir»* (el-En'âm: 103) buyuruyor. Ve işitmedin mi? Allah Taâlâ: *«Bununla beraber hiç bir beşer için kâbil değildir ki Allah ona başka surette kelâm söylesin. Ancak Vahy ile veya bir hicab arkasından veyahut bir Rasûl gönderib de izniyle ona dilediğini vahyettirmesi müstesna. Çünkü O, çok yüksek, çok hakîmdir»* (eş-Şûra: 51) buyuruyor.

Âişe dedi: Her kim Rasûlullah Allah'ın kitabından bir şey ketmetti diye zu'mederse, Allah'a karşı büyük iftira etmiş olur. İşitmedin mi? Allah: *«Ey Rasûl! Sana Rabbinden her indirileni tebliğ et, etmezsen onun risâletini edâ etmiş olmazsın»* (el-Mâide: 67) buyuruyor.

Her kim yarın olacak şeyi haber verir olduğunu iddia ederse, muhakkak Allah'a karşı büyük iftira etmiş olur. Allah *«De ki: Göklerde ve yerde Allah'dan başka kimse gaybı bilmez»* (en-Neml: 65) buyuruyor, dedi.

٢٨٨ – (..) وحدثنا محمد بن المثنى. حدثنا عبد الوهاب. حدثنا داود، بهذا الإسناد، نحو حديث ابن علية. وزاد: قالت: ولو كان محمد ﷺ كاتما شيئا مما أنزل عليه لكتم هذه الآية: وإذ تقول للذي أنعم الله عليه وأنعمت عليه أمسك عليك زوجك واتق الله وتخفي في نفسك ما الله مبديه وتخشى الناس والله أحق أن تخشاه [٣٣/الأحزاب/آية ٣٧].

288 — ( ) .... : Dâvûd, bu isnadla İbnu Uleyye hadîs'i tarzında tahdîs etti ve şunu ziyade eyledi: Âişe şöyle dedi: Eğer Muhammed (S) kendisine indirilenden birşey gizleseydi şu âyeti gizlerdi: *«Hatırla o zamanı ki Allah'ın kendisine nimet verdiği ve senin de yine kendisine lutufta bulunduğun zâta sen: Zevceni uhdende tut, Allah'dan kork, diyordun da Allah'ın açığa çıkarıcısı olduğu şeyi içinde gizliyor, insanlardan korkuyordun. Halbuki Allah kendisinden korkmana daha çok lâyıktır»* (el-Ahzâb: 38).

٢٨٩ – (...) حدثنا ابن نمير. حدثنا أبي. حدثنا إسماعيل عن الشعبي، عن مسروق؛ قال: سألت عائشة: هل رأى محمد ﷺ ربه؟ فقالت: سبحان الله! لقد قف شعري لما قلت. وساق الحديث بقصته. وحديث داود أتم وأطول.

289 — ( ) .... : Mesrûk dedi ki, Âişe'ye: Muhammed (S) Rabbini gördü mü? diye sordum. Sübhanallah! Vallahi, bu söylediğin sözden ötürü tüylerim diken diken oldu, dedi ve hadîs'i bütünüyle sevketti. Davud'un hadîs'i daha tamam ve daha uzundur.

٢٩٠ – (..) وحدثنا ابنُ نُمَيْرٍ حدثنا أبو أسامة. حدثنا زكرياء عن ابن أشوع، عن عامر، عن مسروق؛ قال قلتُ لعائشة فأين قوله. ثم دنا فتدلى فكان قاب قوسين أو أدنى فأوحى إلى عبده ما أوحى [٥٣/النجم، الآية ٩ و ١٠] قالت: إنما ذاك جبريل ﷺ. كان يأتيه في صورة الرجال. وإنه أتاه في هذه المرة في صورته التي هي صورته، فسد أفق السماء.

290 — ( ) .... : Mesrûk dedi ki: Âişe'ye: «*Sonra yaklaştı derken sarktı, iki yay kadar, yahut daha yakın oldu da kuluna vahyettiğini etti*» (en-Necm: 8-10) âyetleri nereye işarettir? diye sordum. Bu ancak Cibrîl (S) dir. Cibrîl ona erkekler sûretinde gelirdi. Bu defa Cibrîl ona asıl kendi sûreti olan kılıkta gelmiş ve semanın ufkunu (etrafını) kapatmıştır, diye cevap verdi.

(٧٨) باب في قوله عليه السلام: نور أنى أراه، وفي قوله: رأيت نورا

٢٩١ – (١٧٨) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا وكيع عن يزيد بن إبراهيم، عن قتادة، عن عبد الله بن شقيق، عن أبي ذر؛ قال: سألت رسول الله ﷺ هل رأيت ربك؟ قال «نورٌ أنَّى أراه».

(78) RASÛLULLAH (S) İN: «BİR NUR ONU NASIL (yahut nerede) GÖRÜRÜM» VE «BİR NUR GÖRDÜM» SÖZLERİ HAKKINDA BÂB

———oOo———

291 — (178) .... : Ebû Zerr (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) a: «Rabbını gördün mü?» diye sordum. «Bir nûr, onu nasıl görürüm (yahut, nerede görürüm)» buyurdu.

٢٩٢ – (...) حدثنا محمد بن بشار. حدثنا معاذ بن هشام. حدثنا أبي. ح وحدثني حجاج بن الشاعر. حدثنا عفان بن مسلم. حدثنا همام. كلاهما عن قتادة، عن عبد الله بن شقيق. قال قلت لأبي ذر: لو رأيت رسول الله ﷺ لسألته. فقال: عن أي شيء كنت تسأله؟ قال: كنت أسأله هل رأيت ربك؟ قال أبو ذر: قد سألت فقال «رأيت نورا».

292 — ( ) .... : Abdullah'ibnu Şakîk dedi ki: Ebû Zerr'e Rasûlullah'ı göreydim muhakkak sorardım, dedim. Neyi sorardın? dedi. Rabbını gördün mü? diye sorardım, dedim. Ebû Zerr: Ben sordum da: «Bir nûr gördüm» buyurdu, dedi.

(٧٩) باب فى قوله عليه السلام: إن الله لا ينام، وفى قوله: حجابه النور لو كشفه لأحرق سبحات وجهه ما انتهى إليه بصره من خلقه

٢٩٣ – (١٧٩) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب. قالا حدثنا أبو معاوية. حدثنا الأعمش عن عمرو بن مرة، عن أبي عبيدة، عن أبي موسى، قال: قام فينا رسول الله ﷺ بخمس كلمات. فقال «إن الله عز وجل لا ينام ولا ينبغي له أن ينام. يخفض القسط ويرفعه. يرفع إليه عمل الليل قبل عمل النهار. وعمل النهار قبل عمل الليل. حجابه النور. (وفي رواية أبي بكر: النار) لو كشفه لأحرقت سبحات وجهه ما انتهى إليه بصره من خلقه». (وفي رواية أبي بكر عن الأعمش ولم يقل حدثنا).

(79) RASÛLULLAH (S)İN: «ALLAH UYUMAZ» VE «ONUN HİCÂBI ANCAK NURDUR. EĞER ONU AÇIVERSEYDİ VECHİNİN SUBUHÂTI BASARININ İHATA ETTİĞİ BÜTÜN MAHLÛKÂTI YAKARDI» SÖZLERİ HAKKINDA BÂB

——oOo——

293 — (179) .... : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) bizim aramızda kalktı ve şu beş kelimeyi söyledi: «Azîz ve Celîl olan Allah uyumaz, uyumak ona lâyık olmaz. O, adâlet (aletin) i alçaltır ve yüseltir. Gündüzün amelinden önce gecenin; ve gecenin amelinden önce gündüzün ameli ona yükseltilir. Onun hicâbı nûrdur. (Ebû Bekr'in rivâyetinde: Nâr'dır). Eğer onu açsaydı vechinin subuhatı, basarının ihata ettiği bütün mahlûkatı yakardı. (Ebû Bekr, Â'meş'den olan rivâyetinde: *Haddesena,* dememiştir.)

٢٩٤ – (...) حدثنا إسحق بن إبراهيم. أخبرنا جرير عن الأعمش، بهذا الإسناد. قال: قام فينا رسول الله ﷺ بأربع كلمات. ثم ذكر بمثل حديث أبي معاوية. ولم يذكر «من خلقه» وقال حجابه النور.

294 — ( ) Bize İshaku'bnu İbrahim tahdîs etti. Bize Cerîr, A'meş'-den bu isnadla haber verdi. O: Rasûlullah bizim aramızda kalktı ve dört kelimeyi söyledi demiş, sonra Ebû Muâviye hadîs'i gibi zikretmiştir. «Mahlûkatından» terkibini söylememiş, fakat «onun hicâbı nûrdur» sözünü söylemiştir.

٢٩٥ – (..) حدثنا محمد بن المثنى وابن بشار. قالا: حدثنا محمد بن جعفر. قال: حدثني شعبة عن عمرو بن مرة، عن أبي عبيدة، عن أبي موسى؛ قال: قام فينا رسول الله ﷺ بأربع «إن الله لا ينام ولا ينبغي له أن ينام. يرفع القسط ويخفضه. ويرفع إليه عمل النهار بالليل. وعمل الليل بالنهار».

295 — ( ) .... : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) bizim aramızda doğruldu ve şu dört şeyi söyledi: «Allah uyumaz ve uyumak ona lâyık olmaz. O adaleti yükseltir ve alçaltır. Gündüzün ameli geceleyin, gecenin ameli de gündüzleyin ona yükseltilir».

(٨٠) باب إثبات رؤية المؤمنين في الآخرة ربهم سبحانه وتعالى

٢٩٦ – (١٨٠) حدثنا نصر بن علي الجهضمي، وأبو غسان المسمعي، وإسحاق بن إبراهيم. جميعا عن عبد العزيز بن عبد الصمد. واللفظ لأبي غسان. قال: حدثنا أبو عبد الصمد. حدثنا أبو عمران الجوني عن أبي بكر بن عبد الله بن قيس، عن أبيه، عن النبي ﷺ؛ قال «جنتان من فضة. آنيتهما وما فيهما. وجنتان من ذهب آنيتهما وما فيهما. وما بين القوم وبين أن ينظروا إلى ربهم إلا رداء الكبرياء على وجهه. في جنة عدن».

(80) MÜ'MİNLERİN ÂHİRETTE RABLARI SÜBHÂNEHÛ VE TAÂLÂ'YI GÖRMELERİNİ İSBÂT BÂBI

——oOo——

296 — (180) .... : Abdullahi'bnu Kays — ki Ebû Mûsâ'l-Eş'arî'-dir — (R) den: Peygamber (S) şöyle buyurdu: «İki cennet vardır ki bunların kapları ve içlerindeki eşya gümüştendir. Diğer iki cennet daha vardır ki[81] bunların kapları ve eşyaları da altundandır. *Adn cennet*indeki

81. Bu ifadeye göre burada dört cennetden bahsedilmektedir. Bunlardan ikisi:

cennet ehli ile bunların Rablarına nazarları arasında Allah'ın vechinde (yüzünde) Kibriya ridâsından başka birşey bulunmıyacaktır.

٢٩٧ – (١٨١) حدثنا عبيد الله بن عمر بن ميسرة . قال : حدثني عبد الرحمن بن مهدي . حدثنا حماد بن سلمة عن ثابت البناني ، عن عبد الرحمن بن أبي ليلى ، عن صهيب ، عن النبي ﷺ قال « إذا دخل أهل الجنة الجنة ، قال يقول الله تبارك وتعالى : تريدون شيئا أزيدكم ؟ فيقولون : ألم تبيض وجوهنا ؟ ألم تدخلنا الجنة وتنجنا من النار ؟ قال فيكشف الحجاب فما أعطوا شيئا أحب إليهم من النظر إلى ربهم عز وجل » .

297 — (181) .... : Suheyb (R) den: Nebiy (S) şöyle buyurmuştur: Cennet ehli Cennete girdiği zaman, Allah Tabâreke ve Taâlâ: «Birşey istiyor musunuz ki arttırayım?» buyurur. Yüzlerimizi ağartmadın mı? Bizleri ateşten kurtarıp cennete girdirmedin mi? derler. Mütaakiben hicabı kaldırıverir. Artık onlara Azîz ve Celîl olan Rablarına nazar etmekten daha sevimli hiç birşey verilmiş değildir.

٢٩٨ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا يزيد بن هارون عن حماد بن سلمة ، بهذا الإسناد . وزاد : ثم تلا هذه الآية : للذين أحسنوا الحسنى وزيادة [١٠/يونس/الآية ٢٦].

298 — ( ) Bize Ebubekri'bnu Ebî Şeybe tahdîs etti. Bize Yezîdu'bnu Hârûn, Hammâdu'bnu Seleme'den bu isnadla tahdîs etti ve şunu ziyade etti: Sonra şu âyeti tilâvet buyurdu: *«Güzellik yapanlara daha güzeli, bir de ziyade var»* (Yunus: 26).

« ولمن خاف مقام ربه جنتان » «(Kıyamette hisab sebebiyle) **Rabbının divanında durmaktan korkan kimseler için iki cennet vardır»** (er-Rahman: 46) âyetinde bildirilen iki cennettir. Bunlar Adn ve Na'îm denilen ve Mukarrabûn'a mahsûs olan cennetlerdir. Hadîs'te bunların kabları ve bütün eşyası altundan olduğu haber veriliyor.

Diğer iki cennet ise: « ومن دونهما جنتان : **İki cennetden başka iki cennet daha vardır»** (er-Rahman: 62) âyetinde bildirilen cenetlerdir. Hadîs'te bunların kapları ve bütün eşyası gümüşten olduğu bildirilmiştir.

Bazılarına göre, âyetteki **«Dûn»** kelimesi mertebeten diğerinden aşağı ma'nâsına değil, (tercemede gösterildiği vechile) «başka, ğayr» ma'nâsınadır. Bu takdirde cennet ehlinden herbirine dört cennet isabet edecek, demektir. (Beydâvî, Şeyhzâde, Medârik)

(٨١) باب معرفة طريق الرؤية

٢٩٩ – (١٨٢) حدثني زهير بن حرب. حدثنا يعقوب بن إبراهيم. حدثنا أبي عن ابن شهاب، عن عطاء بن يزيد الليثي؛ أن أبا هريرة أخبره؛ أن ناسا قالوا لرسول الله ﷺ: يا رسول الله! هل نرى ربنا يوم القيامة؟ فقال رسول الله ﷺ «هل تضارون في رؤية القمر ليلة البدر؟» قالوا: لا. يا رسول الله! قال «هل تضارون في الشمس ليس دونها سحاب؟» قالوا: لا يا رسول الله! قال «فإنكم ترونه كذلك. يجمع الله الناس يوم القيامة. فيقول: من كان يعبد شيئا فليتبعه. فيتبع من كان يعبد الشمس الشمس. ويتبع من كان يعبد القمر القمر. ويتبع من كان يعبد الطواغيت الطواغيت. وتبقى هذه الأمة فيها منافقوها. فيأتيهم الله، تبارك وتعالى، في صورة غير صورته التي يعرفون. فيقول: أنا ربكم. فيقولون: نعوذ بالله منك. هذا مكاننا حتى يأتينا ربنا. فإذا جاء ربنا عرفناه. فيأتيهم الله تعالى في صورته التي يعرفون. فيقول: أنا ربكم. فيقولون: أنت ربنا. فيتبعونه. ويضرب الصراط بين ظهري جهنم. فأكون أنا وأمتي أول من يجيز. ولا يتكلم يومئذ إلا الرسل. ودعوى الرسل يومئذ: اللهم! سلم، سلم. وفي جهنم كلاليب مثل شوك السعدان. هل رأيتم السعدان؟» قالوا: نعم. يا رسول الله! قال «فإنها مثل شوك السعدان. غير أنه لا يعلم ما قدر عظمها إلا الله. تخطف الناس بأعمالهم. فمنهم المؤمن بقي بعمله. ومنهم المجازى حتى ينجى. حتى إذا فرغ الله من القضاء بين العباد، وأراد أن يخرج برحمته من أراد من أهل النار، أمر الملائكة أن يخرجوا من النار من كان لا يشرك بالله شيئا، ممن أراد الله تعالى أن يرحمه، ممن يقول: لا إله إلا الله. فيعرفونهم في النار. يعرفونهم بأثر السجود. تأكل النار من ابن آدم إلا أثر السجود. حرم الله على النار أن تأكل أثر السجود. فيخرجون من النار وقد امتحشوا. فيصب عليهم ماء الحياة. فينبتون منه كما تنبت الحبة في حميل السيل. ثم يفرغ الله تعالى من القضاء بين العباد. ويبقى رجل مقبل بوجهه على النار. وهو آخر أهل الجنة دخولا الجنة. فيقول: أي رب! اصرف وجهي عن النار. فإنه قد قشبني ريحها، وأحرقني ذكاؤها. فيدعو الله

مَاشَاءَ اللهُ أَنْ يَدْعُوَهُ. ثُمَّ يَقُولُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: هَلْ عَسَيْتَ إِنْ فَعَلْتُ ذَٰلِكَ بِكَ أَنْ تَسْأَلَ غَيْرَهُ
فَيَقُولُ: لَا أَسْأَلُكَ غَيْرَهُ. وَيُعْطِي رَبَّهُ مِنْ عُهُودٍ وَمَوَاثِيقَ مَا شَاءَ اللهُ. فَيَصْرِفُ اللهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ.
فَإِذَا أَقْبَلَ عَلَى الْجَنَّةِ وَرَآهَا سَكَتَ مَاشَاءَ اللهُ أَنْ يَسْكُتَ. ثُمَّ يَقُولُ: أَيْ رَبِّ! قَدِّمْنِي إِلَى بَابِ الْجَنَّةِ
فَيَقُولُ اللهُ لَهُ: أَلَيْسَ قَدْ أَعْطَيْتَ عُهُودَكَ وَمَوَاثِيقَكَ لَا تَسْأَلُنِي غَيْرَ الَّذِي أَعْطَيْتُكَ. وَيْلَكَ يَا ابْنَ آدَمَ!
مَا أَغْدَرَكَ! فَيَقُولُ: أَيْ رَبِّ! وَيَدْعُو اللهَ حَتَّى يَقُولَ لَهُ: فَهَلْ عَسَيْتَ إِنْ أَعْطَيْتُكَ ذَٰلِكَ أَنْ تَسْأَلَ غَيْرَهُ!
فَيَقُولُ: لَا. وَعِزَّتِكَ! فَيُعْطِي رَبَّهُ مَا شَاءَ اللهُ مِنْ عُهُودٍ وَمَوَاثِيقَ. فَيُقَدِّمُهُ إِلَى بَابِ الْجَنَّةِ. فَإِذَا قَامَ
عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ انْفَهَقَتْ لَهُ الْجَنَّةُ. فَرَأَى مَا فِيهَا مِنَ الْخَيْرِ وَالسُّرُورِ. فَيَسْكُتُ مَاشَاءَ اللهُ أَنْ يَسْكُتَ.
ثُمَّ يَقُولُ: أَيْ رَبِّ! أَدْخِلْنِي الْجَنَّةَ. فَيَقُولُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَهُ: أَلَيْسَ قَدْ أَعْطَيْتَ عُهُودَكَ وَمَوَاثِيقَكَ
أَنْ لَا تَسْأَلَ غَيْرَ مَا أُعْطِيتَ. وَيْلَكَ يَا ابْنَ آدَمَ! مَا أَغْدَرَكَ! فَيَقُولُ: أَيْ رَبِّ! لَا أَكُونُ أَشْقَى خَلْقِكَ
فَلَا يَزَالُ يَدْعُو اللهَ حَتَّى يَضْحَكَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى مِنْهُ. فَإِذَا ضَحِكَ اللهُ مِنْهُ، قَالَ: ادْخُلِ الْجَنَّةَ. فَإِذَا
دَخَلَهَا قَالَ اللهُ لَهُ: تَمَنَّهْ. فَيَسْأَلُ رَبَّهُ وَيَتَمَنَّى. حَتَّى إِنَّ اللهَ لَيُذَكِّرُهُ مِنْ كَذَا وَكَذَا، حَتَّى إِذَا
انْقَطَعَتْ بِهِ الْأَمَانِيُّ. قَالَ اللهُ تَعَالَى: ذَٰلِكَ لَكَ وَمِثْلُهُ مَعَهُ».

قَالَ عَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ: وَأَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ لَا يَرُدُّ عَلَيْهِ مِنْ حَدِيثِهِ شَيْئًا. حَتَّى إِذَا
حَدَّثَ أَبُو هُرَيْرَةَ: إِنَّ اللهَ قَالَ لِذَٰلِكَ الرَّجُلِ: وَمِثْلُهُ مَعَهُ. قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: وَعَشَرَةُ أَمْثَالِهِ مَعَهُ.
يَا أَبَا هُرَيْرَةَ! قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: مَا حَفِظْتُ إِلَّا قَوْلَهُ: ذَٰلِكَ لَكَ وَمِثْلُهُ مَعَهُ. قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: أَشْهَدُ أَنِّي
حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَوْلَهُ: ذَٰلِكَ لَكَ وَعَشَرَةُ أَمْثَالِهِ

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ. وَذَٰلِكَ الرَّجُلُ آخِرُ أَهْلِ الْجَنَّةِ دُخُولًا الْجَنَّةَ.

(81) ALLAH'I RÜ'YET YOLUNU TANIMA BÂBI

——oOo——

299 — (182) .... : Ebû Hureyde (R) şöyle haber verdi: Birtakım insanlar Rasûlullah (S) a hitaben: Ya Rasûlallah! Biz kıyamet gününde Rabbimizi görür müyüz? diye sordular. Rasûlulah (S): «Bedir olduğu gece ayı görmek hususunda itişip kakışır, biribirinize zarar verir misiniz? buyurdu. Hayır, ya Rasûlallah! dediler. Tekrar, önünde hiç bir bulut yokken güneşi görmekte biribirinize zarar verir misiniz? diye sor-

du. Hayır, ya Rasûlallah! dediler. Rasûlullah şöyle buyurdu: İşte sizler onu böyle göreceksiniz. Kıyamet gününde Allah insanları toplar ve «Her kim her neye tapıyorduysa onun ardına düşsün buyurur. Artık güneşe tapıyor olan güneşin, aya tapıyor olan ayın, tâğûtlara tapıyor olan tâğûtların ardına düşer. Yalnız bu ümmet, içlerinde münafıkları da olduğu halde (yerinde durup) kalır. Allah Tabâreke ve Taâlâ onlara evvelce tanıdıklarından başka bir surette gelir ve: «Ben sizin Rabbinizim» buyurur. Onlar (Rablerini o tecelli ile tanıyamadıkları için): Senden Allah'a sığınırız. Rabbimiz bize gelinceye kadar bizim yerimiz burasıdır. (Yerimizden ayrılmayız). Rabbimiz bize geldiğinde biz onu tanırız, derler. Allah Taâlâ bu defa onlara tanıdıkları surette gelip: «Ben Rabbinizim» buyurur. Onlar da: Sen bizim Rabbimizsin derler ve ona tâbî olurlar[82]. Cehennemin de ortasına Sırat (yani köprü) kurulur. Ümmetimle beraber onun üzerinden geçenlerin ilki ben olurum. O gün peygamberden başka hiç bir kimse tekellüm edemez. Rasullerin de o günkü duâları: Ya Allah! Selâmet ver, selâmet ver (den ibaret) olur.

Cehennemde Sa'dan dikenlerine benzer dikenler vardır. Sa'dânı hiç gördünüz mü? Evet ya Rasûlallah! dediler. Rasûlullah: İşte o çengeller Sa'dân dikenleri gibidir. Ancak şu var ki nekadar büyük olduklarını yalnız Allah bilir. İşte bunlar insanları (kötü) amellerinden dolayı kapıp alırlar. İnsanlardan kimi ameli sayesinde kalabilen mü'min, kimi de cezalanmış olandır, sonra necata utaştırır. Nihayet Allah, kullar arasında kazayı icra edip de sırf rahmetinden olarak nâr ehlinden dilediklerini cehennem'den çıkrmayı irâde ettiğinde meleklere; LÂ İLÂHE İLLALLAH diyenlerden, Allah Taâlâ'nın merhamet buyurmak istediklerinden, Allah'a bir şeyi ortak kılmamış olanları cehennemden çıkarsınlar diye emredecektir.

Melekler bunları cehennem'de tanırlar, melekler onları secde eseriyle tanırlar. Ateş, Adem oğlunun secde izi müstesna her şeyini yer bitirir. Allah secde izini yemeyi ateşe haram etmiştir. Bunlar ateşten yanmış olarak çıkarılırlar. Üzerlerine hayat suyu dökülür ve o su sebebiyle sel uğrağında biten Allah Taâlâ kulları arasında kazayı hitâma erdirir. Ancak yüzü ateşe dönük bir kimse kalır. O, sennete girişce, cennet ehlinin sonuncusudur. O kimse: Ya Rab! Yüzümü ateşten döndür, zira kokusu beni zehirleyip duruyor, yalını da beni yakıp duruyor, der. O kimse Allah'ın dilediği kadar Allah'a mütemadiyen duâ eder. Sonra Allah Tabareke ve Taâlâ ona: Bu senin dediğini sana yaparsam, acaba ondan başkasını ister misin? buyurur. O kul: Senden, bundan gayrisini iste-

---

82. Emrine, yahut bu hususa tevkil edilmiş olan meleklerine tâbi olurlar, demektir. (Kadî İyâd).

mem, der ve Rabbine Allah'ın dilediği kadar birçok ahidler ve mîsâklar verir. Akabinde Allah onun yüzünü ateşden çevirir. Yüzünü cennete doğru çevirib cenneti gördüğü zaman, Allah'ın dilediği kadar sustuktan sonra: Ey Rabbim! Beni cennetin kapusuna yanaştır, der. Bunun üzerine Allah ona: Evvelce sana verdiğimden başka birşey istemeyeceğine ahidler ve mîsâklar vermiş değil misin? Yazıklar olsun ey Âdem oğlu! Ne kadar gadredicisin! buyurur.

O kul: Ey Rabbim! der ve Allah'a devamlı duâ eder. Nihayet Allah ona: Bunu sana versem başkasını ister misin? der. Kul: İzzetine yemin olsun ki hayır der. Ve Rabbine Allah'ın dilediği kadar ahidler ve mîsâklar verir. Sonunda Rabbi onu cennet kapusuna yaklaştırır. Cennet kapusu üzerinde durduğu, cennet ona açıldığı, içindeki hayırları ve sevinci gördüğü zaman Allah'ın dilediği kadar sükût eder. Sonra: Ey Rabbim! Beni cennet sok, der. Allah Tebâreke ve Taâlâ ona: Verdiğimden başkasını istemiyeceğine ahidler ve mîsaklar vermiş değil misin? Allah lâyıkını versin ey Âdem oğlu! Sen ne sözünde durmaz kimse imişsin, der. O kul: Ey Rabbim! Mahlûkatının en bedbahtı ben olmıyayım, der ve Allah'a devamlı duâ eder. Nihayet Allah Tabâreke ve Taâlâ ona güler Allah ona gülünce: Cennete gir, der. Kul cennete girince Allah ona: Temennî et, buyurur. O da Rabbinden ister ve temennî eder. Nihayet Allah ona: Şunu da bunu da istenecek şeyleri muhakkak kendisine hatırlatacak, nihayet dilediklerinin hepsi kesilince Allah Taâlâ: Bunların hepsi ve daha bir o kadarı senindir, buyurur».

(Hadîs'i Ebû Hureyre'den rivâyet edenlerden biri olan) Atâu'bnu Yezid şöyle demiştir: Ebû Hureyre bunu takrîr ederken, Ebû Sa'id Hudrî de yanında oturuyor, Ebû Hureyre'nin dediklerinden hiç birşeyi reddetmiyordu. Nihayet Ebû Hureyre, Allah o kişiye: «Bunların hepsi ve daha bir o kadarı hep senindir» sözünü söyliyeceği zaman, Ebû Sa'îd, Ebû Hureyre'ye: «Bunlar ve daha on misli» ya Eba Hureyre! dedi. Ebû Hureyre: Rasûlullah'ın yalnız «Bunların hepsi ve daha bir o kadarı senindir» sözünü bellemişim, dedi. Ebû Sa'îd ise: Ben şahâdet ederim ki Rasûlullah (S) dan «Bunlar ve daha on misli senindir» sözünü bellemişimdir, dedi.

Ebû Hureyre: İşte bu kişi, cennet ehlinin cennete en son girecek alanıdır, dedi.

٣٠٠ – (..) حدثنا عبد الله بن عبد الرحمن الدارمي . أخبرنا أبو اليمان . أخبرنا شعيب عن الزهري ، قال : أخبرني سعيد بن المسيب وعطاء بن يزيد الليثي ؛ أن أبا هريرة أخبرهما ؛ أن الناس قالوا للنبي ﷺ : يا رسول الله ! هل نرى ربنا يوم القيامة ؟ وساق الحديث بمثل معنى حديث إبراهيم ابن سعد .

300 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle haber verdi: İnsanlar Peygamber (S) e: Ya Rasûlallah! Kıyamet gününde Rabbimizi görür müyüz? diye sordular, dedi ve hadîs'i önceki İbrahim'u'bnu Sa'd hadîs'i-nin ma'nâsıyle sevketti.

٣٠١ – (..) وحدثنا محمد بن رافع . حدثنا عبد الرزاق . أخبرنا معمر عن همام بن منبه ؛ قال : هذا ما حدثنا أبو هريرة عن رسول الله ﷺ . فذكر أحاديث منها : وقال رسول الله ﷺ « إن أدنى مقعد أحدكم من الجنة أن يقول له : تمن . فيتمنى ويتمنى . فيقول له : هل تمنيت ؟ فيقول : نعم . فيقول له : فإن لك ما تمنيت ومثله معه » .

301 — ( ) .... : Hemmâm: Bu, Ebû Hureyre'nin Rasûlullah (S) den bize rivâyet ettikleridir, demiş ve birçok hadîsler zikretmiştir. Onlardan biri şudur: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Herhangi biriniz cennetten en aşağı makamı ona: «Temennî et» denilmek olacaktır. O da temennî eder, mütaakiben ona: Temennî ettin mi? buyurur. O da: Evet der. Bundan sonra ona: «Temennî ettiklerinin hepsi ve onlarla beraber bir misli daha senindir» buyurur.

٣٠٢ – (١٨٣) وحدثني سويد بن سعيد . قال : حدثني حفص بن ميسرة عن زيد بن أسلم ، عن عطاء بن يسار ، عن أبي سعيد الخدري ؛ أن ناسا في زمن رسول الله ﷺ قالوا : يا رسول الله ! هل نرى ربنا يوم القيامة ؟ قال رسول الله ﷺ « نعم » . قال « هل تضارون في رؤية الشمس بالظهيرة صحوا ليس معها سحاب ؟ وهل تضارون في رؤية القمر ليلة البدر صحوا ليس فيها سحاب ؟ » قالوا : لا . يا رسول الله ! قال « ما تضارون في رؤية الله تبارك وتعالى يوم القيامة إلا كما تضارون في رؤية أحدهما . إذا كان يوم القيامة أذن مؤذن : ليتبع كل أمة ما كانت تعبد . فلا يبقى أحد ، كان يعبد غير الله سبحانه من الأصنام والأنصاب ، إلا يتساقطون في النار . حتى إذا لم يبق إلا من كان يعبد الله

مِنْ بَرٍّ وَفَاجِرٍ . وَغُبَّرِ أَهْلِ الْكِتَابِ . فَيُدْعَى الْيَهُودُ فَيُقَالُ لَهُمْ : مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ؟ قَالُوا : كُنَّا نَعْبُدُ عُزَيْرَ ابْنَ اللهِ . فَيُقَالُ : كَذَبْتُمْ مَا اتَّخَذَ اللهُ مِنْ صَاحِبَةٍ وَلَا وَلَدٍ . فَمَاذَا تَبْغُونَ؟ قَالُوا : عَطِشْنَا . يَا رَبَّنَا! فَاسْقِنَا . فَيُشَارُ إِلَيْهِمْ : أَلَا تَرِدُونَ؟ فَيُحْشَرُونَ إِلَى النَّارِ كَأَنَّهَا سَرَابٌ يَحْطِمُ بَعْضُهَا بَعْضًا . فَيَتَسَاقَطُونَ فِي النَّارِ . ثُمَّ يُدْعَى النَّصَارَى فَيُقَالُ لَهُمْ : مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ؟ قَالُوا : كُنَّا نَعْبُدُ الْمَسِيحَ ابْنَ اللهِ . فَيُقَالُ لَهُمْ : كَذَبْتُمْ . مَا اتَّخَذَ اللهُ مِنْ صَاحِبَةٍ وَلَا وَلَدٍ . فَيُقَالُ لَهُمْ : مَاذَا تَبْغُونَ؟ فَيَقُولُونَ : عَطِشْنَا . يَا رَبَّنَا! فَاسْقِنَا . قَالَ فَيُشَارُ إِلَيْهِمْ : أَلَا تَرِدُونَ؟ فَيُحْشَرُونَ إِلَى جَهَنَّمَ كَأَنَّهَا سَرَابٌ يَحْطِمُ بَعْضُهَا بَعْضًا فَيَتَسَاقَطُونَ فِي النَّارِ . حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ إِلَّا مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللهَ تَعَالَى مِنْ بَرٍّ وَفَاجِرٍ ، أَتَاهُمْ رَبُّ الْعَالَمِينَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى فِي أَدْنَى صُورَةٍ مِنَ الَّتِي رَأَوْهُ فِيهَا . قَالَ : فَمَا تَنْتَظِرُونَ؟ تَتْبَعُ كُلُّ أُمَّةٍ مَا كَانَتْ تَعْبُدُ . قَالُوا : يَا رَبَّنَا! فَارَقْنَا النَّاسَ فِي الدُّنْيَا أَفْقَرَ مَا كُنَّا إِلَيْهِمْ ، وَلَمْ نُصَاحِبْهُمْ . فَيَقُولُ : أَنَا رَبُّكُمْ فَيَقُولُونَ نَعُوذُ بِاللهِ مِنْكَ . لَا نُشْرِكُ بِاللهِ شَيْئًا (مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا) حَتَّى إِنَّ بَعْضَهُمْ لَيَكَادُ أَنْ يَنْقَلِبَ . فَيَقُولُ : هَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ آيَةٌ فَتَعْرِفُونَهُ بِهَا؟ فَيَقُولُونَ : نَعَمْ . فَيُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ . فَلَا يَبْقَى مَنْ كَانَ يَسْجُدُ لِلَّهِ مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِهِ إِلَّا أَذِنَ اللهُ لَهُ بِالسُّجُودِ . وَلَا يَبْقَى مَنْ كَانَ يَسْجُدُ اتِّقَاءً وَرِيَاءً إِلَّا جَعَلَ اللهُ ظَهْرَهُ طَبَقَةً وَاحِدَةً . كُلَّمَا أَرَادَ أَنْ يَسْجُدَ خَرَّ عَلَى قَفَاهُ . ثُمَّ يَرْفَعُونَ رُءُوسَهُمْ ، وَقَدْ تَحَوَّلَ فِي صُورَتِهِ الَّتِي رَأَوْهُ فِيهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ . فَقَالَ : أَنَا رَبُّكُمْ . فَيَقُولُونَ : أَنْتَ رَبُّنَا . ثُمَّ يُضْرَبُ الْجِسْرُ عَلَى جَهَنَّمَ . وَتَحِلُّ الشَّفَاعَةُ . وَيَقُولُونَ : اللَّهُمَّ! سَلِّمْ سَلِّمْ » . قِيلَ : يَا رَسُولَ اللهِ! وَمَا الْجِسْرُ؟ قَالَ « دَحْضٌ مَزِلَّةٌ . فِيهِ خَطَاطِيفُ وَكَلَالِيبُ وَحَسَكٌ . تَكُونُ بِنَجْدٍ فِيهَا شُوَيْكَةٌ يُقَالُ لَهَا السَّعْدَانُ . فَيَمُرُّ الْمُؤْمِنُونَ كَطَرْفِ الْعَيْنِ وَكَالْبَرْقِ وَكَالرِّيحِ وَكَالطَّيْرِ وَكَأَجَاوِيدِ الْخَيْلِ وَالرِّكَابِ . فَنَاجٍ مُسَلَّمٌ . وَمَخْدُوشٌ مُرْسَلٌ . وَمَكْدُوسٌ فِي نَارِ جَهَنَّمَ . حَتَّى إِذَا خَلَصَ الْمُؤْمِنُونَ مِنَ النَّارِ ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ بِأَشَدَّ مُنَاشَدَةً لِلَّهِ فِي اسْتِقْصَاءِ الْحَقِّ ، مِنَ الْمُؤْمِنِينَ لِلَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ فِي النَّارِ . يَقُولُونَ : رَبَّنَا! كَانُوا يَصُومُونَ مَعَنَا وَيُصَلُّونَ وَيَحُجُّونَ . فَيُقَالُ لَهُمْ : أَخْرِجُوا مَنْ عَرَفْتُمْ . فَتُحَرَّمُ صُوَرُهُمْ عَلَى النَّارِ . فَيُخْرِجُونَ خَلْقًا كَثِيرًا قَدْ أَخَذَتِ النَّارُ إِلَى نِصْفِ سَاقَيْهِ وَإِلَى رُكْبَتَيْهِ . ثُمَّ يَقُولُونَ : رَبَّنَا! مَا بَقِيَ فِيهَا أَحَدٌ مِمَّنْ أَمَرْتَنَا بِهِ . فَيَقُولُ : ارْجِعُوا . فَمَنْ وَجَدْتُمْ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ دِينَارٍ مِنْ خَيْرٍ

فَأَخْرِجُوهُ . فَيُخْرِجُونَ خَلْقًا كَثِيرًا . ثُمَّ يَقُولُونَ : رَبَّنَا ! لَمْ نَذَرْ فِيهَا أَحَدًا مِمَّنْ أَمَرْتَنَا . ثُمَّ يَقُولُ : ارْجِعُوا . فَمَنْ وَجَدْتُمْ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ نِصْفِ دِينَارٍ مِنْ خَيْرٍ فَأَخْرِجُوهُ . فَيُخْرِجُونَ خَلْقًا كَثِيرًا . ثُمَّ يَقُولُونَ : رَبَّنَا ! لَمْ نَذَرْ فِيهَا مِمَّنْ أَمَرْتَنَا أَحَدًا . ثُمَّ يَقُولُ : ارْجِعُوا . فَمَنْ وَجَدْتُمْ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ فَأَخْرِجُوهُ . فَيُخْرِجُونَ خَلْقًا كَثِيرًا . ثُمَّ يَقُولُونَ : رَبَّنَا ! لَمْ نَذَرْ فِيهَا خَيْرًا » .

وَكَانَ أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ يَقُولُ : إِنْ لَمْ تُصَدِّقُونِي بِهَٰذَا الْحَدِيثِ فَاقْرَأُوا إِنْ شِئْتُمْ : إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا [٤/النساء/الآية ٤٠] « فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ : شَفَعَتِ الْمَلَائِكَةُ وَشَفَعَ النَّبِيُّونَ وَشَفَعَ الْمُؤْمِنُونَ . وَلَمْ يَبْقَ إِلَّا أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ . فَيَقْبِضُ قَبْضَةً مِنَ النَّارِ . فَيُخْرِجُ مِنْهَا قَوْمًا لَمْ يَعْمَلُوا خَيْرًا قَطُّ . قَدْ عَادُوا حُمَمًا . فَيُلْقِيهِمْ فِي نَهَرٍ فِي أَفْوَاهِ الْجَنَّةِ يُقَالُ لَهُ نَهَرُ الْحَيَاةِ . فَيَخْرُجُونَ كَمَا تَخْرُجُ الْحِبَّةُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ . أَلَا تَرَوْنَهَا تَكُونُ إِلَى الْحَجَرِ أَوْ إِلَى الشَّجَرِ . مَا يَكُونُ إِلَى الشَّمْسِ أُصَيْفِرُ وَأُخَيْضِرُ . وَمَا يَكُونُ مِنْهَا إِلَى الظِّلِّ يَكُونُ أَبْيَضَ ؟ »

فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! كَأَنَّكَ كُنْتَ تَرْعَى بِالْبَادِيَةِ . قَالَ « فَيَخْرُجُونَ كَاللُّؤْلُؤِ فِي رِقَابِهِمُ الْخَوَاتِمُ يَعْرِفُهُمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ . هَٰؤُلَاءِ عُتَقَاءُ اللَّهِ الَّذِينَ أَدْخَلَهُمُ اللَّهُ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ عَمَلٍ عَمِلُوهُ وَلَا خَيْرٍ قَدَّمُوهُ ثُمَّ يَقُولُ : ادْخُلُوا الْجَنَّةَ فَمَا رَأَيْتُمُوهُ فَهُوَ لَكُمْ . فَيَقُولُونَ : رَبَّنَا ! أَعْطَيْتَنَا مَا لَمْ تُعْطِ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ فَيَقُولُ : لَكُمْ عِنْدِي أَفْضَلُ مِنْ هَٰذَا . فَيَقُولُونَ : يَا رَبَّنَا ! أَيُّ شَيْءٍ أَفْضَلُ مِنْ هَٰذَا ؟ فَيَقُولُ : رِضَايَ فَلَا أَسْخَطُ عَلَيْكُمْ بَعْدَهُ أَبَدًا » .

قَالَ مُسْلِمٌ : قَرَأْتُ عَلَى عِيسَى بْنِ حَمَّادٍ زُغْبَةَ الْمِصْرِيِّ هَٰذَا الْحَدِيثَ فِي الشَّفَاعَةِ وَقُلْتُ لَهُ أُحَدِّثُ بِهَٰذَا الْحَدِيثِ عَنْكَ ؛ أَنَّكَ سَمِعْتَ مِنَ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ؟ فَقَالَ : نَعَمْ . قُلْتُ لِعِيسَى بْنِ حَمَّادٍ : أَخْبَرَكُمُ اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ خَالِدِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، أَنَّهُ قَالَ : قُلْنَا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَرَى رَبَّنَا ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « هَلْ تُضَارُّونَ فِي رُؤْيَةِ الشَّمْسِ إِذَا كَانَ يَوْمٌ صَحْوٌ ؟ » قُلْنَا : لَا . وَسُقْتُ الْحَدِيثَ حَتَّى انْقَضَى آخِرُهُ وَهُوَ نَحْوُ حَدِيثِ حَفْصِ بْنِ مَيْسَرَةَ . وَزَادَ بَعْدَ قَوْلِهِ : بِغَيْرِ عَمَلٍ عَمِلُوهُ وَلَا قَدَمٍ قَدَّمُوهُ « فَيُقَالُ لَهُمْ : لَكُمْ مَا رَأَيْتُمْ وَمِثْلُهُ مَعَهُ » .

قَالَ أَبُو سَعِيدٍ : بَلَغَنِي أَنَّ الْجِسْرَ أَدَقُّ مِنَ الشَّعْرَةِ وَأَحَدُّ مِنَ السَّيْفِ.
وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ اللَّيْثِ « فَيَقُولُونَ رَبَّنَا أَعْطَيْتَنَا مَا لَمْ تُعْطِ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ وَمَا بَعْدَهُ »
فَأَقَرَّ بِهِ عِيسَى بْنُ حَمَّادٍ.

302 — (183) .... : Ebû Sa'îd Hudrî (R) den: (şöyle demiştir:) Rasûlullah (S) zamanında birtakım insanlar: Ya Rasûlullah! Kıyamet gününde Rabbimizi görür müyüz? diye sordular. Rasûlullah: Evet, dedi ve devamla: «Güneşi öğlen üstü, ayak ve önünde hiç bir bulut yokken görmek için (itişip kakışarak) birbirinize zarar verir misiniz? Ve keza ayı bedir olduğu öndördüncü gece, yine ayaz iken ve ona gece hiç bir bulut yokken görmek için biribirinize zarar verir misiniz? diye sordu. Hayır, yâ Rasûlallah! dediler. Rasûlullah: İşte bu iki küreden herhangi birisini görmekte biribirinize meşakkat ve zarar vermediğiniz gibi, kıyamet gününde Allah Tabareke ve Taâlâ'yı görmekte de biribirinize meşakkat ve zarar vermezsiniz. Kıyamet günü olduğu zaman bir dellâl: Her ümmet neye ve kime tapıyorduysa peşine düşsün, diye ilân eder: Bunun üzerine münezzeh olan Allah'dan başka şeylere, putlara ve heykellere tapagelen nekadar müşrikler varsa, onlardan hiç biri geri kalmaksızın cehenneme dökülürler.

Artık gerek iyiden ve gerek fâcirden, gerek kitab ehli bakiyyelerinden olarak ortalıkta yalnız Allah'a tapanlardan başka kimse kalmayınca, Yahûdî'lerden geri kalanlar çağrılır ve onlara: Siz kime ibadet ederdiniz? diye sorulur. Onlar: Biz Allah'ın oğlu Üzeyr'e tapıyorduk, diye cevab verirler. Bunun üzerine bunlara: Yalan söylediniz, Allah hiç bir eş ve oğul edinmedi, denilir. Şimdi siz ne istersiniz? diye sorulur. Ey Rabbimiz! Biz çok susadık. Bize su ihsan et, derler. Bunun üzerine onlara: Haydi su başına gelmez misiniz? diye işaret olunur ve cehenneme doğru sevk olurnurlar. Cehennem onlara serâb gibi görünür. Onlar biribirlerini çiğneyerek giderken ateşe dökülürler.

Sonra Hıristiyanlar çağrılır, onlara da: Siz kime kulluk ederdiniz? diye sorulur. Onlar da: Allah'ın oğlu Mesîh-Îsâ'ya ibadet ediyorduk, derler. Onlara da: Yalan söylediniz. Allah hiç bir eş ve hiç bir oğul edinmedi, denir. Onlara da ne istiyorsunuz? diye sorulur. Onlar: Çok susadık ey Rabbimiz! Bize su ihsan et, derler. Kendilerine: Haydi suya gelmez misiniz, diye işaret olunur. Nihayet cehenneme doğru toplanırlar. Cehennem onlara bir serab gibi görünür. Biribirlerini ezerek cehenneme düşüşürler.

Artık ortada sâdık veya fâcir olarak Allah Taâlâ'ya ibadet eden muvahhidlerden başka kimse kalmayınca, âlemlerin Rabbi Sübhanehû ve Taâlâ onlara, orada gördükleri en yakın bir sıfatta tecelli eder ve Allah

bu muvahhidlere: Ya siz ne bekliyorsunuz? Her ümmet ibadet ettiği şeyin ardına düşüyor, buyurur. Onlar da: Ey Rabbimiz! Biz dünyada iken, kendilerine en çok muhtaç olmamıza rağmen bu insanlardan ayrı yaşadık ve onlar ile arkadaşlık etmedik, derler. Bunun üzerine: Ben sizin Rabbinizim, buyurur. Onlar: Biz senden Allah'a sığınırız (iki yahut üç defa da) Allah'a hiç bir şeyi ortak koşmayız, derler. Hatta bir kısmı (cereyan eden imtihanın şiddetinden dolayı doğru olandan) dönmeye yaklaşır. Sizinle onun arasında bir alâmet var mı ki bunun sayesinde onu tanıyabilesiniz, der. Onlar: Evet, derler. Şiddetler kaldırılır, öz yürekten Allah'a secde eder olanların hiç biri kalmaksızın Allah onların herbirine secdeye izin verir. Gizlenme veya riyâ olarak secde eder olanlardan herbirinin sırtını Allah muhakkak tek bir tabaka haline getirir. Secde etmek istedikçe ensesi üzerine düşer. Sonra başlarını kaldırırlar. İlk defa görmüş oldukları suret —sıfat— değişmiş olarak: Ben sizin Rabbinizim, der. Onlar da: Bizim Rabbimiz sensin, derler. Sonra cehennem üzerine bir köprü kurulur ve şefaata izin verilir. Halk: Ya Allah! Selâmet ver, selâmet ver, diye duâ eder durur».

Ya Rasûlallah! Köprü nedir? diye sorulduğunda: Kaypak ve kaygan bir şeydir. Orada kancalar, çengeller ve demirden dikenler vardır. Bunlar Necd'de meydana gelen ve Sa'dân denilen sert dikencikler halindedir. Mü'minler, kimi göz kırpacak kadar zaman içinde, kimi şimşek gibi, kimi rüzgâr gibi, kimi en iyi cins yürek at ve deve gibi sür'atle geçerler. Mü'minlerden kimi sapsağlam olduğu gibi necat bulur. Kimi tırmıklar içinde perişan olmuş olarak salıverilir. Kimi de cehennem ateşi içine sapır sapır düşerler.

Nihayet mü'minler ateşten kurtuldukları zaman, nefsim yedinde olana yemin ederim ki sizden hiç kimsenin, hakkı tamamiyle kurtarmak hususunda Allah'a yalvarıp yakarması, kıyamet gününde mü'minlerden ateşte olan kardeşleri için Allah'a yalvarmaları kadar şiddetli olmaz.

Onlar: Ey Rabbımız! Bu kalanlar bizimle beraber oruc tutarlar ve hacc ederlerdi, derler. Onlara: Tanıdığınız kimseleri dışarı çıkarınız, onların sûretleri ateşe haram edilir, denir. Artık bunlar kimi inciklerine, kimi de dizlerine kadar ateşe gömülmüş olduğu halde pekçok halkı dışarı çıkarırlar. Sonra: Ey Rabbımız! Cehennemde emrettiklerinden hiç kimse kalmadı, derler. Hak Taâlâ: Geri dönün, kalbinde bir dînar ağırlığında iyman ve yakın olan her kimi bulursanız onu da çıkarınız, buyurur. Onlar yine pek çok halkı çıkarırlar. Sonra yine: Ey Rabbimiz! Cehennem içinde, emrettiklerinden hiç kimseyi bırakmadık, derler. Sonra Hak Taâlâ: Dönünüz! Kalbinde yarım dînar ağırlığınca hayır olan her kimi bulursanız onu da çıkarınız, buyurur. Yine pekçok halkı çıkarırlar. Sonra tekrar: Ey Rabbımız! Bize emrettiklerinden hiç bir kimseyi cehennemle bırakmadık, derler. Sonra Hak Taâlâ: Dönünüz! Kal-

binde zerre ağırlığınca hayır olan her kimi bulursanız onu da çıkarın, buyurur. Yine pek çok halk çıkarırlar. Sonra tekrar: Ey Rabbımız! Orada hayır sahibi olan hiç bir kimseyi bırakmadık, derler».

Ebû Sa'îd Hudrî: Eğer bu söylediğim hadîs'de beni tasdîk etmiyorsanız: *«Şüphesiz ki Allah zerre kadar zulmetmez. Eğer bir hasene olursa onu kat kat artırır .Bir de tarafından pek büyük mükâfat verir»* (en-Nisa: 40) âyetini okuyunuz, derdi.

«Bundan sonra Azîz ve Celîl olan Allah: Melekler şefâat ettiler, peygamberler şefâat ettiler, mü'minler de şefâat ettiler. Şefâat etmedik bir *Erhamu'r-Rahimîn* kaldı buyurur. Bundan sonra ateşten bir cemaati toplar ve dünyada iken hiç bir hayır işlemeyip de cehennemde kömüre dönmüş birçok kimseleri çıkarır ve cennetin yolları üzerinde olup *Hayat Nehri* adı verilen bir nehir içinde olanları daldırır.

Bunlar sel uğrunda çıkan yabanî reyhân tohumları gibi çıkarlar. Görmez misiniz ki? Yabanî reyhân bazan bir taş, yahut bir ağaç dibinde (gölgede bittiği de) olur. Güneşe doğru olanı sarı olur, yeşil olur, gölgede olanı ise beyaz olur». (Bunu işidince bazıları) ya Rasûlallah! Sanki sahrâda çobanlık etmiş gibisiniz, dediler. Rasûlullah devamla şöyle anlattı:

«Artık hayat nehrinden boyunlarında halkalar olduğu halde inci gibi güzel olarak çıkarlar. Cennet ahâlisi onları o alâmetle tanırlar. İşlenmiş hiç bir amelleri, önden gönderdikleri hiç bir hayırları olmadığı halde Allah'ın cennete idhal ettiği azadlıkları işte bunlardır, derler. Sonra Hak Taâlâ onlara: Cennete giriniz! Gözünüzün görebildiği her ne varsa sizindir, buyurur. Onlar: Ey Rabbımız! Sen âlemlerden hiç kimseye vermediğini bize ihsan ettin, derler. Kendilerine: Size bundan efdal bir atıyyem var, buyurur. Ey Rabbımız! Bundan da efdal ne var? derler. Allah Taâlâ: Benim rızâ'm! Artık bundan sonra ebediyyen size gadab etmem, buyurur.»

Muslim der ki: Şefâat hakkındaki bu hadîs'i, Îsa'bnu Hammad Zuğbe el-Mısrî'nin huzurunda okudum, ve ona: Bu hadîs'i senden tebliğ edeceğim, sen bunu Leysu'bnu Sa'd'dan işiddin mi? dedim. Evet, dedi. Îsâ'bnu Hammad'a dedim ki: Size Leysu'bnu Sa'd, Halidu'bnu Yezid'den, o da Sa'idu'bnu Ebî Hilâl'den, o da Zeydu'bnu Eslem'den, o da Atâu'bnu Yesâr'dan, o da Ebû Sa'id Hudrî'den haber verdi. Ebû Sa'id şöyle demiştir: Ya Rasûlallah! Rabbımızı görür müyüz? diye sorduk. Rasûlullah (S): Duru bir gün olduğu zaman güneşi görmekte birbirimize zarar verir misiniz? buyurdu. Biz: Hayır, dedik. Ben bir hadîs'i sonu gelinceye kadar sevkettim. Bu da Hafsu'bnu Meysere hadîs'i gibidir. Ancak, «İşledikleri bir amel ve takdîm ettikleri bir hayır olmıyarak» sözünden sonra, «Onlara gözünüzün görebildiği sizindir, bir o kadarı daha sizindir, denilir» sözlerini ziyale etmiştir.

Ebû Sa'îd: Köprünün kıldan ince ve kılıçtan keskin olduğu haberi bana erişti, demiştir.

Leys'in hadîs'inde: Ey Rabbımız! Âlemlerden hiç birinc ve daha henüz hiç kimseyc vermediğin şeyi bize ihsan ettin derler» kısmı yoktur. Bunu Îsâ'bnu Mammâd ikrar ikrar etmiştir[83].

٣٠٣ – (...) وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا جعفر بن عون. حدثنا هشام بن سعد. حدثنا زيد بن أسلم، بإسنادهما، نحو حديث حفص بن ميسرة إلى آخره وقد زاد ونقص شيئا.

303 — ( ) .... : Zeydu'bnu Eslem —geçen iki tarîkta kendinin iki râvîsi olan Hafsu'bnu Meysere ve Sa'idu'bnu Hilâl isnadlarıyla— sonuna kadar Hafsu'bnu Meysere hadîs'i tarzında tahdîs etmiştir. Burada ziyade ettiği ve eksik bıaktığı bazı şeyler vardır.

(٨٢) باب إثبات الشفاعة وإخراج الموحدين من النار

٣٠٤ – (١٨٤) وحدثني هارون بن سعيد الأيلي. حدثنا ابن وهب؛ قال: أخبرني مالك بن أنس عن عمرو بن يحيى بن عمارة؛ قال: حدثني أبي، عن أبي سعيد الخدري؛ أن رسول الله ﷺ قال «يدخل الله أهل الجنة الجنة. يدخل من يشاء برحمته. ويدخل أهل النار النار. ثم يقول: انظروا من وجدتم في قلبه مثقال حبة من خردل من إيمان فأخرجوه. فيخرجون منها حمما قد امتحشوا. فيلقون في نهر الحياة أو الحيا. فينبتون فيه كما تنبت الحبة إلى جانب السيل. ألم تروها كيف تخرج صفراء ملتوية».

(82) ŞAFÂATİN İSBATI VE MUVAHHİDLERİN ATEŞTEN ÇIKARILMASI BÂBI

——oOo——

304 — (184) .... : Ebû Sa'îd Hudrî (R) den: (şöyle demiştir:) Rasûlullah (S) buyurdu ki: Allah cennetlikleri cennete koyar, o, dile-

83. Ru'yet hadîs'i, rivâyet tariklerinin çokluğu ile meşhur olan hadîs'lerdendir. Uzun, kısa birçok ve birbirlerini izah eder mahiyette metinlerle rivâyet olunmuşlardır. Bütün bu rivâyetlerde, Mu'tezile, Hevâric, bazı Mürcie gibi bid'at ehli zümrelere red vardır. Bunların müdâfaa ettikleri teze göre Allah Taâlâ'yı mahlûkattan hiç bir birşey göremez ve görmesi aklen muhaldir. Bu tez sünnet ehlince hatalı görülmüştür. Çünkü Allah Taâlâ'nın mü'min ve muvahhid kullarına tecelli edip görünmesi Kitab ile, sünnet ile ve ümmetin icmâı ile sâbit bir hakikattır. Bunu Rasûlullah'dan yirmiden fazla sahâbî rivâyet etmiştir. Tabiûn ve etbâu't-tabiîn devirlerine âid râvileri ise yüzlere, binlere bâliğ olmuştur. Sonra Mu'tezile ve emsalinin iddia ettikleri aklî muhal ise dünyadaki eşyayı görüş şartlarımızın

yeceği kimseleri rahmetiyle cennete katar, ateşlikleri de ateşe katar. Sonra: «Bakınız, kalbinde bir hardal dânesi kadar iyman olan kimi bulursanız onu (ateşden) çıkarınız» buyurur. Bunun üzerine böyleleri cehennem'den kömür gibi yanmış oldukları halde çıkarılırlar da *Hayat Nehri* yahut *Haya Nehri* içine atılırlar. Ve onlar sel uğrağında kalan yabanî reyhan tohumlarının bittiği gibi orada sür'atle biterler. Sizler onu görmediniz mi? Nasıl sapsarı olarak ve salınarak sürer?

٣٠٥ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عفان. حدثنا وهيب. ح وحدثنا حجاج ابن الشاعر. حدثنا عمرو بن عون. أخبرنا خالد، كلاهما عن عمرو بن يحيى، بهذا الإسناد. وقالا: فيلقون في نهر يقال له الحياة. ولم يشكا. وفي حديث خالد: كما تنبت الغثاءة في جانب السيل. وفي حديث وهيب: كما تنبت الحبة في حمئة، أو حميلة السيل.

305 — ( ) .... : Vuhayb ile Hâlid her ikisi de Amru'bnu Yahya'dan, bu isnadla tahdîs ettiler: hayat denilen bir nehre atılırlar, dediler ve şekk etmediler. Hâlid hadîs'inde: «Sel kenarında, selin getirdiği tohumların bittiği gibi», Vuheyb hadîs'inde ise: «Nehir kenarında olan siyah çamur içinde, yahut nehrin getirdiği bitki kırıntılı toprak çinde reyhan tohumlarının bitmesi gibi» denilmiştir.

٣٠٦ – (١٨٥) وحدثني نصر بن علي الجهضمي. حدثنا بشر (يعني ابن المفضل) عن أبي مسلمة، عن أبي نضرة، عن أبي سعيد؛ قال: قال رسول الله ﷺ «أما أهل النار الذين هم أهلها، فإنهم لا يموتون فيها ولا يحيون. ولكن ناس أصابتهم النار بذنوبهم (أو قال بخطاياهم) فأماتهم إماتة.

Ru'yetul'llah'a kıyas ve tatbikinden neşet etmiştir. Bu ise, gâibi şâhide, bâkıyı fâniye ve Vâcibu'l-Vucûdu ru'yeti, hâdisatı ru'yete kıyas ve tatbikden ibaret olub batıldır. Bir özetini verdiğimiz bu bahis, kelâm kitablarında bütün tafsilâtile incelenmiştir. Âhirette Allah Taâlâ'nın muvahhid kullarına görünmesi, onların da Tanrılarını görmeleri, itikâdî bir hakikat olmakla beraber, dünyada görünmesi ve görülmesi keyfiyeti, bunun imkân veya imtina'ı, vukûu veya ademi vukûu da incelenmiştir.

Gerek ilk asırlardaki âlimlerin, gerek sonra yetişen kelâmcılar cumhurunun mezhebi, dünyada da Ru'yetu'llah'ın mümkin olduğu, fakat vâki olmadığı suretindedir. İmam Ebu'l-Hasan el-Eş'ari'den ise vukûuna ve ademi vukûuna dair müsbet ve menfi iki ictihadı rivâyet olunmuştur.

Şu da bilinsin ki bu hadîs'lerin bir kısmında bildirilen ru'yet Allah'ı görüş değildir. Bu ru'yet yalnız Allah'ın kendi has kullarıyla Allah'dan başka birtakım mahlukata kulluk edenlerin aralarını fark ve temyiz için vâki olan ilâhi bir tecellidir Cennetteki ru'yet, sevab ve keramet olarak ru'yettir, mahşer ve azab yerindekinden başkadır (Tecrid Ter., XI, 98-99).

حَتَّى إِذَا كَانُوا فَحْمًا ، أُذِنَ بِالشَّفَاعَةِ . فَجِيءَ بِهِمْ ضَبَائِرَ ضَبَائِرَ . فَبُثُّوا عَلَى أَنْهَارِ الْجَنَّةِ . ثُمَّ قِيلَ : يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ أَفِيضُوا عَلَيْهِمْ فَيَنْبُتُونَ نَبَاتَ الْحِبَّةِ تَكُونُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ » فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ : كَأَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَدْ كَانَ بِالْبَادِيَةِ .

306 — (185) .... : Ebû Sa'îd (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Aslında ateş ehli olan ateşliklere gelince, bunlar orada ne ölür kurtulurlar, ne de yaşayıp hayattan faydalanabilirler. Ancak orada kendilerine günahları sebebiyle (yahut hataları sebebiyle demiştir) cehennem ateşi isabet etmiş âsî mü'minlerden birtakım insanlar vardır ki, işte bunları (bir müddet azab olunduktan sonra) Allah basbayağı öldürecek. Nihayet kömür oldukları zaman bunlara şefâat edilmesine izin verilecek ve onlar deste deste cennet nehirlerinin başlarına saçılacaklar. Sonra: «Ey cennet ahalisi! Bunların üzerine bol bol su, cennet sularından dökünüz» denilecek.

Mütaâkiben onlar selin getirdikleri içinde olan çiçek tohumlarının bitişi halinde biterler». Bunun üzerine oradaki topluluktan biri: Rasûlullah (S) muhakkak çölde bulunmuş gibidir, dedi.

٣٠٧ – (...) وحدّثناه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ ؛ قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي مَسْلَمَةَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ . إِلَى قَوْلِهِ : فِي حَمِيلِ السَّيْلِ . وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ .

307 — ( ) .... : Ebû Seleme şöyle dedi: Ben Ebû Nadre'den işiddim. Ebû Sa'îd'den, o da Peygamber (S) den, senedi ile «fî hamîli's-seyli» sözüne kadar onun benzerini rivâyet etti, ondan sonrasını zikretmedi.

(٨٣) باب آخر أهل النار خروجا

٣٠٨ – (١٨٦) حدّثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ ؛ كِلَاهُمَا عَنْ جَرِيرٍ . قَالَ عُثْمَانُ : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَبِيدَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنِّي لَأَعْلَمُ آخِرَ أَهْلِ النَّارِ خُرُوجًا مِنْهَا ، وَآخِرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ دُخُولًا الْجَنَّةَ . رَجُلٌ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ حَبْوًا . فَيَقُولُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَهُ : اذْهَبْ فَادْخُلِ الْجَنَّةَ . فَيَأْتِيهَا فَيُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهَا مَلْأَى فَيَرْجِعُ فَيَقُولُ : يَا رَبِّ ! وَجَدْتُهَا مَلْأَى . فَيَقُولُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَهُ : اذْهَبْ فَادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ فَيَأْتِيهَا فَيُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهَا مَلْأَى . فَيَرْجِعُ فَيَقُولُ : يَا رَبِّ ! وَجَدْتُهَا مَلْأَى . فَيَقُولُ اللهُ لَهُ : اذْهَبْ فَادْخُلِ الْجَنَّةَ

فَإِنَّ لَكَ مِثْلَ الدُّنْيَا وَعَشَرَةَ أَمْثَالِهَا . أَوْ إِنَّ لَكَ عَشَرَةَ أَمْثَالِ الدُّنْيَا . قَالَ فَيَقُولُ : أَتَسْخَرُ بِي (أَوْ أَتَضْحَكُ بِي) وَأَنْتَ الْمَلِكُ ؟ » قَالَ : لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ
قَالَ فَكَانَ يُقَالُ : ذَاكَ أَدْنَى أَهْلِ الْجَنَّةِ مَنْزِلَةً

(83) CEHENNEMDEN SON ÇIKACAK OLANA DÂİR BÂB

——oOo——

308 — (186) .... : Abdullahi'bnu Mes'ûd (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Ben ateş ehlinin cehennemden son çıkacak ve cennet ehlinin cennete son girecek olanını bilip duruyorum. Bu bir kimsedir ki cehennemden emekliye emekliye çıkar, Allah Tabâreke ve Taâlâ ona: Git cennete gir, buyurur. O kimse cennete varır, ona öyle gelir ki cennet dopdoludur (herkes kendine âid yerlerini alıp, işgal etmiş, açık bir yer bırakmamıştır). Dönüp! Ya Rab! Cenneti ben dopdolu buldum, der. Allah Tabâreke ve Taâlâ yine ona: Git, cennete gir, buyurur. O kimse cennete varır. Yine ona cennet dopdolu gibi gelir. Dönüp: Ya Rab! Cenneti ben dopdolu buldum, der. Allah ona: Git, cennete gir, dünya kadar ve dünyanın on misli kadar yer senindir —Yahut dünyanın on misli senindir— buyurur. O kul: Sen yegâne Melik olduğun halde benimle alay mı ediyorsun —yahut bana gülüyor musun?— der. Râvî der ki: (Bu ilâhî va'di o bîçâre istihzaya hamlettiğinden dolayı) vallahi Rasûlullah (S) in gerideki dişleri belirinceye kadar güldüğünü gördüm. (Ashab arasında) cennet ehlinin en aşağı menzil sahibi işte bu kimsedir, denirdi.

٣٠٩ – (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبِيدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنِّي لَأَعْرِفُ آخِرَ أَهْلِ النَّارِ خُرُوجًا مِنَ النَّارِ . رَجُلٌ يَخْرُجُ مِنْهَا زَحْفًا . فَيُقَالُ لَهُ : انْطَلِقْ فَادْخُلِ الْجَنَّةَ . قَالَ فَيَذْهَبُ فَيَدْخُلُ الْجَنَّةَ . فَيَجِدُ النَّاسَ قَدْ أَخَذُوا الْمَنَازِلَ . فَيُقَالُ لَهُ : أَتَذْكُرُ الزَّمَانَ الَّذِي كُنْتَ فِيهِ ؟ فَيَقُولُ : نَعَمْ . فَيُقَالُ لَهُ : تَمَنَّ . فَيَتَمَنَّى . فَيُقَالُ لَهُ : لَكَ الَّذِي تَمَنَّيْتَ وَعَشَرَةُ أَضْعَافِ الدُّنْيَا . قَالَ فَيَقُولُ : أَتَسْخَرُ بِي وَأَنْتَ الْمَلِكُ ؟ » قَالَ فَلَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ

309 — ( ) .... : Abdullah (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Ben ateş ehlinin ateşten en son çıkacak olanını biliyorum. O, bir kimsedir ki, oturağı üstünde sürüne sürüne ateşden çıkar. Ona: Git ve cennete gir, denir. O gider ve cennete girer. İnsanları, herkes yerlerini almış oldukları halde bulur. Ona: İçinde bulunduğun zamanı hatırlıyor musun? diye sorulur. Evet, der. Bu sefer ona:

Temennî et, denir. O da temennî eder. Nihayet ona: «Temennî ettiğin ve bir de dünyanın on katı kadar yer senindir» denir. Bunun üzerine o kul: «Sen yegâne Melik olduğun halde benimle alay mı ediyorsun, der».

Râvî: «Vallahi Rasûlullah (S)in gerideki dişleri belirinceye kadar güldüğünü gördüm, demiştir.

٣١٠ – (١٨٧) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا عفان بن مسلم . حدثنا حماد بن سلمة . حدثنا ثابت عن أنس ، عن ابن مسعود ؛ أن رسول الله ﷺ قال : آخر من يدخل الجنة رجل . فهو يمشي مرة ويكبو مرة . وتسفعه النار مرة . فإذا ما جاوزها التفت إليها . فقال : تبارك الذي نجاني منك . لقد أعطاني الله شيئا ما أعطاه أحدا من الأولين والآخرين . فترفع له شجرة . فيقول : أي رب ! أدنني من هذه الشجرة فلأستظل بظلها وأشرب من مائها . فيقول الله عز وجل : يا ابن آدم ! لعلي إن أعطيتكها سألتني غيرها . فيقول : لا . يا رب ! ويعاهده أن لا يسأله غيرها . وربه يعذره . لأنه يرى ما لا صبر له عليه . فيدنيه منها . فيستظل بظلها ويشرب من مائها . ثم ترفع له شجرة هي أحسن من الأولى . فيقول : أي رب ! أدنني من هذه لأشرب من مائها وأستظل بظلها . لا أسألك غيرها . فيقول : يا ابن آدم ! ألم تعاهدني أن لا تسألني غيرها ؟ فيقول : لعلي إن أدنيتك منها تسألني غيرها ؟ فيعاهده أن لا يسأله غيرها وربه يعذره . لأنه يرى ما لا صبر له عليه فيدنيه منها . فيستظل بظلها ويشرب من مائها . ثم ترفع له شجرة عند باب الجنة هي أحسن من الأوليين . فيقول : أي رب ! أدنني من هذه لأستظل بظلها وأشرب من مائها . لا أسألك غيرها . فيقول : يا ابن آدم ! ألم تعاهدني أن لا تسألني غيرها ؟ قال : بلى . يا رب ! هذه لا أسألك غيرها . وربه يعذره لأنه يرى ما لا صبر له عليها . فيدنيه منها . فإذا أدناه منها ، فيسمع أصوات أهل الجنة ، فيقول : أي رب ! أدخلنيها . فيقول : يا ابن آدم ! ما يصريني منك ؟ أيرضيك أن أعطيك الدنيا ومثلها معها ؟ قال : يا رب ! أتستهزئ مني وأنت رب العالمين » .

فضحك ابن مسعود فقال : ألا تسألوني مم أضحك ؟ فقالوا : مم تضحك ؟ قال : هكذا ضحك رسول الله ﷺ . فقالوا : مم تضحك يا رسول الله ؟ قال « من ضحك رب العالمين حين قال : أتستهزئ مني وأنت رب العالمين ؟ فيقول : إني لا أستهزئ منك ، ولكني على ما أشاء قادر » .

310 — (187) .... : Enes ve İbn Mes'ud (R) dan:

Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Cennete gireceklerin sonuncusu bir kimsedir ki o, kâh yürür, kâh yüzü koyun düşer. Kâh onun yüzünü ateş çarpıp yakar. Nihayet böyle böyle ilerliyerek ateşin hududunu geçtiği zaman ona döner ve Beni senden kurtaran Allah çok uludur. O, evvelkilerden ve sonrakilerden hiç kimseye vermediğini bana vermiştir, der. Sonra ona bir ağaç gösterilir. Bunun üzerine: Ey Rabbim! Beni şu ağaca yanaştır da gölgesiyle gölgeleneyim, suyundan da içeyim, der. Azîz ve Celîl olan Allah: Ey Âdem oğlu! Eğer bu dilediğini sana verirsem belki başka bir şey daha istersin, buyurur. O da: Ya Rab! İstemem, deyip başkasını istememeye Allah'a ahid verir. Rabbı onu bu nimete karşı sabrı olmadığını bildiği için, onu mazur görür ve onu oraya yanaştırır. O da ağacın gölgesinden gülgelenir ve oradaki sudan içer. Derken karşısında evvelkinden daha güzel diğer bir ağaç dikilir. O kul yine: Ey Rabbim! Beni şuna da yanaştır, suyundan içeyim ve gölgesinden istifade edeyim ve senden başka şey istemem, der. Allah Taâlâ: Ey Âdem oğlu! Sen ondan başkasını istemeyeceğine bana ahid vermedin mi buyurup, eğer seni ona izin verirsem, belki sen daha başkasını istersin, der. Bunun üzerine o kimse: Başka birşey istemeyeceğine dâir Rabbine ahidler verir. Onun buna karşı da sabrının olmadığını bildiği için, Rabbı yine onu mazur görür. Onun da gölgesinden istifade edip, suyundan içer.

Sonra üçüncüsünde cennet kapısının yanıbaşında, evvelkilerden daha güzel bir ağaç görür. Yine: Ey Rabbim! Beni şuna yanaştır da gölgesinden istifade edeyim ve suyundan da içeyim, diye niyaz eder. Rabbı: Âdem oğlu! Başkasını istememeye bana ahid vermedin mi, diye serzeniş eder. O kimse: Evet, şunu da, artık başkasını istemem, der. Ona karşı da sabrı olmadığını bildiği için Rabbı kendisini mazur görür ve onu oraya yanaştırır. Fakat bu son ağaca yaklaşınca cennet ehlinin seslerini duyar ve: Ya Rab! Ne olur beni oraya sok, diye istirhamda bulunur. Bunun üzerine Hak Taâlâ: Ey Âdem oğlu! Senin dileklerinden beni kurtaracak nedir? Sana bütün dünyayı verir, ona bir mislini daha katarsam râzî olur musun? buyurur. O da: Ya Rab! Sen Rabbu'l-alemîn iken, benimle alay mı ediyorsun? diye bu ölçüsüz ihsana şaşıp kalır».

Bunu söylerken İbnu Mes'ûd güldü ve benim niçin güldüğümü sorsanıza? dedi. Niçin gülüyorsun? dediler. Dedi ki: Rasulullah (S) da böyle güldü idi. Ya Rasûlallah! Niçin gülüyorsun, dedikleri vakit o kimse, sen âlemlerin Rabbı iken benimle alay mı ediyorsun, dediğinde Rabbulâlemîn'in gülmesine güldüm [84].

Bunun üzerine Hak Taâlâ ona: «Ben seninle alay etmiyorum, lâkin ben istediğime kadirim» buyurur.

---

84. «Dıhk (gülmek), Hak Taâlâ'nın fi'lî sıfatlarından bir sıfattır ki, birçokları tara-

(٨٤) باب أدنى أهل الجنة منزلة فيها

٣١١ – (١٨٨) حَدَّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ. حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ أَبِي عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ أَدْنَى أَهْلِ الْجَنَّةِ مَنْزِلَةً رَجُلٌ صَرَفَ اللهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ قِبَلَ الْجَنَّةِ. وَمَثَّلَ لَهُ شَجَرَةً ذَاتَ ظِلٍّ. فَقَالَ: أَيْ رَبِّ! قَدِّمْنِي إِلَى هَٰذِهِ الشَّجَرَةِ أَكُونُ فِي ظِلِّهَا ». وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ ابْنِ مَسْعُودٍ. وَلَمْ يَذْكُرْ « فَيَقُولُ: يَا ابْنَ آدَمَ! مَا يَصْرِينِي مِنْكَ » إِلَى آخِرِ الْحَدِيثِ. وَزَادَ فِيهِ « وَيُذَكِّرُهُ اللهُ سَلْ كَذَا وَكَذَا. فَإِذَا انْقَطَعَتْ بِهِ الْأَمَانِيُّ قَالَ اللهُ: هُوَ لَكَ وَعَشَرَةُ أَمْثَالِهِ » قَالَ « ثُمَّ يَدْخُلُ بَيْتَهُ فَتَدْخُلُ عَلَيْهِ زَوْجَتَاهُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ. فَتَقُولَانِ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَاكَ لَنَا وَأَحْيَانَا لَكَ. قَالَ فَيَقُولُ: مَا أُعْطِيَ أَحَدٌ مِثْلَ مَا أُعْطِيتُ ».

(84) CENNETİN EN AŞAĞI MERTEBESİNDE BULUNACAK OLAN CENNELİĞE DÂİR BÂB

——oOo——

311 — (188) .... : Ebû Sa'îd Hudrî (R) den:

Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: Cennetin en aşağı menzilesinde olan cennetlik öyle bir kimsedir ki, Allah onun yüzünü ateşten cennet tarafına döndürür ve ona gölgeli bir ağaç misâli gösterir. O kul: Ey Rabbim! Beni şu ağaca götür, ben onun gölgesinde olayım, der. Ve devamla İbnu Mes'ûd'un hadîs'i tarzında hadîs'i sevketti. Ancak: «Hak Taâlâ: Ey Âdem oğlu! Beni senden kim kurtarır?» sözlerini sonuna kadar zikretmedi. Bununla beraber burada şunu ziyade etmiştir: Allah ona şunu, şunu iste diye hatırlatır. Bütün arzuları bittiği zaman Allah: Bu ve bunun on katı senindir, buyurur. Dedi ki: «Sonra artık kendi menziline girer. Derken, el-Hûru'l-în'dan[85] olan iki zevcesi yanına girer ve:

---

fından —lâzım olan— rıza ve hayır iradesi ile tefsir edilmiş ise de, müteşabih olmakla beraber, bu lâzımı ma'nâdan daha hususi bir ma'nâya delâleti vardır. İşte buradaki Dıhk'ı yalnız rıza ve hayır iradesi ma'nâsına kasretmek biraz müşkil olur. Binaenaleyh Dıhk (gülmek) müteşabih bir sıfattır deyip, bilâ tavakkuf iyman etmek te'vil etmekten daha sâlimdir».

85. **el-Hûru'l-iyn,** kara gözlü kadınlar demek olup, Kur'ân diliyle mü'minlerin ve gâzilerin cennetteki kadınlarına verilen bir iftihar ünvanıdır.

Kur'an'ın cennet kadınlarına verdiği bu unvan müteaddid hadislerde de zikr edilmiştir. El-Hûr terkibinde Hûr, Havrâ'nın çoğuludur. Ve kara gözlü kadınlara sıfat yapılır. İyn lâfzı da Aynâu'nun çoğuludur. Bu da geniş gözlü kadınlara sıfat yapılır. Buhârî el-Hûru'l-iyn'in sıfatını şöyle tavsif ediyor: Huriler okadar

Seni bizim için, bizi de senin için yaradan Allah'a hamdolsun, derler. Râvî der ki: O kimse, bana verilen nimetler hiç bir kimseye verilmiş değildir, der.

٣١٢ – (١٨٩) حدثنا سعيد بن عمرو الأشعثي. حدثنا سفيان بن عيينة عن مطرف وابن أبجر، عن الشعبي، قال: سمعت المغيرة بن شعبة، رواية إن شاء الله. ح وحدثنا ابن أبي عمر. حدثنا سفيان. حدثنا مطرف بن طريف وعبد الملك بن سعيد. سمعا الشعبي يخبر عن المغيرة بن شعبة؛ قال: سمعته على المنبر، يرفعه إلى رسول الله ﷺ قال: وحدثني بشر بن الحكم. واللفظ له. حدثنا سفيان ابن عيينة. حدثنا مطرف وابن أبجر. سمعا الشعبي يقول: سمعت المغيرة بن شعبة يخبر به الناس على المنبر. قال سفيان: رفعه أحدهما (أراه ابن أبجر) قال «سأل موسى ربه: ما أدنى أهل الجنة منزلة؟ قال هو رجل يجيء بعد ما أدخل أهل الجنة الجنة. فيقال له: ادخل الجنة. فيقول: أي رب! كيف؟ وقد نزل الناس منازلهم وأخذوا أخذاتهم؟ فيقال له: أترضى أن يكون لك مثل ملك ملك من ملوك الدنيا؟ فيقول: رضيت، رب! فيقول: لك ذلك ومثله ومثله ومثله ومثله. فقال في الخامسة: رضيت، رب! فيقول: هذا لك وعشرة أمثاله. ولك ما اشتهت نفسك ولذت عينك. فيقول: رضيت، رب! قال: رب! فأعلاهم منزلة؟ قال: أولئك الذين أردت. غرست كرامتهم بيدي. وختمت عليها. فلم تر عين ولم تسمع أذن ولم يخطر على قلب بشر» قال ومصداقه في كتاب الله عز وجل: فلا تعلم نفس ما أخفي لهم من قرة أعين [٣٢/السجدة/الآية ١٧] الآية.

312 — (189) .... : Mutarrıf ve İbnu Ebcer, ikisi de Şa'bî'den işitmişlerdir ki O, şöyle diyordu: Muğîratu'bnu Şube'den işittim. Kendisi minber üstünde bunu insanlara haber veriyordu. Rasûlullah şöyle buyurmuştur:

Mûsâ, Rabbine: Cennet ehlinin en aşağı makam ve menzilesi nedir?

---

cazib bir güzelliğe mâlikdirler ki, insan onlara bir göz atmakla hayretler içinde kalır. Gözlerinin beyazı son derece beyaz, siyahı da son derece siyahtır..

Hakikaten gözün akı ak, karası kara olmak, göz güzelliğinin en müstesna bir vasfıdır. Cenab-ı Hak mücâhidlere şöyle va'd buyuruyor:

ان المتقين فى مقام امين فى جنات وعيون يلبسون من سندس واستبرق متقابلين
كذلك وزوجناهم بحور عين

: Müttakiler ise hakikaten emin bir makamda, cennetlerde, pınarlardadır. İnce, nâzik ve kalın ipeklerdlen, atlaslardan giyecekler, karşı karşıyadırlar. İşte böyledir. Onlara bembeyaz, şâhin gözlü hûrileri eş yaptık» (ed-Duhân: 51-54).

diye sordu. Rabbi cevaben buyurdu ki: Bu öyle bir kimsenin makamıdır ki, o kimse Cennet ehli Cennete girdikten sonra gelir, ona: Cennete gir, denilir. O ise: Ey Rabbim! Herkes kendi menziline yerleştikden, alacağını aldıktan sonra bu nasıl müyesser olabilir? der.Hak Taâlâ ile onun arasında şöyle bir konuşma olur: Dünya Meliklerinden bir Melik'in mülküne benzer bir mülke nâil olursan râzı olur musun?; Râzîyim, Ya Rab! İşte öyle bir mülk senindir. Bir o kadar daha, bir o kadar daha, bir o kadar daha, bir o kadar daha. Beşincisinde: Râzî oldum Ya Rab! İşte bu kadar şey hep senindir, onun on misli de senindir. Bir de nefsin neyi arzu ederse, gözün her neden hoşlanırsa hepsi senindir. Râzî oldum Ya Rab!

Bu cevabtan sonra Mûsâ: Ya Rab: Ya Cennet ehlinin en yüksek makam sâhibleri nasıldır? diye sordu. Cevaben buyurdu ki: Kendim için ihtiyar ve ıstıfâ ettiğim kullar işte onlardır. Keramet filanlarını kendi elimle dikip mühür altına aldım. Onu ne bir göz görmüş, ne bir kulak işidmiş, ne de beşerden hiç bir kimsenin kalbine ne olduğu hutûr etmiştir. Râvî der ki: Bu rivâyetin Azîz ve Celîl olan Allah'ın kitabından (onu tasdîk edici) delîli: *«Artık onlar için yapmakta olduklarına bir mükâfat olarak, gözlerin aydın olacağı* (nimetlerden) *neler gizlenmiş bulunduğunu kimse bilmez»* (es-Secde: 17) âyetidir.

٣١٣ – (...) حدثنا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ الأَشْجَعِيُّ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبْجَرَ ؛ قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ يَقُولُ : سَمِعْتُ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ يَقُولُ عَلَى الْمِنْبَرِ : إِنَّ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ سَأَلَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ عَنْ أَخَسِّ أَهْلِ الْجَنَّةِ مِنْهَا حَظًّا . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِهِ .

313 — ( ) .... : Şa'bî şöyle dedi: Muğîratu'bnu Şu'be'den işiddim. Minber üstünde şöyle diyordu: Mûsâ (A) Azîz ve Celîl olan Allah'a cennet ehlinin cennetten en az nasîbi olanını sordu ve hadîs'i geçen hadîs tarzında sevketti.

٣١٤ – (١٩٠) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ عَنِ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِنِّي لَأَعْلَمُ آخِرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ دُخُولًا الْجَنَّةَ . وَآخِرَ أَهْلِ النَّارِ خُرُوجًا مِنْهَا . رَجُلٌ يُؤْتَى بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، فَيُقَالُ : اعْرِضُوا عَلَيْهِ صِغَارَ ذُنُوبِهِ وَارْفَعُوا عَنْهُ كِبَارَهَا . فَتُعْرَضُ عَلَيْهِ صِغَارُ ذُنُوبِهِ . فَيُقَالُ : عَمِلْتَ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا ، كَذَا وَكَذَا . وَعَمِلْتَ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا ، كَذَا وَكَذَا . فَيَقُولُ : نَعَمْ . لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُنْكِرَ . وَهُوَ مُشْفِقٌ مِنْ كِبَارِ ذُنُوبِهِ أَنْ تُعْرَضَ عَلَيْهِ . فَيُقَالُ لَهُ : فَإِنَّ لَكَ مَكَانَ كُلِّ سَيِّئَةٍ حَسَنَةً . فَيَقُولُ : رَبِّ ! قَدْ عَمِلْتُ أَشْيَاءَ لَا أَرَاهَا هَهُنَا » فَلَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ .

314 - (190) .... : Ebû Zerr (R) şöyle demiştir:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: Ben cennet ehlinin cennete son girecek ve ateş ehlinin cehennemden son çıkacak olanını biliyorum. Bu bir kimsedir ki, kıyamet günü gelir ve: «Ona günahlarının küçüklerini arzedip büyüklerini ondan kaldırınız» denilir. Bunun üzerine ona küçük günahları arzolunur ve kendisine: Sen, şu ve şu gün, şunu ve şunu yaptın, şu ve şu gün de şunu ve şunu yaptın denildiğinde, O: Evet der ve inkâr etmeye muktedir olamaz. O, büyük günahlarının kendine arzedilmesinden korkar bir halde iken ona: «Her seyyienin yerine senin için bir hasene vardır» denilir. O kul: Ey Rabbim! Ben birçok şeyler yapmıştım, onları burada görmüyorum, der. Râvî: Ben Rasûlullah (S) i gerideki dişleri belirinceye kadar güldüğünü gördüm, demiştir.

٣١٥ – (...) وحدثنا ابْنُ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكِيعٌ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ. حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ؛ كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ.

315 -- ( ) .... : Vekî' ve Ebû Muaviye her ikisi de A'meş'den bu isnad ile rivâyet etmişlerdir.

٣١٦ – (١٩١) حدثني عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ وَإِسْحَٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ؛ كِلَاهُمَا عَنْ رَوْحٍ. قَالَ عُبَيْدُ اللهِ: حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ الْقَيْسِيُّ. حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يُسْأَلُ عَنِ الْوُرُودِ. فَقَالَ: نَجِيءُ نَحْنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَنْ كَذَا وَكَذَا انْظُرْ أَيْ ذَٰلِكَ فَوْقَ النَّاسِ. قَالَ فَتُدْعَى الْأُمَمُ بِأَوْثَانِهَا وَمَا كَانَتْ تَعْبُدُ. الْأَوَّلُ فَالْأَوَّلُ. ثُمَّ يَأْتِينَا رَبُّنَا بَعْدَ ذَٰلِكَ فَيَقُولُ: مَنْ تَنْظُرُونَ؟ فَيَقُولُونَ: نَنْظُرُ رَبَّنَا. فَيَقُولُ: أَنَا رَبُّكُمْ. فَيَقُولُونَ: حَتَّى نَنْظُرَ إِلَيْكَ. فَيَتَجَلَّى لَهُمْ يَضْحَكُ. قَالَ فَيَنْطَلِقُ بِهِمْ وَيَتَّبِعُونَهُ. وَيُعْطَى كُلُّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ، مُنَافِقٍ أَوْ مُؤْمِنٍ، نُورًا. ثُمَّ يَتَّبِعُونَهُ. وَعَلَى جِسْرِ جَهَنَّمَ كَلَالِيبُ وَحَسَكٌ. تَأْخُذُ مَنْ شَاءَ اللهُ. ثُمَّ يُطْفَأُ نُورُ الْمُنَافِقِينَ. ثُمَّ يَنْجُو الْمُؤْمِنُونَ. فَتَنْجُو أَوَّلُ زُمْرَةٍ وُجُوهُهُمْ كَالْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ. سَبْعُونَ أَلْفًا لَا يُحَاسَبُونَ. ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ كَأَضْوَإِ نَجْمٍ فِي السَّمَاءِ. ثُمَّ كَذَٰلِكَ. ثُمَّ تَحِلُّ الشَّفَاعَةُ. وَيَشْفَعُونَ حَتَّى يَخْرُجَ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللهُ. وَكَانَ فِي قَلْبِهِ مِنَ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ شَعِيرَةً. فَيُجْعَلُونَ بِفِنَاءِ الْجَنَّةِ. وَيَجْعَلُ أَهْلُ الْجَنَّةِ يَرُشُّونَ عَلَيْهِمُ الْمَاءَ حَتَّى يَنْبُتُوا نَبَاتَ الشَّيْءِ فِي السَّيْلِ. وَيَذْهَبُ حُرَاقُهُ. ثُمَّ يَسْأَلُ حَتَّى تُجْعَلَ لَهُ الدُّنْيَا وَعَشَرَةُ أَمْثَالِهَا مَعَهَا

316 — (191) .... : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi Câbiru'bnu Abdillâh'dan işidmiştir. Câbir'e vürûddan soruluyormuş. Câbir şöy-

le demiştir: Bizler kıyamet günü şundan, şundan geliriz. Bak! Yani bu, insanların fevkinde bir yerdir[86]. Dedi ki: Ümmetler putlarıyle ve neye tapıyorduysalar onlar ile birer birer sırasıyle çağırılırlar. Sonra bu işin ardından Rabbimiz bize gelir ve: Kimi bekliyorsunuz? buyurur. Halk: Rabbımızı bekliyoruz, derler. Ben sizin Rabbınızım buyurur. Sana bakalım, derler. Bunun üzerine onlara güler halde tecelli eder. Sonra onları götürür. Onlar da ona tâbi olurlar. Bir de bunlardan münafık, mü'min her bir insana bir nur verilir. Sonra yine ardına düşerler. Cehennem köprüsü üstünde birtakım çengeller ve dikenler vardır ki, Allah'ın dilediği kimseleri yakalarlar. Derken münafıkların nurları söner. Sonra mü'minler kurtulur. Yetmiş bin kişi olan ilk zümre yüzleri on dördüncü gecedeki ay gibi geçip kurtulurlar, hiç hisab görmezler. Onlardan sonra gelenler gökyüzündeki en parlak yıldız ışıkları gibidirler. Sonra böyle böyle diğerleri de geçerler. Sonra şefâat hulûl eder. Şefâat ederler. Nihayet LÂ İLÂHE İLLALLAH deyip kalbinde bir arpa ağırlığı kadar hayır olan kimseler ateşten çıkar da cennetin bir tarafına konulurlar. Cennet ahalisi onlar üzerine su serpmeye başlar. Nihayet onlar, seyl yerindeki otların sür'atle bitip büyümesi gibi biterler ve ateşten çıkanın ateş izi gider. Sonra kendisine dünya ve onunla beraber dünyanın on misli verilinceye kadar ister».

٣١٧ - (..) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا سفيان بن عيينة ، عن عمرو ، سمع جابرا
يقول : سمعه من النبي ﷺ بأذنه يقول « إن الله يخرج ناسا من النار فيدخلهم الجنة » .

317 — ( ) .... : Sufyânu'bnu Uyeyne, Amr'dan tahdîs etti. O da Câbir'i bu hadîs'i Peygamber (S) den kulağıyle işiddiğini söylerken dinlemiştir. Peygamber: «Muhakkak Allah Taâlâ birtakım insanları ateşden çıkarır ve onları cennete koyar» buyuruyordu.

٣١٨ - (...) حدثنا أبو الربيع . حدثنا حماد بن زيد . قال قلت لعمرو بن دينار : أسمعت جابر
ابن عبد الله يحدث عن رسول الله ﷺ « إن الله يخرج قوما من النار بالشفاعة ؟ » قال : نعم .

86. Şârihler bu sözde tağyîr vardır, dediler.

Doğrusu: «Biz kıyamet gününde insanlardan yüksek tümsekler üzerine geliriz» şeklindedir.

«Kevm, İbnu'l-Esir'in dediği gibi, yüksek yerler, demektir. Bunun vâhidi «kevme» dir. Dediler ki: Bu hal râviye karanlık gelmiş, bu sebeble onu «keza ve keza» ile ta'bîr etmiş, bunu da «yani insanların fevkinde» sözü ile tefsîr etmiş ve üzerine bir tenbih olmak üzere: Unzur (Bak) sözünü yazmıştır. Bu hadîs'i nakledenler ise bu sözlerin hepsini toplayıp gördüğün gibi hadîs metninden olmak üzere sıralamışlardır (Nevevî).

318 - ( ) .... : Bize Ebu'r-Rabî' tahdîs etti. Bize Hammâdu'bnu Zeyd tahdîs etti, dedi ki: Amru'bnu Dînâr'a, sen Câbiru'bnu Abdillah'ı «Şüphesiz Allah Taâlâ bir kavmi şefâatle ateşden çıkarır» sözlerini Rasûlullah'dan tahdîs ederken işiddin mi? diye sordum. Evet, diye cevap verdi.

٣١٩ – (...) حدثنا حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ. حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ. حَدَّثَنَا قَيْسُ بْنُ سُلَيْمٍ الْعَنْبَرِيُّ. قَالَ: حَدَّثَنِي يَزِيدُ الْفَقِيرُ. حَدَّثَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِنَّ قَوْمًا يُخْرَجُونَ مِنَ النَّارِ يَحْتَرِقُونَ فِيهَا، إِلَّا دَارَاتِ وُجُوهِهِمْ، حَتَّى يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ».

319 — ( ) .... : Câbiru'bnu Abdillah tahdîs edip dedi ki:
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Muhakkak ki bir kavim yalnız yüzlerinin çevrelediği bölgeler hariç olmak üzere ateşden çıkarılırlar ve nihayet cennete girerler».

٣٢٠ – (...) وحدثنا حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ. حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ دُكَيْنٍ. حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ (يَعْنِي مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي أَيُّوبَ) قَالَ: حَدَّثَنِي يَزِيدُ الْفَقِيرُ؛ قَالَ: كُنْتُ قَدْ شَغَفَنِي رَأْيٌ مِنْ رَأْيِ الْخَوَارِجِ. فَخَرَجْنَا فِي عِصَابَةٍ ذَوِي عَدَدٍ نُرِيدُ أَنْ نَحُجَّ. ثُمَّ نَخْرُجَ عَلَى النَّاسِ. قَالَ فَمَرَرْنَا عَلَى الْمَدِينَةِ فَإِذَا جَابِرُ ابْنُ عَبْدِ اللهِ يُحَدِّثُ الْقَوْمَ. جَالِسٌ إِلَى سَارِيَةٍ. عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ. قَالَ فَإِذَا هُوَ قَدْ ذَكَرَ الْجَهَنَّمِيِّينَ. قَالَ فَقُلْتُ لَهُ: يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللهِ! مَا هَٰذَا الَّذِي تُحَدِّثُونَ؟ وَاللهُ يَقُولُ: إِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ [٣/ آل عمران/الآية ١٩٢] وَ، كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا [٣٢/ السجدة/الآية ٢٠] فَمَا هَٰذَا الَّذِي تَقُولُونَ؟ قَالَ فَقَالَ: أَتَقْرَأُ الْقُرْآنَ؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: فَهَلْ سَمِعْتَ بِمَقَامِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ (يَعْنِي الَّذِي يَبْعَثُهُ اللهُ فِيهِ؟) قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: فَإِنَّهُ مَقَامُ مُحَمَّدٍ ﷺ الْمَحْمُودُ الَّذِي يُخْرِجُ اللهُ بِهِ مَنْ يُخْرِجُ. قَالَ ثُمَّ نَعَتَ وَضْعَ الصِّرَاطِ وَمَرَّ النَّاسِ عَلَيْهِ. قَالَ وَأَخَافُ أَنْ لَا أَكُونَ أَحْفَظُ ذَاكَ. قَالَ غَيْرَ أَنَّهُ قَدْ زَعَمَ أَنَّ قَوْمًا يَخْرُجُونَ مِنَ النَّارِ بَعْدَ أَنْ يَكُونُوا فِيهَا. قَالَ يَعْنِي فَيَخْرُجُونَ كَأَنَّهُمْ عِيدَانُ السَّمَاسِمِ. قَالَ: فَيَدْخُلُونَ نَهَرًا مِنْ أَنْهَارِ الْجَنَّةِ فَيَغْتَسِلُونَ فِيهِ. فَيَخْرُجُونَ كَأَنَّهُمُ الْقَرَاطِيسُ. فَرَجَعْنَا قُلْنَا: وَيْحَكُمْ! أَتُرَوْنَ الشَّيْخَ يَكْذِبُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ؟ فَرَجَعْنَا فَلَا وَاللهِ! مَا خَرَجَ مِنَّا غَيْرُ رَجُلٍ وَاحِدٍ. أَوْ كَمَا قَالَ أَبُو نُعَيْمٍ.

320 — ( ) .... : Yezîd el-Fakîr tahdîs edip şöyle dedi: Hâricîlerin görüşünden bir görüş kalbime işlemiş, meftûn olmuştum. Haccetmek, sonra insanlara karşı çıkıp Hâricîlik propagandası yapmak maksadıyle kalabalık bir topluluk içinde yola çıktık .Nihayet Medine'ye uğradık. Câbiru'bnu Abdillah'a rasgeldik. O, bir direk yanında oturmuş, cemaata Rasûlullah'dan hadîs takrîr ediyordu. O sırada cehennemlikleri zikretti. Ben ona: Ey Rasûlullah'ın arkadaşı! Bu takrîr ettiğin nedir? Halbuki Allah şöyle buyuruyor: «*Ey Rabbimiz, hakîkaten sen kimi ateşe sokarsan şüphesiz onu hor ve hakîr edersin. Orada zâlimlerin hiç bir yardımcıları da yoktur*» (Âlu İmrân: 192), «*Fâsık olanların barınacağı yer ise cehennemdir. Ne zaman oradan çıkmak isterlerse içerisine döndürülürler ve onlara: Tekzîbedegeldiğiniz o ateşin azabını tadın, denilir*» (es-Secde: 20).

Binaenaleyh söylemekte olduğunuz bu sözler nedir? dedim. Sen Kur'ân'ı okuyor musun? dedi. Evet, dedim. Muhammed Aleyhisselâm'ın makamını yani Allah'ın onu ba's buyuracağı makamı işiddin mi? dedi. Evet, dedim, Câbir şöyle devam etti: İşte O, Muhammed (S) ın *Mahmûd* olan makamıdır ki, Allah onun vasıtasıyle çıkaracaklarını çıkarır, dedi. Sonra sıratın vaziyetini ve insanların sırat üzerinden geçişini tavsîf etti. Bunları ezberde tutamaz olmaktan korkarım. Şukadar var ki O, şunları söylemiştir:

«Muhakkak ki bir kavim cehennemde bulunmalarını mütaâkip ateşden çıkarlar. Ama onlar simsim çubukları gibi simsiyah çıkarlar. Akabinde cennet nehirlerinden bir nehre girerler. Onun içinde yıkanırlar ve kâğıt sayfaları gibi bembeyaz çıkarlar».

Sonra hacc'dan döndük ve: Yazık olsun size! O şeyh'in Rasûlullah üstüne yalan söyliyeceğini zanneder misiniz? dedik. Bunun üzerine Hâricîlikten vazgeçtik. Allah'a yemin olsun ki bizden bir tek adamdan başka Hâricîlikde kalan olmamıştır. Yahut (isnadın başındaki Müslimin şeyhinin şeyhi olan Fadlu'bnu Dukeyn) Ebû Nuaym'ın dediği gibidir[87].

٣٢١ — (١٩٢) حدثنا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ الأَزْدِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ وَثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ أَرْبَعَةٌ فَيُعْرَضُونَ عَلَى اللهِ فَيَلْتَفِتُ أَحَدُهُمْ فَيَقُولُ : أَيْ رَبِّ ! إِذْ أَخْرَجْتَنِي مِنْهَا فَلَا تُعِدْنِي فِيهَا . فَيُنْجِيهِ اللهُ مِنْهَا » .

---

87. «Ev Kema Kale» sözü râvilerin ma'rûf edeblerinden bir edebdir. Râvi, hadis'i ma'nâsıyle rivâyet ettiği zaman meydana gelmesi muhtemel bir tağyirden korkarak bir ihtiyat olmak üzere rivâyetinin sonunda «yahut onun dediği gibidir» der (Nevevî).

321 — (192) .... : Enesu'bnu Malik (R) dan:

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Ateşden dört kişi çıkarılır ve Allah'a arzolunurlar. Onlardan biri dönüp: Ey Rabbim! Beni ateşden çıkardığında bir daha oraya döndürme, diye niyaz eder. Bunun üzerine Allah onu ateşden kurtarır».

٣٢٢ – (١٩٣) حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْغُبَرِيُّ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي كَامِلٍ) . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « يَجْمَعُ اللهُ النَّاسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَهْتَمُّونَ لِذَلِكَ (وَقَالَ ابْنُ عُبَيْدٍ : فَيُلْهَمُونَ لِذَٰلِكَ) فَيَقُولُونَ : لَوِ اسْتَشْفَعْنَا عَلَى رَبِّنَا حَتَّى يُرِيحَنَا مِنْ مَكَانِنَا هَـٰذَا ! قَالَ فَيَأْتُونَ آدَمَ ﷺ فَيَقُولُونَ : أَنْتَ آدَمُ أَبُو الْخَلْقِ . خَلَقَكَ اللهُ بِيَدِهِ وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ . وَأَمَرَ الْمَلَائِكَةَ فَسَجَدُوا لَكَ . اشْفَعْ لَنَا عِنْدَ رَبِّكَ حَتَّى يُرِيحَنَا مِنْ مَكَانِنَا هَـٰذَا . فَيَقُولُ : لَسْتُ هُنَاكُمْ . فَيَذْكُرُ خَطِيئَتَهُ الَّتِي أَصَابَ . فَيَسْتَحْيِي رَبَّهُ مِنْهَا . وَلَـٰكِنِ ائْتُوا نُوحًا . أَوَّلَ رَسُولٍ بَعَثَهُ اللهُ . قَالَ فَيَأْتُونَ نُوحًا ﷺ . فَيَقُولُ : لَسْتُ هُنَاكُمْ . فَيَذْكُرُ خَطِيئَتَهُ الَّتِي أَصَابَ فَيَسْتَحْيِي رَبَّهُ مِنْهَا . وَلَـٰكِنِ ائْتُوا إِبْرَاهِيمَ ﷺ الَّذِي اتَّخَذَهُ اللهُ خَلِيلًا . فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ ﷺ فَيَقُولُ : لَسْتُ هُنَاكُمْ . وَيَذْكُرُ خَطِيئَتَهُ الَّتِي أَصَابَ فَيَسْتَحْيِي رَبَّهُ مِنْهَا . وَلَـٰكِنِ ائْتُوا مُوسَىٰ ﷺ . الَّذِي كَلَّمَهُ اللهُ وَأَعْطَاهُ التَّوْرَاةَ . قَالَ فَيَأْتُونَ مُوسَىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ . فَيَقُولُ : لَسْتُ هُنَاكُمْ وَيَذْكُرُ خَطِيئَتَهُ الَّتِي أَصَابَ فَيَسْتَحْيِي رَبَّهُ مِنْهَا . وَلَـٰكِنِ ائْتُوا عِيسَىٰ رُوحَ اللهِ وَكَلِمَتَهُ . فَيَأْتُونَ عِيسَىٰ رُوحَ اللهِ وَكَلِمَتَهُ . فَيَقُولُ : لَسْتُ هُنَاكُمْ . وَلَـٰكِنِ ائْتُوا مُحَمَّدًا ﷺ . عَبْدًا قَدْ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ » . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « فَيَأْتُونِي . فَأَسْتَأْذِنُ عَلَى رَبِّي فَيُؤْذَنُ لِي . فَإِذَا أَنَا رَأَيْتُهُ وَقَعْتُ سَاجِدًا . فَيَدَعُنِي مَا شَاءَ اللهُ . فَيُقَالُ : يَا مُحَمَّدُ ! ارْفَعْ رَأْسَكَ . قُلْ تُسْمَعْ . سَلْ تُعْطَهْ . اشْفَعْ تُشَفَّعْ . فَأَرْفَعُ رَأْسِي . فَأَحْمَدُ رَبِّي بِتَحْمِيدٍ يُعَلِّمُنِيهِ رَبِّي . ثُمَّ أَشْفَعُ . فَيَحُدُّ لِي حَدًّا فَأُخْرِجُهُمْ مِنَ النَّارِ ، وَأُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ ثُمَّ أَعُودُ فَأَقَعُ سَاجِدًا . فَيَدَعُنِي مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَدَعَنِي ثُمَّ يُقَالُ : ارْفَعْ رَأْسَكَ يَا مُحَمَّدُ ! قُلْ تُسْمَعْ . سَلْ تُعْطَهْ . اشْفَعْ تُشَفَّعْ . فَأَرْفَعُ رَأْسِي . فَأَحْمَدُ رَبِّي بِتَحْمِيدٍ يُعَلِّمُنِيهِ . ثُمَّ أَشْفَعُ فَيَحُدُّ لِي حَدًّا فَأُخْرِجُهُمْ مِنَ النَّارِ ، وَأُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ . (قَالَ فَلَا أَدْرِي فِي الثَّالِثَةِ أَوْ فِي الرَّابِعَةِ قَالَ) فَأَقُولُ : يَا رَبِّ ! مَا بَقِيَ فِي النَّارِ إِلَّا مَنْ حَبَسَهُ الْقُرْآنُ أَيْ وَجَبَ عَلَيْهِ الْخُلُودُ » (قَالَ ابْنُ عُبَيْدٍ فِي رِوَايَتِهِ : قَالَ قَتَادَةُ : أَيْ وَجَبَ عَلَيْهِ الْخُلُودُ) .

322 - (193) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) buyurdu: «Allah kıyamet gününde insanları toplar. Derken şuna ihtimam ederler (İbnu Ubeyd: Şu kendilerine ilham edilir, demiştir): İçinde bulunduğumuz şu durumdan bizleri kurtarması için Rabbimize karşı şefâat istesek, derler. Mütaâkiben Âdem (S) e gelirler ve: Sen halkın babası Âdem'sin. Allah seni kendi eliyle yaraddı ve sana kendi rûhundan hayat verdi. Sonra meleklere emretti, onlar da sana secde ettiler. Bulunduğumuz şu durumdan bizleri kurtarması için Rabbın katında bizlere şefâat et, derler. Âdem: Ben buna ehil değilim. O, işlemiş olduğu hatîesini hatırlar ve bundan dolayı da Rabbından utanır. Fakat siz Allah'ın ba's buyurduğu ilk Rasûl olan Nuh'a gidin, der. Sonra onlar Nuh (S) a gelirler. Nuh, işlediği hatiesini hatırlar ve bundan dolayı Rabbinden utanarak: Ben buna ehil değilim. Fakat siz Allah'ın bir Halîl edinmiş olduğu İbrahim (S) e gidin, der. Mütaâkiben onlar İbrahim (S) e gelirler. İbrahim de: İşlediği hatîesini hatırlar ve bundan dolayı Rabbinden utanarak: Ben buna ehil değilim. Fakat siz Allah'ın kelâm ettiği ve kendisine Tevrat'ı vermiş olduğu Mûsa (S) ya gidin, der. Sonra Mûsa Aleyhisselâm'a gelirler. Bunun üzerine Mûsa da işlediği hatîesini hatırlar ve bunun için Rabbinden haya ederek: Ben buna ehil değilim, fakat siz, Allah'ın Rûhu ve Kelimesi olan İsa'ya gidin, der. Bunun üzerine onlar Allah'ın Rûhu ve Kelimesi olan İsa'ya gelirler. İsâ ise onlara: Ben buna ehil değilim. Fakat siz geçmiş ve geri kalmış günahları mağfiret buyurulmuş bir kul olan Muhammed (S) e gidin der.»

Râvî der ki: Rasûlullah (S) devamla şöyle buyurdu:

«Sonra bana gelirler. Ben de Rabbimin huzuruna izin isterim. Bana izin verilir. Ben kendimi secdeye kapanmış bulurum. Allah dilediği kadar beni bu vaziyette bırakır. Sonra Allah tarafından: Ya Muhammed! Başını kaldır, söyle, sözün dinlenir, iste sana verilir, şefâat et, şefâatin kabûl edilir, denilir.

Ben secdeden başımı kaldırıp Rabbimin bana öğreteceği bir tahmîd ile Rabbime hamdederim. Sonra şefâat ederim. Benim için bir had tayin buyurur, ben de insanları ateşten çıkarır ve cennete koyarım. Sonra döner tekrar secdeye kapanırım. Allah bırakmak istediği kadar beni o vaziyette bırakır. Sonra: Başını kaldır Ya Muhammed! Söyle, sözün dinlenir, iste, sana verilir, şefâat et, şefâatin kabûl edilir, denilir. Ben başımı kaldırır ve bana öğreteceği bir Tahmîd ile Rabbime hamdeylerim. Sonra şefâat ederim. Benim için bir hudud tayin buyurur. Ben de ateşden insanları çıkarır, cennete koyarım. (Râvî: Üçüncü yahut dördüncü seferde dediklerini bilmiyorum, demiştir). Nihayet şöyle derim: Ya Rabbi! Ateşde Kur'an'ın hapseddiklerinden başka yani kendisine hulûd vâcib olanlardan başka kimse kalmadı, derim».

İbn Ubeyd kendi rivâyetinde şöyle dedi: Katâde: «Yani üzerine hulûd vâcib olan» diye tefsîr etmiştir.

٣٢٣ – ( ) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «يَجْتَمِعُ الْمُؤْمِنُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَهْتَمُّونَ بِذَلِكَ (أَوْ يُلْهَمُونَ ذَلِكَ)» بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي عَوَانَةَ وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ «ثُمَّ آتِيهِ الرَّابِعَةَ (أَوْ أَعُودُ الرَّابِعَةَ) فَأَقُولُ: يَا رَبِّ! مَا بَقِيَ إِلَّا مَنْ حَبَسَهُ الْقُرْآنُ».

323 — ( ) .... : Enes (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Kıyamet gününde mü'minler toplanırlar ve şuna himmet sarfederler (yahut şu kendilerine ilham olunur)...» diye bu da Ebû Avâne hadîs'i gibidir. Bu hadîs'de şöyle buyurmuştur: «Sonra ona dördüncü defa gelir (yahut dördüncü defa döner) ve: Ya Rabbi! Kur'ân'ın hapseddiklerinden başka hiç kimse kalmadı, derim».

٣٢٤ – ( ) حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ. قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ قَالَ «يَجْمَعُ اللهُ الْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُلْهَمُونَ لِذَلِكَ» بِمِثْلِ حَدِيثِهِمَا وَذَكَرَ فِي الرَّابِعَةِ «فَأَقُولُ: يَا رَبِّ! مَا بَقِيَ فِي النَّارِ إِلَّا مَنْ حَبَسَهُ الْقُرْآنُ. أَيْ وَجَبَ عَلَيْهِ الْخُلُودُ»

324 — ( ) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) dedi ki: Allah'ın peygamberi (S) şöyle buyurdu: «Allah kıyamet gününde mü'minleri toplar ve onlara bu şefaat istemeyi ilham eder». Bu da geçen ikisinin hadîs'i gibidir. Ancak dördüncü defada: «Bunun üzerine ben; Ya Rabbi! Ateşde Kur'ân'ın hapsettiklerinden başka yani kendisine hulûd vâcib olanlardan başka kimse kalmadı, derim» sözlerini zikretmiştir.

٣٢٥ – (...) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ مِنْهَالٍ الضَّرِيرُ. حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ وَهِشَامٌ صَاحِبُ الدَّسْتَوَائِيِّ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ح وحَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. قَالَا: حَدَّثَنَا مُعَاذٌ، وَهُوَ ابْنُ هِشَامٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ. حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ، وَكَانَ فِي قَلْبِهِ مِنَ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ شَعِيرَةً. ثُمَّ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَكَانَ فِي قَلْبِهِ مِنَ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ بُرَّةً. ثُمَّ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَكَانَ فِي قَلْبِهِ مِنَ الْخَيْرِ مَا يَزِنُ ذَرَّةً».

زَادَ ابْنُ مِنْهَالٍ فِي رِوَايَتِهِ: قَالَ يَزِيدُ. فَلَقِيتُ شُعْبَةَ فَحَدَّثْتُهُ بِالْحَدِيثِ. فَقَالَ شُعْبَةُ: حَدَّثَنَا بِهِ قَتَادَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِالْحَدِيثِ. إِلَّا أَنَّ شُعْبَةَ جَعَلَ، مَكَانَ الذَّرَّةِ، ذُرَةً. قَالَ يَزِيدُ: صَحَّفَ فِيهَا أَبُو بِسْطَامٍ.

325 — ( ) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) tahdîs etti ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «LÂ İLÂHE İLLALLAH diyen ve kalbinde bir arpa ağırlığında hayır olan kimseler ateşden çıkarılır. Bundan sonra LÂ İLÂHE İLLALLAH diyen ve kalbinde bir buğday danesi ağırlığı kadar hayır olan kimseler ateşden çıkarılır. Daha sonra LÂ İLÂHE İLLALLAH diyen ve kalbinde bir tek küçük karınca ağırlığı kadar hayır olan kimseler ateşden çıkarılır».

İbnu Minhâl kendi rivâyetinde şunu ziyade etmiştir: Yezîd dedi ki: Şu'be'ye mülâkî oldum ve kendisine hadîs'i tahdîs ettim. Bunun üzerine Şu'be dedi ki: Bu hadîs'i bize Katâde, Enesu'bnu Mâlik'den, o da peygamber'den tahdîs etti. Ancak Şu'be «zerre» kelimesi yerine «züre» demiştir. Yezid ise: Bu kelimede Ebû Bistam tashîf yapmıştır, dedi.

٣٢٦ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ. حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ. حَدَّثَنَا مَعْبَدُ بْنُ هِلَالٍ الْعَنَزِيُّ.
ح وَحَدَّثَنَاهُ سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ. حَدَّثَنَا مَعْبَدُ بْنُ هِلَالٍ الْعَنَزِيُّ قَالَ:
انْطَلَقْنَا إِلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ وَتَشَفَّعْنَا بِثَابِتٍ. فَانْتَهَيْنَا إِلَيْهِ وَهُوَ يُصَلِّي الضُّحَى. فَاسْتَأْذَنَ لَنَا ثَابِتٌ
فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ وَأَجْلَسَ ثَابِتًا مَعَهُ عَلَى سَرِيرِهِ. فَقَالَ لَهُ: يَا أَبَا حَمْزَةَ! إِنَّ إِخْوَانَكَ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ
يَسْأَلُونَكَ أَنْ تُحَدِّثَهُمْ حَدِيثَ الشَّفَاعَةِ. قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ ﷺ قَالَ «إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ مَاجَ النَّاسُ
بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ. فَيَأْتُونَ آدَمَ فَيَقُولُونَ لَهُ: اشْفَعْ لِذُرِّيَّتِكَ. فَيَقُولُ: لَسْتُ لَهَا. وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ
بِإِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ. فَإِنَّهُ خَلِيلُ اللَّهِ فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ. فَيَقُولُ: لَسْتُ لَهَا. وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ بِمُوسَى
عَلَيْهِ السَّلَامُ فَإِنَّهُ كَلِيمُ اللَّهِ. فَيُؤْتَى مُوسَى فَيَقُولُ: لَسْتُ لَهَا. وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ بِعِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ.
فَإِنَّهُ رُوحُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ. فَيُؤْتَى عِيسَى. فَيَقُولُ: لَسْتُ لَهَا. وَلَكِنْ عَلَيْكُمْ بِمُحَمَّدٍ ﷺ. فَأُوتَى،
فَأَقُولُ: أَنَا لَهَا. فَأَنْطَلِقُ فَأَسْتَأْذِنُ عَلَى رَبِّي فَيُؤْذَنُ لِي. فَأَقُومُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَأَحْمَدُهُ بِمَحَامِدَ لَا أَقْدِرُ عَلَيْهِ.
الْآنَ. يُلْهِمُنِيهِ اللَّهُ. ثُمَّ أَخِرُّ لَهُ سَاجِدًا. فَيُقَالُ لِي: يَا مُحَمَّدُ! ارْفَعْ رَأْسَكَ. وَقُلْ يُسْمَعْ لَكَ. وَسَلْ تُعْطَهْ.
وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ. فَأَقُولُ: رَبِّ! أُمَّتِي. أُمَّتِي. فَيُقَالُ: انْطَلِقْ. فَمَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ بُرَّةٍ
أَوْ شَعِيرَةٍ مِنْ إِيمَانٍ فَأَخْرِجْهُ مِنْهَا. فَأَنْطَلِقُ فَأَفْعَلُ. ثُمَّ أَرْجِعُ إِلَى رَبِّي فَأَحْمَدُهُ بِتِلْكَ الْمَحَامِدِ ثُمَّ أَخِرُّ
لَهُ سَاجِدًا. فَيُقَالُ لِي: يَا مُحَمَّدُ! ارْفَعْ رَأْسَكَ. وَقُلْ يُسْمَعْ لَكَ. وَسَلْ تُعْطَهْ. وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ. فَأَقُولُ:
أُمَّتِي. أُمَّتِي. فَيُقَالُ لِيَ: انْطَلِقْ. فَمَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ فَأَخْرِجْهُ مِنْهَا.
فَأَنْطَلِقُ فَأَفْعَلُ. ثُمَّ أَعُودُ إِلَى رَبِّي فَأَحْمَدُهُ بِتِلْكَ الْمَحَامِدِ. ثُمَّ أَخِرُّ لَهُ سَاجِدًا. فَيُقَالُ لِي: يَا مُحَمَّدُ! ارْفَعْ

رَأْسَكَ. وَقُلْ يُسْمَعْ لَكَ. وَسَلْ تُعْطَهْ. وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ فَأَقُولُ: يَارَبِّ! أُمَّتِي. أُمَّتِي. فَيُقَالُ لِي: انْطَلِقْ. فَمَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ أَدْنَى أَدْنَى أَدْنَى مِنْ مِثْقَالِ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ إِيمَانٍ فَأَخْرِجْهُ مِنَ النَّارِ. فَأَنْطَلِقُ فَأَفْعَلُ».

هَـٰذَا حَدِيثُ أَنَسٍ الَّذِي أَنْبَأَنَا بِهِ. فَخَرَجْنَا مِنْ عِنْدِهِ. فَلَمَّا كُنَّا بِظَهْرِ الْجَبَّانِ قُلْنَا: لَوْ مِلْنَا إِلَى الْحَسَنِ فَسَلَّمْنَا عَلَيْهِ، وَهُوَ مُسْتَخْفٍ فِي دَارِ أَبِي خَلِيفَةَ. قَالَ فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ فَسَلَّمْنَا عَلَيْهِ. فَقُلْنَا: يَا أَبَا سَعِيدٍ! جِئْنَا مِنْ عِنْدِ أَخِيكَ أَبِي حَمْزَةَ. فَلَمْ نَسْمَعْ مِثْلَ حَدِيثٍ حَدَّثَنَاهُ فِي الشَّفَاعَةِ. قَالَ: هِيهِ فَحَدَّثْنَاهُ الْحَدِيثَ. فَقَالَ: هِيهِ! قُلْنَا: مَازَادَنَا قَالَ: قَدْ حَدَّثَنَا بِهِ مُنْذُ عِشْرِينَ سَنَةً وَهُوَ يَوْمَئِذٍ جَمِيعٌ وَلَقَدْ تَرَكَ شَيْئًا مَا أَدْرِي أَنَسِيَ الشَّيْخُ أَوْ كَرِهَ أَنْ يُحَدِّثَكُمْ فَتَتَّكِلُوا. قُلْنَا لَهُ: حَدِّثْنَا فَضَحِكَ وَقَالَ: خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ مَا ذَكَرْتُ لَكُمْ هَـٰذَا إِلَّا وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أُحَدِّثَكُمُوهُ. «ثُمَّ أَرْجِعُ إِلَى رَبِّي فِي الرَّابِعَةِ فَأَحْمَدُهُ بِتِلْكَ الْمَحَامِدِ. ثُمَّ أَخِرُّ لَهُ سَاجِدًا. فَيُقَالُ لِي: يَا مُحَمَّدُ! ارْفَعْ رَأْسَكَ. وَقُلْ يُسْمَعْ لَكَ. وَسَلْ تُعْطَ. وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ. فَأَقُولُ: يَا رَبِّ! ائْذَنْ لِي فِيمَنْ قَالَ: لَا إِلَـٰهَ إِلَّا اللهُ. قَالَ: لَيْسَ ذَاكَ لَكَ (أَوْ قَالَ لَيْسَ ذَاكَ إِلَيْكَ) وَلَـٰكِنْ، وَعِزَّتِي! وَكِبْرِيَائِي! وَعَظَمَتِي! وَجِبْرِيَائِي! لَأُخْرِجَنَّ مَنْ قَالَ: لَا إِلَـٰهَ إِلَّا اللهُ».

قَالَ فَأَشْهَدُ عَلَى الْحَسَنِ أَنَّهُ حَدَّثَنَا بِهِ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، أُرَاهُ قَالَ قَبْلَ عِشْرِينَ سَنَةً، وَهُوَ يَوْمَئِذٍ جَمِيعٌ.

326 — ( ) .... : Ma'bedu'bnu Hilâl el-Anezî dedi ki: Sabit (Bunânî) den şefâat isteyerek Enesu'bnu Mâlik'e gittik. O, kuşluk vakti namaz kılar halde iken ona vardık. Sâbit bizim için izin istedi. Huzuruna girdik. O, Sâbit'i sedirinin üstünde, yanıbaşına oturttu. Sâbit ona: Ya Eba Hamze! Basra ahalisinden olan bu kardeşlerin senden şefâat hadîs'ini kendilerine tahdîs etmeni istiyorlar, dedi. Enes şöyle dedi:

Bize Muhammed (S) tahdîs etti ve şöyle buyurdu:

«Kıyamet günü olduğu zaman insanlar biribiri üzerine dalgalanıp çalkalanırlar. Nihayet Âdem'e gelip, zürriyetine şefâat et, derler. Ben ona lâyık değilim, faka sizler İbrahim Aleyhisselâm'a gidin. Çünkü O, *Halîlu'llah*dır, der. Sonra İbrahim'e gelirler. O da: Ben buna lâyık değilim. Lâkin siz Mûsâ Aleyhisselâm'a gidin. Çünkü O, *Kelîmullah*'dır, der. Mûsâ'ya gelinir. O da: Ben buna ehil değilim. Fakat siz Îsâ Aleyhisselâm'a gidin, çünkü O, Allah'ın rûhu ve kelîmesidir, der. Sonra Îsâ'ya gelinir. Îsâ da: Ben buna lâyık değilim. Fakat siz Muhammed (S) e gidin, der. Nihayet bana gelirler, ben de: Ben onun için (yaradılmış) ımdır,

derim. Hemen gider Rabbimin huzuruna izin isterim. Bana izin verilir, huzurunda dikilir, şimdi muktedir olamıyacağım hamdler ile Allah'a hamdederim. O hamdi bana Allah ilham eder. Sonra ona secde ederek yere kapanırım. Bana:

Ya Muhammed! başını kaldır, söyle, sözün dinlenir, iste, sana verilir, şefâat et, şefâatin kabul edilir, buyurulur. Bunun üzerine ben: Ya Rabbi! Ümmetimi, ümmetimi, diye şefâat dilerim. Bana: Git, kalbinde bir buğday yahut arpa dânesi kadar iyman olan her kim varsa onu oradan çıkar, denilir. Ben gider, bunu yaparım. Sonra yine Rabbime döner, yine bu hamdler ile O'na hamdederim. Sonra O'na secde ederek yüzüstü kapanırım. Bunun üzerine bana: Ya Muhammed! Başını kaldır. Söyle, sözün dinlenir. İste, dileğin verilir. Şefâat eyle, şefâatın kabul edilir, buyurulur. Ben: Ümmetimi, ümmetimi! derim. Bana: Git, her kimin kalbinde bir hardal dânesi kadar iyman varsa onu oradan çıkar, denilir. Ben hemen gider, bunu yerine getiririm. Sonra tekrar Rabbime döner ve bu hamdler ile O'na hamdederim. Sonra O'na secde ederek kapanırım. Bunun üzerine bana: Ya Muhammed! Başını kaldır. Söyle, sözün dinlenir. İste, dileğin verilir. Şefâat et, şefâatin kabul edilir, denilir.

Ben: Ya Rabbi! Ümmetimi, ümmetimi! diye şefâat dilerim. Bana: Git, kalbinde bir hardal dânesi ağırlığından daha az, daha az, daha az iyman bulunan kim varsa onu da ateşden çıkar, denilir. Ben hemen gider, bunu yaparım».

İşte bu, Enes'in bize haber vermiş olduğu «Enes hadîs'i» dir. Mütaakiben onun yanından çıktık. Nihayet sahranın yüksek bir yerine vardığımız vakit: Hasan Basrî'nin yanına sapsak da ona selâm versek. O, Ebû Halîfe'nin evinde gizlenmiş bir halde bulunmaktadır, dedik. Sonunda onun yanına vardık, kendisine selâm verdik ve: Ya Eba Sa'îd! Biz kardeşin Ebû Hamza'nın yanından geldik. Şefâat hakkında bize tahdîs ettiği hadîs'in benzerini hiç duymamıştık, dedik. O, devam edin, hadîs'i söyleyin dedi. Biz de ona bu hadîs'i tahdîs etik. O yine: Devam edin, daha söyleyin, dedi. Enes daha fazla arttırmadı dedik. Bize şunları söyledi: «O, bunu bize yirmi sene önce tahdîs etmiştir. Kendisi o günlerde bütün hâfızasını ve kuvvetini cemetmiş haldeydi. Şimdi ise bir kısım şeyi terketmiştir. Şeyh bunu unuttu mu, yoksa güvenip dayanırsınız diye sizlere tahdîs etmeyi kerîh mi gördü? bilmiyorum». Biz de ona: Bize sen tahdîs et dedik. Bunun üzerinde güldü ve: *İnsan Acele'den yaradılmıştır*[88]. Bunu size sadece o hadîs'i tahdîs etmeyi isteyerek zikrettim, dedi ve devam ederek Rasûlullah'a şöyle dediğini nakletti: «Sonra dördüncüde yine Rabbime

---

88. « خلق الانسان من عجل : İnsan aceleden yaradılmıştır..» (el-Enbiyâ: 37); وكان الانسان عجولاً : İnsan hop acelecidir» (el-İsrâ: 11).

döner, bu hamdler ile O'na tekrar hamdederim. Sonra O'na secde ederek kapanırım. Bunun üzerine bana: «Ya Muhammed! Başını kaldır. Söyle, sözün dinlenir. İste, sana verilir. Şefâat et, şefâatin kabul edilir, buyurulur. Ben de: Ya Rab! Bana izin ver de LÂ İLÂHE İLLALLAH diyen kimseler hakkında şefâat edeyim diye niyaz ederim. Hak Taâlâ: Bu senin için değildir (yahut bu, sana âid değildir, buyurdu). Lâkin İzzetim, Kıbriyam, Azametim ve Cibriyam (Kahrim, Sultanım) hakkı için LÂ İLÂHE İLLALLAH diyen Tevhîd ehlinin hepsini muhakkak surette cehennemden çıkaracağım, buyurdu.

Râvî şöyle demiştir: Hasan üzerine şahadet ediyorum ki O, bize bunu Enesu'bnu Mâlik'den dinlemiş olarak tahdîs etmiştir. Öyle sanıyorum ki Hasan: Yirmi sene evvel, Enes o zaman hıfz ve kuvvetini toplamış olduğu halde iken söyledi, demiştir.

٣٢٧ – (١٩٤) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ (وَاتَّفَقَا فِي سِيَاقِ الْحَدِيثِ، إِلَّا مَا يَزِيدُ أَحَدُهُمَا مِنَ الْحَرْفِ بَعْدَ الْحَرْفِ) قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ. حَدَّثَنَا أَبُو حَيَّانَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: أُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمًا بِلَحْمٍ. فَرُفِعَ إِلَيْهِ الذِّرَاعُ وَكَانَتْ تُعْجِبُهُ. فَنَهَسَ مِنْهَا نَهْسَةً فَقَالَ «أَنَا سَيِّدُ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. وَهَلْ تَدْرُونَ بِمَ ذَاكَ؟ يَجْمَعُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ. فَيُسْمِعُهُمُ الدَّاعِي وَيَنْفُذُهُمُ الْبَصَرُ. وَتَدْنُو الشَّمْسُ فَيَبْلُغُ النَّاسَ مِنَ الْغَمِّ وَالْكَرْبِ مَا لَا يُطِيقُونَ. وَمَا لَا يَحْتَمِلُونَ. فَيَقُولُ بَعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ: أَلَا تَرَوْنَ مَا أَنْتُمْ فِيهِ؟ أَلَا تَرَوْنَ مَا قَدْ بَلَغَكُمْ؟ أَلَا تَنْظُرُونَ مَنْ يَشْفَعُ لَكُمْ إِلَى رَبِّكُمْ؟ فَيَقُولُ بَعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ ائْتُوا آدَمَ. فَيَأْتُونَ آدَمَ. فَيَقُولُونَ: يَا آدَمُ! أَنْتَ أَبُو الْبَشَرِ. خَلَقَكَ اللهُ بِيَدِهِ وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ وَأَمَرَ الْمَلَائِكَةَ فَسَجَدُوا لَكَ. اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ. أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى إِلَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ آدَمُ: إِنَّ رَبِّي غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ. وَإِنَّهُ نَهَانِي عَنِ الشَّجَرَةِ فَعَصَيْتُهُ. نَفْسِي. نَفْسِي. اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي اذْهَبُوا إِلَى نُوحٍ فَيَأْتُونَ نُوحًا فَيَقُولُونَ: يَا نُوحُ! أَنْتَ أَوَّلُ الرُّسُلِ إِلَى الْأَرْضِ. وَسَمَّاكَ اللهُ عَبْدًا شَكُورًا اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ. أَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ. وَإِنَّهُ قَدْ كَانَتْ لِي دَعْوَةٌ دَعَوْتُ بِهَا عَلَى قَوْمِي. نَفْسِي. نَفْسِي. اذْهَبُوا إِلَى إِبْرَاهِيمَ ﷺ. فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ فَيَقُولُونَ: أَنْتَ نَبِيُّ اللهِ وَخَلِيلُهُ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ. اشْفَعْ لَنَا إِلَى

رَبِّكَ أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى إِلَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ إِبْرَاهِيمُ: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ
غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَا يَغْضَبُ بَعْدَهُ مِثْلَهُ. وَذَكَرَ كَذَبَاتِهِ. نَفْسِي. نَفْسِي. اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي،
اذْهَبُوا إِلَى مُوسَى. فَيَأْتُونَ مُوسَى ﷺ فَيَقُولُونَ: يَا مُوسَى! أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ. فَضَّلَكَ اللَّهُ، بِرِسَالَاتِهِ
وَبِتَكْلِيمِهِ، عَلَى النَّاسِ اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ. أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ
مُوسَى ﷺ: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنِّي قَتَلْتُ
نَفْسًا لَمْ أُومَرْ بِقَتْلِهَا. نَفْسِي. نَفْسِي. اذْهَبُوا إِلَى عِيسَى ﷺ. فَيَأْتُونَ عِيسَى فَيَقُولُونَ: يَا عِيسَى!
أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ، وَكَلَّمْتَ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ، وَكَلِمَةٌ مِنْهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ، وَرُوحٌ مِنْهُ. فَاشْفَعْ لَنَا إِلَى
رَبِّكَ أَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ عِيسَى ﷺ: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ
غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ. وَلَمْ يَذْكُرْ لَهُ ذَنْبًا نَفْسِي. نَفْسِي اذْهَبُوا إِلَى
غَيْرِي. إِذْهَبُوا إِلَى مُحَمَّدٍ ﷺ فَيَأْتُونِّي فَيَقُولُونَ: يَا مُحَمَّدُ! أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ وَخَاتَمُ الْأَنْبِيَاءِ وَغَفَرَ اللَّهُ
لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ. اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ أَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟
فَأَنْطَلِقُ فَآتِي تَحْتَ الْعَرْشِ فَأَقَعُ سَاجِدًا لِرَبِّي. ثُمَّ يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَيَّ وَيُلْهِمُنِي مِنْ مَحَامِدِهِ وَحُسْنِ الثَّنَاءِ عَلَيْهِ
شَيْئًا لَمْ يَفْتَحْهُ لِأَحَدٍ قَبْلِي. ثُمَّ يُقَالُ: يَا مُحَمَّدُ! ارْفَعْ رَأْسَكَ. سَلْ تُعْطَهْ اشْفَعْ تُشَفَّعْ فَأَرْفَعُ رَأْسِي
فَأَقُولُ: يَا رَبِّ! أُمَّتِي. أُمَّتِي. فَيُقَالُ: يَا مُحَمَّدُ! أَدْخِلِ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِكَ، مَنْ لَا حِسَابَ عَلَيْهِ، مِنَ الْبَابِ
الْأَيْمَنِ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ. وَهُمْ شُرَكَاءُ النَّاسِ فِيمَا سِوَى ذَلِكَ مِنَ الْأَبْوَابِ. وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ!
إِنَّ مَا بَيْنَ الْمِصْرَاعَيْنِ مِنْ مَصَارِيعِ الْجَنَّةِ لَكَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَهَجَرٍ. أَوْ كَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَبُصْرَى ».

327 — (194) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Birgün Rasûlullah (S) a et yemeği getirildi ve kol tarafından bir parça ayrılıp önüne konuldu. Çünkü Rasûlullah etin bu kısmını severdi. Ondan ön dişleriyle bir lokma kopardı, sonra şöyle buyurdu: «Ben kıyamet gününde bütün insanların efendisiyim. Bu neden bilir misiniz? Dünyada önce ve sonra gelmiş geçmiş nekadar insanlar varsa bunların hepsini Allah kıyamet gününde düz ve geniş bir sahada toplar. Öyle düz ve geniş bir meydan ki, orada bir çağırıcı seslenince sesini herkese duyurur ve bakan bir kişinin gözü mahşer halkını bir bakışta görür. Bir de güneş yaklaşır, artık insanların gamı ve meşakkati dayanamıyacakları ve tahammül edemiyecekleri bir dereceye varır. Bu sırada, insanların bazısı bazısına: İçinde bulunduğumuz şu fâciayı görmüyor musunuz? Size eri-

şen bu fâciayı görmüyor musunuz? Rabbınıza delâlet edecek bir şefâatçı bulmak çaresine niye bakmazsınız? der. Bunun üzerine mahşer halkının bazısı bazısına: Haydi Âdem'e gidiniz, der ve mahşer halkı Âdem'e gelirler: Ya Âdem! Sen insan nev'inin babasısın. Allah seni eliyle yaraddı ve sana kendi rûhundan hayat verdi. Sonra meleklere emretti, onlar da sana secde ettiler .Bizim için Rabbinden şefâat dile. Ey Atamız! Sen içinde bulunduğumuz şu müşkil vaziyeti görmüyor musun, başımıza gelen şu musîbeti bilmiyor musun? derler. Âdem de: Şüphesiz Rabbim bugün Celâllenmiştir. O derecede ki, ne bundan önce böyle bir gazab etmiştir, ne de bundan sonra bu türlü gazab eder. Hem Hak Taâlâ beni şu ağaçdan nehyetmişti. Ben ise ona âsî olmuştum. (Artık size şefaat edemem, şimdi ben kendimi düşünüyorum). Vay nefsim, nefsim! Siz benden başka bir şefâatçıya gidiniz. Nûh'a gidiniz, der. Onlar da Nûh'a varırlar ve: Ey Nûh! Sen yeryüzünde Allah'dan başka şeye tapan insanlara risâlet vazîfesiyle gönderilen peygamberlerin birincisisin. Allah sana (Kur'ân'da:) *«Çok şükreden kul»* (el-İsrâ: 3) diye tavsîf etti. Lütfen hakkımızda Rabbinden şefâat iste. Ne acıklı vaziyette olduğumuzu görmüyor musun? Bize ulaşan azabı görmüyor musun? derler.

Nûh Peygamber de:

«Muhakkak ki Rabbim bugün celâllenmiştir. Bir derecede ki, Allah Taâlâ ne şimdiye kadar böyle gazablanmış, ne de bundan sonra gazablanır. Şu da muhakkak ki benim bir duâ edişim vardır. Vaktiyle kavmimin aleyhine bununla duâ etmiştim (bundan dolayı kendimi düşünüyorum). Vay nefsim, nefsim! Şimdi siz İbrahim (S) e gidiniz, der. Onlar da İbrahim'e varıp: Sen yeryüzündeki insanlardan Allah'ın peygamberi ve Allah'ın dostu bir zâtsın. Bizim için Rabbinden şefâat dile. İçinde bulunduğumuz hali görüyor, biez ulaşan azabı da biliyorsun? derler. İbrahim onlara:

Bugün Rabbimin Celâl sıfatı tecellî etmiştir. Hem bir derecede ki, bundan evvel böyle gazab etmemiş, bundan sonra da böyle gazab etmez, der. Ve yalanlarını[89] zikrederek, (şimdi kendimi düşünüyorum) nefsim, nefsim! Artık siz benden başkasına gidiniz, Mûsâ'ya gidiniz, der. Onlar da Mûsâ (S) ya varıp:

Ey Mûsâ! Sen Allah'ın peygamberisin! Allah seni risâletleriyle ve kelâm etmesiyle insanlar üzerine fazîletli kıldı. Bizim için Rabbinden şefâat iste. Nekadar ızdırap içinde olduğumuzu gürüyor, başımıza gelen musîbeti biliyorsun, derler. Mûsâ da onlara:

---

89. İbrahim'in putperestleri ilzam için söylediği üç yalan şudur:
a. Putları kırmak için müşriklere karşı: Hastayım, deyip puthanede kalması ki hakikaten hasta değildi.
b. Koca put kırmıştır, demesi.
c. Karısı Sâre hakkında, kızkardeşimdir, demesi.

Rabbim bugün Celâl sıfatıyle tecelli etti. Hem öyle bir halde ki, ne şimdiye kadar bu derece gazabı görülmüş, ne de bundan sonra görülür. Ben ise öldürülmesine me'mur olmadığım halde bir nefsi öldürdüm [90]. (Şimdi ben nefsimi düşünüyorum) Ah nefsim, nefsim! Siz şimdi Îsâ (S) ya gidin, der. Onlar da Îsâ'ya gidip:

Ey Îsâ! Sen Allah'ın Rasûlüsun ve Allah'ın Meryem'e koyduğu bir kelime (bir mu'cize), aynı zamanda ondan bir rûh'sun. Ki sen beşikte bir sabî iken insanlara söz söyledin. Binaenaleyh Rabbinin yanında bize şefâat eyle. İçinde bulunduğumuz hali görmüyor, bize erişen azabı bilmiyor musun? derler. Îsâ da onlara:

Rabbim bugün Celâl sıfatıyle tecellî etmiştir. Hem öyle bir derecede ki, bundan evvel böyle gazab etmemiş, bundan sonra da asla böyle gazab etmez. Kendisi için bir günah zikr etmeksizin, âh nefsim, nefsim! sözleriyle endişesini izhar ederek: Benden başkasına gidiniz. Muhammed (S) e gidiniz, der. Nihayet onlar bana gelip:

Ya Muhammed! Sen Alah'ın Aasûlü ve Hâtemu'l-Enbiyâ'sın. Allah geçmişte ve gelecekte vukû'u farzolunan bütün günahlarını mağfiret etmiştir. Rabbın huzurunda bize şefâat et. İçinde bulunduğumuz acıklı hali görüyor, bize ulaşan azabı biliyorsun, derler. Bunun üzerine ben, hemen gidip Arş'ın altına varır ve Rabbime secde ederek kapanırım. Sonra secdemde, Allah bana kendisine yapılacak hamdlerinden ve en güzel senâsından öyle bir mefhum feth ve ilham eder ki, şimdiye kadar onu benden önce hiç bir peygambere feth ve ilham etmemiştir. Ben mülhem olduğum surette Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra Allah tarafından:

Ya Muhammed! Başını kaldır, iste, sana verilir. Şefâat eyle, şefâatin kabul edilir, buyurulur. Ben secdeden başımı kaldırıp: Ya Rab! Ümmetim, ümmetim! diye şefaat ederim. Bunun ülerine:

Ya Muhammed! Ümmetinden hisab ve suale lüzum olmıyanları cennet kapılarından, sağ kapıdan cennete koy. Onalr cennetin bundan başka öbür kapılarından da insanlarla ortakdırlar, buyurulur.

Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki cennetin kapı kanad-

---

90. el-Kasas sûresinin 18. âyetinden itibaren anlatıldığı üzere Fir'avn'ın adamlarından bir Mısır'lı ile Mûsâ'nın kavminden biri dövüşüyordu. Mûsâ'nın kavminden olan zât, Mûsa'dan yardım istedi, Mûsâ da yardıma koştu ve düşmanın göğsüne bir yumruk attı. İşte bu yumruk onu öldürmüştü. Mûsâ: «قال رب انى ظلمت نفسى فاغفرلى فغفرله : **Rabbim! Şüphesiz ki ben, nefsime zulmettim, beni mağfiret buyur, dedi. Allah da ona mağfiret etti»** âyeti mûcibince mağfiret olunmuştur.

larından iki kanadın arası muhakkak Mekke ile Hecer, yahut, Mekke ile Busrâ arası akdar geniştir» ".

٣٢٨ – (...) وحدثني زهير بن حرب. حدثنا جرير عن عمارة بن القعقاع، عن أبي زرعة، عن أبي هريرة؛ قال: وضعت بين يدي رسول الله ﷺ قصعة من ثريد ولحم. فتناول الذراع. وكانت أحب الشاة إليه. فنهس نهسة فقال «أنا سيد الناس يوم القيامة» ثم نهس أخرى فقال «أنا سيد الناس يوم القيامة» فلما رأى أصحابه لا يسألونه قال «ألا تقولون كيفه؟» قالوا: كيفه يا رسول الله؟ قال «يقوم الناس لرب العالمين» وساق الحديث بمعنى حديث أبي حيان عن أبي زرعة. وزاد في قصة إبراهيم فقال. وذكر قوله في الكوكب: هذا ربي. وقوله لآلهتهم: بل فعله كبيرهم هذا. وقوله: إني سقيم. قال «والذي نفس محمد بيده! إن ما بين المصراعين من مصاريع الجنة إلى عضادتي الباب لكما بين مكة وهجر، أو هجر ومكة».

قال: لا أدري أي ذلك قال.

328 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) ın önüne bir serîd (tirîd) ve et tabağı konuldu. Rasûlullah kol etine uzandı. Burası Rasûlullah'ın davardan en çok sevdiği yerdi. Ondan ön dişleriyle bir lokma ısırdı. Sonra: «Ben kıyamet gününde bütün insanların seyyidiyim» buyurdu. Sonra diğer bir lokma daha ko-

---

91. Buhârî'deki rivâyette Himyer ile Mekke arası mikyası da verilmiştir. (Buhârî: Tefsir, Zürriyete men hamelnâ maa Nûh). Himyer, San'â şehrinin eski adıdır. Câhiliyet zamanında Yemen'de hüküm süren — Bağ-ı İrem, Seylu'l-Arim gibi medeniyet eserleriyle Zu'l-Karneyn ve Belkıs gibi hükümdarlarının menkıbeleri Kur'ân'da zikrolunan— Himyer Hanedanı Sebe' şehrinden sonra San'â'yı hükümet merkezi edindiklerinden San'â şehri Himyer adıyle de anılır. San'â şehri Mekke'den 855 km. mesafede bulunduğuna ve cennet kapısının iki kanadı arası da bu genişlikte olduğuna göre, cennetin genişliği hakkında zihne takrib için güzel bir mikyâs olur.

Hadis'de adı geçen Busrâ'da Şam'ın 90 km. güney doğusunda ve Havran mıntıkasında bir şehirdir. Vaktiyle ma'mur ve müstahkemdi. Burası Hıristiyanlığın merkezlerindendir. Meşhur Râhib Bahira'nın savmi'ası da buradaydı. Şimdi bir köy halinde bulunan Busrâ, saadet asrında en meşhur ve ma'mur bir şehir olduğundan hadis'te ikinci bir mikyas olarak adı geçmiştir. Hecer yine Yemen ülkesinde bir belde adıdır. Terdid ile iki mikyas zikrolunması, hadis râvilerinden birinin şüphesidir.

Hadis'te tasvir buyurulan bu şefâat, Hâtemu'l-Enbiyâ'nın mahşerdeki Büyük şefâatıdır. Mahşerden kurtulduktan sonra da her peygamber Cenab-ı Hak tarafından kendi ümmeti hakkında şefâate me'zun olacaktır. Hattâ peygamberlerden başka şuhedâ ve diğerleri de şefâate me'zun olacakları nasslarla sâbittir.

pardı. Bu sefer de yine: «Ben kıyamet gününde bütün insanalrın *Seyyidiyim*» dedi. Nihayet ashabının, kendisine bunun sebebini sormadıklarını görünce: «Ne diye, nasıl olur? demiyorsunuz» buyurdu. Ashab: Nasıl olacak? Ya Rasûlallah! dediler. Rasûlullah:

«Âlemlerin Rabbı için insanlar ayağa kalkar» buyurdu ve Ebû Hayyân'ın Ebû Zur'a'dan rivâyet ettiği hadîs'in ma'nâsı ile hadîs'i sevketti. İbrahim'in kıssasında şu ziyadeyi yaptı ve dedi ki: O yıldız hakkındaki «İşte budur, benim Rabbim» sözünü, onların putları için: «Fakat bu işi onların büyükleri olan işte şu yaptı» sözünü, ve bir de: «Ben hastayım» sözünü zikretti. Bundan sonra: «Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki: Cennetin kapu kanadlarından iki kanat ile iki kapu söğesinin arası muhakkak Mekke ile Hecer, yahut Hecer ile Mekke arası kadardır» buyurdu.

Râvî: Bunun hangisini söylemiş olduğunu bilmiyorum, dedi.

٣٢٩ — (١٩٥) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ طَرِيفِ بْنِ خَلِيفَةَ الْبَجَلِيُّ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ. حَدَّثَنَا أَبُو مَالِكٍ
الْأَشْجَعِيُّ عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. وَأَبُو مَالِكٍ عَنْ رِبْعِيٍّ، عَنْ حُذَيْفَةَ؛ قَالَا: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ

« يَجْمَعُ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى النَّاسَ. فَيَقُومُ الْمُؤْمِنُونَ حَتَّى تُزْلَفَ لَهُمُ الْجَنَّةُ. فَيَأْتُونَ آدَمَ فَيَقُولُونَ:
يَا أَبَانَا اسْتَفْتِحْ لَنَا الْجَنَّةَ. فَيَقُولُ: وَهَلْ أَخْرَجَكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ إِلَّا خَطِيئَةُ أَبِيكُمْ آدَمَ! لَسْتُ بِصَاحِبِ
ذَلِكَ. اذْهَبُوا إِلَى ابْنِي إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللهِ. قَالَ فَيَقُولُ إِبْرَاهِيمُ: لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ. إِنَّمَا كُنْتُ
خَلِيلًا مِنْ وَرَاءَ وَرَاءَ. اعْمِدُوا إِلَى مُوسَى ﷺ الَّذِي كَلَّمَهُ اللهُ تَكْلِيمًا. فَيَأْتُونَ مُوسَى ﷺ فَيَقُولُ:
لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ. اذْهَبُوا إِلَى عِيسَى كَلِمَةِ اللهِ وَرُوحِهِ. فَيَقُولُ عِيسَى ﷺ: لَسْتُ بِصَاحِبِ ذَلِكَ.
فَيَأْتُونَ مُحَمَّدًا ﷺ. فَيَقُومُ فَيُؤْذَنُ لَهُ. وَتُرْسَلُ الْأَمَانَةُ وَالرَّحِمُ. فَتَقُومَانِ جَنَبَتَيِ الصِّرَاطِ يَمِينًا
وَشِمَالًا. فَيَمُرُّ أَوَّلُكُمْ كَالْبَرْقِ » قَالَ قُلْتُ: بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي! أَيُّ شَيْءٍ كَمَرِّ الْبَرْقِ؟ قَالَ « أَلَمْ تَرَوْا
إِلَى الْبَرْقِ كَيْفَ يَمُرُّ وَيَرْجِعُ فِي طَرْفَةِ عَيْنٍ؟ ثُمَّ كَمَرِّ الرِّيحِ. ثُمَّ كَمَرِّ الطَّيْرِ وَشَدِّ الرِّجَالِ. تَجْرِي
بِهِمْ أَعْمَالُهُمْ. وَنَبِيُّكُمْ قَائِمٌ عَلَى الصِّرَاطِ يَقُولُ: رَبِّ! سَلِّمْ سَلِّمْ. حَتَّى تَعْجِزَ أَعْمَالُ الْعِبَادِ. حَتَّى يَجِيءَ
الرَّجُلُ فَلَا يَسْتَطِيعُ السَّيْرَ إِلَّا زَحْفًا. قَالَ وَفِي حَافَتَيِ الصِّرَاطِ كَلَالِيبُ مُعَلَّقَةٌ. مَأْمُورَةٌ بِأَخْذِ مَنْ
أُمِرَتْ بِهِ. فَمَخْدُوشٌ نَاجٍ وَمَكْدُوسٌ فِي النَّارِ ».

وَالَّذِي نَفْسُ أَبِي هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ! إِنَّ قَعْرَ جَهَنَّمَ لَسَبْعُونَ خَرِيفًا.

329 — (195) .... : Ebû Hureyre ve Huzeyfe (R) şöyle dediler: Rasûlullah (S) buyurdu ki:

«Allah Tabâreke ve Taâlâ insanları toplar, mü'minler ayağa kalkar. Nihayet cennet kendilerine yaklaştırılır. Derken Âdem'e gelip: Ey Babamız! Cenneti bize açtır, derler. Bunun üzerine Âdem: Sizleri cennetden ancak babanız Âdem'in hatîesi çıkardı. Ben bunun sâhibi değilim. Sizler benim oğlum İbrahim Halîlullah'a gidiniz, der.

İbrami de: Ben bunun sahibi değilim. Ben ancak perde arkasından bir Halîl (dost) olmuşumdur. Sizler, Allah'ın kendisine kelâm etmiş olduğu Mûsâ'ya yöneliniz, der. Halk Mûsâ'ya gelirler. Mûsâ: Ben bunun sâhibi değilim. Sizler Allah'ın Kelimesi ve Rûhu olan İsâ'ya gidiniz, der. İsâ (S) da: Ben bunun sâhibi değilim, der. Nihayet Muhammed (S) e gelirler. O da doğrulur ve kendisine izin verilir. Emanet ile Rahim de oraya gönderilip onlar da sıratın sağlı sollu iki yanına dikilirler. Bundan sonra sizin en evvel gidenleriniz şimşek gibi geçerler.» Râvî der ki: Babam ve anam sana fedâ olsun. Şimşeğin geçişi gibi olan hangi şeydir? dedim. Rasûlullah şöyle buyurdu:

«Şimşeği görmediniz mi? Göz kırpması kadar zamanda nasıl geçer ve geri döner? Sonra rüzgârın geçmesi gibi, sonra kuş geçmesi gibi ve insan koşması gibi. Onları amelleri bu şekillerde yürütür. Peygamberiniz sırat üzerinde dikilmiş: Ya Rab! Selâmet ver, selâmet ver! der. Nihayet kulalrın amelleri âciz kalır. Hattâ biri gelir, yürümeye tâkat getiremez de ancak emekler. Sıratın her iki yanında asılı duran çengeller vardır ki, kimi yakala denilirse onu yakalamaya me'murdurlar. Neticede insanlar tırmıklanmış kurtulmuş veya ateşe düşürülmüşlerdir».

Ebû Hureyre'nin nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki: Cehennemin dibi yetmiş son bahardır (yani yetmiş yıllık mesafedir).

(٨٥) باب فى قول النبى صلى الله عليه وسلم « أنا أول الناس يشفع فى الجنة ، وأنا أكثر الأنبياء تبعا »

٣٣٠ – (١٩٦) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَإِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. قَالَ قُتَيْبَةُ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْمُخْتَارِ ابْنِ فُلْفُلٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ . قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَنَا أَوَّلُ النَّاسِ يَشْفَعُ فِي الْجَنَّةِ وَأَنَا أَكْثَرُ الْأَنْبِيَاءِ تَبَعاً » .

(85) PEYGAMBER (S) İN: «BEN CENNETTE ŞEFAAT EDECEK İNSANLARIN İLKİYİM», «PEYGAMBERLER İÇİNDE ÜMMETİ EN ÇOK OLAN BENİM» SÖZLERİNE DÂİR BÂB

——oOo——

330 — (196) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S): Ben cennette şefâat edecek insanların birincisiyim. Ben kıyamet günü peygamberler içinde ümmeti en çok olanıyım» buyurdu.

٣٣١ – (...) وحدثنا أبو كريب محمد بن العلاء. حدثنا معاوية بن هشام عن سفيان، عن مختار ابن فلفل، عن أنس بن مالك؛ قال: قال رسول الله ﷺ «أنا أكثر الأنبياء تبعا يوم القيامة. وأنا أول من يقرع باب الجنة».

331 — ( ) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S): «Ben kıyamet günü peygamberler arasında Tâbî'leri en çok bulunanıyımdır ve yine ben, vennet kapısını vuranların birincisiyim» buyurdu.

٣٣٢ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا حسين بن علي عن زائدة، عن المختار بن فلفل؛ قال: قال أنس بن مالك: قال النبي ﷺ «أنا أول شفيع في الجنة. لم يصدق نبي من الأنبياء ما صدقت. وإن من الأنبياء نبيا ما يصدقه من أمته إلا رجل واحد».

332 — ( ) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi:
Peygamber (S) buyurdu ki: «Ben cennette ilk şefâat ediciyim. Peygamberler içinde benim tasdîk edildiğim kadar tasdık edilmiş hiç bir peygamber yoktur. meygamberler içinde öyle Peygamberler vardır ki ümmetinden onu ancak bir tek kişi tasdik etmiştir.»

٣٣٣ – (١٩٧) وحدثني عمرو الناقد وزهير بن حرب، قالا حدثنا هاشم بن القاسم. حدثنا سليمان بن المغيرة عن ثابت، عن أنس بن مالك؛ قال: قال رسول الله ﷺ «آتي باب الجنة يوم القيامة فأستفتح. فيقول الخازن: من أنت؟ فأقول. محمد. فيقول: بك أمرت لا أفتح لأحد قبلك».

333 — (197) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) puyurdu ki: «Ben kıyamet gününde cennet kapısına gelirim de, onun açılmasını isterim. Bunun üzerine Hâzin: «Sen kimsin?» rer. «Ben: «Muhammed'im» derim. Akabinde sana açmaya emrolundum. Halbuki senden önce kimseye açmadım, der».

(٨٦) باب اختباء النبي صلى الله عليه وسلم دعوة الشفاعة لأمته

٣٣٤ – (١٩٨) حدثني يونس بن عبد الأعلى . أخبرنا عبد الله بن وهب قال : أخبرني مالك ابن أنس عن ابن شهاب ، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن ، عن أبي هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ قال «لكل نبي دعوة يدعوها . فأريد أن أختبئ دعوتي شفاعة لأمتي يوم القيامة » .

(86) PEYGAMBER (S) İN ŞEFÂAT DUÂSINI ÜMMETİ İÇİN SAKLAMASI BÂBI

——oOo——

334 — (198) .... : Ebû Hureyre (R) den: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Her Peygamberin bir duası vardır. Onunla Allah'a duâ edegelmiştir. Fakat ben duâmı kıyamet gününde ümmetime şefâat etmek için saklıyorum».

٣٣٥ – (...) وحدثني زهير بن حرب وعبد بن حميد . قال زهير : حدثنا يعقوب بن إبراهيم حدثنا ابن أخي ابن شهاب عن عمه . أخبرني أبو سلمة بن عبد الرحمن ؛ أن أبا هريرة قال : قال رسول الله ﷺ « لكل نبي دعوة . وأردت ، إن شاء الله ، أن أختبئ دعوتي شفاعة لأمتي يوم القيامة »

335 ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S): «Her peygamberin bir duâsı vardır. Ben ise — İnşâallah — duâmı kıyamet gününde ümmetime şefâat etmek için saklamayı istiyorum» buyurdu.

٣٣٦ – (...) حدثني زهير بن حرب وعبد بن حميد . قال زهير : حدثنا يعقوب بن إبراهيم حدثنا ابن أخي ابن شهاب عن عمه . حدثني عمرو بن أبي سفيان بن أسيد بن جارية الثقفي ، مثل ذلك ، عن أبي هريرة ، عن رسول الله ﷺ .

336 — ( ) .... : Amru'bnu Ebî Sufyâni'bni Esîdi'bni Câriye es-Sakafî, bunun benzerini Ebû Hureyre'den, o da Rasûlullah (S) dan tahdîs etmiştir.

٣٣٧ – (...) وحدثني حرملة بن يحيى . أخبرنا ابن وهب . أخبرني يونس عن ابن شهاب ؛ أن عمرو بن أبي سفيان بن أسيد بن جارية الثقفي أخبره ؛ أن أبا هريرة قال لكعب الأحبار : إن نبي الله ﷺ قال « لكل نبي دعوة يدعوها . فأنا أريد ، إن شاء الله ، أن أختبئ دعوتي شفاعة لأمتي يوم القيامة » فقال كعب لأبي هريرة : أنت سمعت هذا من رسول الله ﷺ ؟ قال أبو هريرة : نعم .

337 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R), Ka'bu'l-Ahbâr'a dedi ki: Allah'ın Peygamberi (S) şöyle buyurdu: «Her Peygamberin, duâ edegeldiği bir duâsı vardır. Fakat ben İnşâallah duâmı kıyamet gününde ümmetime şefâat etmek için saklamayı istiyorum».

Bunun üzerine Ka'b, Ebû Hureyre'ye: Sen bunu Rasûlullah (S) dan mı işiddin? diye sordu. Ebu Hureyre: Evet, cevabını verdi.

٣٣٨ – (١٩٩) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب (واللفظ لأبي كريب) قالا: حدثنا
أبو معاوية عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لكل نبي
دعوة مستجابة. فتعجل كل نبي دعوته. وإني اختبأت دعوتي شفاعة لأمتي يوم القيامة. فهي نائلة،
إن شاء الله، من مات من أمتي لا يشرك بالله شيئا».

338 — (199) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Her peygamberin, kabul edilmiş bir duâsı varadır. Her peyyamber bu duâsını kullandı. Fakat ben duâmı kıyamet gününde ümmetime şefâat etmek için sakladım. Artık ümmetimden Allah'a hiç birşey ortak kılmamış olan kimseler İnşâallah bu şefâata nâil olacaklardır».

٣٣٩ – (...) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا جرير عن عمارة (وهو ابن القعقاع) عن أبي زرعة،
عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لكل نبي دعوة مستجابة يدعو بها. فيستجاب له فيؤتاها.
وإني اختبأت دعوتي شفاعة لأمتي يوم القيامة».

339 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Her Peygamberin kabul olunacak bir duâsı vardır. Onunla duâ eder ve duâsı kabul olunur da artık istediği kendisine verilir. Ben ise duâmı kıyamet gününde ümmetime şefâat etmek için sakladım».

٣٤٠ – (...) حدثنا عبيد الله بن معاذ العنبري. حدثنا أبي. حدثنا شعبة عن محمد (وهو ابن زياد)
قال: سمعت أبا هريرة يقول: قال رسول الله ﷺ «لكل نبي دعوة دعا بها في أمته فاستجيب له.
وإني أريد، إن شاء الله، أن أؤخر دعوتي شفاعة لأمتي يوم القيامة».

340 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Her Peygamberin bir duâsı vardır. Ümmeti hakkında onunla duâ etmiş ve duâsı kabul olunmuştur. Ben ise İnşâallah duâmı kıyamet gününde ümmetime şefâat etmek için geri bırakmak istiyorum».

٣٤١ - (٢٠٠) حدثني أبو غسان المسمعي، ومحمد بن المثنى، وابن بشار. حدثنا. واللفظ لأبي غسان قالوا: حدثنا معاذ (يعنون ابن هشام) قال: حدثني أبي عن قتادة. حدثنا أنس بن مالك؛ أن نبي الله ﷺ قال « لكل نبي دعوة دعاها لأمته. وإني اختبأت دعوتي شفاعة لأمتي يوم القيامة »

341 — (200) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle tahdîs etti. Allah'ın peygamberi (S) buyurdu ki: «Her peygamberin ümmeti için duâ ettiği bir duâsı vardır. Fakat ben, duâmı kıyamet gününde ümmetime şefâat etmek için sakladım».

٣٤٢ - ( ) وحدثنيه زهير بن حرب وابن أبي خلف. قالا: حدثنا روح. حدثنا شعبة عن قتادة، بهذا الإسناد.

342 — ( ) .... : Şu'be Katâde'den bu isnad ile aynı hadîs'i tahdîs etmiştir.

٣٤٣ - (...) ح وحدثنا أبو كريب. حدثنا وكيع ح وحدثنيه إبراهيم بن سعيد الجوهري. حدثنا أبو أسامة، جميعا عن مسعر، عن قتادة، بهذا الإسناد. غير أن في حديث وكيع قال قال « أعطي » وفي حديث أبي أسامة، عن النبي ﷺ.

343 — ( ) .... : Vekî' ve Ebû Usâme birlikte Mis'ar'dan, o da Katâde'den bu isnadla tahdîs etmişlerdir. Ancak Vakî' hadîsinde: «İtâ olunmuştur» buyurdu, dedi. Ebû Usâme'nin hadîs'inde de: «Nebiy (S) den» sözleri vardır.

٣٤٤ - (...) وحدثني محمد بن عبد الأعلى. حدثنا المعتمر عن أبيه، عن أنس؛ أن نبي الله ﷺ قال: فذكر نحو حديث قتادة عن أنس

344 — ( ) Bana Muhammedu'bnu Abdi'l-Alâ tahdîs etti. Bize Mu'temir, babasından, o da Enes'den tahdîs edip, Allah'ın Peygamberi (S) şöyle buyurdu, diyerek Katâde'nin Enesedten gelen hadîs'i tarzında zikretmiştir.

٣٤٥ - (٢٠١) وحدثني محمد بن أحمد بن أبي خلف. حدثنا روح. حدثنا ابن جريج قال أخبرني أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول، عن النبي ﷺ « لكل نبي دعوة قد دعا بها في أمته وخبأت دعوتي شفاعة لأمتي يوم القيامة ».

345 — (201) .... : Câbir (R) Peygamber (S) den şunu söylemiştir: «Her Peygamberin ümmeti hakkında kendisiyle duâ etmiş olduğu bir duâsı vadır. Ben ise duâmı kıyamet gününde ümmetime şefâat etmek için sakladım».

(٨٧) باب دعاء النبي صلى الله عليه وسلم لأمته وبكائه شفقة عليهم

٣٤٦ – (٢٠٢) حدثني يونس بن عبد الأعلى الصدفي. أخبرنا ابن وهب. قال: أخبرني عمرو
ابن الحارث؛ أن بكر بن سوادة حدثه عن عبد الرحمن بن جبير، عن عبد الله بن عمرو بن العاص؛
أن النبي ﷺ تلا قول الله عز وجل في إبراهيم: رب إنهن أضللن كثيرا من الناس فمن تبعني فإنه
مني [١٤/إبراهيم/الآية ٣٦] الآية. وقال عيسى عليه السلام: إن تعذبهم فإنهم عبادك وإن تغفر لهم فإنك
أنت العزيز الحكيم [٥/المائدة/الآية ١١٨] فرفع يديه وقال «اللهم! أمتي أمتي» وبكى. فقال الله عز
وجل: يا جبريل! اذهب إلى محمد، وربك أعلم، فسله ما يبكيك؟ فأتاه جبريل عليه الصلاة والسلام
فسأله. فأخبره رسول الله ﷺ بما قال. وهو أعلم. فقال الله: يا جبريل! اذهب إلى محمد فقل:
إنا سنرضيك في أمتك ولا نسوءك.

(87) PEYGAMBER (S) İN ÜMMETİ İÇİN DUÂ ETMESİ VE ONLARA ŞEFKATİNDEN DOLAYI AĞLAMASI BÂBI

——oOo——

346 — (202) .... : Abdullahi'bnu Amribni'l-Âs (R) dan:

Peygamber (S) Azîz ve Celîl olan Allah'ın İbrahim hakkındaki: «*Rabbim! Çünkü onlar insanlardan birçoğunu baştan çıkardılar. Bundan sonra kim bana uyarsa, işte o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, hakîkat sen çok mağfiret edici, çok merhamet kılıcısın*» (İbrahim: 36) kavlini; ve bir de Îsâ (A)nın: *İEğer kendilerine azab edersen şüphe yok ki, onlar senin kullarındır. Eğer onlara mağfiret buyurursan mutlak gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sahibi olan da hakîkaten Sensin Sen*» (el-Mâide: 118) kavlini okudu da ardından iki elini kaldırıp: «Ey Allah'ım! Ümmetim, ümmetim!» dedi ve ağladı.

Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah:

«Ey Cibrîl! buyurdu, Muhammed'e git, Rabbin en iyi bilendir. Binaenaleyh seni ağlatan nedir? diye ona sor!.. Bunun üzerine Cibrîl Aleyhissalâtü vesselâm ona geldi ve kendisine sordu. Rasûlullah (S) da Cibrîl'e :

«Allah'ın her şeyi en iyi bilir halde olduğunu» haber verdi. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: Ey Cibrîl! Muhammed'e git ve şunu söyle:

Biz seni ümmetin hakkında muhakkak râzî edeceğiz ve seni (gamlandıracak bir) kemklik yapmayız» [92].

(٨٨) باب بيان أن من مات على الكفر فهو فى النار ولا تناله شفاعة ولا تنفعه قرابة المقربين

٣٤٧ – (٢٠٣) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا عفان . حدثنا حماد بن سلمة عن ثابت ، عن أنس ؛ أن رجلا قال : يا رسول الله ! أين أبي ؟ قال « في النار » . فلما قفى دعاه فقال « إن أبي وأباك في النار » .

(88) KÜFÜR ÜZERE ÖLEN KİMSENİN MUHAKKAK ATEŞTE OLDUĞU, ONA HİÇ BİR ŞEFÂATİN ULAŞMIYACAĞI, ALLAH'A YAKIN OLMUŞLARIN (mükarrabûn'un) AKRABALIĞININ DA ONA FAYDA VERMİYECEĞİNİ BEYAN BÂBI

—oOo—

347 — (203) .... : Enes (R) den: Bir kimse, ya Rasûlallah! Babam neredededir? diye sordu. Rasûlallah: Ateştedir, buyurdu. Bunun üzerine o kimse arkasına dönüp gidince Rasûlallah onu çağırdı ve: Muhakkak benim babam ve senin baban ateştedir, buyurdu.

(٨٩) باب فى قوله تعالى : وأنذر عشيرتك الأقربين

٣٤٨ – (٢٠٤) حدثنا قتيبة بن سعيد وزهير بن حرب . قالا : حدثنا جرير عن عبد الملك بن عمير ، عن موسى بن طلحة ، عن أبي هريرة ؛ قال : لما أنزلت هذه الآية : وأنذر عشيرتك الأقربين [٢٦/الشعراء/الآية ٢١٤] دعا رسول الله ﷺ قريشا . فاجتمعوا . فعم وخص فقال « يا بني كعب بن لؤي ! أنقذوا أنفسكم من النار . يا بني مرة بن كعب ! أنقذوا أنفسكم من النار . يا بني عبد شمس ! أنقذوا أنفسكم من النار . يا بني عبد مناف ! أنقذوا أنفسكم من النار . يا بني هاشم ! أنقذوا أنفسكم من النار . يا بني عبد المطلب ! أنقذوا أنفسكم من النار . يا فاطمة ! أنقذي نفسك من النار . فإني لا أملك لكم من الله شيئا . غير أن لكم رحما سأبلها ببلالها » .

(89) ALLAH TAÂLÂ'NIN: «VE SEN KAVMİNDEN SANA EN AKIN OLANLARI İNÜÂR ET» KAVLİ HAKKIDA BÂB

—oOo—

348 — (204) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

---

92. Bu, « ولسوف يعطيك ربك فترضى : Rabbın sana verecek ve sen de hoşnud olacaksın» (ed-Duhâ: 5) âyetine uygundur.

Şu, « وانذر عشيرتك الاقربين : *Sen en yakın hısımlarını inzâr et»* (eş-Şu'arâ: 214) âyeti indirildiği zaman, Rasûlullah (S) Kureyş'i çağırdı. Bunun üzerine toplandılar. Rasûlullah kâh umûmileştirip, kâh hususileştirerek şöyle buyurdu: Ey Kâ'be'bne Luey oğulları! Nefislerinizi ateşten kurtarın. Ey Murrete'bne Kâ'b oğulalrı! Nefislerinizi ateşten kurtarın. Ey Abde'ş-Şems oğulları! Nefislerinizi ateşten kurtarın. Ey Abde Menaf oğulları! Nefislerinizi ateşten kurtarın. Ey Hâşim oğulları! Nefislerinizi ateşten kurtarın. Ey Abde'l-Muttalib oğulları! Nefislerinizi ateşten kurtarın. *Ey Fatıma! Kendi nefsini ateşten kurtar. Çünkü ben, sizin için Allah cânibinden hiç bir şeye mâlik değilim. Ancak sizin için bir hısımlığımız vardır, ben bu hısımlığı hısımlık duygusu ile sulamakta devam edeceğim.* (Ancak sizin için bir hısımlık hakkı vardır. Bu hısımlık sebebiyle sizlere bağlı bulunur —ziyaret eder— im).

٣٤٩ – (..) وحدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، بِهَذَا الإِسْنَادِ. وَحَدِيثُ جَرِيرٍ أَتَمُّ وَأَشْبَعُ.

349 — ( ) Bize Abdullahi'bnu Umer Kavârîrî tahdîs etti. Bize Ebû Avâne Abdulmeliki'bnu Umeyr'den bu isnad ile tahdîs etti. Cerîr'in önce geçen hadîs'i daha tamam ve daha doyurucudur.

٣٥٠ – (٢٠٥) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَيُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ. قَالا: حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: لَمَّا نَزَلَتْ: وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الأَقْرَبِينَ [٢٦/الشعراء/الآية ٢١٤] قَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى الصَّفَا فَقَالَ « يَا فَاطِمَةُ بِنْتَ مُحَمَّدٍ! يَا صَفِيَّةُ بِنْتَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ! يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ! لَا أَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللهِ شَيْئًا. سَلُونِي مِنْ مَالِي مَا شِئْتُمْ ».

350 — (205) .... : Âişe (R) şöyle dedi: *«Ve sen en yakın hısımlarını inzâr et»* (eş-Şu'arâ: 214) âyeti nâzil olduğu zaman Rasûlullah (S) kalktı, *Safa* tepesi üzerinde bir hutbe irad ederek şöyle buyurdu: *«Ey Muhammed'in kızı! Ey Abdulbuttalib'in kızı Safiyye! Ey Abdulmuttalib oğulları! Sizin için Allah cânibinden hiç bir şeye mâlik değilim. Malımdan ne dilerseniz isteyin».*

٣٥١ – (٢٠٦) وحدثني حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ الْمُسَيَّبِ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حِينَ

أُنْزِلَ عَلَيْهِ : وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ [٢٦/الشعراء/الآية ٢١٤] « يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ ! اشْتَرُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ اللهِ .
لَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللهِ شَيْئًا . يَا بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ! لَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللهِ شَيْئًا . يَا عَبَّاسُ بْنَ عَبْدِ
الْمُطَّلِبِ ! لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللهِ شَيْئًا . يَا صَفِيَّةُ عَمَّةَ رَسُولِ اللهِ ! لَا أُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللهِ شَيْئًا . يَا فَاطِمَةُ
بِنْتَ رَسُولِ اللهِ ! سَلِينِي بِمَا شِئْتِ . لَا أُغْنِي عَنْكِ مِنَ اللهِ شَيْئًا » .

351 — (206) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

«En yakın kavim ve kabilen fertlerini inzâr et» (eş-Şu'arâ: 214) âyeti kendisine indirildiği zaman Rasûlullah (S) buyurdu ki: Ey Kureyş Cemâati! Nefislerinizi Allah'dan satın alınız. Yoksa ben Allah'ın azabından hiç birşeyi sizden menedemem. Ey 'Abdulmuttalib oğulları! Sizden Allah'ın hiç bir azabını menedemem. Ey Abdulmuttalib'in oğlu Abbas! Senden de Allah'ın hiç bir azabını defedemem. Ey Muhammed'in halası Safiyye! Senden de Allah'ın hiç bir azabını menedemem. *Ey Resûlullah'ın kızı Fâtıma!* (Malımdan) *dilediğini benden iste, fakat Allah'ın azabından bir parçasını bile senden defedemem*[93].

٣٥٢ – (..) وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو . حَدَّثَنَا زَائِدَةُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ
ذَكْوَانَ عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، نَحْوَ هَٰذَا .

---

93. Bu Ebû Hureyre ve İbnu Abbas hadis'leri bazı hadis tenkidçilerince Mursel sayılmıştır. Bazılarınca da Mursel değildirler. Mursel değildir diyenler, sahâbinin murselini diğer bir sahâbiden duyduğu gerekçesiyle Merfu' hükmündedir, derler. Mursel diyenler şöyle diyorlar:

Bu âyet Mekke'de nübüvvetin başlangıcında nâzil olmuştur. O zaman ne Ebû Hureyre, ne de İbnu Abbas Peygamberin bu davetinde ve hitabeti sırasında hazır bulunmuşlardır. Ebû Hureyre Hayber'in fethi sırasında müsliman olmuştur. İbnu Abbas da bu davet sırasında ya doğmamıştır, yahut da yeni doğmuştur.

Şukadar var ki, Taberânî'nin Ebû Umâme'den gelen bir rivâyetine göre bu davet tekerrür etmiştir. Bu rivâyete göre Ebû Umâme Peygamberin Hâşim Oğullarını, kadınlarını ve Ehl-i Beytini topladığı ve bunlar arasında Âişe, Hafsa ve Ummu Seleme'nin de hazır bulunduğunu zikretmiştir ki, bu kadınların Peygamberin zevcelerinden olarak o toplantıda Peygamberin yanında bulunmaları Medine'de olabilir.

İctimâ'ın tekerrür kabul edildiği takdirde Ebû Hureyre ile İbn Abbas'ın Medine'de ictimâda hazır bulunmuş ve o toplantıyı rivâyet etmiş olmalarını kabul etmek icabeder. Böylece her iki rivâyet de Mursel olmaktan kurtulur.

Tahâvî bu hadis'i izah ederken: «Peygamber ikinci batındaki babası Abdulmuttalib'den itibaren tâ yedinci batna kadar neseb silsilesi üzerindeki bütün ecdadında neseben kendisine kavuşan Kureyşilerin hepsini bu ictimâda İslâma davet etmiştir» diyor.

Toplantıya kadınların ve çocukların da çağrılması bilhassa çok mühimdir.

252 — ( ) .... : Abdullahi'bnu Zekvân, A'rec'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber (S) den bu hadîs'in benzerini tahdîs etmiştir.

٣٥٣ – (٢٠٧) حدثنا أبو كامل الجحدري . حدثنا يزيد بن زريع . حدثنا التيمي عن أبي عثمان، عن قبيصة بن المخارق، وزهير بن عمرو ؛ قالا : لما نزلت : وأنذر عشيرتك الأقربين [٢٦/الشعراء/الآية ٢١٤] قال انطلق نبي الله ﷺ إلى رضمة من جبل . فعلا أعلاها حجرا . ثم نادى « يا بني عبد منافاه ! إني نذير . إنما مثلي ومثلكم كمثل رجل رأى العدو فانطلق يربأ أهله . فخشي أن يسبقوه فجعل يهتف : يا صباحاه » .

253 — (207) .... : Teymiy, Ebû Usmân'dan, o da Kabîsatu'bnu Muhârık'dan ve Zuheyru'bnu Amr'dan tahdîs etti. Dediler ki: *«En yakın hısımlarını inzâr et»* (eş-Şu'ara: 214) âyeti nâzil olduğu vakit Allah'ın Peyyamberi (S), dağdan koparak birikmiş taşların yanına gitti. Mütaâkiben onların en yükseği olan bir taşın üstüne yükseldi. Sonra şöyle nidâ etti:

«Ey Abde Menâf oğulları! Ben (tehlikeyi görüp haber veren) bir nezîrim. Benim meselimle sizin meseliniz ancak düşmanı görüp de ehlini korumak için koşup fırlayan ve düşmanların kendisini geçmelerinden korkup da avaz avaz bağırmaya başlayan kimsenin meseli gibidir».

٣٥٤ – (...) وحدثنا محمد بن عبد الأعلى . حدثنا المعتمر عن أبيه . حدثنا أبو عثمان عن زهير ابن عمرو وقبيصة بن مخارق ، عن النبي ﷺ ، بنحوه .

354 — ( ) .... : Ebû Usmân, Zuheyru'bnu Amr'dan ve Kabîsatu'bnu Muhârık'dan, onlar da Peygamber (S) den bunun benzerini rivâyet ettiler.

٣٥٥ – (٢٠٨) وحدثنا أبو كريب محمد بن العلاء . حدثنا أبو أسامة عن الأعمش ، عن عمرو ابن مرة ، عن سعيد بن جبير ، عن ابن عباس ؛ قال : لما نزلت هذه الآية : وأنذر عشيرتك الأقربين [٢٦/الشعراء/الآية ٢١٤] ورهطك منهم المخلصين . خرج رسول الله ﷺ حتى صعد الصفا . فهتف « يا صباحاه ! » فقالوا : من هذا الذي يهتف ؟ قالوا : محمد . فاجتمعوا إليه ، فقال « يا بني فلان ! يا بني فلان ! يا بني فلان ! يا بني عبد مناف ! يا بني عبد المطلب ! » فاجتمعوا إليه فقال « أرأيتكم لو أخبرتكم أن خيلا تخرج بسفح هذا الجبل أكنتم مصدقي ؟ » قالوا : ما جربنا عليك كذبا

قَالَ « فَإِنِّي نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ » .
قَالَ فَقَالَ أَبُو لَهَبٍ: تَبًّا لَكَ ! أَمَا جَمَعْتَنَا إِلَّا لِهَـٰذَا؟ ثُمَّ قَامَ فَنَزَلَتْ هَـٰذِهِ السُّورَةُ. تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ
وَقَدْ تَبَّ [١١١ / المسد / الآية ١]
كَذَا قَرَأَ الْأَعْمَشُ ؛ إِلَى آخِرِ السُّورَةِ .

355 — (208) .... : İbn Abbas (R) şöyle dedi: Şu, *«Sen.en yakın hısımlarını* (—ve onlardan hâlis kılınmış olan cemâatini—) *inzâr et»* (eş-Şu'ara: 214) âyeti nâzil olduğu zaman, Rasûlullah (S) dışarı çıktı. Sonra *Safa* tepesine yükseldi. Müteâkiben halkın toplanmaları için:

«Ya Sabâhâh![94] diye haykırdı. Bunun üzerine: Bağıran kimdir? dediler. Görenler: Munammed'dir, Dediler. Derken onun yanına toplandılar. Bunu takiben: Ey fulân oğulları! Ey fulân oğulları! Ey Abde Menâf oğulları! Ey Abde'l-Muttalib oğulları! diye nidâ etti. Nihayet yanına iyice toplandılar. Bunun üzerine: Ne dersiniz! Size şu dağın aşağısından birtakım süvarilerin çıkıp gelmekte olduğunu haber vermiş olsamı beni tasdîk eder misiniz? diye sordu. Biz senin üzerinde hiç bir yalan tecrübe etmiş değiliz, dediler. Öyle ise ben sizler için şiddetli bir azabın önünde azabı ihbar eden bir nezîrim» dedi.

Bunun üzerine Ebû Leheb: Hüsranda kal, bizi bunun için mi topladın? dedi. İşte bunun üzerine şu sûre nâzil oldu: *«Ebû Leheb'in iki eli kurusun ve kendisi de muhakkak kurumuştur»* (el-Mesed: 1).

A'meş'de böyle meşhur olan kırâat hilâfına *«kad»* lâfzını ziyade ederek sûrenin sonuna kadar okumuştur[95].

٣٥٦ – (.) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ،
بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ قَالَ: صَعِدَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ الصَّفَا فَقَالَ « يَا صَبَاحَاهْ ! » بِنَحْوِ حَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ
وَلَمْ يَذْكُرْ نُزُولَ الْآيَةِ : وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ

94. Bu, «Ya Sabâhâh» kelimesi Arablar arasında mühim bir hâdise vukûunda halkın toplanması ve tedbir almaları için kullanılır.

95. eş-Şu'ârâ: 214. âyetinde bildirildiği üzere Peygamberimizin bu ilk daveti en yakın akrabasına münhasırdı. Bütün hayatı herkesce sadâkatin ve emanetin eşsiz bir timsali olarak tanınıdığı için dini ve ictimaî en büyük bir inkılâb arefesinde vâki olan Peygamberimizin bu tebliği yakın akrabası tarafından muhalefetle karşılanmadı. Rasûlullah tarafından hazırlattırılan tirid yemeğinden yenilip, ayran içilerek dağıldılar. Ebû Leheb'in küstahça i'tirazı bize müessir olmadı (Eecrid Ter., XI, 195).

356 — ( ) .... : Ebû Muâviye, A'meş'den bu isnad ile tahdîs etti ve önceki Ebû Usâme hadîs'i tarzında: Rasûlullah (S) birgün Safa'ya çıkıp: Ya Sabâhâh! diye nidâ buyurdu, dedi. Fakat: «Sen en yakın hısımlarını inzâr et» âyetinin nuzûlünü zikretmedi.

(٩٠) باب شفاعة النبي صلى الله عليه وسلم لأبي طالب والتخفيف عنه بسببه

٣٥٧ – (٢٠٩) وحدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ القَوَارِيرِيُّ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الأُمَوِيُّ . قَالُوا : حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ نَوْفَلٍ ، عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! هَلْ نَفَعْتَ أَبَا طَالِبٍ بِشَيْءٍ ، فَإِنَّهُ كَانَ يَحُوطُكَ وَيَغْضَبُ لَكَ ؟ قَالَ « نَعَمْ . هُوَ فِي ضَحْضَاحٍ مِنْ نَارٍ . وَلَوْلَا أَنَا لَكَانَ فِي الدَّرْكِ الأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ »

(90) PEYGAMBER (S) İN EBÛ TALİB İÇİN ŞEFÂATİ VE PEYGAMBER SAYESİNDE AZABININ HAFİFLETİLMESİ BÂBI

——oOo——

357 — (209) .... : Abbâsu'bnu Abdilmuttalib (R) den: Abbas: Ya Rasûlallah! Ebû Talib'e herhangi bir şeyle menfaat sağladın mı? Hiç şüphe yok ki o, her zaman seni muhafaza eder ve senin hisabına düşmanlarına karşı asabileşirdi, dedi. Rasûlullah: «Evet, o, topuklarına kadar dibi yakın bir ateş havuzu içindedir. Eğer ben olmasaydım o, muhakkak ateşin en aşağı derekesinde —en derin çukurunda— bulunurdu» buyurdu.

٣٥٨ – (...) حدثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ الْعَبَّاسَ يَقُولُ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ أَبَا طَالِبٍ كَانَ يَحُوطُكَ وَيَنْصُرُكَ . فَهَلْ نَفَعَهُ ذَلِكَ؟ قَالَ « نَعَمْ . وَجَدْتُهُ فِي غَمَرَاتٍ مِنَ النَّارِ فَأَخْرَجْتُهُ إِلَى ضَحْضَاحٍ » .

358 — ( ) .... : Abbâs (R) şöyle diyordu:

Ya Rasulallah! dedim. Muhakka ki, Ebû Talib seni korur ve yardım ederdi. Bunlar ona fayda vermiş midir? Rasûlullah:

«Evet, ben onu büyük ateş dalgaları içinde buldum da sonra onu oradan, topuğuna kadar olan bir ateş çukuruna çıkardım» buyurdu.

٣٥٩ – (...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ سُفْيَانَ . قَالَ : حَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ ابْنُ عُمَيْرٍ . قَالَ : حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ الْحَارِثِ . قَالَ : أَخْبَرَنِي الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، بِهَذَا الإِسْنَادِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِنَحْوِ حَدِيثِ أَبِي عَوَانَةَ .

359 — ( ) .... : Buradaki râvîler Abbâsu'bnu Abdilmuttalib'in haber verdiği aynı hadîs'i bu isnadla Peygamber (S) dan Ebû Avâne hadîs'i tarzında rivâyet etmişlerdir.

٣٦٠ – (٢١٠) وحدثنا قتيبة بن سعيد حدثنا ليث عن ابن الهاد، عن عبد الله بن خباب، عن أبي سعيد الخدري؛ أن رسول الله ﷺ ذكر عنده عمه أبو طالب. فقال «لعله تنفعه شفاعتي يوم القيامة. فيجعل في ضحضاح من نار، يبلغ كعبيه، يغلي منه دماغه».

360 — (210) .... : Ebû Sa'îd Hdrî (R) den:
Rasûlullah (S) ın yanında amcası Ebû Talib zikredilmişti. Bunun üzerine Rasûlullah: «Umarım ki benim şefâtim kıyamet gününde ona fayda verir de iki topuğuna erişebilen ateşden bir çukura konulur. Oradan bile beyni kaynar» buyurdu.

(٩١) باب أهون أهل النار عذابا

٣٦١ – (٢١١) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا يحيى بن أبي بكير. حدثنا زهير بن محمد عن سهيل بن أبي صالح، عن النعمان بن أبي عياش، عن أبي سعيد الخدري؛ أن رسول الله ﷺ قال «إن أدنى أهل النار عذابا، ينتعل بنعلين من نار، يغلي دماغه من حرارة نعليه».

(91) CEHENNEMDE EN HAFİF AZAB ÇEKECEK OLANA DÂİR BÂB

——oOo——

361 — (211) .... : Ebû Sa'îd Hudrî (R) den:
Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Muhakkak ateş ehlinin en az derecede azab görecek olanı, ateşden iki nalın giyer. Bu iki nalının haretinden de dimağı kaynar».

٣٦٢ – (٢١٢) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عفان. حدثنا حماد بن سلمة. حدثنا ثابت عن أبي عثمان النهدي، عن ابن عباس؛ أن رسول الله ﷺ قال «أهون أهل النار عذابا أبو طالب. وهو منتعل بنعلين يغلي منهما دماغه».

362 — (212) .... : Abbâs (R) dan: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Ateş ehlinin en hafif azab göreni Ebû Talib'dir. O dahi iki nalın giymiş ve bunlardan dolayı dimağı kaynar bir halde olur».

٣٦٣ – (٢١٣) وحدّثنا محمّدُ بنُ المُثنّى وابنُ بشّارٍ . (واللفظُ لابنِ المُثنّى) قالا : حدّثنا محمّدُ ابنُ جعفرٍ . حدّثنا شُعبةُ . قال : سمعتُ أبا إسحٰق يقولُ : سمعتُ النُّعمانَ بنَ بشيرٍ يخطبُ وهو يقولُ : سمعتُ رسولَ اللهِ ﷺ يقولُ « إنّ أهونَ أهلِ النّارِ عذابًا يومَ القيامةِ ، لرجلٌ توضعُ في أخمصِ قدميهِ جمرتانِ ، يغلي منهما دماغُهُ » .

363 — (213) .... : Nu'mânu'bnu Beşîr (R) hutbe yaparken şöyle demiştir: Rasûlullah (S) den işiddim, şöyle buyuruyordu:

«Kıyamet gününde ateş ehlinin en hafif azab görecek olanı vallahi öyle bir kimsedir ki, onu iki ayağı altının çukurlarına iki ateş parçası konulur, bunların tesiriyle beyni kaynar[96]».

٣٦٤ – (..) وحدّثنا أبو بكرِ بنُ أبي شيبةَ . حدّثنا أبو أسامةَ عنِ الأعمشِ ، عن أبي إسحٰقَ ، عنِ النُّعمانِ بنِ بشيرٍ ؛ قالَ : قالَ رسولُ اللهِ ﷺ « إنّ أهونَ أهلِ النّارِ عذابًا من لهُ نعلانِ وشراكانِ من نارٍ . يغلي منهما دماغُهُ . كما يغلي المِرجلُ ما يرى أنّ أحدًا أشدُّ منهُ عذابًا . وإنّهُ لأهونُهم عذابًا » .

364 — ( ) .... : Nu'mânu'bnu Beşîr (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Ateş ehlinin en hafif azab görecek olanı, ayağında ateşden iki nalın ile iki nalın kemeri bulunan kimsedir. Onların tesiriyle beyni, tencerenin kaynaması gibi kaynar. Kndisinden daha şiddetli azaba uğramış kimseyi görmez. Halbuki o, muhakak azaba uğrıyanların en hafif azablısıdır».

(٩٢) باب الدليل على أنه من مات على الكفر لا ينفعه عمل .

٣٦٥ – (٢١٤) حدّثني أبو بكرِ بنُ أبي شيبةَ . حدّثنا حفصُ بنُ غياثٍ عن داودَ ، عنِ الشّعبيّ ، عن مسروقٍ ، عن عائشةَ قالتْ ؛ قلتُ : يا رسولَ اللهِ ! ابنُ جُدعانَ . كانَ في الجاهليّةِ يصلُ الرّحمَ . ويطعمُ المسكينَ . فهلْ ذاكَ نافعُهُ ؟ قالَ « لا ينفعُهُ . إنّهُ لمْ يقلْ يومًا : ربِّ اغفرْ لي خطيئتي يومَ الدّينِ » .

---

96. Ayağın altında yere temas etmiyen çukurluğa, dilimizde özengi yeri ta'bir olunur. Ve bu çukurluğu bulunmıyan ayağın sâhibine de düztaban denilir. «Düz tabanın bastığı yerde ot bitmez» meseline göre de ayak için kusur sayılır.

Rasûlullah'ın amcası Ebû Talib, hayatı boyunca peygambere pek büyük hizmetlerde bulunmakla beraber her nasılsa iyman etmeden vefat etmiş bulunduğundan azaba müstahak bulunuyordu. Ancak peygamber hakında sebkeden himayetkârâne hizmetlerinin mükâfâtı olarak yukarıdaki hadis'de bildirilen en hafif bir azabla cezalandırılacaktır.

(92) KÜFÜR ÜZERE ÖLEN KİMSEYE HİÇ BİR AMELİN MENFAAT VERMEYECEĞİNE DELİL BÂBI

—oOo—

365 — (214) .... : Âişe (R) şöyle dedi: Ya Rasûlallah! İbnu Cud'ân, câhiliyet devrinde hısımlara yardım eder, fakirleri doyururdu. Bunlar (âhirette) ona fayda verir mi? dedim. «(Bu) ona fayda vermez. Çünkü o, hiç bir gün: Ey Rabbim! Dîn gününde benim için hatîelerimi mağfiret buyur, dememiştri» buyurdu.

(٩٣) باب موالاة المؤمنين ومقاطعة غيرهم والبراءة منهم

٣٦٦ – (٢١٥) حدثني أحمد بن حنبل. حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن إسماعيل بن أبي خالد، عن قيس، عن عمرو بن العاص؛ قال: سمعت رسول الله ﷺ، جهارا غير سر، يقول «ألا إن آل أبي (يعني فلانا) ليسوا لي بأولياء. إنما وليي الله وصالح المؤمنين».

(93) MÜ'MİNLERİN BİRİBİRLERİYLE DOSTLUKLARI VE BAŞKALARINDAN UZAKLAŞIP İLGİYİ KESMELERİ BÂBI

—oOo—

366 — (215) .... : Amru'bnu'l-Âs (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) dan gizli değil açık olarak şöyle buyurduğunu işiddim: «Dikkat edin! Ebû fulânın âilesi benim velîlerim değillerdir. Benim velîm ancak Allah'dır ve sâlih mü'minlerdir».

(٩٤) باب الدليل على دخول طوائف من المسلمين الجنة بغير حساب ولا عذاب

٣٦٧ – (٢١٦) حدثنا عبد الرحمن بن سلام بن عبيد الله الجمحي. حدثنا الربيع، يعني ابن مسلم، عن محمد بن زياد، عن أبي هريرة؛ أن النبي ﷺ قال «يدخل من أمتي الجنة سبعون ألفا بغير حساب» فقال رجل: يا رسول الله! ادع الله أن يجعلني منهم. قال «اللهم! اجعله منهم» ثم قام آخر. فقال: يا رسول الله! ادع الله أن يجعلني منهم. قال «سبقك بها عكاشة».

(94) MÜSLİMANLARDAN BİRÇOK TÂİFELERİN HİSABSIZ VE AZABSIZ OLARAK CENNETE GİRMELERİNE DELİL BÂBI

—oOo—

367 — (216) .... : Ebû Hureyre (R) den:
Peygamber (S): «Ümmetimden yetmiş bin, cennete hisabsız olarak girer» buyurdu. Bunun üzerine bir kimse: «Ya Rasûlallah! Beni onlardan kılmasını Allah'a duâ ediver, dedi. Rasûlullah:

«Ey Allah'ım! Bunu da onlardan kıl, buyurdu. Sonra bir başkası kalktı ve: «Ya Rasûlallah! Beni le onlardan kılması için Allah'a duâ et, dedi. Rasûlullah: «Bu hususta Ukkâşe seni geçti» buyurdu.

٣٦٨ – (.) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ مُحَمَّدَ ابْنَ زِيَادٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ ، بِمِثْلِ حَدِيثِ الرَّبِيعِ .

368 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle diyordu:

Rasûlullah (S) dan işiddim, diyordu ki... diye önceki Rabî' hadîs'inin benzerini rivâyet etmiştir.

٣٦٩ – (.) حدثني حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، قَالَ : حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « يَدْخُلُ مِنْ أُمَّتِي زُمْرَةٌ هُمْ سَبْعُونَ أَلْفًا . تُضِيءُ وُجُوهُهُمْ إِضَاءَةَ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ » .

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : فَقَامَ عُكَّاشَةُ بْنُ مِحْصَنٍ الْأَسَدِيُّ ، يَرْفَعُ نَمِرَةً عَلَيْهِ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! ادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اللَّهُمَّ ! اجْعَلْهُ مِنْهُمْ » ثُمَّ قَامَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! ادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « سَبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ » .

369 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) tahdîs edip şöyle dedi:

Rasûlullah (S) dan işiddim, buyuruyordu ki: «Ümmetimden bir zümre (cennete) girer ki, onlar yetmiş bindir. Onların yüzleri ayın bedir gecesindeki parlaması gibi parlar».

Ebû Hureyre dedi ki: Bunun üzerine Ukkâşetu'bnu Mihsân el-Esedî, üzerinde bulunan kaplan postu gibi yollu bir elbiseyi kaldırarak ayağa kalktı ve: Ya Rasûlallah! Beni onlardan kılması için Allah'a duâ et, dedi. Rasûlullah (S) hemen: «Ey Allah'ım! Bunu onlardan kıl» diye duâ etti. Sonra Ensar'dan bir zat ayağa kalktı ve: Ya Rasûlallah! Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ buyur, dedi. Rasûlullah (S): «Bunda Ukkâşe seni geçti» buyurdu.

٣٧٠ – (٢١٧) وحدثني حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي حَيْوَةُ قَالَ : حَدَّثَنِي أَبُو يُونُسَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي سَبْعُونَ أَلْفًا ، زُمْرَةٌ وَاحِدَةٌ مِنْهُمْ ، عَلَىٰ صُورَةِ الْقَمَرِ » .

370 — (217) .... : Ebû Hureyre (R) den:
Rasûlullah (S): «Ümmetimden yetmiş bin cennete girer ki, onlardan bir zümre ayın sûreti halindedir» buyurmuştur.

٣٧١ – (٢١٨) حدثنا يَحْيَى بْنُ خَلَفٍ الْبَاهِلِيُّ. حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانٍ، عَنْ مُحَمَّدٍ، يَعْنِي ابْنَ سِيرِينَ، قَالَ: حَدَّثَنِي عِمْرَانُ قَالَ: قَالَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ «يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي سَبْعُونَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ» قَالُوا: وَمَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ «هُمُ الَّذِينَ لَا يَكْتَوُونَ وَلَا يَسْتَرْقُونَ . وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ» فَقَامَ عُكَّاشَةُ فَقَالَ: ادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ. قَالَ «أَنْتَ مِنْهُمْ» قَالَ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللهِ! ادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ. قَالَ «سَبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ».

371 — (218) .... : Imrân tahdîs edip dedi ki: Allah'ın Peygamberi (Sallallâhu ve Sellem): «Ümmetimden yetmiş bini hisaba çekilmeksizin cennete girer» buyurdu. Ya Rasûlallah! Onlar kimlerdir? dediler. Rasûlullah: «Onlar, bedenlerini kızgın demirle dağlamıyanlar, efsûn yapmıyanlar ve her hususta Allah'a dayananlardırÛ buyurdl. Bunun üzerine Ukkâşe ayağa kalktı ve: Beni onlardan kılması için Alah'a duâ et, dedi. Rasûlullah: «Sen onlardansın» buyurdu. Bunu takiben bir başkası kalkıp: Ey Allah'ın Peygamberi! Beni de onlardan kılmasını Allah'a duâ buyur, dedi. Rasûlullah: «Bu hususta Ukkâşe senden öne geçti» buyurdu.

٣٧٢ – (..) حدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ. حَدَّثَنَا حَاجِبُ بْنُ عُمَرَ أَبُو خُشَيْنَةَ الثَّقَفِيُّ. حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ الْأَعْرَجِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي سَبْعُونَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ» قَالُوا: مَنْ هُمْ؟ يَا رَسُولَ اللهِ! قَالَ «هُمُ الَّذِينَ لَا يَسْتَرْقُونَ. وَلَا يَتَطَيَّرُونَ وَلَا يَكْتَوُونَ. وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ».

372 — ( ) .... : Imrânu'bnu Husayn (R)dan: Rasûlullah (S): «Ümmtimden yetmiş bini cennete hisaba çekilmeden girer» buyurdu. Onlar kimlerdir? Ya Rasûlallâh! dediler. Rasûlullah: «Onlar, efsûn yapmıyanlar, teşe'üm etmiyenler, kızgın demirle bedenlerini dağlamıyanlar ve dâima Rablerine güvenip dayananlardır» buyurdu.

٣٧٣ – (٢١٩) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، يَعْنِي ابْنَ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ ابْنِ سَعْدٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «لَيَدْخُلَنَّ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي سَبْعُونَ أَلْفًا، أَوْ سَبْعُمِائَةِ أَلْفٍ (لَا يَدْرِي أَبُو حَازِمٍ

أَيُّهُمَا قَالَ) مُتَمَاسِكُونَ. آخِذٌ بَعْضُهُمْ بَعْضًا. لا يَدْخُلُ أَوَّلُهُمْ حَتَّى يَدْخُلَ آخِرُهُمْ. وُجُوهُهُمْ عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ».

373 — (219) .... : Sehlu'bnu Sa'd (R) dan:

Rasûlullah şöyle buyurmuştur: «Muhakkak ki, ümmetimden yetmiş bin, yahut yediyüzbin (bunlardan hangisini söylediğini Ebû Hâzim bilmiyor) —kişi veya zümre hisab ve ikab görmeksizin ilk defa olarak cennete— girecektir. Bunlar biribirlerine tutunmuşlar, bazısı bazısının ellerini tutmuştur. Bu ilk zümrenin sondakileri cennete girinceye kadar öndekileri girmez (ve bir saf halinde hepsi birden gireceklerdir). Bunların yüzleri Bedir gecesindeki ayın sûreti halindedir».

٣٧٤ – (٢٢٠) حدّثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ. حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ. أَخْبَرَنَا حُصَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ؛ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ فَقَالَ: أَيُّكُمْ رَأَى الْكَوْكَبَ الَّذِي انْقَضَّ الْبَارِحَةَ؟ قُلْتُ: أَنَا. ثُمَّ قُلْتُ: أَمَا إِنِّي لَمْ أَكُنْ فِي صَلَاةٍ. وَلَٰكِنِّي لُدِغْتُ. قَالَ: فَمَاذَا صَنَعْتَ؟ قُلْتُ: اسْتَرْقَيْتُ. قَالَ: فَمَا حَمَلَكَ عَلَى ذَٰلِكَ؟ قُلْتُ: حَدِيثٌ حَدَّثَنَاهُ الشَّعْبِيُّ. فَقَالَ: وَمَا حَدَّثَكُمُ الشَّعْبِيُّ؟ قُلْتُ: حَدَّثَنَا عَنْ بُرَيْدَةَ بْنِ حُصَيْبٍ الْأَسْلَمِيِّ؛ أَنَّهُ قَالَ: لَا رُقْيَةَ إِلَّا مِنْ عَيْنٍ أَوْ حُمَةٍ. فَقَالَ: قَدْ أَحْسَنَ مَنِ انْتَهَى إِلَى مَا سَمِعَ. وَلَٰكِنْ حَدَّثَنَا ابْنُ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «عُرِضَتْ عَلَيَّ الْأُمَمُ. فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ وَمَعَهُ الرُّهَيْطُ. وَالنَّبِيَّ وَمَعَهُ الرَّجُلُ وَالرَّجُلَانِ. وَالنَّبِيَّ لَيْسَ مَعَهُ أَحَدٌ. إِذْ رُفِعَ لِي سَوَادٌ عَظِيمٌ. فَظَنَنْتُ أَنَّهُمْ أُمَّتِي. فَقِيلَ لِي: هَٰذَا مُوسَىٰ ﷺ وَقَوْمُهُ. وَلَٰكِنِ انْظُرْ إِلَى الْأُفُقِ. فَنَظَرْتُ. فَإِذَا سَوَادٌ عَظِيمٌ. فَقِيلَ لِي: انْظُرْ إِلَى الْأُفُقِ الْآخَرِ. فَإِذَا سَوَادٌ عَظِيمٌ. فَقِيلَ لِي: هَٰذِهِ أُمَّتُكَ. وَمَعَهُمْ سَبْعُونَ أَلْفًا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ وَلَا عَذَابٍ».

ثُمَّ نَهَضَ فَدَخَلَ مَنْزِلَهُ. فَخَاضَ النَّاسُ فِي أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ وَلَا عَذَابٍ. فَقَالَ بَعْضُهُمْ: فَلَعَلَّهُمُ الَّذِينَ صَحِبُوا رَسُولَ اللهِ ﷺ. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: فَلَعَلَّهُمُ الَّذِينَ وُلِدُوا فِي الْإِسْلَامِ وَلَمْ يُشْرِكُوا بِاللهِ. وَذَكَرُوا أَشْيَاءَ. فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ «مَا الَّذِي تَخُوضُونَ فِيهِ؟» فَأَخْبَرُوهُ. فَقَالَ «هُمُ الَّذِينَ لَا يَرْقُونَ. وَلَا يَسْتَرْقُونَ. وَلَا يَتَطَيَّرُونَ. وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ» فَقَامَ عُكَّاشَةُ بْنُ مِحْصَنٍ. فَقَالَ: ادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ. فَقَالَ «أَنْتَ مِنْهُمْ» ثُمَّ قَامَ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ: ادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ. فَقَالَ «سَبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ».

374 -- (220) .... : Husaynu'bnu Abdirrahmân haber verib şöyle dedi: Ben Sa'îdu'bnu Cubeyr'in yanında idim. Dün gece düşen yıldızı hanginiz gördü? diye sordu. Ben gördüm, dedim. Sonra durumu anlatarak: Âgâh olun ki, ben namazda değildim. Beni akreb sokmuştu, dedim. Peki buna ne yaptın? diye sordu. Rukye yaptım, dedim. Seni buna sevkeden nedir? dedi. Şa'bî'nin takrîr ettiği bir hadîst'ir, dedim. Şa'bî'nin size takrîr ettiği nedir, diye sordu. Ben şöyle rivâyet ettim. O bize, Bureydetu'bnu Husayn el-Eslemî'den takrîr etti. O: Göz değmesi yahut ağulu hayvan zehirinden başkasında rukye yoktur, demiştir. Bunun üzerine şöyle dedi: İşittiği kadarında duran kimse ne güzel yapmıştır. Fakat İbn Abbas bize Peygamber (S)den tebliğ etti: Rasûlullah şöyle buyurmuştur: «Bana bütün ümmetler arzolundu. Peygamber gördüm, maiyyetinde küçük bir cemâat vardı. Peygamber gördüm maiyyetinde bir ve iki kişi vardı. Bir Peygamber de gördüm ki maiyyetinde bir kişi bile yoktu. Derken bana uzaktan bir karaltı gösterildi. Ben onları ümmetimdir zannetmiştim. Bana: Bu, Mûsâ (S) ce kavmidir. Sen ufka doğru bak, denildi. Ben hemen baktım. Bir de ne göreyim! Büyük bir karaltı. Bana tekrar: Diğer ufka doğru bak, denildi. Yine muazzam bir karaltı gördüm. Bana: Bu senin ümmetindir. Bunlar ile beraber yetmiş bin kişi hisabsız ve azabsız olarak cennete girecektir, denildi.

Rasûlullah bu hitabesinden sonra kalktı ve evine girdi. Bunun ardından insanlar, hisabsız ve azabsız olarak cennete girecek olan bu kimseler (in vasıfları) hakkında münazaraya daldılar. Bazısı: Muhtemel ki, bunla Rasûlullah (S) a arkadaşlık yapanlardır, dedi. Bazıları da: Belki onlar İslâm içinde doğanlar ve Allah'a şirk koşmıyanlardır, dediler. Bu surette birçok beyler zikretiler. Bunun üzerine Rasûlullah (S) onların yanına çıkageldi ve: «Hakkında münakaşaya daldığınız şey nedir? buyurdu. Kendisine meseleyi haber verdiler. Rasûlullah: «Cennete hisabsız girecek mü'minler: Efsûn yapmıyanlar, efsûn yaptırmıyanlar, teşe'üm etmiyenler ve her şeyde ancak Rablarına daynanlardırÛ buyurdu. Bunun üzerine Ukkâşetu'bnu Hihşân ayağa kalkıp: Beni de onlardan kılmasına Alah'a duâ ediver, dedi. Rasûlullah: «Sen onlardansın» buyurdu. Bunun ardından başka bir kimse kalktı ve yine: Beni de onlardan kılması için Alah'a duâ eyle, dedi. Rasûlullah: «Bu hususta Ukkâşe senden öne geçti» buyurdu.

٣٧٥ – (.) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا محمد بن فضيل عن حصين، عن سعيد بن جبير حدثنا ابن عباس قال: قال رسول الله ﷺ «عرضت على الأمم» ثم ذكر باقي الحديث، نحو حديث هشيم. ولم يذكر أول حديثه.

375 — ( ) .... : İbn Abbâs tahdîs edip şöyle dedi:

Rasûlullah (S): «Bana bütün ümmetler arzolundu» buyurdu, diye naklettikten sonra hadîs'in kalan kısmını Huşeym hadîs'i tarzında zikreti. Fakat onun hadîs'inin ilk kıssmını zikretmedi.

(٩٥) باب كون هذه الأمة نصف أهل الجنة

٣٧٦ – (٢٢١) حدثنا هنّاد بن السري. حدثنا أبو الأحوص عن أبي إسحق، عن عمرو بن ميمون، عن عبد الله؛ قال: قال لنا رسول الله ﷺ «أما ترضون أن تكونوا ربع أهل الجنة؟» قال فكبّرنا. ثم قال «أما ترضون أن تكونوا ثلث أهل الجنة؟» قال فكبّرنا. ثم قال «إني لأرجو أن تكونوا شطر أهل الجنة. وسأخبركم عن ذلك. ما المسلمون في الكفار إلا كشعرة بيضاء في ثور أسود. أو كشعرة سوداء في ثور أبيض».

(95) BU ÜMMETİN CENNETLİKLERİN YARISINI TEŞKİL ETMESİ BÂBI

———oOo———

376 — (221) .... : Abdullah (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) bize: «Siz cennet ehlinin dörtte biri olmanıza râzî olmuyor musunuz?» buyurdu. Bunun üzerine biz: Allahu Ekber, dedik. Sonra Rasûlullah: «Cennet ehlinin üçte biri olmanıza râzî olmuyor musunuz?» buyurdu. Biz yine tekbir getirdik. Bundan sonra Rasûlullah: «Ben sizlerin cennet ehlinin bir şatrı olmanızı kuvvetle ümid ediyorum. Ve ben sizleri bundan haberdar edeceğim. Müslimanlar kâfirlerin içinde siyah bir öküzdeki beyaz bir tüy mesabesinden başka değillerdir. Yahut da beyaz bir öküzdeki sanki siyah bir tüy» buyurdu.

٣٧٧ – (...) حدثنا محمد بن المثنى ومحمد بن بشار (واللفظ لابن المثنى) قالا: حدثنا محمد بن جعفر حدثنا شعبة عن أبي إسحق، عن عمرو بن ميمون، عن عبد الله قال: كنا مع رسول الله ﷺ في قبة نحوا من أربعين رجلا. فقال «أترضون أن تكونوا ربع أهل الجنة؟» قال قلنا: نعم. فقال «أترضون أن تكونوا ثلث أهل الجنة؟» فقلنا: نعم. فقال «والذي نفسي بيده! إني لأرجو أن تكونوا نصف أهل الجنة. وذاك أن الجنة لا يدخلها إلا نفس مسلمة. وما أنتم في أهل الشرك

إلا كالشعرة البيضاء في جلد الثور الأسود. أو كالشعرة السوداء في جلد الثور الأحمر».

377 — ( ) .... : Abdullah (R) şöyle dedi: Bizler kırk kişi kadar bir topluluk, bir kubbenin içinde Rasûlullah (S) ın maiyyetinde bulunuyorduk. Derken Rasûlullah: «Cennet ehlinin dörtte biri olmanıza râzî mısınız?» buyurdu. Biz: Evet, dedik. Müteâkiben Rasûlullah yine: «Cennet ehlinin üçte biri olmanıza rzı mısnız?Û diye sordu. Biz tekrar: Evet, diye cevap verdik. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu:

«Nefsim yedinde olan (Allah)a yemin ederim: Ben sizin cennet ehlinin yarısı olmanızı kuvvetle ümid ediyorum. Şu da muhakkak ki cennete Müsliman nefisden başkası girmeyecektir. Sizler şirk ehline nisbetle siyah öküzün derisi üzerindeki beyaz tüy mesabesinden başka değilsiniz. Yahut da sanki kırmızı öküzün derisi üzerindeki siyah tüy mesabesinde!».

٣٧٨ – (...) حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير. حدثنا أبي. حدثنا مالك (وهو ابن مغول) عن أبي إسحق، عن عمرو بن ميمون، عن عبد الله؛ قال: خطبنا رسول الله ﷺ فأسند ظهره إلى قبة أدم. فقال «ألا. لا يدخل الجنة إلا نفس مسلمة. اللهم! هل بلغت؟ اللهم! اشهد! أتحبون أنكم ربع أهل الجنة؟» فقلنا: نعم. يا رسول الله! فقال «أتحبون أن تكونوا ثلث أهل الجنة؟» قالوا: نعم. يا رسول الله! قال «إني لأرجو أن تكونوا شطر أهل الجنة. ما أنتم في سواكم من الأمم إلا كالشعرة السوداء في الثور الأبيض. أو كالشعرة البيضاء في الثور الأسود».

378 — ( ) .... : Abdulah (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S), sırtını deriden bir kubbeye dayandırarak bizlere hitab etti ve şöyle buyurdu:

«Dikakt ediniz! Cennete müsliman nefisten başkası girmeyecektir. Ya Rab! Tebliğ ettim mi? Ya Rab! Şâhid ol!

Sizler Cennet ehlinin dörtte biri olmanızdan memnun olur musunuz?» Biz hemen: Evet, Ya Rasûlallah! dedik. Akabinde tekrar: «Cennet ehlinin üçte biriolmanızdan hoşnud olur musunuz?» diye sordu. Evet, Ya Rasûlallah! dediler. Rasûlullah: «Ben, cennet ehlinin bir şatrı olmanızı kuvetle ümîd ediyorum. Sizin dışınızdaki ümmetlere nisbetle sizler, beyaz öküzdeki siyah bir tüy mesabesinden başka değilsiniz. Yahut da, siyah bir öküzdeki beyaz bir tüy mesabesinde!» buyurdu.

(٩٦) باب قوله « يقول الله لآدم أخرج بعث النار من كل ألف تسعمائة وتسعة وتسعين »

٣٧٩ — (٢٢٢) حدثنا عثمان بن أبي شيبة العبسي. حدثنا جرير عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي سعيد؛ قال: قال رسول الله ﷺ « يقول الله عز وجل: يا آدم! فيقول: لبيك! وسعديك! والخير في يديك! قال يقول: أخرج بعث النار. قال: وما بعث النار؟ قال: من كل ألف تسعمائة وتسعة وتسعين. قال فذاك حين يشيب الصغير وتضع كل ذات حمل حملها وترى الناس سكارى وما هم بسكارى ولكن عذاب الله شديد » قال فاشتد ذلك عليهم. قالوا: يا رسول الله! أينا ذلك الرجل؟ فقال « أبشروا. فإن من يأجوج ومأجوج ألفا. ومنكم رجل » قال ثم قال « والذي نفسي بيده! إني لأطمع أن تكونوا ربع أهل الجنة » فحمدنا الله وكبرنا. ثم قال « والذي نفسي بيده! إني لأطمع أن تكونوا ثلث أهل الجنة » فحمدنا الله وكبرنا. ثم قال « والذي نفسي بيده! إني لأطمع أن تكونوا شطر أهل الجنة. إن مثلكم في الأمم كمثل الشعرة البيضاء في جلد الثور الأسود. أو كالرقمة في ذراع الحمار ».

(96) «ALLAH ÂDEM'E: HER BİN KİŞİDEN DOKUZ YÜZ DOKSAN DOKUZUNU ATEŞE GÖNDERİLECEKLER OLARAK ÇIKAR, BUYURDU» KAVLİ BÂBI

——oOo——

379 — (222) .... : Ebû Saîd (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) buyurdu: «Azîz ve Celîl olan Allah (kıyamet günü): Yâ Âdem! buyurur. Âdem hemen cevab olarak: Yâ Rab! Mükerreren icâbet eder, her emrini infâza dâima kıyam eyledim. Ve her hayır senin iki elinde (emir ve nehyinde) dir, der.

Allah Taâlâ: Ateşe girecekleri (halk arasından) çıkarıp gönder, der. Âdem Peygamber: Ya Rab! Cehenneme gönderileceklerin miktarı ne kadardır? diye sorar. Allah Taâlâ: Her bin kişiden dokuzyüz doksan dokuzu! diye cevab verir. Hak Taâlâ Âdem'e böyle buyurduğu sıra (bunun verdiği dehşetli korkudan) çocuğun ihtiyarlıyacağı, *«ve her gebe kadının çocuğunu düşüreceği zamandır. Ve onda mahşer halkını sarhoşlar halinde görürsün. Halbuki onlar hiç de sarhoş değillerdir. Fakat Allah'ın azabı çok şiddetlidir»* (el-Hacc: 2).

Oradakilere bu haber ağır geldi de: Ya Rasûlallah! Bu, ıbinde bir) kişi hangimizdir? diye sordular. Bunun üzerine Rasûlullah: «Size müjdeler olsun! Muhakkak sizden bir kişiye mukabil *Ye'cûc* ve *Me'cûc*'den bin kişi (cehenneme gönderilecektir)» buyurdu. Sonra da: «Hayatım yedinde olan Allah'a yemin ederim: Sizlerin cennet ehlinin dörtte birini teşkil edeceğinizi kuvvetle ümid etmekteyim» buyurdu. Bunun üzerine Allah'a hamd ettik ve tekbir getirdik.

Sonra Rasûlullah: «Nefsin yedinde olan Allah'a yemin ederim ki: Ben sizlerin cennet ehlinin üçte biri olmanızı kuvvetle tama' etmekteyim» buyurdu. Bunun üzerine biz tekrar Allah'a hamd edib tekbîr getirdik. Sonra Rasûlullah yine: «Nefsim yedinde olan Allah'a and veriyorum ki: Ben sizlerin cenet ahalisinin bir şatrını teşkîl etmenizi kuvvetle tama' ve arzu etmekteyim. Çünkü ümmetlere nisbetle sizin meseliniz, siyah öküzün derisi üzerindeki beyaz bir tüy gibidir. Yahut da eşeğin ön ayaklarının iç taraflarında bulunan dâire şeklindeki mühre gibi» buyurdu.

٣٨٠ – (..) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُمَا قَالَا : مَا أَنْتُمْ يَوْمَئِذٍ فِي النَّاسِ إِلَّا كَالشَّعْرَةِ الْبَيْضَاءِ فِي الثَّوْرِ الْأَسْوَدِ أَوْ كَالشَّعْرَةِ السَّوْدَاءِ فِي الثَّوْرِ الْأَبْيَضِ » وَلَمْ يَذْكُرَا : أَوْ كَالرَّقْمَةِ فِي ذِرَاعِ الْحِمَارِ

380 — ( ) .... : Vekî' ve Ebû Muâviye, her ikiis de A'meş'den bu isnad ile tahdîs etmişlerdir. Ancak bunlar: «O gün insanlar içinde sizler, siyah öküzdeki beyaz bir tüy mesabesinden başka değilsiniz. Yahut beyaz öküzdeki siyah bir kıl gibisiniz» demişler, «yahut eşeğin ön ayaklarının iç kısmındaki yuvarlak mühre gibisiniz» sözünü zikretmemişlerdir.

———oOo———

بسم الله الرحمن الرحيم

٢ - كتاب الطهارة

(١) باب فضل الوضوء

١ – (٢٢٣) حدثنا إسحٰق بن منصور . حدثنا حبان بن هلال . حدثنا أبان . حدثنا يحيى ؛ أن زيدا حدثه ؛ أن أبا سلام حدثه عن أبي مالك الأشعري ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « الطهور شطر الإيمان . والحمد لله تملأ الميزان . وسبحان الله والحمد لله تملآن (أو تملأ) ما بين السماوات والأرض . والصلاة نور . والصدقة برهان والصبر ضياء . والقرآن حجة لك أو عليك كل الناس يغدو . فبايع نفسه . فمعتقها أو موبقها » .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLAH'IN İSMİYLE

2 — KİTÂBU'T TAHÂRE[1]

(1) ABDEST ALMANIN FAZÎLETİ BÂBI

——oOo——

1 — (223) .... : Ebû Mâlik el-Eş'arî ded ki:

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Temizlik iymanın yarısıdır. ELHAMDULİLLÂH Mizanı doldurur. SUBHANELLAHİ VELHAMDULİLLÂHİ semalarla yer arasını doldururlar (yahut doldurur). Namaz, bir nurdur.

---

1. Müslimanlığın en kısa tarifi, TEMİZLİKTİR. Temizlik deyince herşeyin; için, dışın, muhitin paklığı bunda dahildir. İslâm, abdesti, boy abdestini ve diğer bütün temizlik nevilerini bundan ondört asır önce Kur'ân âyetleri ve Peygamberinin hadisleriyle kanunlaştırmıştır. Abdest, boy abdesti, teyemmüm ve diğer islâmi temizliklerin Kur'ân'daki delilleri şu âyetlerdir:

Sadaka, bir burhandır. Sabır, bir ziyadır. Kur'ân senin lehine ve aleyhine bir hüccetitr. Her insan sabahleyin nefsinin satıcısıdır. Binaenaleyh o, ya nefsini azad edendir, yahut onu helâke götürendir[2].

(٢) باب وجوب الطهارة للصلاة

(٢٢٤) حدثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ (وَاللَّفْظُ لِسَعِيدٍ) قَالُوا : حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ ، قَالَ . دخل عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عَلَى ابْنِ عَامِرٍ يَعُودُهُ وَهُوَ مَرِيضٌ . فَقَالَ : أَلَا تَدْعُو اللهَ لِي ، يَا ابْنَ عُمَرَ ؟ قَالَ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ بِغَيْرِ طُهُورٍ . وَلَا صَدَقَةٌ مِنْ غُلُولٍ » وَكُنْتَ عَلَى الْبَصْرَةِ .

(...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ وَوَكِيعٌ : عَنْ إِسْرَائِيلَ . كُلُّهُمْ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِمِثْلِهِ .

(2) NAMAZ İÇİN TEMİZLİĞİN VÜCÛBU BÂBI

——oOo——

(224) .... : Mus'abu'bnu Sa'd dedi ki : Abdullahi'bnu Umer,

---

«Ey iyman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi ve başlarınıza meshedib, her iki topuğa kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüb olduysanız boy abdesti alın. Eğer hasta olmuşsanız, yahut bir sefer üzerindeyseniz veya içinizden biri ayak yolundan gelmişse, yahud da kadınlara dokunmuşsanız ve bu halde su da bulamamışsanız, o vakit tertemiz bir toprakla teyemmüm edin, binaenaleyh (niyetle) ondan yüzlerinize ve ellerinize sürün. Allah, sizin üzerinize bir güçlük yapmayı dilemez, fakat iyice temizlenmenizi ve üstünüzdeki ni'metinin tamamlanmasını diler. Ta ki şükredesiniz.» (el-Mâide: 6)

«Ey iyman edenler! Siz sarhoşken, ne söyliyeceğinizi bilinceye ve cünüb iken de —yolcu olmanız müstesnâ— gusûl edinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur, ya bir sefer üzerinde bulunursanız, yahud sizden biriniz ayak yolundan gelirse, yahud da kadınlara dokunub da bir su bulamazsanız, o vakit temiz bir toprağa teyemmüm edin; yüzlerinize ve ellerinize sürün sürün. Şübhesiz Allah çok afvedici, çok mağfiret edicidir» (en-Nisâ: 43).

2. İnsanların kimi, nefsini Allah yolunda satar ve onu azabdan âzad etmiş olur. Kimi de onu, şeytan ve hevâ yolunda harcar ve ona helâk eder. Diğer deyişle, her şahıs nefsini satma yolunda sa'yeder. Mü'min onu cennete mukabil Allah'a satar: «Muhakkak ki Allah, mü'minlerin canlarını ve mallarını kendilerine cennet (vermek) mukabilinde satın almıştır» (et-Tevbe: 111).

Kâfir ve fâcir de nefsini ateşe mukabil satar:

«... Onlara Allah zulmetmedi. Fakat kendileri kendilerine zulmediyorlar» (Âlu İmrân: 117).

İbnu Âmir'in yanına girdi. İbnu Âmir hasta idi. İbnu Umer de ona hasta ziyareti yapıyordu. İbnu Âmir: Ey Umer'in oğlu! Benim için Allah'a duâ etmez misin? dedi. İbnu Umer dedi ki: Ben Rasûlullah (S) dan şöyle rerken işiddim: «Tahâretsiz hiç bir namaz, hiyanetle elde edilmiş maldan da sadaka kabul olunmaz». Halbuki sen Basra üzerinde bulunuyordun[3].

.... : Şu'be, Zâide ve İsrail bunların hepsi Sımâku'bnu Harbden, bu isnad ile Peygamber'den o geçen hadîs'in benzerini rivâyet etmişlerdir.

٢ – (٢٢٥) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُالرَّزَّاقِ بْنُ هَمَّامٍ . حَدَّثَنَا مَعْمَرُ بْنُ رَاشِدٍ ، عَنْ هَمَّامِ ابْنِ مُنَبِّهٍ ، أَخِي وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ ؛ قَالَ : هَـٰذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تُقْبَلُ صَلَاةُ أَحَدِكُمْ ، إِذَا أَحْدَثَ ، حَتَّى يَتَوَضَّأَ » .

2 — (225) .... : Hemmâm: Bu, Ebû Hureyre'nin bize Allah'ın Rasûlü Muhammed (S) den tahdîs etikleridir, dedi ve birçok hadîs'ler zikretti. Bunlardan biri şudur: Rasûlullah (S) «Kendisine hades (abdestsizlik hali) vâki olduğu zaman, abdest almadıkça hiçbirinizin namazı kabul olunmaz» buyurdu.

(٣) باب صفة الوضوء وكماله

٣ – (٢٢٦) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ ، وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التُّجِيبِيُّ . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ عَطَاءَ بْنَ يَزِيدَ اللَّيْثِيَّ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ حُمْرَانَ مَوْلَى عُثْمَانَ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ رضي الله عنه دَعَا بِوَضُوءٍ . فَتَوَضَّأَ . فَغَسَلَ كَفَّيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . ثُمَّ مَضْمَضَ وَاسْتَنْثَرَ . ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ غَسَلَ يَدَهُ الْيُمْنَى إِلَى الْمِرْفَقِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ غَسَلَ يَدَهُ الْيُسْرَى مِثْلَ ذَٰلِكَ . ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ . ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَهُ الْيُمْنَى إِلَى الْكَعْبَيْنِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ غَسَلَ الْيُسْرَى مِثْلَ ذَٰلِكَ . ثُمَّ قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ تَوَضَّأَ نَحْوَ وُضُوئِي هَـٰذَا ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ تَوَضَّأَ نَحْوَ وُضُوئِي هَـٰذَا ، ثُمَّ قَامَ فَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ ، لَا يُحَدِّثُ فِيهِمَا نَفْسَهُ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » .

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : وَكَانَ عُلَمَاؤُنَا يَقُولُونَ : هَـٰذَا الْوُضُوءُ أَسْبَغُ مَا يَتَوَضَّأُ بِهِ أَحَدٌ لِلصَّلَاةِ .

---

3. Yani sen böyle maldan sâlim değilsin. Çünkü sen Basra'da vâli idin. Sana birtakım Allah hakları ve kul hakları yapışmıştır. Sıfatı böyle olanlar için duâ kabul olunmaz...

(3) ABDEST ALMANIN SIFATI VE KEMÂLİ BÂBI

——oOo——

3 — (226) .... : Usmân'ın azadlısı Humrân şöyle haber vermiştir: Usmânu'bnu Affân (R) abdest suyu istedi ve abdest aldı.

Şöyle ki: Üç defa ellerini yıkadı. Sonra ağzını çalkaladı ve burnuna su verip çıkardı. Sonra üç kerre yüzünü yıkadı. Sonra üç kerre dirseğe kadar sağ elini yıkadı. Sonra sol elini aynı şekilde yıkadı. Sonra başını meshetti. Sonra üç kerre topuklara kadar sağ ayağını yıkadı. Sonra bu şekilde sol ayağı da yıkadı. Sonra şunu söyledi: Rasûlullah (S) ı şu benim abdest alışım gibiabdest aldığını gördüm. Sonra Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Her kim şu abdestim gibi abdest alır, sonra kalkar, içinde kendi kendine namazla ilgisi olmıyan şeyler konuşmaksızın iik rek'at namaz kılarsa, geçmiş günahları ona mağfiret olunur».

İbnu Şihâb: Âlimlerimiz, işte bu abdest, bir kimsenin namaz için alacağı abdestin en kâmilidir, derlerdi, demiştir.

٤ – (..) وحدثنى زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا أَبِى عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ ، عَنْ حُمْرَانَ مَوْلَى عُثْمَانَ ؛ أَنَّهُ رَأَى عُثْمَانَ دَعَا بِإِنَاءٍ فَأَفْرَغَ عَلَى كَفَّيْهِ ثَلَاثَ مِرَارٍ . فَغَسَلَهُمَا . ثُمَّ أَدْخَلَ يَمِينَهُ فِي الْإِنَاءِ . فَمَضْمَضَ وَاسْتَنْثَرَ . ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ وَيَدَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . ثُمَّ مَسَحَ بِرَأْسِهِ ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ تَوَضَّأَ نَحْوَ وُضُوئِي هَٰذَا ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ ، لَا يُحَدِّثُ فِيهِمَا نَفْسَهُ ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ» .

4 — ( ) .... : Usmân'ın azadlısı Humrân, Usmân (ın abdest alışın)ı görmüş ve şöyle anlatmıştır:

Usmân bir su kabı istedi. Elleri üzerine üç defa döktü ve onları yıkadı. Sonra sağ elini kabın içine soktl, ağzını çalkaladı ve burnuna su verip çıkardı. Sonra yüzünü ve dirseklere kadar ellerini üçer defa yıkadı. Sonra başına meshetti. Sonra ayaklarını üçer defa yıkadı. Sonra Rasûlullah (S):

«Her kim şu abdestim gibi abdest alır, sonra içlerinde hatırına başka birşey getirmeksizin [4] iik rek'at namaz kılarsa geçmiş günahları ona mağfiret olunur» buyurdu, dedi.

İbnu Umer, İbnu Âmir'i zecr etmiş ve tevbeye teşvik eylemiştir. Peygamber (S), selef ve halef, kâfirlere ve ma'siyet sâhiblerine hidâyet ve tevbe duâsı yapagelmişlerdir.

4. Bundan maksad, namazla ilgisi olmıyan dünya işleridir. Aklına birşey geldiğinde hemen ondan yüz çevirirse bu, kendinden afvolunur ve bu, fazilet —İnşâalah— yine hasıl olur. Çünkü kendiliğinden akla gelme onun fi'li değildir. Bu ümmet için ârız olan ve kararlaşmıyan kötü düşünceler avfedilmiştir.

(٤) باب فضل الوضوء والصلاة عقبه

٥ — (٢٢٧) حدثنا قتيبة بن سعيد، وعثمان بن محمد بن أبي شيبة، وإسحاق بن إبراهيم الحنظلي (واللفظ لقتيبة) قال إسحاق: أخبرنا. وقال الآخران: حدثنا. جرير عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن حمران، مولى عثمان قال: سمعت عثمان بن عفان وهو بفناء المسجد. فجاءه المؤذن عند العصر. فدعا بوضوء فتوضأ. ثم قال: والله! لأحدثنكم حديثا. لولا آية في كتاب الله ما حدثتكم. إني سمعت رسول الله ﷺ يقول «لا يتوضأ رجل مسلم فيحسن الوضوء. فيصلي صلاة. إلا غفر الله له ما بينه وبين الصلاة التي تليها».

(..) وحدثناه أبو كريب. حدثنا أبو أسامة. ح وحدثنا زهير بن حرب وأبو كريب. قالا: حدثنا وكيع. ح وحدثنا ابن أبي عمر. حدثنا سفيان، جميعا عن هشام، بهذا الإسناد. وفي حديث أبي أسامة «فيحسن وضوءه ثم يصلي المكتوبة».

(4) ABDEST ALMANIN VE AKABİNDE NAMAZ KILMANIN FAZÎLETİ BÂBI

——oOo——

5 — (227) .... : Usmân'ın azadlısı Humrân şöyle dedi:

Kendisi mescid civarında iken, ben Usmânu'bnu Affan'dan işiddim. İkindi sırasında ona müezzin gelmişti. Hemen abdest suyu istedi ve abdest aldı. Sonra şöyle dedi: Vallahi size bir hadîs söyliyeceğim ki, eğer Allah'ın kitabı içinde bir âyet olmasaydı, onu size söylemezdim. Rasûlullah (S) dan işiddim, şöyle buyuruyordu:

«Hiç bir müslim kimse yoktur ki, abdest alsın ve abdesti güzel alsın; sonra (farz olan) namazı kılsın da Allah, abdest ile daha sonra o namazı takibedecek namaz arasındaki günahları ona mağfiret etmesin».

.... : Ebû Usâme, Veki' ve Sufyân bunlrın hepsi de Hişam'dan bu isnar ile aynı hadîs'i rivâyet ettiler. Ebû Usâme'nin hadîs'inde: «Abdest alışını güzel yapar, sonra farz olan namazı kılarsa» sözleri vardır.

٦ — (...) وحدثنا زهير بن حرب. حدثنا يعقوب بن إبراهيم. حدثنا أبي عن صالح. قال ابن شهاب: ولكن عروة يحدث عن حمران؛ أنه قال: فلما توضأ عثمان قال: والله! لأحدثنكم حديثا. والله! لولا آية في كتاب الله ما حدثتكموه. إني سمعت رسول الله ﷺ يقول «لا يتوضأ رجل فيحسن وضوءه. ثم يصلي الصلاة. إلا غفر له ما بينه وبين الصلاة التي تليها».

قال عروة: الآية: إن الذين يكتمون ما أنزلنا من البينات والهدى، إلى قوله. اللاعنون.

[٢ / البقرة / الآية ١٥٩]

6 — ( ) .... : Humrân şöyle demiştir: Usmân abdestini alınca dedi ki: Vallahi ben size bir hadîs söliyeceğim ki, Allah'ın Kitabı içinde bir âyet olmasaydı onu size söylemezdim. Ben Rasûlullah (S)dan işittim, şöyle buyuruyordu:

«Hiç bir kimse yoktur ki abdest alsın ve abdestini güzel yapsın. Sonra (farz olan) namazı kılsın da, o abdest ile kıldığı namazı takib edecek namaz arasındaki günahları onun için mağfiret olunmasın».

Urve; O âyet şudur, dedi.

«Hakîkat, indirdiğimiz o açık açık âyetlerimizi ve doğruyu biz kitapta insanlara pek âşikâr bir surette bildirdikten sonra gizleyenler, işte onlar, onlara hem Allah lânet eder ve hem bütün lânet ediciler lânet eder» (el-Bakara: 159) [5].

٧ (٢٢٨) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي الْوَلِيدِ . قَالَ عَبْدٌ : حَدَّثَنِي أَبُو الْوَلِيدِ . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ سَعِيدِ بْنِ الْعَاصِ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ عُثْمَانَ . فَدَعَا بِطَهُورٍ فَقَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ « مَا مِنِ امْرِئٍ مُسْلِمٍ تَحْضُرُهُ صَلَاةٌ مَكْتُوبَةٌ فَيُحْسِنُ وُضُوءَهَا وَخُشُوعَهَا وَرُكُوعَهَا . إِلَّا كَانَتْ كَفَّارَةً لِمَا قَبْلَهَا مِنَ الذُّنُوبِ . مَا لَمْ يُؤْتِ كَبِيرَةً . وَذَٰلِكَ الدَّهْرَ كُلَّهُ »

7 — (228) .... : Sa'îdu'bnu'l-Âs şöyle dedi: Ben Usmân'ın yanında idim. Kendisi abdest için su istedi ve akabinde şöyle dedi: Ben Rasûlullah (S) dan işiddim, şöyle buyuruyordu: «Bir farz namaz (vakti) habzır olduğunda abdestini, huşû'unu ve rukû'unu güzel yapan her müsliman kişiye büyük günah işlemediği müddetçe o namazı, önceki günahlarına muhakkak bir keffaret olur. Namazın keffaret olması her zaman câridir».

---

5. Bu âyetteki «el-Kitab»ı «Tevrat ile tefsir edenler de vardır. Tarif harfini cinse haml ile kelimeyi bütün mukaddes kitaplara teşmil etmeyi daha güzel bulanlar da vardır. Buhârî ve Müslim'de Ebû Huyreyre'nin şöyle bir sözü vardır: Cenâb-ı Hakkın Kur'ân'da inzâl etiği iki âyet olmasaydı, ebedî hiç bir hadis rivâyet etmezdim. O iki âyet şunlardır:

«اذ اخذالله ميثاق الذين اوتوا الكتاب لتبيننه للناس ولاتكتمونه

: Allah bir zaman kendilerine Kitab verilenlerden: Onu behemehal insanlara açıklayıb anlatacaksınız, onu gizlemiyeceksiniz diye te'minat almıştı..» (Âlu İmrân: 187);

«ان الذين يكتمون ما انزلنا من البينات والهدى ...

: Hakikat indirdiğimiz o açık açık âyetlerimizi ve doğruyu, biz Kitabda insanlara onu pek aşikâr bir surette bildirdikten sonra, gizleyenler (yok mu?) işte

٨ — (٢٢٩) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ. قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، وَهُوَ الدَّرَاوَرْدِيُّ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ حُمْرَانَ مَوْلَى عُثْمَانَ؛ قَالَ: أَتَيْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ بِوَضُوءٍ. فَتَوَضَّأَ ثُمَّ قَالَ: إِنَّ نَاسًا يَتَحَدَّثُونَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَحَادِيثَ. لَا أَدْرِي مَا هِيَ؟ إِلَّا أَنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ تَوَضَّأَ مِثْلَ وُضُوئِي هَٰذَا. ثُمَّ قَالَ «مَنْ تَوَضَّأَ هَٰكَذَا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ. وَكَانَتْ صَلَاتُهُ وَمَشْيُهُ إِلَى الْمَسْجِدِ نَافِلَةً».

وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ عَبْدَةَ أَتَيْتُ عُثْمَانَ فَتَوَضَّأَ.

8 — (229) .... : Usmân'ın mevlâsı Humrân şöyle dedi: Ben Usmânu'bnu Affân'a abdest suyu getirdim o da, abdest aldı, sonra şöyle dedi: Muhakkak ki birtakım insanlar Rasûlullah'dan birçok hadîs'ler söylerler. Ben onların ne mahiyette olduğunu bilmem. Şukadar var ki ben, Rasûlullah (S) i gördüm. O, benim şu abdest alışım gibi abdest aldı, sonra şöyle buyurdu:

«Her kim işte bunun gibi abdest alırsa, geçmiş günahları kendisi için mağfiret olunmuştur. Namazı ve mescide kadar yürümesi de bir nafile ibadet olmuştur».

İbnu Abedete'nin rivâyetinde: Ben Usmân'a geldim. O, abdest aldı, şeklindedir.

٩ — (٢٣٠) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ وَأَبِي بَكْرٍ) قَالُوا: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ أَبِي أَنَسٍ؛ أَنَّ عُثْمَانَ تَوَضَّأَ بِالْمَقَاعِدِ فَقَالَ. أَلَا أُرِيكُمْ وُضُوءَ رَسُولِ اللهِ ﷺ؟ ثُمَّ تَوَضَّأَ ثَلَاثًا ثَلَاثًا.

وَزَادَ قُتَيْبَةُ فِي رِوَايَتِهِ. قَالَ سُفْيَانُ: قَالَ أَبُو النَّضْرِ عَنْ أَبِي أَنَسٍ. قَالَ: وَعِنْدَهُ رِجَالٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ.

9 — (230) .... : Ebû Enes şöyle demiştir: Usmân oturaklarda abdest aldı ve: Sizlere Rasûlullah (S) ın abdest alışını göstereyim mi? dedi. Sonra üçer üçer abdest aldı.

Kuteybe kendi rivâyetinde şunu ziyade etti: Sufyân dedi ki: Ebu'n-Nadr, Ebû Enes'den rivâyet etmiş, o da: Bu sırada Usmân'ın yanında Rasûlullah'ın ashabından bazı kimseler vardı, demiştir.

---

onlara hem Allah lânet eder ve hem lânet etmek şanından olanlar lânet eder» (el-Bakara: 159).

«İlmini ketmedenlerin ağzına kıyamet günü ateşten gem vurulacağı» hakkında da sahîh hadîs'ler vardır. (H. B. Çantay, I, 45).

١٠ - (٢٣١) حدثنا أبو كريب محمد بن العلاء، وإسحاق بن إبراهيم. جميعا عن وكيع. قال أبو كريب: حدثنا وكيع عن مسعر، عن جامع بن شداد، أبي صخرة؛ قال: سمعت حمران بن أبان. قال: كنت أضع لعثمان طهوره. فما أتى عليه يوم إلا وهو يفيض عليه نطفة. وقال عثمان: حدثنا رسول الله ﷺ عند انصرافنا من صلاتنا هذه (قال مسعر: أراها العصر) فقال «ما أدري. أحدثكم بشيء أو أسكت؟» فقلنا: يا رسول الله! إن كان خيرا فحدثنا. وإن كان غير ذلك فالله ورسوله أعلم. قال «ما من مسلم يتطهر، فيتم الطهور الذي كتب الله عليه، فيصلي هذه الصلوات الخمس، إلا كانت كفارات لما بينها».

10 — (231) .... : Humrânu'bnu Ebân şöyle dedi: Ben, Usmân'ın abdest suyunu koyup hazırladım. Onun, üzerine biraz su dökerek yıkanmadığı hiç bir gün geçmezdi. Usmân şöyle dedi: İşte şu namazımızdan ayrıldığımız sırada Rasûlullah (S) bize şunu söyledi (Mis'ara: Onu ikindi namazı zannediyorum, demiştir):

«Bilmiyorum. Size birşey söyliyeyim mi, yahut susayım mı? dedi. Biz de: Ya Rasûlallah! Eğer hayır ise bize söyle, şayet bundan başka birşey ise o takdirde Allah ve Rasûlü en iyi bilendir, dedik.

«İyice temizlenir, sonra Allah'ın farz kılmış olduğu abdesti tamamlayıp da şu *beş namazı* kılan hiç bir müsliman yoktur ki, bu namazlar aralarındaki günahlar için birer keffaret olmasın» buyurdu.

١١ - (...) حدثنا عبيد الله بن معاذ. حدثنا أبي. ح. وحدثنا محمد بن المثنى وابن بشار. قالا: حدثنا محمد بن جعفر قالا جميعا: حدثنا شعبة عن جامع بن شداد. قال: سمعت حمران بن أبان يحدث أبا بردة في هذا المسجد. في إمارة بشر؛ أن عثمان بن عفان قال: قال رسول الله ﷺ «من أتم الوضوء كما أمره الله تعالى. فالصلوات المكتوبات كفارات لما بينهن».

هذا حديث ابن معاذ. وليس في حديث غندر: في إمارة بشر ولا ذكر المكتوبات

11 — ( ) .... : Câmi'ubnu Şeddât şöyle dedi: Ben Humrânu'bnu Ebân'dan işiddim. O, Bişr'in emirliği zamanında şu mescidin içinde Ebû Büdre'ye söylüyordu: Usmânu'bnu Affân şöyle demiştir: Rasûlullah (S): «Her kim Allah Taâlâ'nın emretmiş olduğu gibi abdesti tamamlarsa, o takdirde farz kılınmış olan namazlar, aralarındaki günahlar için birer keffarettirler» buyurdl.

Bu, Muâz'ın hadîs'idir. Ğunder'in hadîs'inde ise: «Bişr'in emîrliğinde» ve İfarz kılınmış olan» sözleri yoktur.

١٢ – (٢٣٢) حدّثنا هٰرُونُ بْنُ سَعِيدٍ الأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . قَالَ: وَأَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ بْنُ بُكَيْرٍ
عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حُمْرَانَ مَوْلَى عُثْمَانَ ؛ قَالَ : تَوَضَّأَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ يَوْمًا وُضُوءًا حَسَنًا . ثُمَّ قَالَ : رَأَيْتُ
رَسُولَ اللهِ ﷺ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ . ثُمَّ قَالَ « مَنْ تَوَضَّأَ هٰكَذَا ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الْمَسْجِدِ لَا يَنْهَزُهُ
إِلَّا الصَّلَاةُ . غُفِرَ لَهُ مَا خَلَا مِنْ ذَنْبِهِ »

12 — (232) .... : Usmân'ın azadlısı Humrân şöyle dedi: Birgün Usmânu'bnu Affân güzel bir abdest aldı. Sonra şöyle dedi: Ben Rasûlullah (S) ı gördüm. Abdest aldı ve abdest alışını çok güzel yaptı. Sonra buyurdu ki:

«Her kim bu şekilde abdest alır da, kendisini namazdan başka brğey harekete getirmeyerek mescide çıkarsa, geçmiş günahları kendisi için mağfiret olunur».

١٣ – (...) وحدّثني أَبُو الطَّاهِرِ وَيُونُسُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَى . قَالَا : أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرِو
ابْنِ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ الْحُكَيْمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ الْقُرَشِيَّ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ نَافِعَ بْنَ جُبَيْرٍ وَعَبْدَ اللهِ بْنَ أَبِي سَلَمَةَ حَدَّثَاهُ ؛
أَنَّ مُعَاذَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ حَدَّثَهُمَا عَنْ حُمْرَانَ مَوْلَى عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ
رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ تَوَضَّأَ لِلصَّلَاةِ فَأَسْبَغَ الْوُضُوءَ . ثُمَّ مَشَى إِلَى الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ . فَصَلَّاهَا
مَعَ النَّاسِ . أَوْ مَعَ الْجَمَاعَةِ . أَوْ فِي الْمَسْجِدِ . غَفَرَ اللهُ لَهُ ذُنُوبَهُ » .

13 — ( ) .... : Usmân İbn Affân (R) şöyle dedi: Ben Rasûlullah (S) da işiddim, buyuruyordu ki:

«Her kim namaz için abdest alır da, abdest alışını güzel yapar, sonra farz kılınmış namaz için yürür ve o namazı insanlar ile birlikte, yahut cemâat ile beraber veya mescidde kılarsa, Allah onun günahlarını mağfiret buyurur».

(٥) باب الصلوات الخمس والجمعة إلى الجمعة ورمضان إلى رمضان مكفرات لما بينهن ما اجتنبت الكبائر

١٤ – (٢٣٣) حدّثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . كُلُّهُمْ عَنْ إِسْمَاعِيلَ . قَالَ
ابْنُ أَيُّوبَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ . أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ يَعْقُوبَ ، مَوْلَى الْحُرَقَةِ ، عَنْ
أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « الصَّلَاةُ الْخَمْسُ . وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ . كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ .
مَا لَمْ تُغْشَ الْكَبَائِرُ » .

(5) BÜYÜK GÜNAHLARDAN SAKINILDIĞI TAKDİRDE BEŞ VAKİT NAMAZ, İKİ CUMA VE İKİ RAMAZAN KENDİ ARALARINDA VÂKİ OLAN KÜÇÜK GÜNAHLARI YOK EDECEĞİNE DÂİR BÂB

——oOo——

'4 — (233) .... : Ebû Hureyre (R) den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Büyük günahlara girişilmedikçe, *beş* (vakit) *namaz* ve iki cuma, aralarında işlenen günahlara keffarettirler».

١٥ – (...) حدثني نصر بن عليّ الجهضميّ. أخبرنا عبد الأعلى. حدّثنا هشام عن محمّد، عن
أبي هريرة، عن النبيّ ﷺ قال «الصّلوات الخمس. والجمعة إلى الجمعة. كفّارات لما بينهنّ»

15 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den: Peygamber (S) «*Beş* (vakit) *namaz,* iki cuma, aralarındaki günahlar için keffarettirler» buyurdu.

١٦ – (...) حدثني أبو الطّاهر وهارون بن سعيد الأيليّ قالا: أخبرنا ابن وهب عن أبي صخر؛
أنّ عمر بن إسحاق مولى زائدة حدّثه عن أبيه، عن أبي هريرة؛ أنّ رسول الله ﷺ كان يقول
«الصّلوات الخمس. والجمعة إلى الجمعة. ورمضان إلى رمضان مكفّرات ما بينهنّ. إذا اجتنب
الكبائر»

16 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den:
Rasûlullah (S): «*Beş* (vakit) *namaz,* cumaya kadar cuma, Ramazana kadar ramazan, büyük günahlardan sakınıldığı takdirde, aralaında işlenen günahlar için keffarettirler» buyururdu.

(٦) باب الذكر المستحب عقب الوضوء

١٧ – (٢٣٤) حدثني محمّد بن حاتم بن ميمون. حدّثنا عبد الرّحمن بن مهديّ. حدّثنا معاوية
ابن صالح عن ربيعة، يعني ابن يزيد، عن أبي إدريس الخولانيّ، عن عقبة بن عامر. ح وحدّثني
أبو عثمان عن جبير بن نفير، عن عقبة بن عامر؛ قال: كانت علينا رعاية الإبل. فجاءت نوبتي
فروّحتها بعشيّ. فأدركت رسول الله ﷺ قائمًا يحدّث النّاس. فأدركت من قوله «ما من مسلم يتوضّأ

فَيُحْسِنُ وُضُوءَهُ . ثُمَّ يَقُومُ فَيُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ . مُقْبِلٌ عَلَيْهِمَا بِقَلْبِهِ وَوَجْهِهِ . إِلَّا وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ » قَالَ
فَقُلْتُ : مَا أَجْوَدَ هَٰذِهِ ! فَإِذَا قَائِلٌ بَيْنَ يَدَيَّ يَقُولُ : الَّتِي قَبْلَهَا أَجْوَدُ . فَنَظَرْتُ فَإِذَا عُمَرُ . قَالَ : إِنِّي
قَدْ رَأَيْتُكَ جِئْتَ آنِفًا . قَالَ « مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ يَتَوَضَّأُ فَيُبْلِغُ (أَوْ فَيُسْبِغُ) الْوَضُوءَ ثُمَّ يَقُولُ :
أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُ اللهِ وَرَسُولُهُ ، إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةُ ، يَدْخُلُ
مِنْ أَيِّهَا شَاءَ » .

(...) وحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ عَنْ رَبِيعَةَ
ابْنِ يَزِيدَ ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ وَأَبِي عُثْمَانَ ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرِ بْنِ مَالِكٍ الْحَضْرَمِيِّ ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ
عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ فَذَكَرَ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « مَنْ تَوَضَّأَ فَقَالَ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَٰهَ
إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ »

(6) ABDEST ALMAYI MÜTAÂKİB MÜSTAHAB OLAN DUÂ BÂBI

——oOo——

17 — (234) .... : Ukbetu'bnu Âmir şöyle dedi:

Üzerimizde deve çobanlığı vardı [6]. Nevbetim geldi, (çobanlığı îfa ettikten sonra) gündüzün sonunda develeri barınağa götürdüm. Sonra Rasûlullah (S) a ayakta ve halka birşeyler söylerken eriştim. Sözünden idrak ettiğim şudur: «Herhangi bir müsliman abdest alır ve abdest alışını güzel yayar, sonra kalkar, kalbini ve yüzünü iki rek'ata yöneltip de iki rek'at namaz kılarsa, muhakkak ona cennet vâcib olur». Ukbe dedi ki, ben hemen, bu ne güzeldir? dedim. Birden önümde bir sözcü: Bundan evvelki daha güzeldir, demektedir. Baktım ki o, Umer'dir. Umer şöyle ilâve etti: Ben seni gördüm, sen yeni geldin. Rasûlullah (biraz önce) şöyle buyurdu: «Sizden herhangi bir kimse, abdest alır ve abdest alışı kemâline ulaştırır (yahut tamam yapar), sonra: EŞHEDU EN LÂ İLÂHE İLLE'LLAH VE ENNE MUHAMMEDEN ABDUHU VE RASULİHİ = *Allah'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şehadet ederim»* derse, muhakkak olarak ona cennetin sekiz kapısı açılır ve kendisi hangisinden isterse, içeriye girer».

.... : Buradaki râvîler yine Ukbetu'bnu Âmir el-Cuhenî'den rivâyet ettiler; O, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu, diyerek geçen hadîs'in ben-

---

6. Bu sözün ma'nâsı şudur: Onlar develerini gütmekte nöbetleşiyorlardı. Şöyle ki: Çobanlar cemaati toplanıyorlar, bir kısımları develerini diğrlerinkine ilâve ediyorlar ve hergün onlardan biri develeri güdüyordu. Bu da çobanlık kendilerine daha kolay gelsin ve geri kalanları da kendi işlerine gitsinler diye yapılıyordu.

zerini zikrettiler. Şukadar var ki, bunda Rasûlullah: «Her kim abdest alırsa, şöyle der: EŞHEDU EN LÂ İLÂHE İLLE'LLAHU VAHDEHU LÂ ŞERÎKE LEH VE EŞHEDU ENNE MUHAMMEDEN ABDUHU VE RASÛLUH = *Eşsiz, ortaksız olarak Allah'dan başka hiç bir ilâh olmadığına şahadet ederim ve yine şahadet ederim ki, Muhammed onun kulu ve Rasûlüdür»* buyurdu.

(٧) باب في وضوء النبي صلى الله عليه وسلم

١٨ – (٢٣٥) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى بْنِ عُمَارَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَاصِمٍ الأَنْصَارِيِّ (وَكَانَتْ لَهُ صُحْبَةٌ) قَالَ: قِيلَ لَهُ: تَوَضَّأْ لَنَا وُضُوءَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَدَعَا بِإِنَاءٍ. فَأَكْفَأَ مِنْهَا عَلَى يَدَيْهِ فَغَسَلَهُمَا ثَلَاثًا. ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فَاسْتَخْرَجَهَا. فَمَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ مِنْ كَفٍّ وَاحِدَةٍ فَفَعَلَ ذَلِكَ ثَلَاثًا. ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فَاسْتَخْرَجَهَا فَغَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فَاسْتَخْرَجَهَا فَغَسَلَ يَدَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ، مَرَّتَيْنِ مَرَّتَيْنِ. ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فَاسْتَخْرَجَهَا فَمَسَحَ بِرَأْسِهِ فَأَقْبَلَ بِيَدَيْهِ وَأَدْبَرَ. ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ إِلَى الْكَعْبَيْنِ. ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا كَانَ وُضُوءُ رَسُولِ اللهِ ﷺ.

(...) وحَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ. حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ (هُوَ ابْنُ بِلَالٍ)، عَنْ عَمْرِو ابْنِ يَحْيَى، بِهَذَا الإِسْنَادِ، نَحْوَهُ. وَلَمْ يَذْكُرِ الْكَعْبَيْنِ.

(...) وحَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى الأَنْصَارِيُّ. حَدَّثَنَا مَعْنٌ. حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَى، بِهَذَا الإِسْنَادِ، وَقَالَ: مَضْمَضَ وَاسْتَنْثَرَ ثَلَاثًا. وَلَمْ يَقُلْ: مِنْ كَفٍّ وَاحِدَةٍ. وَزَادَ بَعْدَ قَوْلِهِ، فَأَقْبَلَ بِهِمَا وَأَدْبَرَ: بَدَأَ بِمُقَدَّمِ رَأْسِهِ ثُمَّ ذَهَبَ بِهِمَا إِلَى قَفَاهُ. ثُمَّ رَدَّهُمَا حَتَّى رَجَعَ إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي بَدَأَ مِنْهُ. وَغَسَلَ رِجْلَيْهِ.

(...) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ بِشْرٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ. حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى، بِمِثْلِ إِسْنَادِهِمْ. وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ وَقَالَ فِيهِ: فَمَضْمَضَ وَاسْتَنْشَقَ وَاسْتَنْثَرَ مِنْ ثَلَاثِ غَرَفَاتٍ. وَقَالَ أَيْضًا: فَمَسَحَ بِرَأْسِهِ فَأَقْبَلَ بِهِ وَأَدْبَرَ مَرَّةً وَاحِدَةً.

قَالَ بَهْزٌ أَمْلَى عَلَيَّ وُهَيْبٌ هَذَا الْحَدِيثَ. وَقَالَ وُهَيْبٌ: أَمْلَى عَلَيَّ عَمْرُو بْنُ يَحْيَى هَذَا الْحَدِيثَ مَرَّتَيْنِ.

(7) PEYGAMBER (S) İN ABDEST ALIŞI HAKKINDA BÂB

—oOo—

18 — (235) .... : Abdullahi'bnu Zeydi'bni Âsım'a: Bize Rasûlul-

lah (S) ın abdest alışı gibi bir abdest alıver, denildi. Bunun üzerine o, bir su kabı istedi. Ondan iki eline döktü, ellerini üç defa yıkadı. Sonra elini kaba soktu ve onunla su çıkarıp ağzını çalkaladı. Tek avucu ile burnunu su çekip yıkadı. Bunu üç defa yaptı. Sonra elini soktu ve onunla su olarak yüzünü üç defa yıkadı. Sonra elini soktu ve onunla su çıkarıp iki elini dirseklere kadar ikişer kerre yıkadı. Sonra elini sokup çıkardı ve başına meshetti. Şöyle ki, ellerini hem öne, hem arkaya yürüttü. Sonra topuklara kadar iki ayağını yıkadı. Sonra: Rasûlullah (S) ın abdest alışı işte böyle idi, dedi.

( ) .... : Ve yine bana Kasımu'bnu Zekeriyya tahdîs etti. Bize Hâlidu'bnu Mahled, Süleyman'dan (ki o, Bilâl'in oğludur), o da Amru'bnu Yahya'dan olmak üzere bu isnadla yukarıdaki hadîs'in benzerini tahdîs etti. Fakat «İki topuk» sözünü zikretmedi.

( ) .... : Mâliku'bnu Enes, Amru'bnu Yahya'dan bu isnad ile tahdîs etti ve: «Üç defa ağzını çalkaladı ve burnuna su çekip çıkardı» dedi. «Biri avucdan» demedi. «Ellerini öne ve arkaya yürüttü» sözünden sonra: «Başının ön tarafından başladı, sonra iki elini başının arkasına götürdü, sonra başlamış olduğu yere getirdi ve ayaklarını yıkadı» sözlerini ziyade etti.

( ) .... : Amru'bnu Yahya, onların isnadının benzeriyle tahdîs etti ve hadîs'i nakletti. Bu hadîs'de: «Üçer avuç sudan ağzını çalkaladı, burnuna su çekip yine çıkardı» dedi. Ve keza: «Başını meshetti. Şöyle ki, bir defa olmak üzere meshi başının önüne ve arkasına yürüttü» dedi.

Behz: Bu hadîs'i bana Vehb imlâ ettirdi, demiştir. Vehb de: Bu hadîs'i bana iki defa olmak üzere Amru'bnu Yahya imlâ ettirdi, demiştir.

١٩ — (٢٣٦) حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ . ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَأَبُو الطَّاهِرِ . قَالُوا: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ حَبَّانَ بْنَ وَاسِعٍ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ زَيْدِ بْنِ عَاصِمٍ الْمَازِنِيَّ يَذْكُرُ أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللهِ ﷺ تَوَضَّأَ . فَمَضْمَضَ ثُمَّ اسْتَنْثَرَ . ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثَلَاثًا وَيَدَهُ الْيُمْنَى ثَلَاثًا . وَالْأُخْرَى ثَلَاثًا . وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ بِمَاءٍ غَيْرِ فَضْلِ يَدِهِ . وَغَسَلَ رِجْلَيْهِ حَتَّى أَنْقَاهُمَا

قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ .

19 — (236) .... : Abdullahi'bnu Zeydi'bni Âsım el-Mâzinî, Rasûlullah (S) ı abdest alırken gördüğünü şöyle anlatırdı: Ağzını çalkaladı sonra burnuna su verip çıkardı. Sonra üç defa yüzünü, üç defa sağ elini, üç defa da diğer elini yıkadı. Başına, elinin artığı olmıyan bir su ile meshetti. İki ayağını tertemiz edinceye kadar yıkadı.

Ebû Tâhir: Bize İbn Vehb, Amru'bnu Hâris'den tahdîs etti, dedi.

(٨) باب الإيتار فى الاستنثار والاستجمار

٢٠ – (٢٣٧) حدثنا قتيبة بن سعيد وعمرو الناقد ومحمد بن عبد الله بن نمير. جميعا عن ابن عيينة، قال قتيبة : حدثنا سفيان عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة يبلغ به النبي ﷺ قال «إذا استجمر أحدكم فليستجمر وترا. وإذا توضأ أحدكم فليجعل في أنفه ماء، ثم لينتثر».

(8) BURNUNU AYIKLAMADA VE TAŞLA TEMİZLEMEDE TEKLEME BÂBI

—oOo—

20 — (237) .... : Ebû Hureyre (R) bu hadîs'i Peygamber (S) e ref'ederek şöyle demiştir: Rasûlullah (S) buyurdu ki:

«Biriniz istinca için taş kullanırsa[7] taş adedini tek yapsın (hiç olmazsa üç taş kullansın). Herhangi biriniz abdest alacak olduğu zaman burnuna su alsın, sonra çıkarsın».

٢١ – (...) حدثني محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق بن همام. أخبرنا معمر عن همام بن منبه، قال: هذا ما حدثنا أبو هريرة عن محمد رسول الله ﷺ. فذكر أحاديث منها. وقال رسول الله ﷺ «إذا توضأ أحدكم فليستنشق بمنخريه من الماء ثم لينتثر».

21 — ( ) .... : Hemmâm: Şu, Ebû Huryre'nin Allah'ın Rasûlü olan Muhammed (S) den bize tahdîs ettikleridir, dedi ve birçok hadîsler zikretti. Onlardan biri şudur: Rasûlullah (S) şöyle blyurdu: «Herhangi biriniz abdest alacak olduğu zaman, iki burun deliğine su çeksin, sonra çıkarsın.»

٢٢ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن ابن شهاب، عن أبي إدريس الخولاني، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «من توضأ فليستنثر. ومن استجمر فليوتر».

(...) حدثنا سعيد بن منصور. حدثنا حسان بن إبراهيم. حدثنا يونس بن يزيد. ح وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب. أخبرني أبو إدريس الخولاني؛ أنه سمع أبا هريرة وأبا سعيد الخدري يقولان: قال رسول الله ﷺ. بمثله.

---

7. **İsticmâr**, sidik yerini ve dışkı yerini taşla meshedip silmektir. Bunlar küçük taşlardır. **İstitâbe, İsticmâr** ve **İstincâ** sidik ve dışkı yerlerini temizlemeye mahsustur. İsticmâr sadece taşla meshedip silinmeye mahsustur. İstitâbe ve istincâ ise hem su ile hem taşlarla olur.

22 — ( ) .... : Bize Yahya'bnu Yahya tahdîs etti, dedi ki: Mâlik'in huzurunda İbnu'ş-Şihâb'dan, o da Ebû İdrîs el-Havlânî'den, o da Ebû Hureyre'den, diye okudum ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:

«Her kim abdest alırsa burnunu ayıklasın, ve her kim istincâda taş kullanırsa, taş adedini tek yapsın».

.... : Ebû İdrîs Havlânî şöyle haber verdi: Kendisi Ebû Hureyre'den ve Ebû Sa'îd Hudrî'den işidmiştir: Onlar Rasûlullah (S) buyurdu ki, diyerek yukarıdaki hadîs'in benzerini rivâyet etmişlerdir.

٢٣ – (٢٣٨) حدثني بِشْرُ بْنُ الْحَكَمِ الْعَبْدِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ) عَنِ ابْنِ الْهَادِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ مَنَامِهِ فَلْيَسْتَنْثِرْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَبِيتُ عَلَى خَيَاشِيمِهِ » .

23 — (238) .... : Ebû Hureyre (R) den:

Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: «Herhangi biriniz uykusundan uyandığı zaman üç defa burnuna su alıp çıkarsın. Çünkü şeytan burnunun içindeki yumuşak kemikler üzerinde geceler».

٢٤ – (٢٣٩) حدثنا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . قَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا اسْتَجْمَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيُوتِرْ » .

24 — (239) .... : İbn'u Cureyc şöyle haber verdi: Bana Ebu'z-Zubeyr haber verdi. O, Câbiru'bnu Abdillah'ı şöyle derken işitmiştir: Rasûlullah (S) buyurdu ki:

«Herhangi biriniz istincâ için taş kullandığı zaman taş sayısını tek yapsın».

(٩) باب وجوب غسل الرجلين بكمالهما

٢٥ – (٢٤٠) حدثنا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَأَبُو الطَّاهِرِ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى . قَالُوا : أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ ابْنُ وَهْبٍ عَنْ مَخْرَمَةَ بْنِ بُكَيْرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَالِمٍ مَوْلَى شَدَّادٍ . قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ تُوُفِّيَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ . فَدَخَلَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ فَتَوَضَّأَ عِنْدَهَا . فَقَالَتْ : يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ ! أَسْبِغِ الْوُضُوءَ . فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ » .

(...) وحدثني حرملة بن يحيى. حدثنا ابن وهب. أخبرني حيوة: أخبرني محمد بن عبد الرحمن؛ أن أبا عبد الله مولى شداد بن الهاد حدثه؛ أنه دخل على عائشة. فذكر عنها، عن النبي ﷺ. بمثله.

(...) وحدثني محمد بن حاتم وأبو معن الرقاشي. قالا: حدثنا عمر بن يونس. حدثنا عكرمة ابن عمار. حدثني يحيى بن أبي كثير. قال: حدثني أو حدثنا أبو سلمة بن عبد الرحمن. حدثني سالم مولى المهري. قال: خرجت أنا وعبد الرحمن بن أبي بكر في جنازة سعد بن أبي وقاص. فمررنا على باب حجرة عائشة. فذكر عنها، عن النبي ﷺ. مثله.

(...) حدثني سلمة بن شبيب. حدثنا الحسن بن أعين. حدثنا فليح. حدثني نعيم بن عبد الله عن سالم مولى شداد بن الهاد؛ قال: كنت أنا مع عائشة رضي الله عنها. فذكر عنها، عن النبي ﷺ. بمثله.

(9) İKİ AYAĞI KEMÂLİYLE YIKAMANIN VÜCÛBU BÂBI

——oOo——

25 — (240) .... : Sâlim şöyle dedi: Sa'du'bnu Ebî Vakkâs vefat ettiği gün, ben Peygamber (S) in zevcesi Âişe'nin huzuruna girdim. Derken Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahman da girdi ve Âişe'nin yanında abdest aldı. Âişe ona şöyle dedi: Ya Abd'er-rahmân! Abdest almayı tam yap. Çünkü ben Rasûlullah (S) dan işiddim: «Vay şu yıkanmıyan ayak arkalarını ateşden haline!» vuyuruyordu.

.... : Şeddâdu'bnu'l-Hâd'in azadlısı Ebû Abdillah söyledi ki: Kendisi Âişc'nin huzuruna girmiştir. Âişe'den, o da Peygamber'den olmak üzere, bundan evvelki hadîs'in benzerini zikretmiştir.

.... : Mehrî'nin azadlısı Sâlim şöyle dedi: Ben ve Abdirrahmani'bnu Ebî Bekr, Sa'du'bnu Ebî Vakkas'ın cenazesine çıktık ve Âişe'nin hücre kapısına uğradık, dedi. Mütaâkiben Âibe'den, o da Peygamber'den olmak üzere önceki hadîs'in benzerini zikretti.

.... : Şeddadu'bnu Hâd'in azadlısı Sâlim şöyle dedi: Ben Âişe (R) ile beraber bulunuyordum, dedi ve Âişe'den, o da Peygamber'den olmak üzere bir evvelki hadîs'in benzerini zikretti.

٢٦ — (٢٤١) وحدثني زهير بن حرب. حدثنا جرير. ح وحدثنا إسحق. أخبرنا جرير عن منصور، عن هلال بن يساف، عن أبي يحيى، عن عبد الله بن عمرو؛ قال: رجعنا مع رسول الله ﷺ من مكة إلى المدينة. حتى إذا كنا بماء بالطريق. تعجل قوم عند العصر. فتوضؤوا وهم عجال. فانتهينا إليهم. وأعقابهم تلوح لم يمسها الماء. فقال رسول الله ﷺ «ويل للأعقاب من النار. أسبغوا الوضوء».

(...) وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا وكيع عن سفيان. ح وحدثنا ابن المثنى وابن بشار. قالا: حدثنا محمد بن جعفر. قال: حدثنا شعبة. كلاهما عن منصور، بهذا الإسناد. وليس في حديث شعبة «أسبغوا الوضوء» وفي حديثه، عن أبي يحيى الأعرج.

26 — (241) .... : Abdullahi'bnu Amr (R) şöyle dedi: Biz Rasûlullah (S) ile beraber Mekke'den Medîne'ye dönüyorduk. Nihayet yolda bir su başına gelmiştik. İkindi sırasında cemâat sür'at ettiler ve acele acele abdest aldılar. Biz onların yanına vardık. Ayaklarının arkaları su dokunmamış halde görünüyordu. Bunun üzerine Rasûlullah (S):

«Vay şu ökçelerin ateşden haline! Abdest almayı tamamlayıp ikmal ediniz» buyurdu.

.... : Burada Sufyân ve Şu'be, her ikisi de Mansûr'dan olmak üzere bu innadla rivâyet etmişlerdir. Şu'be hadîs'inde: «Abdest almayı tamam yapınız yoktur. Onun hadîs'inde: Ebû Yahya el-A'rac'dan isnadı vardır.

٢٧ – (...) حدثنا شيبان بن فروخ وأبو كامل الجحدري. جميعا عن أبي عوانة. قال أبو كامل: حدثنا أبو عوانة عن أبي بشر، عن يوسف بن ماهك، عن عبدالله بن عمرو؛ قال: تخلف عنا النبي ﷺ في سفر سافرناه. فأدركنا وقد حضرت صلاة العصر. فجعلنا نمسح على أرجلنا. فنادى «ويل للأعقاب من النار».

27 — ( ) .... : Abdullahi'bnu Amr (R) şöyle dedi: Peygamber (S) kendisiyle beraber yolculuk ettiğimiz bir seferde, bizden arkaya kaldı. Nihayet ikindi namazı (vakti) gelmiş olduğu halde bizlere erişti. Biz hemen ayaklarımız üzerine sıvazlıyarak (acele acele) abdest almaya başladık. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle nidâ buyurdu: «Vay şu ökçelerin ateşden haline!».

٢٨ – (٢٤٢) حدثنا عبدالرحمن بن سلام الجمحي. حدثنا الربيع (يعني ابن مسلم) عن محمد (وهو ابن زياد) عن أبي هريرة؛ أن النبي ﷺ رأى رجلا لم يغسل عقبيه فقال «ويل للأعقاب من النار».

28 — (242) .... : Ebû Hureyre (R) den: Peygamber (S) iki ayağının arka uclarını yıkamamış bir kimse gördü ve şöyle buyurdu: «Vay şu ökçelerin ateşden haline!»

٢٩ – (...) حدثنا قتيبة وأبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب. قالوا: حدثنا وكيع عن شعبة،

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّهُ رَأَى قَوْمًا يَتَوَضَّؤُونَ مِنَ الْمِطْهَرَةِ. فَقَالَ: أَسْبِغُوا الْوُضُوءَ. فَإِنِّي سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ ﷺ يَقُولُ «وَيْلٌ لِلْعَرَاقِيبِ مِنَ النَّارِ».

29 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den: Ebû Hureyre bir su kabından abdest almakta olan bir cemâat gördü ve şöyle dedi: Abdest almayı tamam yapınız. Çünkü ben, Ebu'l-Kasım (S) dan işittim: «Vay şu ökçe üstündeki sinirlerin ateşden haline!» buyuruyordu.

٣٠ – (...) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ».

30 — ( ) .... : Bu rivâyette de Ebû Hureyre (R), Rasûlullah (S): «Vay şu ökçelerin ateşden haline!» buyurdu, demiştir.

(١٠) باب وجوب استيعاب جميع أجزاء محل الطهارة

٣١ – (٢٤٣) حَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ. حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَعْيَنَ. حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ. أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ؛ أَنَّ رَجُلًا تَوَضَّأَ فَتَرَكَ مَوْضِعَ ظُفُرٍ عَلَى قَدَمِهِ. فَأَبْصَرَهُ النَّبِيُّ ﷺ. فَقَالَ «ارْجِعْ فَأَحْسِنْ وُضُوءَكَ» فَرَجَعَ ثُمَّ صَلَّى.

(10) YIKANACAK YERLERİN HER TARAFINI İYİCE YIKAMANIN VÜCÛBU BÂBI

———oOo———

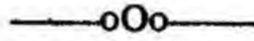
31 — (243) .... : Umeru'bnu'l-Hattâb şöyle haber vermiştir: Bir kimse abdest aldı da ayağı üzerinde bir tırnak kadar yeri bıraktı. Bunu da Peygamber (S) gördü ve hemen:

«Dön ve abdest alışını güzel yap!» buyurdu. O kimse de döndü, sonra namaz kıldı.

(١١) باب خروج الخطايا مع ماء الوضوء

٣٢ – (٢٤٤) حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ. وَاللَّفْظُ لَهُ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «إِذَا تَوَضَّأَ الْعَبْدُ الْمُسْلِمُ (أَوِ الْمُؤْمِنُ) فَغَسَلَ وَجْهَهُ، خَرَجَ مِنْ وَجْهِهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ نَظَرَ إِلَيْهَا بِعَيْنَيْهِ مَعَ الْمَاءِ (أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ) فَإِذَا غَسَلَ يَدَيْهِ خَرَجَ مِنْ يَدَيْهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ كَانَ بَطَشَتْهَا يَدَاهُ مَعَ الْمَاءِ (أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ) فَإِذَا غَسَلَ رِجْلَيْهِ خَرَجَتْ كُلُّ خَطِيئَةٍ مَشَتْهَا رِجْلَاهُ مَعَ الْمَاءِ (أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ) حَتَّى يَخْرُجَ نَقِيًّا مِنَ الذُّنُوبِ».

(11) ABDEST SUYU İLE BERABER HATALARIN ÇIKMASI BÂBI



32 — (244) .... : Ebû Hureyre (R) den Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Muslim (yahut (Mu'min) bir kul abdest aldığı zaman yüzünü yıkadığında iki gözü ile bakmış olduğu her bir hatîe su ile (yahut suyun son damlasıyle) beraber yüzünden çıkar. İki elini yıkadığında, iki elinin kazanmış olduğu her bir hatîe su ile (yahut suyun son damlasıyle) beraber iki elinden çıkar. İki ayağını yıkadığında ayaklarının kendisine doğru yürümüş olduğu her bir hatîe de, su ile (yahut suyun son damlasıyle) beraber çıkar. Nihayet o kul günahlardan temizlenmiş olarak ortaya çıkar».

٣٣ — (٢٤٥) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرِ بْنِ رِبْعِيٍّ الْقَيْسِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو هِشَامٍ الْمَخْزُومِيُّ، عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ (وَهُوَ ابْنُ زِيَادٍ). حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمٍ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ عَنْ حُمْرَانَ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ خَرَجَتْ خَطَايَاهُ مِنْ جَسَدِهِ. حَتَّى تَخْرُجَ مِنْ تَحْتِ أَظْفَارِهِ».

33 — (245) .... : Usmân İbn Affân (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Her kim abdest alır da abdest alışını güzel yaparsaı onun hataları bütün cesedinden dışarı çıkar. Hatta tırnakları altından bile tamamıyle çıkar, gider».

(١٢) باب استحباب إطالة الغرة والتحجيل فى الوضوء

٣٤ — (٢٤٦) حَدَّثَنِي أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَالْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ بْنِ دِينَارٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالُوا: حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ. حَدَّثَنِي عُمَارَةُ بْنُ غَزِيَّةَ الْأَنْصَارِيُّ عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْمُجْمِرِ؛ قَالَ: رَأَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَتَوَضَّأُ. فَغَسَلَ وَجْهَهُ فَأَسْبَغَ الْوُضُوءَ. ثُمَّ غَسَلَ يَدَهُ الْيُمْنَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي الْعَضُدِ. ثُمَّ يَدَهُ الْيُسْرَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي الْعَضُدِ. ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ. ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَهُ الْيُمْنَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي السَّاقِ. ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَهُ الْيُسْرَى حَتَّى أَشْرَعَ فِي السَّاقِ. ثُمَّ قَالَ: هَكَذَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَتَوَضَّأُ. وَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَنْتُمُ الْغُرُّ الْمُحَجَّلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. مِنْ إِسْبَاغِ الْوُضُوءِ. فَمَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ فَلْيُطِلْ غُرَّتَهُ وَتَحْجِيلَهُ»

(12) ABDEST ALMAKTA YÜZ İLE EL VE AYAKLARDAKİ PARLAKLIĞI (nûru) UZATMANIN MÜSTAHABLIĞI BÂBI

——oOo——

34 — (246) .... : Nuaymu'bnu Abdillah el-Mücmir şöyle dedi: Ebû Hureyre'yi gördüm, abdest alıyordu. Şöyle ki: Yüzünü yıkadı, abdest alışı tam yaptı. Sonra sağ elini tâ pazuya kadar yıkadı. Sonra başına meshetti. Sonra sağ ayağını yıkadı. Yıkayışı baldırına vardırdı. Sonra sol ayağını da baldırına kadar yıkadı. Sonra: Rasûlullah (S) ı işte böyle abdest alırken gördüm, dedi ve ilâve etti: Raslullah (S) şöyle buyurdu: «Sizler abdest alışı tam yapmaktan dolayı kıyamet günü yüzleri nurlular, elleri ve ayakları sekililersinizdir. Artık sizlerden her kimin gücü yeterse, yüz parlaklığını, el ve ayak beyazlığını daha çok uzatsın».

٣٥ – ( ) وحدثنى هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الأَيْلِيُّ . حَدَّثَنِى ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِى عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِى هِلَالٍ ، عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّهُ رَأَى أَبَا هُرَيْرَةَ يَتَوَضَّأُ . فَغَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ حَتَّى كَادَ يَبْلُغُ الْمَنْكِبَيْنِ . ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ حَتَّى رَفَعَ إِلَى السَّاقَيْنِ . ثُمَّ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « إِنَّ أُمَّتِى يَأْتُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ أَثَرِ الْوُضُوءِ . فَمَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيلَ غُرَّتَهُ فَلْيَفْعَلْ » .

35 — ( ) .... : Nuaymu'bnu Abdillah, Ebû Hureyre'yi abdest alırken görmüş ve onun abdest alışını şöyle anlatmıştır: O, yüzünü ve iki elini nerede ise omuzlarına varıncaya kadar yıkadı. Sonra iki ayağını ta baldırlara kadar yıkadı. Sonra şöyle dedi: Ben Rasûlullah (S) den işittim, buyuruyordu ki: «Benim ümmetim kıyamet gününde abdest eserinden dolayı yüzleri nurlu, elleri ve ayakları sekili olarak geleceklerdir. Artık bu parlaklığını daha ziyade arttırmak hanginizin elinden gelirse yapsın».

٣٦ – (٢٤٧) حدثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ أَبِى عُمَرَ . جَمِيعًا عَنْ مَرْوَانَ الْفَزَارِىِّ . قَالَ ابْنُ أَبِى عُمَرَ : حَدَّثَنَا مَرْوَانُ عَنْ أَبِى مَالِكٍ الأَشْجَعِىِّ سَعْدِ بْنِ طَارِقٍ ، عَنْ أَبِى حَازِمٍ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ حَوْضِى أَبْعَدُ مِنْ أَيْلَةَ مِنْ عَدَنٍ . لَهُوَ أَشَدُّ بَيَاضًا مِنَ الثَّلْجِ . وَأَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ بِاللَّبَنِ . وَلَآنِيَتُهُ أَكْثَرُ مِنْ عَدَدِ النُّجُومِ . وَإِنِّى لَأَصُدُّ النَّاسَ عَنْهُ كَمَا يَصُدُّ الرَّجُلُ إِبِلَ النَّاسِ عَنْ حَوْضِهِ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَتَعْرِفُنَا يَوْمَئِذٍ ؟ قَالَ « نَعَمْ . لَكُمْ سِيمَا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ مِنَ الأُمَمِ . تَرِدُونَ عَلَىَّ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ أَثَرِ الْوُضُوءِ » .

36 — (247) .... : Ebû Hureyre (R) den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Benim *havz*'ımın iki tarafı arasındaki uzaklık *Eyle* ile

Aden[8] arasındaki uzaklıktan daha fazladır. Muhakkak o kardan daha beyaz ve süt karışmış baldan daha tatlıdır. Onun kapları yıldızların sayısından daha çoktur. Ben insanları ondan, kişinin başka insanların develerini kendi havuzundan menedişi gizi menederim».

Sahabîler: Ya Rasûlallah! O gün, sen bizleri tanır mısın? dediler. Buyurdu ki: «Evet, sizin, başka hiç bir ümmette olmıyan bir alâmetiniz vardır. Sizler benim yanıma abdest izinden dolayı yüzleri nurlular, el ve ayakları sekililer olarak gelirsiniz».

٣٧ – (...) وحدّثنا أبو كريب وواصل بن عبد الأعلى (واللفظ لواصل) قالا: حدّثنا ابن فضيل عن أبي مالك الأشجعي، عن أبي حازم، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «تردُ عليّ أمّتي الحوض وأنا أذود الناس عنه. كما يذود الرجل إبل الرجل عن إبله» قالوا: يا نبيّ الله! أتعرفنا؟ قال «نعم. لكم سيما ليست لأحد غيركم. تردون عليّ غرًّا محجّلين من آثار الوضوء. وليُصدّنّ عنّي طائفة منكم فلا يصلون. فأقول: يا ربّ! هؤلاء من أصحابي. فيجيبني ملك فيقول: وهل تدري ما أحدثوا بعدك؟».

37 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Ümmetim Havz'a, benim yanıma gelir. Ben de insanları ondan, kişinin kendi develerinden başkalarının develerini kovduğu gibi menederim».

Sahâbîler: Ya Nebiyyellah! Sen bizleri tanır mısın? dediler. Şöyle buyurdu: «Evet, sizlerde, sizden başka hiç kimsede olmayan bir alâmet vardır. Benim yanıma abdest almak (yahut abdest suyu) eserinden dolayı yüzleri nurlular, elleri ve ayakları sekililer halinde geleceksiniz ve sizden bir taife, benden muhakkak men olunacak da, onlar bana ulaşamıyacaklar. Ben de: Ya Rab! Bunlar benim sahâbîlerimdendirler, derim. Bir melek bana cevab verir de şöyle der: Sen onların senden sonra (dînde) neler îcâd ettiklerini bilir misin?».

٣٨ – (٢٤٨) وحدّثنا عثمان بن أبي شيبة. حدّثنا عليّ بن مسهر عن سعد بن طارق، عن ربعيّ ابن حراش، عن حذيفة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إنّ حوضي لأبعد من أيلة من عدن. والذي نفسي بيده! إنّي لأذود عنه الرجال كما يذود الرجل الإبل الغريبة عن حوضه» قالوا: يا رسول الله! وتعرفنا؟ قال «نعم. تردون عليّ غرًّا محجّلين من آثار الوضوء. ليست لأحد غيركم».

8. Bunlar, Kulzum denizi kenarında iki sahil şehridir. Eyle Arabistan'ın kuzey batısında, Aden ise Yemen şehirlerinden Hind denizine bakan son şehirdir.

38 — (248) .... : Huzeyfe (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Benim Havz'ımın iki tarafı arasındaki uzaklık Eyle ile Aden arasındaki uzaklıktan muhakkak daha fazladır. Nefsim yedinde olan (Allah)a yemin ederim ki, muhakkak ben, insanları ondan, kişinin kendi havuzundan yabancı develeri menedişi gibi menederim».

Sahâbîler: Ya Rasûlallah! Sen bizleri tanır mısın? dediler, Şöyle cevab verdi: «Evet, sizler benim yanıma abdest alma (yahut abdest suyu) eserlerinden dolayı yüzleri nurlular, elleri ve ayakları sekililer olarak gelirsiniz. Bu haller sizden başka kimsede yoktur».

٣٩ – (٢٤٩) حدّثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَسُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ جَمِيعًا
عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ . قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ . أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ
رَسُولَ اللهِ ﷺ أَتَى الْمَقْبَرَةَ فَقَالَ «السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ . وَإِنَّا ، إِنْ شَاءَ اللهُ ، بِكُمْ لَاحِقُونَ .
وَدِدْتُ أَنَّا قَدْ رَأَيْنَا إِخْوَانَنَا » قَالُوا : أَوَلَسْنَا إِخْوَانَكَ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « أَنْتُمْ أَصْحَابِي . وَإِخْوَانُنَا
الَّذِينَ لَمْ يَأْتُوا بَعْدُ » . فَقَالُوا : كَيْفَ تَعْرِفُ مَنْ لَمْ يَأْتِ بَعْدُ مِنْ أُمَّتِكَ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ ! فَقَالَ « أَرَأَيْتَ
لَوْ أَنَّ رَجُلًا لَهُ خَيْلٌ غُرٌّ مُحَجَّلَةٌ . بَيْنَ ظَهْرَيْ خَيْلٍ دُهْمٍ بُهْمٍ . أَلَا يَعْرِفُ خَيْلَهُ ؟ » قَالُوا : بَلَى .
يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « فَإِنَّهُمْ يَأْتُونَ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنَ الْوُضُوءِ . وَأَنَا فَرَطُهُمْ عَلَى الْحَوْضِ . أَلَا لَيُذَادَنَّ رِجَالٌ عَنْ
حَوْضِي كَمَا يُذَادُ الْبَعِيرُ الضَّالُّ أُنَادِيهِمْ : أَلَا هَلُمَّ ! فَيُقَالُ : إِنَّهُمْ قَدْ بَدَّلُوا بَعْدَكَ . فَأَقُولُ : سُحْقًا سُحْقًا » .

( ) حدّثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ ح وَحَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى
الْأَنْصَارِيُّ حَدَّثَنَا مَعْنٌ حَدَّثَنَا مَالِكٌ . جَمِيعًا عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛
أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَرَجَ إِلَى الْمَقْبَرَةِ فَقَالَ « السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ وَإِنَّا ، إِنْ شَاءَ اللهُ ، بِكُمْ
لَاحِقُونَ » بِمِثْلِ حَدِيثِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ . غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ مَالِكٍ « فَلَيُذَادَنَّ رِجَالٌ عَنْ حَوْضِي »

39 — (249) .... : Ebû Hureyre (R) haber verdi ki: Rasûlullah kabristana gelip şöyle buyurmuştur: ES SELÂMU ALEYKUM DÂRA KAVMİN MU'MİNÎN İNŞÂALLAHU Bİ-KUM LÂHİKÛN VE VEDİDTU ENNÂ KAD RAEYNÂ IHVÂNENÂ = *Selâm sizlere! Bizler İnşâallah sizlere kavuşacağız. Kardeşlerimizi görmüş olmanızı arzu ederdim».*

Sahâbîler: Bizler senin kardeşlerin değil miyiz? ya Rasûlallah! dediler. «Sizler benim ashâbımsınız. Kardeşlerimiz ise henüz daha gelmemiş olanlardır» buyurdu. Bunu üzerine Sahâbîler: Ya Rasûlallah! Ümmetinden henüz daha gelmemiş olanları nasıl tanırsın? dediler. Rasûlullah:

«Nedersin? Bir kimsenin alınları beyaz, ayakları sekili birçok atları olsa, bunlar da, renklerine başka bir renk karışmamış simsiyah birtakım atlar arasında bulunsa, o zat kendi atlarını tanımaz mı?» buyurdu.

Sahâbîler: Evet, ya Rasûlallah! Tanır, dediler. Rasûlullah şöyle buyurdu: «Çünkü onlar abdest almaktan dolayı yüzleri nurlu, el ve ayakları sekili halde gelirler. Ben havuz üzerinde onların öncüsüyüm. Dikkat edin! Kaybolmuş devenin kovulması gibi, birtakım insanlar da benim havz'ımın başından muhakkak kovulacaklardır. Ben onlara: Hey! Geliniz, diye nidâ ederim. Bunun üzerine bana: Onlar senden sonra (dînde) tebdîller yapmışlardır, denilir. Ben de: Allah onları uzak eylesin uzak, derim».

.... : Ebû Hureyre (R)' den: (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) kabristana çıktı ve: ES'SELÂMU ALEYKUM DÂRA KAVMİN MU'MİNÎN VE İNNÂ İNŞÂALLAHU Bİ-KUM LÂHİKÛN buyurdu. Bu hadîs de bundan evvelki İsmailu'bnu Câfer'in hadîs'i gibidir. Ancak Mâlik'in hadîs'i: «Benim Havzımdan birtakım kimseler muhakkak men olunacaklardır» sûretindedir.

(١٣) باب تبلغ الحلية حيث يبلغ الوضوء

٤٠ – (٢٥٠) حدثنا قتيبة بن سعيد حدثنا خلف (يعني ابن خليفة) عن أبي مالك الأشجعي، عن أبي حازم؛ قال: كنت خلف أبي هريرة وهو يتوضأ للصلاة. فكان يمد يده حتى تبلغ إبطه. فقلت له: يا أبا هريرة! ما هذا الوضوء؟ فقال: يا بني فروخ! أنتم ههنا؟ لو علمت أنكم ههنا ما توضأت هذا الوضوء. سمعت خليلي ﷺ يقول «تبلغ الحلية من المؤمن حيث يبلغ الوضوء».

(13) ABDEST SUYUNUN ULAŞTIĞI YERLERE BİR NÛR PARLAKLIĞININ YAYILMASI BÂBI

——oOo——

40 — (250) .... : Ebû Hâzım şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre'nin arkasında bulunuyordum. O, namaz için abdest alıyordu. Elini tâ koltuk altına ulaşacak kadar uzatarak yıkıyordu. Ben ona: Ya Eba Hureyre! Bu, nasıl abdest alıştır? dedim. Bunun üzerine şöyle dedi: Ey Ferruh oğulları! Sizler burada mısınız? Eğer sizin burada olduğunuzu bilseydim, bu abdest alışla abdest almazdım. Ben, dostum (S) dan işiddim: «Mü'mindeki nur parlaklığı, abdest suyunun ulaştığı yere kadar yayılır» buyuruyordu.

(١٤) باب فضل إسباغ الوضوء على المكاره

٤١ - (٢٥١) حدثنا يحيى بن أيوب وقتيبة وابن حجر جميعا عن إسماعيل بن جعفر. قال ابن أيوب: حدثنا إسماعيل. أخبرني العلاء عن أبيه، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «ألا أدلكم على ما يمحو الله به الخطايا ويرفع به الدرجات؟» قالوا: بلى. يا رسول الله! قال «إسباغ الوضوء على المكاره. وكثرة الخطا إلى المساجد. وانتظار الصلاة بعد الصلاة. فذلكم الرباط».

(...) حدثني إسحق بن موسى الأنصاري. حدثنا معن. حدثنا مالك. ح وحدثنا محمد بن المثنى حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة. جميعا عن العلاء بن عبد الرحمن، بهذا الإسناد. وليس في حديث شعبة ذكر الرباط. وفي حديث مالك ثنتين «فذلكم الرباط. فذلكم الرباط».

(14) ABDESTİ KEMÂLİYLE ALMAYA ENGEL OLAN BÜTÜN ZORLUKLARA RAĞMEN ABDEST ALIŞI TAM YAPMANIN FAZÎLETİ BÂBI

——oOo——

41 — (251) .... : Ebû Hureyre (R) den: Rasûlullah (S): «Dikkat! Allah'ın kendisile hataları mahvedip dereceleri yükseldeceği şeye, sizleri delâlet edeyim mi?» buyurdu. Evet, ya Rasûlallah! dediler. «Zorluklara rağmen abdesti tam almak, mescidlere adımı çoğaltmak, namazdan sonra namaz beklemek. İşte bunlar, üzerlerine nefsi hapsetmeye değer şeylerdir» buyurdu.

.... : Burada Mâlik ve Şu'be beraberce Alâu'bnu Abdirrahman'dan bu isnad ile rivâyet ettiler. Şu'be'nin hadîs'inde *Ribât*'ın zikri yoktur. Mâlik'in hadîs'indeyse iki kerre olarak: «İşte bunlar rağbete değer şeyler, işte bunlar rağbete değer şeylerdir» vardır.

(١٥) باب السواك

٤٢ - (٢٥٢) حدثنا قتيبة بن سعيد وعمرو الناقد وزهير بن حرب. قالوا: حدثنا سفيان عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ؛ قال «لولا أن أشق على المؤمنين (وفي حديث زهير، على أمتي) لأمرتهم بالسواك عند كل صلاة».

(15) MİSVAK KULLANMAK (DİŞ TEMİZLİĞİ YAPMAK) BÂBI

——oOo——

42 — (252) .... : Ebû Hureyre (R)den: Peygamber (S) şöyle buyurdu: «Eğer mü'minler üzerine (Züheyr hadîs'inde ise: Ümmetime)

meşakkat vermekliğim olmasaydı, onlara her bir namaz sırasında misvak sürmeyi muhakkak emrederdim [9].

٤٣ – (٢٥٣) حدّثنا أبو كريب محمد بن العلاء. حدّثنا ابن بشر عن مسعر، عن المقدام بن شريح، عن أبيه؛ قال: سألت عائشة. قلت: بأي شيء كان يبدأ النبي ﷺ إذا دخل بيته؟ قالت: بالسواك.

43 — (253) .... : Şureyh şöyle dedi: Âişe'ye sordum: Peygamber (S) evine girdiği zaman, ilk defa hangi işi yapardı? dedim. Misvak ile dişlerini temizlerdi, dedi.

٤٤ – (...) وحدّثني أبو بكر بن نافع العبدي. حدّثنا عبد الرحمن عن سفيان، عن المقدام ابن شريح، عن أبيه، عن عائشة؛ أن النبي ﷺ كان إذا دخل بيته بدأ بالسواك.

44 — ( ) .... : Âişe (R) den: (şöyle demiştir): Peygamber (S) evine girdiği zaman ilk yaptığı iş, misvak ile dişlerini yıkamak olurdu.

٤٥ – (٢٥٤) حدّثنا يحيى بن حبيب الحارثي. حدّثنا حماد بن زيد عن غيلان (وهو ابن جرير المعولي) عن أبي بردة، عن أبي موسى؛ قال: دخلت على النبي ﷺ وطرف السواك على لسانه.

45 — (254) .... : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi: Ben Peygamber (S) in huzuruna girdim, misvağın bir ucu dilinin üzerinde bulunuyordu, dedi.

٤٦ – (٢٥٥) حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدّثنا هشيم عن حصين، عن أبي وائل، عن حذيفة؛ قال: كان رسول الله ﷺ إذا قام ليتهجد، يشوص فاه بالسواك.

(...) حدّثنا إسحق بن إبراهيم. أخبرنا جرير عن منصور. ح وحدّثنا ابن نمير. حدّثنا أبي وأبو معاوية عن الأعمش. كلاهما عن أبي وائل، عن حذيفة؛ قال: كان رسول الله ﷺ إذا قام من الليل. بمثله. ولم يقولوا: ليتهجد.

9. Birçok hastalıkların çürük ve hasta dişlerden meydana geldiği ve diş çürümesinin de ekseriya diş temizliğine ve diş sağlığına dikkat edilmemesinden ileri geldiği malumdur. Hz. Peygamber diş temizliği hususunda birçok emirler vermiş ve bizzat kendisi çok mübalâğalı bir surette bu işe örnek olmuştur.

Diş fırçası olarak kullanılan **Misvakın**, diş macununda mevcud özelliklere malik olduğu tahliller neticesinde sabit olmuştur.

«Misvak kulanmak, namaz ve kırâat vakitlerinden başka zamanlarda da müstahabdır. Misvaktan başka şeyler ile dişi temizlemek de misvaklanmanın yerini tutabilir» (Nevevi). Ancak fırçanın temiz madelerden yapılmış olmasına dikkat edilmelidir.

46 — (255) .... : Huzeyfe (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) geceleyin teheccüd namazı kılmak için kalktığı zaman ağzını misvak ile ovalardı.

.... : Burada Mansur ile A'mes, her ikisi de Ebû Vâil'den, o da Huzeyfe'den rivâyet ettiler. Huzeyfe dedi ki: Rasûlullah (S) gecenin bir kısmında kalktığı zaman... diyerek bundan evvelki hadîs'in benzerini naklettiler. Fakat «teheccüd namazı kılmak için» demediler.

٤٧ – (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ. وَحُصَيْنٌ وَالْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ يَشُوصُ فَاهُ بِالسِّوَاكِ.

47 — ( ) .... : Huzeyfe (R)den (şöyle demiştir):
Rasûlullah (S) geceleyin kalktığı zaman ağzını misvak ile ovardı.

٤٨ – (٢٥٦) حدثنا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُسْلِمٍ. حَدَّثَنَا أَبُو الْمُتَوَكِّلِ؛ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ حَدَّثَهُ؛ أَنَّهُ بَاتَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ. فَقَامَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ. فَخَرَجَ فَنَظَرَ فِي السَّمَاءِ. ثُمَّ تَلَا هَٰذِهِ الْآيَةَ فِي آلِ عِمْرَانَ: إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ، حَتَّى بَلَغَ، فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ [٣/ آل عمران / الآيتان ١٩٠ و١٩١] ثُمَّ رَجَعَ إِلَى الْبَيْتِ فَتَسَوَّكَ وَتَوَضَّأَ. ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى. ثُمَّ اضْطَجَعَ. ثُمَّ قَامَ فَخَرَجَ فَنَظَرَ إِلَى السَّمَاءِ فَتَلَا هَٰذِهِ الْآيَةَ. ثُمَّ رَجَعَ فَتَسَوَّكَ فَتَوَضَّأَ. ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى.

48 — (256) .... : İbnu Abbas (R) şöyle anlatmıştır: İbnu Abbas bir gece Peygamber (S) in yanında kalmıştı. Peygamber gecenin sonuna doğru kalkıp dışarı çıktı, semaya baktı, sonra Âlu İmrân sûresi'nin şu (maaldeki) âyetlerini okudu:

«*Hakikat, göklerin, yerin yaradılışında, gece ile gündüzün biribiri ardınca gelişinde* (ve uzayıp kısalmasında) *temiz akıl sâhipleri için elbet ibret verici deliller vardır. Onlar ayakta iken, oturur iken, yanları üstünde* (yatar) *iken hep Allah'ı hatırlayıp anarlar ve göklerin, yerin yaradılışı hakkında inceden inceye düşünürler.* (Ve şöyle derler:) *«Ey Rabbimiz! Sen bunları boşuna yaratmadın, sen pâk ve münezzehsin. Bizi ateşin azabından koru*» (Âlu İmran: 190-191).

Sonra eve döndü, misvaklandı ve abdest aldı. Sonra kalkıp namaz kıldı, osnra yattı. Sonra kalkıp tekrar dışarı çıktı ve semaya nazar etti. Yine bu âyetleri okudu. Sonra döndü, tekrar misvaklandı ve abdest aldı. Sonra kalkıp namaz kıldı.

(١٦) باب خصال الفطرة

٤٩ – (٢٥٧) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد وزهير بن حرب. جميعا عن سفيان. قال أبو بكر: حدثنا ابن عيينة عن الزهري، عن سعيد بن المسيب، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ قال «الفطرة خمس (أو خمس من الفطرة) الختان، والاستحداد، وتقليم الأظفار، ونتف الإبط، وقص الشارب».

(16) FITRAT HASLETLERİ BÂBI

49 — (257) .... : Ebû Hureyre (R) den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Fıtrat[10] beştir (yahut beş şey fıtrattandır): Sünnet etmek, eteği traş etmek, tırnakları kesmek, koltuk altı kıllarını gidermek ve bıyıkları kısaltmak».

٥٠ – (...) حدثني أبو الطاهر وحرملة بن يحيى. قالا: أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن سعيد بن المسيب، عن أبي هريرة، عن رسول الله ﷺ؛ أنه قال «الفطرة خمس: الاختتان، والاستحداد، وقص الشارب، وتقليم الأظفار، ونتف الإبط».

50 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Fıtrat beştir: Sünnet olmak, eteği traş etmek, bıyıkları kısaltmak, tırnakları kesmek ve koltuk altı kıllarını gidermek».

٥١ – (٢٥٨) حدثنا يحيى بن يحيى وقتيبة بن سعيد. كلاهما عن جعفر. قال يحيى: أخبرنا جعفر بن سليمان عن أبي عمران الجوني، عن أنس بن مالك؛ قال: قال أنس: وقت لنا في قص الشارب، وتقليم الأظفار، ونتف الإبط، وحلق العانة، أن لا نترك أكثر من أربعين ليلة.

51 — (258) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi: Bıyıkları kısaltmakda, tırnakları kesmekte, koltuk altını temizlemekte ve eteği traş etmekte, kırk geceden fazla gecikmememiz bizlere müddet tayin edilmiştir.

٥٢ – (٢٥٩) حدثنا محمد بن المثنى. حدثنا يحيى (يعني ابن سعيد). ح وحدثنا ابن نمير. حدثنا أبي. جميعا عن عبيد الله، عن نافع، عن ابن عمر، عن النبي ﷺ؛ قال «أحفوا الشوارب وأعفوا اللحى».

---

10. Âlimlerin çoğu, fıtrat, sünnetden ibarettir demişlerdir. Buna göre, bunlar bütün peygamberlerin sünnetleri, demektir. Fıtrata dîn ma'nâsı da verilmiştir.

52 — (259) .... : İbnu Umer (R)den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: «Bıyıkları kısaltın, sakalları çokça ve uzunca bırakın».

٥٣ — (...) وحدّثناه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ نَافِعٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ أَمَرَ بِإِحْفَاءِ الشَّوَارِبِ وَإِعْفَاءِ اللِّحْيَةِ .

53 — ( ) .... : İbnu Umer (R), Peygamber (S) in, bıyıkları kısaltmak ve sakalı bolca ve uzunca bırakmakla emir buyurduğunu haber vermiştir.

٥٤ — (..) حدّثنا سَهْلُ بْنُ عُثْمَانَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنَا نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ . أَحْفُوا الشَّوَارِبَ وَأَوْفُوا اللِّحَى » .

54 — ( ) .... : İbnu Umer (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Müşriklere muhalefet ediniz, bıyıkları kısaltın, sakalları çokça ve uzunca bırakın».

٥٥ — (٢٦٠) حدّثني أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ . أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَعْقُوبَ ، مَوْلَى الْحُرَقَةِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « جُزُّوا الشَّوَارِبَ وَأَرْخُوا اللِّحَى . خَالِفُوا الْمَجُوسَ »

55 — (260) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Bıyıkları kesin, sakalları salıverin, Mecûsîlere muhâlefet edin».

٥٦ — (٢٦١) حدّثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ زَكَرِيَّاءَ بْنِ أَبِي زَائِدَةَ ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ شَيْبَةَ ، عَنْ طَلْقِ بْنِ حَبِيبٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « عَشْرٌ مِنَ الْفِطْرَةِ : قَصُّ الشَّارِبِ ، وَإِعْفَاءُ اللِّحْيَةِ ، وَالسِّوَاكُ ، وَاسْتِنْشَاقُ الْمَاءِ ، وَقَصُّ الْأَظْفَارِ ، وَغَسْلُ الْبَرَاجِمِ ، وَنَتْفُ الْإِبِطِ ، وَحَلْقُ الْعَانَةِ ، وَانْتِقَاصُ الْمَاءِ »
قَالَ زَكَرِيَّاءُ : قَالَ مُصْعَبٌ : وَنَسِيتُ الْعَاشِرَةَ . إِلَّا أَنْ تَكُونَ الْمَضْمَضَةَ .
زَادَ قُتَيْبَةُ : قَالَ وَكِيعٌ : انْتِقَاصُ الْمَاءِ يَعْنِي الِاسْتِنْجَاءَ .

(...) وحدّثناه أَبُو كُرَيْبٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ شَيْبَةَ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ أَبُوهُ : وَنَسِيتُ الْعَاشِرَةَ .

56 — (261) .... : Âişe (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «On şey fıtrattandır: Bıyıkları kısaltmak, sakalı bol ve uzun bırakmak, misvak kullanmak, buruna su çekmek, tırnakları kısaltmak, parmak mafsallarını yıkamak, koltuk altını temizlemek, eteği traş etmek, sidik ve dışkı mahreçlerini su ile yıkamak».

Hadîs'in râvîlerinden Zekeriyya dedi ki: Mus'ab, onuncuyu unuttum. Onun ağzı çalkalamak olması mümkindir, demiştir.

Kuteybe de şunu ziyade etmiştir: Vekı': *İntikâsu'l-Mâ'* ile sidik ve dışkı mahreçlerini su ile yıkamayı kasdeder, dedi.

.... : Burada İbnu Ebî Zâide, babasından, o da Mus'abu'nnu Şeybe'den bu isnad içinde öncekinin benzeri olan hadîs'i haber verdi. Şu kadar var ki o, babası onuncuyu unuttum, dedi, demiştir.

(١٧) باب الاستطابة

٥٧ — (٢٦٢) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو معاوية ووكيع عن الأعمش. ح وحدثنا يحيى بن يحيى (واللفظ له) أخبرنا أبو معاوية عن الأعمش، عن إبراهيم، عن عبد الرحمن بن يزيد، عن سلمان؛ قال: قيل له: قد علمكم نبيكم ﷺ كل شيء. حتى الخراءة. قال، فقال: أجل. لقد نهانا أن نستقبل القبلة لغائط أو بول. أو أن نستنجي باليمين. أو أن نستنجي بأقل من ثلاثة أحجار. أو أن نستنجي برجيع، أو بعظم.

(...) حدثنا محمد بن المثنى. حدثنا عبد الرحمن. حدثنا سفيان عن الأعمش ومنصور، عن إبراهيم، عن عبد الرحمن بن يزيد، عن سلمان؛ قال: قال لنا المشركون: إني أرى صاحبكم يعلمكم. حتى يعلمكم الخراءة فقال: أجل. إنه نهانا أن يستنجي أحدنا بيمينه. أو يستقبل القبلة. ونهى عن الروث والعظام. وقال «لا يستنجي أحدكم بدون ثلاثة أحجار».

(17) HALÂDA TEMİZLENME BÂBI

——oOo——

57 — (262) .... : Selmân (R) dedi ki: Selman'a: Peygamberiniz (S) sizlere her şeyi, hattta halâda oturma tarzını dahi öğretmiştir, denildi Bunun üzerine Selmân:

«Evet, Rasûlullah, büyük abdest bozmak, yahut idrar için kıbleye yönelmekten, sağ el ile istincâ etmekten, üç taştan aziyle istincâ yapmaktan, hayvan dışkısı, yahut kemik ile istincâ etmekten bizleri muhakkak nehyetti,» dedi.

.... : Selman, (R) şöyle dedi: Müşrikler bize: Biz sizin sâhibinizi görüyoruz ki, size her şeyi öğretiyor. Hatta o, size halâda oturuşu bile öğretiyor, dediler. Buna karşılık Selmân şöyle dedi: Evet, o, herhangi birimizin sağ eliyle istincâ etmesinden, yahut kıbleye yönelmesinden bizleri nehyetti. Hayvan dışkısı ve kemiklerden de nehyetti. Ve: «Herhangi biriniz üç taşdan azıyle istincâ etmesin» buyurdu.

٥٨ – (٢٦٣) حدثنا زهير بن حرب. حدثنا روح بن عبادة. حدثنا زكرياء بن إسحق. حدثنا أبو الزبير؛ أنه سمع جابرا يقول: نهى رسول الله ﷺ أن يتمسح بعظم أو ببعر.

58 — (263) .... : Câbir (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S) kemik ile yahut dışkı ile silinmeyi nehyetti.

٥٩ – (٢٦٤) وحدثنا زهير بن حرب وابن نمير. قالا: حدثنا سفيان بن عيينة. ح قال: وحدثنا يحيى بن يحيى (واللفظ له) قال: قلت لسفيان بن عيينة: سمعت الزهري يذكر عن عطاء بن يزيد الليثي، عن أبي أيوب؛ أن النبي ﷺ قال «إذا أتيتم الغائط فلا تستقبلوا القبلة ولا تستدبروها، ببول ولا غائط. ولكن شرقوا أو غربوا»

قال أبو أيوب: فقدمنا الشام فوجدنا مراحيض قد بنيت قبل القبلة. فننحرف عنها ونستغفر الله؟ قال: نعم.

59 — (264) .... : Bize keza Yahya'bnu Yahya tahdîs etti (lâfız de onundur). Şöyle dedi: Sufyânu'bnu Uyeyne'ye: Sen Zührî şu hadîs'i zikrederken bunu kendisinden işiddin mi? dedim. Atâu'bnu Yezid el-Leysî'den, o da Ebû Eyyûbdan, Peygamber (S) buyurdu ki: «Halâya geldiğiniz zaman işemek, yahut büyük abdest bozmakta kıbleyi karşınıza ve ne de arkanıza almayın. Lâkin (Medîne'nin) şarkına veya garbına doğru dününüz [11].

Ebû Eyyûb şöyle dedi: Biz Şam'a geldik, kıble cihetine doğru inşa edilmiş halâlar bulduk. Onların içinde biraz meyilli çömeliyor ve Allah'a istiğfar ediyorduk.

Sufyan (yukarıdaki) bu sualime «Evet (Zührî'den işiddim)» diye cevab verdi.

---

11. Bu, «şarka veya garba dönünüz», emri Medine semtine göredir. Her semte göre kıbleye ta'zîm için hangi cihete yönelmek gerekirse oraya dönmek icabeder.

٦٠ – (٢٦٥) وحدثنا أحمد بن الحسن بن خراش . حدثنا عمر بن عبد الوهاب . حدثنا يزيد (يعني ابن زريع) حدثنا روح عن سهيل ، عن القعقاع ، عن أبي صالح ، عن أبي هريرة ، عن رسول الله ﷺ ؛ قال « إذا جلس أحدكم على حاجته ، فلا يستقبل القبلة ولا يستدبرها » .

60 — (265) .... : Ebû Hureyre'den: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Biriniz hâcetini def'etmek üzere oturduğu zaman kıbleyi karşısına ve arkasına almasın».

٦١ – (٢٦٦) حدثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب . حدثنا سليمان (يعني ابن بلال) عن يحيى ابن سعيد ، عن محمد بن يحيى ، عن عمه واسع بن حبان ؛ قال : كنت أصلي في المسجد . وعبد الله بن عمر مسند ظهره إلى القبلة . فلما قضيت صلاتي انصرفت إليه من شقي . فقال عبد الله : يقول ناس : إذا قعدت للحاجة تكون لك ، فلا تقعد مستقبل القبلة ولا بيت المقدس . قال عبد الله : ولقد رقيت على ظهر بيت . فرأيت رسول الله ﷺ قاعدا على لبنتين مستقبلا بيت المقدس، لحاجته .

61 — (266) .... : Vâsi'ubnu Habbân şöyle dedi: Men mescidde namaz kılıyordum. Abdullahi'bnu Umer de sırtını kıbleye dayamış oturur haldeydi. Namazımı bitirince bir yanımdan çıkıp onu yanına vardım. Abdullah şöyle dedi: Birtakım insanlar: Senin tabiî hâcetin olup, hâcetini def' için oturduğunda sakın kıbleyi ve Beytu'l-Makdis'i karşına alma derler. Abdullah da der ki: Ben bir evin damına çıktım ve Rasûlullah (S) ı Beytu'l-Makdis'e yönelmiş vaziyette hacetini def' için iki kerpiç üzerine oturur halde gördüm.

٦٢ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا محمد بن بشر العبدي . حدثنا عبيد الله بن عمر عن محمد بن يحيى بن حبان ، عن عمه واسع بن حبان ، عن ابن عمر ؛ قال: رقيت على بيت أختي حفصة . فرأيت رسول الله ﷺ قاعدا لحاجته ، مستقبل الشام ، مستدبر القبلة .

62 — ( ) .... : İbnu Umer (R) şöyle dedi: Kız kardeşim Hafsa'nın evinin üzerine çıktım ve Rasûlullah (S) ı, Şam'ı karşısına, kıbleyi de arkasına almış vaziyette hâcetini def' için otururken gördüm.

(١٨) باب النهى عن الاستنجاء باليمين

٦٣ – (٢٦٧) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا عبد الرحمن بن مهدى عن همام، عن يحيى بن أبى كثير، عن عبد الله بن أبى قتادة، عن أبيه؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لا يمسكن أحدكم ذكره بيمينه وهو يبول. ولا يتمسح من الخلاء بيمينه. ولا يتنفس فى الإناء».

(18) SAĞ EL İLE İSTİNCÂDAN NEHY BÂBI

——oOo——

63 — (267) .... : Bize Yahya'bnu Yahya söyledi. Bize Abdurrahmani'bnu Mehdî, Memmâm'dan, o da Yahya'bnu Ebî Kesîr'den, o da Abdullahi'bnu Ebî Katâde'den, o da babasından haber verdi. Babası şöyle demiştir: Rasûlullah (S) buyurdu ki:

«İçinizden biri işerken zekerini sağ eliyle tutmasın. Halâda sağ eliyle silimesin. (Bir şey içerken) kabın içine hohlamasın».

٦٤ – (.) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا وكيع عن هشام الدستوائى، عن يحيى بن أبى كثير، عن عبد الله بن أبى قتادة، عن أبيه؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إذا دخل أحدكم الخلاء فلا يمس ذكره بيمينه».

64 — ( ) .... : Ebû Katâde şöyle dedi: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Sizden biri halâya girdiği zaman zekerini sağ eliyle tutmasın».

٦٥ – (...) حدثنا ابن أبى عمر. حدثنا الثقفى عن أيوب، عن يحيى بن أبى كثير، عن عبد الله ابن أبى قتادة، عن أبى قتادة؛ أن النبى ﷺ نهى أن يتنفس فى الإناء. وأن يمس ذكره بيمينه. وأن يستطيب بيمينه.

65 — ( ) .... : Ebû Katâde, Peygamber (S) in, kap içine hohlamaktan, zekerini sağ eliyle tutmaktan ve sağ eliyle istincâ nehyettiğini haber vermiştir.

(١٩) باب التيمن فى الطهور وغيره

٦٦ – (٢٦٨) وحدثنا يحيى بن يحيى التميمى. أخبرنا أبو الأحوص عن أشعث، عن أبيه، عن مسروق، عن عائشة؛ قالت: إن كان رسول الله ﷺ ليحب التيمن فى طهوره إذا تطهر. وفى ترجله إذا ترجل. وفى انتعاله إذا انتعل.

(19) TEMİZLİKTE VE DİĞER İŞLERDE SAĞDAN BAŞLAMA BÂBI

——oOo——

66 — (268) .... : Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S), temizlendiği zaman temizlenmesinde, tarandığı zaman taranmasında, ayakkabı giydiği zaman ayakkabı giymesinde muhakkak olarak sağdan başlamayı severdi.

٦٧ — (...) وحدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَشْعَثِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُحِبُّ التَّيَمُّنَ فِي شَأْنِهِ كُلِّهِ . فِي نَعْلَيْهِ ، وَتَرَجُّلِهِ ، وَطُهُورِهِ .

67 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S), her (şerefli) işinde[12] iki ayakkabısında, taranmasında ve temizlenmesinde sağdan başlamayı severdi.

(٢٠) باب النهي عن التخلي في الطرق والظلال

٦٨ — (٢٦٩) حدثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . جَمِيعًا عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ . قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ . أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « اتَّقُوا اللَّعَّانَيْنِ » قَالُوا : وَمَا اللَّعَّانَانِ يَا رَسُولَ اللهِ ؟ قَالَ « الَّذِي يَتَخَلَّى فِي طَرِيقِ النَّاسِ أَوْ فِي ظِلِّهِمْ »

(20) YOLLARA VE GÖLGELİKLERE ABDEST BOZMAKTAN NEHY BÂBI

——oOo——

68 — (269) .... : Ebû Hureyre (R) den: Rasûlullah (S): «Çok lânet etitren iki şeyden sakınınız» buyurdu. Sahâbîler: İki lânet etirici şey nedir? Ya Rasûlallah! dediler. Rasûlullah: «İnsanların yolunda, yahut gölgelerinde halâsını eden kimsedir» buyurdu.

(٢١) باب الاستنجاء بالماء من التبرز

٦٩ — (٢٧٠) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ خَالِدٍ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ حَائِطًا . وَتَبِعَهُ غُلَامٌ مَعَهُ مِيضَأَةٌ . هُوَ أَصْغَرُنَا . فَوَضَعَهَا عِنْدَ سِدْرَةٍ . فَقَضَى رَسُولُ اللهِ ﷺ حَاجَتَهُ . فَخَرَجَ عَلَيْنَا وَقَدِ اسْتَنْجَى بِالْمَاءِ .

---

12. Bu işler, giyinmek, mescide girmek, süslenmek, başını traş ettmek gibi kerim fiillerdir. Sümkürmek, istincâ etmek gibi hususlarda ise soldan başlarlardı.

(21) HALÂDA SU İLE TEMİZLENME BÂBI

——oOo——

69 — (270) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle haber verdi:

Rasûlullah (S) bir bostana girdi. Onu, beraberinde bir ibrik bulunan bir genç takib etti. O, bizim en küçüğümüzdü. O genç, ibriği bir sidre ağacının yanına koydu. Sonra Rasûlullah (S) hâcetini def' etti ve o su ile temizlenmiş olduğu halde yanımıza geldi.

٧٠ — (٢٧١) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَغُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ ابْنُ الْمُثَنَّى (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ ابْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَدْخُلُ الْخَلَاءَ. فَأَحْمِلُ أَنَا، وَغُلَامٌ نَحْوِي، إِدَاوَةً مِنْ مَاءٍ. وَعَنَزَةً. فَيَسْتَنْجِي بِالْمَاءِ.

70 — (271) .... : Atâ, Enesu'bnu Mâlik'i şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (S) halâya girer. Ben, benim kadar bir genç ile beraber bir su kabı, bir de ucu demirli bir degnek taşırdım [13]. Rasûlullah da bu su ile istincâ eder, temizlenirdi.

٧١ — (..) وحدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ (وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ) حَدَّثَنِي رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَتَبَرَّزُ لِحَاجَتِهِ. فَآتِيهِ بِالْمَاءِ. فَيَتَغَسَّلُ بِهِ.

71 — ( ) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) dedi ki: Rasûlullah (S) hâcetini def' için sahraya çıkardı. Ben de ona su getirirdim de kendisi bununla yıkanıdı.

(٢٢) باب المسح على الخفين

———

٧٢ — (٢٧٢) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَأَبُو كُرَيْبٍ. جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكِيعٌ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) قَالَ:

---

13. Rivâyete göre bu harbeyi (değneği) Rasûlullah (S) a Necâşî hediye etmiştir. Namaza durdukça kıblesi cihetine —namaz kılana sütre olsun diye— dikerlerdi. Bu harbe Rasûlullah'ın önü sıra taşındığı gibi **Hulefâ-i Râşidin** hazretlerinin de önü sıra taşınırdı. Sonra Abdullah'ibnu Zubeyr'in eline geçmiş ve katlolunduğu vakte kadar onun yanında kalmıştı (**Tecrid** Ter., I, 119).

أخبرنا أبو معاوية عن الأعمش، عن إبراهيم، عن همام؛ قال: بال جرير. ثم توضأ. ومسح على خفيه.
فقيل: تفعل هذا؟ فقال: نعم. رأيت رسول الله ﷺ بال، ثم توضأ ومسح على خفيه.
قال الأعمش: قال إبراهيم: كان يعجبهم هذا الحديث. لأن إسلام جرير كان بعد نزول المائدة.

(...) وحدثناه إسحق بن إبراهيم وعلي بن خشرم. قالا: أخبرنا عيسى بن يونس. ح وحدثناه
محمد بن أبي عمر. قال: حدثنا سفيان. ح وحدثنا منجاب بن الحارث التميمي. أخبرنا ابن مسهر.
كلهم عن الأعمش. في هذا الإسناد، بمعنى حديث أبي معاوية. غير أن في حديث عيسى وسفيان؛
قال: فكان أصحاب عبد الله يعجبهم هذا الحديث. لأن إسلام جرير كان بعد نزول المائدة.

(22) MESTLER ÜZERİNE MESH ETMEK BÂBI

——oOo——

72 — (272) .... : Hemmâm dedi ki: Cerîr işedi, sonra abdest aldı ve mestleri üzerine meshetti. Ona: Böyle mi yaparsın? denildi de o; evet, dedi. Rasûlullah (S) ı gördüm. İşedi, sora abdest aldı ve mestleri üzerine mesh etti.

A'meş şöyle demiştir: İbrahim dedi ki: Bu hadîs onların çok hoşlarına giderdi. Çünkü Cerîr'in İslâma girmesi Mâide sûresinin nuzûlünden sonra idi.

.... : Burada bu hadîs'i Îsâ'bnu Yunus, Sufyân ve İbnu Mushir, bunların hepsi de A'meş'den olmak üzere bu isnad içinde önceki Ebû Muâviye hadîs'inin ma'nâsı ile rivâyet ettiler. Şukadar var ki Îsâ ve Sufyân'ın hadîs'inde: Dedi ki: İşte bu hadîs, Abdullah'ın ashâbının hoşlarına giderdi. Çünkü Cerîr'in müsliman olması Mâide sûresi'nin nüzûlünden sonra idi, sözleri vardır. (Yukarıdaki hadîs'in sevilmesi ve bu sözlerin önemi, mestler üzerine meshin Mâide sûresi'ndeki abdest âyetiile mensûh olmadığını isbât etmesinden ileri gelmektedir).

٧٣ – (٢٧٣) حدثنا يحيى بن يحيى التميمي. أخبرنا أبو خيثمة عن الأعمش، عن شقيق،
عن حذيفة؛ قال: كنت مع النبي ﷺ. فانتهى إلى سباطة قوم. فبال قائما. فتنحيت. فقال «ادنه»
فدنوت حتى قمت عند عقبيه. فتوضأ، فمسح على خفيه.

73 — (273) .... : Huzeyfe (R) şöyle dedi: Peygamber (S) ile beraberdim. Bir kavmin çöplüğüne vardı ve ayakta durarak işedi. Ben kenara çekilmiştim. Rasûlullah: «Yakınlaş» dedi. Ben de yakına geldim.

Tâ ki topuğunun yanında durdum. Kendisi abdest aldı ve mestleri üzerinemeshetti.

٧٤ – (..) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا جرير عن منصور، عن أبي وائل؛ قال: كان أبو موسى يشدد في البول. ويبول في قارورة ويقول: إن بني إسرائيل كان إذا أصاب جلد أحدهم بول قرضه بالمقاريض. فقال حذيفة: لوددت أن صاحبكم لا يشدد هذا التشديد. فلقد رأيتني أنا ورسول الله ﷺ نتماشى. فأتى سباطة خلف حائط. فقام كما يقوم أحدكم. فبال. فانتبذت منه. فأشار إلي فجئت. فقمت عند عقبه حتى فرغ.

74 — ( ) .... : Ebû Vâil dedi ki: Ebû Mûsâ sidik hususunda pek şiddetli davranırdı. Kendisi bir *karûre* içine işer ve şöyle derdi: İsrail oğulları serhangi birinin derisine bir sidik isabet ederse, onu mikrazlar ile koparırlardı. Huzeyfe şöyle dedi: Arzu ettim ki sâhibiniz bu kadar şiddet göstermesin. Birgün bizzat gördüm ki ben ve Rasûlullah beraber yürüyorduk. Kendisi bir bostanın arkasında bulunan bir çöplüğe geldi. Sonra herhangi birinizin ayakta durduğu gibi dikildi ve işedi. Ben kendisinden bir kenara çekilmiştim. Bana: Gel, diye işaret etti. Ben geldim de o işini bitirinceye kadar topuğunun yanında durdum.

٧٥ – (٢٧٤) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث. ح وحدثنا محمد بن رمح بن المهاجر. أخبرنا الليث عن يحيى بن سعيد، عن سعد بن إبراهيم، عن نافع بن جبير، عن عروة بن المغيرة، عن أبيه المغيرة بن شعبة، عن رسول الله ﷺ؛ أنه خرج لحاجته. فاتبعه المغيرة بإداوة فيها ماء. فصب عليه حين فرغ من حاجته. فتوضأ ومسح على الخفين. وفي رواية ابن رمح (مكان حين، حتى).

(..) وحدثناه محمد بن المثنى. حدثنا عبد الوهاب. قال: سمعت يحيى بن سعيد، بهذا الإسناد. وقال: فغسل وجهه ويديه ومسح برأسه ثم مسح على الخفين.

75 — (274) .... : Muğîratu'bnu Şu'be, Rasûlullah (S) den haber vererek şöyle demiştir: Rasûlullah hacetini def' için dışarı çıktı. Muğîra onu, içinde su bulunan bir kapla takip etti. Rasûlullah hâcetini bitirdiği zama Muğîra ona su döktü. Rasûlullah da abdest aldı ve mestleri üzerine mesh etti.

İbnu Rumh'un rivâyetinde: (*«hîne»* yerinde *«hatta»*) vardır ki ma'nâ, abdest alışını bitirinceye kadar su döktü, demek olur.

.... : Burada Abdulvahhâb bu hadîs'i rivâyet ederken dedi ki:

Yahya'bnu Sa'îd'den bu isnad ile işiddim: Muğîra şöyle dedi: Rasûlullah yüzünü ve ellerini yıkadı, başına meshetti, sonra mestleri üzerine meshetti.

٧٦ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى التميمي. أخبرنا أبو الأحوص عن أشعث، عن الأسود بن هلال، عن المغيرة بن شعبة؛ قال: بينا أنا مع رسول الله ﷺ ذات ليلة. إذ نزل فقضى حاجته. ثم جاء فصببت عليه من إداوة كانت معي. فتوضأ ومسح على خفيه.

76 — ( ) .... : Muğîratu'bnu Şu'be şöyle dedi: Ben bir gece Rasûlullah (S) ile beraber bulunduğum sırada, kendisi birden indi ve hâcetini def'etti. Sonra geldi; ben kendisine beraberimde bulunan birk abdan su döktüm. O abdest aldı ve mestleri üzerine meshetti.

٧٧ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب. قال أبو بكر: حدثنا أبو معاوية عن الأعمش، عن مسلم، عن مسروق، عن المغيرة بن شعبة؛ قال: كنت مع النبي ﷺ في سفر فقال «يا مغيرة! خذ الإداوة» فأخذتها. ثم خرجت معه. فانطلق رسول الله ﷺ حتى توارى عني فقضى حاجته. ثم جاء وعليه جبة شامية ضيقة الكمين. فذهب يخرج يده من كمها فضاقت عليه. فأخرج يده من أسفلها. فصببت عليه فتوضأ وضوءه للصلاة. ثم مسح على خفيه ثم صلى.

77 — ( ) .... : Muğîratu'bnu Şu'be şöyle dedi: Ben bir seferde Peygamber (S)in maiyyetindeydim. Ya Muğîra! Su kabını al, buyurdu. Ben kabı aldım, sonra onunla beraber çıktım. Rasûlullah (S) benden uzaklaştı, nihayet bana görünmez oldu. Orada hâcetini def'etti, sonra geldi. Üzerinde yenleri dar bir Şam cübbesi bulunuyordu. Rasûlullah bu cübbenin yeninden elini çıkarmaya çalıştı, fakat yen dar olduğu için çıkaramadı. Bu sefer elini cübbenin aşağısından çıkardı. Ben kendisine su döktüm. O da namaz için aldığı abdest gibi bir abdest aldı. Sonra mestleri üzerine meshetti. Sonra namaz kıldı.

٧٨ – (..) وحدثنا إسحق بن إبراهيم وعلي بن خشرم. جميعا عن عيسى بن يونس. قال إسحق: أخبرنا عيسى. حدثنا الأعمش عن مسلم، عن مسروق، عن المغيرة بن شعبة؛ قال: خرج رسول الله ﷺ ليقضي حاجته. فلما رجع تلقيته بالإداوة. فصببت عليه فغسل يديه. ثم غسل وجهه. ثم ذهب ليغسل ذراعيه فضاقت الجبة فأخرجهما من تحت الجبة. فغسلهما. ومسح رأسه ومسح على خفيه ثم صلى بنا.

78 — ( ) .... : Muğiratu'bnu Şu'be (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) hâcetini def' için dışarı çıktı. Dönüp geldiği zaman ben kendisini bir su kabı ile karşıladım. Ona su döktüm, ellerini yıkadı. Sonra yüzünü yıkadı. Sonra kollarını yıkmaya çalıştı. Fakat cübbe dar olduğu için kollarını çıkaramadı. Bu sefer kollarını cübbenin aşağısından çıkarıp yıkadı. Başını ve mestleri üzerine mesh etti. Sonra bize namaz kıldırdı.

٧٩ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ عَنْ عَامِرٍ ، قَالَ : أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ فِي مَسِيرٍ . فَقَالَ لِي « أَمَعَكَ مَاءٌ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ . فَنَزَلَ عَنْ رَاحِلَتِهِ . فَمَشَى حَتَّى تَوَارَى فِي سَوَادِ اللَّيْلِ . ثُمَّ جَاءَ فَأَفْرَغْتُ عَلَيْهِ مِنَ الْإِدَاوَةِ . فَغَسَلَ وَجْهَهُ . وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ مِنْ صُوفٍ . فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يُخْرِجَ ذِرَاعَيْهِ مِنْهَا . حَتَّى أَخْرَجَهُمَا مِنْ أَسْفَلِ الْجُبَّةِ . فَغَسَلَ ذِرَاعَيْهِ . وَمَسَحَ بِرَأْسِهِ . ثُمَّ أَهْوَيْتُ لِأَنْزِعَ خُفَّيْهِ فَقَالَ « دَعْهُمَا . فَإِنِّي أَدْخَلْتُهُمَا طَاهِرَتَيْنِ » وَمَسَحَ عَلَيْهِمَا .

79 — ( ) .... : Muğiratu'bnu Şu'be şöyle dedi: Yolculuk esnasında bir gece Peygamber (S) in maiyyetinde idim. Bana: Yanında su var mı? dedi. Evet, dedim. Bineğinden indi ve yürümeye başladı. Nihayet gece kaarnlığı içinde görünmez oldu. Sonra geldi. Ben kendisine kabdan su döktüm. Yüzünü kıkadı, üstünde yünden bir cübbe vardı. Kollarını cübbeden çıkarmaya muktedir olamadı. Nihayet kollarını cübbenin aşağı tarafından çıkardı ve yıkadı. Başına meshetti. Sonra ben mestlerini çıkarmak için eğildim de: «Onları bırak, çünkü ben, ayaklarımı tertemiz (abdestli) iken mestlerin içine soktum» buyurdu. Ve üzerlerine meshetti.

٨٠ — (...) وحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا إِسْحَٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ . حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّهُ وَضَّأَ النَّبِيَّ ﷺ فَتَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَى خُفَّيْهِ فَقَالَ لَهُ فَقَالَ « إِنِّي أَدْخَلْتُهُمَا طَاهِرَتَيْنِ »

80 — ( ) .... : Urvetu'bnu Muğîra, babası Muğîra'dan söyledi: Muğîra, Peygamber (S) in eline su döküp abdest alırdı. O da abdest aldı ve mestleri üzerine meshetti. Bu sırada Muğîra'dan mestleri çıkarmaya delâlet edecek bir fiil veya söz hâdis oldu. Bunun üzerine Rasûlullah: «Ben ayaklarımı temiz (abdestli) iken mestler içine soktum» buyurdu.

(٢٣) باب المسح على الناصية والعمامة

٨١ – (...) وحدثني محمد بن عبد الله بن بزيع. حدثنا يزيد (يعني ابن زريع) حدثنا حميد الطويل. حدثنا بكر بن عبد الله المزني عن عروة بن المغيرة بن شعبة، عن أبيه؛ قال: تخلف رسول الله ﷺ وتخلفت معه. فلما قضى حاجته قال «أمعك ماء؟» فأتيته بمطهرة. فغسل كفيه ووجهه. ثم ذهب يحسر عن ذراعيه فضاق كم الجبة. فأخرج يده من تحت الجبة. وألقى الجبة على منكبيه. وغسل ذراعيه. ومسح بناصيته وعلى العمامة وعلى خفيه. ثم ركب وركبت فانتهينا إلى القوم وقد قاموا في الصلاة. يصلي بهم عبد الرحمن بن عوف وقد ركع بهم ركعة. فلما أحس بالنبي ﷺ ذهب يتأخر. فأومأ إليه. فصلى بهم. فلما سلم قام النبي ﷺ وقمت. فركعنا الركعة التي سبقتنا.

(23) BAŞIN ÖN TARAFINA VE SARIĞA MESH BÂBI

——oOo——

81. — ( ) .... : Muğîratu'bnu Şu'be şöyle dedi:

Rasûlullah (S) bir seferde arkaya kaldı. Ben onunla beraber arkaya kaldım. Rasûlullah hâcetini def'ettiği vakit: Yanında su var mı? dedi. Kendisine bir abdest ibriği getirdim, avuçlarını ve yüzünü yıkadı. Sonra kollarından yenini sıyırmaya başladı. Fakat cübbenin yeni dar geldi (sıyrılmadı). Bu sefer elini cübbenin alt tarafından dışarı çıkardı ve cübbeyi de omuzları üzerine attı. Sonra kollarını yıkadı, başının ön tarafına, sarığı üzerine ve mestleri üzerine meshetti. Sonra hayvanına bindi, ben de bindim. Sonra topluluğa eriştik ki onlar namaza durmuşlardı. Kendilerine Abdurrahmani'bnu Avf namaz kıldırıyordu. Abdurrahman onlara henüz bir rek'at kıldırmıştı. Peygamber (S) in geldiğini hissedince Peygamber öne geçsin diye kendi yerinden gerilemeye başladı. Peygamber ona: (Yerinde dur, devam et diye) işaret buyurdu. O da cemaate namazı kıldırdı. Abdurrahman selâm verdiği zaman Peygamber (selâm vermeden) ayağa kalktı, ben de kalktım ve kaçırmış olduğumuz rek'atı kıldık.

٨٢ – (...) حدثنا أمية بن بسطام ومحمد بن عبد الأعلى. قالا: حدثنا المعتمر عن أبيه؛ قال: حدثني بكر بن عبد الله عن ابن المغيرة، عن أبيه؛ أن النبي ﷺ مسح على الخفين، ومقدم رأسه، وعلى عمامته.

(...) وحدثنا محمد بن عبد الأعلى. حدثنا المعتمر عن أبيه، عن بكر، عن الحسن، عن ابن المغيرة، عن أبيه، عن النبي ﷺ، بمثله.

82 — ( ) .... : Mu'temir'in babası şöyle dedi:

Bana Bekru'bnu Abdillah, Muğîre'nin oğlundan, o da babasından söyledi ki: Peygamber (S) mestlere, başının ön kısmına ve sarığına meshetmiştir.

.... : Mu'temir, babasından, o da Bekr'den, o da Hasen'den, o da Muğîre'nin oğlundan, o da Muğîre'den, o da Peygamber'den olmak üzere bundan önceki hadîs'in benzerini tahdîs etti.

٨٣ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . جَمِيعًا عَنْ يَحْيَى الْقَطَّانِ . قَالَ ابْنُ حَاتِمٍ : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ التَّيْمِيِّ ، عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِاللهِ ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنِ ابْنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ بَكْرٌ : وَقَدْ سَمِعْتُ مِنِ ابْنِ الْمُغِيرَةِ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ تَوَضَّأَ. فَمَسَحَ بِنَاصِيَتِهِ. وَعَلَى الْعِمَامَةِ. وَعَلَى الْخُفَّيْنِ.

83 — ( ) .... : Buradaki rivâyette Bekru'bnu Abdillah şöyle dedi: Ben Muğîre'nin oğlundan: Peygamber (S) in abdest alıp başının ön tarafına, sarığına ve mestlerine mesh ettiğini işiddim.

٨٤ – (٢٧٥) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ . أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ . كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَىٰ ، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ ، عَنْ بِلَالٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَسَحَ عَلَى الْخُفَّيْنِ وَالْخِمَارِ .

وَفِي حَدِيثِ عِيسَىٰ : حَدَّثَنِي الْحَكَمُ . حَدَّثَنِي بِلَالٌ . وَحَدَّثَنِيهِ سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَلِيٌّ (يَعْنِي ابْنَ مُسْهِرٍ) عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ .

وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ .

84 — (275) .... : Burada Îsa'bnu Yûnus ile Ebû Muâviye her ikisi de A'meş'den, o da Hakem'dn o da, Abdurrahmani'bnu Ebî Ya'lâ'dan, o da Kâ'bu'bnu Ucre'den, o da Bilâl'den rivâyet ettiler. Rasûlullah (S): Mestleri üzerine ve baş sargısı üzerine mesh etmiştir.

Îsâ'nın hadîs'inde: Bana Hakem tahdîs etti. Bana Bilâl tahdîs etti ve yine hadîs'i bana Suveydu'bnu Sa'îd tahdîs etti. Bize Ali (yani Mushir'in oğlu), A'meş'den bu isnad ile tahdîs etti, isnadı vardır. Ve hadîs'te Bilâl: Rasûlullah'ı (böyle yaparken) gördüm, demiştir.

(٢٤) باب التوقيت فى المسح على الخفين

٨٥ – (٢٧٦) وحدثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا الثَّوْرِيُّ عَنْ عَمْرِو ابْنِ قَيْسٍ الْمُلَائِيِّ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ عُتَيْبَةَ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُخَيْمِرَةَ، عَنْ شُرَيْحِ بْنِ هَانِئٍ؛ قَالَ: أَتَيْتُ عَائِشَةَ أَسْأَلُهَا عَنِ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ. فَقَالَتْ: عَلَيْكَ بِابْنِ أَبِي طَالِبٍ فَسَلْهُ. فَإِنَّهُ كَانَ يُسَافِرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَسَأَلْنَاهُ فَقَالَ: جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ وَلَيَالِيَهُنَّ لِلْمُسَافِرِ. وَيَوْمًا وَلَيْلَةً لِلْمُقِيمِ.

قَالَ وَكَانَ سُفْيَانُ إِذَا ذَكَرَ عَمْرًا أَثْنَى عَلَيْهِ.

(...) وحدثنا إِسْحَاقُ. أَخْبَرَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ عَدِيٍّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ، عَنِ الْحَكَمِ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ.

(...) وحدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُخَيْمِرَةَ، عَنْ شُرَيْحِ بْنِ هَانِئٍ؛ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ عَنِ الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ. فَقَالَتِ: ائْتِ عَلِيًّا. فَإِنَّهُ أَعْلَمُ بِذَٰلِكَ مِنِّي. فَأَتَيْتُ عَلِيًّا. فَذَكَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، بِمِثْلِهِ.

(24) MESTLER ÜZERİNE MESH ETMEKTE VAKİT TA'YÎNİ BÂBI

——oOo——

85 — (276) .... : Şureyhu'bnu Hâni' şöyle dedi: Kendisinden mestler üzerine mesh (müddetin) i sormak için Âişe'ye geldim. Bana: Ebû Tâlib'i oğluna git, ondan sor. Çünkü o, Rasûlullah ile beraber yolculuk ederdi, dedi. Biz de bunu Ali'den sorduk. O da şöyle dedi: Rasûlullah, üç gündüz ile gecelerini yolcu için, bir gündüz ve bir geceyi de mukîm olan için ta'yîn buyurdu.

Dedi ki: Sufyân, Amr'ı andıkça onu methederdi.

.... : Bize İshak tahdîs etti, bize Zekeriyya'bnu Adiy, Ubeydullahi'bnu Amr'dan, o da Zeydu'bnu Ebî Uneyse'den, o da Hakem'den bu isnadla o hadîs'in benzerini haber vermiştir.

.... : Şureyhu'bnu Hâni' şöyle dedi: Âişe'den mestler üzerine mesh (müddetini)i sordum. Bana: Ali'ye git, çünkü o, bunu bendendaha iyi bilir, dedi. Ben de Ali'ye geldim. Peygamber (S) den bundan önceki hadîs'in benzerini zikretti.

(٢٥) باب جواز الصلوات كلها بوضوء واحد

٨٦ – (٢٧٧) حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير . حدثنا أبي . حدثنا سفيان عن علقمة بن مرثد . ح وحدثني محمد بن حاتم (واللفظ له) حدثنا يحيى بن سعيد عن سفيان . قال: حدثني علقمة بن مرثد عن سليمان بن بريدة، عن أبيه ؛ أن النبي ﷺ صلى الصلوات يوم الفتح بوضوء واحد . ومسح على خفيه . فقال له عمر : لقد صنعت اليوم شيئا لم تكن تصنعه . قال « عمدا صنعته يا عمر » .

(25) NAMAZLARIN HEPSİNİ BİR TEK ABDEST İLE KILMANIN CEVÂZI BÂBI

——oOo——

86 — (277) .... : Bureyde (R) den: (şöyle demiştir):

Peygamber (S) fetih günü bütün namazları bir abdest ile kıldı ve mestleri üzerine mesh etti. Umer, Rasûlullah'a: Andolsun ki sen, bugün yapmadığın şeyi yaptın, dedi. Rasûlullah da: «Bunu kasden yaptım, ya Umer!» buyurdu.

(٢٦) باب كراهة غمس المتوضىء وغيره يده المشكوك فى نجاستها فى الاناء قبل غسلها ثلاثا

٨٧ – (٢٧٨) وحدثنا نصر بن علي الجهضمي وحامد بن عمر البكراوي . قالا : حدثنا بشر بن المفضل عن خالد ، عن عبد الله بن شقيق ، عن أبي هريرة ؛ أن النبي ﷺ قال « إذا استيقظ أحدكم من نومه ، فلا يغمس يده في الإناء حتى يغسلها ثلاثا . فإنه لا يدري أين باتت يده » .

(...) حدثنا أبو كريب وأبو سعيد الأشج . قالا : حدثنا وكيع ح وحدثنا أبو كريب . حدثنا أبو معاوية . كلاهما عن الأعمش ، عن أبي رزين وأبي صالح ، عن أبي هريرة . في حديث أبي معاوية قال : قال رسول الله ﷺ . وفي حديث وكيع قال : يرفعه . بمثله .

(...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد وزهير بن حرب . قالوا: حدثنا سفيان بن عيينة عن الزهري ، عن أبي سلمة ح وحدثني محمد بن رافع . حدثنا عبد الرزاق أخبرنا معمر عن الزهري ، عن ابن المسيب ، كلاهما عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ ، بمثله .

(26) ABDEST ALANIN VE ALMIYANIN PİSLİĞİ HUSUSUNDA ŞÜPHELİ BULUNAN ELİNİ, DIŞARDA ÜÇ KERRE YIKAMADAN SU KABINA DALDIRMASININ KERÂHETİ BÂBI

——oOo——

87 — (278) .... : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir):

Peygamber (S) buyurdu ki: «Biriniz uykusundan uyandığı zaman, elini üç defa yıkamadıkça su kabına daldırmasın. Çünkü kendisi elinin nerede gecelediğini bilmez».

.... : Burada Ebû Muâviye ile Vekî' her ikisi de A'meş'den, o da Ebû Rezîn ve Ebû Sâlih'den, o da, Ebû Hureyre'den rivâyet ettiler. Ebû Muâviye'nin hadîs'inde: «Rasûlullah (S) buyurdu» demiştir. Vekî'in hadîs'inde ise: O hadîs'in benzerini Rasûlullah'a ref' eder, demiştir.

.... : Burada Ebû Seleme ile İbnu Museyyeb, her ikisi de Ebû Hureyreden, o da Peygamber'den o hadîs'in benzerini rivâyet etmişlerdir.

٨٨ — (...) وحدثني سلمة بن شبيب قال: حدثنا الحسن بن أعين. حدثنا معقل عن أبي الزبير، عن جابر، عن أبي هريرة؛ أنه أخبره أن النبي ﷺ قال «إذا استيقظ أحدكم فليفرغ على يده ثلاث مرات قبل أن يدخل يده في إنائه. فإنه لا يدري فيم باتت يده».

( ) وحدثنا قتيبة بن سعيد حدثنا المغيرة (يعني الحزامي) عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة. ح وحدثنا نصر بن علي حدثنا عبد الأعلى عن هشام، عن محمد، عن أبي هريرة. ح وحدثني أبو كريب حدثنا خالد (يعني ابن مخلد) عن محمد بن جعفر، عن العلاء، عن أبيه، عن أبي هريرة. ح وحدثنا محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. حدثنا معمر عن همام بن منبه، عن أبي هريرة. ح وحدثني محمد بن حاتم. حدثنا محمد بن بكر. ح وحدثنا الحلواني وابن رافع قالا: حدثنا عبد الرزاق. قالا جميعا: أخبرنا ابن جريج. أخبرني زياد؛ أن ثابتا مولى عبد الرحمن بن زيد أخبره؛

أنه سمع أبا هريرة في روايتهم جميعا عن النبي ﷺ، بهذا الحديث. كلهم يقول: حتى يغسلها. ولم يقل واحد منهم: ثلاثا. إلا ما قدمنا من رواية جابر، وابن المسيب، وأبي سلمة، وعبد الله ابن شقيق، وأبي صالح، وأبي رزين. فإن في حديثهم ذكر الثلاث.

88 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şu hadîs'i haber vermiştir. Peygamber (S) şöyle buyurdu: «Sizden biriniz uykusundan uyandığı zaman elini su kabına sokmadan evvel eli üzerine üç defa su döküp yıkasın. Çünkü kendisi, elinin neyin içinde gecelediğini bilmez».

.... : Burada Muslim, hadîs'in kendine ulaşan beş tarîkini ayrı ayrı bir yere toplamıştır. Bunların hepsi de Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den isnadiyle önceki hadîs'i rivâyet etmişlerdir. Bunların herbiri «Elini yıkamadıkça» der, Fakat hiç biri «Üç olarak» dememiştir. Ancak daha önce takdîm ettiğimiz Câbir, İbnu Museyyeb, Ebû Seleme, Abdul-

lah İbnu Şakîk, Ebû Sâlih ve Ebû Rezîn rivâyetlerinde durum böyle değildir. Onların rivâyetlerinde «üç»ün zikri vardır.

(٢٧) باب حكم ولوغ الكلب

٨٩ – (٢٧٩) وحدّثني عليّ بن حُجْرٍ السّعْديّ. حدّثنا عليّ بن مُسْهِرٍ. أخبرنا الأعمش عن أبي رزين وأبي صالح، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إذا ولغ الكلب في إناء أحدكم فليُرِقْه. ثمّ ليغسله سبع مرارٍ».

(...) وحدّثني محمّد بن الصّبّاح. حدّثنا إسماعيل بن زكرياء عن الأعمش، بهذا الإسناد، مثله. ولم يقل: فليُرِقْه.

(27) KÖPEK YALAMASININ HÜKMÜ BÂBI



89 — (279) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Köpek herhangi birinizin kabının içindekini yalarsa onu döksün, sonra o kabı yedi defa yıkasın».

Bana Muhammedu'bnu Sabbâh tahdîs etti. Bize İsmailu'bnu Zekeriyya, A'meş'den bu isnad ile yukarıdaki hadîs'in benzerini tahdîs etti. Fakat «onu döksün» demedi.

٩٠ – (...) حدّثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن أبي الزّناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة؛ أنّ رسول الله ﷺ قال «إذا شرب الكلب في إناء أحدكم فليغسله سبع مرّاتٍ».

90 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den:
Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Köpek birinizin kabından yalarsa, o kabı yedi defa yıkasın»[14].

٩١ – (...) وحدّثنا زهير بن حرب. حدّثنا إسماعيل بن إبراهيم عن هشام بن حسّان، عن محمّد ابن سيرين، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «طهور إناء أحدكم، إذا ولغ فيه الكلب، أن يغسله سبع مرّاتٍ. أولاهنّ بالتّراب».

91 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Köpek yaladığı zaman, sizden herhangi birinizin kabının temizliği, birincisi toprak ile olmak üzere o kabı yedi defa yıkamasıdır».

14. Bu hadis Şâfiîlerin hüccetlerinden biridir. Hanefî'lere göre ise bu hadis, üç kerre yıkamak emriyle mensûh sayılmıştır.

٩٢ – (...) حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَـٰذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا . وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « طُهُورُ إِنَاءِ أَحَدِكُمْ ، إِذَا وَلَغَ الْكَلْبُ فِيهِ ، أَنْ يَغْسِلَهُ سَبْعَ مَرَّاتٍ » .

92 — ( ) .... : Hemmâm: Bu, Ebû Hureyre'nin Allah'ın Rasûlü Muhammed (S) den bize söylcdikleridir, dedi ve birçok hadîs'ler zikretti. Onlardan biri de şudur: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «İçindekini köpek yaladığı zaman herhangi birinizin kabının temizliği, o kabın yedi defa yıkanmasıdır».

٩٣ – (٢٨٠) وحدّثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ سَمِعَ مُطَرِّفَ ابْنَ عَبْدِ اللهِ يُحَدِّثُ عَنِ ابْنِ الْمُغَفَّلِ ؛ قَالَ : أَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِقَتْلِ الْكِلَابِ ثُمَّ قَالَ « مَا بَالُهُمْ وَبَالُ الْكِلَابِ ؟ » ثُمَّ رَخَّصَ فِي كَلْبِ الصَّيْدِ وَكَلْبِ الْغَنَمِ . وَقَالَ « إِذَا وَلَغَ الْكَلْبُ فِي الْإِنَاءِ فَاغْسِلُوهُ سَبْعَ مَرَّاتٍ . وَعَفِّرُوهُ الثَّامِنَةَ فِي التُّرَابِ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ ، فِي هَـٰذَا الْإِسْنَادِ . بِمِثْلِهِ . غَيْرَ أَنَّ فِي رِوَايَةِ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ مِنَ الزِّيَادَةِ : وَرَخَّصَ فِي كَلْبِ الْغَنَمِ وَالصَّيْدِ وَالزَّرْعِ . وَلَيْسَ ذِكْرُ الزَّرْعِ فِي الرِّوَايَةِ غَيْرُ يَحْيَى .

93 — (280) .... : İbnu'l-Mugaffel şöyle demiştir:
Rasûlullah (S) köpekleri öldürmekle emretti. Müteâkiben: «Onların köpekler ile işleri ne? buyurdu. Sonra av köpeği ile çoban köpeği hususunda ruhsat verdi ve şöyle buyurdu: «Köpek kabı yalarsa, o kabı yedi defa yıkayınız. Sekizincide o kabı toprakla ovalayınız».

.... : Burada Hâlidu'bnu'l-Hâris, Yahya'bnu Sa'îd ve Muhammedu'bnu Ca'fer, bunların hepsi de Şu'be'den bu isnad içinde bundan evvelki hadîs'in benzerini rivâyet ettiler. Ancak Yahya'bnu Sa'îd'in rivâyetinde: «Rasûlullah çoban köpeği, av köpeği ve zirâat köpeği hususlarında ruhsat verdi» ziyadesi vardır. Yahya'dan başkası, rivâyet içinde «ekin» i zikretmemiştir.

(٢٨) باب النهي عن البول في الماء الراكد

٩٤ – (٢٨١) وحدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ . حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ نَهَى أَنْ يُبَالَ فِي الْمَاءِ الرَّاكِدِ .

(28) DURGUN SUYA İŞEMEKTEN NEHİY BÂBI

——oOo——

94 — (281) .... : Câbir (R) den: Rasûlullah (S) durgun suya işenilmesini nehiy buyurmuştur.

٩٥ — (٢٨٢) وحدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ هِشَامٍ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ،
عَنِ النَّبِيِّ ﷺ؛ قَالَ «لَا يَبُولَنَّ أَحَدُكُمْ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ ثُمَّ يَغْتَسِلُ مِنْهُ».

95 — (282) .... : Ebû Hureyre (R) den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

«Hiçbiriniz durgun suya işedikten sonra ondan (su alıp) yıkanmasın».

٩٦ — (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ؛ قَالَ:
هَٰذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا. وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ
«لَا تَبُلْ فِي الْمَاءِ الدَّائِمِ الَّذِي لَا يَجْرِي، ثُمَّ تَغْتَسِلُ مِنْهُ».

96 — ( ) .... : Hemmâmu'bnu Münebbih: Bu, Ebû Hureyre'nin, Allah'ın Rasûlü Muhammed (S) den bize tahdîs ettikleridir, dedi ve birçok hadîs'ler zikretti. Onlardan biri de şudur: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Akmayan durgun suya bevl etme, (ettikten) sonra da ondan su alıp yıkanma».

(٢٩) باب النهي عن الاغتسال في الماء الراكد

٩٧ — (٢٨٣) وحدثنا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَأَبُو الطَّاهِرِ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَىٰ جَمِيعًا عَنِ ابْنِ وَهْبٍ.
قَالَ هَارُونُ. حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ الْأَشَجِّ؛ أَنَّ أَبَا السَّائِبِ، مَوْلَىٰ
هِشَامِ بْنِ زُهْرَةَ، حَدَّثَهُ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَا يَغْتَسِلُ أَحَدُكُمْ فِي الْمَاءِ
الدَّائِمِ وَهُوَ جُنُبٌ» فَقَالَ: كَيْفَ يَفْعَلُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ؟ قَالَ: يَتَنَاوَلُهُ تَنَاوُلًا.

(29) DURGUN SUDA YIKANMAKTAN NEHY BÂBI

——oOo——

97 — (283) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Hiçbiriniz cünüb iken durgun suda yıkanmasın». Ebû Sâib: Peki nasıl yapar? Ya Eba Hureyre! dedi. Ebû Hureyre de: Ondan alır, yıkanır, dedi.

(٣٠) باب وجوب غسل البول وغيره من النجاسات إذا حصلت في المسجد ، وأن الأرض تطهر بالماء من غير حاجة إلى حفرها

٩٨ – (٢٨٤) وحدثنا قتيبة بن سعيد . حدثنا حماد (وهو ابن زيد) عن ثابت ، عن أنس ؛ أن أعرابيا بال في المسجد . فقام إليه بعض القوم . فقال رسول الله ﷺ « دعوه ولا تزرموه » قال فلما فرغ دعا بدلو من ماء ، فصبه عليه .

(30) MESCİDDE MEYDANA GELDİKLERİ TAKDİRDE SİDİK VE DİĞER NECASETLERİ YIKAMA VÜCÛBU VE YERİNİN DE KAZINMASINA HÂCET OLMAKSIZIN SU İLE TEMİZLENECEĞİ BÂBI

——oOo——

98 — (284) .... : Enes (R) den: (şöyle demiştir:) Bir Bedevî Mescid'de işedi. Cemâatin bir kısmı hemen ona doğru kalktı. Bunun üzerine Rasûlullah (S): «Onu serbest bırakınız, sidiğini kestirmeyiniz» buyurdu. Enes: Bedevî işini bitirince Rasûlullah bir kova su istedi ve suyu sidiğin üzerine döktü, dedi.

٩٩ – (...) حدثنا محمد بن المثنى . حدثنا يحيى بن سعيد القطان ، عن يحيى بن سعيد الأنصاري ح وحدثنا يحيى بن يحيى وقتيبة بن سعيد . جميعا عن الدراوردي . قال يحيى بن يحيى : أخبرنا عبد العزيز بن محمد المدني عن يحيى بن سعيد ؛ أنه سمع أنس بن مالك يذكر أن أعرابيا قام إلى ناحية في المسجد . فبال فيها . فصاح به الناس . فقال رسول الله ﷺ « دعوه » فلما فرغ أمر رسول الله ﷺ بذنوب . فصب على بوله .

99 — ( ) .... : Yahya'bnu Sa'îd, Enesu'bnu Mâlik'i şöyle derken dinlemiştir: Bir bedevî mecsidin içinde bir tarafa doğru kalktı ve orada işedi. Halk bu sebebden bağrıştı. Bunun üzerine Rasûlullah (S): «Onu bırakınız» buyurdu. Bedevî işini bitirince Rasûlullah (S): Su dolu bir kova getirin, diye emretti ve bu su onun sidiğinin üstüne döküldü.

١٠٠ – (٢٨٥) حدثنا زهير بن حرب . حدثنا عمر بن يونس الحنفي . حدثنا عكرمة بن عمار .

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَبِي طَلْحَةَ . حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ (وَهُوَ عَمُّ إِسْحَاقَ) قَالَ : بَيْنَمَا نَحْنُ فِي الْمَسْجِدِ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ إِذْ جَاءَ أَعْرَابِيٌّ . فَقَامَ يَبُولُ فِي الْمَسْجِدِ . فَقَالَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ : مَهْ مَهْ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تُزْرِمُوهُ . دَعُوهُ » فَتَرَكُوهُ حَتَّى بَالَ . ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَعَاهُ فَقَالَ لَهُ « إِنَّ هَٰذِهِ الْمَسَاجِدَ لَا تَصْلُحُ لِشَيْءٍ مِنْ هَٰذَا الْبَوْلِ وَلَا الْقَذَرِ . إِنَّمَا هِيَ لِذِكْرِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ، وَالصَّلَاةِ ، وَقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ » ، أَوْ كَمَا قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . قَالَ فَأَمَرَ رَجُلًا مِنَ الْقَوْمِ ، فَجَاءَ بِدَلْوٍ مِنْ مَاءٍ ، فَشَنَّهُ عَلَيْهِ .

100 — (285) .... : Enesu'bnu Malik tahdîs edip şöyle dedi:
Biz Rasûlullah (S) ile beraber mescidde bulunduğumuz bir sırada, bir bedevî çıkageldi. Ve mescidin içinde işemeye başladı. Rasûlullah (S) ın ashâbı: «Meh, meh» diye bağırdılar[15]. Rasûlullah (S): «Onu kestirmeyin, serbest bırakın! (işini görsün)» buyurdu. Sahâbîler, tamamiyle işeyinceye kadar onu serbest bıraktılar. Sonra Rasûlullah onu çağırıp şunları söyledi: «Sidik ve pislik cinsinden hiçbir şey bu mescidlere yakışmaz. Buralar ancak Azîz ve Celîl olan Allah'ı anmak için, namaz kılmak için ve Kur'ân okumak içindir». Yahut Rasûlullah (S) ın söylediği gibidir. Enes dedi ki: Cemâatten birine emretti, o da bir kova su getirdi ve onu sidiğin üzerine döktü.

(٣١) باب حكم بول الطفل الرضيع وكيفية غسله

١٠١ — (٢٨٦) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُؤْتَى بِالصِّبْيَانِ فَيُبَرِّكُ عَلَيْهِمْ وَيُحَنِّكُهُمْ . فَأُتِيَ بِصَبِيٍّ فَبَالَ عَلَيْهِ . فَدَعَا بِمَاءٍ . فَأَتْبَعَهُ بَوْلَهُ وَلَمْ يَغْسِلْهُ .

(31) SÜT ÇOCUĞU SİDİĞİNİN HÜKMÜ VE YIKAMA KEYFİYETİ BÂBI

——oOo——

101 — (286) .... : Peyyamber (S) in zevcesi Âişe (R) den: (şöyle demiştir:) Rasûlullah'a küçük çocuklar getirilir idi. O da bu sabîlere bereket duâsı eder ve hurma çiğniyerek çocuğun ağzını onunla ovar-

15. «Meh, meh» etme, eyleme, bu işten vaz geç, elini çek, kendini çek, ma'nâlarında zecr için kullanılan bir emir fi'lidir. Te'kid yapıldığı vakit iki kerre söylenir. (Kamûs Ter.).

dı ". Bir defa bir sabî getirilmişti. Çocuk Peygamberin üstüne işedi. Peygamber hemen su istedi ve suyu çocuğun sidiğinin üstünden döktü ve onu yıkamadı.

١٠٢ – (...) وحدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ :
أُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِصَبِيٍّ يَرْضَعُ فَبَالَ فِي حِجْرِهِ . فَدَعَا بِمَاءٍ فَصَبَّهُ عَلَيْهِ .

(...) وحدثنا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عِيسَى . حَدَّثَنَا هِشَامٌ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَ حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ

102 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) a emmekte olan bir sabî getirildi. Çocuk onun kucağına işedi. Rasûlullah hemen biraz su istedi ve suyu sidiğin üzerine döktü.

.... : Burada Hişâm, bu isnad ile (101 rakamı ile geçen) İbnu Numeyr hadîs'inin benzerini tahdîs etmiştir.

١٠٣ – (٢٨٧) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ أُمِّ قَيْسٍ بِنْتِ مِحْصَنٍ ؛ أَنَّهَا أَتَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ بِابْنٍ لَهَا لَمْ يَأْكُلِ الطَّعَامَ . فَوَضَعَتْهُ فِي حِجْرِهِ . فَبَالَ . قَالَ فَلَمْ يَزِدْ عَلَى أَنْ نَضَحَ بِالْمَاءِ

(...) وحدثناه يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ : فَدَعَا بِمَاءٍ فَرَشَّهُ .

103 — (287) .... : Ubeydullahi'bnu Abdillah şöyle demiştir: Ummu Kays Bintu Hihsân, henüz yemek yemiyen bir oğlan çocuğunu Rasûlullah (S) a getirdi ve çocuğu onun kucağına koydu. Çocuk da işeyiverdi. Rasûlullah suya işaret etti ve suyu (onun üzerine) sepelemekten fazla bir şey yapmadı.

Bu hadîs'i bize Yahye'bnu Yahya, Ebû Bekri'bnu Ebî Şeybe, Amr en-Nâkıd ve Zuheyru'bnu Harb beraberce İbnu Uyeyne'den, o da Zührî'den bu isnad ile tahdîs ettiler. Burada Rasûlullah su istedi ve suyu sepeledi, demiştir.

---

16. Bereketin aslı, hayrın sabit olması ve çoğalmasıdır. Tebrik de berèketin, yani hayrın subûtunu ve çoğalmasını istemektedir.

١٠٤ – (...) وَحَدَّثَنِيهِ حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ؛ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ أَخْبَرَهُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ؛ أَنَّ أُمَّ قَيْسٍ بِنْتَ مِحْصَنٍ (وَكَانَتْ مِنَ الْمُهَاجِرَاتِ الْأُوَلِ اللَّاتِي بَايَعْنَ رَسُولَ اللهِ ﷺ، وَهِيَ أُخْتُ عُكَّاشَةَ بْنِ مِحْصَنٍ. أَحَدُ بَنِي أَسَدِ بْنِ خُزَيْمَةَ) قَالَ: أَخْبَرَتْنِي؛ أَنَّهَا أَتَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ بِابْنٍ لَهَا لَمْ يَبْلُغْ أَنْ يَأْكُلَ الطَّعَامَ. قَالَ عُبَيْدُ اللهِ: أَخْبَرَتْنِي؛ أَنَّ ابْنَهَا ذَاكَ بَالَ فِي حَجْرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَدَعَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمَاءٍ فَنَضَحَهُ عَلَى ثَوْبِهِ. وَلَمْ يَغْسِلْهُ غَسْلًا.

104 — ( ) .... : İbnu'ş-Şihâb şöyle dedi: Bana Ubeydullahi'bnu Abdillahi'bni Utbeti'bni Mes'ûd haber verdi, dedi ki: Bana Ummu Kays bintu Mihsan (ki bu kadın Rasûlullah ile bey'adlaşan ilk muhacir kadınlarındandı ve kendisi Esedu'bnu Huzeyme Oğullahının yegânesi olan (Ukkâşetu'bnu Mıhsân'ın kız kardeşidir) haber vermiştir: Bu kadın, henüz yemek yiyecek devreye erişmemiş bir oğlan çocuğunu Rasûlullah'a getirdi. Ubeydullah şöyle dedi: Kadın bana haber verdi ki onun bu oğlu Rasûlullah'ın kucağına işemiştir. Rasûlullah da su istemiş ve suyu elbisesinin üzerine azar azar dökmüş, onu tam yıkamamıştır.

(٣٢) باب حكم المنى

١٠٥ – (٢٨٨) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ خَالِدٍ عَنْ أَبِي مَعْشَرٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ وَالْأَسْوَدِ؛ أَنَّ رَجُلًا نَزَلَ بِعَائِشَةَ. فَأَصْبَحَ يَغْسِلُ ثَوْبَهُ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: إِنَّمَا كَانَ يُجْزِئُكَ، إِنْ رَأَيْتَهُ، أَنْ تَغْسِلَ مَكَانَهُ. فَإِنْ لَمْ تَرَ، نَضَحْتَ حَوْلَهُ. وَلَقَدْ رَأَيْتُنِي أَفْرُكُهُ مِنْ ثَوْبِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَرْكًا. فَيُصَلِّي فِيهِ.

(32) MENİNİN HÜKMÜ BÂBI

——oOo——

105 — (288) .... : Alkame ve Esved şöyle haber vermişlerdir: Bir kimse Âişe'nin yanına indi. Elbisesini yıkamaya başladı. Bu zata Âişe şöyle dedi: Eğer onu (menîyi) gördü isen, sadece yerini yıkamaklığın sana kâfi gelir. Şayet görmediysen onun etrafını ıslatırsın. Ben kendim, onu Rasûlullah (S) ın elbibesinden ovalayıp sürttüğümü biliyorum. Sonra kendisi bu elbise içinde namaz kılardı.

١٠٦ – (...) وَحَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ. حَدَّثَنَا أَبِي عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ وَهَمَّامٍ، عَنْ عَائِشَةَ فِي الْمَنِيِّ. قَالَتْ: كُنْتُ أَفْرُكُهُ مِنْ ثَوْبِ رَسُولِ اللهِ ﷺ.

106 — ( ) .... : Hafsu'bnu Gıyâs A'meş'den, o da İbrahim'den, o da Esved'den ve Hemmâm'dan, bu ikisi de Âişe'den tahdîs etti. Âişe (R) menî hakkında: Ben onu Rasûlullah (S) ın elbibesinden ovalar, sürterdim, demiştir.

١٠٧ – (...) حدثنا قتيبة بن سعيد . حدثنا حماد (يعني ابن زيد) عن هشام بن حسان . ح وحدثنا إسحاق بن إبراهيم . أخبرنا عبدة بن سليمان . حدثنا ابن أبي عروبة جميعا عن أبي معشر . ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا هشيم عن مغيرة ح وحدثني محمد بن حاتم . حدثنا عبد الرحمن بن مهدي عن مهدي بن ميمون، عن واصل الأحدب . ح وحدثني ابن حاتم . حدثنا إسحاق ابن منصور . حدثنا إسرائيل عن منصور ومغيرة كل هؤلاء عن إبراهيم، عن الأسود، عن عائشة، في حت المني من ثوب رسول الله ﷺ . نحو حديث خالد عن أبي معشر

(...) وحدثني محمد بن حاتم حدثنا ابن عيينة عن منصور، عن إبراهيم، عن همام، عن عائشة بنحو حديثهم

107 — ( ) .... : Muslim, burada Hişâmu'bnu Hassân, Ebû Ma'şer, Muğîra, Vâsıletu'bnu Ahdeb, Mansur ve Muğîra tarîklerini toplamıştır. Bunların hepsi de İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe'den, Rasûlullah (S) ın elbibesinden menîyi taş, yahut çubuğun bir tarafıyle sürtüp kazımak hususundaki hadîs'i rivâyet etmişlerdir. Bu hadîs dahî Halid'in Ebû Ma'şer'den rivâyet ettiği bundan önceki hadîs tarzındadır.

.... : Burada İbnu Uyeyne, Mansûr'dan, o da İbrahim'den, o da Hemmâm'dan, o da Âişe'den, öncekilerin hadîs'inin benzerini tahdîs etmiştir.

١٠٨ – (٢٨٩) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا محمد بن بشر عن عمرو بن ميمون . قال : سألت سليمان بن يسار عن المني يصيب ثوب الرجل . أيغسله أم يغسل الثوب ؟ فقال : أخبرتني عائشة ؛ أن رسول الله ﷺ كان يغسل المني ثم يخرج إلى الصلاة في ذلك الثوب . وأنا أنظر إلى أثر الغسل فيه .

( ) وحدثنا أبو كامل الجحدري . حدثنا عبد الواحد (يعني ابن زياد) . ح وحدثنا أبو كريب . أخبرنا ابن المبارك وابن أبي زائدة . كلهم عن عمرو بن ميمون، بهذا الإسناد . أما ابن أبي زائدة فحديثه كما قال ابن بشر ؛ أن رسول الله ﷺ كان يغسل المني . وأما ابن المبارك وعبد الواحد ففي حديثهما قالت : كنت أغسله من ثوب رسول الله ﷺ .

108 — (289) .... : Amru'bnu Meymûn şöyle dedi:

Suleymanu'bnu Yesâr'dan, erkeğin elbisesine isabet eden menîyi sordum. O kimse menî'yi mi? Yoksa bütün elbiseyi mi yıkar? Dedi ki: Âişe bana şöyle haber verdi:

Rasûlullah (S): Menîyi yıkar, sonra bu elbise içinde namaza çıkardı. Ve ben o elbisedeki yıkama izini gözümle görürdüm.

.... : Burada Abdulvâhid, İbnu'l-Mübârek ve İbnu Ebî Zâide bunların hepsi de Amru'bnu Meymûn'dan bu isnad ile rivâyet etmişlerdir. Amma İbnu Ebî Zâide'ye gelince onun hadîs'i İbnu Bişr'in dediği gibi yani Rasûlullah (S) menîyi yıkardı, şeklindedir.

İbnu'l-Mubarek ve Abulvahid'e gelince, bunların hadîs'lerinde Âişe (R): Ben onu, Rasûlullah'ın elbibesinden yıkardım, demiştir.

١٠٩ — (٢٩٠) وحدثنا أحمد بن جواس الحنفي أبو عاصم. حدثنا أبو الأحوص عن شبيب بن غرقدة، عن عبد الله بن شهاب الخولاني؛ قال: كنت نازلا على عائشة فاحتلمت في ثوبي فغمستهما في الماء. فرأتني جارية لعائشة. فأخبرتها. فبعثت إلي عائشة فقالت: ما حملك على ما صنعت بثوبيك؟ قال قلت: رأيت ما يرى النائم في منامه. قالت: هل رأيت فيهما شيئا؟ قلت: لا. قالت: فلو رأيت شيئا غسلته. لقد رأيتني وإني لأحكه من ثوب رسول الله ﷺ، يابسا بظفري.

109 — (290) .... : Abdullahi'bnu Şihab el-Havlânî şöyle dedi: Ben Âişe'nin huzuruna inmiştim. İki elbisemin içinde ihtilâm oldum. Ve bu elbiseleri suda yıkadım. Bu sırala Âişe'ye hizmet eden bir genç kız beni gördü ve Âişe'ye haber verdi. Âişe bana haber gönderip şöyle sordu: İki elbisene yaptığın işe seni sevkeden nedir? Uyuyan kimsenin uykusunda gördüğü şeyi gördüm, dedim. Elbiselerde birşey gördün mü? dedi. Hayır, dedim. Şayet birşey görmüş olsaydın onu yıkardın. Şüphesiz bilirim ki ben, kendim onu Rasûlullah (S) ın elbibesinden kuru olarak tırnağımla kazır, ovalardım, dedi.

(٣٣) باب نجاسة الدم وكيفية غسله

١١٠ — (٢٩١) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا وكيع. حدثنا هشام بن عروة. ح وحدثني محمد بن حاتم (واللفظ له) حدثنا يحيى بن سعيد عن هشام بن عروة؛ قال: حدثتني فاطمة عن أسماء؛ قالت: جاءت امرأة إلى النبي ﷺ. فقالت: إحدانا يصيب ثوبها من دم الحيضة. كيف تصنع به؟ قال «تحته. ثم تقرصه بالماء. ثم تنضحه. ثم تصلي فيه».

(..) وحدثنا أبو كريب. حدثنا ابن نمير. ح وحدثني أبو الطاهر. أخبرني ابن وهب. أخبرني يحيى بن عبد الله بن سالم ومالك بن أنس وعمرو بن الحارث. كلهم عن هشام بن عروة، بهذا الإسناد. مثل حديث يحيى بن سعيد.

(33) KANIN PİSLİĞİ VE YIKAMA KEYFİYETİNE DÂİR BÂB

—oOo—

110 — (291) .... : Hişâmu'bnu Urve şöyle dedi:

Bana Fâtıma, Ema'dan tahdîs etti. Esmâ şöyle demiştir:

Peygamber (S) e bir kadın geldi[17] ve: Bizden birimizin elbisesine hayız kanından isabet ederse onu nasıl yapsın? diye sordu. (Rasûlullah): «Elbiseni (eliyle) ovalar, sonra onu su ile (yıkayıp) sıkar. Sonra azar azar üzerine su döser. Daha sonra onunla namaz kılar» buyurdu.

.... : Burada İbnu Numeyr, Abdullahi'bnu Sâlim, Mâliku'bnu Enes ve Amru'bnu'l-Hâris, bunların hepsi de Hişâmu'bnu Urve'den bu isnad ile bundan önceki Yahya'bnu Saî'd hadîs'inin benzerini rivâyet ettiler.

(٣٤) باب الدليل على نجاسة البول ووجوب الاستبراء منه

---

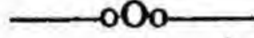
١١١ — (٢٩٢) وحدثنا أبو سعيد الأشج وأبو كريب محمد بن العلاء وإسحق بن إبراهيم (قال إسحق: أخبرنا. وقال الآخران: حدثنا وكيع). حدثنا الأعمش. قال: سمعت مجاهدا يحدث عن طاوس، عن ابن عباس؛ قال: مر رسول الله ﷺ على قبرين فقال «أما إنهما ليعذبان. وما يعذبان في كبير. أما أحدهما فكان يمشي بالنميمة. وأما الآخر فكان لا يستتر من بوله» قال فدعا بعسيب رطب فشقه باثنين. ثم غرس على هذا واحدا، وعلى هذا واحدا. ثم قال «لعله أن يخفف عنهما. ما لم ييبسا».

(...) حدثنيه أحمد بن يوسف الأزدي. حدثنا معلى بن أسد. حدثنا عبد الواحد عن سليمان الأعمش، بهذا الإسناد. غير أنه قال «وكان الآخر لا يستنزه عن البول (أو من البول)»

---

17. İmâm Şâfi'î'nin sahîh olan rivâyetine göre bu kadın Esma'nın kendisidir.

(34) SİDİĞİN PİSLİĞİNE VE ONDAN BERİLİK İSTEMENİN VÜCÛBUNA DELİL BÂBI



111 — (292) .... : İbnu Abbas (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) iki kabir yanına uğradı ve şöyle buyurdu: «Dikkat edin. Bunlar muhakkak azab olunuyorlar. Hem de büyük bir şeyden dolayı azab olunmuyorlar[18]. Onlardan biri koğuculuk yapardı. Diğeri ise sidiğinden çekinmez, sakınmazdı.

Râvî dedi ki: Rasûlullah sonra yaş bir hurma değneği istedi. Sonra değneği iki parça etti. Sonra şunun üzerine bir neğnek ve şunun üzerine de bir değnek dikti. Sonra: «Bunlar tâze kaldıkca belki (onlardan azabları) hafifletilir» buyurdu.

.... : Burada bu hadîs'i Suleyman el-A'meş de bu isnad ile rivâyet etmiştir. Ancak bunda Rasûlullah: «Diğeri ise sidikten sakınmazdı» buyurmuştur.

---

18. Bunların büyük bir şey olmamaları, birkaç damla sidikten sakınılmaması veya dile kolay gelen birkaç söz sarfedilmesi itibarıyledir. Yoksa haddizatında her ikisinin, hele kovuculuğun ma'sıyyet olması dolayısıyle büyük olması lâzım geleceğine işaret buyurmak istemiştir.

« وتقولون بافواهكم ماليس لكم به علم وتحسبونه هيناً وهو عندالله عظيم »

: Hiçbir bilginiz olmıyan şeyi ağızlarınızla söylüyorsunuz ve bu kolay sanıyorsunuz. Halbuki bu, Allah indinde büyüktür (en-Nûr: 15).

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

٣ - كتاب الحيض

(١) باب مباشرة الحائض فوق الإزار

١ - (٢٩٣) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الآخَرَانِ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ) عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: كَانَ إِحْدَانَا، إِذَا كَانَتْ حَائِضًا، أَمَرَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَتَأْتَزِرُ بِإِزَارٍ، ثُمَّ يُبَاشِرُهَا.

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLAH'IN İSMİYLE

3 — KİTÂBU'L-HAYZ

(1) ELBİSE ÜSTÜNDEN HAYIZLI KADINA YAKLAŞMA BÂBI

——oOo——

1 — (293) .... : Âişe (R) şöyle dedi:

İçimizden (yani ummehâtu'l-mu'minîn'den) biri hayızlı olduğu zaman Hasûlullah (S) ona emrederdi. O da bir izar (fûta) bağlardı. Sonra kendisi kadınla mübâşeret ederdi.

٢ - (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ. ح وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ ابْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ (وَاللَّفْظُ لَهُ) أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ. أَخْبَرَنَا أَبُو إِسْحَاقَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الأَسْوَدِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: كَانَ إِحْدَانَا، إِذَا كَانَتْ حَائِضًا، أَمَرَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ تَأْتَزِرَ فِي فَوْرِ حَيْضَتِهَا. ثُمَّ يُبَاشِرُهَا. قَالَتْ: وَأَيُّكُمْ يَمْلِكُ إِرْبَهُ كَمَا كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَمْلِكُ إِرْبَهُ.

2 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi: İçimizden biri hayızlı olduğu zaman Rasûlullah (S) ona, hayzın hemen başlangıcında iken fûta bağlamasını emreder, ondan sonra onunla mübâşeret eylerdi. Âişe dedi ki: Halbuki sizin hanginiz nefsine Rasûlullah'ın nefsine mâlik olduğu kadar mâlik olabilir?

٣ — (٢٩٤) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا خالد بن عبد الله عن الشيباني، عن عبد الله بن شداد، عن ميمونة؛ قالت: كان رسول الله ﷺ يباشر نساءه فوق الإزار، وهن حيض.

3 — (294) .... : Meymûne (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S), kadınlar hayızlı bulundukları zaman onlarla izar üstünden mübaşeret ederdi.

(٢) باب الاضطجاع مع الحائض في لحاف واحد

٤ — (٢٩٥) حدثني أبو الطاهر. أخبرنا ابن وهب عن مخرمة. ح وحدثنا هارون بن سعيد الأيلي وأحمد بن عيسى. قالا: حدثنا ابن وهب. أخبرني مخرمة عن أبيه، عن كريب، مولى ابن عباس؛ قال: سمعت ميمونة زوج النبي ﷺ قالت: كان رسول الله ﷺ يضطجع معي وأنا حائض، وبيني وبينه ثوب.

(2) HAYIZLI İLE BERABER BİR YORGAN ALTINDA YATMA BÂBI

——oOo——

4 — (295) .... : İbnu Abbas'ın azadlısı Kurayb şöyle dedi: Ben, Peygamber (S) in zevcesi Meymûne'den işiddim, o:
Rasûlullah (S) ben hayızlı iken aramızda bir elbise olduğu halde benim ile beraber yatardı, dedi.

٥ — (٢٩٦) حدثنا محمد بن المثنى. حدثنا معاذ بن هشام. حدثني أبي عن يحيى بن أبي كثير. حدثنا أبو سلمة بن عبد الرحمن؛ أن زينب بنت أم سلمة حدثته؛ أن أم سلمة حدثتها قالت: بينما أنا مضطجعة مع رسول الله ﷺ في الخميلة. إذ حضت. فانسللت. فأخذت ثياب حيضتي فقال لي رسول الله ﷺ «أنفست؟» قلت: نعم. فدعاني فاضطجعت معه في الخميلة.
قالت: وكانت هي ورسول الله ﷺ يغتسلان، في الإناء الواحد، من الجنابة.

5 — (296) .... : Mü'minlerin anası Ümmü Seleme (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) ile beraber bir abaya bürünerek yatıyorduk. Derken adetimi gördüm. Yavaşcacık vısışıp hayıza mahsus elbisemi giy-

dim. Rasûlullah bana: Adetin mi geldi? diye sordu. Evet, dedim. Bunun üzerine beni çağırdı. Saçaklı kadifenin altında kendileriyle birlikte yattım. Kendisi dedi ki: Ümmü Seleme ve Rasûlullah cünüblükten çıkmak için bir kab içinde yıkanırlardı.

(٣) باب جواز غسل الحائض رأس زوجها وترجيله وطهارة سؤرها والاتكاء في حجرها وقراءة القرآن فيه

٦ — (٢٩٧) حدثنا يحيى بن يحيى قال: قرأت على مالك عن ابن شهاب، عن عروة، عن عمرة، عن عائشة؛ قالت: كان النبي ﷺ، إذا اعتكف، يدني إلى رأسه فأرجله. وكان لا يدخل البيت إلا لحاجة الإنسان.

(3) HAYIZLI KADININ, EŞİNİN BAŞINI YIKAYIP TARAMASI, ARTIĞININ TEMİZLİĞİ, KUCAĞINA YASLANIP ORADA KUR'ÂN OKUMANIN CEVÂZI BÂBI

——oOo——

6 — (297) .... : Âişe (R) şöyle dedi: Peygamber (S) itikâfa girdiği zaman başını bana yaklaştırırdı da, ben de onu tarardım. İnsanın **zarûrî hâceti olmak müstesna kendisi eve girmezdi.**

٧ — (...) وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث. ح وحدثنا محمد بن رمح. قال: أخبرنا الليث عن ابن شهاب، عن عروة وعمرة بنت عبد الرحمن؛ أن عائشة زوج النبي ﷺ قالت: إن كنت لأدخل البيت للحاجة. والمريض فيه. فما أسأل عنه إلا وأنا مارة. وإن كان رسول الله ﷺ ليدخل علي رأسه وهو في المسجد فأرجله. وكان لا يدخل البيت إلا لحاجة. إذا كان معتكفا.

وقال ابن رمح: إذا كانوا معتكفين.

7 — ( ) .... : Peygamber (S) in zevcesi Âişe (R) şöyle dedi: Şu muhakkak ki ben (itikâfta iken) zarûrî hacet sebebiyle eve girerdim. Evde (birisi) hasta bulunduğu halde ben onun halini sormam, sadece uğrar geçerdim. Rasûlullah (S) da mescidde (itikâf eder) iken başını hücreme sokar, be de saçını (hayızlı olduğum halde) tarardım.

Yine Rasûlullah itikâfta iken odaya girmezdi. Yalnız zarûrî bir ihtiyaç sebebiyle girerdi.

İbnu Rumh: İtikâflı oldukları zaman, demiştir.

٨ — (...) وحدثني هارون بن سعيد الأيلي. حدثنا ابن وهب. أخبرني عمرو بن الحارث عن محمد ابن عبد الرحمن بن نوفل، عن عروة بن الزبير، عن عائشة زوج النبي ﷺ أنها قالت: كان رسول الله ﷺ يخرج إلي رأسه من المسجد. وهو مجاور. فأغسله وأنا حائض.

8 — ( ) .... : Peygamber (S) in zevcesi Âişe (R): Rasûlullah (S) mücâvir (mu'tekif) iken mescidin içinden başını bana doğru çıkarırdı da ben de hayızlı olduğum halde onu, yıkardım, dedi.

٩ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى . أخبرنا أبو خيثمة عن هشام . أخبرنا عروة عن عائشة ؛ أنها قالت : كان رسول الله ﷺ يدني إلي رأسه وأنا في حجرتي . فأرجل رأسه وأنا حائض .

9 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) ben hücremin içinde iken başını bana yaklaştırırdı da ben de hayızlı olduğum halde onun başını yıkardım.

١٠ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا حسين بن علي عن زائدة ، عن منصور ، عن إبراهيم ، عن الأسود ، عن عائشة ؛ قالت : كنت أغسل رأس رسول الله ﷺ وأنا حائض .

10 — ( ) .... : Âişe (R): Ben Rasûlullah (S) in başını hayızlı bulunduğum halde yıkardım, dedi.

١١ – (٢٩٨) وحدثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب (قال يحيى: أخبرنا. وقال الآخران: حدثنا أبو معاوية) عن الأعمش، عن ثابت بن عبيد ، عن القاسم بن محمد ، عن عائشة ؛ قالت : قال لي رسول الله ﷺ « ناوليني الخمرة من المسجد » قالت فقلت : إني حائض . فقال « إن حيضتك ليست في يدك » .

11 — (298) .... : Âişe (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) kendisi mescidin içinde iken bana hitaben: «Seccâdeyi bana uzatıver» dedi. Ben de: Ben hayızlıyım, dedim. Bunun üzerine: «Muhakkak ki senin hayzın, elinde değildir» buyurdu.

١٢ – (...) حدثنا أبو كريب. حدثنا ابن أبي زائدة عن حجاج وابن أبي غنية، عن ثابت بن عبيد، عن القاسم بن محمد ، عن عائشة ؛ قالت: أمرني رسول الله ﷺ أن أناوله الخمرة من المسجد. فقلت: إني حائض. فقال « تناوليها . فإن الحيضة ليست في يدك » .

12 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) mescidin içindeyken kendisine seccâdeyi uzatıvermemi emretti. Ben hayızlıyım, dedim. Bunun üzerine: «Onu bana uzat, şüphe yok ki hayızlılık senin kendi elinde değildir» buyurdu.

١٣ – (٢٩٩) وحدثني زهير بن حرب وأبو كامل ومحمد بن حاتم. كلهم عن يحيى بن سعيد. قال زهير: حدثنا يحيى عن يزيد بن كيسان، عن أبي حازم، عن أبي هريرة؛ قال: بينما رسول الله ﷺ في المسجد. فقال «يا عائشة! ناوليني الثوب» فقالت: إني حائض. فقال «إن حيضتك ليست في يدك» فناولته.

13 — (299) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) mescidde bulunduğu bir sırada: «Yâ Âişe! Elbiseyi bana uzatıver» buyurdu. Âişe ise: Ben hayızlıyım, dedi. Bunun üzerine: «Muhakkak ki senin hayızlılığın senin elinde değildir» buyurdu. Âişe de elbiseyi kendisine verdi.

١٤ – (٣٠٠) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب. قالا: حدثنا وكيع عن مسعر وسفيان، عن المقدام بن شريح، عن أبيه، عن عائشة؛ قالت: كنت أشرب وأنا حائض. ثم أناوله النبي ﷺ. فيضع فاه على موضع في. فيشرب. وأتعرق العرق وأنا حائض. ثم أناوله النبي ﷺ. فيضع فاه على موضع في.

ولم يذكر زهير: فيشرب.

14 — (300) .... : Âişe (R) şöyle dedi: Ben hayızlı iken (birşey) içerdim de sonra onu Peygamber (S) e uzatırdım. O da (mübarek) ağzını benim ağzımın değdiği yere kor ve öyle içerdi. Ve yine ben hayızlı olduğum halde bir kemiğin etini ısırırdım da sonra bunu Peygambere uzatırdım. O da ağzını benim ağzımın değdiği yere koyar (ısırır) dı.

Züheyr: İçer sözünü zikretmedi.

١٥ – (٣٠١) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا داود بن عبد الرحمن المكي عن منصور، عن أمه، عن عائشة؛ أنها قالت: كان رسول الله ﷺ يتكئ في حجري وأنا حائض. فيقرأ القرآن.

15 — (301) .... : Âişe (R) şöyle dedi: Ben hayızlı iken Peygamber (S) (mübarek) başını kucağıma yaslar, sonra Kur'an okurdu.

١٦ — (٣٠٢) وحدثني زهير بن حرب . حدثنا عبد الرحمن بن مهدي . حدثنا حماد بن سلمة . حدثنا ثابت عن أنس ؛ أن اليهود كانوا ، إذا حاضت المرأة فيهم ، لم يؤاكلوها ولم يجامعوهن في البيوت . فسأل أصحاب النبي ﷺ النبي ﷺ . فأنزل الله تعالى : ويسألونك عن المحيض قل هو أذى فاعتزلوا النساء في المحيض إلى آخر الآية [٢/ البقرة/ الآية ٢٢٢] فقال رسول الله ﷺ « اصنعوا كل شيء إلا النكاح » فبلغ ذلك اليهود فقالوا: ما يريد هذا الرجل أن يدع من أمرنا شيئا إلا خالفنا فيه . فجاء أسيد بن حضير وعباد بن بشر فقالا : يا رسول الله ! إن اليهود تقول : كذا وكذا . فلا نجامعهن ؟ فتغير وجه رسول الله ﷺ حتى ظننا أن قد وجد عليهما . فخرجا فاستقبلهما هدية من لبن إلى النبي ﷺ . فأرسل في آثارهما . فسقاهما . فعرفا أن لم يجد عليهما .

16 — (302) .... : Enes (R) den, (şöyle demiştir): Yarûdiler, içlerinde bir kadın hayız olduğu zaman artık o kadınla beraber yemek yemezler ve evlerde onlarla bir yere gelmezlerdi. Peygamber (S) in ashabı da hayız hususunu kendisine sordular. Bunun üzerine Allah Taâlâ şu (mealdeki) âyetleri indirdi: «*Sana kadınların ay halini de soruyorlar. De ki o bir ezâdır. Onun için hayız zamanında kadınlar* (ınızla cinsî münasebet) *den ayrılın, temizlendikleri vakte kadar kendilerine yaklaşmayın. İyice temizlendiler mi o zaman Allah'ın size emrettiği yerden onlara gidin, herhalde Allah hem çok tevbe edenleri sever, hem çok temizlenenleri sever*» (el-Bakara: 222).

Bunun üzerine Rasûlullah (S): «Cinsî münasebet müstesna, herşeyi yapabilirsiniz» buyurdu. Bu, Yahûdilere ulaştı da onlar: Bu zat, bizim işimizden terkettiği her şeyi muhakkak onda bize muhâlefet etmek maksadıyle terkediyor, dediler. Useydu'bnu Hudayr ile Abbâdu'bnu Bişr geldiler ve: Ya Rasûlellah! Yahûdiler şöyle, şöyle diyorlar. Binaenaleyh biz hayızlı kadınlar ile cinsî münasebette bulunmıyalım mı? dediler. Rasûlullah'ın yüzü değişti. Hatta biz bu iki kişiye darıldı zannettik. Onlar dışarı çıktılar. Fakat tam bu sırada onları, peygambere gelen biri, süt hediyesi ile karşıladı. Hemen kendisi onların izleri üzerinde birini gönderdi ve onlara süt içirdi. Onlar da böylece kendilerine peygamberin gücenmemiş olduğunu anladılar.

(٤) باب المذى

١٧ – (٣٠٣) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا وكيع وأبو معاوية وهشيم عن الأعمش ، عن منذر بن يعلى (ويكنى أبا يعلى) عن ابن الحنفية ، عن علي ؛ قال : كنت رجلا مذاء وكنت أستحيي أن أسأل النبي ﷺ لمكان ابنته . فأمرت المقداد بن الأسود . فسأله فقال « يغسل ذكره . ويتوضأ » .

(4) MEZÎ BÂBI

oOo

17 — (303) .... : Ali (R) şöyle dedi: Ben mezîsi çok bir erkek idim. Kızının mevkiinden dolayı ben Peygamber (S) e bunu sormaktan haya ediyordum. Mikdâdu'bnu Esved'e emrettim de o, kendisine bunu sordu. Bunun üzerine: «Zekerini yıkar ve abdest alır» buyurdu.

١٨ – (...) وحدثنا يحيى بن حبيب الحارثي . حدثنا خالد (يعني ابن الحارث) حدثنا شعبة . أخبرني سليمان قال : سمعت منذرا عن محمد بن علي ، عن علي ؛ أنه قال : استحييت أن أسأل النبي ﷺ عن المذي من أجل فاطمة . فأمرت المقداد فسأله . فقال « منه الوضوء » .

18 — ( ) .... : Ali (R) şöyle dedi: Fâtıma'dan ötürü, Peygamber (S) e meziyi sormaktan utandım da Mikdâd'a emrettim. O da bunu kendisine sordu. Bunun üzerine: «Mezîden abdest lâzım gelir» buyurdu.

١٩ – (...) وحدثني هارون بن سعيد الأيلي وأحمد بن عيسى . قالا : حدثنا ابن وهب . أخبرني مخرمة بن بكير عن أبيه ، عن سليمان بن يسار ، عن ابن عباس ؛ قال : قال علي بن أبي طالب : أرسلنا المقداد بن الأسود إلى رسول الله ﷺ . فسأله عن المذي يخرج من الإنسان . كيف يفعل به ؟ فقال رسول الله ﷺ « توضأ وانضح فرجك » .

19 — ( ) .... : İbnu Abbâs şöyle dedi: Aliyyu'bnu Ebı Tâlib dedi ki: «Mikdâdu'bnu Esved'i Peygambere yolladık. O da Peygamber'e insandan çıkan meziyi, insan bunun temizliğini nasıl yapar? diye sordu. Rasûlullah (S): «Fecrini yıkayarak abdest al» buyurdu.

(٥) باب غسل الوجه واليدين إذا استيقظ من النوم

٢٠ – (٣٠٤) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب . قالا : حدثنا وكيع عن سفيان ، عن سلمة بن كهيل ، عن كريب ، عن ابن عباس ؛ أن النبي ﷺ قام من الليل فقضى حاجته . ثم غسل وجهه ويديه . ثم نام .

(5) UYKUDAN UYANINCA YÜZÜ VE ELLERİ YIKAMA BÂBI

——oOo——

20 — (304) .... : İbnu Abbas'dan: (şöyle demiştir): Peygamber (S) geceleyin kalktı. Hâcetini def' etti. Sonra yüzünü ve ellerini yıkadı, sonra uyudu.

(٦) باب جواز نوم الجنب ، واستحباب الوضوء له وغسل الفرج إذا أراد أن يأكل أو يشرب أو ينام أو يجامع

٢١ - (٣٠٥) حدثنا يحيى بن يحيى التميمي ومحمد بن رمح . قالا : أخبرنا الليث . ح وحدثنا قتيبة بن سعيد حدثنا ليث عن ابن شهاب ، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن ، عن عائشة ؛ أن رسول الله ﷺ كان إذا أراد أن ينام ، وهو جنب ، توضأ وضوءه للصلاة ، قبل أن ينام .

(6) CÜNÜB İKEN UYUMANIN CEVÂZI, UYKU İÇİN ABDEST ALMANIN, YEMEK, İÇMEK, UYUMAK YAHUT CİMA' YAPMAK İSTEDİĞİ ZAMAN TENÂSÜL ORGANINI YIKAMANIN MÜSTAHABLIĞI BÂBI

——oOo——

21 — (305) .... : Âişe (R) den: (şöyle demiştir:) Rasûlullah (S) kendisi cünüb iken uyumak istediği vakit yatmadan önce namaz için olan abdesti gibi abdest alırdı.

٢٢ - (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا ابن علية ووكيع وغندر عن شعبة ، عن الحكم ، عن إبراهيم ، عن الأسود ، عن عائشة ؛ قالت : كان رسول الله ﷺ ، إذا كان جنبا ، فأراد أن يأكل أو ينام ، توضأ وضوءه للصلاة .

(...) حدثنا محمد بن المثنى وابن بشار . قالا : حدثنا محمد بن جعفر . ح وحدثنا عبيد الله بن معاذ قال : حدثنا أبي قال : حدثنا شعبة ، بهذا الإسناد .

قال ابن المثنى في حديثه : حدثنا الحكم . سمعت إبراهيم يحدث .

22 — ( ) .... : Âişe şöyle dedi: Rasûlullah (S) cünüb olub da yemek, yahut da uyumak isterse namaz için olan abdesti gibi abdest alırdı.

.... : Burada Muhammedu'bnu Ca'fer ve Şu'be bu isnad ile aynı hadîs'i tahdîs etmişlerdir. İbnu Musenna kendi hadîs'inde bize Hakem tahdîs etti. İbrahim'i tahdîs ederken dinledim, demiştir.

٢٣ – (٣٠٦) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ) عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ . وَاللَّفْظُ لَهُمَا (قَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ : حَدَّثَنَا أَبِي . وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ) قَالَا : حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ عُمَرَ قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أَيَرْقُدُ أَحَدُنَا وَهُوَ جُنُبٌ ؟ قَالَ « نَعَمْ . إِذَا تَوَضَّأَ » .

23 — (306) .... : İbnu Umer (R) den: Umer: Ya Rasûlallah! Bizden birimiz cünüb olduğu halde uyur mu? diye sordu. Rasûlullah da: «Evet, abdest aldığı zaman» buyurdu.

٢٤ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ عُمَرَ اسْتَفْتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : هَلْ يَنَامُ أَحَدُنَا وَهُوَ جُنُبٌ ؟ قَالَ « نَعَمْ . لِيَتَوَضَّأْ ثُمَّ لِيَنَمْ . حَتَّى يَغْتَسِلَ إِذَا شَاءَ » .

24 — ( ) .... : (İbnu Umer şöyle demiştir:) Umer, Peygamber (S) den fetva istedi. Bizden biri cünüb iken uyuyabilir mi? dedi. «Evet, abdest alsın. Sonra isterse yıkanacağı zamana kadar uyusun» buyurdu.

٢٥ – (...) وحدثني يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : ذَكَرَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ تُصِيبُهُ جَنَابَةٌ مِنَ اللَّيْلِ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « تَوَضَّأْ . وَاغْسِلْ ذَكَرَكَ . ثُمَّ نَمْ » .

25 — ( ) .... : İbnu Umer (R) şöyle dedi: Umeru'bnu'l-Hattâb, geceleyin kendisine cünüblük isabet eder olduğunu Rasûlullah'a zikretti. Rasûlullah (S) da ona: «Abdest al, zekerini yıka, sonra uyu» buyurdu.

٢٦ – (٣٠٧) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي قَيْسٍ ، قَالَ : سَأَلْتُ عَائِشَةَ عَنْ وِتْرِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَذَكَرَ الْحَدِيثَ . قُلْتُ : كَيْفَ كَانَ يَصْنَعُ فِي الْجَنَابَةِ ؟ أَكَانَ يَغْتَسِلُ قَبْلَ أَنْ يَنَامَ أَمْ يَنَامُ قَبْلَ أَنْ يَغْتَسِلَ ؟ قَالَتْ : كُلُّ ذَلِكَ قَدْ كَانَ يَفْعَلُ . رُبَّمَا اغْتَسَلَ فَنَامَ وَرُبَّمَا تَوَضَّأَ فَنَامَ . قُلْتُ : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ فِي الْأَمْرِ سَعَةً .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ ح وَحَدَّثَنِيهِ هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . جَمِيعًا عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

26 — (307) .... : Abdullahi'bnu Ebî Kays şöyle dedi: Âişe'ye Rasûlullah (S) ın Vitir namazından sordum. Hadîs'i zikr etti. Dedim ki: Cünüblükte nasıl yapardı? Uyumadan önce yıkanır mıydı yoksa yıkanmadan uyur muydu? Âişe: Bunların hepsini yapardı. Bazan yıkanır, sonra uyur. Bazan ise abdest alır da uyur, dedi. Ben: *Her işte bir genişlik halkeden Allah'a hamdolsun,* dedim.

.... : Burada Abdurrahmâni'bnu Mehdî ve İbnu Vehb beraberce Muâviyetu'bnu Sâlih'den bu isnad ile bundan önceki hadîsin benzerini rivâyet ettiler.

٢٧ — (٣٠٨) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ . ح وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ نُمَيْرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْفَزَارِيُّ ، كُلُّهُمْ عَنْ عَاصِمٍ ، عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا أَتَى أَحَدُكُمْ أَهْلَهُ ، ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يَعُودَ ، فَلْيَتَوَضَّأْ » .

زَادَ أَبُو بَكْرٍ فِي حَدِيثِهِ : بَيْنَهُمَا وُضُوءًا . وَقَالَ : ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يُعَاوِدَ .

27 — (308) .... : Ebû Sa'îd Hudrî (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) buyurdu ki «Sizden biri ehline vardığı (yani cimâ' ettiği) zaman sonra tekrarlamak isterse, arada bir abdest alsın».

Ebû Bekr hadîs'inde şunu ziyade etti: İkisi arasında bir abdest almak vardır. Ve sonra tekrar avdet etmeyi isteyebilir, dedi.

٢٨ — (٣٠٩) وحدثنا الْحَسَنُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي شُعَيْبٍ الْحَرَّانِيُّ . حَدَّثَنَا مِسْكِينٌ (يَعْنِي ابْنَ بُكَيْرٍ الْحَذَّاءَ) عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَطُوفُ عَلَى نِسَائِهِ بِغُسْلٍ وَاحِدٍ .

28 — (309) .... : Enes'den: (şöyle demiştir:) Peygamber (S) kadınlarını dolaşır, sonunda bir gusül yapardı.

(٧) باب وجوب الغسل على المرأة بخروج المنيّ منها

٢٩ — (٣١٠) وحدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ الْحَنَفِيُّ . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ . قَالَ : قَالَ إِسْحَقُ بْنُ أَبِي طَلْحَةَ : حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ؛ قَالَ : جَاءَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ (وَهِيَ جَدَّةُ إِسْحَقَ) إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَتْ لَهُ ، وَعَائِشَةُ عِنْدَهُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! الْمَرْأَةُ تَرَى مَا يَرَى الرَّجُلُ فِي الْمَنَامِ . فَتَرَى مِنْ نَفْسِهَا مَا يَرَى الرَّجُلُ مِنْ نَفْسِهِ . فَقَالَتْ عَائِشَةُ : يَا أُمَّ سُلَيْمٍ ! فَضَحْتِ النِّسَاءَ . تَرِبَتْ يَمِينُكِ . فَقَالَ لِعَائِشَةَ « بَلْ أَنْتِ . فَتَرِبَتْ يَمِينُكِ . نَعَمْ . فَلْتَغْتَسِلْ . يَا أُمَّ سُلَيْمٍ ! إِذَا رَأَتْ ذَاكِ »

(7) KENDİSİNDEN MENÎ ÇIKMAKLA KADINA YIKANMANIN VÂCİB OLMASI BÂBI

——oOo——

29 — (310) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi: Ummu Suleym (ki bu kadın hadîs'i rivâyet eden İshak'ın ninesidir) Rasûlullah'a geldi. Âişe de Rasûlullah'ın yanında bulunduğu halde:

Ya Rasûlallah! Kadın uykuda erkeğin gördüğünü görür, dolayısıyle erkeğin kendi nefsinden hissettiği şeyi, kadın da kendi nefsinden hisseder, dedi. Bunun üzerine Âişe: Ya Umme Suleym! Kadıṅların gizli şeyini açığa çıkardın! Elin toprağa gelsin, dedi. Rasûlullah (S) da Âişe'ye hitaben: «Bunun sana söylenmesi daha haklıdır. Senin elin topraklansın! Evet ya Umme Suleym! Kadında bunu gördüğü zaman yıkanmalıdır» buyurdu.

٣٠ – (٣١١) حدثنا عَبَّاسُ بْنُ الْوَلِيدِ. حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ. حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ ؛ أَنَّ أَنَسَ ابْنَ مَالِكٍ حَدَّثَهُمْ؛ أَنَّ أُمَّ سُلَيْمٍ حَدَّثَتْ ؛ أَنَّهَا سَأَلَتْ نَبِيَّ اللهِ ﷺ عَنِ الْمَرْأَةِ تَرَى فِي مَنَامِهَا مَا يَرَى الرَّجُلُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا رَأَتْ ذَٰلِكِ الْمَرْأَةُ فَلْتَغْتَسِلْ » فَقَالَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ : وَاسْتَحْيَيْتُ مِنْ ذَٰلِكَ قَالَتْ : وَهَلْ يَكُونُ هَٰذَا ؟ فَقَالَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ « نَعَمْ . فَمِنْ أَيْنَ يَكُونُ الشَّبَهُ . إِنَّ مَاءَ الرَّجُلِ غَلِيظٌ أَبْيَضُ . وَمَاءَ الْمَرْأَةِ رَقِيقٌ أَصْفَرُ . فَمِنْ أَيِّهِمَا عَلَا ، أَوْ سَبَقَ ، يَكُونُ مِنْهُ الشَّبَهُ » .

30 — (311) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi: Ona da bizzat Ummu Suleym söylemiştir: Ummu Suleym, Peygamber'e erkeğin gördüğü şeyi, uykusunda iken gören kadın hakkında sual sordu. Rasûlullah (S): «Kadın bunu gördüğü zaman yıkansın» buyurdu. Ummu Suleym «Kadının görmesi olur mu?» demekten utandığım halde bunu sordum. Bunun üzerine Allah'ın peygamberi: «Evet yoksa benzerlik nereden olur? Erkeğin suyu galîz (koyu) ve beyazdır. Kadının suyu ise ince ve sarıdır. Bu iki sudan hangisi galib gelir, yahut ileriye geçerse işte benzerlik ondan olur» buyurdu.

٣١ – (٣١٢) حدثنا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ. حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ عُمَرَ. حَدَّثَنَا أَبُو مَالِكٍ الْأَشْجَعِيُّ عَنْ أَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ ؛ قَالَ : سَأَلَتِ امْرَأَةٌ رَسُولَ اللهِ ﷺ : عَنِ الْمَرْأَةِ تَرَى فِي مَنَامِهَا مَا يَرَى الرَّجُلُ فِي مَنَامِهِ ؟ فَقَالَ « إِذَا كَانَ مِنْهَا مَا يَكُونُ مِنَ الرَّجُلِ ، فَلْتَغْتَسِلْ ».

31 — (312) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi:

Bir kadın, Peygambere, erkeğin uykusunda iken gördüğü şeyi, uykusu içinde gören kadın hakkında sordu da, Rasûlullah (S): «Erkekten meydana gelen şey, kadından meydana geldiği zaman kadın da yıkansın» buyurdu.

٣٢ – (٣١٣) وحدثنا يحيى بن يحيى التميمي . أخبرنا أبو معاوية عن هشام بن عروة ، عن أبيه ، عن زينب بنت أبي سلمة ، عن أم سلمة ؛ قالت : جاءت أم سليم إلى النبي ﷺ . فقالت : يا رسول الله ! إن الله لا يستحيي من الحق فهل على المرأة من غسل إذا احتلمت ؟ فقال رسول الله ﷺ « نعم . إذا رأت الماء » فقالت أم سلمة : يا رسول الله ! وتحتلم المرأة ؟ فقال « تربت يداك . فبم يشبهها ولدها » ؟

(...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب قالا : حدثنا وكيع . ح وحدثنا ابن أبي عمر . حدثنا سفيان . جميعا عن هشام بن عروة ، بهذا الإسناد ، مثل معناه . وزاد : قالت قلت : فضحت النساء .

(٣١٤) وحدثنا عبد الملك بن شعيب بن الليث . حدثني أبي عن جدي . حدثني عقيل بن خالد عن ابن شهاب ؛ أنه قال : أخبرني عروة بن الزبير ؛ أن عائشة زوج النبي ﷺ أخبرته ؛ أن أم سليم (أم بني أبي طلحة) دخلت على رسول الله ﷺ . بمعنى حديث هشام . غير أن فيه قال قالت عائشة : فقلت لها : أف لك ! أترى المرأة ذلك ؟

32— (313) .... : Ummu Seleme (R) şöyle dedi:

Ummu Suleym, Peygamberin yanına geldi ve: Ya Rasûlallah! «Şüphesiz Allah hakk (ı beyan etmek) dan haya etmez» — el-Ahzâb: 53 — Bir kadın ihtilâm olursa gusül etmesi icabeder mi? diye sordu. Rasûlullah (S): «Suyu (menîyi) gördüğünde, evet» cevabını verdi. Hemen Ummu Seleme: Ya Rasûlallah! Kadınlar da ihtilâm olur mu? dedi. Bunun üzerine Rasûlullah:

«İki elin topraklansın! (Bu olmasa) çocuğu kendisine ne ile benziyebilir?» buyurdu.

.... : Burada Vekî' ve Sufyan beraberce Hişâmu'bnu Urve'den bu isnad ile o hadîs'in benzerini rivâyet ettiler. Burada: Kadınları rüsvay ettin, dedim kısmı ziyade olmuştur.

(314) .... : Burada Peygamber (S) in zevcesi Âişe: (Ebû Talha oğullarının anası) Ummu Suleym Rasûlullah'ın huzuruna girdi, diyerek Hişâm hadîsinin ma'nâsını haber vermiştir. Ancak burada Âişe: Ben ona: Uf sana be! Hiç kadın onu görür mü? dedim, demiştir.

٣٣ – (...) حدثنا إبراهيم بن موسى الرازي وسهل بن عثمان وأبو كريب. واللفظ لأبي كريب (قال سهل: حدثنا. وقال الآخران: أخبرنا ابن أبي زائدة) عن أبيه، عن مصعب بن شيبة، عن مسافع ابن عبد الله، عن عروة بن الزبير، عن عائشة؛ أن امرأة قالت لرسول الله ﷺ: هل تغتسل المرأة إذا احتلمت وأبصرت الماء؟ فقال «نعم» فقالت لها عائشة: تربت يداك. وألت. قالت فقال رسول الله ﷺ «دعيها. وهل يكون الشبه إلا من قبل ذلك. إذا علا ماؤها ماء الرجل أشبه الولد أخواله. وإذا علا ماء الرجل ماءها أشبه أعمامه».

33 — ( ) .... : Âişe (R) den: (şöyle demiştir:) Bir kadın Rasûlullah (S): «İhtilâm olduğu ve suyu gördüğü zaman kadın yıkanır mı? diye sordu. Rasûlullah: Evet, diye cevap verdi. Âişe kadına: İki elin toprağa ve yassı demirli harbeye gelsin, dedi. Rasûlullah (S) da: «Hanımı serbest bırak, benzerlik ancak bu su cihetinden olur. Kadının suyu erkeğin suyuna gâlip gelince çocuk dayılarına benzer. Erkeğin suyu kadının suyuna gâlip geldiği zaman, çocuk amcalarına benzer» buyurdu.

(٨) باب بيان صفة مني الرجل والمرأة وأن الولد مخلوق من مائهما

٣٤ – (٣١٥) حدثني الحسن بن علي الحلواني. حدثنا أبو توبة (وهو الربيع بن نافع) حدثنا معاوية (يعني ابن سلام) عن زيد (يعني أخاه)؛ أنه سمع أبا سلام قال: حدثني أبو أسماء الرحبي؛ أن ثوبان مولى رسول الله ﷺ حدثه قال: كنت قائما عند رسول الله ﷺ. فجاء حبر من أحبار اليهود فقال: السلام عليك يا محمد! فدفعته دفعة كاد يصرع منها. فقال: لم تدفعني؟ فقلت: ألا تقول يا رسول الله! فقال اليهودي: إنما ندعوه باسمه الذي سماه به أهله. فقال رسول الله ﷺ «إن اسمي محمد الذي سماني به أهلي» فقال اليهودي: جئت أسألك. فقال له رسول الله ﷺ «أينفعك شيء إن حدثتك؟» قال: أسمع بأذني. فنكت رسول الله ﷺ بعود معه. فقال «سل» فقال اليهودي: أين يكون الناس يوم تبدل الأرض غير الأرض والسماوات؟ فقال رسول الله ﷺ «هم في الظلمة دون الجسر» قال: فمن أول الناس إجازة؟ قال «فقراء المهاجرين» قال اليهودي: فما تحفتهم حين يدخلون الجنة؟ قال «زيادة كبد النون» قال: فما غذاؤهم على إثرها؟ قال «ينحر لهم ثور الجنة الذي كان يأكل من أطرافها» قال: فما شرابهم عليه؟ قال «من عين فيها تسمى سلسبيلا» قال: صدقت. قال: وجئت أسألك عن شيء لا يعلمه أحد من أهل الأرض. إلا نبي أو رجل أو رجلان. قال «ينفعك إن حدثتك؟» قال: أسمع بأذني. قال جئت أسألك عن الولد؟ قال «ماء الرجل أبيض

وَمَاءُ الْمَرْأَةِ أَصْفَرُ. فَإِذَا اجْتَمَعَا، فَعَلَا مَنِيُّ الرَّجُلِ مَنِيَّ الْمَرْأَةِ، أَذْكَرَا بِإِذْنِ اللهِ. وَإِذَا عَلَا مَنِيُّ الْمَرْأَةِ مَنِيَّ الرَّجُلِ، آنَثَا بِإِذْنِ اللهِ» قَالَ الْيَهُودِيُّ: لَقَدْ صَدَقْتَ. وَإِنَّكَ لَنَبِيٌّ. ثُمَّ انْصَرَفَ فَذَهَبَ.

فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَقَدْ سَأَلَنِي هَٰذَا عَنِ الَّذِي سَأَلَنِي عَنْهُ. وَمَا لِي عِلْمٌ بِشَيْءٍ مِنْهُ. حَتَّى أَتَانِيَ اللهُ بِهِ».

(...) وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ الدَّارِمِيُّ. أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ. حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ سَلَّامٍ، فِي هَٰذَا الْإِسْنَادِ، بِمِثْلِهِ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: كُنْتُ قَاعِدًا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ. وَقَالَ: زَائِدَةُ كَبِدِ النُّونِ. وَقَالَ: أَذْكَرَ وَآنَثَ. وَلَمْ يَقُلْ: أَذْكَرَا وَآنَثَا.

(8) ERKEK VE KADIN MENİLERİNİN SIFATINI, ÇOCUĞUN DA HER İKİSİNİN SUYUNDAN YARADILMIŞ OLMASINI BEYÂN BÂBI

——oOo——

34 — (315) .... : Rasûlullah (S) ın azadlısı Sevbân şöyle dedi: Ben Rasûlullah'ın yanında ayakta duruyordum. Derken Yahûdî âlimlerinden bir âlim geldi. Esselâmu aleyke ya Muhammed! dedi. Ben onu bir ittim ki, nerede ise bu itmeden yere yıkılacaktı. Beni niçin itiyorsun? dedi. Ya Rasûlallah! demez misin? dedim. Yahûdî: Biz onu, ancak âilesinin vermiş olduğu ismiyle çağırıyoruz, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah: «Şüphesiz benim ismim, âilemin bana isim yapmış olduğu *Muhammed'*-dir» buyurdu.

Sonra Yahûdi: Sana bazı şeyler sormak için geldim, dedi. Rasûlullah da ona hitaben: Eğer sana söylersem herhangi bir şey sana fayda verir mi? buyurdu. O: Kulaklarımla duyarım, dedi. Rasûlullah yanında bulunan bir değnekle yere birtakım çizgiler çizerek mütefekkir bir halde: Sor, dedi. Yahûdî: Arz başka bir arza, semalar başka semalara tebdîl olunduğu gün insanlar nerede bulunur?[1] diye sordu.

Rasûlullah: Onlar köprünün berisinde, bir karanlık içindedirler, buyurdu. (Yahûdî:) İnsanların (köprüyü) ilk geçeni kimdir? diye sordu. «Muhacirlerin fakirleridir» dedi. Yahûdî: Onlar Cennete girerlerken kendilerine verilecek olan hediyeleri nedir? dedi. «Balık ciğerinin bir kenarıdır» buyurdu. Bunun ardından; Onların gıdaları nedir? dedi. «Cennetin etrafından yemekte bulunan cennet öküzü onlar için boğazlanır»

---

1. Bu suâl Kur'ân-ı Kerim'in şu âyetini hatırlatır:

يوم تبدل الارض غير الارض والسموات وبرزوا لله الواحد القهار

: O gün ki, yer başka bir yere, gökler de (başka göklere) tebdil olunacaktır. (İnsanlar kabirlerinden kalkıp) bir olan, Kahhâr olan Allah'ın huzurunda toplanacaklardır» (İbrahim: 48).

buyurdu. Bu yemek üzerine onların içeceği nedir? diye sordu. «Cennette *Selsebil* ismi verilen bir pınardandır» buyurdu. (Yarûdî:) Doğru söyledin, dedi ve ilâve etti: Sana, yer ahalisinden kimsenin bilemiyeceği, ancak bir peygamberin, yahut bir-iki kişinin daha bilebileceği bir şeyi sormak için geldim, dedi. «Sana söylersem, bu söylemem sana menfaat verir mi?» buyurdu. O da: Kulaklarımla duyarım, dedi ve ilâve etti: Sana çocuk (teşekkülünün mahiyeti) den soruyorum, dedi.

(Rasûlullah:) «Erkeğin suyu beyazdır, kadının suyu sarıdır. Bu ikisi birleştikleri zaman, erkeğin menîsi kadının menîsine gâlip gelirse Allah'ın izniyle erkek çocuk meydana getirirler. Kadının menîsi erkeğin menîsine gâlip gelirse yine Allah'ın izniyle kız çocuğu meydana getirirler» buyurdu[2].

Yahûdî: Yemin ederim ki sen, doğru söyledin ve yine yemîn ederim ki sen muhakkak bir peygambersin, dedi. Sonra ayrılıp gitti. Mütaâkiben Rasûlullah (S): «Bu zat sorduğu şeyleri bana sormuştur. Halbuki onlardan hiçbirine âid bende bir bilgi yoktu. Nihayet o ilmi bana Allah getirmiştir» buyurdu.

.... : Burada Muâviyetu'bnu Sellâm, bu isnad içinde olarak bunun benzerini tahdîs etti. Ancak bunda Sevbân: Ben Rasûlullah'ın yanında oturuyordum, demiştir.

Rasûlullah da cevabında: Balık ciğerinin zâidesi, demiştir. Bir de: O ikisi erkek çocuğu ve kız çocuğu meydana getirirler demeyip, sadece erkek çocuk ve kız çocuk olur, buyurmuştur.

(٩) باب صفة غسل الجنابة

٣٥ – (٣١٦) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ التَّمِيمِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ، يَبْدَأُ فَيَغْسِلُ يَدَيْهِ. ثُمَّ يُفْرِغُ بِيَمِينِهِ عَلَى شِمَالِهِ. فَيَغْسِلُ فَرْجَهُ. ثُمَّ يَتَوَضَّأُ وُضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ. ثُمَّ يَأْخُذُ الْمَاءَ. فَيُدْخِلُ أَصَابِعَهُ فِي أُصُولِ الشَّعْرِ. حَتَّى إِذَا رَأَى أَنْ قَدِ اسْتَبْرَأَ، حَفَنَ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثَ حَفَنَاتٍ. ثُمَّ أَفَاضَ عَلَى سَائِرِ جَسَدِهِ. ثُمَّ غَسَلَ رِجْلَيْهِ.

2. Bu hadîs'de bahsedilen erkek ve kadının cinsiyet suları, bunların meydana gelişleri ve birleşmeleri ve nihayet insan yavrusunun teşekkülü meselelerine âid tafsilât için Elmalı'lı Muhammed Hamdi Yazır merhum'un **Hak Dini Kur'ân Dili** eserinde Târık sûresi'nin 5-7 âyet'lerinin tefsiri sırasında topladığı ilmî tedkikatı tavsiye ederiz: VII, 5702-5726.

Şu âyet'ler insanın varlık âleminde geçireceği hayat safhalarını ne kadar net ifâde etmiştir:

«Andolsun biz insanı bir hülâsadan yarattık. Sonra onu sarp ve metin bir karargâhda bir nutfe yaptık. Sonra o nutfeyi bir kan pıhtısı haline getirdik, derken o kan pıhtısını bir çiğnem et yaptık, o bir çiğnem eti de kemik(ler)e

(...) وحدثناه قتيبة بن سعيد وزهير بن حرب قالا: حدثنا جرير. ح وحدثنا علي بن حجر.
حدثنا علي بن مسهر. ح وحدثنا أبو كريب. حدثنا ابن نمير. كلهم عن هشام، في هذا الإسناد.
وليس في حديثهم غسل الرجلين.

(9) CÜNÜBLÜKTEN YIKANMANIN SIFATI BÂBI

——oOo——

35 — (316) .... : Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) cünüblükten yıkandığı zaman şöyle başlardı: Evvelâ ellerini yıkardı, sonra suyu sağ eliyle sol eline boşaltır ve fercini yıkardı. Sonra namaz için aldığı abdest gibi abdest alırdı. Sonra suyu alır ve parmaklarını saç köklerine sokar, tamamiyle suyun ulaştığına kani oluncaya kadar başını yıkardı. Sonra suyu elleriyle toptan alır ve başının üzerine üç defa bolca dökerdi. Sonra vücudunun kalan yerleri üzerine su akıtırdı. Bundan sonra da ayaklarını yıkardı.

.... : Burada Cerîr, Aliyyu'bnu'l-Mushir ve İbnu Numeyr, bunların hepsi de Hişâm'dan olmak üzere bu isnad içinde hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bunların hadîsinde ayakların yıkanması yoktur.

٣٦ — (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا وكيع. حدثنا هشام عن أبيه، عن عائشة؛
أن النبي ﷺ اغتسل من الجنابة. فبدأ فغسل كفيه ثلاثا. ثم ذكر نحو حديث أبي معاوية.
ولم يذكر غسل الرجلين.

(...) وحدثناه عمرو الناقد. حدثنا معاوية بن عمرو. حدثنا زائدة عن هشام. قال: أخبرني عروة
عن عائشة؛ أن رسول الله ﷺ كان، إذا اغتسل من الجنابة، بدأ فغسل يديه قبل أن يدخل يده
في الإناء. ثم توضأ مثل وضوئه للصلاة.

36 — ( ) .... : Burada Âişe (R), Peygamber (S) cünüblükden yıkandı ve şöyle başladı: Evvelâ iki avucunu üç defa yıkadı, dedi. Sonra bundan evvelki Ebû Muaviye hadîsinin benzerini zikretti. Ve ayakları yıkamayı zikretmedi.

.... : Âişe'den: (şöyle demiştir:) Rasûlullah (S) cünüblükten yıkandığı zaman şöyle başlardı: Evvelâ elini kaba sokmadan ellerini yıkardı. Sonra namaza abdest alması gibi abdest alırdı.

---

kalb ettik de o kemiklere de et giydirdik. Bilâhare onu başka yaratışla inşâ ettik. Sûret yapanların en güzeli olan ALLAH'ın şânı ne yücedir! Sonra siz bunun arkasından hiç şüphesiz ki öleceksiniz. Sonra siz kıyâmet gününde diriltilib kaldırılacaksınız» (el-Mu'minûn: 12-16).

٣٧ - (٣١٧) وحدثني عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ . حَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ سَالِمِ ابْنِ أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ كُرَيْبٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ قَالَ : حَدَّثَتْنِي خَالَتِي مَيْمُونَةُ قَالَتْ : أَدْنَيْتُ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ غُسْلَهُ مِنَ الْجَنَابَةِ . فَغَسَلَ كَفَّيْهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا . ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فِي الْإِنَاءِ . ثُمَّ أَفْرَغَ بِهِ عَلَى فَرْجِهِ ، وَغَسَلَهُ بِشِمَالِهِ . ثُمَّ ضَرَبَ بِشِمَالِهِ الْأَرْضَ . فَدَلَكَهَا دَلْكًا شَدِيدًا . ثُمَّ تَوَضَّأَ وُضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ . ثُمَّ أَفْرَغَ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثَ حَفَنَاتٍ مِلْءَ كَفِّهِ . ثُمَّ غَسَلَ سَائِرَ جَسَدِهِ . ثُمَّ تَنَحَّى عَنْ مَقَامِهِ ذَٰلِكَ . فَغَسَلَ رِجْلَيْهِ . ثُمَّ أَتَيْتُهُ بِالْمِنْدِيلِ فَرَدَّهُ .

(...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَأَبُو كُرَيْبٍ ، وَالْأَشَجُّ ، وَإِسْحَاقُ . كُلُّهُمْ عَنْ وَكِيعٍ . ح وَحَدَّثَنَاهُ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا إِفْرَاغُ ثَلَاثِ حَفَنَاتٍ عَلَى الرَّأْسِ . وَفِي حَدِيثِ وَكِيعٍ وَصْفُ الْوُضُوءِ كُلِّهِ . يَذْكُرُ الْمَضْمَضَةَ وَالِاسْتِنْشَاقَ فِيهِ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ ذِكْرُ الْمِنْدِيلِ .

37 — (317) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi:

Bana teyzem Meymûne tahdîs etti, dedi ki: Rasûlullah (S) a cünüblükten çıkması için suyunu yakınına getirdim. Evvelâ ellerini iki yahut üç defa yıkadı. Sonra elini kaba sokarak oradan su aldı. Sonra bunu ferci üzerine döküp orasını sol eliyle yıkadı. Sonra sol eliyle yere vurdu ve elini sert bir şekilde sürtüp ovaladı. Sonra namaza abdest alması gibi abdest aldı. Sonra avuçlarının dolusu suyu üç defa başı üzerinde boşalttı. Sonra bedenin kalan yerlerini yıkadı. Sonra bu yerinden ayrıldı ve ayaklarını yıkadı. Sonra kendisine havlu getirdim de o, bunu reddetti.

.... : Burada Vekî' ve Ebû Muâviye onların ikisi de, A'meş'den bu isnad ile rivâyet ettiler. Bu ikisinin hadîsinde baş üzerine üç defa su boşaltma yoktur. Vekî'nin hadîsinde ise abdestin bütününün tavsîfi vardır. Abdest de ağzı çalkalamayı ve buruna su çekmeyi zikreder. Ebû Muâviye hadîsinde mendil (havlu) in zikri yoktur.

٣٨ - (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ كُرَيْبٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ مَيْمُونَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أُتِيَ بِمِنْدِيلٍ . فَلَمْ يَمَسَّهُ . وَجَعَلَ يَقُولُ « بِالْمَاءِ هَٰكَذَا » يَعْنِي يَنْفُضُهُ .

38 — ( ) .... : İbn Abbas, Meymûne (R) den: Peygamber (S) e bir havlu getirildi de kendisi buna dokunmadı ve su damlalarının gitmesi için şöyle şöyle hareket ettirmeye başladı (demiştir).

٣٩ – (٣١٨) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَنَزِيُّ . حَدَّثَنِي أَبُو عَاصِمٍ عَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، إِذَا اغْتَسَلَ مِنَ الْجَنَابَةِ ، دَعَا بِشَيْءٍ نَحْوَ الْحِلَابِ . فَأَخَذَ بِكَفِّهِ . بَدَأَ بِشِقِّ رَأْسِهِ الْأَيْمَنِ . ثُمَّ الْأَيْسَرِ . ثُمَّ أَخَذَ بِكَفَّيْهِ . فَقَالَ بِهِمَا عَلَى رَأْسِهِ .

39 — (318) .... : Âişe (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) cünüblükten yıkanacağı zaman *Külek*[3] gibi bir şey isterdi. Sonra avucuyla su alır, başının sağ şıkkından başlıyarak yıkar, sonra sol tarafı yıkardı. Sonra iki avucu ile tekrar su alır, bunu başı üzerine dökerdi.

(١٠) باب القدر المستحب من الماء في غسل الجنابة ، وغسل الرجل والمرأة في إناء واحد في حالة واحدة ، وغسل أحدهما بفضل الآخر

٤٠ – (٣١٩) وحدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَغْتَسِلُ مِنْ إِنَاءٍ . هُوَ الْفَرَقُ . مِنَ الْجَنَابَةِ .

(10) BOY ABDESTİ ALIRKEN MÜSTAHAB OLAN SU MİKTARI, ERKEK İLE KADININ BİRLİKTE VE AYNI KABTA YIKANMALARI, İKİSİNDEN BİRİNİN, DİĞERİNİN ARTAN SUYU İLE YIKANMASI BÂBI

——oOo——

40 — (319) .... : Âişe (R) den: (şöyle demiştir:) Rasûlullah (S) cünüblükten dolayı yıkanmasında *farak* denilen (takrîben dokuz litrelik) bir kabın suyu ile yıkanırdı[4].

---

3. Külek, «hılâb»ın Türkçesidir. Kamûs Tercemesinde hılâb lügatı için «süt sağacak kaba denir ki, külek ve susak ta'bir olunur» diyor. Büyük muhaddislerden Ebû Avâne'nin Sahih'inde tahriç edildiğine göre bu hadis'in rivâyet zincirine dahil olan Ebû Âsım en-Nebil, bu kabı, uzunluğu ve genişliği birer karışdan az tahmin ettiği gibi Beyhakîy de sekiz rıtl su alır bir testi olarak takdir etmiştir.

4. Farak, cumhurun kavline göre iki Sâ' miktarı su alır bir kabdır ki, takrîben altı litre eder. İbnu'l-Esîr ise Rânın fethile farak'ın 16 rıtl yani üç Sâ —ki takrîben dokuz litredir— Râ'nin sükûnu ile FARK'ın 120 rıtl; yahud 22 1/2 Sâ' yani takrîben 67,5 litre demiş, luğat ehlinin ittifak beyanlarile her KIST 1/2 Sâ' diye tarif edilmiş olduğundan İbnu'l-Esîr'n nahline diyecek kalmıyor. Sufyânu'bnu Uyeyne ile İmâm Şâfiî ve lügatçılar bunda müttefiktirler. Ancak Hanefî hakîhleri MÜDD'ü 2 rıtl itibar edib, Sâ'da 4 Müdd olduğundan onlarca FARAK 2 Sâ'dır ki yine Hicaz'lıların 3 Sâ'ın toplamı itibar ettikleri 16 rıtl demek olur.

٤١ – (...) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ. ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمْحٍ. أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ. ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَغْتَسِلُ فِي الْقَدَحِ . وَهُوَ الْفَرَقُ. وَكُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَهُوَ فِي الْإِنَاءِ الْوَاحِدِ.

وَفِي حَدِيثِ سُفْيَانَ: مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ.

قَالَ قُتَيْبَةُ: قَالَ سُفْيَانُ: وَالْفَرَقُ ثَلَاثَةُ آصُعٍ.

41 — ( ) .... : Âişe (R): Rasûlulah (S) farak'dan ibaret olan bir kabdan yıkanırdı. Ben, bir kap içinde Rasûlullah ile beraber yıkanırdım, demiştir.

Sufyân'ın hadîsinde: Bir tek kabtan (denmiştir).

Kuteybe: 'Sufyân, farak üç sâ'dır, dedi, demiştir.

٤٢ – (٣٢٠) وحدثني عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ. قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بَكْرِ ابْنِ حَفْصٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ. قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ، أَنَا وَأَخُوهَا مِنَ الرَّضَاعَةِ. فَسَأَلَهَا عَنْ غُسْلِ النَّبِيِّ ﷺ مِنَ الْجَنَابَةِ؟ فَدَعَتْ بِإِنَاءٍ قَدْرِ الصَّاعِ. فَاغْتَسَلَتْ. وَبَيْنَنَا وَبَيْنَهَا سِتْرٌ. وَأَفْرَغَتْ عَلَى رَأْسِهَا ثَلَاثًا. قَالَ: وَكَانَ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ ﷺ يَأْخُذْنَ مِنْ رُؤُسِهِنَّ حَتَّى تَكُونَ كَالْوَفْرَةِ.

42 — (320) .... : Ebû Seleme (R) şöyle dedi:

Ben Âişe'nin huzuruna onun bir süt kardeşiyle beraber girdim. Süt kardeşi Âişe'ye Peygamber'in cünüblükten yıkanmasını sordu. Bunun üzerine Âişe: Bir Sâ' mikdarı su alan bir kab istedi, onunla yıkandı. Bizimle onun arasında (bedenin aşağısı görünmemek için) bir perde vardı. Başının üzerine üç defa su boşalttı.

(Ebû Seleme) dedi ki: Peygamber (S) in zevceleri, başlarından saç alırladı. Hatta saçları *vefre* gibi olurdu[5].

5. Yani onlar, başlarının saçlarından alırlar ve saçlarını hafifletirlerdi de saçları kulaklarına kadar uzun olur, daha aşağıya geçmezdi. Bunu peygamberin vefatından sonra süslenmeyi bıraktıkları için yaptıkları tahmin edilmiştir. Mamafih buradan kadının da saçını kısaltmasının cevazı anlaşılmıştır.

٤٣ – (٣٢١) حَدَّثنا هَرُونُ بْنُ سَعِيدٍ الأَيْلِيُّ . حَدَّثنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ بْنُ بُكَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ؛ قَالَ : قَالَتْ عَائِشَةُ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا اغْتَسَلَ بَدَأَ بِيَمِينِهِ . فَصَبَّ عَلَيْهَا مِنَ الْمَاءِ فَغَسَلَهَا . ثُمَّ صَبَّ الْمَاءَ عَلَى الأَذَى الَّذِي بِهِ ، بِيَمِينِهِ . وَغَسَلَ عَنْهُ بِشِمَالِهِ حَتَّى إِذَا فَرَغَ مِنْ ذَلِكَ صَبَّ عَلَى رَأْسِهِ .

قَالَتْ عَائِشَةُ : كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ . وَنَحْنُ جُنُبَانِ

43 — (321) .... : Ebû Seleme dedi ki: Âişe (R) şöyle demiştir. Rasûlullah (S) yıkandığı zaman sağı ile başlardı. Şöyle ki: Sağ eli üzerine su döker ve onu yıkardı. Sonra sağ eliyle kendisinde bulunan pislik üzerine suyu döker ve onu kendisinden sol eliyle yıkardı. Nihayet bunları bitirince suyu başı üzerine dökerdi.

Yine Âişe: Biz her ikimiz de cünüb olduğumuz halde ben ve Rasûlullah bir kapdan yıkanırdık, dedi.

٤٤ – (...) وحَدَّثني مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثنَا شَبَابَةُ . حَدَّثنَا لَيْثٌ عَنْ يَزِيدَ ، عَنْ عِرَاكٍ ، عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ (وَكَانَتْ تَحْتَ الْمُنْذِرِ بْنِ الزُّبَيْرِ) ؛ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهَا ؛ أَنَّهَا كَانَتْ تَغْتَسِلُ هِيَ وَالنَّبِيُّ ﷺ فِي إِنَاءٍ وَاحِدٍ . يَسَعُ ثَلَاثَةَ أَمْدَادٍ . أَوْ قَرِيبًا مِنْ ذَلِكَ .

44 — ( ) .... : Hafsa Bintu Abdirrahmai'nbi Ebî Bekr (kendisi Munziru'bnu Zubeyr'in nikâhı altındaydı) den:

Ona Âişe (R) şöyle haber vermiştir: Âişe kendisi ve peygamber üç *Müdd*[6] yahut ona yakın mikdarda su alacak bir kab içinde yıkanırlardı.

٤٥ – (...) حَدَّثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ . قَالَ : حَدَّثنَا أَفْلَحُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ . تَخْتَلِفُ أَيْدِينَا فِيهِ . مِنَ الْجَنَابَةِ

45 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi: Ben ve Rasûlullah cünüblükten çıkmak için bir kabdan yıkanırdık. (Yıkanırken) ellerimiz o kab içine arka arkaya girip çıkardı.

---

6. Bunun iki tefsiri vardır: Her biri üç Müdd ile yıkanmıştır. Yahut bu müdd'en murad Sâ'dır. Bu takdirde Farak hadis'ine uygun olur.

Bu değişik miktar gösteren rivâyetleri cem'de şöyle denmiştir: Bunlar çeşitli hallerdeki yıkanmalardır. Bunlarda kullandığı suyun en çok ve en az miktarı bulunur. Bunlar yıkanmak ve temizlenmek suyunun miktarında kesin bir hadd olmadığına delâlet eder ki, ümmet için büyük bir kolaylık ve genişliktir (Nevevî).

٤٦ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا أبو خيثمة عن عاصم الأحول، عن معاذة، عن عائشة؛ قالت: كنت أغتسل أنا ورسول الله ﷺ من إناء، بيني وبينه، واحد. فيبادرني حتى أقول: دع لي، دع لي. قالت: وهما جنبان.

46 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi: Ben ve Rasûlullah kendisiyle benim aramda bulunan bir kabdan yıkanırdık. (Yıkanırken bazan) o beni geçerdi de ben ona: Benim için bırak, benim için bırak, derdim. Halbuki onların ikisi de cünübdürler, demiştir.

٤٧ – (٣٢٢) وحدثنا قتيبة بن سعيد، وأبو بكر بن أبي شيبة. جميعا عن ابن عيينة. قال قتيبة: حدثنا سفيان عن عمرو، عن أبي الشعثاء، عن ابن عباس؛ قال: أخبرتني ميمونة؛ أنها كانت تغتسل، هي والنبي ﷺ، في إناء واحد.

47 — (322) .... : İbn Abbas (R) şöyle dedi:
Bana Meymûne bizzat kendisi ve Peygamber bir kabda yıkanır olduklarını haber verdi.

٤٨ – (٣٢٣) وحدثنا إسحق بن إبراهيم ومحمد بن حاتم (قال إسحق: أخبرنا. وقال ابن حاتم: حدثنا محمد بن بكر) أخبرنا ابن جريج. أخبرني عمرو بن دينار. قال: أكبر علمي، والذي يخطر على بالي؛ أن أبا الشعثاء أخبرني؛ أن ابن عباس أخبره؛ أن رسول الله ﷺ كان يغتسل بفضل ميمونة.

48 — (323) .... : İbn Abbas (R) şöyle haber vermiştir: Rasûlulalh (S) Meymûne'den arta kalan su ile yıkanırdı.

٤٩ – (٣٢٤) حدثنا محمد بن المثنى. حدثنا معاذ بن هشام. قال: حدثني أبي عن يحيى بن أبي كثير. حدثنا أبو سلمة بن عبد الرحمن؛ أن زينب بنت أم سلمة حدثته؛ أن أم سلمة حدثتها قالت: كانت هي ورسول الله ﷺ يغتسلان في الإناء الواحد من الجنابة.

49 — (324) .... : Ummu Seleme'nin kızı Zeyneb tahdîs etmiştir. O'na da Ummu Seleme tahdîs edip şöyle demiştir: Ummu Seleme ve Rasûlullah (S) her ikisi de cünüblükten (çıkmak için) bir kabda yıkanırlardı.

٥٠ – (٣٢٥) حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ (يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ) قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَبْرٍ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَغْتَسِلُ بِخَمْسِ مَكَاكِيكَ . وَيَتَوَضَّأُ بِمَكُّوكٍ . وَقَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : بِخَمْسِ مَكَاكِيَّ . وَقَالَ ابْنُ مُعَاذٍ : عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ . وَلَمْ يَذْكُرِ ابْنَ جَبْرٍ .

50 — (325) .... : Abdullahi'bnu Abdillahi'bni Cebr şöyle dedi: Enes'den işiddim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) beş *mekkûk* (mikdarı su) ile yıkanır, bir *mekkûk* ile de abdent alırdı [7].

İbnu'l-Müsenna: Beş mekâkî ile demiştir.

İbnu Muâz'da: Abdullahi'bnu Abdillah'dan dedi ve İbnu' Cebr'i zikretmedi.

٥١ – (...) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ، عَنْ مِسْعَرٍ ، عَنِ ابْنِ جَبْرٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَوَضَّأُ بِالْمُدِّ وَيَغْتَسِلُ بِالصَّاعِ . إِلَى خَمْسَةِ أَمْدَادٍ .

51 — ( ) .... : Enes (R) şöyle dedi: Nebiy (S) müdd ile abdest alır, bir sâ'dan beş müdde kadar su ile de yıkanırdı.

٥٢ – (٣٢٦) وحدثنا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ وَعَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ . كِلَاهُمَا عَنْ بِشْرِ بْنِ الْمُفَضَّلِ . قَالَ أَبُو كَامِلٍ : حَدَّثَنَا بِشْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو رَيْحَانَةَ عَنْ سَفِينَةَ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُغَسِّلُهُ الصَّاعُ ، مِنَ الْمَاءِ ، مِنَ الْجَنَابَةِ . وَيُوَضِّئُهُ الْمُدُّ .

52 — (326) .... : Sefîne (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) i cünübiükten çıkması için bir sâ' mikdarı su iyice yıkar, bir müdd mikdarı su da iyice abdest aldırırdı [8].

7. Belki burada mekkûkden murad müdddür. Çünkü bundan sonra gelecek olan diğer rivâyette: Müdd ile abdest alır ve sâ' ile beş müdde kadar da yaıkanırdı, demiştir (Nevevî).

8. Sâ', beş Bağdad rıtlı ile 1/3 rıtl alabilen kaba denir. Bir müdd de bir sâ'ın dörtte bir mikdarıdır. Bu Şâfi'îlerden Nevevî'nin verdiği hisabdır. Ancak bu

٥٣ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا ابن علية. ح وحدثني علي بن حجر. حدثنا
إسماعيل عن أبي ريحانة، عن سفينة (قال أبو بكر: صاحب رسول الله ﷺ) قال: كان رسول الله
ﷺ يغتسل بالصاع ويتطهر بالمد. وفي حديث ابن حجر، أو قال: ويطهره المد. وقال · وقد
كان كبر وما كنت أثق بحديثه.

53 — ( ) .... : Sefîne (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) bir sâ' su ile yıkanır ve bir müdd su ile de temizlenirdi.

İbn Hucr'un hadîsinde: Yahut bir müdd su onu temizlerdi (şeklindedir.)

ölçek pek ihtilâflı olduğundan, ihtilâfların derecesini anlamak isteyenler Kamûs Tercemesi'nden müdd, sâ', mekkûk ve rıtl kelimelerinin izahına müracaat edebilirler. Rasûlullah'ın muhtelif mikdarlarda su ile abdest alıb yıkandığına dâir diğer pek çok rivâyetler de vardır. Buradaki mikdarlar orta yapılı bir kimsenin, yıkanacak azası üzerinden akacak suyun, en az mikdarını gösterir. Beden azası yıkanıb, üzerinden su cereyan ettikden sonra bu mikdarlardan da az su ile abdestsizlik hâli giderilebilir. İsraf dedirtmiyecek ziyadesi ile de câizdir. Medine'de kullanılan Müdd —ki fakihler arasında Peygamber Müddü adile tanınır— 1 1/3 rıtl mikdarı alabilir bir hacim ölçüsüdür, Dört müdd bir sâ'dır. Ancak müdd ile sâ'ın mikdarlarını anlamak, mikyas tutulan rıtl'ın ne kemmiyette olduğunu bilmeye bağlıdır. Rıtl ise Bağdadisi Şâmisi vardır. Yani birinin kusûru İran, diğerininki Roma ölçüleri olub, hisab sırasında takriben bir mikdarı gösteren iki ölçektir. Bağdâdi rıtl (130), daha doğrusu —Nevevi'nin tahkikine göre— (128 4/7) dirhemdir. En sahih olan ikinci takdir ise de, kesirli olduğundan buna (1 3/7) dirhem, diğer ta'birle bir miskâl ilâve ederek kesirsiz (130) dirhem itibar edilmiştir.

(1 1/3) rıtl olan bir peygamber müddü bu hisaba göre (171 3/7) veya (130) dirhem hisabına nazaran (173 1/3) dirhem eder ki, en doğru hisab ve takdire göre, bir dirhem 3.0898 gram ettiğinden, bu mikdar su 0,530 yani yarım litreden biraz fazlaca bir şey tutar. Bu mikdar bugün sucuların kullandıkları su bardaklarından üçünün aldığı sudan azdır. Bu, İmam Şâfiî ile Hicâz fakihlerinin takdiridir. Ebû Hanife ile Irak fakihlerine göre ise Müdd, iki rıtl olduğundan abdest suyunun mikdarı (1,06) litre eder ki beş bardakdan biraz fazlacadır.

Şâmî rıtl hakkında da yine Kamûs Tercemesinin rıtl maddesinde kâfî bilgiler verilmiştir.

Bu hadis'e nazaran Rasûlullah'ın abdest suyu işte bu kadar az mikdardadır. Gusül için kullandığı su da yine bu rivâyete göre dörtden beş müdde kadar ki, o da (685 5/7) den (857 1/7) dirhem eder. Bu da takriben (2, 120) den (2, 650) litreye kadar eder. Irak fakihlerinin müddü iki rıtl itibar ettiklerine göre ise bu mikdar takriben (4,24) den (5,3) litreye kadardır (Tecrid Ter., I, 141-142).

Ebû Reyhâne: Sefîne çok ihtiyar oldu da ben onun hadîsine itimad edemiyordum, demiştir [9].

(١١) باب استحباب إفاضة الماء على الرأس وغيره ثلاثاً

٥٤ – (٣٢٧) حدثنا يحيى بن يحيى، وقتيبة بن سعيد، وأبو بكر بن أبي شيبة (قال يحيى: أخبرنا. وقال الآخران: حدثنا أبو الأحوص) عن أبي إسحاق، عن سليمان بن صرد، عن جبير بن مطعم، قال: تماروا في الغسل عند رسول الله ﷺ. فقال بعض القوم: أما أنا، فإني أغسل رأسي كذا وكذا. فقال رسول الله ﷺ «أما أنا، فإني أفيض على رأسي ثلاث أكف».

(11) BAŞ ÜZERİNDEN VE BEDENİN DİĞER KISIMLARI ÜZERİNDEN ÜÇ DEFA SU TAŞIRMANIN MÜSTAHABLIĞI BÂBI

———oOo———

54 — (327) .... : Cübeyru'bnu Mut'ım şöyle demiştir:

Rasûlullah (S) ın yanında yıkanma (suyunun mikdarı) hususunda münakaşa ettiler. Cemâatten biri: Bana gelince, ben başımı şöyle şöyle yıkarım, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah, «Bana gelince, ben başımın üzerinden üç avuç su akıtırım» buyurdu.

٥٥ – (...) وحدثنا محمد بن بشار. حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن أبي إسحاق، عن سليمان بن صرد، عن جبير بن مطعم، عن النبي ﷺ؛ أنه ذكر عنده الغسل من الجنابة. فقال «أما أنا، فأفرغ على رأسي ثلاثاً».

55 — ( ) .... : Cubeyru'bnu Mut'ım şöyle dedi:

Peygamber (S) in huzurunda cünübîükten yıkanmak zikrolundu. Bunun üzerine kendisi: «Bana gelince, başımın üzerine üç kerre su boşaltırım» buyurdu.

---

9. Bu Sefîne, Rasûlulah'ın sahâbîlerindendir. Kendisi ya Rasûlullah'ın, yahut da mü'minlerin anası Ümmü Seleme'nin azadlılarındandı. İsmi Mihrân yahut da Rûmân idi. Bir gazvede arkadaşlarının eşyalarını yüklenip taşıdığı için Rasûlullah ona **Sefîne** diye isim vermişti. Sonra bu isim onda devam edip gitti **(Usdu'l-Gâbe)**.

٥٦ – (٣٢٨) وحدثنا يحيى بن يحيى، وإسماعيل بن سالم. قالا: أخبرنا هشيم عن أبي بشر، عن أبي سفيان، عن جابر بن عبد الله؛ أن وفد ثقيف سألوا النبي ﷺ فقالوا: إن أرضنا أرض باردة. فكيف بالغسل؟ فقال «أما أنا، فأفرغ على رأسي ثلاثا».

قال ابن سالم في روايته: حدثنا هشيم. أخبرنا أبو بشر. وقال: إن وفد ثقيف قالوا: يا رسول الله!

56 — (328) .... : Câbiru'bnu Abdillah şöyle dedi: Sakif heyeti Peygamber (S) den sordular ve dediler ki: Bizim arâzîmiz soğuk bir yerdir. Binaenaleyh yıkanma nasıl yapılacak? Bunun üzerine Rasûlullah: «Bana gelince, başımın üzerine üç kerre su akıtırım» buyurdu.

İbn Sâlim kendi rivâyetinde şöyle dedi: Bize Huşeym söyledi. Bize Ebû Bişr haber verdi ve dedi ki: Sakif heyeti: «Ya Rasûlallah!» dediler.

٥٧ – (٣٢٩) وحدثنا محمد بن المثنى. حدثنا عبد الوهاب (يعني الثقفي) حدثنا جعفر عن أبيه، عن جابر بن عبد الله؛ قال: كان رسول الله ﷺ، إذا اغتسل من جنابة، صب على رأسه ثلاث حفنات من ماء. فقال له الحسن بن محمد: إن شعري كثير. قال جابر: فقلت له: يا ابن أخي! كان شعر رسول الله ﷺ أكثر من شعرك وأطيب.

57 — (329) .... : Câbiru'bnu Ablillah (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) cünüblükten çıkmak için yıkandığında başı üstüne üç avuç su dökerdi.

Hasanu'bnu Muhammed, Câbir'e: Benim saçım çoktur, dedi. Bunun üzerine Câbir ona: Ey kardeşim oğlu! Rasûlullah'ın saçı senin saçından daha çok ve daha hoş idi, dedi.

(١٢) باب حكم ضفائر المغتسلة

٥٨ – (٣٣٠) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة، وعمرو الناقد، وإسحق بن إبراهيم، وابن أبي عمر. كلهم عن ابن عيينة. قال إسحق: أخبرنا سفيان عن أيوب بن موسى، عن سعيد بن أبي سعيد المقبري، عن عبد الله بن رافع، مولى أم سلمة، عن أم سلمة؛ قالت: قلت: يا رسول الله! إني امرأة أشد ضفر رأسي. فأنقضه لغسل الجنابة؟ قال «لا. إنما يكفيك أن تحثي على رأسك ثلاث حثيات. ثم تفيضين عليك الماء فتطهرين».

(...) وحدثنا عمرو الناقد. حدثنا يزيد بن هرون. ح وحدثنا عبد بن حميد. أخبرنا عبد الرزاق قالا: أخبرنا الثوري عن أيوب بن موسى، في هذا الإسناد. وفي حديث عبد الرزاق: فأنقضه للحيضة والجنابة؟ فقال «لا». ثم ذكر بمعنى حديث ابن عيينة.

(...) وحدثنيه أحمد الدارمي. حدثنا زكرياء بن عدي. حدثنا يزيد (يعني ابن زريع) عن روح ابن القاسم. حدثنا أيوب بن موسى، بهذا الإسناد. وقال: أفأحله فأغسله من الجنابة؟ ولم يذكر الحيضة.

(12) YIKANAN KADININ SAÇ ÖRGÜLERİNİN HÜKMÜ BÂBI

——oOo——

58 — (330) .... : Ummu Seleme (R) şöyle dedi:

Ya Rasûlallah! Ben, başımın saç örgüsü şiddetli olan bir kadınım. Cünüblük yıkanması için örgüyü bozayım mı? diye sordum. «Hayır, sadece başının üzerine üç avuç su dökmekliğin sana kâfi gelir. Sonra suyu bütün bedenin üzerinden akıtırsın ve temizlenirsin» buyurdu.

.... : Burada Yezîdu'bnu Hârûn ve Abdurrazzak ikisi bize Sevrî, Eyyûbu'bnu Mûsâ'dan bu isnad içinde haber verdi diye tahdîs ettiler. Abdurrazzak'ın hadîsinde: Ben hayız ve cünüblük için örgüyü bozayım mı? (dedim). «Hayır» buyurdu. Sonra İbnu Uyeyne hadîsinin ma'nâsıyle zikretti.

.... : Burada de Eyyûbu'bnu Mûsâ;, bu isnad ile tahdîs edip dedi ki: Ben cünüblükten (yıkandığımda) saç örgüsünü çözeyim de öyle mi yıkanayım? (dedi) ve hayzı zikr etmedi.

٥٩ — (٣٣١) وحدثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة وعلي بن حجر. جميعا عن ابن علية. قال يحيى: أخبرنا إسماعيل بن علية عن أيوب، عن أبي الزبير، عن عبيد بن عمير. قال: بلغ عائشة أن عبد الله بن عمرو يأمر النساء، إذا اغتسلن، أن ينقضن رؤوسهن. فقالت: يا عجبا لابن عمرو هذا! يأمر النساء، إذا اغتسلن، أن ينقضن رؤوسهن. أفلا يأمرهن أن يحلقن رؤوسهن! لقد كنت أغتسل أنا ورسول الله ﷺ من إناء واحد. ولا أزيد على أن أفرغ على رأسي ثلاث إفراغات.

59 — (331) .... : Ubeydu'bnu Umeyr şöyle dedi: Âişe'ye, Abdullahi'bnu Amr'ın kadınlara yıkandıkları zaman başlarını bozmalarını emreder olduğu haberi ulaştı. Onun üzerine Âişe (R) şöyle dedi: Hayret şu Amrın oğluna! Kadınlara yıkandıkları zaman başlarını bozmalarını

emreder! Kadınlara, başlarını tarş etmelerini de emretmez mi ki? Yemin olsun ben ve Rasûlullah bir tek kabda yıkanırdık da ben başımın üzerine üç defa boşaltmaktan fazla birşey yapmazdım.

(١٣) باب استحباب استعمال المغتسلة من الحيض فرصة من مسك في موضع الدم

٦٠ – (٣٣٢) حدثنا عمرو بن محمد الناقد وابن أبي عمر. جميعا عن ابن عيينة. قال عمرو: حدثنا سفيان بن عيينة عن منصور بن صفية، عن أمه، عن عائشة؛ قالت: سألت امرأة النبي ﷺ: كيف تغتسل من حيضتها؟ قال: فذكرت أنه علمها كيف تغتسل. ثم تأخذ فرصة من مسك فتطهر بها.

قالت: كيف أتطهر بها؟ قال «تطهري بها. سبحان الله !» واستتر (وأشار لنا سفيان بن عيينة بيده على وجهه) قال قالت عائشة: واجتذبتها إلي. وعرفت ما أراد النبي ﷺ. فقلت: تتبعي بها أثر الدم. وقال ابن أبي عمر في روايته: فقلت: تتبعي بها آثار الدم.

(...) وحدثني أحمد بن سعيد الدارمي. حدثنا حبان. حدثنا وهيب. حدثنا منصور عن أمه، عن عائشة؛ أن امرأة سألت النبي ﷺ: كيف أغتسل عند الطهر؟ فقال «خذي فرصة ممسكة فتوضئي بها» ثم ذكر نحو حديث سفيان.

(13) HAYIZDAN YIKANAN KADININ, KAN YERİNDE MİSKLENDİRİLMİŞ BİR PARÇA KULLANMASININ MUSTAHABLIĞI BÂBI

——oOo——

60 — (332) .... : Âişe (R) şöyle dedi: Bir kadın Peygamber (S) e, hayızdan sonra nasıl yıkanacağını sordu: Yine Âişe: Peygamberin o kadına nasıl yıkanacağını öğrettiğini zikretti. Sonra Peygamber: Misklendirilmiş bir parça alırsın ve onunla temizlenirsin, buyurdu. Kadın: Ben onunla nasıl temizleneyim? dedi. Peygamber de: «Subhanallah! Onunla temizlen işte!» buyurdu ve yüzünü örttü. (Burada Sufyânu'bnu Uyeyne eliyle yüzü üzerinde işâret ederek bizlere o örtüşü gösterdi.)

Âişe şöyle dedi: Peygamberin ne kasdettiğini anladım ve kadını kendime doğru çektim. Ona: Kanın izince onu gezdir, dedim. İbnu Ebî Umer kendi rivâyetinde: Onu kanın izlerince gezdir, dedim şeklindedir.

.... : Âişe (R) den: (şöyle demiştir:) Bir kadın Peygambere, tuhur sırasında nasıl yıkanayım? diye sordu. «Misklendirilmiş bir parça al ve onunla temizlen» buyurdu. Sonra Sufyân hadîsi tarzında zikretti.

٦١ - (...) حدثنا محمد بن المثنى وابن بشار . قال ابن المثنى : حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة عن إبراهيم بن المهاجر ؛ قال : سمعت صفية تحدث عن عائشة ؛ أن أسماء سألت النبي ﷺ عن غسل المحيض ؟ فقال « تأخذ إحداكن ماءها وسدرتها فتطهر . فتحسن الطهور . ثم تصب على رأسها فتدلكه دلكا شديدا . حتى تبلغ شؤون رأسها ثم تصب عليها الماء . ثم تأخذ فرصة ممسكة فتطهر بها » فقالت أسماء : وكيف تطهر بها ؟ فقال « سبحان الله ! تطهرين بها » فقالت عائشة (كأنها تخفي ذلك) تتبعين أثر الدم . وسألته عن غسل الجنابة ؟ فقال « تأخذ ماء فتطهر ، فتحسن الطهور . أو تبلغ الطهور . ثم تصب على رأسها فتدلكه . حتى تبلغ شؤون رأسها . ثم تفيض عليها الماء » .

فقالت عائشة : نعم النساء نساء الأنصار ! لم يكن يمنعهن الحياء أن يتفقهن في الدين .

(...) وحدثنا عبيد الله بن معاذ . حدثنا أبي . حدثنا شعبة ، في هذا الإسناد ، نحوه . وقال . قال « سبحان الله ! تطهري بها » واستتر .

(...) وحدثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة . كلاهما عن أبي الأحوص ، عن إبراهيم ابن مهاجر ، عن صفية بنت شيبة ، عن عائشة ؛ قالت : دخلت أسماء بنت شكل على رسول الله ﷺ . فقالت : يا رسول الله ! كيف تغتسل إحدانا إذا طهرت من الحيض ؟ وساق الحديث . ولم يذكر فيه غسل الجنابة .

61 — ( ) .... : İbrahimu'bnu Muhâcir şöyle dedi:

Safiyye'den işiddim. O, Âişe'den söylüyordu. (Âişe şöyle demiştir:) Esma Peygamber'e hayız yıkanmanını sordu. Rasûlullah: «Sizlerden biriniz suyunu ve kokulu sidresini alır, temizlenir. Temizlenmesini de güzel yapar. Sonra başı üzerine su döker ve başını şiddetli bir sürtme ile ovar ki, yıkama başının saç köklerine kadar ulaşsın. Sonra kendi üzerine su döker, sonra misklendirilmiş bir parça alır ve onunla temizlenir» buyurdu. Bunun üzerine yine Esma: Bununla nasıl temizlenir? diye sordu. Rasûlullah:

«Subhanallah! Onunla temizlenirsin işte!» buyurdu. Âişe (muhatabının duyacağı, fakat oradakilerin işidmiyeceği tarzda şunu gizliyerek): Kanın izince gezdirirsin, dedi. Kadın Peygambere cenabet yıkanmasını sordu. Peygamber:

«Bir su alır, temizlenir, temizliği de güzel yapar, yahut temizliği tamamlar. Sonra başı üzerine su döker ve onu oğuşturur. Tâ ki, yıkama

başının saç köklerine ulaşsın. Sonra kendi üzerine suyu taşırır» buyurdu. Müteâkiben Âişe: *Ensâr kadınları ne iyi kadınlardır. Hayaları, dinleri hususunda ilim sâhibi olmaktan kendilerini men edememiştir.*

.... : Şu'be bu isnad içinde o hadîs'in benzerini tahdîs etti. Ve Peygamber: «Subhanallah! Onunla temizlenirsin işte!» dedi ve tesettür eyledi, dedi.

.... : Âişe şöyle dedi: Esma Bintu Şekel, Rasûlullah'ın huzuruna girdi ve: Ya Rasûlullah! Bizlerden biri hayızdan tuhûra girdiği zaman nasıl yıkanır? diye sordu. Râvî hadîsi sevketti ve içinde cünüblük yıkanmasını zikretmedi.

(١٤) باب المستحاضة وغسلها وصلاتها

٦٢ — (٣٣٣) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ قَالَتْ: جَاءَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَبِي حُبَيْشٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنِّي امْرَأَةٌ أُسْتَحَاضُ فَلَا أَطْهُرُ. أَفَأَدَعُ الصَّلَاةَ؟ فَقَالَ «لَا. إِنَّمَا ذَلِكِ عِرْقٌ وَلَيْسَ بِالْحَيْضَةِ فَإِذَا أَقْبَلَتِ الْحَيْضَةُ فَدَعِي الصَّلَاةَ. وَإِذَا أَدْبَرَتْ فَاغْسِلِي عَنْكِ الدَّمَ وَصَلِّي».

(...) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ. ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ. ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. ح وَحَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ. حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ. كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ. بِمِثْلِ حَدِيثِ وَكِيعٍ وَإِسْنَادِهِ. وَفِي حَدِيثِ قُتَيْبَةَ عَنْ جَرِيرٍ: جَاءَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَبِي حُبَيْشِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ أَسَدٍ. وَهِيَ امْرَأَةٌ مِنَّا. قَالَ: وَفِي حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ زِيَادَةُ حَرْفٍ، تَرَكْنَا ذِكْرَهُ.

(14) İSTİHÂZALI KADIN, İSTİHÂZALI KADININ YIKANMASI VE NAMAZ KILMASI BÂBI

——oOo——

62 — (333) .... : Âişe (R) şöyle dedi: Ebû Humeyş'in kızı Fâtıma Peygamber (S) e geldi ve: Ya Rasûlullah! Ben istihâzaya mübtelâ bir kadınım, temizlenemiyorum. Namazı bırakayım mı? diye sordu. (Rasûlullah:) «Hayır, bu bir damar kanından ibarettir, hayız değildir. Hayzın geldiği zaman namazı terket. Hayız müddeti bittiği zaman ise namazını kıl» buyurdu.

.... : Burada Ebû Muâviye, Cerîr, Numeyr ve Hammâdu'bnu Zeyd, bunların hepsi de Hişamu'bnu Urve'den, Vekî'in hadîsi ve isnadı-

nın benzerini rivayet ettiler. Kuteybe'nin Cerîr'den olan hadîs'inde: Fâtıma Bintu Ebî Hubeyş' İbni Abdilmuttalibi'bni Esed geldi". O bizden bir kadındır (sözleri vardır). Hammâdu'bnu Zeyd hadîsinde ise ziyade bir söz vardır. Biz onun zikrini terkettik, demiştir".

٦٣ – (٣٣٤) حدثنا قتيبة بن سعيد . حدثنا ليث . ح وحدثنا محمد بن رمح . أخبرنا الليث عن ابن شهاب ، عن عروة ، عن عائشة ؛ أنها قالت : استفتت أم حبيبة بنت جحش رسول الله ﷺ . فقالت : إني أستحاض . فقال « إنما ذلك عرق فاغتسلي . ثم صلي » فكانت تغتسل عند كل صلاة .
قال الليث بن سعد : لم يذكر ابن شهاب أن رسول الله ﷺ أمر أم حبيبة بنت جحش أن تغتسل عند كل صلاة . ولكنه شيء فعلته هي . وقال ابن رمح في روايته : ابنة جحش . ولم يذكر أم حبيبة .

63 — (334) .... : Âişe (R) şöyle dedi: Cahş kızı Ummu Habîbe Rasûlullah'a: Ben istihâza oluyorum, dedi ve ondan fetva istedi. Rasûlullah (S): «Bu bir damar (kanın) dan ibarettir. Binaenaleyh, yıkan, sonra namaz kıl» buyurdu. Bu sebeple Ummu Habîbe her namaz sırasında yıkanırdı.

Leysu'bnu Sa'd: İbnu'ş-Şihâb Rasûlullah'ın Cahş kızı Ummu Habîbe'ye her namaz sırasında yıkanmasını emrettiğini zikretmedi. Lâkin bu, o kadının kendi kendine yaptığı bir şeydir, dedi.

İbnu Rumh, ise kendi rivâyetinde: Cahş'ın kızı demiş, Ummu Habîbe'yi zikretmemiştir.

٦٤ – (...) وحدثنا محمد بن سلمة المرادي . حدثنا عبد الله بن وهب عن عمرو بن الحارث عن ابن شهاب ، عن عروة بن الزبير وعمرة بنت عبد الرحمن ، عن عائشة زوج النبي ﷺ ؛ أن أم حبيبة بنت جحش (ختنة رسول الله ﷺ ، وتحت عبد الرحمن بن عوف) استحيضت سبع سنين . فاستفتت رسول الله ﷺ في ذلك . فقال رسول الله ﷺ « إن هذه ليست بالحيضة . ولكن هذا عرق فاغتسلي وصلي » .

قالت عائشة : فكانت تغتسل في مركن في حجرة أختها زينب بنت جحش . حتى تعلو حمرة الدم الماء .

10. Asıllarda böyle vâki' olmuştur. Âlimler bunun vehm olduğunda ittifak etiler. Doğrusu: Fâtıma Bintu Ebî Hubeyşi'bni Muttalibdir, «Abd» fazladır, dediler.
11. Hammâd hadîs'inde terkedilen ziyade «Kendinden kanı yıka» sözünden sonra «Abdset al» kelimesidir. Hammâd, bu cümlenin rivâyetinde yalnız kaldığı için, Muslim o kelimeyi düşürmüştür (Nevevî).

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : فَحَدَّثْتُ بِذٰلِكَ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ . فَقَالَ : يَرْحَمُ اللهُ هِنْدًا . لَوْ سَمِعَتْ بِهٰذِهِ الْفُتْيَا . وَاللهِ ! إِنْ كَانَتْ لَتَبْكِي . لِأَنَّهَا كَانَتْ لَا تُصَلِّي .

(...) وحدثني أَبُو عِمْرَانَ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ زِيَادٍ . أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ (يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ) عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ قَالَتْ : جَاءَتْ أُمُّ حَبِيبَةَ بِنْتُ جَحْشٍ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . وَكَانَتِ اسْتُحِيضَتْ سَبْعَ سِنِينَ . بِمِثْلِ حَدِيثِ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ إِلَى قَوْلِهِ : تَعْلُو حُمْرَةُ الدَّمِ الْمَاءَ . وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ .

(...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عَمْرَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ ابْنَةَ جَحْشٍ كَانَتْ تُسْتَحَاضُ سَبْعَ سِنِينَ . بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ .

64 — ( ) .... : Peygamber (S) in zevcesi Âişe (R) şöyle dedi:

Rasûlullah'ın baldızı olan ve Abdurrahmani'bnu Avfın nikâhı altında bulunan Cahş kızı Ummu Habîbe yedi sene istihâza oldu. Kendisi bu hususta fetva istedi. Rasûlullah da: «Şüphe yok ki bu, hayız değildir. Fakat bu bir damardır. Binaenaleyh yıkan ve namazını kıl» buyurdu.

Âişe: Ummu Habîbe, kız kardeşi Zeyneb Bintu Cahş'ın hücresinde bir leğen içinde[12] yıkanırdı da kanın kırmızılığı su üstüne kadar yükselirdi, dedi.

İbn Şihâb şöyle dedi: Ebû Bekr İbnu Abdirrahmani'bnu Hârisi'bni Hişâm'a bunu söyledim, dedi ki: Allah Hind'e rahmet eylesin. Eğer bu fetvayı işitseydi, Allah'a yemin ederim ki, o muhakkak ağlardı. Çünkü kendisi namaz kılmazdı.

.... : Âişe şöyle demiştir: Cahş kızı Ümmü Habîbe Rasûlullah'a geldi. Kendisi yedi sene istihâza olmuştu.. Bu hadîsde de: Kan kırmızı lığı suya galip gelir derecede, sözüne kadar Amru'bnu Hâris'in hadîsi gibidir. Bundan sonrasını zikretmemiştir.

.... : Sufyânu'bnu Uyeyne, Zührî'den, o da Amre'den, o da Âişe'den tahdîs etti. Âişe bunda da ötekilerin hadîsleri tarzında: Cahş'ın şızı, yedi sene istihâza oldu, demiştir.

---

12. **Mirken,** içinde çamaşır ve sâir şeyler yıkanan ve leğen ta'bir olunan kabdır. Buna **dağar** dahi denir (**Kamûs Tercemesi**).

٦٥ – (...) وحدثنا محمد بن رمح . أخبرنا الليث . ح وحدثنا قتيبة بن سعيد . حدثنا ليث عن يزيد بن أبي حبيب ، عن جعفر ، عن عراك ، عن عروة ، عن عائشة ؛ أنها قالت : إن أم حبيبة سألت رسول الله ﷺ عن الدم ؟ فقالت عائشة . رأيت مركنها ملآن دما . فقال لها رسول الله ﷺ « امكثي قدر ما كانت تحبسك حيضتك . ثم اغتسلي وصلي » .

65 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi: Ummu Habîbe Rasûlullah'a, istihâza kanını sordu. Ben de onun leğenini kan dolu olarak gördüm. Rasûlullah ona: «Hayzının, seni hapsettiği müddet kadar bekle. Sonra yıkan ve namaz kıl» buyurdu.

٦٦ – (...) حدثني موسى بن قريش التميمي . حدثنا إسحاق بن بكر بن مضر . حدثني أبي . حدثني جعفر بن ربيعة عن عراك بن مالك ، عن عروة بن الزبير ، عن عائشة ، زوج النبي ﷺ ؛ أنها قالت : إن أم حبيبة بنت جحش . التي كانت تحت عبد الرحمن بن عوف . شكت إلى رسول الله ﷺ الدم . فقال لها « امكثي قدر ما كانت تحبسك حيضتك . ثم اغتسلي » فكانت تغتسل عند كل صلاة .

66 — ( ) .... : Peygamber (S) in zevcesi Âişe (R) şöyle dedi: Abdurrahmani'bnu Avf'ın nikâhı altında bulunan Cahş kızı Ümmü Habîbe Rasûlullah'a istihâza kanından şikâyet etti. O da ona: «Hayzının seni hapsettiği müddet kadar bekle, sonra yıkan» buyurdu Artık Ummu Habîbe her bir namaz sırasında yıkanıyordu.

(١٥) باب وجوب قضاء الصوم على الحائض دون الصلاة

٦٧ – (٣٣٥) حدثنا أبو الربيع الزهراني . حدثنا حماد عن أيوب ، عن أبي قلابة ، عن معاذة . ح وحدثنا حماد عن يزيد الرشك ، عن معاذة ؛ أن امرأة سألت عائشة فقالت : أتقضي إحدانا الصلاة أيام محيضها ؟ فقالت عائشة . أحرورية أنت ؟ قد كانت إحدانا تحيض على عهد رسول الله ﷺ . ثم لا تؤمر بقضاء .

(15) HAYIZLIYA NAMAZIN DEĞİL, ORUC KAZASININ VÜCÛBU BÂBI

——oOo——

67 — (335) .... : Muâze şöyle dedi: Bir kadın Âişe'ye: Bizlerden birimiz hayızlı günlerindeki namazı kaza eder mi? diye sordu. Bu-

nun üzerine Âişe (R): Sen *Harûriyye* misin?" Bizden birimiz Rasûlullah (S) zamanında hayız olurdu da sonra namazı kaza etmekle emrolunmazdı, dedi.

٦٨ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يَزِيدَ. قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاذَةَ؛ أَنَّهَا سَأَلَتْ عَائِشَةَ: أَتَقْضِي الْحَائِضُ الصَّلَاةَ؟ فَقَالَتْ عَائِشَةُ: أَحَرُورِيَّةٌ أَنْتِ؟ قَدْ كُنَّ نِسَاءُ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَحِضْنَ. أَفَأَمَرَهُنَّ أَنْ يَجْزِينَ؟ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ: تَعْنِي يَقْضِينَ.

68 — ( ) .... : Yezîd şöyle dedi: Ben Muâze'den işiddim. (Dedi ki:) O kadın Âişe'ye: Hayızlı kadın namazı kaza eder mi? diye sordu. Bunun üzerine Âişe (R) şöyle dedi: Sen bir Harûriyye misin? Rasûlullah (S) ın kadınlarının hayız oldukları muhakkakdır. Peki Peygamber onlara namazı kaza etmelerini emretti mi?

٦٩ – (...) وحدثنا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ مُعَاذَةَ؛ قَالَتْ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ فَقُلْتُ: مَا بَالُ الْحَائِضِ تَقْضِي الصَّوْمَ وَلَا تَقْضِي الصَّلَاةَ؟ فَقَالَتْ: أَحَرُورِيَّةٌ أَنْتِ؟ قُلْتُ: لَسْتُ بِحَرُورِيَّةٍ. وَلَكِنِّي أَسْأَلُ. قَالَتْ: كَانَ يُصِيبُنَا ذَلِكَ فَنُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلَا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ.

69 — ( ) .... : Muâze şöyle dedi: Ben Âişe'ye: Hayızlı kadın neden orucu kaza ediyor da namazı kaza etmiyor? diye sordum. Sen Harûriyye misin? dedi. Ben bir Harûriyye değilim. Lâkin ben bunu soruyorum, dedim. Âişe (R): Bu bizlere isâbet ederdi de bizler orucu kaza etmekle emrolunur, fakat namazı kaza etmekle emrolunmazdık, dedi".

(١٦) باب تستر المغتسل بثوب ونحوه

٧٠ – (٣٣٦) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي النَّضْرِ؛ أَنَّ أَبَا مُرَّةَ مَوْلَى أُمِّ هَانِئٍ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أُمَّ هَانِئٍ بِنْتَ أَبِي طَالِبٍ تَقُولُ: ذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ. فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ. وَفَاطِمَةُ ابْنَتُهُ تَسْتُرُهُ بِثَوْبٍ.

13. **Harûriler** Kûfe civarındaki **Harûra** karyesine mensub Hârici fırkasıdır. Bunların ilk toplantısı orada yapıldığı için kendilerine harûriler denilmiştir. Bunlar din işlerinde şiddeti iltizam ettiklerinden pek çirkin dalâletlere sapmışlardır. Harûriler hayızlının hayız zamanında geçen namazları kaza etmesinin vâcib olduğuna kail olurlardı. Bu ise ümmetin icma'ına muhaliftir.

14. Cevabdan anlaşılıyor ki namazın kaza edilmesine ruhsat verilmesi tahfif içindir. Günde beş defa tekrar eden bir ibadeti kaza etmek o kadar kolay değildir.

(16) YIKANAN KİMSENİN BEZ VEYA BENZERİ BİR ŞEYLE SÜTRELENMESİ BÂBI

—oOo—

70 — (336) .... : Bize Yahya'bnu Yahya tahdîs etti, dedi ki: Ben Mâlik'in huzurunda okudum: Ebu'n-Nadr'dan, ona da Ebû Tâlib kızı Ummu Hânî'nin âzâdlısı olan Ebû Murre haber vermiştir. Ebû Murre de Ebû Tâlib kızı Ummuhanî'yi şöyle derken dinlemiştir. (Mekke) fethi senesi Rasûlullah (S) ın yanına gittim. Onu yıkanıyor, buldum. Kızı Fâtıma da onu bir bez ile perdeliyordu.

٧١ – (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ أَبِي هِنْدٍ ؛ أَنَّ أَبَا مُرَّةَ مَوْلَى عَقِيلٍ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ أُمَّ هَانِىءٍ بِنْتَ أَبِي طَالِبٍ حَدَّثَتْهُ ؛ أَنَّهُ لَمَّا كَانَ عَامُ الْفَتْحِ ، أَتَتْ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ وَهُوَ بِأَعْلَى مَكَّةَ . قَامَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ إِلَى غُسْلِهِ . فَسَتَرَتْ عَلَيْهِ فَاطِمَةُ . ثُمَّ أَخَذَ ثَوْبَهُ فَالْتَحَفَ بِهِ . ثُمَّ صَلَّى ثَمَانَ رَكَعَاتٍ سُبْحَةَ الضُّحَى .

71 — ( ) .... : Ebû Tâlib'in kızı Ummuhânî (R) şöyle tahdîs etmiştir. Fetih yılı olduğu zaman Ummuhânî, Rasûlullah'ın yanına geldi, Rasûlullah (S) Mekke'nin en yüksek yerinde bulunuyordu. Rasûlullah yıkanmaya kalktı. Fâtıma da onun üzerine bir perde gerdi. Sonra Rasûlullah elbisesini aldı ve ona sarıldı. Sonra Duhâ vakti nâfilesini sekiz rek'at olarak kıldı.

٧٢ – (.) وحَدَّثَنَاهُ أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ كَثِيرٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ ، بِهٰذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ : فَسَتَرَتْهُ ابْنَتُهُ فَاطِمَةُ بِثَوْبِهِ . فَلَمَّا اغْتَسَلَ أَخَذَهُ فَالْتَحَفَ بِهِ . ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى ثَمَانَ سَجَدَاتٍ . وَذٰلِكَ ضُحًى .

72 — ( ) .... : Burada Ebû Usâme Velîdu'bnu Kesîr'den, o da Sa'îdu'bnu Ebî Hind'den bu isnad ile tahdîs etmiştir. Sa'îd dedi ki, Peygamber (S) i, kızı Fâtıma yine kendi elbisesi ile perdeledi. Yıkanınca da o elbiseyi aldı ve ona sarıldı. Sonra kalkıp sekiz secde (rek'at) namaz kıldı. Bu, Duhâ (namazı) dır.

Ramazan orucu ise yılda bir kerre farz olduğundan sene içinde birkaç günlük orucu kaza etmek daha kolaydır.

٧٣ – (٣٣٧) حدثنا إسحق بن إبراهيم الحنظلي. أخبرنا موسى القاري. حدثنا زائدة عن الأعمش، عن سالم بن أبي الجعد، عن كريب، عن ابن عباس، عن ميمونة؛ قالت: وضعت للنبي ﷺ ماء وسترته فاغتسل.

73 — (337) .... : Burada Zâide A'meş'den, o da Sâlimu'bnu Ebi'l-Ca'd'dan, o da Kurayb'dan, o da İbn Abbas'dan, o da Meymûne'den tahdîs etti. Meymûne (R): Peygamber (S) için su koydum ve onu perdeledim, o da yıkandı, demiştir.

(١٧) باب تحريم النظر إلى العورات

٧٤ – (٣٣٨) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا زيد بن الحباب عن الضحاك بن عثمان؛ قال: أخبرني زيد بن أسلم عن عبد الرحمن بن أبي سعيد الخدري، عن أبيه؛ أن رسول الله ﷺ قال «لا ينظر الرجل إلى عورة الرجل. ولا المرأة إلى عورة المرأة. ولا يفضي الرجل إلى الرجل في ثوب واحد. ولا تفضي المرأة إلى المرأة في الثوب الواحد».

(...) وحدثنيه هرون بن عبد الله ومحمد بن رافع. قالا: حدثنا ابن أبي فديك. أخبرنا الضحاك ابن عثمان، بهذا الإسناد. وقالا (مكان عورة) عرية الرجل وعرية المرأة.

(17) AVRET YERLERİNE BAKMANIN TARÎMİ BÂBI

——oOo——

74 — (338) .... : Ebû Sa'id Hudrî (R) şöyle demiştir:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Erkek erkeğin avret yerine, kadın da diğer kadının avret yerine bakmasın. Erkek erkeğe bir tek elbise içinde sürtünmesin. Kadın da diğer kadına bir tek elbise içinde sürtünmesin».

.... : Burada Dehhâku'bnu Usmân bu isnad ile haber verdi. Ve onun buradaki iki râvîsi (avret sözü yerine) erkek uryesi-iryesi, kadın uryesi-iryesi kelimelerini kullanmıştır. (Urye ve irye çıplaklık hali ma'nâsına gelir.)

(١٨) باب جواز الاغتسال عريانا فى الخلوة

٧٥ – (٣٣٩) وحدثنا محمد بن رافع . حدثنا عبد الرزاق . حدثنا معمر عن همام بن منبه . قال : هذا ما حدثنا أبو هريرة عن محمد رسول الله ﷺ . فذكر أحاديث منها . وقال رسول الله ﷺ « كانت بنو إسرائيل يغتسلون عراة . ينظر بعضهم إلى سوأة بعض . وكان موسى عليه السلام يغتسل وحده . فقالوا : والله ! ما يمنع موسى أن يغتسل معنا إلا أنه آدر . قال فذهب مرة يغتسل . فوضع ثوبه على حجر . ففر الحجر بثوبه . قال فجمح موسى بإثره يقول : ثوبي حجر ! ثوبي حجر ! حتى نظرت بنو إسرائيل إلى سوأة موسى . قالوا : والله ! ما بموسى من بأس . فقام الحجر حتى نظر إليه . قال فأخذ ثوبه فطفق بالحجر ضربا » .

قال أبو هريرة : والله ! إنه بالحجر ندب – ستة أو سبعة . ضرب موسى بالحجر .

(18) HALVETTE ÇIPLAK OLARAK YIKANMANIN CEVÂZI BÂBI

——oOo——

75 — (339) .... : Hemmâmu'bnu Münebbih: Bu, Ebû Hureyre'nin bize Allah'ın Rasûlü Muhammed (S) den söylediklerîdir, dedi ve birçok hadîs'ler zikretti. Onlardan biri de şudur: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «İsrail oğulları çıplak olarak ve biribirlerinin avret yerine baka baka yıkanırlardı. Mûsâ Aleyhisnelâm ise yalnızca yıkanırdı. İsrail oğulları: Vallahi Mûsâ'yı bizimle beraber yıkanmaktan meneden şey mutlaka kasığı çıkık olmasıdır, derlerdi. (Mûsâ) bir defa yıkanmaya gitti. Elbisesini de bir taşın üstüne koydu. Taş elbisesini alıp kaçtı. (Yani elbise ile yuvarlanıp gitti). Mûsâ: Aman taş! Elbisemi. Aman taş! Elbisemi, diyerek taşın arkasında alabildiğine koştu. O kadar ki İsrail oğulları Mûsâ'nın avret yerini gördüler ve: Vallahi Mûsâ'da bir kusur yokmuş, dediler. Nihayet taş durdu, kendisi de bu surette tamamen görünmüş oldu. Elbisesini aldı ve taşı dövmeye başladı».

Ebû Hureyre dedi ki: Vallahi şu muhakkak ki Mûsâ'nın taşa vurmasından dolayı, o taşda hâlâ altı yahut yedi bere izi kalmıştır[15].

15. Bu son söz ya ta'lik olarak yani sened zikretmeksizin Ebû Hureyre'den naklolunan bir sözdür, yahut da râvilerden Hemmâm İbn Münebbih'in Kelâmının tetimmesidir ki evvelki sözlerin devamı ve dolayısile müsned olmuş olur. Her iki takdirce Ebû Hureyre'nin bu izleri haber vermesi, peygamberden duyulmuş olmasına binaendir. Zira böyle bir haber aklî istidlâl ile bilinebilir şeylerden değildir.

(١٩) باب الاعتناء بحفظ العورة

٧٦ – (٣٤٠) وحدثنا إسحق بن إبراهيم الحنظلي، ومحمد بن حاتم بن ميمون. جميعا عن محمد ابن بكر. قال: أخبرنا ابن جريج. ح وحدثني إسحق بن منصور ومحمد بن رافع. واللفظ لهما. (قال إسحق: أخبرنا. وقال ابن رافع: حدثنا عبد الرزاق) أخبرنا ابن جريج. أخبرني عمرو بن دينار؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول: لما بنيت الكعبة ذهب النبي ﷺ وعباس ينقلان حجارة. فقال العباس للنبي ﷺ: اجعل إزارك على عاتقك، من الحجارة. ففعل. فخر إلى الأرض. وطمحت عيناه إلى السماء. ثم قام فقال «إزاري، إزاري» فشد عليه إزاره.

قال ابن رافع في روايته: على رقبتك. ولم يقل: على عاتقك.

(19) AVRET YERİNİ MUHÂFAZAYA DİKKAT GÖSTERİLMESİ BÂBI

——oOo——

76 — (340) .... : Câbiru'bnu Abdillah (R) şöyle demiştir: Kâbe bina edildiği zaman Peygamber (S) Abbâs ile birlikte taş naklediyorlardı. Abbâs Peygambere: İzârını (fûtanı) omuzun üstüne koy da taşdan korusun, dedi. O da bunu yaptı. Fakat kendisi hemen yere düştü ve iki gözü semaya dikildi. Sonra: «İzârım, izârım!» diyerek kalktı ve izârını kendi üzerine bağladı. İbnu Râfi'in rivâyetinde: Omuzun üstüne dememiş, boynunun üstüne demiştir.

٧٧ – (...) وحدثنا زهير بن حرب. حدثنا روح بن عبادة. حدثنا زكرياء بن إسحق. حدثنا عمرو بن دينار قال: سمعت جابر بن عبد الله يحدث؛ أن رسول الله ﷺ كان ينقل معهم الحجارة للكعبة. وعليه إزاره. فقال له العباس، عمه: يا ابن أخي! لو حللت إزارك، فجعلته على منكبك، دون الحجارة. قال فحله. فجعله على منكبه. فسقط مغشيا عليه. قال فما روي بعد ذلك اليوم عريانا.

(77) — ( ) .... : Câmiru'bnu Abdillah şöyle demiştir:

Rasûlullah (S) Kureyş ile birlikte Kâbe için taş naklediyordu. Fûtası üzerindeydi. Amcası Abbas ona: Ey kardeşimin oğlu! Fûtanı çözsen de onu omuzunun üstüne, taşların altına koysan, dedi. Câbir (yahut Câbir'e haber veren) : Fûtasını çözüp de omuzunun üzerine koyunca hemen baygın olarak yere düştü. Artık o günden sonra kendisi bir daha çıplak olarak görülmemiştir, dedi.

٧٨ – (٣٤١) حدثنا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى الأُمَوِيُّ. حَدَّثَنِي أَبِي. حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمِ بْنِ عَبَّادِ بْنِ حُنَيْفٍ الأَنْصَارِيُّ. أَخْبَرَنِي أَبُو أُمَامَةَ بْنُ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ عَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ؛ قَالَ: أَقْبَلْتُ بِحَجَرٍ، أَحْمِلُهُ، ثَقِيلٍ. وَعَلَيَّ إِزَارٌ خَفِيفٌ. قَالَ فَانْحَلَّ إِزَارِي وَمَعِيَ الْحَجَرُ. لَمْ أَسْتَطِعْ أَنْ أَضَعَهُ حَتَّى بَلَغْتُ بِهِ إِلَى مَوْضِعِهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «ارْجِعْ إِلَى ثَوْبِكَ فَخُذْهُ. وَلَا تَمْشُوا عُرَاةً».

78 — (341) .... :Misveru'bnu Mahreme şöyle dedi: Taşımakta olduğum ağır bir taşı getirdim. Üzerimde de hafif bir fûta bulunuyordu. Taş üzerinde iken fûtam birden çözülüverdi. Ben fûtayı yerine koymaya muktedir olamadım. Nihayet (o vaziyette) taşı yerine ulaştırdım. Bunun üzerine Rasûlullah (S): «Elbisenin yanına dön, hemen onu al, çıplak olarak yürümeyiniz» buyurdu [16].

(٢٠) باب ما يستتر به لقضاء الحاجة

٧٩ – (٣٤٢) حدثنا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ، وَعَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ الضُّبَعِيُّ. قَالَا: حَدَّثَنَا مَهْدِيٌّ (وَهُوَ ابْنُ مَيْمُونٍ) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي يَعْقُوبَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ سَعْدٍ، مَوْلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ،

16. Vücûddan örtülmesi gereken yerleri örtmek, terbiyeli ve edebli bir kıyafette bulunmak her erkek ve kadına lâzımgelen bir insanlık ve medeniyet şiârıdır. Çıplak veya yarı çıplak olarak insanlar arasında dolaşmak medeniyet değil, bedeviyet ve gerilik alâmetidir. Nitekim Afrika ve Avustralya'daki vahşî insanların hâlâ örtünme ve giyinme seviyesine ulaşamayıp, çıplak yahut yarı çıplak bir hayat sürdükleri malûmdur.

İslâm dini insanlığa en makûl ölçüler çerçevesinde cinsi ve modası ne olursa olsun, en medenî giyim tarzının hadlerini öğretmiş, ifrat ve tefritlerden uzak, nezih bir yol tutmuştur. Peygamberin hayatında ve devrinde bunun en güzel örneği verilmiştir. Sonraki devirlerdeki örflerin geliştirdiği ifratları savunmuyoruz, fakat bugün müslüman hanımların gayri müslim ülkelerdeki yarı çıplak giyinişleri taklîd etmeleri, şehveti ve hisleri tahrik edercesine göğüslere ve daha başka yerlerine varıncaya kadar kendilerini açmaları, insanlık vakarına ve medeniyete aykırıdır. Hiç şüphesiz bu yürekler acısı durumun sebeblerinin başında, İlâhî ve Nebevî irşadlardan gafil bulunmak gelir. İnsanlık maddiyatta nekadar ilerlerse ilerlesin, bu irşadlardan müstağnî kalamaz. Kalırsa birtakım gerilikleri ilerilik, diğer birtakım bedevilikleri de medenîlik sayarak yolunu sapıtır ve neticede ilâhî cezalara çarpılarak helâk olur, gider. Allah'ın kanunlarını çiğniyerek ahlâksızlaşmış ve sonunda helâk olup gitmiş birçok eski ümmetlerin ibretler dolu fecî' akibetleri Kur'ân'da defalarca zikredilmiştir. İnsanlık ve bilhassa mü'minler, bunlardan ibretler alıp uyanmalıdır (mütercim).

«Ey Âdem oğulları! Şeytan ana ve babanızı, fenâ yerlerini kendilerine göstermek için, elbiselerini soyarak nasıl cennetden çıkardıysa, sakın size de bir

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ ؛ قَالَ : أَرْدَفَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ خَلْفَهُ . فَأَسَرَّ إِلَيَّ حَدِيثًا لَا أُحَدِّثُ بِهِ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ . وَكَانَ أَحَبُّ مَا اسْتَتَرَ بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِحَاجَتِهِ ، هَدَفٌ أَوْ حَائِشُ نَخْلٍ .

قَالَ ابْنُ أَسْمَاءَ فِي حَدِيثِهِ : يَعْنِي حَائِطَ نَخْلٍ .

(20) DEF'İ HÂCET İÇİN SÜTRE EDİNİLEN ŞEY BÂBI

——oOo——

79 — (342) .... : Abdullahi'bnu Câfer (R) şöyle dedi:

Birgün Rasûlullah beni binitinin arkasına bindirdi. Bana yavaşça öyle bir söz söyledi ki onu, insanlardan kimseye söylemem. Yerden bir tümsek yahut bir hurma bahçesi Rasûlullah (S) a def'i hâceti için sütre edindiği şeylerin en sevgilisiydi.

İbni Esma kendi hadîsinde: Hurma hâişi sözünü, hurma bostanı diye tefsîr etti.

(٢١) باب إنما الماء من الماء

٨٠ — (٣٤٣) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ (قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الآخَرُونَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ ، وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ شَرِيكٍ (يَعْنِي ابْنَ أَبِي نَمِرٍ) عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : خَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَوْمَ الاثْنَيْنِ إِلَى قُبَاءٍ . حَتَّى إِذَا كُنَّا فِي بَنِي سَالِمٍ وَقَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى بَابِ عِتْبَانَ . فَصَرَخَ بِهِ . فَخَرَجَ يَجُرُّ إِزَارَهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَعْجَلْنَا الرَّجُلَ » فَقَالَ عِتْبَانُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَرَأَيْتَ الرَّجُلَ يُعْجَلُ عَنِ امْرَأَتِهِ وَلَمْ يُمْنِ . مَاذَا عَلَيْهِ ؟ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّمَا الْمَاءُ مِنَ الْمَاءِ » .

(21) «SUYU ANCAK SU GEREKTİRİR» HADÎSİ BÂBI

——oOo——

80 — (343) .... : Ebû Sa'îd Hudrî (R) şöyle dedi: Bir pazartesi günü Rasûlullah ile beraber Kubâ'ya çıktım. Nihayet Benu Sâlim'e vardığımız vakit Rasûlullah Itbân'ın kapısı önünde durup onu çağırdı. O da fûtasını sürüyerek dışarı çıktı. Bunun üzerine Rasûlullah: «Adamı acele ettirdik» buyurdu. Bunu takiben Itbân: Ya Rasûlallah! Bir erkek karısının üstünde iken acele ettirilir de menî getiremezse ne buyurursun?

---

fitne yapmasın. Çünkü o da, kabilesinden olan(lar) da sizi, kendilerini göremiyeceğiniz yer(ler)den muhakkak görür(ler). Biz şeytanları iyman etmiyeceklerin velileri yaptık» (el-A'râf: 26).

Ona ne lâzım gelecektir? diye sordu. Rasûlullah: «Suyu ancak su gerektirir» buyurdu".

٨١ – (...) حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ. حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ. حَدَّثَهُ؛ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ «إِنَّمَا الْمَاءُ مِنَ الْمَاءِ»..

81 — ( ) .... : Burada de Ebû Selemete'bnu Abdirrahman, Ebû Sa'îd Hudrî'den, o da Peygamber (S) den tahdîs etti ki: (Peygamber:) «Su ancak sudan (lâzım gelir)» buyurmuştur.

٨٢ – (٣٤٤) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ. حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ. حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا أَبُو الْعَلَاءِ ابْنُ الشِّخِّيرِ؛ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَنْسَخُ حَدِيثُهُ بَعْضُهُ بَعْضًا. كَمَا يَنْسَخُ الْقُرْآنُ بَعْضُهُ بَعْضًا.

82 — (344) .... : Burada da Ebu'l-Alâ İbnu'ş-Şihhîr tahdîs edip şöyle demiştir: Rasûlullah (S) ın bazı hadîsi diğer bazısını neshederdi. Nitekim Kur'ân'ın da bir kısmı bir kısmını nesheder".

٨٣ – (٣٤٥) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ ذَكْوَانَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ؛

أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَرَّ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ. فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ. فَخَرَجَ وَرَأْسُهُ يَقْطُرُ. فَقَالَ «لَعَلَّنَا أَعْجَلْنَاكَ؟» قَالَ: نَعَمْ. يَا رَسُولَ اللهِ! قَالَ «إِذَا أُعْجِلْتَ أَوْ أُقْحِطْتَ . فَلَا غُسْلَ عَلَيْكَ. وَعَلَيْكَ الْوُضُوءُ».
وَقَالَ ابْنُ بَشَّارٍ: إِذَا أُعْجِلْتَ أَوْ أُقْحِطْتَ .

---

17. Şimdi ümmet inzâl olsun olmasın, cimâ' ile ve cimâ' olmaksızın, sırf inzâl ile guslün vucûbunda ittifak etmişlerdir. Sahâbilerden bir cemaat, guslün ancak inzâl ile vâcib olduğuna kaildi. Sonra bazıları rucû' etti. Daha sonra da icma' mün'akid oldu (Nevevî).

18. Bu Ebu'l-Alâ, Tâbiî'dir. Müslim'in Ebu'l-Alâ'dan bu sözü nakletmesindeki maksadı «Su sudandır» hadîs'inin mensûh olduğunu göstermektir. Ebu'l-Alâ'nın, sünnet, sünneti nesheder sözüne gelince, bu sahîhdir. Âlimler: Sünnetin sünnetle neshi dört vecih üzere olur: Biri, mütevatir sünnetin mütevatir sünnet ile neshi. İkincisi, vâhid haberinin yine vahid haber ile neshi. Üçüncüsü, âhâdın mütevatir ile neshi. Dördüncüsü de, mütevatirin âhâd ile neshi.
Üç evvelkiler ihtilâfsız olarak câizdir. Dördüncü Cumhur indinde câiz olmaz. Ancak bazı kere câiz olur, dediler (Nevevî).

83 — (345) .... : Ebû Sa'îd Hudrî (R) şöyle demiştir:

Rasûlullah (S) Ensardan bir kimsenin yanına uğradı ve onu çağırttı. O zat da başı damlaya damlaya çakıgeldi Rasûlullah: Gâliba seni aceleye getirdik, buyurdu. Evet, ya Rasûlallah! dedi. Rasûlullah: «Şayet işin aceleye gelir, yahut menî hapsine uğratılırsan sana gusül değil, yalnız namaz abdesti lâzım olur» buyurdu.

İbnu Beşşâr: Aceleye getirildiğin, yahut menî hapsine uğratıldığın zamanı demiştir.

٨٤ — (٣٤٦) حدثنا أبو الربيع الزهراني. حدثنا حماد. حدثنا هشام بن عروة. ح وحدثنا أبو كريب محمد بن العلاء (واللفظ له) حدثنا أبو معاوية. حدثنا هشام عن أبيه، عن أبي أيوب، عن أبي بن كعب؛ قال: سألت رسول الله ﷺ عن الرجل يصيب من المرأة ثم يكسل؟ فقال «يغسل ما أصابه من المرأة. ثم يتوضأ ويصلي».

84 — (346) .... : Ebû Eyyûb, Ubeyyu'bnu Kâ'bdan şunu rivâyet etti. Ubey şöyle demiştir: Rasûlullah'a, kadından nasîbini almakta iken, sonra menî getiremiyen erkeğin hükmünü sordum. «Kadından keindisine isabet eden şeyi yıkar, sonra abdest alır ve namaz kılar» buyurdu.

٨٥ — (...) وحدثنا محمد بن المثنى. حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن هشام بن عروة. حدثني أبي عن الملي، عن الملي (يعني بقوله: الملي عن الملي، أبو أيوب) عن أبي بن كعب عن رسول الله ﷺ؛ أنه قال، في الرجل يأتي أهله ثم لا ينزل قال «يغسل ذكره ويتوضأ».

85 — ( ) .... : Ubeyyu'bnu Kâ'b Rasûlullah (S) dan şunu haber çermiştir: «Rasûlullah, eşine varıb da sonra menî getiremiyen erkek hakkında: «Zekerini yıkar ve abdest alır» buyurdu.

٨٦ — (٣٤٧) وحدثني زهير بن حرب وعبد بن حميد. قالا: حدثنا عبد الصمد بن عبد الوارث. ح وحدثنا عبد الوارث بن عبد الصمد (واللفظ له) حدثني أبي عن جدي، عن الحسين بن ذكوان، عن يحيى بن أبي كثير. أخبرني أبو سلمة؛ أن عطاء بن يسار أخبره؛ أن زيد بن خالد الجهني أخبره؛ أنه سأل عثمان بن عفان. قال قلت: أرأيت إذا جامع الرجل امرأته ولم يمن؟ قال عثمان: «يتوضأ كما يتوضأ للصلاة. ويغسل ذكره». قال عثمان: سمعته من رسول الله ﷺ.

(...) وحدثنا عبد الوارث بن عبد الصمد. حدثني أبي عن جدي، عن الحسين. قال يحيى:
وأخبرني أبو سلمة؛ أن عروة بن الزبير أخبره؛ أن أبا أيوب أخبره؛ أنه سمع ذلك من رسول الله ﷺ.

86 — (347) .... : Zeydu'bnu Hâlid, Usmânu'bnu Affân'a şöyle sormuştur: Eşiyle cinsî münasebet yaptığı zaman menî getirememiş olan kimse hakkında ne dersin? dedim. Usmân: Namaz abdesti alır gibi abdest alır, zekerini de yıkar, dedi. Usmân ilâve edip: Bunu ben Rasûlullah'dan işiddim, dedi ".

.... : Burada Yahya dedi ki: Bana Ebû Seleme haber verdi: Ona Urvetu'bnu Zubeyr haber verdi. Ona Ebû Eyyûb haber verdi. Kendisi de bu hadîs'i Rasûlullah'dan işitmiştir.

(٢٢) باب نسخ «الماء من الماء». ووجوب الغسل بالتقاء الختانين

٨٧ — (٣٤٨) وحدثني زهير بن حرب وأبو غسان المسمعي. ح وحدثناه محمد بن المثنى وابن بشار. قالوا: حدثنا معاذ بن هشام. قال: حدثني أبي عن قتادة. ومطر عن الحسن، عن أبي رافع، عن أبي هريرة؛ أن نبي الله ﷺ قال «إذا جلس بين شعبها الأربع ثم جهدها فقد وجب عليه الغسل».

وفي حديث مطر «وإن لم ينزل».

قال زهير من بينهم «بين أشعبها الأربع».

---

19. Râvi Zeydu'bnu Hâlid: Bu meseleyi Ali, Zübeyr, Talha ve Ubeyyu'bn ı Kâ'b'dan sordum. Hepsi de bana böyle söylediler, der. (Buhâri, **kitabu'l-vudû', bâbu men lem yere'l, Vudûa illâ mine'l-mahreceyn...)**

Bu yolda fetva veren sahâbiler, yalnız isimleri burada söylenmiş olanlar değildir. Aynî'nin beyanına göre Sa'du'bnu Ebî Vakkâs, Abdullahi'bnu Mes'ûd, Râfi'ubnu Hadîc, Ebû Sa'îd Hudrî, Ebû Eyyub Ensârî, Abdullahi'bnu Abbas, Nu'manu'bnu Beşir, Zeynu'bnu Sâbit... gibi büyük sahâbiler ile tabiûnden Atâu'bnu Ebî Rebah, Ebû Seleme'bnu Abdirrahman, Hişâmu'bnu Urve ve A'meş... gibi büyük fakihler ve bazı zâhirî âlimleri de bu listeye dahildir.

Ancak bu hüküm Ummu'l-Mu'minîn Âişe, Ebû Bekr, Umer, Abdullahi'bnu Umer, yine Usmânu'bnu Affân ile Aliyyu'bnu Ebî Tâlib, İbnu Mes'ud, ve diğer muhacirlerden rivâyet edilen hadîs'ler ile mensûh olduğu söylenmiştir. Buna göre Usmân, Ali, İbnu Mes'ûd ve İbnu Abbas'ın nâsıha ıttıla' dolayısıyle evvelki fetvalarından rucû' etikleri istidlâl olunuyor. Herhalde guslün vâcib olduğu üzerinde sahâbe ve tabiûn devrinden sonra icmâ' mün'akid olmuştur **(Tecrîd Ter., I, 131)**.

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَبَّادِ بْنِ جَبَلَةَ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى.
حَدَّثَنِي وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ. كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ. غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ شُعْبَةَ
«ثُمَّ اجْتَهَدَ» وَلَمْ يَقُلْ «وَإِنْ لَمْ يُنْزِلْ».

(22) «SUYU SU GEREKTİRİR» HADÎSİNİN NESHİ VE İKİ SÜNNET YERİNİN KAVUŞMASİYLE YIKANMANIN VÂCİB OLMASI BÂBI

——oOo——

87 — (348) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir:

Peygamber (S) buyurdu ki: Erkek kadının dört şubesi arasına oturup da ğayret sarfedince ona yıkanmak vâcib olmuştur». (Diğer tarîkin râvîsi) Matar'ın hadîs'inde: «Meni indirmese de» kaydı vardır. Bu râvîler arasında Zuheyr: «Kadının dört şa'bı arasına» diye rivâyet etmiştir.

.... : Muhammedu'bnu Ebi Adîy ve Vehbu'bnu Cerîr, ikisi de Şu'be'den o da Katâde'den bu isnad ile yukarıdaki hadîs'in benzerini tahdîs ettiler. Ancak Şu'be'nin hadîs'inde: «Sonra gayret ederse» kaydı vardır, «menî indirmediyse» dememiştir.

٨٨ - (٣٤٩) وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ. حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ.
حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا
عَبْدُ الْأَعْلَى (وَهَٰذَا حَدِيثُهُ) حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ. قَالَ (وَلَا أَعْلَمُهُ إِلَّا عَنْ أَبِي بُرْدَةَ)
عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: اخْتَلَفَ فِي ذَٰلِكَ رَهْطٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ. فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّونَ: لَا يَجِبُ الْغُسْلُ
إِلَّا مِنَ الدَّفْقِ أَوْ مِنَ الْمَاءِ. وَقَالَ الْمُهَاجِرُونَ: بَلْ إِذَا خَالَطَ فَقَدْ وَجَبَ الْغُسْلُ. قَالَ: قَالَ أَبُو مُوسَى:
فَأَنَا أَشْفِيكُمْ مِنْ ذَٰلِكَ. فَقُمْتُ فَاسْتَأْذَنْتُ عَلَى عَائِشَةَ. فَأُذِنَ لِي. فَقُلْتُ لَهَا: يَا أُمَّاهْ! (أَوْ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ!)
إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَكِ عَنْ شَيْءٍ. وَإِنِّي أَسْتَحْيِيكِ. فَقَالَتْ: لَا تَسْتَحْيِي أَنْ تَسْأَلَنِي عَمَّا كُنْتَ سَائِلًا عَنْهُ
أُمَّكَ الَّتِي وَلَدَتْكَ. فَإِنَّمَا أَنَا أُمُّكَ. قُلْتُ: فَمَا يُوجِبُ الْغُسْلَ؟ قَالَتْ: عَلَى الْخَبِيرِ سَقَطْتَ. قَالَ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِذَا جَلَسَ بَيْنَ شُعَبِهَا الْأَرْبَعِ، وَمَسَّ الْخِتَانُ الْخِتَانَ، فَقَدْ وَجَبَ الْغُسْلُ».

88 — (349) .... : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi: Muhâcirlerden ve Ensâr'dan bir cemâat bunda ihtilâf ettiler. Şöyle ki: Ensârîler: Gusül, defk'den (yani menî atmaktan) yahut sudan başkasıyla vâcib olmaz dediler. Muhâcirler ise: Hayır, iki uzuv biribirine girdikleri zaman gusül vâcib olmuştur, dediler.

Râvî dedi ki: Ebû Mûsâ, ben sizlere bu hususta şifalı bilgi vereceğim, dedi ve sonra şöyle anlattı: Kalktım ve Âişe'nin huzuruna izin istedim. Bana izin verildi. Ona hitaben: Ey anacığım! (Yahut ey mü'minlerin anası!) Ben sana bir şey sormak istiyorum, fakat ben senden de utanıyorum, dedim. Seni doğuran anandan sorucusu olduğun şeyi benden sormaktan utanma. Çünkü ben de senin ancak ananım, dedi.

Guslü icabettiren nedir? diye sordum. Âişe şöyle dedi: İşin tam mütehassısına düştün. Rasûlullah (S): «Kadının dört şubesi[20] arasına oturduğu ve sünnet yeri sünnet yerine dokunduğu zaman[21] yıkanmak vâcib olmuştur» buyurdu.

٨٩ – (٣٥٠) حَدَّثنا هٰرُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ ، وَهٰرُونُ بْنُ سَعِيدٍ الأَيْلِيُّ . قَالَا : حَدَّثنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عِيَاضُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ أُمِّ كُلْثُومٍ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: إِنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنِ الرَّجُلِ يُجَامِعُ أَهْلَهُ ثُمَّ يُكْسِلُ . هَلْ عَلَيْهِمَا الْغُسْلُ؟ وَعَائِشَةُ جَالِسَةٌ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنِّي لَأَفْعَلُ ذٰلِكَ . أَنَا وَهٰذِهِ . ثُمَّ نَغْتَسِلُ » .

89 — (350) .... : Peygamber (S) in zevcesi Âişe (R) şöyle dedi: Bir kimse Rasûlullah'a, eşiyle cimâ yapan, sonra menî inzâl edemiyen erkeği sordu. Bu erkek ve dişi üzerine yıkanmak vâcib olur mu? dedi. Âişe de orada oturuyordu. Bunun üzerine Rasûlullah: «Ben bunu muhakak yaparım, ben ve şu (yani Âişe) sonra yıkaınız» buyurdu.

(٢٣) باب الوضوء مما مست النار

٩٠ – (٣٥١) وحَدَّثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ قَالَ : حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . حَدَّثَنِي عُقَيْلُ ابْنُ خَالِدٍ . قَالَ : قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ ؛ أَنَّ خَارِجَةَ بْنَ زَيْدٍ الأَنْصَارِيَّ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ أَبَاهُ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « الْوُضُوءُ مِمَّا مَسَّتِ النَّارُ » .

20. Dört şube: İki ayak ve iki el yahut ilk bacak ve iki bud ile tefsir edilmiştir.
21. Âlimler: Bunun ma'nâsı, zekerin kadının ferci içinde görünmez olursa, demektir. Yoksa maksad hakikaten dokunma değildir. Çünkü, kadının sünnet yeri fercin en yukarısıdır, cima'da oraya zeker dokunmaz, dediler (Nevevî).

Diğer bir rivâyette Âişe: «Sünnet yeri sünnet yerine geçtiği zaman boy abdesti vâcib olur» demiştir. İşte bu hadis bu konudaki mübhemliği ve görüş ayrılıklarını halletmiştir (Tecrid Ter., I, 171).

(٣٥٢) قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ قَارِظٍ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ وَجَدَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَتَوَضَّأُ عَلَى الْمَسْجِدِ . فَقَالَ : إِنَّمَا أَتَوَضَّأُ مِنْ أَثْوَارِ أَقِطٍ أَكَلْتُهَا لأَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « تَوَضَّأُوا مِمَّا مَسَّتِ النَّارُ » .

(٣٥٣) قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ خَالِدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ ، وَأَنَا أُحَدِّثُهُ هَـٰذَا الْحَدِيثَ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ عَنِ الْوُضُوءِ مِمَّا مَسَّتِ النَّارُ ؟ فَقَالَ عُرْوَةُ : سَمِعْتُ عَائِشَةَ ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « تَوَضَّأُوا مِمَّا مَسَّتِ النَّارُ » .

(23) ATEŞTE PİŞMİŞ ŞEYLER YENDİKTEN SONRA ABDEST ALMA BÂBI

——oOo——

90 — (351) .... : Zeydu'bnu Sâbit (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S)den işiddim, şöyle buyuruyordu: «Ateş değmiş şeyler yedikten sonra abdest almak vardır» [22].

(352) .... : Abdullahi'bnu İbrahimi'bni Kariz, Ebû Hureyre'yi mescidde abdest alırken bulmuştur. Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Ben sadece yemiş olduğum *ekıt* [23] parçalarından dolayı abdest almaktayım. Çünkü ben Rasûlullah (S) dan işiddimı şöyle buyuruyordu: «Ateş değmiş şeylerden (yedikten sonra) abdest alınız».

(353) İbnu Şihâb dedi ki: Bana Sa'îdu'bnu Hâlidi'bni Amri'bni Usmân haber verdi. Ben kendisine bu hadîsi tahdîs ediyordum. O, Urvetu'-bnu Zubeyr'e, ateş değmiş şeylerden abdest almayı sordu. Bunun üzerine Urve dedi ki: Ben Peygamberin zevcesi Âişe'den şöyle derken duydum.

---

22. Ateşte pişmiş yemeklerden, bilhassa et yemeklerinden sonra (namaz için) abdest almanın vâcib olduğuna kâil olanlar ve olmıyanlar vardır. Birinciler hadîs'deki vudû'u şer'î ma'nâsı ile abdest almaya, 'kinciler de lûgat ma'nâsına yani sadece el ve ağız yıkamaya hamletmişlerdir. Şer'î ma'nâda alınsa bile Ebû Davud ve Nesâî'deki: Rasûlullah'ın son hali, ateş değmiş şeyler yedikten sonra abdest almayı terketmek oldu» hadîs'iyle mensûh olmuştur. Bu neshi bazıları şöyle ta'lîl etmişlerdir:

    Câhiliyet zamanında halk temizlenmemeye alışmış oldukları için ateş değmiş yağlı yemekler yedikten sonra, abdest almaları emredilmişti. İslâmda temizlik takarrur edip şuyû' bulduktan sonra, Müslümanlara sırf kolaylık olmak üzere bu hükûm kaldırılmıştır.

23. **Ekıt:** (ekt, ukt, ıkt, ekıt, ekat, ekut ve ıkıt, şekillerinde de kullanılır): Yağı alınmış sütten yapılıp Türkçe'de **Keş** (yahut çökelek) denilen yoğurt kurusu olacaktır. Ayran pişirilir, sonra süzülüp katılaşması için bırakılır (**Kamûs Tercemesi**).

Rasûlullah (S): «Ateş değmiş şeylerden (yedikten sonra abdest alınız» buyurdu.

(٢٤) باب نسخ الوضوء مما مست النار

٩١ – (٣٥٤) حدثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب. حدثنا مالك عن زيد بن أسلم، عن عطاء بن يسار، عن ابن عباس؛ أن رسول الله ﷺ أكل كتف شاة ثم صلى ولم يتوضأ.

(...) وحدثنا زهير بن حرب. حدثنا يحيى بن سعيد عن هشام بن عروة أخبرني وهب بن كيسان عن محمد بن عمرو بن عطاء، عن ابن عباس. ح وحدثني الزهري عن علي بن عبد الله بن عباس، عن ابن عباس. ح وحدثني محمد بن علي عن أبيه، عن ابن عباس؛ أن النبي ﷺ أكل عرقا (أو لحما) ثم صلى ولم يتوضأ ولم يمس ماء».

(24) ATEŞTE PİŞMİŞ ŞEYLER YENDİKTEN SONRA ABDEST ALMANIN NESHİ BÂBI

——oOo——

91 — (354) .... : İbn Abbas (R) den: (şöyle demiştir:)
Rasûlullah (S) bir koyun küreği yedi, sonra abdest almadığı halde namaz kıldı.

.... : Buradaki üç tarikîn kaynağı olan İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Peygamber (S) bir kemik(den yahut etten) yedi, sonra abdest almadığı ve bir suya da dokunmadığı halde namaz kıldı.

٩٢ – (٣٥٥) وحدثنا محمد بن الصباح. حدثنا إبراهيم بن سعد. حدثنا الزهري عن جعفر ابن عمرو بن أمية الضمري، عن أبيه؛ أنه رأى رسول الله ﷺ يحتز من كتف يأكل منها. ثم صلى ولم يتوضأ.

92 — (355) .... : Amru'bnu Umeyye (R) Rasûlullah (S) ı pişmiş koyun küreğinden et kesip yerken gördüğünü, sonra abdest almadığı halde namaz kıldığını haber vermiştir.

٩٣ – (...) حدثني أحمد بن عيسى. حدثنا ابن وهب. أخبرني عمرو بن الحارث عن ابن شهاب، عن جعفر بن عمرو بن أمية الضمري، عن أبيه؛ قال: رأيت رسول الله ﷺ يحتز من كتف شاة. فأكل منها. فدعي إلى الصلاة. فقام وطرح السكين وصلى ولم يتوضأ.

قال ابن شهاب: وحدثني علي بن عبد الله بن عباس عن أبيه، عن رسول الله ﷺ بذلك.

(٣٥٦) قَالَ عَمْرٌو: وَحَدَّثَنِي بُكَيْرُ بْنُ الْأَشَجِّ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَكَلَ عِنْدَهَا كَتِفًا ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ.

(...) قَالَ عَمْرٌو : حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ الْأَشَجِّ ، عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ. بِذَلِكَ .

93 — ( ) .... : Amru'bnu Umeyye ed-Damrî (R) şöyle dedi: Ben Rasûlullah (S)ı pişmiş koyun küreğinden et kesip yerken gördüm. O sırada Rasûlullah namaza çağrıldı. Rasûlullah hemen kalktı, bıçağı (eti elinden) bırakıp, abdest almadan namaza durdu.

İbnu Şihâb: Yine Aliyyu'bnu Abdillahi'bni Abbas, babasından, o da Rasûlullah'dan olmak üzere bunu bana söylemiştir, dedi.

(356) Amr şöyle dedi: Bana Bukeyru'bnu Eşecc, İbn Abbas'ın azadlıı Kureyb'den, o da Peygamberin zevcesi Meymûne'den tahdîs etti. Peygamber (S), Meymûne'nin yanında bir kürek yemiş, sonra abdest almadan namaza durmuştur.

.... : Amr şöyle dedi: Ca'feru'bnu Rabî'a, Yakubu'bnu Eşecc'den o da İbn Abbas'ın azadlısı Kureyb'denı o da Peygamber'in zevcesi Meymûne'den bu hadîsi bana tahdîs etti.

٩٤ — (٣٥٧) قَالَ عَمْرٌو : حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي هِلَالٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ ، عَنْ أَبِي غَطَفَانَ ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ ؛ قَالَ : أَشْهَدُ لَكُنْتُ أَشْوِي لِرَسُولِ اللهِ ﷺ بَطْنَ الشَّاةِ . ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ .

94 — (357) .... : Ebû Râfî' şöyle dedi: Şahâdet ederim ki ben Rasûlullah (S) için bir koyunun içini (ciğer ve diğer iç organlarını) ateşle pişirdim (o da yedi). Sonra abdest almadan namaza durdu.

٩٥ — (٣٥٨) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُقَيْلٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ شَرِبَ لَبَنًا . ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ فَتَمَضْمَضَ وَقَالَ « إِنَّ لَهُ دَسَمًا » .

(...) وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . وَأَخْبَرَنِي عَمْرٌو . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ . ح وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي يُونُسُ . كُلُّهُمْ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، بِإِسْنَادِ عُقَيْلٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، مِثْلَهُ .

95 — (358) .... : İbn Abbas (R) dan: (şöyle demiştir:)

Peygamber (S) süt içti, sonra su isteyip ağızını çalkaladı ve: «Bu yağlıdır» buyurdu.

.... : Burada Amr, Evzâî ve Yûnus, bunların hepsi İbn Şihâb'dan, Ukeyl'in isnadıyle Zührî'den, bu hadîsin benzerini rivâyet ettiler.

٩٦ – (٣٥٩) وحدثني عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ حَلْحَلَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ جَمَعَ عَلَيْهِ ثِيَابَهُ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ. فَأُتِيَ بِهَدِيَّةٍ خُبْزٍ وَلَحْمٍ. فَأَكَلَ ثَلَاثَ لُقَمٍ. ثُمَّ صَلَّى بِالنَّاسِ. وَمَا مَسَّ مَاءً.

(...) وحدثناه أَبُو كُرَيْبٍ. حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ كَثِيرٍ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ. قَالَ: كُنْتُ مَعَ ابْنِ عَبَّاسٍ. وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ ابْنِ حَلْحَلَةَ. وَفِيهِ: أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ شَهِدَ ذَٰلِكَ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ. وَقَالَ: صَلَّى. وَلَمْ يَقُلْ: بِالنَّاسِ.

96 — (359) .... : İbn Abbas (R) dan: (şöyle demiştir:)

Rasûlullah (S), üzerine elbiselerini topladı, sonra namaza çıktı. Tam bu sırada kendisine ekmek ve etten ibaret bir hediyye getirildi. Kendisi bundan üç lokma yedi, sonra suya dokunmadan halka namaz kıldırd.

.... : Muhammedu'bnu Amri'bni Atâ tahdîs edip: İbn Abbas ile beraber idim, dedi ve hadîsi İbn Halhala'nın hadîsinin mânasıyle sevketti. Bunda: İbn Abbas, buna peygamberden şâhid oldu ve bir de: Namaz kıldı, dedi, «halka namaz kıldırdı» demedi, vardır.

(٢٥) باب الوضوء من لحوم الإبل

٩٧ – (٣٦٠) حدثنا أَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ ابْنِ مَوْهَبٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي ثَوْرٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ؛ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ: أَأَتَوَضَّأُ مِنْ لُحُومِ الْغَنَمِ؟ قَالَ «إِنْ شِئْتَ، فَتَوَضَّأْ. وَإِنْ شِئْتَ، فَلَا تَوَضَّأْ» قَالَ: أَتَوَضَّأُ مِنْ لُحُومِ الْإِبِلِ؟ قَالَ «نَعَمْ. فَتَوَضَّأْ مِنْ لُحُومِ الْإِبِلِ» قَالَ: أُصَلِّي فِي مَرَابِضِ(١) الْغَنَمِ؟ قَالَ «نَعَمْ» قَالَ: أُصَلِّي فِي مَبَارِكِ(١) الْإِبِلِ؟ قَالَ «لَا».

(...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو. حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنْ سِمَاكٍ. ح وَحَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ. حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَوْهَبٍ، وَأَشْعَثَ ابْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ. كُلُّهُمْ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي ثَوْرٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي كَامِلٍ، عَنْ أَبِي عَوَانَةَ.

(25) DEVE ETLERİNDEN SONRA ABDEST ALMA BÂBI

—oOo—

97 — (360) .... : Câbiru'bnu Semure (R) den: (şöyle demiştir:)

Bir kimse Rasûlullah'a, koyun eti yedikten sonra abdest alayım mı? diye sordu: «İstersen al, istersen alma» buyurdu. Yine: Ya deve eti yedikten sonra abdest alayım mı? diye sordu. Rasûlullah: «Evet, deve etinden sonra abdest al» buyurdu. O kimse: Koyun ağıllarında namaz kılabilir miyim? dedi. «Evet», buyurdu. O şahıs tekrar: Develerin istirahat yerlerinde namaz kılabilir miyim? diye sordu. Rasûlullah (S): «Hayır» buyurdu.

.... : Burada Simâk, Usmânu'bnu Abdillahi'bni Mevheb ve Eş'asu'bnu Ebi'ş-Şa'sa', bunların hepsi Ca'feru'bnu Ebî Sevr'den, o da Câbiru'bnu Semure'den, o da Peygamber (S) den bundan önceki Ebû Kâmilin Ebû Avâne'den rivâyet ettiği hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

(٢٦) باب الدليل على أن من تيقن الطهارة ثم شك في الحدث فله أن يصلي بطهارته تلك

---

٩٨ — (٣٦١) وحدثني عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ. قَالَ عَمْرٌو: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدٍ وَعَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ، عَنْ عَمِّهِ؛ شُكِيَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ: الرَّجُلُ، يُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ يَجِدُ الشَّيْءَ فِي الصَّلَاةِ. قَالَ «لَا يَنْصَرِفُ حَتَّى يَسْمَعَ صَوْتًا، أَوْ يَجِدَ رِيحًا».

قَالَ أَبُو بَكْرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ فِي رِوَايَتِهِمَا: هُوَ عَبْدُ اللهِ بْنُ زَيْدٍ.

(26) ABDESTLİ OLDUĞUNU İYİCE BİLEN KİMSE SONRA HADES HUSUSUNDA ŞÜPHE ETSE, BU İLK ABDESTİYLE NAMAZ KILABİLECEĞİNE DÂİR DELÎL BÂBI

—oOo—

98 — (361) .... : Abbâdu'bnu Temîm'in amcası Abdullahi'bnu Zeyd şöyle demiştir: Namazda iken kendisine bir şey (yani hades) vu-

kûunu hayal eden kimsenin hali Peygamber'e arzolundu. Rasûlullah (S): «Bir ses veya bir koku duymadıkça (namazdan) çıkmasın)» buyurdu.

Buradaki Ebû Bekr ve Zuheyru'bnu Harb kendi rivâyetlerinde: O amca, Abdullahi'bnu Zeyd'dir, dediler.

٩٩ – (٣٦٢) وحدثني زهير بن حرب. حدثنا جرير عن سهيل، عن أبيه، عن أبي هريرة؛ قال:
قال رسول الله ﷺ «إذا وجد أحدكم في بطنه شيئا فأشكل عليه. أخرج منه شيء أم لا.
فلا يخرجن من المسجد حتى يسمع صوتا أو يجد ريحا».

99 — (362) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Sizden biriniz karanında birşey hisseder de ondan birşey çıktı mı, yoksa çıkmadı mı kendisine müşkil olursa, bir ses işidmedikçe, yahut bir koku duymadıkça mescidden sakın çıkmasın».

(٢٧) باب طهارة جلود الميتة بالدباغ

١٠٠ – (٣٦٣) وحدثنا يحيى بن يحيى، وأبو بكر بن أبي شيبة، وعمرو الناقد، وابن أبي عمر.
جميعا عن ابن عيينة. قال يحيى: أخبرنا سفيان بن عيينة عن الزهري، عن عبيد الله بن عبد الله، عن
ابن عباس؛ قال: تصدق على مولاة لميمونة بشاة. فماتت. فمر بها رسول الله ﷺ فقال «هلا أخذتم
إهابها، فدبغتموه، فانتفعتم به؟» فقالوا: إنها ميتة. فقال «إنما حرم أكلها».
قال أبو بكر وابن أبي عمر في حديثهما: عن ميمونة رضي الله عنها.

(27) ÖLÜ HAYVAN DERİSİNİN DİBÂĞAT İLE TEMİZLENMESİ BÂBI

——oOo——

100 — (363) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi:

Meymûne'nin bir azadlısına sadaka malından bir koyun verilmişti. Bu koyun öldü. Rasûlullah (S) o ölü koyunun yanından geçti de: «Bunun derisini alsanız da, onu dibağlayıp faydalansanız ya» buyurdu. O bir meytedir, dediler. Bunun üzerine: «Meyte'nin ancak etini yemek haram olmuştur» buyurdu.

Ebû Bekr ile Ebû Umer kendi hadislerinde: Meymûne'den demişlerdir.

١٠١ – (...) وحدثني أبو الطاهر وحرملة. قالا: حدثنا ابن وهب: أخبرني يونس عن ابن شهاب،
عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة، عن ابن عباس؛ أن رسول الله ﷺ وجد شاة ميتة، أعطيتها مولاة

لِمَيْمُونَةَ، مِنَ الصَّدَقَةِ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «هَلَّا انْتَفَعْتُمْ بِجِلْدِهَا؟» قَالُوا «إِنَّهَا مَيْتَةٌ» فَقَالَ «إِنَّمَا حَرُمَ أَكْلُهَا».

(...) حَدَّثَنَا حَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. جَمِيعًا عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ. حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ. بِنَحْوِ رِوَايَةِ يُونُسَ.

101 — ( ) .... : İbn Abbas (R) dan: (şöyle demiştir:)
Rasûlullah (S) Meymûne'nin bir azadlısına sadaka malından verilen bir koyunu ölmüş buldu da: «Bunun derisinden faydalansanız ya» buyurdu. O, bir meytedir, dediler. Bunun üzerine de: «Ölü hayvanın ancak etini yemek haram olmuştur» buyurdu.

.... : Bize Hasen el-Hulvânî ve Abdu'bnu Humeyd beraberce Yakubu'bnu İbrahim'bni Sa'd'dan tahdîs etti. Bana babam, Sâlih'den, o da İbnu'ş-Şihâb'dan bu isnad ile önceki Yûnus rivâyetinin benzerini söyledi, dedi.

١٠٢ — (...) وحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي عُمَرَ) قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَرَّ بِشَاةٍ مَطْرُوحَةٍ. أُعْطِيَتْهَا مَوْلَاةٌ لِمَيْمُونَةَ، مِنَ الصَّدَقَةِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «أَلَا أَخَذُوا إِهَابَهَا فَدَبَغُوهُ فَانْتَفَعُوا بِهِ؟».

102 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) dan: (şöyle demiştir:)
Rasûlullah (S) kenara atılmış bir koyun ölüsüne uğradı, o koyun sadaka malından olup, Meymûne'nin azadlısı olan bir kadına verilmişti. Bunun üzerine Peygamber (S): «Onun derisini alsanız da tabaklasanız ve onunla menfaatlansanız ya!» buyurdu.

١٠٣ — (٣٦٤) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ. أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ مُنْذُ حِينٍ. قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ مَيْمُونَةَ أَخْبَرَتْهُ؛ أَنَّ دَاجِنَةً كَانَتْ لِبَعْضِ نِسَاءِ رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَمَاتَتْ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَلَا أَخَذْتُمْ إِهَابَهَا فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ؟».

103 (364) .... : Bize İbn Cureyc tahdîs etti. Bana Amru'bnu Dînâr haber verdi. Bana bir müddet önce Atâ haber verdi. Dedi ki: Bana İbn Abbas haber verdi. Ona Meymûne şöyle haber vermiştir. Rasûlullâh'ın kadınlarından birinin eve alışmış bir koyunu vardı. O öldü de Rasûlullah (S): «Onun postunu alsanız ve onunla faydalansanız ya» buyurdu.

١٠٤ – (٣٦٥) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا عبد الرحيم بن سليمان عن عبد الملك بن أبي سليمان ، عن عطاء ، عن ابن عباس ؛ أن النبي ﷺ مر بشاة لمولاة لميمونة . فقال « ألا انتفعتم بإهابها؟ » .

104 — (365) .... : İbn Abbas'dan: (şöyle demiştir:) Peygamber (S) Meymûne'nin azadlısı olan bir kadına ait bir koyun (ölüsünün) yanından geçti de: «Onun postuyla faydalansanız ya!» buyurdu.

١٠٥ – (٣٦٦) حدثنا يحيى بن يحيى . أخبرنا سليمان بن بلال عن زيد بن أسلم ؛ أن عبد الرحمن ابن وعلة أخبره ، عن عبد الله بن عباس قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول « إذا دبغ الإهاب فقد طهر » .

(...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد . قالا : حدثنا ابن عيينة . ح وحدثنا قتيبة ابن سعيد حدثنا عبد العزيز (يعني ابن محمد) . ح وحدثنا أبو كريب وإسحق بن إبراهيم . جميعا عن وكيع ، عن سفيان . كلهم عن زيد بن أسلم ، عن عبد الرحمن بن وعلة ، عن ابن عباس ، عن النبي ﷺ بمثله . يعني حديث يحيى بن يحيى .

105 — (366) .... : Abdullahi'bnu Abbas dedi ki: Ben Rasûlullah (S) dan işiddim, şöyle buyuruyordu: «Hayvan derisi tabaklandığı zaman muhakkak temiz olmuştur».

.... : Burada İbnu Uyeyne, Abdulaziz ve Sufyân, bunların hepsi Zeydu'bnu Eslem'den, o da Abdurrahmani'bnu Va'le'den, o da İbn Abbas'dan, o da Peygamberden, geçen Yahya'bnu Yahya hadîsinin benzerini rivâyet etmişlerdir.

١٠٦ – (...) حدثني إسحق بن منصور وأبو بكر بن إسحق . (قال أبو بكر : حدثنا وقال ابن منصور : أخبرنا عمرو بن الربيع) أخبرنا يحيى بن أيوب عن يزيد بن أبي حبيب ؛ أن أبا الخير حدثه . قال : رأيت على ابن وعلة السبإي فروا . فمسسته . فقال : مالك تمسه ؟ قد سألت عبد الله ابن عباس ، قلت : إنا نكون بالمغرب . ومعنا البربر والمجوس . نؤتى بالكبش قد ذبحوه . ونحن لا نأكل ذبائحهم . ويأتونا بالسقاء يجعلون فيه الودك . فقال ابن عباس : قد سألنا رسول الله ﷺ عن ذلك ؟ فقال « دباغه طهوره » .

106 — ( ) .... : Ebu'l-Hayr tahdis edib şöyle dedi: İbnu Va'le es-Sebeî'nin üzerinde bir kürk gördüm ve ona elimle dokundum. Bana:

Ona neden dokunuyorsun? Ben Abdullahi'bnu Abbas'a sordum ve dedim ki: Bizler Mağrib'de bulunuyoruz. Bizim yanımızda Berber'ler ve Mecûs'lar vardır. Kestikleri bir tokluyu bize getirip verirler. Biz de onların kestiklerini yemeyiz. İçlerine hayvan içyağları koyarak bize deriden tulumlar da getirirler? İbnu Abbas dedi ki: Biz Rasûlullah (S) a bunu sorduk da o: «Derinin tabaklanması, onu temizleyicisidir» buyurdu.

١٠٧ – (...) وحدثني إسحاق بن منصور وأبو بكر بن إسحاق عن عمرو بن الربيع. أخبرنا يحيى بن أيوب عن جعفر بن ربيعة، عن أبي الخير. حدثه قال: حدثني ابن وعلة السبإي قال: سألت عبد الله بن عباس، قلت: إنا نكون بالمغرب. فيأتينا المجوس بالأسقية فيها الماء والودك. فقال: اشرب. فقلت: أرأي تراه؟ فقال ابن عباس: سمعت رسول الله ﷺ يقول «دباغه طهوره».

107 — ( ) .... : Ebu'l-Hayr tahdîs edip şöyle dedi:

Bana, İbnu Va'le es-Sebeî tahdîs etti. Dedi ki: Abdullahi'bnu Abbas'dan sordum ve şöyle dedim: Bizler mağribde bulunuyoruz. Bize Mecûsîler içlerinde su ve hayvanî yağlar bulunan deri tulumlar getiriyorlar? Bana: İç, diye cevap verdi. Ben tekrar: Bu senin düşündüğün bir rey midir? dedim. Bunun üzerine İbn Abbas: Ben Rasûlullah (S) dan işiddim: «Deriyi dibağlamak, onun temizliğidir» buyuruyordu, dedi.

(٢٨) باب التيمم

١٠٨ – (٣٦٧) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن عبد الرحمن بن القاسم، عن أبيه، عن عائشة؛ أنها قالت: خرجنا مع رسول الله ﷺ في بعض أسفاره. حتى إذا كنا بالبيداء (أو بذات الجيش) انقطع عقد لي. فأقام رسول الله ﷺ على التماسه. وأقام الناس معه. وليسوا على ماء. وليس معهم ماء. فأتى الناس إلى أبي بكر فقالوا: ألا ترى إلى ما صنعت عائشة؟ أقامت برسول الله ﷺ وبالناس معه. وليسوا على ماء. وليس معهم ماء. فجاء أبو بكر ورسول الله ﷺ واضع رأسه على فخذي قد نام. فقال: حبست رسول الله ﷺ والناس. وليسوا على ماء وليس معهم ماء. قالت فعاتبني أبو بكر. وقال ما شاء الله أن يقول. وجعل يطعن بيده في خاصرتي. فلا يمنعني من التحرك إلا مكان رسول الله ﷺ على فخذي. فنام رسول الله ﷺ حتى أصبح على غير ماء. فأنزل الله آية التيمم فتيمموا. فقال أسيد بن الحضير (وهو أحد النقباء): ما هي بأول بركتكم يا آل أبي بكر. فقالت عائشة: فبعثنا البعير الذي كنت عليه. فوجدنا العقد تحته.

(28) TEYEMMÜM (TOPRAKLA TEMİZLENME) BÂBI

——oOo——

108 — (367) .... : Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) ın yaptığı seferlerin birinde[24] birlikte yola çıkmıştık. Ya Beydâ, yahut Zatu'l-Seyş'e[25] vardığımızda (yanımda âriyet olan) gerdanlığım koptu. Aransın diye Rasûlullah o yerde bekledi. Herkes de beraber bekledi. Halbuki bir su başında değildiler. Yanlarında da suları yoktu. Halk Ebû Bekr'e gelip: Âişe'nin ettiğini gördün mü? Rasûlullah'ı da, onunla beraber halkı da yollarından alıkoydu. Su başında değiller, yanlarında da su yok, dediler. Ebû Bekr yanıma geldi. Rasûlullah da uyumuş, başını dizime koymuştu. Ebû Bekr: Sen Rasûlullah'ı da, herkesi de yolundan alıkoydun. Su başında değiller, yanlarında da su yoktur, dedi. Âişe dedi ki: Ebû Bekr beni azarladı ve bir hayli söylendi. Eliyle de böğrüme vurmaya başladı. Beni kıpırdamaktan, Rasûlullah'ın dizimin üzerinde bulunmasından başka hiçbir şey menetmiyordu. Rasûlullah uyudu, nihayet sabah oldu. Hiç su yoktu. Allah Taâlâ teyemmüm âyetini inzâl buyurdu. Bunun üzerine herkes teyemmüm etti. Useydu'bnu Hudayr:[26] Ey Ebû Bekr Hânedânı! Bu sizin ilk bereketiniz değildir, dedi. Âişe dedi ki: Sonra (gideceğimiz sırada) üzerine bindiğim deveyi kaldırdık ve gerdanlığı altında bulduk.

١٠٩ – (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ وَابْنُ بِشْرٍ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا اسْتَعَارَتْ مِنْ أَسْمَاءَ قِلَادَةً . فَهَلَكَتْ . فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِهِ فِي طَلَبِهَا . فَأَدْرَكَتْهُمُ الصَّلَاةُ فَصَلَّوْا بِغَيْرِ وُضُوءٍ . فَلَمَّا أَتَوُا النَّبِيَّ ﷺ شَكَوْا ذَٰلِكَ إِلَيْهِ . فَنَزَلَتْ آيَةُ التَّيَمُّمِ . فَقَالَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ : جَزَاكِ اللهُ خَيْرًا . فَوَاللهِ ! مَا نَزَلَ بِكِ أَمْرٌ قَطُّ إِلَّا جَعَلَ اللهُ لَكِ مِنْهُ مَخْرَجًا . وَجَعَلَ لِلْمُسْلِمِينَ فِيهِ بَرَكَةً .

109 — ( ) .... : Âişe (R) dan: Âişe (Kız kardeşi) Esma'dan bir gerdanlığı âriyet almıştı. Bu gerdanlık kayboldu. Rasûlullah da as-

24. Bu sefer, hicretin beş veya altıncı yılında yapılan Benu'l-Mustalik, diğer adıyle Mureysi seferidir, diyenler vardır. Bazıları da Zatu'r-Rika' seferi olduğunu söylemişlerdir. Taberânî'nin rivâyeti bazı yerlerde daha tafsillidir.

25. Vak'anın bu iki konktan hangisinde olduğunda şek eden Ummu'l-Mü'minin Âişe'dir. Beydâ, sahih görüşe göre Zul'-Huleyfe'nin diğer adıdır. Zâtu'l-Ceyş'de Medine'ye bir berid, yani dört fersah mesafede bir yerin ismidir. Her ikisi de Mekke yolu üzerindedir.

26. Useydu'bnu Hudayr İkinci Akabe gecesi Rasûlullah tarafından Evs üzerine nakib tayin olunan büyük bir Ensaridir. Gerdanlığı yollarda aramaya gönderilenlerin başında idi.

habından bazı kimseleri bunu aramak için yolladı. Kendilerine namaz vakti gelip çattı. Onlar da abdestsiz olarak namazlarını kıldılar. Nihayet Nebiy (S) e geldiklerinde bu durumu kendisine arzettiler. Müteâkiben teyemmüm âyeti nâzil oldu. Bunun üzerine Useydu'bnu Hudayr, Âişe'ye hitaben: Allah seni hayır ile mükâfatlandırsın! Senin başına her ne iş gelmişse, Allah sana muhakkak ondan bir kurtuluş yolu halketmiş, müslimanlar lehine de onda muhakkak bir bereket bulundurmuştur, sözlerini söyledi.

١١٠ – (٣٦٨) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ. جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ. قَالَ أَبُو بَكْرٍ: حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ شَقِيقٍ؛ قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا مَعَ عَبْدِ اللهِ وَأَبِي مُوسَىٰ. فَقَالَ أَبُو مُوسَىٰ: يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ! أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا أَجْنَبَ فَلَمْ يَجِدِ الْمَاءَ شَهْرًا. كَيْفَ يَصْنَعُ بِالصَّلَاةِ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: لَا يَتَيَمَّمُ وَإِنْ لَمْ يَجِدِ الْمَاءَ شَهْرًا. فَقَالَ أَبُو مُوسَىٰ: فَكَيْفَ بِهَٰذِهِ الْآيَةِ فِي سُورَةِ الْمَائِدَةِ. فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا [٥/المائدة/الآية٦] فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: لَوْ رُخِّصَ لَهُمْ فِي هَٰذِهِ الْآيَةِ، لَأَوْشَكَ، إِذَا بَرَدَ عَلَيْهِمُ الْمَاءُ، أَنْ يَتَيَمَّمُوا بِالصَّعِيدِ. فَقَالَ أَبُو مُوسَىٰ لِعَبْدِ اللهِ: أَلَمْ تَسْمَعْ قَوْلَ عَمَّارٍ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي حَاجَةٍ فَأَجْنَبْتُ. فَلَمْ أَجِدِ الْمَاءَ. فَتَمَرَّغْتُ فِي الصَّعِيدِ كَمَا تَمَرَّغُ الدَّابَّةُ. ثُمَّ أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرْتُ ذَٰلِكَ لَهُ. فَقَالَ «إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيكَ أَنْ تَقُولَ بِيَدَيْكَ هَٰكَذَا» ثُمَّ ضَرَبَ بِيَدَيْهِ الْأَرْضَ ضَرْبَةً وَاحِدَةً. ثُمَّ مَسَحَ الشِّمَالَ عَلَى الْيَمِينِ، وَظَاهِرَ كَفَّيْهِ، وَوَجْهَهُ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: أَوَلَمْ تَرَ عُمَرَ لَمْ يَقْنَعْ بِقَوْلِ عَمَّارٍ؟

110 — (368) .... : Şakîk şöyle dedi: Ben, Abdullah (İbnu Mes'ûd) ve Ebû Mûsâ ile oturuyordum. Ebû Mûsâ: Ya Eba Abdirrahman! Bir kimse cünüb olsa da bir ay su bulamasa ne dersin? Bu insan nasıl namaz kılacaktır? diye sordu. Abdullah: Bir ay su bulamazsa da teyemmüm etmez, dedi. Ebû Mûsâ: Mâide sûresindeki şu: «... *Eğer su bulamazsanız temiz toprakla teyemmüm edin...*» (en-Nisâ: 43; el-Mâide: 6) teyemmüm âyetini ne yapacaksın? dedi. Abdullah da: Bu adamlara böyle bir ruhsat verilirse nerede ise suyu soğuk bulunca da onu bırakıp, toprak ile teyemmüme kalkışacaklar, dedi. Bu sefer Ebû Mûsâ Abdullah'a: Sen Ammâr'ın şu sözünü işitmedin mi? Rasûlullah: Beni bir hâcete göndermişti. Ben de cünüb oldum ve su bulamadım. Bunun üzerine ben toprakta hayvanın yuvarlandığı gibi yuvarlandım. Sonra Peygambere geldim ve bunu kendisine zikrettim. «Sadece iki elinle şöylece yapman sana kâfi gelirdi» buyurdu. Sonra iki eliyle yere bir defa

vurdu. Ondan sonra sağ el ile solu, iki avucunun dış tarafı ve yüzünü meshetti? dedi.

Buna karşılık Abdullah: Görmedin mi Umer, Ammâr'ın bu sözüne kanî' olmadı, dedi.

١١١ – (...) وحدثنا أبو كامل الجحدري. حدثنا عبد الواحد. حدثنا الأعمش عن شقيق. قال: قال أبو موسى لعبد الله. وساق الحديث بقصته. نحو حديث أبي معاوية. غير أنه قال: فقال رسول الله ﷺ «إنما كان يكفيك أن تقول هكذا» وضرب بيديه إلى الأرض. فنفض يديه فمسح وجهه وكفيه.

111 — ( ) .... : Şakîk: Ebû Mûsâ Abdullah'a şöyle dedi, diyerek hadîsi Ebû Muâviye'nin hadîsi tarzında kıssasıyle sevketti. Ancak o, şöyle dedi: Rasûlullah (S):

«Sadece şöyle yapmaklığın sana kâfi gelirdi» buyurdu ve iki eliyle yere vurdu. Sonra ellerini silkti, sonra yüzünü ve avuclarını meshetti.

١١٢ – (. .) حدثني عبد الله بن هاشم العبدي. حدثنا يحيى (يعني ابن سعيد القطان) عن شعبة. قال: حدثني الحكم عن ذر، عن سعيد بن عبد الرحمن بن أبزى، عن أبيه؛ أن رجلا أتى عمر فقال: إني أجنبت فلم أجد ماء. فقال: لا تصل. فقال عمار: أما تذكر، يا أمير المؤمنين! إذ أنا وأنت في سرية فأجنبنا. فلم نجد ماء. فأما أنت فلم تصل. وأما أنا فتمعكت في التراب وصليت.

فقال النبي ﷺ «إنما كان يكفيك أن تضرب بيديك الأرض. ثم تنفخ. ثم تمسح بهما وجهك وكفيك» فقال عمر: اتق الله. يا عمار! قال: إن شئت لم أحدث به.

قال الحكم: وحدثنيه ابن عبد الرحمن بن أبزى عن أبيه، مثل حديث ذر. قال: وحدثني سلمة عن ذر، في هذا الإسناد الذي ذكر الحكم. فقال عمر: نوليك ما توليت:

112 — ( ) .... : Abdurrahmani'bnu Ebzâ el-Huzâî şöyle demiştir: Bir kimse Umer'e geldi ve: Ben cünüb oldum, su da bulamadım, (ne yapayım?) dedi. Umer: Namaz kılma, dedi. Bunun üzerine Ammâru'bnu Yâsir, Umer'e: Hatırlar mısın? Ya Emîre'l-Mü'minin o vakti ki ben ve sen bir seriyyede idik ve ikimiz de cünüb olmuştuk. Sen namaz kılmadın. Ben ise toprak üstünde yuvarlandıktan sonra namazı kıldıydım (sonra bu yaptığım işi Peygambere arzettimdi de) o bana: İki elini yere vurman, sonra üfürmen, sonra onlar ile yüzünü ve iki elini meshetmen sana kâfi gelirdi» buyurmuştu. Bunun üzerine Umer: Al-

lah'dan kork, Ya Ammâr! dedi". Ammâr: Eğer arzu edersen bunu hiç kimseye söylemem, dedi.

Hakem dedi ki: Bunu bana Abdurrahmani'bnu Ebzâ'nın oğlu babasından (hemen bitişikteki) Zerr hadîsinin benzeri olarak söyledi, dedi ki :Bana Seleme, Zerr'den Hakem'in zikrettiği bu sened içinde söyledi. Bunda Umer, Ammâr'a: Üzerine aldığın mes'uliyyeti elbette sana bırakırız, demiştir.

١١٣ – (...) وحدثني إسحٰق بن منصور . حدثنا النضر بن شميل . أخبرنا شعبة عن الحكم . قال : سمعت ذرا عن ابن عبد الرحمٰن بن أبزى . قال : قال الحكم : وقد سمعته من ابن عبد الرحمٰن ابن أبزى عن أبيه ؛ أن رجلا أتى عمر فقال : إني أجنبت فلم أجد ماء . وساق الحديث . وزاد فيه : قال عمار : يا أمير المؤمنين ! إن شئت ، لما جعل الله علي من حقك ، لا أحدث به أحدا . ولم يذكر : حدثني سلمة عن ذر .

113 — ( ) .... : Hakem dedi ki: Ben bunu, Abdurrahman İbnu Ebzâ'nın oğlundan, o da babasından olmak üzere dinledim. (O,:) Umer'e bir kimse geldi ve:Ben cünüb oldum ve bir su da bulamadım, dedi ve hadîsi sevketti. Ve onda şunu ziyade etti: Ammâr dedi ki: Ey Mü'minlerin Emîri! Allah benim üzerime sana itaat etmek hakkını vecib kıldığı için, istersen bunu hiç bir kimseye söylemem. Yine bu hadîsde: Bana Seleme, Zerr'den tahdîs etti sözünü zikretmemiştir.

١١٤ – (٣٦٩) قال مسلم : وروى الليث بن سعد عن جعفر بن ربيعة ، عن عبد الرحمٰن بن هرمز ، عن عمير مولى ابن عباس ؛ أنه سمعه يقول : أقبلت أنا وعبد الرحمٰن بن يسار ، مولى ميمونة ، زوج النبي ﷺ . حتى دخلنا على أبي الجهم بن الحارث بن الصمة الأنصاري . فقال أبو الجهم : أقبل رسول الله ﷺ من نحو بئر جمل . فلقيه رجل فسلم عليه . فلم يرد رسول الله ﷺ عليه . حتى أقبل على الجدار فمسح وجهه ويديه . ثم رد عليه السلام .

114 — (369) Muslim dedi ki: Leysu'bnu Sa'd, Caferu'bnu Rabî'a'dan, o da Abdurrahmani'bnu Hürmüz'denı o da İbnu Abbâs'ın azadlısı Umeyr'den rivâyet etti. Umeyr İbnu Abbâs'ı şöyle derken dinlemiştir: Ben ve Peygamberin zevcesi Meymûne'nin azadlısı olan Abdurrahmani'bnu Yesâr geldik ve Ebu'l-Cehm İbnu Hârisi'bni's-Sâmmete'l-Ensarî'nin

27. İyi düşün, olur ki unuttun yahut yanılırsın. Ben seninle beraber imişim de öyle bir şey hatırlamıyorum, demek olur.

huzuruna girdik. Ebu'l-Cehm [28] dedi ki: (Bir defa) Rasûlullah Bi'ru Cemel [29] tarafından geliyordu. Kendisini bir kimse karşılayıp selâm verdi. Rasûlullah (S) oradaki bir duvara yönelip; (ve duvara el dokundurup) yüzüne ve ellerine meshetmedikce, o kimsenin selâmını almadı, (ancak ondan) sonra selâmı aldı.

١١٥ – (٣٧٠) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِاللهِ بْنِ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَجُلًا مَرَّ، وَرَسُولُ اللهِ ﷺ يَبُولُ، فَسَلَّمَ. فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ.

115 — (370) .... : İbn Umer şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bevlederken bir kimse uğradı ve selâm verdi. Rasûlullah ise onun selâmını almadı.

(٢٩) باب الدليل على أن المسلم لا ينجس

(٣٧١) حدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا يَحْيَى (يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ) قَالَ: حُمَيْدٌ حَدَّثَنَا. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّهُ لَقِيَهُ النَّبِيُّ ﷺ فِي طَرِيقٍ مِنْ طُرُقِ الْمَدِينَةِ وَهُوَ جُنُبٌ. فَانْسَلَّ فَذَهَبَ فَاغْتَسَلَ. فَتَفَقَّدَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَلَمَّا جَاءَهُ قَالَ «أَيْنَ كُنْتَ؟ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ!» قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! لَقِيتَنِي وَأَنَا جُنُبٌ فَكَرِهْتُ أَنْ أُجَالِسَكَ حَتَّى أَغْتَسِلَ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «سُبْحَانَ اللهِ! إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يَنْجُسُ»

(29) MUSLİM'İN NECİS OLMIYACAĞINA DELÎL BÂBI

—oOo—

(371) .... : Ebû Hureyre (R) den: (Ebû Hureyre rivâyet etti ki) Cünüb iken Medîne sokaklarının birinde kendisine peygamber tesadüf etmiş. Ebû Hureyre hemen onun yanından sıvışıp gitmiş ve yıkanmış. Peygamber de bu sırada onu araştırmış. Tekrar geldiği zaman: Nerede idin? Ey Eba Hureyre! diye sordu. Ebû Hureyre: Ya Rasûlullah! Bana tesadüf ettiğin zaman ben cünüb idim. Yıkanmadıkca seninle oturmak hoşuma gitmedi, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S): «Subhanallah! Mü'min (hiç) necis olmaz» buyurdu.

28. Muslim'de isim böyledir, fakat bu yanlıştır. Doğrusu Buhârî'nin Sahîh'inde ve diğerlerinde vâki olduğu veçhile: Ebu'l-Cuheym'dir. Elif lâmsız olarak Ebû Cuheym de denilir Babası Bedir ashabındandır.

29. Bi'ru Cemel yahut Bi'ru'l-Cemel, Medîne'ye yakın bir yerin ismiydi.

١١٦ – (٣٧٢) وحدّثنا أبُو بَكرِ بْنُ أبي شَيْبَةَ وَأبُو كُرَيْبٍ . قالا : حَدَّثنا وَكِيعٌ عَنْ مِسْعَرٍ ، عَنْ وَاصِلٍ ، عَنْ أبي وَائِلٍ ، عَنْ حُذَيْفَةَ ؛ أنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَقِيَهُ وَهُوَ جُنُبٌ فَحَادَ عَنْهُ فَاغْتَسَلَ ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ : كُنْتُ جُنُبًا قَالَ « إنَّ الْمُسْلِمَ لَا يَنْجُسُ »

116 — (372) .... : Huzeyfe (R) den: (Huzeyfe rivâyet etti ki) Cünüb iken kendisine Rasûlullah tesâdüf etmiş. Kendisi hemen oradan sıvışmış ve yıkandıktan sonra tekrar gelmiştir. Geldiği zaman: Ben cünüb idim, demiş. Rasûlullah (S) de: «Mü'min necis olmaz» buyurmuştur.

(٣٠) باب ذكر الله تعالى في حال الجنابة وغيرها

١١٧ – (٣٧٣) حدّثنا أبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَإبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَا : حَدَّثنا ابْنُ أبي زَائِدَةَ عَنْ أبِيهِ ، عَنْ خَالِدِ بْنِ سَلَمَةَ ، عَنِ الْبَهِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ، قَالَتْ : كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَذْكُرُ اللهَ عَلَى كُلِّ أحْيَانِهِ .

(30) CÜNÜBLÜK HALİNDE VE CÜNÜB DEĞİLKEN ALLAH TAÂLÂ'YI ZİKRETMEK BÂBI

——oOo——

117 — (373) .... : Âişe (R): Peygamber (S) her halinde Allah'ı zikrederdi, dedi.

(٣١) باب جواز أكل المحدث الطعام وأنه لا كراهة في ذلك ، وأن الوضوء ليس على الفور

١١٨ – (٣٧٤) حدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ (قَالَ يَحْيَى : أخْبَرَنَا حَمَّادُ ابْنُ زَيْدٍ . وَقَالَ أبُو الرَّبِيعِ : حَدَّثنا حَمَّادٌ) عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ مِنَ الْخَلَاءِ . فَأُتِيَ بِطَعَامٍ . فَذَكَرُوا لَهُ الْوُضُوءَ فَقَالَ « أُرِيدُ أنْ أُصَلِّيَ فَأتَوَضَّأَ ؟ » .

(31) ABDESTSİZİN YEMEK YEMESİNİN CEVÂZI, BUNDA KERÂHET BULUNMADIĞI VE ABDEST ALMANIN FEVRÎ OLMADIĞI BÂBI

——oOo——

118 — (374) .... : İbn Abbas (R) şöyle demiştir:
Peygamber (S) halâdan çıktı vçe kendisine bir taam getirildi. Ona Abdest almayı zikrettiler. Bunun üzerine: «Namaz kılmak mı istiyorum ki abdest alayım?» buyurdu.

١١٩ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا سفيان بن عيينة عن عمرو، عن سعيد بن الحويرث. سمعت ابن عباس يقول: كنا عند النبي ﷺ. فجاء من الغائط. وأتي بطعام. فقيل له: ألا توضأ؟ فقال «لم؟ أأصلي فأتوضأ؟».

119 — ( ) .... : İbn Abbas (R) şöyle dedi: Peygamber (S) in yanında idim. Kendisi halâdan geldi. Bu sırada ona bir taam getirildi. Kendisine: Abdest almıyacak mısınız? denildi. Bunun üzerine: «Niçin? Namaz mı kılacağım ki abdest alayım?» buyurdu.

١٢٠ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا محمد بن مسلم الطائفي عن عمرو بن دينار، عن سعيد بن الحويرث، مولى آل السائب؛ أنه سمع عبد الله بن عباس قال: ذهب رسول الله ﷺ إلى الغائط. فلما جاء، قدم له طعام. فقيل: يا رسول الله! ألا توضأ؟ قال «لم؟ أللصلاة؟».

120 — ( ) .... : Abdullahi'bnu Abbas (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) halâya gitti, oradan geldiğinde kendisine bir taam sunuldu ve: Ya Rasûlallah! Abdest almıyacak mısınız? denildi. «Niçin, namaz için mi?» buyurdu.

١٢١ – (...) وحدثني محمد بن عمرو بن عباد بن جبلة. حدثنا أبو عاصم عن ابن جريج، قال: حدثنا سعيد بن حويرث؛ أنه سمع ابن عباس يقول: إن النبي ﷺ قضى حاجته من الخلاء. فقرب إليه طعام فأكل ولم يمس ماء. قال: وزادني عمرو بن دينار عن سعيد بن الحويرث؛ أن النبي ﷺ قيل له: إنك لم توضأ؟ قال «ما أردت صلاة فأتوضأ» وزعم عمرو؛ أنه سمع من سعيد بن الحويرث.

121 — ( ) .... : İbn Abbas (R) şöyle demiştir:

Peygamber (S) halâda hâcetini yerine getirdi. Sonra kendisine bir yemek yaklaştırıldı. Kendisi suya dokunmadan bunu yedi.

(İbnu Cureyc) şöyle dedi: Amru'bnu Dînâr, Sa'îdu'bnu Huveyris'den bana şunu ziyadė etti. Peygamber'e: Sen abdest almadın (değil mi)? denildi. «Bir namaz kılmak düşünmedim ki, abdest alayım» buyurdu. Amr bunu Sa'îdu'bnu Huveyris'den işiddiğini te'kîd ile söylemiştir.

(٣٢) باب ما يقول إذا أراد دخول الخلاء

١٢٢ – (٣٧٥) حدثنا يحيى بن يحيى . أخبرنا حماد بن زيد . وقال يحيى أيضا : أخبرنا هشيم
كلاهما عن عبد العزيز بن صهيب ، عن أنس (في حديث حماد : كان رسول الله ﷺ إذا دخل الخلاء
وفي حديث هشيم : أن رسول الله ﷺ كان إذا دخل الكنيف) قال « اللهم ! إني أعوذ بك من
الخبث والخبائث » .

(...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب . قالا : حدثنا إسماعيل (وهو ابن علية)
عن عبد العزيز ، بهذا الإسناد . وقال « أعوذ بالله من الخبث والخبائث » .

(32) HALÂYA GİRMEK İSTEDİĞİ ZAMAN SÖYLİYECEĞİ DUÂ BÂBI

——oOo——

122 — (375) .... : **Bize Yahya'bnu** Yahya **tahdîs etti.** Bize Hammâdu'bnu Zeyd haber verdi ve keza Yahya dedi ki: Bize Huşeym haber verdi. Onların ikisi de Abdulâzizi'bnu Suhayb'dan, o da Enes (R) den rivjyet ettiler. (Hammâd'ın hadîsinde: Rasûlullah (S) halâye girdiği zaman, Huşeym'in hadîsinde ise: Rasûlullah kenîfe girdiği zaman) şöyle buyururdu: ALLAHUMME İNNÎ EÛZU BİKE MİNE'L-HUBUSİ VE'L-HABÂİS = *Ya Allah! Hubusdan ve habâisden sana sığınırım»* [30].

Bize Ebubekru'bnu Ebi Şeybe ve Zuheyru'bnu Harb tahdîs etti. İkisi de dedi ki: Bize İsmailu'bnu Uleyye, Abdulazîz'den bu isnad ile söylediler. Rasûlullah (S): EÛZU Bİ-LLAHİ MİNE'L-HUBUSİ VE'L-HABÂİS = *Hubusdan ve habâisden ALLAH'a sığınırım»* buyurdu.

---

30. Bu iki lâfız ile vâki olan duâ, Peygamberin **Cevâmiu'l-Kelim** sözlerindendir. Bu iki kelime birçok ma'nâya geliyor: Hubus, şeytanların erkekleri, Habâis dişileri, demişlerdir. Kezâlik Habâis mutlak olarak şeytanlar, ma'siyetler, kötü fiil ve huylar, Hubus de küfür, fücûr, ısyân alelıtlak şer ma'nâsına gelir. İbnu'l-Arabî hubsû bir kerre mekrûh (yani istenilmeyen şey) diye tefsîr ettikten sonra bu ma'nâyı tafsil ederek, mekruh şeylerin nevilerine göre başka başka ta'birlerle beyan edildiğini ve meselâ habis kelâma şetm, habis dîne küfr, habis yiyeceğe haram, habis içeceğe dârr denildiğini söylüyor. İşte hubus ile habâisten sakınmak bu saydığımız şeylerin hepsinden sakınmak demektir.

(٣٣) باب الدليل على أن نوم الجالس لا ينقض الوضوء

١٢٣ – (٣٧٦) حدثني زهير بن حرب . حدثنا إسماعيل بن علية . ح وحدثنا شيبان بن فروخ حدثنا عبد الوارث . كلاهما عن عبد العزيز ، عن أنس ؛ قال: أقيمت الصلاة ورسول الله ﷺ نجي لرجل (وفي حديث عبد الوارث : ونبي الله ﷺ يناجي الرجل) فما قام إلى الصلاة حتى نام القوم .

(33) OTURANIN UYUMASININ ABDESTİ BOZMAYACAĞINA DELİL BÂBI

——oOo——

123 — (376) .... : Enes (R) dedi ki: Rasûlullah (S) birisine yavaş sesle konuşurken namaz ikame edildi. (Abdulvâris'in hadîsinde: Peygamber birisine gizliden birşeyler söylerken şeklindedir) fakat cemâat (oturdukları yerde) uyuyuncaya kadar kendisi namaza durmadı".

١٢٤ – (...) حدثنا عبيد الله بن معاذ العنبري . حدثنا أبي . حدثنا شعبة عن عبد العزيز بن صهيب ؛ سمع أنس بن مالك قال : أقيمت الصلاة والنبي ﷺ يناجي رجلا . فلم يزل يناجيه حتى نام أصحابه . ثم جاء فصلى بهم .

124 — ( ) .... : Enesu'bnu Mâlik şöyle dedi:

Peygamber (S) birine yavaş yavaş konuşurken namaz ikamet edildi. Fakat ashâbı (oturdukları halde) uyuyuncaya kadar ona gizli gizli konuşmasından ayrılmadı. Sonra geldi ve onlara namaz kıldırdı.

31. Uyku haddizatında hades midir, yoksa mazinnei hades midir? Bazı Sahâbiler ile bazı Tâbiiler ve imamlardan İshaku'bnu Râhûye, Hasan Basri ve Muzeni, uykunun mutlaka abdesti bozacak bir şey olduğuna kâil olmuşlardır. Bunların delili; İbnu Huzeyme'nin Sahîh'inde Safvan ibnu Gassâl'den rivâyet olunan: «إلا من غائط او بول اونوم» hadis'idir. Bunda uyku hükümce gâit ile bevle musâvi kılınmıştır.

Bir çokları da Ebû Davûd'un rivâyet ettiği « العين وكاء السه (= Göz mak'adin bağıdır) hadis'ine tutunarak, uyku nefsinde hades olmayıb mazınne-i hades olduğu re'yinde bulunmuşlardır. Bu takımın da Zühri, Mâlik, bir rivâyete göre Ahmed gibi kimi azı abdesti bozmaz, Şâfiî ile Ebû Hanife gibi kimi de mutlaka abdesti bozar demişlerdir. Bunlar da Muslim'in rivâyet ettiği gelecek olan 125 rakamlı hadis'ini, bir yere dayanmadan oturanların uykusuna hamletmişlerdir. Kimi, uyku abdesti hiç bozmaz demiştir: Ebû Mûsâ'l-Eş'ari, İbnu Umer ve Mekhûl'ün mezhebleri bu idi (Tecrid Ter., I, 147).

١٢٥ – (...) وحدثني يحيى بن حبيب الحارثي. حدثنا خالد (وهو ابن الحارث) حدثنا شعبة عن قتادة. قال: سمعت أنسا يقول: كان أصحاب رسول الله ﷺ ينامون. ثم يصلون ولا يتوضأون.
قال قلت: سمعته من أنس؟ قال: إي. والله!

125 — ( ) .... : Katâde dedi ki: Enes'den işiddim, şöyle diyordu: Rasûlullah (S) ın ashâbı uyurlardı da sonra abdest almadıkları halde namaz kılarlardı.

Şu'be dedi ki, Katâdey'e: Sen bunu Enes'den işiddin mi? dedim de: Evet, vallahi, dedi.

١٢٦ – (...) حدثني أحمد بن سعيد بن صخر الدارمي. حدثنا حبان. حدثنا حماد عن ثابت، عن أنس؛ أنه قال: أقيمت صلاة العشاء. فقال رجل: لي حاجة. فقام النبي ﷺ يناجيه. حتى نام القوم، (أو بعض القوم) ثم صلوا.

126 — ( ) .... : Enes (R) şöyle dedi: Yatsı namazı ikamet edildi. Bu sırada bir kimse: Benim bir hâcetim var, dedi. Bunun üzerine Peygamber (S), cemâat (yahut cemâatin bazısı) uyuyuncaya kadar o zât ile gizli gizli konuşmasını devam ettirdi. Sonra hepsi namaz kıldılar.

«Hitâmuhu misk» (et-Tatfif: 26) olması niyâzıyle

BİRİNCİ CİLDİN SONU

İÇİNDEKİLER

Sahife

Sahife

Sahife

2 — KİTÂBU'T-TAHÂRE

3 — KİTÂBU'L-HAYZ

Sahife

